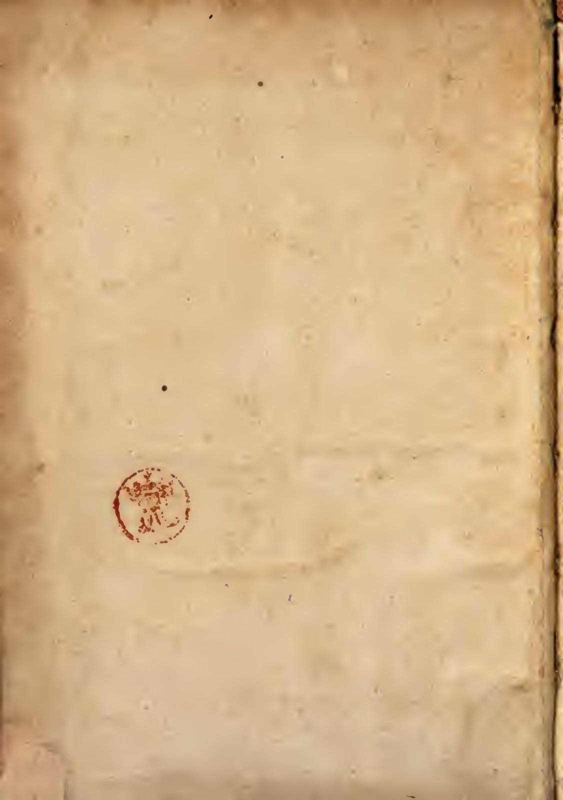

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVIII
G
28
NAPOLI

HISTORIA
EPISCOPORUM
VLTRAIECTENSIVM,

Auctore

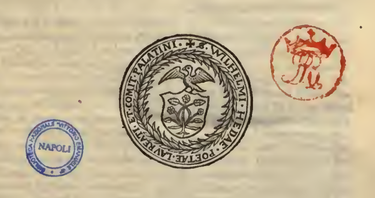
VVILHELMO HEDA

Præposito Arnhemensi, Levita & Canonico

ULTRAJECTINO,

Notis Illustrata ab

ARNOLDO BVCHELIO Batavo ICto.

VLTRAIECTI,

Sumptibus IOANNIS à DOORN Bibliopolæ
ANNO cIɔ Iɔ C XLII.

VITA AUCTORIS
Ex memoriis LAPPII.

GUILHELMUS HÆDA de Vico Egmont oriundus, Poëta Laureatus & Comes Palatinus variis in Ecclesia dignitatibus & beneficiis insignis. Præpositus enim & Archidiaconus (sive ut ipse Scribit, Levita) Arnhemensis in Ecclesia Ultrajectensi exstitit. Decanus etiam Sti. Johannis post excessum egregii viri Henrici de Lottum 1496. Obtinuit etiam Canonicatum & præbendam in Ecclesia Sancti Salvatoris 10. Octob. 1505. quam anno 1516. in dominum Antonium Huges resignat, idem anno 1510. majoris Ecclesiæ Canonicus in utroque jure Baccalaureus & Pastor sive Curatus alterius portionis Parochialis Ecclesiæ sancti Iacobi Civitatis Ultrajectensis per duos rectores regi & gubernari solitæ nominatur in capitulis concordiæ inter Curatos & Vicarios Parochialis Ecclesiæ S. Jacobi initis.

Vir in Historiis versatissimus scripsit ad Maxæmilianum Cæsarem & Philippum ejus Fil. Castiliæ regem, cui erat à Secretis Genealogiam Austriacam ex familia Habsburgica; Cujus hoc est initium. *Consuevère majores nostri Maxæmiliane Cæsar Auguste primogenita eorum, quæ ad vitæ usum producebantur* &c. MS. Extitit in Bibliotheca quondam Buchelii. Scripsit & Vitas sanctorum illorum virorum qui ex Britannia digressi Frisiam & Bataviam ad Christi cultum converterunt cui pro omni testimonio est ipse Hæda historiæ Ultrajectinæ fol. 212. editionis Furmerii, & hujus nostræ fol. 26. & 32. Ubi in hæc verba scripsit; *Hi omnes ex meritis anteactæ vitæ sancti & domestici Dei habiti adhuc nostra tempestate singulis in locis venerantur, quorum gestis hic parum immorandum duxi, cum ea prout à claris auctoribus in scriptis redacta sunt, formis excusa tradidimus & in lucem emisimus, ut qui volet, Lector examussim videre poterit.* Ignorant autem has Sanctorum vitas Magnificus, & Rev. Decanus vander Burchius & N. V. Ianus Dousa ut ex Epistolis eorum mutuis cognovi, & cætera antiquariorum nostræ terræ turba: sed nec Manuscriptas repent usquam Lappius. Denique scripsit historiam Episcoporum Ultrajectensium jussu sanctæ ac venerabilis ecclesiæ Ultrajectensis, quæ ipsa ex gremio suo eidem operæ deputatos adjunxerat egregios ac magnificos D. D. Bernardum ab Haerlem, Ioannem Wterwijck, Johannem à Solmis, Gerardum Beyer Viros litteratissimos; quam historiam Franequeræ 1611. editam ac male à Bernardo Furmerio habitam, cum exemplariis M.SS. quam pluribus contulit Cl. Vir ac Poly-histor Arnoldus Buchelius ICtus.

(*) Ultra-

Ultrajectinus; Is dum dictam historiam adjunctis notis uberioribus Prælo subjicit, in cursu operis, xv. Iulii anno 1641. ab hac vita eripitur. gemente patria, quæ veræ antiquitatis Atlanta amisit.

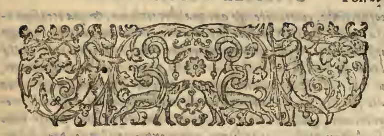
Porrò Hæda, quem supra dixi, variis beneficiis insignem fuisse, etiam ecclesiæ Collegiatæ Beatæ Mariæ Virginis oppidi Antwerpiensis, Cameracensis diœcesis, Canonicus exstitit, ibidem residens, testamentum suum condidit 1525. 1. Novemb. in domo habitationis suæ, quam de novo ædificari fecerat; *In quâ juxta concessionem & facultatem datam sibi à Decano & capitulo circa statutum de novis domibus ædificandis factum, tres personas nominavit quæ post alteram alterius mortem dictam domum habebunt & possidebunt ad eorum duntaxat Vitam. Quæ sunt istæ. Wilhelmus ejus naturalis filius Primò quam diu vixerit, & post ipsius mortem Nicolaus de Nova-terra ejus nepos quam diu vixerit, ac post ejus decessum Maria de Nova-terra ipsius Nicolai Soror.* Biduo post datas testamenti tabulas ibidem vivere desiit 1525. nempe 3. Novemb. in ecclesia B. Mariæ Virg. humatus & ut credibile est Insigni aliquo epitaphio decoratus propter eminentes dotes & munia quæ gessit; quod epitaphium quia hactenus videre non licuit, vero-simile mihi est conflagratione Templi anno 1533. v. Octob. periisse; in ejus vicem versus aliquot reponimus Cornelii Graphæi dictam templi conflagrationem graphicè describentis; quibus desiderium solemur.

Est urbe in media moles vastissima, Templum
Augustum, sublime, alta usque ad sidera ductum,
Cælicolæ Dominæ sacrum, toti undique mundo
Percelebre, Immensis opulentum dotibus. . .

——————trabium lapsu inclyta patrum
Et populi monimenta, sepulturaque superbæ
Finduntur graviter, convulsa cadavera nudis
Ossibus erumpunt bustis, subitoque cremantur
Fulmine lapsantis flammæ . . . : .

——————————————superbi
Sarcophagi trabium lapsu atque urgente tumultu
Flammarum miserè diffissi, dira vorago
Undique & immanes rupta tellure lacunæ.

EPISTO-

EPISTOLA DEDICATORIA.

SANCTÆ ET VENERABILI ECCLESIÆ ULTRAIECTENSI, VVILHELMUS HEDA PRAEPOSITUS ARNHEMENSIS, LEVITES ET CANONICUS EIUSDEM, HONOREM ET OMNE BONUM.

AIT *Ecclesiastes*: Dedi cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque atque stultitiam, *& id quidem non immeritò. Nam secundum Dialecticos, Opposita juxta se magis elucescunt: quonam pacto prudentem virum internoscere poterimus, nisi ab effectu dijudicato, scilicet imprudente? Doctum, nisi examinato sciolo atque ignaro? Sed nec errorem, nec stultitiam intelligemus, nisi delibatâ veritate ac sapientiâ. Unde scribitur*: Ex operibus eorum cognoscetis eos; *& alibi*: Butirum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum: *Quo scilicet per virtutes & effectus rerum experiamur, quid fugiendum, quidve sequendum fuerit, Humanum quippe genus ab ipsis cunabulis ad malum proclivius est, quàm ad bonum. Sed nec ipsis mortalibus ætas tam diuturna, nec animus circa acquirendam sapientiam tam assiduus intenditur, ut singula quisquam vel in longissimâ vitâ dignoscere, vel experimento ad perfectam intelligentiam pertingere possit, nisi Doctorum, literarum & Historiarum adminiculo; à quibus nobis plerunque suggeritur, quod multorum ætas nec vidit nec audivit. Divino itaque munere homini inditum est, ut semper addiscere cupiat. Et antiqui Historici hæc, quæ viderunt, vel facta* Historiæ commendatio.

cognoverunt, contexuêre, & quo qualibet tempore, & qua occasione acta gestáve fuerint * proinde literis memoriæ itáque mandavêre, quò & ipsi scriptores, & illi, quorum meminêre, ad posteros transirent. Alij laude & gloriâ, infamiâ alii ac vitiis, juxta vitæ merita adnotati, ut viventes eo magis incitarentur ad virtutes amplectendas & vitia detestanda, cùm eventus utrorumque ex illis tanquam ex speculo liceat intueri, quid inde nobis potius duxerimus eligendum. Longè enim facilius ex Doctoribus ac literis, quàm experientiâ vitæ perfectâ acquiritur: Hinc Esaias nos rectè adhortatur, inquiens: In doctrinis glorificate Dominum. Quod vos considerantes & perpendentes, quam labilis sit hominum memoria, quàm facilis rerum interitus, & quantum damni per oblivionem vetustas afferre solet (exclamante Nasone,

* Providè.

Cap. 27.

Metam. 15.

Tempus edax rerum tuque invidiosa vetustas,
Paulatim lentâ consumitis omnia tabe:)

Ut, inquam, tantæ jacturæ obviaretis & consuleretis posteris, more Liberorum Sethi, qui (teste Josepho) prævidentes rerum omnium interitum, sive ex igne, sive ex aquâ quandoque futurum, disciplinam rerum cœlestium (quarum ipsi fuerunt inventores) duabus insculpsere columnis, Latericiæ uni contra ignem, Saxeæ alteri contra aquam, ne omninò deperirent. Sic proinde jussistis ut ex gremio vestro adjunctis nonnullis viris utique literatis, ac bonarum artium cultoribus Bernardo scilicet de Harlem, Iohanne ab Wtervvick, Iohanne Solmis, Gerardo Beyer, Scrinia bibliothecasq́ inverteremus & si qua temporum iniquitate (uti fit) squalore obsita, sive incuria majorum rejecta, urbis insignisque vestræ Ultrajectensis Ecclesiæ originem amplitudinemvè concernentia inveniremus; sive etiam gesta, ac vitas sanctorum, qui nos in Christo regenerarunt, ea in lucem proferentes publicis impensis novis formis excudenda traderemus; quò omnium utilitati consuleretur, ne tanti viri de Christianâ religione quam optimè meriti diutiùs in obscuro laterent; sed (uti ajunt de Cerbero ex inferis extracto per Herculem) ad nos revocarentur. Onus certè longè impar nostris humeris, nec ullâ conditione subeundum, si liceret obaudire, & sanctorum potius merita (quorum memoria celebrabitur) non animarent, & pia vestra in eos devotio non compelleret; quò confidentiùs jussis vestris pareamus, & munus hoc licet arduum subire minus formidemus. Quis enim tam amplæ Urbis, tamq́ insignis Cathedralis Ecclesiæ laudes (quæ pene

Antiq. Iud. lib. 1. c. 32.

Historiæ hujus scriptores ab Ecclesia deputati.

Quorum gratia hæc scripta sit Historia.

pene ignorantur amodo) subticebit? Quis celabit eorum Athletarum praeconia, aut in obscuro sinet diutiùs delitère, qui Germanias & Gallias (quas gentilis error & Plutonica superstitio in summâ feritate, indomitâque barbarie fœdaverat,) ad veri Dei cultum notiamque convertentes, tanquam fortes pugiles & invicti Duces nedum doctrinâ & vitæ exemplo, sed & sanguine brevi temporum intervallo subdidère Christo captivas, effecère mansuetas? Unde certè impij (ne dicam) crudeles censendi & magnâ ingratitudinis notâ digni essemus, si eorum trophæa per quæ salvati sumus, cum cæterorum dispendio permitteremus interire. His namque auctoribus usque adeo apud istas provincias Christiana coaluit, & adhuc floret respublica, ut religione, morum integritate, humanitateq́ ac ingenio, sive in pace, sive bello, sive aliis rebus gerendis, ad quasvis etiam novas sive inventas artes nulli nationi cedant; claris urbibus, populorumque frequentiâ insignes, piæ & dum postulat occasio perinde feroces, ut quicquid aliis deest, istis accessisse videatur. Crederes vel revolutum, vel immutatum orbem provinciasque istas sub alio cœlo collocatas. Quis enim assentietur Ethico Philosopho, scribenti: Nos solis volucrum ovis lacte & caseo, siccatisque piscibus enutriri? *Quamvis adhuc creber sit usus fumatæ carnis ac piscis crudi. Quis Tacito asserenti* *Germanias tristi sub cœlo constitutas? *Quis assentietur jam Plinio adnotanti*, ne argentum quidem apud plerosque fuisse in precio? *Aut ipsi Cæsari recitanti, alios nulla admittere commercia, imò nec vinum quidem; cùm jam terra ac mari tanta rerum advehatur affluentia, tanta regionum sit ubertas omnifaria, tot divitiæ, tot cibi, & potus, vestiumque apparatus, atque ædificia, (ut cætera missa faciam) quo Romanas superemus delicias, quicquid India, quicquid AEgyptus, quicquid insulæ & Regiones antea ignotæ fragrantiæ aut aromatum emittunt, jam redoleamus? Nihilque sit magis formidandum, quàm ne in lasciviam, desidiamque allecti, solitum amittamus animorum vigorem.* Nam

Quorũ gratia hæc scripta sit Historia.

A viris sanctis in hisce regionibus ora morum emendatio.

* *De moribus Germ.*

Lib. 4. de bello Gall.

Regni mutatio in melius an deterius?

—— placitis abstinuisse bonis,
Perrara est virtus. *Immo*
Luxuriant animi rebus plerunque secundis,
Nec facilè est æquâ, commoda mente, pari.

ut ait Ovidius. Ad id enim hinc oriens uti præmittitur, inde occidens, & quais orbis plaga periculosa præbet adminicula, nec erubescunt Italia, Hispania atque Africa, omissis vicinioribus regnis, Germanico ali frumen-

Lib. 2. de ira Am.

Omnis fructu ratio in vitiis dicitur.

frumento, linteóque vestiri; quo vel intollerabilem extinguant famem, vel delicatiùs amiciantur. Verùm qualiacunque ea sint, voto ac sudore processêre sanctorum, siquidem ante assumptam Christianam fidem dispar fuit vivendi modus, cùm nec carnibus equinis, nec serpentibus, aliisque spurcis & immundis animalibus abstineretur, ut prætermittam eos, qui more Diomedeo humanis vescebantur carnibus. Quorum omnium fœditatem, ac morum pravitatem Beati viri exemplo & doctrinâ exterminarunt, & plus prædicando, quàm Romani principes terrore armorum profecerunt. Tunc primùm (uti testantur omnes) Septentrio rectè cognitus, cum Christi Euangelium per fidos præcones eò traduceretur, & negotiatoribus frequentius eo concedere licitum: quod istorum gloriæ laudique tribuendum est. Quare parendo piis monitis, decrevimus vestro sub judicio quanto poterimus altiùs originem situmque Urbis vestræ repetere, & quotquot præ manibus habuerimus Historiographos ad hoc adducere; itidem ipsius Ecclesiæ & Patronorum, sub quorum titulis dicata est, una cum Episcoporum, qui præsedêre, seriè, vitas verò in primis D. Martini recensendo omnes auctores qui in ipsius laudem scripsêre, & aliorum sanctorum qui Ecclesiam fundarunt, Suitberti scil. Wilbrordi, Werenfridi, Bonifacij, Marcellini, cæterorúmque comitum & beatorum Præsulum prout inveniuntur à fide dignis annotata, luculento interdum, simpliciore quoque & nonnunquam incultiori stylo, nihil addentes aut imminuentes in unum librum redigemus.

Hic liber ex variis auctoribus collectus servatis ipsorum verbis.

Veniam precantes si minus digestè adaptaverimus, parùm aut nihil narraturi, nisi quod probati scriptores in suis libris reliquerunt, ne assentationis vitio redargui possimus. Nam sancti fucis verborum non indigent, & nos si quicquam ad laudes accumulare vellemus, non sufficeremus. Omnipotens Deus pium vestrum in eum & sanctos suos zelum adaugeat, & ad effectum perducat. Data Kalendas Maji, Anno salutis, CIↃ IↃ XXI.

Procœmium.

Urbis Trajectensis situm atque originem paulo altiùs indagantes, quàm pleræque vulgares etiam sub incerto auctore continent historia, hic pauca duximus prænotanda.

Cõfer hoc procœmiũ cum Iohãnis de Beca procœmio, quod interpretatur.

Nonnulli enim autumant eam in Frisiis, alii Metropolim Hollandiæ instruunt, quam à Gigantibus & feris indomitisque gentibus habitatam volunt. Affirmant insuper eam tempore Neronis Augusti (Agrippinæ ex Domitio Ænobarbo filii, & per Claudium Cæs. adoptati) cepisse initium, à quodam Antonio & sociis Romanis crudelitatem ipsius Neronis fugientibus, atque à conditore Antoniniam nomen esse sortitam. Nos autem nec ea refellentes, nec ad plenum approbantes, quæ circa veram notitiam apud scriptores invenimus, proferemus in medium; priùs ipsius situm absoluturi, demum originem atque incrementa latiùs prosequemur.

CAPUT.

CAPVT I.

De loco & ſitu Trajecti.

Situs Vltrajecti cis an ultra Rhenum ſit.

SItum itaque Vrbis, oram Rheni vel utramque potius ripam complexum fuiſſe nemini dubium. Cùm id ex plurimis indiciis & veſtigiis tum in primis ex vitâ Willebrordi, ex privilegiis donationibuſque Regum atque Imperatorum perſpicuo liquet. Nam in literis Chlotarii, Theodeberti, nec non Pipinorum & ſequacium Regum Francorum clarè habetur Trajectum vetus ad flumen Rhenum ſitum. At Baldricus Epiſcopus (qui Ottoni ex Imperatoribus Germanorum ejus nominis primo à conſilio, & filii ſui præceptor extitit) illam à Normannis ſubverſam inſtauraſſe & pontem Rheno impoſuiſſe legitur, uti ſuo loco patebit. Verùm an ſemper cis Rhenum, an citra illum (qui plerunque alveum mutavit, curſumque declinavit, hæc urbs ſita fuerit incertum habeo, quamvis in vitâ ſancti Frederici Epiſcopi & Martyris, aliquid de hoc legatur, & in quâdam litterâ donationis Caroli Magni de Eccleſiâ dictâ Ubkiricâ clarè conſtat, Rhenum alio alveo, quàm modo decurriſſe, & differentiam fuiſſe inter Rhenum & Leckam. **Lecken** enim Germanicè idem ſignificat quod ſtillare ſive derivari. Nam (a) Lokia ſive Lecka fuit quaſi rivulus à Rheno diſtillans, capiens originem inter Amerongam & Doreſtatum. Hoc modo continetur in litera ipſius Caroli Regis: *Similiter donamus ad Eccleſiam S. Martini, quæ eſt ſuper Doreſtad conſtructa, & vocatur Vbkirika, deque omni parte centum perticas de terrâ, uti omni tempore prædicta Baſilica ſpacium terræ centum perticas habere debeat, & cùm hoc ripaticum illum ſuper Lockiam & inſulam illam prope ipſam Eccleſiam ad partem Orientalem inter Rhenum & Lockiam.* Ex quo clarè notatur differentia Rheni & Leccę. Rhenus enim ab Amerongâ juxta Doreſtatum ad Trajectum, & demùm per Leidam oppidum Cattorumque vicum decurrebat in mare, adhuc nomen ſervans Rheni veteris. Sed Lecka, ſive Lockea à Doreſtato ſecundum oppida (b) Sulenburgum, Hageſtaimum, Dianam, Schoenboviam, Roterodamum & Brielam currens derivatur in mare, alveum nomenque recens præ ſe ferens ſub priſcis Romanis nondum notum. Apparent adhuc veteris alvei veſtigia venientibus ab Amerongâ verſus Trajectum à plagâ Orientali & Meridionali, ubi & (c) ſcriptura in ſaxis & nummis cum capitibus Romanorum Imperatorum aliaque (d) antiquitatis fragmenta inveniuntur; ab Occidentali verò & Septentrionali parte, ubi jam templa ſancti Iohannis & Divi Iacobi Apoſtolorum conſiſtunt, idem Rhenus curſum habuit. Nam recens fama eſt de portu ſive ſtatione (quam **Rinckens-haven** vulgus apellat) illic conſtituta, ubi & pali & anchorę, cęteraque navalia armamenta ſub terrâ à foſſoribus reperiuntur.

Rhenus curſum mutavit.

Lecca alius à Rheno rivus.

Vetus amplitudo Vltrajecti.

(e) Fuit urbs quondam ampla & opulenta, & emporium pro commerciis ex omni parte Oceani per Rhenum & alia loca conducendis percommodum. Domicilium multorum Regum atque Imperatorum, audens aſpirare contra Coloniam Agrippinam pro ſede Metropolitanâ ex dignitate obtinendâ, ſed tot & tantis cladibus à Barbaris afflicta tandem impotens & laſſa nequiens reſpirare admodo ſuccubuit. Ea non in Friſiis ita eſt, licet ab illis aliquando occupata fuerit: dum Carolus Martellus infauſtè pugnat, illiuſque victores & Chilperico Regi ac Reganfredo majori domus fœderati contra Carolum, Coloniam uſque cuncta depopulando peſſundarent: *Friſij* enim teſte Ptolomæo *habitant in Germaniâ, quæ circa Rhenum eſt à parte Septentrionali ſecus Oceanum uſque ad Amaſim fluvium ſupra Bructeros*; & Tacitus ubique nominat eos Germanię populos, & Trans Rhenatos, ita aſſerens: *Majoribus minoribuſque Friſiis, vocabulum etiam ex modo virium, utraque nationes uſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus navigatos*, ſicuti jam Orientales & Occidentales Friſios appellamus. Et alibi, *Friſo, populus Trans-Rhenanus &c.* Neque in Hollandiâ conſtituta eſt, quod nomen recens obſcurumque, nec antiquitus cognitum fuit, niſi forſan quiſpiam ab Olennio primipilari & Præfecto Friſiorum id nomen ſortitum (prout inferiùs inferemus (vel ab Helino brachio Rheni ductum velit. Sed inter Batavos (qui inter Rhe-

Vltrajectum non eſt in Friſia.

Ann. 4.

Vltrajectum non eſt in Hollandia.

Olennius.

Vltrajectum assignandum Batavis aut Marsis.

num & Wahalim una cum flumine Mosâ sedes habent) ad Oceanum pertingentes, aut potiùs Marsos vicinos, non ab re duximus collocandam: Si Cornelio Tacito ac Plinio credere voluerimus Ille enim libro secundò Historiæ Augustalis ità inquit, *Rhenus uno alveo continuus aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursus, quâ Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur: Ad Gallicam ripam latior & placidior affluens verso cognomento Vahalim accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosâ flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.* Et in libro de moribus Germanorum: *Omnium harum gentium virtute præcipui, Batavi, non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Chattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressi, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos & antiqua societatis insigne. Nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit: Exempti oneribus & collationibus, & tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reservantur*: hæc Tacitus.

Rhenus inter Germaniam & Galliam limes.

Iam Frisii nusquam leguntur inter Gallos asscripti, sed Germaniæ populi inter quam & Galliam Rhenus pro limite fuit constitutus, sicuti in Commentariis, Sicambri cum Usipetibus atque Tenchteris Cæsari responderunt, *Populi scilicet Romani Imperium Rhenum finire.* Nondum enim Cæsar quidquam in Germaniâ sibi vendicarat.

Lib. 4. de bell. Gall.

Primus enim Romanorum Ducum Rhenum transire ausus, teste Appiano Alexandrino in libro quem Celticum prætitulavit.

Rheni insula.

Lib. 4.

At Plinius lib. 3. *In Rheno autem ipso prope centum millia passuū in longitudinem nobilissima Batavorum Insula, & Caninefatum. & aliæ Insulæ Frisiorum Canborum Frisiabonum, Sturionum, Marsatiorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum (ita enim appellantur ostia Rheni) in quæ effusus Rhenus ab Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit, medium inter hæc Corum versus modicum nomini suo custodiens alveum.*

Mir. Cod. Helinum, lit.

Corus, eodem Plinio teste, ab occasu Solstitiali flans, Ἀργέστης Græcè dictus, quem Carolus Magnus secundum Einhardum Germanicè interpretatus est **West-nordermint.** Cæsar verò in quarto Commentariorum libro, sedes horum constringit, scribens: *Mosa profluit ex monte Vogeso (qui est in finibus Lingonum) & parte quadam Rheni receptâ (quæ appellatur Wahalis) insulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus passuum octuaginta in Oceanum transit.*

Vltrajectum est in Marsis.

Lib. de Morib. Germ.

Verùm mihi placeret, hanc urbem (f) in (g) gente Marsiorum (qui & Marsiaci) sive (h) Chattorū (qui necessitudine & societate juncti erant) ponere, quos refert Tacitus, *obsequio (quo Romanis obstringebantur) pares Batavis, qui tanquam tela atque arma bellis reservarentur liberi absque tributo, & solum in usum præliorum sepositi erant, vicini Batavis,* nisi quod Rhenus intercurrat) quorum vici tunc sub Germanico Cæsare depopulabantur à Romanis una cum (i) Mattio præsidio Chattorum capite gentis, quod haud longè à Rheno distabat, jam in vici formam redactum nomen servans ad tria millia passuum Trajecto vicinum, inter quos fuit & Adriana fluvius nunc corruptè Ara vocatus, & celeberrimum templum illis gentibus (quod (k) Tanfane nuncupabatur) solo æquatum, in cujus vestigiis ac fundamentis non ab re licet opinari Trajectum fuisse conditum, cùm ut plurimùm in universo orbe Ecclesiæ ac Monasteria legantur instituta, ubi dœmones & gentiles Dii templis colebantur, quo spurca superstitio citiùs è memoriâ deleretur.

Tanfani templum apud Marsos ultra Rhenum non hic.

Pridem fuere Marsi vicini Chattis longè in Germaniâ, ubi & Adrana fluvius & templum prædictum potiùs fuisse creditur. Posteà verò commigravit uterque populus ad superiores oras Rheni priorum sedium nomina novis locis imponentes, sicuti de vicis Territorii urbis Trajecti ad Rhenum, & oppidi Trajecti ad Mosam hodiè nomina concordant, ubi & Chattorum adhuc reliquiæ exiguo vico supersunt, sicuti & ipsi Sicambri populi Germani in Gallias tempore Augusti, & in proximis Rheni agris collocati, auctore Tranquillo.

In Aug. c. 21.

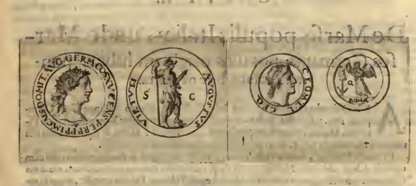
Qui (l) autem originem Marsorum curiosiùs indagare voluerit, quos ab Ausoniis atque Italicis, descendisse Marsis & sedibus pulsos piraticam exercendo, tandem ad has oras vagando commigrasse, Principe & populo vacuas crediderim, legat, si placet sequentia, unde multum desiderio suo correspondebitur.

a *Nam Lokia sive Lecka*] Quæ de Leccæ & Rheni cursu ac differentia tradit Heda, etiam hodie certissimis demonstrantur indiciis, ac veterum diplomatum & classicorum scriptorum auctoritatibus confirmantur.

b *Secundum oppida Sulenburgum* &c. Reprehendendus hic mihi Heda (ut semel faciam) qui toto hoc opere nimis multus est, in allusionibus & interpretationibus propriorum nominum, quæ corrumpit ex vernaculis, & interdum vertit putidissimè; quâ tamen scribendi ratione, sibi mirum in modum pla-

dum placere videtur, cum ex illa, non tantum multa absurda, sed & obscura vocabulorum monstra oriantur, quæ Oedipo indigeant. Sic Sulenburgum dicit locum, qui Culemburgi nomine notior, quo omnium scriptis & literis ab ipsâ origine appellatur; nisi quod Doctiss. Pontanus à Cl. Civili illud nomen arcessendum putat; cum à depressiore solo ubi conditum illud castrum, dictum sit. Dianæ quoque nomen ex medio Gentilismo promit cum Vianæ notissimum sit, nec aliter vocetur, sitque hoc recentius, nec ante 400. annos auditum. De Dianæ fano quæ feruntur, somnia sunt, nec ullo probo auctore nituntur; neque illi audiendi, qui castra Herculis eo loci collocant. Et si incertis conjecturis standum; cur non & Fie Jans hospitium, quod ibi fuisse dicitur, nomini ortum dederit, indeque castro hæserit, & tandem oppido manserit?

c *Ubi & scriptura in saxis & nummis cum capitib. Rom. Imp.*) Ad veteris Rheni alveum passim monumenta Rom. occurrunt; & vidi tam supra, quàm infra Trajectum inventa nummismata Antoninorũ aliorumque Impp. non unius magnitudinis, aut formæ, ex auro, ære, & argento. Vollenhovius non infimæ artis pictor exhibuit ante aliquot annos nummum aureum, perquam elegantem, Imp. Hadriani laureati, in cujus adversâ parte Liberalitas cum tesserâ spectabatur, ap. Vechtam pagum inventum; ut & alterum ex ære cum imagine IMP. L. AUR. VER. AUG. TRIB. P. III. COS. II. Ubi in opposito, FORT. RED. .i. Fortunæ Reducis, sedentis simulachrum, quem à patre in horto suo suburbano Insulensi inventum olim ajebat. Quin & ante paucos annos vir N. Daniel Ridderius mihi misit nummum ex ære subflavo mediæ magnitudinis, quem pastor apud Wittenborch (ut vocant) repertum ipsi dederat; in quo, vultus Domitiani Imp. cum coronâ radiatâ, & simulachro Palladis, vel virtutis. Est quoque apud me argenteus quinarius familiæ Egnatuleiæ, in loco qui Hoochwoert appellatur, cæde Wilhelmi Antistitis nobilitato, inventus; utriusq; verò formam hic expressam dedi,

Plures etiam in agro suo Vechtano inventos mihi dedit V. Nobiliss. Ioan. Renessius Nob. admodum viri Theodori de Renesse, summi antiquarii & rerum nostrarum scientissimi F. inter quos Neronis, Trajani, Hadriani & Antoninorum non inelegantes. Et nuper Clariss. V. & Med. Doct. Petrus Dammius apud eosdem Vechtensis in agro suo effossa monstravit numismata Impp. Tiberii, Claudii, Neronis, Vespas. Domitiani, Adriani, Antonini Pii, L. Veri, M. Agrippæ L. F. & nuperrimè inventum Neronis elegantissimum nummum ex ære subflavo, in cujus dorso Fortunæ stantis & Cereris sedentis typus &c.

d *Aliaque antiquitatis fragmenta,*] Infinita quotidie fragmina tegularum, imbricum, testarum, poculorum literis Romanis insignita, circa urbem, & Rheni alveum effodiuntur, quorum apud me nonnulla, exprimunt sequentia EX. GER. INF. LEG. XXX. IST. FE. GR. CAIUS VAL: ISI. CIRRUS F. A. FEC. IOCCIUS F. & ante paucos dies ostendit mihi Doctor Dammius Lapides inscriptos COH. I. FID. LEG. XXIII. RI. LEG. XXX. EX GER. INF.

e *Fuit urbs quondam ampla & opulenta,)* Si respicit ad tempora Wilibrordi, aut Bonifacii, aut anteriora, longe fallitur (meo quidem judicio) Heda; castrum enim tunc fuit, juxta quod, ædes, templa, domus paulatim posita; & sic tempore in civitatem crevit, concurrentibus eò undique Christianis, qui sacrum Baptisma relicto Gentilismo receperant, quod in Willibrorbo Beka clare exprimit, atque insuper ex diplomatibus Martelli, Pippini, & Caroli magni constare potest.

f *Ea non in Frisiis sita est,)* Quod Heda Frisiis Trajectum adscribendam negat, verum est, si ad antiquissima tantum tempora respicias, quibus Batavorum nomen & res aliquomodo supererant; sed sequentibus temporibus, vel ante Pipinorum ac Carolorum Imperium Frisiæ semper adscriptum fuit.

Neque tantum Trajectum, sed quidquid Brabantiam usque, olim Batavorum virtus occupaverat; deinde Frisiis accessit, & eorum nomen possedit: donec Hollandorum, Gelrorum, aliorumque recentiora nata sunt vocabula.

g *Nisi forsan quispiam ab Olennio primipilari.*) Hollandiæ Etymon variis variè explicatum, & nescio cui non dictus Hylas, Hedæ ab Olenio vel Helino Rheni brachio, leves sunt conjecturæ: quasi repetitum illud nomen post tot sæcula, & velut ab Inferis excitatum: vel ab incognito & diu desito sic vocetur fluminis ostio. Videantur Iunii Batavia cap. 13. Nannu Συμμ. lib. x. circa initium. Dousa Holl. annal. lib. VI. l. Pontanus in discept. Geogr. etiam quæ à me ad initium Becani Chronici dicta sunt.

h *In gente Marsiorum,*) De Marsis, Sicambris conterminis, Marsacis & Marsatiis multa Cluverius German. Antiq. Lib. III. cap. XI.

i *Sive Cattorum,*) Id est, Batavorum, nam pars chattorum Batavi, & hi à chattis oriundi, ut ab nostro auctore ostensum satis ex Tacito Plinio & aliis.

k *Quod Tanfanæ nuncupabatur,*) Hæc conjectura minus placet & ipse auctor paulò post sese emendat. Nam illud fanum in Marsis interioribus longiùs à Rheno collocat diligentissimus Ortelius: inter Amisiam & Lupiam statuit Cluverius: meminit etiam ejus Lipsius Com. ad lib. 1. Annal. Taciti Suffridus ex Alvino, in Frisiis fuisse, & quædam de eo tradit fabulis simillima.

l *Qui originem Marsorum indagare volueris &c.*) Quæ hic & toto sequenti capite de Marsis Italiæ populus adfert Heda πολλῶ γε ἢ, δεῖ ab historicâ fide, videntur, cum illud nomen Marsorum ap. nos à paludibus deductum sit, non ab advenis.

CAPUT II.

De Marsis populis Italiæ, unde Marsos Germaniæ populos originem habere nonnulli volunt, hæc narrantur.

ANNO ab urbe conditâ 662. Sex. Iulio Cæs. & L. Marcio Philippo Coss. Olympiade 172. testantibus Eusebio atque Orosio bellum gessere Romani adversum Picentes, Marsos Pelignosque rebellantes, uti etiam L. Florus in Epitomatibus suis narrat. T. Livium in 3.4.5. & 6. libris septimæ Decadis commemorasse.

Et contra Marsos P. Rutilius Cos. parum prospere pugnavit in prælio occisus, una cum exercitu deleto, ubi multi Nobiles interfecti & octo millia Romanorum militum cæsa, arma & corpora interfectorum in conspectu Marii Legati Tolenius Fulvius pertulit, atque in testimonium cladis evexit. Marsi Agamemnonem Archipiratam in Imperatorem suum peroptaverant. Marius raptis continuò copiis victores insperatos oppressit, octo millia Marsorum & ipse interfecit. Cœpio autem à Vestinis & Marsis in insidias deductus cum exercitu trucidatus est, Postea iterum Marius sex millia Marsorum delevit, septem millia armis exuit; Cn. demum Pompeio & Portio Catone Coss. Pompeius diu obsedit Asculum civitatem, nec tamen expugnasset nisi populum in campum prorumpentem gravissimâ oppressione vicisset, decem & octo millia Marsorum in eâ pugnâ cum Franco suo Imperatore cæsa sunt, capta tria millia, quatuor millia Italicorum virorum ex eâ cæde profugorum, jugum montis coacto in unum agmine fortè conscenderant, ubi oppressi exanimatique nivibus miserabili morte riguerunt: namque ita, ut attoniti timore hostium steterant, alii stirpibus vel saxis reclines, alii armis suis innitentes, patentibus cuncti oculis, dentibusque nudatis, viventium in modum visebantur, nec ullum erat procul intuentibus mortis indicium, nisi diuturna immobilitas, quam nullo modo humanę vitę vegetatio diu perpeti potest. Hæc Orosius lib. V. c. XVIII.

à V.C. 563. Vide Appian. lib. 1. bell. Civil.

Portius Cato Coss. Marianas copias habens cum aliquanta strenuè gessisset, gloriatus est Cajum Marium non majora fecisse, & ob hoc cùm ad lacum Fucinum contra Marsos bellum gereret, à filio Caji Marii in tumultu belli quasi ab incerto auctore prostratus est.

Pompejus Asculum ingressus, Præfectos Centuriones cunctosque Principes eorum virgis cecidit, securique percussit, servos prædamque omnem sub hastâ vendidit, reliquos liberos quidem sed nudos & egentes abire præcepit. Notandum quod ista sunt acta anno ab urbe

condita

condita 659. uſque ad 662. Sed Druſus Imperator poſt annum 726. bellat in Germaniâ, ubi Marſos afflixit.

Blondus in libro de Italiâ illuſtratâ, ubi tractat de Origine Latinâ, dicit Livium ſcribere in 22. libro, qualiter Hannibal regionem Marſorum vaſtavit, & in libro 26. qualiter iterum revertens ab urbe Româ per eorum agrum iter fecit, eaque in regione interiit, quodque Regio Marſorum nunc Valeria dicatur, & multa alia de Origine gentis. L. Florus in Epitomate lib. 2. ſeptimæ Decadis Livii) *Italici populi defecerunt, Picentes, Veſtini, Marſi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites: in eo bello a Picentibus moto. Q. Servilius Procoſſ.: in oppido Aſculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occiſus eſt: ſaga populus ſumpſit.*

Idem L. Florus in Epitomate lib. ſexti Decadis ſeptimæ Livii: *Marſi quoque à L. Murena, & Cacilio Pinna legatis aliquot prœliis fracti, pacem petierunt. Aſculum a Cneo Pompeio captum eſt: cæſis à Mamerco Æmylio legato Italicis, Sylo Popedius Dux Marſorum auctor hujus rei in prœlio cecidit.*

Appianus libro 1. Cornelio Sillâ ac Gn. Pompeio Coſſ. Sulpitius Trib. plebis & cum eo Marius VI. Coſſ. ejuſque filius, Publius quoque Cethegus, Iunius Brutus Gneus & Q. Grannii, Publius Albinouanus, Marcus Lectorius, & reliqui Mario faventes ad 12. numero urbe pulſi, datâ licentiâ eos impunè occidendi & bona conſcripta. Nota quod hi in Lybiam, & ad montes ſupra Numidiam confugêre, per mare etiam vagantes jactati ſunt, ſedes â Romanâ potentiâ liberas & quietas quærentes, Cauſam defectionis Italicorum Marſorum atque aliorum, idem Appianus de bel. Civil. lib. 1. dicto pulchrè deſcribit.

Erroneum hoc videtur, quandoquidem tam in Italia, quam in Germania Marſi dicũtur qui Vligines & paludes incolunt.

Haud alienum foret jam Marſos Germaniæ populos ex iis reliquiis credere ortos, ſimiliter & Cattos: nam & noſtrâ ætate in Italiâ magna ſupereſt Cattorum familia, & Thermas Grani ab hoc Q. Granio inventas, & Albianum ab Albinovano ad ripam Rheni conditum, cùm per illud tempus Romanæ vires & Gallis & Germanis adhuc forent incognitæ, Francorumque gentem ab iſtâ cepiſſe originem. Nam regnum Francorum, teſte Meynardo ſive Eynardo prius & uſque ad ſua tempora cenſebatur, non amplius, quam ea pars Galliæ, quæ inter Rhenum & Ligerim Oceanumque, & mare Balearicum jacet, & pars Germaniæ, quæ inter Saxoniam & Danubium, Rhenumque & Salam fluvium, qui Thuringos & Sorabos dividit, poſita, a Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur, & præter hæc Alamanni atque Baioarii ad regni poteſtatem Francorum pertinebant. Quod Carolus Magnus poſteà nobiliter ampliavit, & antiquiſſimi Franci, Marcellinó teſte, dicti ſunt Salii. Abſoluto jam ſatis abundè ſitu urbis ad originem ejus & inſtaurationem properemus.

a. Quæ hoc capite leguntur fere ex Oroſio ſunt; quæ verò ex Blondo citantur de Annibale, qualiter iterum revertens ab urbe Roma, per agrum Marſorum, ibi interierit μνημονικὸν ἁμάρτημα eſt. Videatur Livius lib. 30. Plutarchus, & Nepos, ſive Probus in vitâ, & exitu Annibalis, Iuſtinus ex Trogo Pompeio lib. 32. alii.

CAPVT III.

De origine Vrbis Trajectenſis.

TRajectum autem à profugo ſive exule Romano minimè originem cepiſſe, hoc modo docebitur. A tempore Divi Iulii præſidia ad Rhenum cœpta locari, ubi miles hibernaret, & Rhenus limes Romani Imperii conſtitutus, & pontes ferre doctus, pro inſultationibus Germanorum comprimendis. Quamvis Imperium etiam ultra Rhenum propagaverat Cæſar, ſicuti teſtatur Suetonius ſic inquiens; *Idem obſeſſione caſtrorum in Germania nunciatâ, per ſtationes hoſtium Gallico habitu penetravit ad ſuos.* Ac ſub Octavio Auguſto (Druſo Nerone Cæſare duce) uſque ad Albim progreſſus devictis, *eo uſque* Germanis, & in Gallia in proximis Rheno agris collocatis, & ſicuti idem tradit Tranquillus. *Hic Druſus primus Romanorum Ducum Oceanum Septentrionalem navigavit, trans Rhenum foſſas novi & immenſi operis effecit, quæ Druſianæ (a) vocantur & ad Albim flumen oppetiit, privignus Auguſti, & frater Tyberii ex Liviâ.* Ad Rhenum; (b) auctore Iuſtino, in Trogum Pompeium ſupra quin-

Hiſtoria vetus de Germanis atque Friſiis.

In Iul. c. 58.

c. 21.

In Claudio ad princ.

Al. Salam.

pra quin-

pra quinquaginta & amplius castella pro tuitione Romani Imperii collocavit, & in tutelam provinciarum præsidia & custodias ubique disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim.

Domitius quoque exercitu flumen Albim transcendit, inde sub Tiberio à Barbaris tentata inruptio per Frisios (qui tunc cum gentibus adjacentibus Romano parebant Imperio) ob sævitiam cujusdam Olennii primipilaris eorum Præfecti deficientes, dum insueta onera imponeret: quorum manus vix evadens Olennius in Flevum Castellum ad littora Oceani (ubi valida manus Romanorum præsidebat) se recepit. Illic obsessus, & à L. Apronio inferioris Germaniæ Proprætore solvente obsidionem suppressi motus, Frisiis in sua redire compulsis. At Germanicus Cæsar Drusi fil. similiter aliorum conatus restrinxit cuncta restituens in pristinum statum: deinde per A. Cecinnam legatum exercitus inferioris Germaniæ ac Sanquinium Maximum à Chaucis interemptum. Inde per Domitium Corbulonem præf. militum qui descripsit Frisiis agros, quibus se continere deberent) *Senatum, Magistratus, leges imposuit, ac ne jussa exuerent præsidium inde munivit.* Hactenus Tacitus, ibi & paulo pòst. *Ne* (c) *tamen miles otium exueret* manu militari *fossam* XXIII. *milium spacio inter Rhenum & Mosam produxit, quâ incerta Oceani vetarentur.* Item per Paulinum Pompeium, *inchoatum* XIII. *ante* LXIII. *annos a Druso aggerem coercendo Rheno absolvit*, cui Avitus successit, qui Frisios (occupatis ad Rhenum agris) Ducibus Verrito & Malorige in pristinas sedes ire compulit. Hinc per L. Pomponium, & novissimè per Petilium Cerialem legatum provinciæ cis Rhenanæ quietè administratæ, & in fide servatę; ut puta à Cæsare Augusto usque Imperium Domitiani, nisi quod sub C. Cæsare & tempore intermedio (quo sub Ottone, Vitellio atque Vespasiano de Imperio certabatur) si qui motus gentium vel irruptiones factæ sunt, socordiâ Ducum & seditione Legionum acciderunt. Sub Trajano tamen cuncta restituta. His ita se habentibus cùm & tempore Neronis utramque oram Rheni in Ditione Romanorum fuisse constat, quis credet hosti ac profugo Romani Imperatoris, Romano in solo ullum patuisse refugium, cui nusquam tutum aut consultum esse poterat, quo Romani Principis authoritas aut indignatio æstimabatur. Aut qui hostibus ac Barbaris tantâ potentiâ fretis ne municipia locarent armis resistère. exulem autem infestum Romanis, præsidium condere toleravissent? quod nec de aliis exulibus Romani nullo unquam tempore leginius factitatum, nisi si qui certo loco proscripti, pro commoditate atque memoriâ eorum domos templaque ædificaverunt permissu Principum.

Nec invenimus apud aliquem scriptorem probatum, vitam ac tyrannidem Neronis describentem quempiam nomine Antonium, sævitiam ejus fugientem in Galliis Germaniisque fuisse receptum. Sed in vitâ Domitiani Augusti meminit Sextus Aurelius Victor L. Antonii superioris Germanię Præsidis injuriâ verborum provocatum ab eo defecisse, & bellum movisse, sed statim per Norbanum Appium extinctum fuisse.

(d) Verisimiliùs ergo est Trajectum sub Iulio Cęsare initium sumpsisse, & à M. Antonio viro illustri collega ejus in Gallicis expeditionibus (qui Octaviam sororem Augusti Cæsaris uxorem duxit, & aliquot oppida sui nominis in Galliis construxit) Antoniam nomen sortitum, sive, quod magis placet, credimus hanc urbem inter illa castella connumerari, quæ à Druso ad Rhenum posita fuère, & ab Antoniâ illius conjuge, aut ab Antoniâ uxore L. Domitii (cujus suprà meminimus) ex Octaviâ sorore Augusti genitâ, aut Antoniâ matre Claudii filii Drusi Germanici, vocitatam, veluti ab Agrippinâ Coloniam Agrippinam, à Druso ejus patre fossam Drusianam, à Flavio fratre Arminii Flevum castrum, à Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ Vesope, ab Alphego Alphea, vel juxta Anton. Albiniana ab Albiuvano, al Asprenate, Asperen, à L. Vetere, Castra Vetera, licet castra Vetera fuère tempore Cæsaris, & cętera id genus nomina sortita, quorum adhuc sunt vestigia. Cornelius Tacitus lib. XII. *Sed Agrippina* (scilicet uxor Claudii) *quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.* At L. Domitii in vitâ Tiberii Cæsaris idem Tacitus meminit, hoc modo scribens: *Obiit L. Domitius, electus cui minor Antonia Octaviâ genita in matrimonium daretur*, qui postea exercitu flumen Albim transcendit longius penetratâ Germaniâ, quàm quispiam priorû, easque ob res insignia triumphi adeptus; à quo & angustus trames vastas inter paludes, non longè à loco Varianæ cladis aggeratus, & pontibus longis apertus in Cheruscis; sive à C. Antonio multâ claritudine generis nepote sororis Augusti nominatum velimus, cujus & ipse

Tacitus

Tacit. Ann. 4. ad fin.

Li. XI. Ann.

XIII. Ann. ad finem.

Vltrajectum tempore Neroni ab aliquo exule nô esse conditum.

Trajectum sub Iulio Cæsare cæptum, aut sub Druso.

XII.

Tacitus meminit. Potuit ergo fieri, ut ignari historiarum pro Druso (quem Iustinus (e) & Drusum Neronem vocat) Cl. Neronem Agrippinæ filium opinati sunt, & hinc initium erroris subortum. Nec ab re videtur, si etiam antę adventum Cæsaris hanc urbem inter Barbaros claruisse aliquis asseruerit propter commoditatem situs & ubertatem soli longè præstantioris, quàm in locis circum vicinis, quæ intacta non remansere, cùm & provinciæ hæ eâ tempestate etiam frequenti colono habitarentur, ita, ut agri non sufficerent. Non est ergo opus obscurum conditorem hujus urbis somniare, ubi de tot illustribus auctoribus tam dilucida habentur argumenta. (f) Divus enim Antoninus in suo Itinerario meminit Trajecti, qui XVI. in ordine post Cæsarem imperavit circiter 70. annis inter ipsum atque Neronem effluxis, nec verisimile est tam modico temporum intervallo Trajectum in tantum coaluisse, ut à tanto Imperatore mereretur designari.

Vltrajectum etiam ante adventum Cæsaris floruisse videtur.

a *Et ad Albim flumen oppetiit.*] Strabo lib. 7. Inter Salam & Rhenum Drusum oppetiisse tradit; unde in quibusdam exemplaribus *ad Salam flumen* scriptum inveni. Vide Dionem hist. Rom. lib. lv. circa initium, & Florum in Epitom. Liviana ad finem.

b *Ad Rhenum auctore Iustino in Trog. Pomp. &c.*] Nil tale in Iustino inveni, sed attestantur panegyristæ ad limitem Bataviæ per intervalla disposita castella. Adstipulatur Ammianus Marcellinus lib. 18. hist.; & similia indicare videtur Plinius major lib. 4. ad finem. Videndus quoque Tacitus hist. lib. 4. Vell. Paterculus lib. 2. Dion. lib. 54. Ac Douza Fil. de Batavia: Verùm hæc verba non Iustini aut Pompei esse comperio sed L. Flori lib. 4. capite finali.

c *Ne tamen miles otium exueret &c.*] Vide ad hunc locum Lipsium in Commentario ad Tac. In M.S. Cod. Hedæ XXIV. mil. legitur, verùm nostri auctoris calculum probat ex Dione Lipsius.

d *Verosimilius ergo est Trajectum sub Iulio Cæsare &c.*] Rectè quidem rejecit vulgi opinionem, de exule Neronianis temporibus hujus oppidi vel castri fundatore, sed æquè absurda est nova hæc & varians conjectura, nullo auctore subnixa.

e *Quem Iustinus & Drusum Neronem vocat.*) Puto L. Florum dicere voluisse, qui Epit. lib. 136. *Rhætia à Tiberio Nerone, & Druso privignis Cæsaris domita.* Adde quæ Suetonius in Tiber. cap. 4. & ibi comment. Levinus Torr. scribunt. Vide etiam stemma Augustæ domus à Lipsio confectum ad editionem Taciti, ubi avum Imp. Neronis vocat *Drusum* Neronem Germanicum Augusti ex Liviâ Drusillâ privignum.

f *Divus enim Antoninus in suo Itinerario mem. Trajecti,*) Et hic fallitur Heda, cùm Itinerarium illud quod Antonino inscribitur, ut nunc habetur, ad Antoninorum Impp. ætatem referre voluerit: quod non ab uno auctum, posterioris ævi multas continet reliquias, ut quod Constantinopolis, aliorumque post Regiam illam urbem natorum locorum meminerit; vide quæ ad Chron. Bekæ notavimus.

CAPVT IV.

De mutatione nominis.

VAriationem autem nominis ex hoc conjicere licet, quod cùm hoc ob vetustatem bellicasque incursiones, & nonnunquam inundationes aquarum pleraque loca aut desolata, aut maximas passa sunt impressiones, à victoribus aut instauratoribus nova nomina imposita fuerunt. Verbi gratiâ, Hierosolymo ab Hadriano Augusto instauratore Ælia, Bysantium, à Constantino Constantinopolis, Roma ab Odoacro, Odoacria, Colonia Agrippina, posteà Colonia Francorum: Rigodolum, Confluentia ad Rhenum & Mosellam: Diviodurum nunc Metis: Britannia, Anglia, Gallia Francia jam vocitentur. Unde & Antonina Trajectum dicta, & Ultrajectum non à tempore Dagoberti Regis aut anteà a Wiltis liopolis (nam Divus Imperator Antoninus Pius sextus decimus Romæ post Cæsarem rerum potitus, ut præmittitur, meminit hujus nominis Trajecti in suo Itinerario.) Sed veriùs ab Ulpio (a) Trajano Augusto instauratore Ulptrajectum, quasi Ulpium Trajectum fuisse nuncupatum. Is enim, teste Sexto Aurelio, Victore collapsam urbem ædificiis restauravit, & juxta Eutropium urbem trans Rhenum in Germaniâ reparavit, à quo & multa loca nomen sumpsere, veluti Forum Ulpium, Forum Trajani, Trajanopolis; & in Galliis circa Rhenum Colonia Trajana legio Trajana, & castra Ulpia, quæ fuêre Legionis XXX. apud Ptolomæum, ut in dicto Itinerario legitur. Successor quoque ejus Hadrianus idipsum factitavit & posteriores

Nomina provinciarũ atque oppidorum pro libitu Principum mutata.

ſteriores Imperatores quos licet conſpicere ex fragmentis & titulis ad veterem Rheni alveum, & loca vicina noſtrâ ætate inventis, quæ exempli gratiâ, & pro (b) memoriâ poſterorum in parte hic duximus adnotanda.

In cœnobio Roomburch prope Leidam, ad veteris Rheni alveum.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS, SEVERVS, AVG. ET M. AVRELIVS ANTONINVS CÆS. COH. XV. VOL. ARMAMENTARIVM VETVSTATE CONLAPSVM RESTITVERVNT SVB VAL. PVDENTE LEG. AVG. PR. PR. CVRANTE CÆCIL. BATONE PRÆF.

Hanc inſcriptionem Exhibent Corn. Aurel. lib. 1. c. 6. Bataviæ Hadr. Iun. in Bat. hiſt. ca. x. Scriver. in Antiq. Bat. Tabulario Snoyus lib. 4. hiſt. Holl. Smet. Inſcr. Rom. fol. 13 nu. 14. Ger. Noviom. in Hiſt. Bat.

Hæc hodie in ædibus Waſsenariorum conſpicitur cum aliis nonnullis, quæ nunc ſunt Domini vande Milen.

A tergo ejuſdem Saxi.

. . . ES NERVÆ TRAIA. C.
. . GER. DACICO
. . . RIB. P. PP. COS. V.
. . P. LVCENSIVM. P. E.

Hæc quoque habet Aurelius, ſed parum proba viſa editori Cl. V. Vulcanio; nec ap. Iunium, aut Scriverium, invenio.

In alio Saxo ibidem.

. . . RVS PIVS PERTINAX AV.
IM. TRIB. POT. VIII. IMP.
AVG. PIVS PONT. MAX.
P. L. SEPTIM. SEVER. P. P F.
COH. XV. VOL. P. P.
G. AVG. GER. PR. PR. PER. NE.

Hæc ex variis inſcript. conjuncta ſatis confusè & vitiosè habentur etiam apud Aurelium & Snoyum.

In Alphen, in lapide coƈto ſepulchrali apud alios non inveni.

. . ADE
LART. D.
IV. NON.
AVG.

In Monaſterio

In monasterio Egmondæ in aulâ quæ Comitis dicitur, fragmentum in pariete.

. . . EVER. PIVS PERT. A. . .
. . . AX TRIB. POT.
. . ANT. AVG. P.C. . . . .
PI. PERT. AVG. FIL. ET M.
MAXIMO PERT. AVG.

In tegulis Vet. coctis.
EX GER. INF.
LEG. XXXII.

In conventu Sion prope Delft, Columna reperta in vligine prope Naeltwijc, in quâ legitur hæc inscriptio:

IMP. CAES.
M. AVREL. ANTO-
NINO AVG. PONT.
MAX. TR. POT.
XVI. CO. XIII. ET
IMP. CÆS.
L. AVREL. VERO
AVG. TR. POT.
II. COS. II. A.·. M.·.
A. F. C. M. P.
XII.

In Maersen
Supra postes templi
EHLDEHART RICLINT.
Legit M.G. Lappius à Waveren IC. in limine inferiore ostii:
THIDEHART RICIINT
Hæc non sapiunt Rom. idioma, sed Normannicum vel vernaculum.

Hagæ Comitis in ædibus Præfectorum de Wassenaer.

. . . EVER PIVS PERT. A.·.
. . . MAX. TRIB. POT. XIII. . .
. . . NTONIN. PIVS AV. . .
. . . ER MILIT. LEG. I. ME. . .
. . . ENDIOR.

In castro Londersloot prope Trajectum, in tumbâ Saxeâ.

D. A D. N. A MAL. L. A.F.A.R.
MAILORIVS VICTOR ET
MAILORIA MAIORENA
FILI . F. C. M.

d *Iam non Trajectum vetus sed novum*) Non hoc argumento Heda convincet Trajectum forma oppidi vel civitatis à Romanis fuisse conditum; sed verius videtur à Latinè loquentibus locum Treche Trajectum dictum; ut qui tempore Willibrordi, ac Bonifacii Castrum, & vicus adhuc, ut diplomata testantur, vocabatur; at postquam habere Episcopos cœpit, civitatis nomen consecutus est.

CAPUT V.

De origine & fundatoribus Ecclesiæ Trajectensis.

OMissis jam Regibus antiquis, qui vel Idolis sacrificabant, vel religione Christianâ initiabantur, eorum solum propositum est meminisse, qui fide, pietate & cultu erga Deum pollentes claruêre, & primordia Ecclesiæ Trajectensis edidêre, ne stylus noster in infinitum tendat. Is erit Dagobertus Rex Francorum, Clotario filio Chilperici Regis dolo Fredegundis conjugis occisi genitus: licet ipsi Clotarius ac Theodobertus Reges jam confirmaverant, quascunque * donationes factas Ecclesiæ Trajectensi ejusque villas & possessiones (quas possidebat, & quæ pietate Christi fidelium consecuta erat) immunitate donantes ab omni regiâ potestate & seculari Iurisdictione exemerant. Dagobertus itaq; patre defuncto in amplissima Regna succedens, circa annum Salutis Christianæ DCXXXI. Qui à patre adhuc puer committitur curæ Arnulphi Majoris domus (postmodum immensæ sanctitatis Episcopi Vrbis Mediomatricæ, jam Metim dicunt) ut eum sacris literis ac moribus institueret: dirigitur posteà à patre cum Pipino Duce in Austrasiam (hoc est quidquid inter Rhenum, Mosam & Oceanum interjacet) regnaturus. Cùm autem in virum adolevisset Sandragisilum Ducem Aquitaniæ patri suo à consilio perchatum (eo quod illi quàdam contumaciâ despectui esse videretur) verberibus affecit, & barbæ rasione ac vellicatione deturpavit: Quod cùm patri innotuisset, jussit filium trahi ad supplicia. Ille furorem timens paternum, confugit ad templum Martyris Dionysii, & sociorum ejus tutelam supplex exposcens: Quorum suffragiis à nullo persequente potuit inde dimoveri, donec perpetratum facinus pater ignosceret; unde & locum illum maximè observavit, ubi postmodum ingentia dona contulit, & prædia largitus est. Hinc teste Reginone, sanctos Dionysium & Mauritium martyres, & Martinum confessorem (cujus limina aliquando visitavit) in summâ semper habuit veneratione: de quo sic ait Abbas Urspergensis sive montis Ursorum. *Dagobertus Monarchiam in tribus regnis solus obtinuit, fuitque fortissimus & Francorum nutricius, in judiciis Ecclesiasticis severissimus, largitor Eleemosynarum præcipuus, pacem in toto regno suo statuens, & timorem gentibus in circuitu incutiens, ipseque velut Salomon pacificus regnum obtinuit quietus.* Cujus vitam ac mores utinam nostræ tempestatis Reges ac Principes saltem in parte imitarentur, & cum annis pueritiam exuerent. Qualiter autem hic Rex juventam duxerit, & jam adultus pristinos mores mutaverit, ex literis ejus potest cognosci, quas Abbas & Conventus Wissenburgensis superioribus annis, Cæsare Maximiliano cum Philippo ejus filio, legato Apostolico, & oratoribus multorum Regum & Principum conventum celebrante in oppido Hagano contra Philippum Comitem Palatinum Rheni in Iudicio exhibuerunt, auctoritate etiam multorum Imperatorum pro majore fide approbatas & confirmatas; ipso Cæsare & plerisque aliis vetustatem admirantibus, quarum exemplar idcirco hic duximus inserendum.

* *traditiones.*

Dagobertus Rex Francorum anno 631.

Eloghem Dagoberti Regn.

(b) Exemplar literarum Dagoberti Regis.

DAgobertus divinâ favente clementiâ, Francorum Rex, omnibus regni sui primatibus, imò cunctis fidem Christianam profitentibus, tam futuris quàm præsentibus: Votum, quo Deo, vel sanctis ejus, se quis obligaverit, sine maculâ reatus, irritum fieri non potest. Et quanto major & dignior est is, cui vovetur, eo ferietur graviori judicio voven-

De hoc instrumēto vide Nauclerum generatione 21. vol. 2.

tis &

tis & non reddentis præsumptio. Debemus igitur & volumus nos quoq; reddere quod vovimus Domino Deo terribili & ei, qui aufert spiritum principum; terribilis apud omnes Principes terræ. Qui qualiter in brachio suæ virtutis & nos terruerit, & qualiter percutiens & sanans rursus nos visitaverit, omnibus ad exemplum correctionis notum fieri dignum duximus; præcipuè, ut quisque fidelis audito nostro periculo, ab Ecclesiarum Dei vastatione se contineat, & honorem congruum rebus Deo dicatis exhibeat. Primùm ergo de divinâ super nos habitâ terribiliter examinatione, posteà devoto & voti nostri redditione breviter exponemus. Patre meo Clothario felicis memoriæ defuncto, patrii regni curam suscepi, sed vivendi ductus levitate, dominandiq; cupiditate distractus regalis officii debitum neglexi, nihil exhibens commissis solicitudinis vel diligentiæ, nihil faciens vel judicas mansuetudinis aut zelo Iustitiæ dignum: Inter alios excessus meos Ecclesiarum Dei destructor, & dissipator esse cœperam, quarum defensor & sublimator esse debueram, nec Divinæ majestatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandem Dei benignitas obstinatæ mentis superbiam conterens virga correctionis iniquitates meas visitavit, & castigato mihi veniam non negavit: Nam raptus in sublime, divinæq; Majestati inter choros Sanctorum in habitu judicantis sedenti, præsentatus à sanctissimis Ecclesiarum Patronis, pro rebus Ecclesiasticis per rapinam à me distractis & consumptis, graviter & constanter sum accusatus. Maximè à sanctissimâ Dei genitrice Mariâ, & beatissimis Petro & Paulo Apostolorum principibus, cumq; conscientiâ gravatus non auderem delicta defendere, ex arbitrio præsidentis pœnæ sum addictus: Diuq; cæso & pœnis atrocibus confecto, succurrit mihi tandem specialis meus patronus Martyr Dionysius, qui precibus suis instantis pœnæ dilationem & pœnitentiæ mihi tempus obtinuit. Idem ipse quasi modum statuens pœnitentiæ in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem Dei & prædictorum Sanctorum (quos magis offenderam) domum divinis aptam servitiis Ecclesiam construerem. Qua remissione lætatus libens vovi, dimissusq; à superis redii. Igitur sub certâ spe remissionis & indulgentiæ peccatorum nostrorum reddentes alacri studio votum quod fecimus, Ecclesiam in honorem sanctæ Trinitatis & sanctæ Mariæ perpetuæ Virginis, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, in loco, qui dicitur Wissenburgh, construximus: quam sublimare, & regali munificentiâ ditare decrevimus. Donamus ergò ei, & in perpetuum, datum esse volumus de rebus Fisci nostri illic adjacentibus, quicquid ad nos spectat tam in villis, quàm mancipiis, sylvis vineis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus. Et omnia hæc

Vita Dagoberti.

Dagoberti à Deo correctio.

Votum Dagoberti, & ex eo absolutio.

hat in usum fratrum ibidem sub Monasticâ professione Deo servientium liberâ traditione redegimus. Et ut hujus nostræ donationis authoritas in omne tempus stabilis, & firma perseveret, terminos & circumjacentium nomina locorum subnotare curavimus. Versus Orientalem plagam extenditur Marcha, quam tradidimus usque ad Marchenhoven, & ad Aldenherden, & inde ad Geboldesvege, & inde subter vadum Lutriæ, & inde usque ad Bonzdinges hurst, & inde ad limitem qui stat in summitate vallis Immensdal, & inde ducit ad meridianam plagam super Warsbach, & inde ad Rodemolosen stumphe, & inde ad Sebach, & inde ad Kirchdale, & inde ad Ingoldeshage, & inde ad sylvosos montes usque ad Bedenbur. Ad Occidentalem verò plagam usque ad Lautembach & Berembach, & inde ad Erlibach, & inde ad Grunenbrunnen, & inde ad Oterichscheit; Ad Septentrionalem plagam usque ad Eichenenbergh. Locum autem ipsum (quem singulari amplectimur dilectione) nunc & deinceps ab omni servitutis oppressione liberum sub regali volumus esse tuitione; ita videlicet, ut nullus Iudex publicus, nullus ex Iudiciariâ potestate, quicquam potestatis, vel negotii in ipsâ Marchâ sine Patris Monasterii licentiâ exercere vel habere præsumat, nec homines ipsius loci constringere, vel ad causas audiendas aut freda vel tributa solvenda: Postremo nihil penitùs ab eis audeat exigere. Illud etiam pari decrevimus autoritate, ut nullus Pontificum Nemetensis civitatis, vel reliquorum Episcoporum aliquam ibidem dominandi, vel quaslibet causas agendi habeant facultatem. Sed sub nostræ emunitatis defensione omnia illuc pertinentia Pater Monasterii cum fratribus suis liberè & quietè possideat. Ad hæc monetam in se habentem imaginem & literas, expressamq́ similitudinem Nemetensis monetæ, eidem loco concedimus, parique nostræ autoritatis donatione ratum & firmum esse volumus, ut homines ejusdem Ecclesiæ per omnes fines regni nostri, liberè negotiis suis inserviant, ita videlicet, ut nulli debitum telonei persolvant, & nullus Iudex seu qualibet cujuscunque ordinis personâ in hujusmodi causâ violentiam eis aliquam inferre præsumat; Fratribus autem ibidem Deo servientibus, ut eò devotiùs & tranquilliùs sanctæ conversationis ordinem custodiant, liberam inter se eligendi sibi Abbatem donamus potestatem. Cui Abbati omnibusque ei succedentibus hoc speciale concedimus privilegium dignitatis, ut in ordinem & Ius possit promovere ministerialium, quemcunque de familia tali honore dignum judicaverit. Omnes etiam Ministeriales ejusdem Ecclesiæ ex dono Abbatis accipiãt beneficiũ, soliq; Abbati serviant, nec aliquã potestatem

Wissenburgense Monasterium ex voto constructum & dotatum à R. Dagoberto.

Termini Monasterij Wissenburgensis.

Immunitas Monasterii Wissenburgensis.

Ius cudendæ monetæ.

Ius promovendi Ministeriales Abbati concessum.

tem super eos Advocatus exercere audeat, nisi fortè ex aliquâ inobedientiâ, quasi ad rebelles illos Ministeriales constringendos, Abbas Advocatum invitet. Reliqua verò familia legitimo loco & tempore ter in anno pro Iustitiâ ad placitum Advocati debet convenire, & in servitium Advocati, si præsens est, singuli singulos denarios solvere, exceptis his qui sunt de emunitate. Quod si ex his placitis absens fuerit Advocatus, nihil ex his denariis debetur, nisi in servitio Regis esse probetur. Ut autem hæc nostra traditio & Iuris, & concessæ dignitatis institutio stabilis & inconvulsa jugiter permaneat, cartam hanc inde conscriptam, tam adjectione Sigilli nostri roboratâ signavimus. Datum quod fecimus, in ipso Monasterio, mense Majo, die XI. *anno Regni nostri* (c) XXIV. *in Christi nomine feliciter, amen.*

Dagobertus Rex, &c.

Item ex aliâ litera ipsius Dagoberti Regis.

D*Agobertus Rex Francorum viris Illustribus, Ducibus Comitibus, Domesticis, vel omnibus gentibus, tam præsentibus quàm futuris. Illud ad stabilitatem Regni vel remedium animæ nostræ perdurare credimus, si petitiones sacerdotum, quæ auribus nostris patefecerint, ad effectum perducimus. Ideò cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, quia nos ad suggestionem viri venerabilis Radfridi Abbatis de Monasterio Wissenburgo, balneas illas trans Rhenum in pago Auriacensi sitas (quas Antonius & Adrianus quondam Imperatores suo opere ædificaverunt) ad Monasterium quod dicitur Wissenburg, & est constructum in honore Sancti Petri in pago Spirensi, visi fuimus concessisse, cum omnibus, & cum ipsâ Marchâ ad ipsas balneas pertinente, quæ veniet in ambobus lateribus usque in fluvium Murga, & de unâ fronte ad partem Occidentalem rasta una, & de alia fronte ad partem Orientalem Leucas sex; (d) quas homines loci illius siti dicunt rastas tres esse. Propterea hoc præceptum cessionis fieri jussimus, &c.*

Ex his ergo literis constat, quantâ religione & devotione erga Deum, pietate erga Ecclesias, & justitiâ in subditos effulserit, ut non immeritò inter (e) Sanctos & electos Dei sit connumeratus: Nam & plures alias Ecclesias & ædificavit & dotavit. Hujus providentiâ Christiana fides apud Trajectum anteà seminata firmius stabilita; ubi idem Rex (sicuti testatur beatus Marcellinus in vitâ Suitberti Episcopi) construi fecit Ecclesiam in honorem Divi Thomæ Apostoli, vel secundum alios Thomæ & Martini, quam Barbari ac Frisii successu tempori-

Dagobertus Ultrajecti, D. Thomæ Ecclesiam fecit.

temporis solo æquarunt, ita ut clarè intelligatur Christianam fidem in his regionibus, & præcipuè Trajecti incepisse vigere à tempore, quo Reges Francorum illam susceperè, longè ante adventum Suitberti aut Wilibrodi. Nam Episcopi Colonienses ab antiquo vendicare vo lebant Iurisdictionem Ecclesiæ Trajectensis, quæ etiam ante tempora Dagoberti, (f) fuit Episcopalis, habens villas & possessiones, & à Clothario patre ejus ac Theodeberto Regibus bonis, & privilegiis dotata, ut præmittitur, & in proximo, & in vita Divi Bonifacii plenius docebitur. Sed irruentibus barbaris iterum extincta & successivè resuscitata. Dagobertus tandem Mediomatricum veniens (quæ Metis dicitur) cum consilio Pontificum & Procerum filium suum Sigibertum in regno Austrasiæ sublimat, cumque sancto Cuniberto Episcopo Agrippinensis Ecclesiæ, & Pipino Duci, patri sanctæ Gertrudis, commendat, & cum regnasset annis XIV. migravit ad Dominum. (g) Spinogilo villa territorii Parisiensis circa annum salutis DCXLIV. Platina in vitâ Doni Papæ. *Eodem ferme tempore Dagobertus Francorum Rex, vir callidi & astuti ingenii, nec consilio minus, quam manu promptus moritur, cujus animam ex manibus dæmonum, Lipparam insulam prope attingentium liberatam ferunt Dionisii & Mauricii Martyrum, ac etiam Martini confessoris auxilio, quos semper dum vixit, ut patronos coluit, & templis honoratiores reddidit.* Claruit sub Heraclio, & Constantino ejus filio, & Iustiniano minore Impp. (h) Augg. Magnam invenio diversitatem temporis & annorum, quod scriptorum vitio contigisse haud dubium est. Nam secundum aliquos, Heraclius XVIII. loco ab Augusto accepit Imperium, circa annum salutis DCXII. qui occiso phoca imperavit annis XXXII. & obiit anno DCXLIII. ubi error trium annorum invenitur. Reginus verò affirmat, Dagobertum obiisse anno DCXIII. Sanctus Ado Viennensis testatur Heraclium imperasse annis XXVI. & filium ejus Constantium mensibus sex. Constantinum verò hujus filium annis XXVIII. & Dagobertum sub Iustiniano * minori filio Constantini obiisse, regnasseque annis XIV. Quid ex his approbandum sit relinquimus prudenti Lectori discutiendum, in sequentibus tamen post Imperium translatum ad Francos & Germanos certior invenitur annorum supputatio.

Ecclesia Trajectensis ante Dagobertum Episcopalis.

Error in calculo temporis.

* Iuniore.

(i) Sigibertus itaque patri succedens, Rex constituitur anno DC. LVI. qui sancto Konochio (k) dedit Episcopium Trajectense secundum Abbatem Urspergensem, Nec id aliter intelligendum est, quàm de Ultrajecto, cum in Catalogo Episcoporum Tongrensium, & demum Trajectensium ad Mosam nullus inveniatur inter Episcopos hoc nomine annotatus. Ex quo clarè liquet, apud Ultrajectum ab antiquo fuisse sedem Episcopalem, licet nomina & series Pontificum nobis per desolationes barbaricas sint incognita. Hic testante Reginone Regintruda puella genitus, sancto Amando eum benedicenti, dum nemo responderet XL. die fertur, locutus & dixisse, Amen. Alibi tamen legitur ex Matilda Reginâ una cum fratre Clodoveo. Hic Sigibertus filium parvulum habuit nomine Dagobertum, qui à Grimoaldo filio Pipini majore Domus constituitur Episcopus Pictaviensis. Unde magna postea quæstio suborta est: obiit & Sigibertus sub Iustiniano minore. Iam non est animus Regum Francorum successionem vitamque hic describere, sed ex intervallo eorum facere mentionem, prout res exposcet, à quibus Ecclesia Trajectensis cepcrit incrementa. Nam successu temporis Martinus & Pipinus junior filius Ansegiseli (Regibus decedentibus,) dominabantur in Austrasiâ. Martinus dolo Ebroini occiditur. Pipinus genuit ex Plectrude nobili fœminâ uxore suâ Drogum, quem Ducatui Campaniæ præfecit, & Grimoaldum (l) majorem domus Regis Childeberti, qui habebat Radbodi Ducis filiam Theusuindam uxorem, & patrem ægrotantem visitans à Rangario Frisione interficitur in Basilicâ sancti Lamberti Leodii. Ex aliâ verò fœminâ (m) Alpaide scilicet, genuit extra matrimonium Karolum, qui nominatus est Martellus, Ado Viennensis. *Pipinus multa bella gessit contra Radbodum gentilem Frisonum Ducem*, & cum obtinuisset principatum sub diversis Regibus, scilicet Theodorico, Clodoveo, Childeberto, & Dagoberto juniore per annos XXVII. mortuus est anno incarnationis Domini DCCXIV. mense Decembri, relinquens eundem Karolum hæredem principatuum suorum. Hic Pipinus junior dictum Radbodum expulit Trajecto, & ut Christiani tutius de cætero habitarent, contulit sancto Willibrordo Palatium vetus à Regibus & prædecessoribus suis obstructum, & in parte dirutum, et inhabitandum, uti habetur in Annalibus Leodiensibus: & civitatem ipsam unà cum omnibus appendentiis regali donatione concessit pro se & successoribus suis Episcopis Trajectensibus, teste beato Marcellino. Paulus Diaconus Forolivienfis libro sexto ita inquit: *Apud Regem Francorum tunc temporis Pipinus obtinebat principatum.*

Sigibertus Dagoberti filius donat. S. Konochio Episcopatum Trajectensem.

Relinquit filium Dagobertum.

Pipinus Major domus Austrasiæ.

Carolus Martellus Pipini ex Concubina filium.

Pipinus Radbodum Frisiæ Regem expulit Trajecto.

Dereb. Longob. c. 37.

Donat S. Willebrordo Trajectum.

tum. Fuit autem vir miræ audaciæ, qui hostes suos statim aggrediendo statim conterebat: Nam supra quendam suum adversarium Rhenum transgressus, cum uno tantùm satellite irruit, eumque in suo cubiculo residentem cum suis trucidavit. Bella quoque multa cum Saxonibus, & maximè cum Radbodo Frisonum rege fortiter gessit. Hic & alios filios habuit, sed ex iis præcipuus extitit Karolus, qui ei post in principatu successit. Et paulo pòst: *Apud Francorum quoque gentem, Pipino vitâ exempto* circa annum DCCXIV. *ejus filius Carolus*, de quo præmiserámus, *licet per multa bella & certamina, de manu Raganifredi principatum sustulit. Nam cum in custodiâ teneretur divino nutu ereptus, aufugit: ac primum contra Raganifredum cum paucis bis terque certamen iniit: novissiméque apud Vinciacum magno certamine superavit, cui tamen unam, hoc est, Andegavensem civitatem concessit ad habitandum, cunctam vero Francorum gentem ipse gubernandam suscepit.*

Cap. 42.
714. Pipinus moritur.
al. Raginfridi.

a *Chlotarius & Theodebertus Reges jam confirmaverant.*] Hujus rei nulla extat memoria, nisi in diplomate Pipini infra in vitâ Bonifacii, quod valde corruptum est; & hi reges sub Martello & Pipino vixêre.

b *Exemplar Literarum Dagoberti,*) Extat ap. Trithemium Abbatem de Regibus Francorum, Nauclerum Vol. 2. Chron. Gener. 21. Munsterum in Cosmogr. ubi agit de Wissenburgo; sed illud suspicione non caret, tum quod somnia narret, tum etiam quod cum tempore minimè conveniat, ut rectè Trithemius, atque Nauclerus iudicârunt, verum extricare se non potuerunt. Addenda quæ Præses Fauchetus Gallicarum antiquitatum doctissimus in Dagoberto & ejus filiis scripta reliquit. Operæpretium quoque erit Tilleti hic adjungere judicium, quod extat in compendio Chronicorum Regum Franciæ, cujus hæc verba in vita Dagoberti leguntur. *L'osiviteé des moines à composé plusieurs fables de luy, à fin, que par adulation, & haut Loüer, ils attirassent à l'ameçon les richesses des Princes.* Et quæ sequuntur. Simile fere diploma Witlafij Merciorum regis extat apud Ingulfum Anglum Abbatem Croylandensem Tomo Script. Angl. post. Bedam. pa. 855.

c *Anno Regni nostri XXIV.*] Trithemius Abb. 23. legit & hæc addit: *Plures hoc genus fundationis & donationes ab hoc Dagoberto rege factas invenies, ap. Franciscum de Rosieres in stemmate Lotharingico nec non ap. Bruschium in Monasteriis. Sed tempus conscriptæ hujus paginæ cum supputatione annorum domini secundum Sigebertum Gemblarensem, Gaguinum, & plerosque alios historiarum diligentissimos scriptores, non concordat; unde id provenerit ignoro. Nam constabit manifeste ex iis, Chlotarium patrem Dagoberti adhuc fuisse in humanis anno domini* 624., quem filius mortuum fuisse asserit priusquam ipse Monasterium Wissenburg fundare inceperit. Obiit enim Rex Clotarius anno C 631., cui mox successit Dagobertus; & regnavit annis 14. Quin anno 632. Chlotarium ejus patrem obiisse volunt P. Æmylius, Claud. Faucherus, Ubbo Emmius & alii.

d *Leucas sex, quas homines loci illius dicunt rastas tres,*) In Cod. Miropiano pro Leucis, Leunis scribitur, itaque Leuvas putabam legendum verum rem propius inspicienti visum, vocem Leucas retinendam etiamsi immensa donatio prius suspecta esset. Rasta enim est Germanica vox, & milliare Germanicum denotat; sic in libro *der Helden Tſurdanck: Wol einer Rasthbreit*, vide Glossarium vocum semilat. Freheri scriptoribus Germanicis præmissum; ubi & locus, qui hunc nostrum commodè explicat, ex auctore Incerto de mensuris: *Milliarius & dimidius apud Gallos Leuvam facit, habentem passus mille quingentos: Duæ Leuvæ, sive milliarii tres apud Germanos unam Rastam efficiunt*, meminit & Rastæ Hieron. in Joëlem Prophetam.

e *Ut non immeritò inter Sanctos & Electos Dei,*) Animadvertat hic lector corrupta scriptorum ejus temporis judicia, cum Monachi benefactores ac Monasteriorum suorum conditores protinus inter Sanctos & electos Dei referrent. Hinc Constantinus, Carolus Magnus, Carol. V. aliique principes scribentium favore cœlitum numerum auxêre. Quin & Swenteboldus, ab aliis minùs laudatus, inter Divos relatus est à Susterensibus, virginibus, quod is monasteriū earum fundavit; ejus memoria Idib. Aug. celebratur, quod & infra in Odilbaldo. Heda retulit. De Dagoberto verò vide Tilletum loco memorato.

f *Ante tempora Dagoberti fuit Episcopalis,*) Id mihi nondum constitit ex probato aliquo auctore, aut cui fidem habere debeam. Neque Marcellinus ut à Surio editus, & vulgò habetur; neque Lindanus in præfatione exhortationis suæ ad Senatum Dordracenum hæc probare satis videntur. Divæus lib. 1. cap. 3. Rer. Brabanticarum à Pipino secundo hunc Episcopatum habere initium tradit.

g *Migravit ad Dominum Spinoglio villa territorii Par.*] Tilletus in Compendio Regum Franciæ: *Le Roy Dagobert morut* per vn flux de ventre au lieu d'Espinay pres de Seine le 29. jour de Ianuir l'an 645. vide Faucheti antiquitates Gallicas in Dagoberto.

h *Et Iustiniano minore.*) Hic mihi errare quoque Heda videtur non enim tempora regiminis Iustiniani minoris attingere potuit, cùm is anno demùm 694. à patre, teste Onuphrio, Imperator appellatus sit; cætera ex Chronogr. scriptis hodiernis facile concilientur.

i *Sigisbertus patri succedens Rex constituitur anno 656.*) Jam ante dixit Dagobertum mortuū an. C 644. vel seq. atque & pater Sigisbertum, ex reginâ Mechtilde natum, Duci Pipino & Episcopo Chomberto

berto in Austrasiâ regnaturum commendaverat, Quare corrigendus hic textus, & vel 646. vel potius 644. scribendum quod saniori parti historicorum convenit. Quin & magnum Scriptorum discrimen sese offert de statu & conditione natalium Sigisberti: Telletus Ep. Meldorum in Chron. Compendio; *Primâ uxore, quod sterilis esset repudiatâ, ex secundâ dicta Nanthilde habuit duos filios, Sigisbertum & Clodoveum.* Tilletus frater Regi à Secretis; *Precibus subductorum. Sigisbertum filium nothum Austrasiæ regem fecit*, quem idem auctor aliquoties in sequentibus bastardum vocat. Gaguinus autem sic tradit: *Iam Dagobertus Gertrudim quod sterilis esset reliquerat, altera superinducta virgine cui Nanthildi nomen fuit*, Paullo post: *Regi cum deessent propter uxorum sterilitatem liberi concubitu virginis Regintrudæ filium suscepit, cui Aribertus nomen dedit; appellatusque est Sigisbertus*; eadem ferè habet Nauclerus Chronograph. Vol. 2. Gen. 21. Paul. Æmyl. de gestis Francor. lib. 1. *Dagobertus filios reliquit Sigebertum, Clodoveumque. Regnum duorum fratrum quod non semper usu evenit, inter se concors erat* &c. Gervinus Gallicus ex primis historicus: *Dagobertus* (ita fere sonant ejus verba Gallica) *duos habebat filios Sigisbertum & Clodoveum quare congregatis Francorum proceribus, ipsis declaravit, se constituisse Sigisbertum regem Austrasiæ, Clodoveum autem Franciæ, postponendo majorem minori, absque ulla controversia, & ambobus propter teneram ætatem tutores dedit.* Fauchetus hunc in modum tradit, *Franci suadebant Regi ut à se separaret Gummatrudem, quam volente patre duxerat, eo prætextu quod nullos ei liberos daret, quare ex monasterio nobilem & pulchram virginem deductam sibi junxit*, & paullo post, *dolens quod nullam haberet prolem, oculos jecit in pulcram quandam puellam nomine Regintrudem, bonâ stirpe natam quæ ipsi eodem anno peperit filium Sigisbertum*: ex sequentibus apparet Dagobertum plures eodem tempore habuisse fœminas, quarum tres uxoris loco, suspiciebat, inter quas Nanthildis, quæ mater Clodovei cæterum & concubinarum greges ipsi erant in promptu, vide etiam de Sigisberto & fratre, Ammon lib. 4. c. 27.

k *Qui S. Koniochodeldit Episcopium Traject*] Quis hic Konochius vel Koniochus fuerit ignoro; neque apud alium quam Abb. Ursp. ejus nomen reperi: Cratepolius quoque in catalogo SS. Germaniæ hunc ignoralle videtur. Et cum plura loca Trajecti nomen possideant, nihil hic mihi statuendum videtur, maxime quod testimonium singulare etiam an fere parum probet, quin eo ipso in loco, quo hæc tradit Abbas Ursp. turpiter lapsus est, in eo, quod Dagobertum mortuum esse anno 665. cum regnasset ann. 34. contra fidem historicam narrat. Addendum, quid eo tempore, cum ambitio minor & major pietas inter Doctores vigeret, tituli isti parum curabantur & facile mutarent sedes, prout occasio offerreretur.

l *Ratbodi Ducis filiam Theusuindam*] Theosindam nominant Ubbo Emmius Rer. Frisicarum lib. 4. P. Æmylius de gestis Francorum & Hamconius Teudosuindam, Theudesindam Onuphrius, Ado in chronico cum Hedâ Theusuindam.

m *Ex alia verò fœminâ Alpaide*] Annonius lib. 4. hist. cap. 48. *Habuit quoque præfatus Princeps Pipinus filium ex alia uxore, nomine Carolum, virum elegantem, egregium atque utilem.* Alii tamen plerique huic nostro concinunt, ut & Miræus in Chron. Belg. ad annum 714. Ursperg. Abbatis hæc de ea re sunt verba *Anno D. 715. Pipinus senior Major domus obiit, pro quo filius ejus Carolus successit.* Haræus ex Marcellino tradit, Pipinum anno 714. mortuum, & indigne Switbertum pro liberis Plectrudis intercedentem repulisse, ac filium Carolum dominatuum suorum successorem reliquisse, cum tamen plectrudis filii jam ante patrem occubuissent. Regino lib. 1. sic loquitur; *Apud Francorum gentem Pepino vitâ exempto, ejus filius Carolus in Principatu successit.* Lambertus Schaffnab. ad Annum Chr. 714. *Mortuus est Pipinus major domus, cui successit Carolus Marcellus ejus filius.* Marianus Scotus: *Anno 715. Carolus Pipini filius ex Adelheida, quam posthabitâ priore conjuge Belrude, duxit uxorem, honorem Major domatus post patrem tenuit.* Similia ferè Sigisbertus in Chron. Blondus autem scribit, Pipino duas fuisse uxores, Calpaidem, ex quâ Carolus sit genitus; & huic plectrudim secundo loco superinductam. Aliter verò Barlandus, Sabellicus, Onuphrius, Chron. Belg. M. Ferreolus, Serrius, Tilletus, Divæus, & Scriptores à Pithœo editi. Vide totum hujus stemma ap: Malmesburiensem Anglum lib. 1. histor.

Benigne

Benigne Lector,

POstquam in prolegomenis de Urbe Trajecto & ejus antiquitate hactenus versatus fuerit Heda; & nunc ad D. Willibrordi primi harum regionum Antistitis, & Christianæ fidei Doctoris vitam describendam pergat; cum ad manus meas beneficio Cl. V. M. Gisb. Lappij à Waveren IC. pervenerit Theofridi Abbatis Epternacensis (qui vixit circa An. Ch. 1100.) scriptum ineditum de vitâ ejusdem S. Willibrordi, prolixum quidem, & ejus avi stylo compositum; putavi non abs re me facturum, si saltem summa ejus capita hic inseruero; quo gustum aliquem capias de tanti viri virtutibus, ac ejus seculi fide & moribus.

I. CAP.

QUòd S. Willibrordus sempiternæ lucis filius, mundo ante mystico* *ore matri* est cognitus, quàm editus.

* *ventre.*

II. CAP.

De ejus nativitate, & digna ortu suo educatione ac oblatione.

III. CAP.

De patris ejus conversione, & in monachico proposito sanctâ conversatione, & cursus consumatione.

IV. CAP.

Quòd egregiæ indolis puer tenellæ ætatis teneritudinem morum maturitate transcendit, & in vicennalibus suis in Hyberniam amplioris profectus gratia secessit.

V. CAP.

Quod anno ætatis suæ XXXIII. in portam Gravelingæ villæ maritimæ, inde venit Trajectum arcem tunc & solium Regni Fresiæ.

VI. CAP.

Quòd à Pipino victoriosissimo Duce Franciæ honorificè est susceptus, & ad Pontificis dignitatem est electus, & Romam directus.

VII. CAP.

Quod adventus ejus per Angelum Papæ Sergio est revelatus, & ab eo cum ingenti exultatione & gloria est susceptus, & Archipræsul ordinatus.

VIII. CAP.

De reditu ejus in Franciam & delegatâ sibi in illustri castello Trajecto pontificali cathedrâ, & conversatione Monachica & Apostolica.

IX. CAP.

Quod plures in illâ regione Ecclesiam & monasteria construxit. & Antistites ac Rectores constituit.

X. CAP.

Quod curiam expulsi Regis Radbodi adiit, & quia ibi fructificare non potuit, audacter ad conterminam Danorum barbariem se transtulit, & XXX ibi pueros acquisitos & regeneratos rediens secum detulit.

XI. CAP.

Quod in insulâ Fositeslant in magnæ superstitionis loco fixit tentoria, & animalia ibi pascentia in suorum distribuit cibaria, & ob id apud Regem accusatus sorte triduo ternis vicibus in urnam missâ divinâ liberatus est gratiâ.

XII. CAP.

De oppido Epternacensi & villâ Suestrâ, & aliis villis & ecclesiis sibi à potentibus & divitibus viris ratâ concessione traditis.

XIII. CAP.

XIII. CAP.

De adventu ejus in insulam Walachram, ubi custos delubri eum vulneravit ob destructum Idolum, qui vexatus à dæmone per triduum, in æternæ damnationis præcipitatus est barathrum.

XIV. CAP.

Quod procurator agelli cujusdam divitis, repentinâ morte interiit, quia injuriam ei intulerat.

XV. CAP.

De aquâ, oratione ejus productâ de terrâ arenosâ.

XVI. CAP.

Quod bis senos inopes ex parvo itineris sui vasculo affatim refecit, & vinum tamen non defecit.

XVII. CAP.

Quod per baculum ejus missum in pene vacuum oenophorum inundavit Cecubum, & infusum est pavimentum.

XVIII. CAP.

Quod duobus fermè sextariis, exuberante divinæ benedictionis gratiâ quadragenis convivis in Weri propinavit sufficientia.

XIX. CAP.

De poenâ & reparatione divitis, qui eum à suis abegit pascuis.

XX. CAP.

De Santimonialibus Treviri sanitati restitutis, pestilentiâ effugatâ ejus precibus.

XXI. CAP.

De fantasmate excluso ejus benedictione, de cujusdam patrisfamilias domus miserabili infestatione.

XXII. CAP.

Quod filium ducis Karoli Pipinum baptismate consecravit, & de ejus in posterum sublimitate, prophetavit.

XXIII. CAP.

Quod S. Bonifacium sibi in regimine Episcopali succedere rogavit.

XXIV. CAP.

De ejus formæ pulchritudine, & naturali dijugio corporis & animæ, & augmentato divinitus tumbæ ejus marmore, & divino ibi sæpius viso lumine, & fumo aromatum instar densissimæ nebulæ.

XXV. CAP.

De oleo quod super tumulum ejus lucere, & inter missatum solennia usque ad effusionem consuevit excrescere.

XXVI. CAP.

De paralytica ad ejus tumulum curatâ, & Ephæbi tremuli sanitate reparata.

XXVII. CAP.

De sacrilegio Diaconi, subitaneâ morte punito.

XXVIII. CAP.

De augmentato divinitus vino in S. Wilgisti patris, Wilbrodi festo.

Quod

XXIX. CAP.

Quod S. Willebadus Epternaci duobus annis Eremiticam vitam exercuit in reclusione, & Beonradus & Stigandus Archipresules ibidem conversati sunt ingenti devotione.

XXX. CAP.

Quod Amelbergam quam in carne degens chrismatis unctione consecravit, post mortem sacro velamine in visione velavit.

XXXI. CAP.

De Monachâ constituta propter inundationem maris super agrum ejus ditionis.

XXXII. CAP.

De custode S. Trevirensis Ecclesiæ Hilderico per ejus merita de horribili tempestate eruto in Hierosolimitano itinere.

XXXIII. CAP.

De severitate ejus in adversarios & advocatos suæ familiæ incommodos.

XXXIV. CAP.

De ejus inventione, & mirificâ translatione.

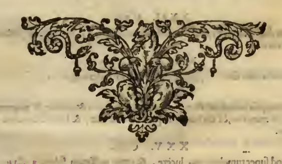
XXXV. CAP.

De Palmâ Victoriæ Walachriensibus contra Rupertum Flandriæ Comitem concessâ ejus juvamine.

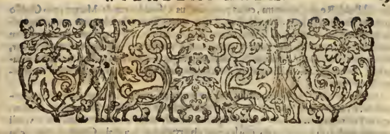
XXXVI. CAP.

De adventu Ygumeni Thiofridi in Walachrensem insulam, & pace ibidem reformatâ, & confirmata per jucunda miracula.

FINIS capp.

CATA-

CATALOGUS EPISCOPORVM TRAIECTENSIVM.

S. Willebrordus Epiſcopus I.

POST verbum Euangelicum jam dudum in inferiore Germaniâ ſeminatum, & poſteà barbaricâ incurſione, gentilique feritate extirpatum, Epiſcopio Trajectenſi, de quo ſuperiùs mentionem fecimus, funditus deleto, advenère ex Britanniâ viri literis, moribus & religionis ſanctitate conſpicui, quorum majores ex nobilibus Anglis originem duxêre, quo eos conſonâtia Germanicę linguę adfacilè eos intelligendum promptiùs animabat. (a) Angli etenim & Saxones, & Mercii, qui paulo antè Britanniam occupaverant, egreſſi fuerant ex Gërmaniâ inferiore. Horum Dux & rector præcipuus Willebrordus (poſteà Clemens) undecim fortiſſimorum Chriſti militum ad numerum Apoſtolorum ſtipatus catervâ, ex quibus Suitbertus proximo jungitur loco. Item Acca, Wigbertus, Willibaldus & Winibaldus fratres, Lebuinus, (b) Ewaldi duo, Werenfridus, Marcellinus, Adelbertus, directi ab Egberto (c) Archiepiſcopo Eboraci tanquam robuſtiores athletæ ad fructuoſiu plantandum verbum Dei in Frisiis & Saxonibus, quod anteà circa annum ſalutis Chriſtianæ DCLXXVII. per Wilfridum (d) primùm Auguſtaldunenſem ac Merciorum, poſteà Eboracenſium Archiepiſcopum (regnante in Friſiis Adgillo, ac demum ſuccedente huic Radbodo in regno) per Wigbertum ac comites in corda idolatriis obnoxia fruſtra jactum, ſtatim exaruerat. Hi verò aſſumptum munus gnaviter obeuntes, glorioſo curſu vitam finierunt, indomita colla Chriſto ſubjugantes, partim ſanguine, partim morum ſanctitate & exemplo ipſum confeſſi ſunt: nam ſucceſſu temporis Willebrordus Archiepiſcopus Friſiorum à Sergio Papâ conſecratus, Trajecti ſedem conſtituens, Epternacum ab eo conditum illuſtrat. Suitbertus item Epiſcopus, poſt fidem per Friſiorum ac Saxonum Provincias latè denunciatam, in inſulâ Cæſaris (quam Germani **Keyſers-werdam** vocant) quieſcit, clarens in vitâ, & poſt mortem miraculis. (e) Acca Epiſcopus cùm Eccleſiam Auguſtaldunenſem aliquandiu rexiſſet, feliciter obiit: Wigbertus preſbyter apud (f) Foſtelandiam inſulam à Radbodo rege jugulatus eſt pro Chriſti nomine. Willibaldus (g) Aureaci ſive Eyſtati Epiſcopus in pace obdormivit. Winibaldus (h) frater ejus Heindelamenſi Monaſterio præfuit Abbas, quorum Germana fuit Diva (i) Walburgis virgo, patrona noſtra; Livinus (k) item Epiſcopus apud Gandavum ſacro martyrio coronatus eſt; Ewaldi item duo, albus ac niger ſacerdotes apud (l) Nabiam Chriſtum confitendo paſſi ſunt. Werenfridus preſbyter apud * Aliſſonem nunc Elſt in pace quieſcit, Marcellinus preſbyter prædicatione ſuâ Salios Francos, ac gentes circumvicinas convertens, plenus dierum moriens, Daventriam adornat. Adelbertus Levita

Viri docti & religioſi Epiſcopatum Trajectenſem ex Britannia egreſſi inſtaurant quorum Dux & auctor S. Willebrordus.

Wilfridus Archiepiſcopus Merciorum ſub Adgillo Friſios docet.

687.

S. Suitbertus Epiſcopus in Werda Cæſaris quieſcit

Viri illi ſancti ex Britannia ubi ſint mortui.

filius Edilbaldi Regis Deirorum, cujus pater sanctus Oswaldus rex & Martyr, pro Christo dimittens seculum in loco dicto, Hallum, * nunc autem Ekmunda solenniter requiescens usque in finem vitæ, plurimos ad fidem convertere non cessavit. Hi omnes ex meritis anteactæ vitæ sancti & domestici Dei habiti, adhuc nostra tempestate singulis in locis venerantur, quorum gestis hic parum immorandum duxi, cum ea prout à claris autoribus in scriptis redacta sunt, formis excusa tradidimus, & in lucem (m) emisimus, ut qui volet, Lector exemplum videre poterit.

Hallum. *Vitæ Sanctorum ab Heda nostro conscripta, & in lucem edita.*

Anno Salutis D c xc. Willebrordus natione Anglicus, gente Saxonum, provinciæ Northumbranæ, anno ætatis suæ xxxiii. cum sociis appulit Trajectum, tunc per Radbodum Regem Frisiorum occupatum. Qui postquam illuc advenisset, instituit talem sibi vivendi normam, qualem in primitivâ ecclesiâ legimus observatam ab Apostolis, Christum inibi, ac in citeriore Frisiâ constanter evangelizans, sed nihil proficiens propter tyrannidem Regis, ipsum Pipinum principem accessit, gratanter ab illo susceptus. Dignum duximus hic inserere obstinatam mentem ipsius Radbodi. Adductus enim per prædicationem B. Wulframni Archiepiscopi Senonensis, ut baptizaretur, intincto jam pede uno, interrogavit ubinam major esset numerus Regum ac Nobilium Frisiorum, in cœlesti regione, aut abysso Tartarea, audiens ergo ab ipso Episcopo, eos omnes (n) damnatos, qui absque baptismate obiissent, retraxit ilicò pedem, inquiens, Satius esse jungi prædecessoribus, quorum consortio carere nequiret etiam apud inferos, quàm cum paucis associari superis, & paulo pòst subitâ morte interiit; quamvis nonnulli reliquerunt in scriptis, ipsum super Burdonem fluvium à Carolo fuisse occisum, primum scilicet terrestri, mox & navali prælio victum, Duce Propone, sive Robone interempto, anno tertio post obitum Pipini patris, qui decessit anno 714. Expulso autem Radbodo ex Trajecto ac citeriore Frisiâ, circa annum D c xciv, Willebrordus ille demum ad prædicandum remissus, proposito edicto provincialibus ne quis prædicantibus molestiæ quicquam inferret quàm plurimis Christo acquisitis Trajectum rediens, circa ruinas Ecclesiæ ibidem in Episcopio sub honore Divi Thomæ Apostoli à Dagoberto rege nuper ædificatæ, fundavit Oratorium in honorem sanctæ Crucis, Baptisterium in eodem consecrans ut volentibus confugere ad fidem, securius liceret propter munitionem loci, Anno Salutis D c xcv, deputatis ministris, qui sacris obeundis & hymnis, & divinis laudibus cantandis sedulò incumberent.

Anno Christi 690. Willebrordus venit Trajectum cum sociis. *Hæc narratio de morte Radbodi non est vera, sed confictà Monachis.* *Anno 695 Willebrordus ædificat in Trajecto Oratorium S. crucis, ad dito Baptisterio, & ministris sacris.*

Anno eodem Willebrordus rursum accitur à Pipino, à quo propter eloquentiam & doctrinam aliquandiu detentus, sequenti anno dirigitur Romam ad Sergium summum Pontificem, qui eum Archiepiscopum nedum Frisiorum, sed & gentibus circum vicinis consecravit in æde ac die nataliciâ Divæ Ceciliæ virginis & Martyris, imponens ei nomen Clementis, Anno scilicet D c xcvi. Reversus itaque ab urbe, & lætanter à Sancto Suitberto acciepiens pleraque nationes in fidem Christi susceptas, & apud Trajectum numerum fidelium valde adauctum accedens, illic superædificavit in fundo prioris Basilicæ sancti Thomæ Apostoli, juxta arcem Ecclesiam Cathedralem, quam & in honorem sancti Martini Episcopi Turonensis dedicavit, una cum Suitberto & sociis, anno D c xcvii. quam & matrem omnium gentium vicinarum constituit: collocans ibidem Canonicos (o) Cœnobitales, hoc est, communem & Apostolicam vivendi legem observantes. Non enim fuerunt Monachi, ut nonnulli volunt, (nisi secundum Procopium eos ita nominaverimus, qui testatur in libro primo de bello Persico Christianorum sapientissimos vocari Monachos, & ad custodiam limitum arcibus præpositos) sed Canonici, qui utique regulam Divi Augustini, aut Beati Isidori tunc profitebantur per universas Germaniarum & Galliarum Ecclesias. Nam & Monasteria ab eodem constructa sunt, in quibus Monachorum & Virginum ad differentiam Canonicorum, congregationes constituit. Et beatus Marcellinus testatur in vitâ Suitberti, sanctum (p) Willericum presbyterum primum Canonicum conventus novellæ Trajectensis Ecclesiæ, vas virtutum, purâ intentione, spe supernæ retributionis, dereliquisse mundum, Christo syncero corde servire studuisse, in Monasterio Werdensi factum Præpositum, sub eodem Suitberto, abstinentiæ, continentiæ, cæterarumque virtutum omnibus fratribus dedisse exemplum. Tandem Willibrordus Bonifacium sibi deputans successorem, plenus dierum, magnoque sui apud mortales relicto desiderio terrenam felici commercio in æternam vitam commutans, quievit in Domino, an. (q) D cc xxxvi. Epternaci sepultus. Theofridus verò Abbas scribit ipsum decessisse anno D cc. xxxix. indictione septimâ, anno ordinationis ejus xlvi. ætatis lxxxi. an-

696. Willebrordus à Pipino mittitur Romam. Vocatur à Sergio Papa Clemens Archiepiscopus Frisiorum. *Ædificat S. Martino Ecclesiam propè arcem anno 697.* *S. Willebrordus moritur, substituto sibi Bonifacio, anno 739.*

lxxxi. anno Caroli Ducis xxvi. vii. Idus Novembris. Hujus sanctissimi vir meminere Beda presbyter, Ado Viennensis Archiepiscopus, Marianus Scotus, & plerique alii scriptores insignes, sedit annis xl. Hic (uti præmissum est,) obtinuit pro Ecclesiâ, à principe Pipino Trajectum, cum omni districtu & territorio suo, atque omni jure in proprium perpetuo possidendum. Item à Karolo Martelio ejus filio oppidum Tielam, locum Elste, & castrum & pagum de Benthem, cum omnibus adjacentiis, ac Iurisdictionem amplissimæ Diœcesis. (s) Sed Theofridus Abbas Epternacensis Monasterii, qui (sicuti ipse testatur.) sub Henrico IV. Imperatore vitam ipsius Willebrordi longiore cæteris stylo complexus est, asserit plerosque in augmentum divini cultus perampla erogasse patrimonia locis ab ipso constructis. Primo Ducem Pipinum cum Blitrude conjuge 3. Idus Maji, anno xii. regni Childeberti tradidisse integram medietatem, Fisci Epternacensis à Theodardo Theodarii Ducis filio, sibi relictam. Herminiam (t) quoque Dagoberti Regis filiam addidisse partem alteram cum villâ (u) Montis, sitâ in pago Tulbracensi, hæreditario jure possessam, cum appenditiis & adjacentiis omnibus 3. Kalend. Decemb. Idem Pipinus anno 4. Regis Dagoberti vi. Non. Martii contulit villam in pago Mosariorum sitam, & à præter fluente Rimsuestra nomen sortitam, ære proprio per Blitrudem ab ingenuis coemptam: & in utroque loco ipse Willebrordus instituit vitam cœnobiticam. Carolus quoque ejus filius Major domus, avus Caroli Magni apud Treviros consistens 4 Idus Maji integram villam Adrichaim dictam in Frisiis pago Kinheim super fluvium Velitena, ubi mare fluit in parte alterâ, sitam Regio donavit testamento. Præterea Rothingus vir præpotens delegavit ei viventi adhuc ecclesiam in Antverpo castello sitam, super fluvium Schaldim, in pago Riensium, cum villis, appenditiis, & tertiâ parte telonii ejusdem Castelli, quod nunc est Marca, ut ajunt, sive limes Regni, & cùm jam Antverpi incidit mentio, quod nostrâ tempestate Emporium totius Europæ longe extat præstantissimum, ne prisca suâ privetur gloriâ, licet ipse Theofridus suo tempore Castellum & Marcam nominet, fuit tamen urbs vetusta & celebris, sicuti Sigebertus Gemblacensis, & scriptor Affligemensis testantur, affirmantes Antverpum ad Schaldim, (x) Windlant ad Mosam, sicuti & (y) Groningam (ut alibi legi) ad Amasim flumina sita, nobilia emporia, clade ac rabie Nordmannicâ funditus fuisse deleta, circa annũ DCCC xxxvii. Antverpum itaque diu mansisse desolatum, paulatim propter commoditatem fluminis in vicum coaluisse, & insulam quam Schaldis effecerat, complexum, collocata postmodum per Principes Lotharingos, ac Brabantiæ Duces, arce pro præsidio, diu caruisse portis & muris, eoque paulatim frequentatam advenis & negotiatoribus, ut crederetur, debere erigi in sedem Episcopalem, nisi (z) Landelina hæresis obstitisset, quæ locum aliquot annis defœdaverat, sicuti & hodiè (proh dolor) Lutherianâ tabe non est immunis. Hic enim Landelinus nisus fuit pristinam superstitionem (cùm memoriæ traditum sit, Deum Priapum illic solere coli) rursum introducere omnibus spurcitiis & lasciviis deditus, & se potenti sequacium virorum ac mulierum manu defendens etiam alios in sectam suam jurare coegit, millibus aliquot hominum stipatus, circa annum M c xxiv. Quod ex Epitaphio apud Monasterium Præmonstratense reperto (cujus exemplar à doctissimo viro Petro Ægidio Archivorum Antverpiensium Præfecto nobis traditum hic subnectimus) satis apparet.

Trajectum. *Tiela.* *Villa Montis* *Adrichem in Frisiis.* *Antverpum castellum* *Marca sive limes Imperij* *Normanni tria Emporia destruũt anno 837.* *Landelinus quidam Priapi cultum instaurare nisus circa annũ 1124.*

Huniberti Epitaphiũ, qui teste Molano floruit sub Childerico Francorum Rege Episcopus sine titulo.

(aa) *INclyte, qui meritis fulges Huniberte, Coruscis*
Inter cælicolas clarus fælicia ducis
Ocia. & excelsi Regis decoratus in aula es.
Cujus ad exemplum vita ac moderamina quondam
Barbara doctrinam nacta est Antvverpia Christi.
Belua mansuescit, tellus limphas dare jussa est.
Te duce Cœnobium superest quo moribus atque
Relligione pia fælix radiat Mariçollis,

Respice prostratos Præsul mitissime servos:
Horrida vipereis rabies quos morsibus urget,
Eximia ac te dote pius lustravit Olympi
Arbiter, unde decus tibi; laus & gloria præstans.
At virtute tuâ nobis placidam ingere mentem,
Tranquillâ da pace frui, da corde sereno
Rite procellosos fluctus componere nostros.
Effera quæso procul rabies abigatur in ævum.
Fac pietate fides crescat, spes ambiat alta,
Instet amor studiis, luxus declinet inanis.
Ut Christo laudes meritas persolvere nobis
Detur, & æternum vobis placare parentem.

Trajectẽsis, Epternacensis, & Antverpiensis Ecclesiæ inter se conversantur.

Donationes diversæ Ecclesiæ Trajectensi collatæ.

S. Willebrordus donata dispensavit inter Ecclesiam Trajectẽsem & Epternacensem.

Quod idcircò interseruimus, quia magnam invenimus inter Trajectensem, Epternacensem, & Antverpiensem Ecclesias fuisse conversationem, &, uti creditur, Templum apud Antverpiã Divæ Walburgi coætaneæ Willebrordi dicat[illegible] credimus (bb) esse donationem Rothingi hujus, cujus & nomisma in auro legimus. Heribaldus insuper clericali dignitate fulgens tradidit in pago Marsum, in ora Mosæ flu. unà cum omnibus appendiciis Basilicam. Angibaldus verò (cc) villã Wadrloe in Texandriâ super fluvium Dumellam: Engilbertus cuncta, quæ juris sui erant in villà Erestoch nuncupatà, & Alfeim villam integram. Ausbaldus omnem possessionem suam in Hockensloit, villam Disenam. Thirbaldus Ecclesiam integram cum adjacentiis suis in Mulvehem. Ebroinus Comes præclara prædia in villâ Riverâ & Basilicam cum omni integritate in Millingâ: Wachardus vir venerabilis Mansos septem cum dimidio & unum molendinum in loco qui dicitur Erlo super fluvium Prumiam. Et sicuti idem affirmat Theofridus, plerique alii viri religiosi & illustres multa contulerunt, propter barbara hominum, locorumque vocabula, ab eo omissa. Donata autem Divus Antistes proinde impertitus est hinc Trajectensi Ecclesiæ, inde Monasterio Epternaco, prout visum fuit, necessariam subministrans alimoniam. Nec verisimile est pios principes aliosve Catholicos homines tantâ elargitos, nisi motos sanctitate vitæ ac invitis illius miraculis. Donationum autem harum exemplaria aliqua hic annotamus.

Traditio Caroli Filii Pippini de Trajecto & Fethna.

EGo in Dei nomine illuster vir Carolus Major domus, filius Pippini, quondam cogitans casum humanæ fragilitatis, qualiter peccata possim abluere, & donante Deo ad æterna gaudia pervenire: Idcirco donamus à die præsenti, per hanc paginam Testamenti, & donatum in perpetuũ esse volumus, hoc est ad Monasterium, quod est intra muros in Trajecto castro situm constructum, ubi & Apostolicus vir D. & in Christo pater noster Willebrordus Archiepiscopus, sub sanctæ conversationis cœnobitali ordine, custos præesse videtur, omnem rem in Fisci ditionibus quidquid in ipso Trajecto castro, tam infra muros, quàm à foris, cum omnibus adjacentiis vel appenditiis, cum illo pascuo (dd) *Gravenjngo, vel quicquid ibi Fisci ad præsens habere*

habere videtur, omnia & ex omnibus totum & ad integrum cum omni re quæsitâ & inquisita, & similiter villa vel castro [ee] *nuncupante Fethna, situm* [ff] *in pago Insterlaeo, cum omni* [gg] *jure & soliditate sua; omnes adjacentias vel appenditias, quod tam ad ipsam villam Fethnam castrum, vel etiam ad jam dictum Trajectum castrum, ut diximus, aspicere vel pertinere videtur, quantumcunque ad partem Fisci, vel ad nostrum præsens esse videtur, cum omni integritate eorum, quicquid dici vel nominari potest, hoc est, una cum mansis, terris, casis, domibus, ædificiis, accolabus, lutis* [hh] *mancipiis, campis, pratis, pascuis, sylvis, aquis, aquarumq; decursibus: greges cum pastoribus utriusque generis & sexus, mobilibus & immobilibus totum & ad integrum, ut diximus, à die præsenti ad ipsum Monasterium, vel ad ipsam casam Dei tradimus atque delegamus perpetualiter in Dei nomine ad possidendum, ita ut ibidem omni tempore pro nostra mercede proficiat in augmentis. Et quicquid exinde Patres ante jam dicti Monasterii, vel rectores pro eorum opportunitate facere decreverint, liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, sive nos ipsi, vel aliquis de hæredibus vel prohæredibus, seu qualibet opposita vel extranea persona, qui contra hanc donationem, quam nos pro divino intuitu & animæ nostræ remedio ad instar testamenti fieri & affirmari decrevimus, venire aut agere, vel eam infringere conaverit, in primis iram Dei cœlestis incurrat, à liminibus sanctorum, vel consortio Christianorum efficiatur extraneus, insuper inferat una cum socio Fisco nostro auri libras quinque, argenti etiam pondera decem coactus exolvat, & quod repetit evindicare non valeat, sed præsens donatio ad instar testamenti à me facta, omni tempore firma & stabilis permaneat, cum stipulatione subnixa. Actum* [ii] *Herestallio villâ publicâ ipso die Kalend. Ianuarij. Anno II. Regnante glorioso Domino Theodorico Rege. Signum illustris viri Karoli Majoris domus, qui hanc donationem fieri & affirmari rogavit. Signum Karolomanni filii ejus, Signum Gariaonis. Signum Odonis. Signum Baldrici. Signum Abbonis. Signum Engilbaldi. Signum Adalhardi. Signum Thiedoldi nepotis ejus. Signum Bosonis. Signum Widonis. Signum Guntfridi. Ego Rodbertus subscripsi, Hariradus subscripsi, Audoinus presbyter subscripsi, Chelmoinus subscripsi, Chaldo* [kk] *cancellarius rogatus à Karolo supradicto scripsi & subscripsi.*

Herestallum villa publica.

Anno 726 Carolus Martellus Theodoricum Regem constituit: ejus annus secundus est Christi 728.

Traditio Karoli de Marithaime sub VVillibrordo.

EGO in Dei nomine Inluster vir Karolus Major domus filius Pippini quondam, cogitans casum humanæ fragilitatis, qualiter peccata abluere possim, & donante Deo ad æterna gaudia pervenire. Idcirco trado à die præsenti per hanc paginam testamenti pro * redemtione animæ meæ, donatumque in perpetuum esse volo in loco nuncupante Marithaime, ubi castrum fuit, ad Basilicam, quæ est constructa in honore Salvatoris Domini nostri Iesu Christi, & beatæ Mariæ genitricis Dei. Sed & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, omniumque Apostolorum, sanctiq; Ioannis Baptistæ, vel cæterorum Sanctorum noscitur esse ædificata, quæ est sita in pago (ll) Bathuâ villam Iuris nostri nuncupatam Eliste, in ipso loco Marithaime, quantumcunque (mm) ibi habuit vel possedit Everardus, dum ipse infidelis Regi apparuit, & in Regis Francorum infidelitate, foris patriâ ad infideles se sociavit, & propter hoc omnes res suæ in fisco Regali fuerunt redactæ, quas gloriosus Rex Hildebertus genitori nostro Pippino de suo Fisco, & ex largitatis suæ munere concessit, mihique genitor meus Pippinus Iure hæreditario in proprietatem concessit supra nominatam villam Eliste, quæ alio nomine Marithaime vocata, quicquid supra dictus Everhardus ibi possedit, unà cum mansis, terris, casis, domibus, sylvis, campis, mancipiis utriusque sexus, pratis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus & immobilibus totum & ad integrum: hæc omnia tradimus ad præfatam Ecclesiam, & quicquid Everhardus habuit in Bathuâ, vel possedit; eâ ratione, ut Dominus Willebrordus Episcopus præfatas res in jus & Dominium suum recipiat, suorumque successorum in Dei nomine ad possidendum, ita ut ibidem omni tempore proficiat in augmentum pro remedio animæ meæ. Si quis verò, quod futurum esse non credo, contra hanc traditionis (nn) chartam aliquam injustam interpellationem facere voluerit, in primis (oo) iram Dei omnipotentis incurrat, & a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ efficiatur extraneus, & sit anathematizatus, sitque maledictus eâdem maledictione, quæ descendit super Dathan & Abyron, quos terra vivos absorbuit; & quod repetit, evindicare non valeat, sed præsens traditio ad instar testamenti à nobis facta omni tempore firma & stabilis permaneat stipulatione subnixâ. Actum (pp) Tulpiaco Castro publico mense Iulio, nonâ die, Anno

* Remedr.

Eliste hodie Elst pagus in medio itinere inter Arnhemum & Neomagum.

Marithaime & Elista idem.

Tulpiacum castrum publicum nunc Zulch, in Diœcesi Coloniensi.

Anno sexto regnante glorioso Rege Francorum Theoderico. Signum Karoli illustris viri, qui hanc traditionem fecit, & affirmare rogavit. Signum Salecons Comitis. Signum Folcarii Comitis. Signum Bergetesienis Comitis. Signum Maginharii Comitis. Signum Luidolphi. Signum Odonis. Signum Agilonis. Signum Herigeri Comitis. Signum Erkenfridi Comitis, qui (qq) Advocatus fuit Episcopi, & hanc traditionem manu suâ cum domino suo suscepit. Aldo clericus jussus à Domino meo Karolo scripsi & subscripsi hanc Testamenti chartam in Dei nomine feliciter, Amen.

De Trajecto, Fethna, Eliste & (rr) Benthem supersedemus scribere situm, sunt enim loca cognita satis & superextantia, sed si scire volueris quæ nam fuerit ista Tiela, sive Tiele, sive Thuyle, ipsam esse credo, cujus Poëta meminit: *Tibi serviat ultima Thuyle*: ubi oppidum antiquitus celebre ab insula nomen trahens superest instauratum. Tiela sedes ac portus negociatorum. Nam tempore istius Poëtæ incognitum erat Romanis, quicquid ultra Amasum primò & demum Albim flumina jacebat. Et Pomponius Mela nostram opinionem hoc modo confirmat lib. III. cap. 6. *Thule Belgarum littori opposita est Graiis & nostris celebrata carminibus, in quâ quod sol longe occasurus exurgit breves utique noctes sunt, sed per hyemem sicut aliàs obscura, æstate lucida, quod per id tempus jam se altius evehens, quanquam ipse non cernatur, vicino tamen splendore proxima illustrat: per solstitium vero nulla, quod tum jam manifestior non fulgorem modò, sed sui quoque partem maximam ostentat*, &c. Et Claudianus: (ss)

Fethna hodiè Fechten pagus supra Trajectum.
Virg. Georg. I.
Tiela, quæ donata est Willebrordo est civitas ad Wabalim fl. in Batavis. Thule verò insula Oceani Septentrionalis.

Te, quò libet ire, sequemur.

Hæc autem Ecclesia à primordio sanctissimis & clarissimis viris illicò frequentabatur, qui in omni genere doctrinæ & scientiæ, ac secularis nobilitatis splendore præcelluerunt: Nam & Oratorum & Rhetorum illo magnus confluebat cœtus, uti legitur. Fuêre enim (ut semel recensitos omittam,) Winfridus Canonicus, qui & Bonifacius posteà Maguntinus Archiepiscopus, & Willebrordo successit in Episcopatu Trajectensi. Wiro (tt) Episcopus Deyrorum, Plechelmus (uu) Episcopus Massæ candidæ, Eoban Chor-Episcopus, Willeicus, Gerardus, Theodoricus & (xx) Boso Presbyteri, Othgerus (yy) Levita, Gregorius verò & Albricus, & plerique alii gloriosi viri, qui regio & alto sanguine originem duxère, prout videbitur in sequentibus, Ita ut, sicuti Sulpitius Severus testatur de excellentiâ Ecclesiæ sancti Martini Turonensis, vix aliqua civitas vel Ecclesia fuerit, quæ de Trajectensi Clero non peteret sibi sacerdotem: Nam Bonifacius ad Maguntiaci, Gregorius (zz) & Albricus ad Coloniæ Agrippinæ, & successu temporis alii ad alias Ecclesias regendas aciti sunt, uti patebit suo loco.

Dignitas Ecclesiæ Traject.

a ...*Angli etenim & Saxones, & Mercii quæ paulo ante Britanniam occupaverant* &c.) Beda lib. primo hist. gentis Anglorum c. 15. *Advenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus*, id est, *Saxonibus, Anglis & Vitis*; quos alii Iuthos vocant. *De Vitarum origine sunt Cantuarii & Victuarii, & ea quæ usque hodie in provinciâ Occidentalium Saxonum Vitarum natio nominatur. De Saxonibus, venêre Orientales Saxones, Occidui Saxones porro de Anglis, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii, tota Northumbrorum progenies, cæterique Anglorum populi sunt orti*: unde datur intelligere tres potissimum nationes Britanniam ex Germaniâ occupasse, Saxones, Anglos, & Ihutas sive Vitas, ex Anglis verò Mercios ortos, de quibus vide Camdenum in chorographicâ Angliæ descriptione.

b *Ewaldi duo*,) hos extra numerum XI. sociorum Willibrodi fuisse, videtur indicare Beda lib. V. hist. gent. Angl. cap. XI. Nam cum Willebrodi adventum cum XI. sociis ad Pipinum Francor. Ducem retulisset, & quam multos ibidem ad Christi fidem convertissent, addit: *Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hiberniâ multo tempore pro æternâ Patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si fortè aliquos Christo acquirere possent. Erant autem unius ambo sicut devotionis, sic etiam vocabuli: Nam uterque eorum vocabatur Hewaldus: eâ tamen distinctione, ut pro diversâ capillorum specie, unus niger, alter albus Hewaldus diceretur*, &c. Plerique nihilominus scriptores

inter socios ejus hos numerant, vide Bekam, Indiculum Sanctorum Belgii Molani, Cratepolium de S. Germaniæ, Balæum cent. 2. nu. 19. & alios.

c *Ab Egberto Archiepiscopo Eboracensi.*) Fallitur hic noster, sed ne semel dicta iterare cogar, adeat lector notas ad Becanum, nec hic audiendus Balæus, qui eundem errat errorem, cum multis aliis.

d *Per Wilfridum,*) De hoc Wilfrido, ejusque vitâ & obitu videndus Beda lib. V. cap. 20. hist. Angl. & in Epitom. item Wiliel. Malmesbur. de gestis Pontif. Anglorum lib. 3. qui plene ipsius vitam describit: adde Math. Westmonast. in Chron. ad ann. 678. Io. Balæum de script. Angl. cent. 1. nu. 88. Polid. lib. 4. Angl. hist. Contractii & Chron. Wigorn.

e *Acca Episcopus cum Ecclesiam Augustaldunensem.*) Beda, Hagustaldensem vocat, lib. v. c. 21. Sic enim ait: *Successit pro Wilfrido Episcopatum Hagustaldensis Ecclesiæ Acca presbyter ejus vir & ipse strenuissimus, & coram Deo & hominibus magnificus.* Malmesburiensis de gestis Reg. Angl. lib. 1. c. 6. meminit hujus Episcopatus in Northumbriâ sub Archi-Episcopatu Eboracensi, sed Haugustaldensem defecisse suo tempore addit. In appendice ad Balæum Hagustaldum appellatur.

f *Apud Fostelandiam insulam,*) de hac vide Adamum Bremensem hist. Eccl. c. 210.

g *Willibaldus Aureaci sive Eystati Episcopus,*) Aureacensis primus Episcopus anno dom. 745. vel 747. à Bonifacio factus, Hoc ad Almonum amnem in Noricis ab Hunnis oppidum eversum, & tum restaurari cœptum novo templo in veteribus ruinis erecto, idem Bonifacius ornaverat & inde ibidem cœnobium construxerat, ac exciso querceto Aychstadium vocavit, unde versus;

Urbs quæ auri quondam titulos & nomen habebas,
Iam sacræ quercus nomina sacra geris.

Res hujus Willibaldi scripsit Reginoldus XI. Episcopus Eichstadiensis, qui vixit circa annum 980. verum an extet dubitatur. vide Trith. de Benedict. lib. 3. tit. 4. Cratepolium de sanctis Germ. Episcopis Munsteri, Aventinum Bojorum lib. 2. Balæum Cent. 2. nu. 16. Hodœporicon S. Wilibal. & Bruschium de monasteriis, præfuit, ann. 36. obiit ætatis anno 77. Christiano verò 781. successores habuit Gerochum, Aganum & circa tempora Munsteri Mauritium ex Huttenicâ nobilissima Franciæ Orientalis familiâ.

h *Winibaldus frater ejus &c.*) De eo vide Molanum in Indic. Cratepolium, Munsterum, Balæum, Democharem. Heidenheim. Sanctim (quam Walburgam sororem quidam autumant) de S. Winibaldo librum, qui extat tom. 4. Antiq. Lect. Canisii parte 2. Trith. lib. 3. de vir. illustr. Ord. S. Benedicti.

i *Diva Walburgis virgo.*) Hujus virginis vitam scripsit satis prolixè Wolfhardus Hasenrietanus monachus qui extat Tom. 4. Antiq. lect. & Philippus Episcopus Aichst. frequens quoque ejus mentio ap. scriptores, vide Usuardum vel quæ eidem addita ad 1. Maj. 4. Aug. Molanum Ind. SS. Belgii ubi & hi de eâ versus leguntur:

Filia regis erat; sed egenam se faciebat,
Dives ut in Christo regnaret semper in ipso.

Cratepolium de SS. Germaniæ, Serrarium rer. Moguntin. lib. 3. not. 2. de Bonif. pa. 438. not. 24. pa. 483. Aventinus lib. 3. Annal. Boicor. Waldopyrgam appellat. Supersunt & hodie passim in Germaniâ & Belgio templa huic dicata, ut Antwerp. Arnhemiæ, Tylæ, Groningæ, &c.

k *Levinus item Episcopus apud Gandavum &c.*) Hic videtur Livinum pro Lebuino ponere, cum hic ex sociis fuerit Willebrodi, ille verò longè ante martyrio coronatus, cujus etiam vitam auctore Bonifacio, seu Winfrido conscriptam habemus: necatus autem fuit ut Cratopolius anno 633. à Brab. cui adstipulatur Molanus in Ind. SS. Belg. cum quo facit Meyerus in Annal. Flandr. Vitam autem Lebuini scripserunt Hucbaldus & Radbod. Episcopus, à Gold. ad parænet Teut. pa. 455. laudati.

l *Apud Nabiam Christum confitendo passi sunt,*) Rem totam narrat Beda, & ex eo alii plures, ubi verò locorum sit Nabia nullus, quod sciam, liquidò expressit, sed ex conjecturâ satis constat occisos Heuwaldos fratres in Saxoniâ veteri, id est, Westphaliâ, non longè à Rheno, in quem corpora projecerunt. Nabiam vocat Marcellinus in vitâ Suitberti, atque ex eo alii, Molanus dubitat an locus ad Belgium pertineat, & ubi sit, antiquos tamen Saxones plerosque vocare Westphalos, id quoque tradit Cratepolius de SS. Germaniæ, quem vide in lit. E. qui addit quosdam horum socios in pago Laer passos. Vide & Usuardum ad 3. Octobr. ad eundem diem Martyrol. Notkeri, item Martyr. Rhabani, Contract. ad annum 695. & Sigisbertum ad 693. Westmon. ad 695.

m *Fornis excusa tradidimus,*) Quod an factum ignoro, nondum certè mihi videre contigit, nec à quoquam, qui vidisset, intelligere potui. Ad ea quæ de Vulfranno, & morte Radbodi sequuntur, vide notas *meas* in Bekam, adde quæ Baronius ad Martyrol. qui ex Ionâ Abbate & aliis tradit Vulfrannum anno 720. obiisse, unde miror quid Ubboni in mentem venerit, qui eundem anno demum 730 obiisse refert.

Qui

n *Qui absque Baptismate,*] hoc si verum, quomodo itaque ausus Ambrosius, Imp. Valentinianum occisum ante quam baptisatum inter beatos referre?

o *Canonicos cœnobitales,*) De Canonicis scripsêre Molanus, Miræus, aliique, quos vide.

p *Sanctum Willericum,*) in M.S. invenio Willeicum nominatum, hujus & sic meminit Cratepol. de sanctis German. *S Willericus presbyter, discipulus S. Switberti, Christi confessor requiescit in Cæsaris Vuerdenâ.* Plura de eo Molanus in Indiculo SS. Belgii.

q *Anno D CC XXXVI, Epternaci sepultus &c.*) Willibrodus venit Trajectum anno 690. decessit è vitâ anno 736, id est 46. anno adventus, non ordinationis, nam anno 696. Romæ dicitur à Sergio Pontifice, creatus Episcopus Fresonum; atque ita 40. anno Episcopatus sui obiisse dicendus est, nec quæ de ætate ejus feruntur convenient si Theofridi calculum sequamur, sed adi eâ de re Molanum in Indiculo satis accuratè scribentem.

r *Obtinuit pro Ecclesiâ à Principe Pipino Trajectum,*) Imò à Carolo ejus filio ut diplomata, quæ sequuntur testantur; & Beka Carolum Martellum post obitum patris, Pipini primam donationem Ecclesiæ Trajectinæ fecisse scriptum reliquit.

s *Theofridus Abbas Epternacensis &c.*) Qui & Thietfridus, 24. Abbas Epternacensis Reginberti prædecessoris sui prius coadjutor, ex hac vitâ abiit anno 1110. vide Bertelium in hist. Luxemburg. ubi agit de Epternaco.

t *Herminum Dagoberti Regis filiam,*) Extat donatio hæc ap. Miræum in Notitiâ Ecclesiarum Belgii cap. xi. facta Wilibrodo Treviris anno 699. meminit ejus quoque Bertelius loco supradicto: vide etiam Haræum in Pipino Herstallo pag. 24. In diplomate vocatur Irmina, ut & ap. Bertelium, vitam S. Irminæ primæ Abbatissæ in horreo Trevir. scripsit Trith.

u *Cum villâ montis sitâ in pago Tulbiacensi.*] In donatione; *Dono vobis vineæ pediculum unam in monte Viandensi.* Miræus notat hunc montem hodie vocari Viandensem in agro Luxenburgico. Pro pago autem Tubracensi nescio an Tulbiacensem dicere voluerit. Tulpiacum veteribus notum, meminit ejus Tacit. Ubiorum enim castrum fuit, quod nunc Zulpich esse putat Divæus in Antiq. Belg. cujus & mem. Traditio Caroli; hic Clodio Alamannos vicit teste Masson. lib. 1. Annal. Fr.

x *Wiltam ad Mosam,*] Annales Francorum veteres: *Vitham Emporium juxta ostium Fl. Mosæ.* Sigebertus *Witam, Haræus* in vitâ Lud. Pii, legendum putat *Wilitham* & locum, ubi nunc *Geervliet*, esse credit. Douza Annal. Holl. lib. 3. *Wiltam* legere mavult; & fortè respexit ad ea, quæ nostri annales de Flardiringa Wiltorum, vel Slavorum oppido narrant.

y *Groningam ad Amasim sitam,*) Fallitur: Territorium enim Groningense est quidem inter Lavicam & Amasim amnes situm, sed longè urbs ab eisdem abest, quam duo flumina Hunesus & Fivela attingunt, vide accuratè de eâ scribentem Ubbonem Emmium libro singulari; Neque eo tempore emporium Groninga fuit, & ne oppidum quidem utpote post aliquot demum sæcula mœnibus cinctum.

z *Nisi Landelina heresis obfuisset*] Landelini qui & Tanchelmus, Tanchelinus, Tauchelinus, Tandemus, Tanderius vocatur, & inter hæreticos refertur, meminêre Abeilardus lib. 2. de Theol. Robertus de Monte ad Chron. Sigisbert. Abbas Trith. in Chron. Hirsaugiensi, Miræus in Chron. Præmonstratensium, & in Annal. Belg. Bernard. de Luccenburg. in Lit. T. Prateolus de hæret. lib. 18. in eo fallitur, quod Sigisberto ea adscribit, quæ sunt ejus continuatoris; Nic. Sanderus de Visibili Monarchia Ecclesiæ lib. 7. Divæus lib. 8. Brabant. Molanus in Nordberto, Meyerus in Annal. Flandriæ, Scriban. in Antverpia, Hist. Magdenb. tom. 12. cap. 5. Cratepolius de hæreticis. Extat & typis expressa Epistola Ecclesiæ Trajectensis ad Freder. Colon. Archiepiscopum de Tanchelmo, ubi sequentia de hoc verba leguntur. Hic Sacramenta corrumpere Ecclesiæ, hæresim suscitare ausus est, jam olim jugularam: Nihil Papam, nihil Episcopos, nihil Archiepiscopos, nihil presbyteros aut clericos asseruit. Penes se ac suos tantum Ecclesiam esse, contendebat. Fidei nostræ Petram Christum dividere ausus est. In maritimis primùm locis rudi populo & infirmioris fidei venenum perfidiæ suæ miscuit, & per matronas & mulierculas errores suos paulatim spargere cœpit. Audiebat illum populus seductus sicut Angelum Dei.

aa *Qui meritis fulgens Humbertus*) Humbertum vocant scriptores, inter quos Cratepolius de SS. Germ. Usuard. 25. mart. 6. Sept. Molanus in Indiculo SS. Belg. Scribanius in Antverpiâ, & alii. Miræus Humbertum nominat Abbatem Maricollensem; vide Cod. piarum donat. cap. v. & ibi notata. Buzelinus lib. 3. Gallo-Fland. tradit Humbertum à quibusdam filiis Everardi Cysoniensis adnumeratum, insigni virum sanctitate & sapientia sed patri præreptum & ideo in testamento ejus omissum.

bb *Esse donationem Rothingi,*) Vide Miræum loco prodicto c. 6. & ejus notas, ubi Rehingus, vel Rauchingus vocatur, & Bebelina ejus conjux. Sequentes donationes, quod non spectant ad Ecclesiam Trajectensem leviter præteribimus, ne extra limites brevitatis vagari videamur.

cc *Villam Waderlot in Taxandriâ*] Pagus esse creditur, qui hodie Waerle vocatur, supra Eindhoviam in Campinia Brab. ad flumen Dommele.

dd *Cum illo pascuo Gravenduge.*] Sic in MS. plerisque invenio. Ac sunt qui pascua Comitis designari putant quasi pascua Grafionatui obnoxia. Alii credunt paludes illas fuisse ab urbe Amersfortiam versus, ad sinistram ubi nunc Oostbroeck & Westbroeck / D. Martini agger; nomenque à fodiendo deductum, quod fodiendis cespitibus esset commodus ille locus, vel etiam à vernaculo Gau-

toe-been/

lat. parte prima c.xi. de Advocatiâ Trevirensi: Plurima passim in mediæ ætat, scriptoribus mentio ejusmodi Advocatorum, quorum plerumque munus ad fundatores, vel principes, aut eorum vicarios pertinebat; Sic quoque Comes Holl. Egmundanæ Ecclesiæ Advocatiam ad se spectare dicebat, quod supremus dominus essent, & majores ipsius illam fundasse dicerentur. In notis ad Capitula Car. Magni & Lud. *Post. cons. Stiliconis inducta est advocatorum defensio per causis Ecclesiæ*, ex Canon. 79. Afric. Synodi.

rr *Et Benthem,*) Nihil in praecedentibus de Benthem, de Thiele verò & Thule quæ sequuntur mera deliria sunt: quis enim unquam Thielam ad Wahalim oppidum antiquorum Thulen esse somniavit?

ſſ *Et Claudian: Te quolibet ire, sequemur,*] Hæc in MSS. addita inveni: neque tamen quid ille versus, diu in Claudiano quisitus, ad rem faciat video, nisi quædam de Thule addantur; & magis faceret, si quicquam Thule ad nostrum Thiele,

Claud. libro de bello Getico;

——Et nostro procul orbe remotam
Insolito belli tremefecit murmure Thulen.

Verùm hæc, ut quidem opinor magis adversantur, quam juvant, ut & allegata ex Melâ, nam si opposita Insulâ Belgarum oris; ergo diversa à Belgio, neque in eo. Quamvis alii, & melius, ut arbitror, *Bergarum oris oppositam*, legendum censuerunt.

tt *Wiro,*) Hujus meminit Molanus in Ind. SS. Belg. ubi tradit eundem in Scotia Episcopum cum Plechelmo Romam pro consecratione profectum, ac inde ad Pipinum venisse Francorum Ducem, qui eis dedit locum habitationis in Petri monte, nunc S. Odiliæ prope Ruremundam, & ibidem Wironem sepultum, ac postmodum corpus ejus Trajectum translatum, ibidemque nonnulla opinione sanctitatis cultum. Cratepolius, Pipinum eo usum fuisse à secretis confessionibus, addit. Surius Tom. 3. 8. Maji ejus vitam habet; quo tempore & ejus memoria celebratur in additionibus ad Usuardum; nec indictum reliquit Wironem Trith. de illustribus viris sui Ord. lib. 3. Heda Deirorum Episcopum facit; est autem Deira provincia Nordanhumbrorum, teste Camdeno, qui in Britannia sua, ubi agit de Brigantibus. *Saxones (inquit) Nordanhumbr. regnum in duas partes diviserunt, Deiram scilicet, & Berniciam, quæ partes quanquam suos reges aliquandiu habuerunt: tandem tamen in unum regnum coaluerunt*, vide Malmesburiensem de gestis Regum Anglor. lib. 1. cap. 3. Polidorum Angl. hist. lib. 4. de *Sexto* Anglor. regno.

uu *Plechelmus Episcopus Massæ Candidæ,*) Beda ad finem lib. v. hist. Gentis Anglor. vocat Plechelmum Episcopum Candidæ Casæ, vide Wilhelmum Malmesbur. lib. 3. de Pontificibus Angliæ, ubi agit de Episcopis Casæ Candidæ ex professo. Hunc Wironis socium in Oldenzale quiescere, & inter primos Ruremundensis Ecclesiæ patronos haberi tradunt Molanus & Cratepolius.

De Eobano sive Cobano vide quæ notavi ad Becani Chron. quibus junge Serrar. 45. Not. ad vitam Bonifacii de Willeico supra quoque dixi. Gerardus & Theodoricus mihi ex hoc tantum loco noti.

xx *Boso. Presb.*] Molanus Diaconum vocat, Beka Levitam. Fuit verò inter socios Bonifacii, qui cum ipso in Frisia ap. Dockum occisi, cujus tamen nulla in Usuardi martyrologio mentio.

yy *Othgerus Levita.*] Hic cum Wirone & Plechelmo ex Angl. in Belgium venit. Vide Molanum in Indiculo; & Addition. ad Usuardum x. Septemb. Cratepolium de SS. Germaniæ, qui eum juxta Ruremundam in Ecclesia montis S. Petri sepultum tradit.

zz *Gregorius & Albricus ad Colon. Agrip. &c.*] Et hoc inter somnia Hedæ referri potest; quis enim unquam tale quid vel fando audivit: nisi forte suffraganeos Colon. Præsulis eos fuisse post Bonifacium, innuere illum voluisse dixeris: & sic omnes Trajectenses Episcopos ad Fredericum Ultimum usque eo in numero referre debuisset.

Bonifacius Episcopus II.

Winfridus, qui & Bonifacius, item natione Anglus, vel secundùm alios Scotus, nobilibus quoque ortus natalibus, accessit sanctum Willibrordum, vir omni sanctitate & scientiâ adornatus; clarus doctrinâ & eloquio; divinâ admonitus aspiratione, ut Germaniæ fines adiret, Francorum gentem diversis errorum laqueis adhuc irretitam nobiliter instruxit, & hæreses constanter extirpavit, Euangelico dogmate adeo præcipuus, ut Apostolis ipsum coæquares. Postquam autem annis XIII. cum Willebrordo esset conversatus, demum ad regimen Trajectensis Ecclesiæ assumitur ab eodem, & famâ virtutum suarum undique crebescente, anno DCCXVII. (a) à Gregorio II. Pontifice Maximo accersitus

Regale præceptum Pippini ſub Bonifacio de rebus Eccleſiæ Sancti Martini.

Pippinus Rex Francorum. Notum ſit omnibus agentibus noſtris, tam præſentibus, quàm & futuris: Principali quidem clementiæ cunctos decet accommodare aurem benignam; præcipuè quando per compendium animarum à præcedentibus Regibus & Principibus parentibus noſtris ad loca Eccleſiarum probamus eſſe indulta, devotâ debemus mente perpendere, & congrua beneficia, ut mereamur ad mercedem eſſe participes, non negare, ſed robuſtiſſimo jure noſtris oraculis confirmare. Igitur Apoſtolicus vir, & in Chriſto pater Bonifacius urbis Trajectenſis Epiſcopus Regiæ noſtræ clementiæ ſuggeſſit, eo quod anteceſſores noſtri, vel parentes, Clotharius quondam Rex, & Theodebertus quondam per authoritates eorum manu ſubſcriptas, de villis Eccleſiæ S. Martini quas ad præſens poſſidebat, vel de eo quod à Deo timentibus hominibus ibidem in antea delegaretur, integra & imminute conceſſiſſent, ut nullus Judex publicus ad cauſas audiendum, vel freda exigendum, nec manſiones vel paratas faciendum, nec fidejuſſores tollendum, nec homines ipſius Eccleſiæ de qualibet causâ diſtringendum, nec ulla redhibitione requirendum, ingredi ibidem non debeant; unde & ipſas præceptiones jam dictorum Principum, ſeu & confirmationes illorum Regum, eorum manibus, roboratas antedictus Pontifex Bonifacius nobis oſtendit relegendas, & ipſum beneficium circa eandem Eccleſiam S. Martini, ſicut à ſupradictis Principibus fuit indultum moderno tempore aſſerit eſſe conſervatum. Sed pro firmitatis ſtudio petiit celſitudinem noſtram ut hoc denuò circa eandem ſupra memoratam S. Martini Eccleſiam noſtra debuerit authoritas generaliter confirmare. Cujus petitionem pro reverentiâ ipſius ſancti loci, ut mereamur ad mercedem ſociari, pleniſſimam voluntatem viſi ſumus præſtitiſſe, vel in omnibus confirmare, cognoſcite. Præcipientes ergo jubemus, ut ſicut conſtat ab antedictis Principibus de villis præfatæ Eccleſiæ D. Martini integrã immunitatem abſq; introitu Iudicũ fuiſſe conceſſum; ita ut in antea auxiliante Domino, inſpecta priorũ Principũ authoritates omnimodo conſerventur; & neq; vos, neq; juniores ſucceſſoreſq; veſtri, vel ullus quilibet de Iudiciariâ poteſtate in villas ãtedictæ Eccleſiæ, quas moderno tẽpore ubicunq; in regno noſtro noſcũtur poſſidere

Pippin. confirmat priorum Regum donationes & immunitates Eccleſiæ Trajectenſi factas.

neri videtur, qua antecessores nostri sæpe dicti Pippinus & Karolus Karolomannus ad ipsam casam Dei per eorum instrumenta condonaverunt justè & rationabiliter nos per nostram confirmationem, ei gratanti animo concessimus vel confirmavimus. Cognoscite; Et ut hac authoritas confirmationis nostræ firmior habeatur, & per tempora melius conservetur manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare. Signum Pippini gloriosi Regis Francorum. Widmarus jussus recognovi & subscripsi. Datum quod fecit mense Majo, die 23. anno secundo Regni ipsius gloriosi Regis. Actum Uirmeria palatio publico in Dei nomine feliciter. Virmeria palatium publicum in Francia.

a *Anno DCCXVII. à Gregorio II.*] Vide exactam annorum Bonifacii Chronologiam apud Serrarium Rer. Moguntiacarum lib. 3. ad vitam Bonifacii Not. 54. ubi intricatam hanc materiam enodare distinctionibus episcopatuum, certæ & incertæ sedis conatur. Certè vivente adhuc Wilibrodo coadjutor (ut vocant) ipsi fuit, qui anno demum 736. obiisse creditur. Adi notas meas ad Bekam.

b *Ewindicavit & Trajectensem Ecclesiam,*] Conatus quidem fuit, si ea, quæ apud Bekam legimus, vera sunt, sed quid prestiterit eventus docuit, nam successores longo tempore nec pedo ne Infulis sacris, ut paulo post traditur usi sunt; quod anno demum 1119. ipsis concessum, vel restitutum fuit. Quin Zacharias papa Trajectum cum aliis Moguntino subjecit, curante Bonifacio; vide ejus. epist. & Miræi not. Eccl. Belg. pa. 28. Unde liquere potest primos olim antistites, quamdiu Christo magis quàm mundo studebant, parum de titulis istis solicitos fuisse; utpote qui regnum cæleste, non mundanam hoc anhelarent ex Domini sententiâ dicentis. *Regnum meum non est de hoc mundo.*

c *Ekaiyrn Leodiensis Ecclesiæ;*] Alden Eyck hodiè dictus hic locus putatur, cujus & seq. diplomata aliquoties meminerunt.

d *Boructuarios,*] Qui fuerint populi Boructuarii, vide ap. Freherum in originib. Palatinis, lib. 2. cap. 7. ubi eos facit Bructerorum veterum posteros. Birckhemerus Rusacteros quoque Bructeros, esse putat, sed eos Trans-Isulanis & Frisiis annumerat in suâ descript. Germ. Adde quæ tradit Cluverius in Germaniâ antiquâ lib. 3. cap. 13. & Pontanus Origenum Francicar. lib. 1. c. 9. ac Gorop Becanæ lib. 2. Francicor. nec non Molanus in Suitberto.

e *Apud vicum Dockingen,*] Emmius Dockomium ubique vocat, & ab hoc primum tempore notum vult. in rep. Frisior; & lib. 4. rer. Frisicarum, villam vel vicum ait vocasse ejus temporis scriptores, qui paulatim monasterio ibidem constructo in oppidum accrevit.

f *In Ostrachia,*] In vitâ Ludgeri, putatur esse pagus, qui hodie Ackerwolde dicitur, non procul à Dockumo. Sed ergo denotari illo verbo tractum illum puto, qui Ostergoe dicitur, in quo oppidum Dockomium etiam hodie situm. Nam Frisia hæc in tres dividitur partes. Oostergoa, Westergoa & Silvestres, qui vulgo Sevenwoldii dicuntur.

g *Scripsit & plurima opuscula,*] Extant hodie epistolæ ejus editæ, ac vita insuper S. Livini ab ipso conscripta. Plura recenset Serrarius in Moguntiacis lib. 3. not. 48. Balæus inter scriptores Britannos ponit, & plures ejus indicat libros.

h *Teste Hucbaldo Monacho Elnonensi.*] Hujus mem. Abbas Spanheimens. libro de scriptoribus Eccles. qui eum vixisse tradit anno 880. & scripsisse vitas multorum sanctorum ornato eloquio; Gesta etiam S. Lebuini, & carmen facetum de laude Caluorum ad Carolum Calvum Imp.

i *Monasteria Monachorum & Virginum primus in Austras. &c.*) Hoc an verum sit inquirendum relinquo iis, qui toti se se monasticis istis Antiquitatibus investigandis dedere ac curiosum lectorem amando ad Serrarium, qui diligentissimè collegit omnia, quæ circa hunc Winfridum occurrere possunt; ejus vide notar. 24. de vitâ Bonifacii lib. 3. rer. Moguntiacarum.

k *Duce Widikindo,*) Hujus nomen circa annum C. 774. primum innotuit. Filius fuit Wernechini, nepos Diecherici, ut Fabricius de Rebus Saxonicis, lib. 1. Annales rer. Franc. à Karolo gestar. anno 777. ejus meminerunt, anno vero 785. ad fidem Christi pervenisse eisdem traditur. Vide histor. Frisicam Ubb. Emmii lib. 4. Nicol. Reusnerum in Geneal. Principum à magno Widekingo Saxonum Principe descendentium.

l *Ad tempora Godebaldi,*) Ad tempora usque Godefridi infulâ caruisse vel saltem usos non fuisse Episcopos, Sigilla quæ vidi probant.

m *Pipinus Rex Francorum, notum &c.* Hoc diploma admodum corruptum legitur cujus formula de verbo ferè extat apud Marculfum lib. 1. num. 4. Vide & notas ad eundem auctorem.

n *Theoderico.*] Puto eum innuere Theodebertum filium Theodorici fratris Clotarii Regis Austrasiæ; Gerbrandus Dagobertum vocat.

o *Actum Virmeria Palatio publ.*] Anno 752. qui fuit secundus Regni Pipino.

Gregorius Episcopus III.

Gregorius natione Francus gente Trevir.

BOnifacio itaque Martyrii palmam adepto, Gregorius successit natione Francus, gente Trevir, alto procreatus sanguine, licet quidam eum in Britannia oriundum ex illis, quos Bonifacius evocaverit in adjutorium prædicandi verbum Dei affirment. Hic perfecto ætatis anno decimo quinto, jam è ludo literario, cui eousque operam dederat, itemque ab aulicis pompis, in quibus versabatur, relaxatus, ex casu aviam suam (a) Adulam nomine, quæ Monasterio sanctarum virginum haud longè ab urbe Treverica ad Mosellæ fluminis ripam, Abbatissa, uti ajunt, præerat, salutandi causa accedens, aliquantulum apud illam detinebatur, cum Bonifacius vir Dei iter suum illac faciens, uti peregrinus exciperetur hospitio, parataque mensa, quæsito lectore, qui inter prandendum sacram recitaret

à Bonifacio juvenis instituitur. Succedit Bonifacio.

scripturam, solus Gregorius adolescens oblatus est, qui porrecto libro legeret. Interrogatus ergo ab Episcopo an intelligeret, quæ legerat juvenilis suffusus rubore, respondit confidenter Præsuli, se nescire. Ille verò sensum exponens, aures juvenis usque adeò demulsit attentas, & præcordia ejus inflammavit, ut relictâ patriâ posthabitis parentibus, illicò peregrinum sequeretur antistitem in tanto fervore sacris literis & lectionibus sedulò insudans, ut brevi in talem virum evaserit, quem ipse Bonifacius adhuc vivens dignum in administratione Trajectensis ecclesiæ deligeret successorem. Censetur itaque hic vir in doctrinâ multum fuisse præcellens, & in vitâ ac morte claruisse miraculis. De quo idem Hucbaldus ita scribit: *Fuit ex nobili Francorum sanguine procreatus, à beato Bonifacio olim in pueritia enutritus, gradu Ecclesiastico Presbyter, pro tempore primum Episcopalis officii in Trajecto Castro, antea Wiltenburgh, vel etiam parochiâ vicarius literarum scientiâ pollens. Rhetor atque orator lingua, & qui sacram Scripturam & vitam Sanctorum contexere solitus est.* Hic direxit (b) Lebuinum

Lebuinum & Marcellinum mittit ad Transisulanos.

buinum cum beato Marcellino ad gentes incolentes oras Isulæ flu. in confinio regni Francorum & Saxonum, Lebuinus autem obiit pridie Idus Novembris, anno salutis D cc lxvi. Ad hujus etiam Gregorii jussa idem (c) Marcellinus conscripsit vitam Suitberti Episcopi plenus dierum; nam supra ætatem centum annorum vixit, & lxxii. in seminando verbum Dei perseverans apud Aldensalam, obiit circa annum D cc lxii. translatus Daventriam. Instituit iste

Instituit S. Lutgerum Monasteriensis ecclesiæ Episcopum.

Gregorius Lutgerum à puero posteà Minimigardensis, sive Monasteriensis Ecclesiæ primum Episcopum, quem in Ecclesiâ Trajectensi Deo tyronem obtulerat, (d) inde Alcvino, tunc Eboracensi, & demum Turonensi Archiepiscopo commendaverat erudiendum. (e) Hic Lutgerus jussu Albrici consanguinei & successoris Gregorii apud Daventriam corpus Lebuini elevavit, & Basilicam fundavit ibidem, decessit tandem post multa sancta opera anno D ccc ix. postquam canonisationem S. Suitberti per Leonem tertium præsente Carolo Magno factam in scriptis redegisset ad petitionem Rixfridi septimi Trajectensis Episcopi, quæ facta fuit prid. Nonas Septembris, anno D ccc tertio. Sepultus est autem Lutgerus in Monasterio à se fundato in Verthena. Gregorius verò in tantùm, dicitur

Gregorius detestatur divitias.

detestatus divitias, ut dulce venenum & præparationem ad interitum eas appellaret, in erogandis eleemosynis largissimus. Tandem lxx. ætatis suę anno gravatus paralysi, & continuo triennio per summam patientiam illâ exhaustus, instante jam resolutione suâ, per triduum mortem suam antè prædixit, & ad altare ductus sumptâ Eucharistiâ statim expiravit viii. Kalend. Septembr. sepultus in Ecclesiâ sancti Salvatoris Trajecti, cum sedisset annis xxii. connumeratus cathalogo Sanctorum. In annalibus (f) tamen Leodiensis Ecclesiæ

Moritur & sepelitur, & sanctis adscribitur.

habetur, quod sepultus sit in Ecclesiâ Susterensi, ejusdem Diœceseos sacris virginibus dedicata; ubi & S. Wastradis mater ejusdem Gregorii requiescit, cujus festum celebratur xii. Kalend. Augusti; Gregorii verò x. die Octobris, & sancti Albrici successoris Gregorii, qui ibidem humatus est xviii. Kalend. Decemb. Quem locum (g) Zuentiboldus Rex successu

Ecclesia Susterensis clara sanctorum sepulchris.

temporis sumptuosè ampliavit & dotavit; & occisus sepelitur ibidem, reputatus Martyr, cujus memoria celebratur Idib. Augusti: ubi & parva vestis pueri Iesu haberi dicitur. Quiescunt & aliorum sanctorum virorum & fœminarum corpora, quæ processu temporis de-

ris elevata sunt, de terrâ, sub diversis Episcopis Leodiensibus, & in sarcophagis & feretris deauratis decenter collocata. Gregorius enim atque Albricus consueverant se ad dictum locum ob religionem & sanctimoniam incolentium, crebro devotionis causâ transferre, ubi & continuis fulgent miraculis. Claruit Gregorius sub Carolo, qui ob egregia facinora cognominatus est Magnus, à quo obtinuit confirmari omnes donationes & libertates à prædecessoribus ejus Ecclesiæ Trajectensi concessis. Valuit etiam nedum sanctitate vitæ & miraculis, sed & spiritu prophetico, cum Albricum sibi successurum prædiceret, & alia quamplurima.

Confirmatio Caroli sub Gregorio.

KArolus Dei gratiâ Rex Francorum, vir illuster. Si petitionibus sacerdotum in omnibus non negamus, Dominum exinde retributorem habere confidimus: Ideoque venerabilis vir Gregorius Episcopus confirmationem bonæ memoriæ Domini genitoris nostri Pippini, quondam Regis, de rebus Ecclesiæ suæ S. Martini, quæ est constructa in vico Trajecto, super fluvium Rheni, nobis protulit relegendam de rebus quas antecessores nostri Pippinus anterior, seu Karolus vel Karolomannus. Itemque & præfatus genitor noster ad ipsam casam Dei concesserunt, vel ad illum Episcopatum, ut omnem decimam de terris, seu de mancipiis, aut de teloneis, vel de negociis, aut undecunque ad partes Fisci census spectare videbatur, sicut diximus omnem decimam partem ad ipsam casam Dei S. Martini condonaverunt, vel confirmaverunt, ut in luminariis seu stipendiis Monachorum atque Canonicorum, qui ibidem gentiles ad Christianitatem convertunt: & Domini misericordiâ ipsos conversos, quos habent, doceant, juxta quod Christiani eorum Christianitatem conservent. Unde & præfatus Gregorius nobis expetiit, ut ipsam confirmationem renovare deberemus, quod & libenti animo visi fuimus fecisse. Propterea per hanc præceptionem nostram decernimus atque jubemus, ut quicquid antecessores nostri sæpe dicti ad ipsam casam Dei per eorũ testamenta condonaverunt justè & rationabiliter, per nostrã denuò confirmationem absque alicujus contradictionibus memoratus Pontifex Gregorius ad ipsam casam Dei habeat indultum atque concessum. Et ut hæc authoritas confirmationis nostræ firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subtus eam decrevimus roborare. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Data Kalend. Martii. Actum Aquis, palatio publico.

Trajectum Vicus ad Rhenum.

Carolus confirmat donationes suorum antecessorum.

Hunc Molanus in Indiculo SS. Belgii retulit, & vitam ejus haberi descriptam à S. Ludgero Monast. Episcopo dicit, Surius quoque habet Tomo. 2. 26. Martii. Sed in Usuardo aut addit: non habetur ejus memoria Cratepolius, de SS. Germ. ex dioecesi Trajectensi honesta natum familia dicit; & eum Bonifacio socium facit, cum in Frisiam proficisceretur; in quo fallitur. Nam Othilo, & Willibaldus tradunt omnes cum eo socios occisos fuisse: nec in Trajectensi dioecesi ortum puto.

a *Avia ant sua Addula,*] Vide Serrar. Rer. Mogunt. lib. 3. not. 12. pag. 457. ubi ex Ludgero haec omnia satis prolixè narrat. *De Suitberto,* praeter eas quae habes ex Marcellino, quaedam traduntur à Beda in historia Eccl. Angl. Molano, Cratepolio, Serrario & ad Usuardi annotatis. Hic à Leone 3. papa inter caelites relatus, ut refert Ludgerus libello singulari, qui apud me MS. non autem ab Honorio ut quidam volunt.

b *Hic direxit Lebuinum,*] Unus is ex & sociis Willibrordi, qui si ad annum 766. pervenit, non multum etiam à centenario abfuit, de quo in notis ad Becam plura dixi.

c *Marcellinus conscripsit vitam Suitberti,*) Haec à Surio edita & Monasterii in Saxonia non ita nuper: sed adeo corrupta & interpolata, ut nullius pretii apud complures patriae nostrae antiquitatis non ignaros habeatur, ita quod satis mirari non possim illud scriptū tanti etiamnum à doctis. quibusdam fieri.

d *Inde Alcuino tunc Eboracensi & demum Turonensi Archiepiscopo,*) Alcuinum fuisse Eboracensem Archiepiscopum non invenio, neque Malmesburiensis eum inter Archiepiscopos agnoscit, neque fasti Regum & Episcoporum Angliae; neque Turonensibus praefuisse arbitror. Ipse Alcuinus teste Malmesburiens. de Regibus Angl. lib. 1. pa. 24. praeceptorem habuit Egbertum Archiep. Eboracensem virum doctissimum; & ad pacem faciendam in Franciam missus ad Carolum, ibi resedit, ac eundem regem in Dialectica & Rhetorica instruxit, post Adelmum & Bedam Anglorum omnium doctissimus, idem eundem Monasterii D. Martini à Car. Praelatum esse factum dicit, non tamen Episcopum; nec du du Chesne Turonensis hist. eum inter Episcopus, sed Praelatos tantum refert, lib. 1. c. 122. de Turonens. Veluti & Balaeus in vita ipsius, qui, Abbatem primum in Anglia, inde apud Turones fuisse tradit, quem vide Cent. Script. Anglican. 2. nu. 17. ubi tituli multorum libr. ab eodem conscriptorum, recensentur; atque insuper Abbatem Spanhemensem de Script. Ecclesiasticis qui eum anno 770. claruisse addit; nec indictum omittunt Francici scriptores; ut Eginhartus in vita Karoli magni, Annales Franc. à Pithoeo editi ad annum 794. Fragmentum Odoranni Monachi, ubi anno 803. obiisse dicitur S. Martini Abba. Paul. Æmyl. in vita Car. M. lib. 3. Masson. lib. 2. Annal. pa. 105. Gaguinus lib. 4. Compendii de reb. gestis Francor. & alii. Nec Anglici scriptores ejus obliti sunt, quorum nomina, ne longior sim addere supersedeo. Quin & Bellarminus eundem inter Scriptores Ecclesiasticos collocat septimi saeculi.

e *Hic Lutgerum jussu Albrici,*) Hunc natione Frisium, ac Monasteriensem Episcopum, apud Hepferts Werd sepultum in Indiculo SS. Belgii tradit Molanus, ejusque elevationis historiam à Werdensibus Coenobitis conscriptam ap. Surium extare addit. Vide Cratepolium de SS. Germ. Episcopis, Crantz, Sax. lib. 2. c. 16. Metropol. lib. 1. cap. 3. ubi in monasterio Werdena ad Ruram sepultum eum vult anno C 809.

f *In Annal. Leodiens.* Inveni ad hunc locum, nescio an ex notis Nob. V. Theod. Renessii transscripta haec verba. *Liquido constat ex elevatione corporis factâ anno 1331. 17. Aug. eum sepultum ad S. Salvatorem.* Ejus vero sepulcrum conspiciebatur ante templi demolitionem, a boreali parte juxta gradus, quibus ad chorum ascendebatur juxta altare SS. Cornelii & Gregorii PP. Reliquiae autem ejus tunc fuerunt positae in capsula lignea in choro juxta summum altare, idque confirmatur ex perlustratione reliquiarum, quae in capsulis reconditae erant, quam anno D. 1597. 9. Iunii fecit Decanus Montisina, memoriae quoque nostrae & anniverss. indicant Gregor. & successorem in Salvat. Ecclesia sepultos.

g *Zuentiboldus,*] Is Arnulphi Imp. ex Nobili virgine filius extra matrimonium natus, quem Lotharingiae regem fecit, de quo vide notas ad Bekam; hunc verò jam supra dixi inter coelites relatum ab iis, quos largis donationibus ditaverat. Sic Carolus cognomento magnus, & ante eum Constantinus, Pipinus pater Gertrudis & Begge & Ludovicus cognomento Sanctus, sua liberalitate coelum opinione hominum meruerunt: nomen illud variè scribitur. Zuentiboldus, Zuentibaldus, Zenebaldus, Zundibolchus, Zundebaldus, Kindiboldus, Zuendebaldus, Gundeboldus Sacatebaldus Znentibald. Suatebogus, Vendaldus Æmylio.

Albricus Episcopus IV.

Albricus sive Albertus, secundum Hucboldum defuncti Gregorii, sed secundum Rixfridum Episcopum, sancti Suitberti consanguineus, natione Anglicus ex Eboraco orindus, dignitatem Trajectensis suscepit cathedrae quartus post Willebrordum Episcopum Gregorii successor, & (a) successu temporis civitatis Coloniae Episcopus, Trajectensem nihilominus regens Ecclesiam. Hic sanctum Lutgerum posteà Minimigardensem Episco-

Epiſcopum, ordinans Preſbyterum (b) ad partes Friſiæ dirigens, ut prædicaret verbum Evangelicum in pago * Aſtrago, ubi ſanctus Bonifacius paſſus, eſt qui ſeptem annis illic permanſit, quouſque inſurrexiſſent radix ſceleris Windecundus Dux Saxonum, avertens Friſones à fide acceptâ, devaſtans Eccleſias, trucidans famulos Dei, & cogens populum Dei ſacrificare Idolis; quo tempore Albricus migravit ad Dominum. Qui uſque ad revelationem corporis ſancti Lebuini, cujus inquirendi onus Lutgero commiſit, circa annum Salutis DCC lxxvII. ſupervixiſſe creditur, cùm fuit vir prudens (c) & ſapiens, & una cum Gregorio, (ſicuti præmiſſum eſt) in eccleſiâ Suſteren ſi, Leodicenſis Diœceſis, quieſcit. Ioannes (d) Beka ſcribit ipſum ſediſſe annis x. obiiſſe xII. Kalend. Septemb. Anno DCC lxxxIV. & ſepultum Trajecti in eccleſia ſancti Salvatoris. Hic obtinuit donari Eccleſiæ Trajectenſi, à Carolo Magno totum riparicum ſuper Leccam & inſulam inter Rhenum & Leccam: nec non ripaticum ſuper alveum Hemi, cum ſuis adjacentiis, inſuper & villam patrimonii ſui nuncupatam Liliduna in pago Flehite ſuper alveum Hemi cum omnibus pertinentiis, & quicquid Wigerus Comes ibidem in beneficium tenuit, etiam ſylvas ſive foreſtas in Fornelcle, Mocorobt, & Widok, quæ ſunt de utraque parte Hemi. Et ſimiliter Eccleſiam ſuper Doreſtatum conſtructam, dictam Ubkirica, cum centum perticis terre circumjacentibus, & ripatico ſuper Lockiam & inſulam prope ipſam Eccleſiam ad partem Orientalem inter Rhenum & Lockiam, & inſuper confirmationem omnium bonorum, & privilegiorum per Reges & prædeceſſores ipſius Regis Eccleſiæ conceſſorum ſub data vII. Iunii, anno Regni ſui vIII.

* Oſtrago

S. Lutgerus miſſus ab Albrico in Oſtergoam Friſiæ, docet ibi ſeptennii.

Albrici mors & ſepultura.

Prope Amersfordiam Liſiduna & ſaltus hic commemorati ad Hemum fl. ſiti ſi.

(e) Traditio Caroli de Liſiduna ſub Albrico.

KArolus Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum, ac Patricius Romanorum. Si enim ex his quæ divina pietas nobis largiri dignata eſt, locis venerabilibus concedimus: hoc nobis ad æternam beatitudinem procul dubio pertinere confidimus. Ideo compertum ſit omni fidelium noſtrorum magnitudini, qualiter donamus ad Baſilicam S. Martini, quæ eſt conſtructa in Trajecto veteri ſubtus Doreſtado, ubi venerabilis vir Albricus preſbyter atque electus rector præeſſe videtur, hoc eſt, villam noſtram nuncupante Liſiduna, in pago qui vocatur Flehite, ſuper alveum Hemi, cum omni integritate vel adjacentiis ſeu appendiciis ſuis, id eſt, cum terris, manſis, domibus, ædificiis, mancipiis, ſylvis, campis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumve decurſibus, mobilibus & immobilibus, omnia, & ex omnibus quantumcunque Wiggerus Comes ibidem per noſtrum beneficium tenuit etiam & foreſtas illas, quarum vocabula ſunt, Hengeſtſchote, Fornheſe, Mokoroth, Widock quæ ſunt de ambabus partibus Hemi. Similiter donamus ad Baſilicam S. Martini, Eccleſiam quæ eſt ſuper Doreſtad conſtructa, & vocatur (f) Ubkirika, de omni parte centum perticas terræ, ut omni tempore prædicta Baſilica ſpaciū terræ centum perticas habere debeat, & cum eâ (g) ripaticum illum ſuper Lockiam & inſulam (h) illam prope ipſam Eccleſiam ad partem Orientalem inter Rhenum & Lockiam. Hæc verò omnia tradimus à die præſenti ad

Baſilica S. Martini in veteri Trajecto.

Viggerus Comes.

Ripaticum ſuper Leckia portorium.

præſam

præfata sancta loca perpetualiter possidendum. (i) *Ideo hanc præceptionem authoritatis nostræ scribere jussimus, ut ab hac die jam memoratus Albricus presbyter sive successores, qui fuerint rectores ejusdem sancti loci, prædicta loca ad opus jam dicta Basilica habeant, teneant, gubernent, regant, atque disponant, & quicquid exinde ad profectum ipsius sancti loci facere elegerint, libero perfruantur arbitrio. Et nullus quilibet de Iudiciariâ potestate, aut qualibet persona prædicto Albrico presbytero, neque successoribus suis de jam dictis rebus inquietare aut contra rationis ordinem, vel calumniam generare quoquo tempore præsumant, sed per nostrum largitatis præceptum prædicta Basilica jure valeat obtinere firmissimo. Et ut hac authoritas firmior habeatur, vel diuturnis temporibus conservetur, manu propriâ subter eam decrevimus roborare, & de annulo nostro jussimus sigillari. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Data* VII. *Idus Iunii, Anno nono ejusdem gloriosissimi Regis. Actum Numaga palatio publico; in Dei nomine feliciter.*

Immunitas conceditur.

a *Successu temporis civitatis Colon. Episcopus,)* Unde hæc hauserit auctor ignoro; neque ullus Coloniensis Episcopus hoc tempore ejus nominis, invenitur, neque Bertius, neque Opmerius, neque Demochares aut alius, quod sciam, scriptor hoc tradit, & nostri scriptores omnino ignorant.

b *In pago Astrago,)* Puto leg. Oostergo, pagus enim integræ provinciæ tractus est, ut supra indicavi.

c *In Ecclesiâ Susterensi,)* Hoc ut jam dixi nemini probatur, sed omnes eum cum prædecessore Trajecti in S. Salvatoris æde tumulatum asserunt.

d *Ioannes Beka scribit ipsum sedisse annis x. &c,* Nihil horum in excuso. legitur, Neque in MSS. exemplaribus quos plures vidi antiquissimos, reperitur; immo Chron. magni Belg. scriptor, qui sua fere ex Bekâ sumpsit, cœpisse illum anno 779. & sedisse annis quatuor tradit.

e *Traditio Caroli de Lisiduna,)* Donatio hæc continet omnem tractum circa Hemum fluvium, ubi Emersfurt, Leusden usque ad Dorestadum, foresta quas **Wildernissen** & **Dwen** vocant, quæ prope Amerongen, Elst, Wageningen, Eede adhuc conspiciuntur; in quibus Episcopi Traject. aut eorum donatione Præpositus Sancti Johannis maxime in Eede Wageningen & Weelchmoushoutius, decimas &c. habent. Ac hoc diploma nuper quidam impostor, ut magno alicui viro blandiretur, corrumpere & pervertere non dubitavit, & pro Lisiduna Lindinium reponere, qui locus est in Betuâ; quales sanè homines pestes sunt in antiquâ historiâ, & odio omnibus veritatis antiquæ amatoribus esse debent.

f *Vbkirika,)* id est superior ecclesiâ quæ supra Dorestatum erat, quem verò hisce verbis locum propriè designet, equidem ignoro.

g *Riparicum illum super Leckam.)* Riparicum esse quod pro conservandâ vel muniendâ ripâ debetur vectigal. putant.

h *Insulam illam.)* Signantur hic pagi, Doorne & Gothen, qui sunt inter alveum antiquum Rheni & Leccæ. Nam cum Rhenus olim à parte Orientali oppidi de Dorstad Trajectum versus inter villas Thorne, Wercunde, Odike & Vechte fluxerit, Lecca verò parvo tantum rivulo infra Dorstadium ad occasum porexerit, tanquam in insulâ omnes prædictas & adjacentes villas complexus est.

i *Ideo hanc præceptionem.)* Sic post, *nostrum Largitatis præceptum* & in Formulis Marculfi lib. 1. præceptum denariale &c. Greg. Turon. lib. 9. hist. Aimon. lib. 5. cap. 36. *præceptum de confirmatione totius Abbatiæ de more principum fecit.*

Theotardus Episcopus V.

THeotardus, sive Theodardus natione Friso, quintus Episcopus successit Alberto, in Sacrâ Scripturâ eruditissimus Doctor, & excellens prædicator, qui tandem cùm præfuisset annis sex plenus dierum & bonorum operum migravit ad Dominum, sepultus & ipse in Ecclesiâ sancti Salvatoris. Hujus temporibus adhuc Widikendus Dux, Rex Saxonum, & Frisiorum Orientaliū, qui circa annum D cc lxxx i i i, contra Carolum rebellare cœperat occisis Frisiis, ab ipso Carolo subjugatur: sub quo & ipse Theiodardus claruit.

Theodardus Friso præest annis sex. Widekindus Rex Saxonum, & Frisiorum Orientalis.

Harmokarus Episcopus VI.

HArmokarus, sive Erwachterus sextus Episcopus subsequitur, secundum quosdam natione Frisius; aliis asserentibus ipsum Anglicum ex Regno Northymbrano Eboracensis Diœcesis oriundum, prius Canonicus Trajectensis, vir doctus & religiosus, cùm sedisset aliquot annis, diem clausit extremum quinto Kal. Decemb. sepultus & ipse in Ecclesiâ S. Salvatoris. Claruit & iste sub Carolo Magno Imp. Alibi tamen legitur obiisse quinto Kalend. Septemb. & sedisse annos xxv i i, aut potiùs xv i i.

Horum meminit Chronicon M. Belgicum, sed paucis. Ut & Hamconius; qui suas tamen admiscet tabulas.

Rixfridus Episcopus VII.

RIxfridus item Frisius natione, septimus in ordine Episcopus, vir doctus & fervens in religione, cujus Epistola ad sanctum Lutgerum Monasteriensem Episcopum adhuc extat, quâ ipsum adhortatur, ut ordinem canonisationis Suitberti à Leone Papâ celebratum, literis perpetuaret. Ad annum D ccc xv. supervixisse comprobatur, quo tempore Stephanus (a) Papa descendens in Franciam, coronavit Ludovicum Pium, & Ermgerdam civitate Rhemis. Instituit à puero Fredericum (b) genere Frisium nobilem, à matre sibi commendatum, in disciplinâ Ecclesiasticâ erudiendum, quem videns gradatim ad virtutum & literarum apices tendere, ordinavit Presbyterum, prævidens illum sibi successurum. Hic impetravit a Carolo Magno omnes decimas de mancipiis & terris suæ diœceseos, nec non teloniuum de quocunque negotio, unde fiscus Regius in Ditione Trajectensi telonium accipere & exigere consuevit; nec non (c) Dorestatum, urbem magnam cum mansionibus ejus perpetuò possidendam, & à Ludovico Pio ejus filio obtinuit confirmari de novo quicquid per genitorem suum Carolum Imperatorem, avum Pipinum & antecessores donatum concessumvé fuerat. Carolus tamen excepit Monasterium sancti Germani Parisiensis, quod per regna sua immunitate gaudere voluit, juxta præceptum à Pipino patre concessum. Cujus immunitatis exemplar, ut constare possit, eas Provincias cum Trajecto, Dorestado, & locis circumvicinis, in ditione & potestate suâ fuisse, ne quis objicere audeat ipsum illa telonia tanquam propria non potuisse conferre, vel donationes Ecclesiæ Trajectensi factas robore non subsistere, hic inseruimus.

Rixfridus Frisius. S. Fredericū ornat, & creat, presbyterum. Impetrat à Carolo Magno decimas & Telonia. Monasterium S. Germani immune à tributis in Diœcesi Vltrajectina.

(d) Privilegium Abbatis S. Germani Parisiensis.

K*Arolus Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum, atque Patricius Romanorum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus seu*

bus seu Iunioribus (c) *nostris : si opportuna Beneficia ad loca sanctarum Ecclesiarum, vel sacerdotibus præstare non definimus, hoc proculdubio ad æternam nobis beatitudinem retribuendam profuturum confidimus. Igitur cognoscat magnitudo sive utilitas vestra, qualiter venerabilis vir Robertus Abbas de Basilica S. Vincentii vel domini Germani, ubi ipse pretiosus corpore requiescit, clementiam regni nostri accessit, & præceptum Domini & genitoris nostri bonæ memoriæ Pipini Regis, nobis ostendit relegendum, ubi reperimus insertum, qualiter propter nomen* Domini *beneficium præstitisse cognoscitur, ut annis singulis quocunque in regno nostro negociantes ipsius sancti loci pergere velint, sicut ipse Robertus Abbas mercari videtur, tam ad* (f) *luminaria comparanda, quàm pro reliquâ necessitate discurrentes; tam extra Ligerim, quàm citra vel in Burgundiâ, etiam in Aquitaniâ, vel in Provinciâ seu in Franciâ, nec non in Austriâ, quocunque in regno, Christo propicio, nostro pergere voluerint, nullum telonium, vel de sarcinis, vel de* (g) *carrucatione, neque de navigio, vel de qualibet redhibitione exinde ad partem Fisci nostri missi Abbatis discurrentes persolvere quippiam debeant. Propterea præsenti precepto decernimus (quod perpetualiter mansurum esse jubemus) ut non per ullos portus, neque per civitates tam Viroduno, quàm Aurelianis, vel Ambianis, neque in Dorestado, vel Neomago, neque per omnes pontes, vel ad S. Maxentium, sive Parisius, seu Aquitania, neque in Burgundiâ, vel in pago Tricassino, neque in* * *Xantonico, vel per omnes civitates ubicunque in nostro (propicio Christo) regno, aut pagis, aut territoriis teloneus exigatur, nec de navali vel carrali, neque de* (h) *Saumi, seu Trane* (i) *evectione, vel* (k) *rotaticum, vel* (l) *pontaticum, nec* (m) *pulveraticum, nec* (n) *salinaticum, nec* (o) *cespitaticum, vel ullam* (p) *redhibitionem, quam Fiscus noster exinde possit sperare, nec vos, aut Iuniores vel successores nostri ab iisdem requiratis vel exigatis, sed omnia hæc propter nomen Domini ipse Abbas vel successores ejus, seu memorata Ecclesia S. Vincentii, vel Domini Germani habeant indultum, ut ad luminaria ipsius sancti loci proficiat in augmentis.* (q) Claruit & iste sub Carolo Magno & Ludovico ejus filio Impp. Augg. decessit 3. Nonas Octobris ex febriculâ grandevus cùm præfuisset annis sex, sepultus in Ecclesiâ S. Salvatoris.

Abbas S. Vincentii vel S. Germani apud Parisios.

Idem est liber à vectigalibus in Divisionibus Caroli Magni.

** In Amon. Scignico est.*

Error in calculo.

Confir-

Confirmatio Ludovici sub Rixfrido.

IN nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi. Lodovicus divinâ ordinante providentiâ Imperator Augustus. Imperialem celsitudinem decet prædecessorum suorum pia facta non solùm inviolabiliter conservare, sed etiam censuræ suæ authoritate confirmare. Unde noverit industria seu sagacitas omnium fidelium nostrorum, tam præsentium, quàm & futurorum, quia * Rixfridus venerabilis vir, veteris Trajecti ecclesiæ Episcopus, quæ est constructa in honore S. Martini Confessoris, vel cæterorum sanctorum, detulit mansuetudini nostræ quasdam authoritates constitutionum, qualiter Dominus & genitor noster Carolus, bonæ memoriæ, piissimus Imperator, Aug. & avus noster Pipinus & antecessores eorum ad ipsam Ecclesiam concessissent omnem decimam, de Mancipiis, terris, ut de teloniis, vel de negociis, vel de omni re, undecunque ad partem Regiam Fiscus telonium exigere aut accipere videbatur, & ut homines ejusdem Ecclesiæ sub (r) Mundiburdo & tuitione ipsius Ecclesiæ existerent, nec non & in ripis in Dorestado, ut nec (s) bannum aut (t) fredum, aut (u) conjectum, quod ab ipsis Verschat vocatur, contingere aut exactare præsumeret, & quisquis ex negotiatoribus in eorum ripas intrare voluisset; nullam contentionem ex hoc fecisset eis, nec mansiones in eorum domibus, sine permissu eorum accipere auderent, nec eorum res dum vixerint, auferre, aut post mortem eorum contingere, nec ullo modo eis in aliquâ re calumniam generare quis præsumeret, qui in illa decimâ parte, vel sub Mundiburdo ecclesiæ S. Martini consistunt; videlicet ut sicut illi de illis novem partibus aliquid accipere vel usurpare nec velint, nec possint; ita & procuratores Resp. de eadem decimâ parte accipere aut usurpare ad Fiscum non præsumant, qualiter Præsul ipsius Ecclesiæ, cum omni Clero & populo sibi subjecto alimoniam ministrare, & luminaria in eadem sede continuare, atque gentiles qui ad Christianitatem convertuntur alere & docere possit. Ob firmitatem tamen hujus rei postulavit à nobis prædictus Episcopus, ut paternum sive prædecessorum nostrorum Regum morem sequentes, ejusmodi nostræ authoritatis præceptum, ob amorem Dei & reverentiam S. Martini circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus. Cujus petitioni libenti animo aurem accommodare placuit, & per hanc nostram authoritatem confirmare, ut omnem decimam, tam de Mancipiis, quàm de terris, aut de telonio, aut de

*Rixfredus. Vetus Trajectum.

*Geschot.

Episc. est præbere Clero alimoniam, templo luminaria & gentiles convertere.

inter socios ejus hos numerant, vide Bekam, Indiculum Sanctorum Belgii Molani, Cratepolium de S. Germaniæ, Balæum cent. 2. nu. 19. & alios.

c *Ab Egberto Archiepiscopo Eboracensi.*) Fallitur hic noster, sed ne semel dicta iterare cogar, adeat lector notas ad Becanum, nec hic audiendus Balæus, qui eundem errat errorem, cum multis aliis.

d *Per Wilfridum,*) De hoc Wilfrido, ejusque vitâ & obitu videndus Beda lib. V. cap. 20. hist. Angl. & in Epitom. item Wiliel. Malmesbur. de gestis Pontif. Anglorum lib. 3. qui plene ipsius vitam describit: adde Math. Westmonast. in Chron. ad ann. 678. Io. Balæum de script. Angl. cent. 1. nu. 88. Polyd. lib. 4. Angl. hist. Contractii & Chron. Wigorn.

e *Acca Episcopus cum Ecclesiam Augustaldunensem.*) Beda, Hagustaldensem vocat, lib. v. c. 21. Sic enim ait: *Suscepit pro Wilfrido Episcopatum Hagustaldensis Ecclesiæ Acca presbyter ejus vir & ipse strenuissimus, & coram Deo & hominibus magnificus.* Malmesburiensis de gestis Reg. Angl. lib. 1. c. 6. meminit hujus Episcopatus in Northumbriâ sub Archi-Episcopatu Eboracensi, sed Haugustaldensem defecisse suo tempore addit. In appendice ad Balæum Hagustaldum appellatur.

f *Apud Fostelandiam insulam,*) de hac vide Adamum Bremensem hist. Eccl. c. 210.

g *Willibaldus Aureaci sive Eystati Episcopus,*) Aureacensis primus Episcopus anno dom. 745. vel 747. à Bonifacio factus, Hoc ad Almonum amnem in Noricis ab Hunnis oppidum eversum, & tum restaurari cœptum novo templo in veteribus ruinis erecto idem Bonifacius ornaverat & inde ibidem cœnobium construxerat, ac exciso querceto Aychstadium vocavit, unde versus;

Urbs quæ auri quondam titulos & nomen habebas,
Iam sacræ quercus nomina sacra geris.

Res hujus Willibaldi scripsit Reginoldus XI. Episcopus Eichstadiensis, qui vixit circa annum 980. verum an extet dubitatur. vide Trith. de Benedict. lib. 3. tit. 4. Cratepolium de sanctis Germ. Episcopis Munsterũ, Aventinum Bojorum lib. 2. Balæum Cent. 2. nu. 16. Hodœporicon S. Wilibal. & Bruschium de monasteriis, præfuit, ann. 36. obiit ætatis anno 77. Christiano verò 781. successores habuit Gerochum, Aganum & circa tempora Munsteri Mauritium ex Huttenicâ nobilissimâ Franciæ Orientalis familiâ.

h *Winibaldus frater ejus &c.*) De eo vide Molanum in Indic. Cratepolium, Munsterum, Balæum, Democharem. Heidenheim. Sanctum (quam Walburgam sororem quidam autumant) de S. Winibaldo librum, qui extat tom. 4. Antiq. Lect. Canisii parte 2. Trith. lib. 3. de vir. illustr. Ord. S. Benedicti.

i *Diva Walburgis virgo.*) Hujus virginis vitam scripsit satis prolixè Wolfhardus Hasenrietanus monachus qui extat Tom. 4. Antiq. lect. & Philippus Episcopus Aichst. frequens quoque ejus mentio ap. scriptores, vide Usuardum vel quæ eidem addita ad 1. Maj. 4. Aug. Molanum Ind. SS. Belgii ubi & hi de eâ versus leguntur;

Filia regis erat; sed egenam se faciebat,
Dives ut in Christo regnaret semper in ipso.

Cratepolium de SS. Germaniæ, Serrarium rer. Moguntin. lib. 3. not. 2. de Bonif. pa. 438. not. 24. pa. 483. Aventinus lib. 3. Annal. Boicor. Waldopyrgam appellat. Supersunt & hodie passim in Germaniâ & Belgio templa huic dicata, ut Antwerp. Arnhemiæ, Tylæ, Groningæ, &c.

k *Levinus item Episcopus apud Gandavum &c.*) Hic videtur Livinum pro Lebuino ponere, cum hic ex sociis fuerit Willebrodi, ille verò longè ante martyrio coronatus, cujus etiam vitam auctore Bonifacio, seu Winfrido conscriptam habemus: necatus autem fuit ut Cratepolius anno 633. à Brab. cui adstipulatur Molanus in Ind. SS. Belg. cum quo facit Meyerus in Annal. Flandr. Vitam autem Lebuini scripserunt Hucbaldus & Radbod. Episcopus, à Gold. ad parænet Teut. pa. 455. laudati.

l *Apud Nabiam Christum confitendo passi sunt,*) Rem totam narrat Beda, & ex eo alii plures, ubi verò locorum sit Nabia nullus, quod sciam, liquidò expressit, sed ex conjecturâ satis constat occisos Heuwaldos fratres in Saxoniâ veteri, id est, Westphaliâ, non longè à Rheno, in quem corpora projecerunt. Nabiam vocat Marcellinus in vitâ Suitberti, atque ex eo alii, Molanus dubitat an locus ad Belgium pertineat, & ubi sit, antiquos tamen Saxones plerosque vocare Westphalos, id quoque tradit Cratepolius de SS. Germaniæ, quem vide in lit. E. qui addit quosdam horum socios in pago Laer passos. Vide & Usuardum ad 3. Octobr. ad eundem diem Martyrol. Notkeri, item Martyrol. Rhabani, Contract. ad annum 695. & Sigisbertum ad 693. Westmon. ad 695.

m *Formis excusa tradidimus,*) Quod an factum ignoro, nondum certè mihi videre contigit, nec à quoquam, qui vidisset, intelligere potui. Ad ea quæ de Vulfranno, & morte Radbodi sequuntur, vide notas meas in Bekam, adde quæ Baronius ad Martyrol. qui ex Ionâ Abbate & aliis tradit Vulfrannum anno 720. obiisse, unde miror quid Ubboni in mentem venerit, qui eundem anno demum 730 obiisse refert.

Qui

n *Qui ubique Baptismate,*] hoc si verum, quomodo itaque ausus Ambrosius, Imp. Valentinianum occisum ante quam baptisatum inter beatos referre?

o *Canonicos cœnobitales,*) De Canonicis scripsêre Molanus, Miræus, aliique, quos vide.

p *Sanctum Willericum,*) in M.S. invenio Willeicum nominatum, hujus & sic meminit Cratepol. de sanctis German. *S. Willericus presbyter, discipulus S. Swiberti, Christi confessor requiescit in Cæsaris Vuerdenâ.* Plura de eo Molanus in Indiculo SS. Belgii.

q *Anno DCCXXXVI. Epternaci sepultus &c.*) Willibrodus venit Trajectum anno 690. decessit è vitâ anno 736, id est 46. anno adventus, non ordinationis, nam anno 696. Romæ dicitur à Sergio Pontifice, creatus Episcopus Fresonum; atque ita 40. anno Episcopatus sui obiisse dicendus est, nec quæ de ætate ejus feruntur convenient si Theofridi calculum sequamur, sed adi eâ de re Molanum in Indiculo satis accuratè scribentem.

r *Obtinuit pro Ecclesiâ à Principe Pipino Trajectum,*) Imò à Carolo ejus filio ut diplomata, quæ sequuntur testantur; & Beka Carolum Martellum post obitum patris, Pipini primam donationem Ecclesiæ Trajectinæ fecisse scriptum reliquit.

ſ *Theofridus Abbas Epternacensis &c.*) Qui & Thietfridus, 24. Abbas Epternacensis Reginberti prædecessoris sui prius coadjutor, ex hac vitâ abiit anno 1110. vide Bertelium in hist. Luxemburg. ubi agit de Epternaco.

t *Herminam Dagoberti Regis filiam,*) Extat donatio hæc ap. Miræum in Notitiâ Ecclesiarum Belgii cap. XI. facta Wilibrodo Treviris anno 699. meminit ejus quoque Bertelius loco supradicto: vide etiam Haræum in Pipino Herstallo pag. 24. In diplomate vocatur Irmina, ut & ap. Bertelium, vitam S. Irminæ primæ Abbatissæ in horreo Trevir. scripsit Trith.

u *Cum villâ montis suâ in pago Tulbiacensi.*] In donatione; *Dono vobis vineæ pedicuram unam in monte Vianensi,* Miræus notat hunc montem hodie vocari Viandensem in agro Luxenburgico. Pro pago autem Tubracensi nescio an Tulbiacensem dicere voluerit. Tulpiacum veteribus notum, meminit ejus Tacit. Ubiorum enim castrum fuit, quod nunc Zulpich esse putat Divæus in Antiq. Belg. cujus & mem. Traditio Caroli; hic Clodio Alamannos vicit teste Masson. lib. 1. Annal. Fr.

x *Wiltam ad Mosam,*] Annales Francorum veteres: *Vitham Emporium juxta ostium Fl. Mosæ.* Sigebertus *Wiltam, Haræus* in vitâ Lud. Pii, legendum putat *Wilitham* & locum, ubi nunc *Geervliete,* esse credit. Douza Annal. Holl. lib. 3. *Wiltam* legere mavult; & fortè respexit ad ea, quæ nostri annales de Flarditinga Wiltorum, vel Slavorum oppido narrant.

y *Groningam ad Amasim situm,*) Fallitur: Territorium enim Groningense est quidem inter Lavicam & Amasim amnes situm, sed longè urbs ab eisdem abest, quam duo flumina Hunesus & Fivela attingunt, vide accuratè de eâ scribentem Ubbonem Eminium libro singulari; Neque eo tempore emporium Groninga fuit, & ne oppidum quidem utpote post aliquot demum sæcula mœnibus cinctum.

z *Nisi Landelina heresis obsuisset*] Landelini qui & Tanchelmus, Tanchelinus, Tauchelinus, Tandemus, Tanderius vocatur, & inter hæreticos refertur, meminêre Abeilardus lib. 2. de Theol. Robertus de Monte ad Chron. Sigisbert. Abbas Trith. in Chron. Hirsaugiensi, Miræus in Chron. Præmonstratensium, & in Annal. Belg. Bernard. de Luxenburg. in Lit. T. Prateolus de hæret. lib. 18. in eo falsus, quod Sigisberto ea adscribit, quæ sunt ejus continuatoris; Nic. Sanderus de Visibili Monarchia Ecclesiæ lib. 7. Divæus lib. 8. *Brabant.* Molanus in Nordberto, Meyerus in Annal. Flandriæ, Scriban. in Antwerpia, Hist. Magdeb. tom. 12. cap. 5. Cratepolius de hæreticis. Extat & typis expressa Epistola Ecclesiæ Trajectensis ad. Freder. Colon. Archiepiscopum de Tanchelmo, ubi sequentia de hoc verba leguntur. Hic Sacramenta corrumpere Ecclesiæ, hæresim suscitare ausus est, jam olim jugularam: Nihil Papam, nihil Episcopos, nihil Archiepiscopos, nihil presbyteros aut clericos asseruit. Penes se ac suos tantum Ecclesiam esse, contendebat. Fidei nostræ Petram Christum dividere ausus est. In maritimis primùm locis rudi populo & infirmioris fidei venenum perfidiæ suæ miscuit, & per matronas & mulierculas errores suos paulatim spargere cœpit. Audiebat illum populus seductus sicut Angelum Dei.

aa *Qui meritis fulget Humilitate coruscis,*) Humbertum vocant scriptores, inter quos Cratepolius de SS. Germ. Usuard. 25. mart. 6. Sept. Molanus in Indiculo SS. *Belg.* Scribanius in Antwerpiâ, & alii. Miræus Hunebertum nominat Abbatem Maricollensem; vide Cod. piarum donat. cap. v. & ibi notata. *Buzelinus* lib. 3. Gallo-Fland. tradit Hunibertum à quibusdam filiis Everardi Cysobiensis adnumeratum, insigni virum sanctitate & sapientia sed patri præreptum & ideo in testamento ejus omissum.

bb *Esse donationem Rothingi,*) Vide Miræum loco prædicto c. 6. & ejus notas, ubi Rehingus, vel Rauchingus vocatur, & *Bebelina* ejus conjux. Sequentes donationes, quod non spectant ad Ecclesiam Trajectensem leviter præteribimus, ne extra limites brevitatis vagari videamur.

cc *Villam Waderlot in Taxandriâ*] Pagus esse traditur, qui hodie Waerle vocatur, supra Eindhoviam in Campinia *Brab.* ad flumen Dommele.

dd *Cum illo pascuo Gravenvinge.*] Sic in MS. plerisque invenio. Ac sunt qui pascua Comitis designari putant quasi pascua Gravionatui obnoxia. Alii credunt paludes illas fuisse ab urbe Amersfortiam versus, ad sinistram ubi nunc Oostbroeck & Westbroeck / D. Martini agger; nomenque à fodiendo deductum, quod fodiendis cespitibus esset commodus: sic lotus, vel etiam à vernaculo Grau-

koe-been/

lat. parte prima c. xi. de Advocatiâ Trevirensi: Plurima passim in mediæ ætat. scriptoribus mentio ejusmodi Advocatorum, quorum plerumque munus ad fundatores, vel principes, aut eorum vicarios pertinebat; Sic quoque Comes Holl. Egmundanæ Ecclesiæ Advocatiam ad se spectare dicebat, quod supremus dominus essent, & majores ipsius illam fundasse dicerentur. In notis ad Capitula Car. Magni & Lud. *Post. cons. Stiliconis inducta est advocatorum defensio per causis Ecclesiæ*, ex Canon. 79. Afric. Synodi.

rr *Et Benthem,*) Nihil in praecedentibus de Benthem, de Thiele verò & Thule quæ sequuntur mera deliria sunt: quis enim unquam Thielam ad Wahalim oppidum antiquorum Thulen esse somniavit?

ss *Et Claudian: Te quolibet ire, sequemur,*] Hæc in MSS. addita inveni: neque tamen quid ille versus, diu in Claudiano quæsitus, ad rem faciat video, nisi quædam de Thule addantur; & magis faceret, si quicquam Thule ad nostrum Thiele,

Claud. libro de bello Getico;

——Et nostro procul orbe remotam
Insolito belli tremefecit murmure Thulen.

Verùm hæc, ut quidem opinor magis adversantur, quam juvant, ut & allegata ex Melâ, nam si opposita Insulâ Belgarum oris; ergo diversâ à Belgio, neque in eo. Quamvis alii, & melius, ut arbitror, *Bergarum oris oppositam*, legendum censuerunt.

tt *Wiro,*) Hujus meminit Molanus in Ind. SS. Belg. ubi tradit eundem in Scotia Episcopum cum Plechelmo Romam pro consecratione profectum, ac inde ad Pipinum venisse Francorum Ducem, qui eis dedit locum habitationis in Petri monte, nunc S. Odiliæ prope Ruremundam, & ibidem Wironem sepultum, ac postmodum corpus ejus Trajectum translatum, ibidemque nonnulla opinione sanctitatis cultum. Cratepolius, Pipinum eo usum fuisse à secretis confessionibus, addit. Surius Tom. 3. 8. Maji ejus vitam habet; quo tempore & ejus memoria celebratur in additionibus ad Usuardum; nec indictum reliquit Wironem Trith. de illustribus viris sui Ord. lib. 3. Heda Deirorum Episcopum facit; est autem Deira provincia Nordanhumbrorum, teste Camdeno, qui in Britannia sua, ubi agit de Brigantibus. *Saxones (inquit) Nordanhumbr. regnum in duas partes diviserunt. Deiram scilicet, & Berniciam, quæ partes quanquam suos reges aliquandiu habuerunt: tandem tamen in unum regnum coaluerunt*, vide Malmesburiensem de gestis Regum Anglor. lib. 1. cap. 3. Polidorum Angl. hist. lib. 4. de Sexto Anglor. regno.

uu *Plechelmus Episcopus Massæ Candidæ,*) Beda ad finem lib. v. hist. Gentis Anglor. vocat Plechelmum Episcopum Candidæ Casæ, vide Wilhelmum Malmesbur. lib. 3. de Pontificibus Angliæ, ubi agit de Episcopis Casæ Candidæ ex professo. Hunc Wironis socium in Oldenzale quiescere, & inter primos Ruremundensis Ecclesiæ patronos haberi tradunt Molanus & Cratepolius.

De Eobano sive Cobano vide quæ notavi ad Becani Chron. quibus junge Serrar. 45. Not. ad vitam Bonifacii de Willeico supra quoque dixi. Gerardus & Theodoricus mihi ex hoc tantum loco noti.

xx *Boso. Presb.*] Molanus Diaconum vocat, Beka Levitam. Fuit verò inter socios Bonifacii, qui cum ipso in Frisia ap. Dockum occisi, cujus tamen nulla in Usuardi martyrologio mentio.

yy *Otbgerus Levita.*] Hic cum Wirone & Plechelmo ex Angl. in Belgium venit. Vide Molanum in Indiculo; & Addition. ad Usuardum x. Septemb. Cratepolium de SS. Germaniæ, qui eum juxta Ruremundam in Ecclesia montis S. Petri sepultum tradit.

zz *Gregorius & Albricus ad Colon. Agrip. &c.*] Et hoc inter somnia Hedæ referri potest; quis enim unquam tale quid vel fando audivit: nisi fortè suffraganeos Colon. Præsulis eos fuisse post Bonifacium, innuere illum voluisse dixeris: & sic omnes Trajectenses Episcopos ad Fredericum Ultimum usque eo in numero referre debuisset.

Bonifacius Episcopus II.

WInfridus, qui & Bonifacius, item natione Anglus, vel secundùm alios Scotus, nobilibus quoque ortus natalibus, accessit sanctum Willibrordum, vir omni sanctitate & scientiâ adornatus, clarus doctrinâ & eloquio; divinâ admonitus aspiratione, ut Germaniæ fines adiret, Francorum gentem diversis errorum laqueis adhuc irretitam nobiliter instruxit, & hæreses constanter extirpavit, Euangelico dogmate adeo præcipuus, ut Apostolis ipsum coæquares. Postquam autem annis xiii. cum Willebrordo esset conversatus, demum ad regimen Trajectensis Ecclesiæ assumitur ab eodem, & famâ virtutum suarum undique crebescente, anno DCCXVII. (a) à Gregorio II. Pontifice Maximo accersitus

Regale præceptum Pippini sub Bonifacio de rebus Ecclesiæ Sancti Martini.

Pippinus Rex Francorum. Notum sit omnibus agentibus nostris, tam præsentibus, quàm & futuris: Principali quidem clementiæ cunctos decet accommodare aurem benignam; præcipuè quando per compendium animarum à præcedentibus Regibus & Principibus parentibus nostris ad loca Ecclesiarum probamus esse indulta, devotâ debemus mente perpendere, & congrua beneficia, ut mereamur ad mercedem esse participes, non negare, sed robustissimo jure nostris oraculis confirmare. Igitur Apostolicus vir, & in Christo pater Bonifacius urbis Trajectensis Episcopus Regiæ nostræ clementiæ suggessit, eo; quod antecessores nostri, vel parentes, Clotharius quondam Rex, & Theodebertus quondam per authoritates eorum manu subscriptas, de villis Ecclesiæ S. Martini quas ad præsens possidebat, vel de eo quod à Deo timentibus hominibus ibidem in antea delegaretur, integra & imminuta concessissent, ut nullus Judex publicus ad causas audiendum, vel freda exigendum, nec mansiones vel paratas faciendum, nec fidejussores tollendum, nec homines ipsius Ecclesiæ de qualibet causâ distringendum, nec ulla redhibitione requirendum, ingredi ibidem non debeant; unde & ipsas præceptiones jam dictorum Principum, seu & confirmationes illorum Regum, eorum manibus, roboratas antedictus Pontifex Bonifacius nobis ostendit relegendas, & ipsum beneficium circa eandem Ecclesiam S. Martini, sicut à supradictis Principibus fuit indultum moderno tempore asserit esse conservatum. Sed pro firmitatis studio petiit celsitudinem nostram ut hoc denuò circa eandem supra memoratam S. Martini Ecclesiam nostra debuerit authoritas generaliter confirmare. Cujus petitionem pro reverentiâ ipsius sancti loci, ut mereamur ad mercedem sociari, plenissimam voluntatem visi sumus præstitisse, vel in omnibus confirmare, cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, ut sicut constat ab antedictis Principibus de villis præfatæ Ecclesiæ D. Martini integrâ immunitatem absq; introitu Judicũ fuisse concessum; ita ut in antea auxiliante Domino, inspectæ priorũ Principũ authoritates omnimodo conserventur; & neq; vos, neq; juniores successoresq; vestri, vel ullus quilibet de Judiciariâ potestate in villas ãtedictæ Ecclesiæ, quas moderno tẽpore ubicunq; in regno nostro noscũtur possidere

Pippin. confirmat priorum Regum donationes & immunitates Ecclesiæ Trajectensi factas.

neri videtur, quæ antecessores nostri sæpe dicti Pippinus & Karolus Karolomannus ad ipsam casam Dei per eorum instrumenta condonaverunt justè & rationabiliter nos per nostram confirmationem, ei gratanti animo concessimus vel confirmavimus. Cognoscite; Et ut hæc authoritas confirmationis nostræ firmior habeatur, & per tempora melius conservetur manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare. Signum Pippini gloriosi Regis Francorum. Widmarus jussus recognovi & subscripsi. Datum quod fecit mense Majo, die 23. anno secundo Regni ipsius gloriosi Regis. Actum Virmeria palatio publico in Dei nomine feliciter.

Virmeria palatium publicum in Francia.

a *Anno DCC XVII. à Gregorio II.*] Vide exactam annorum Bonifacii Chronologiam apud Serrarium Rer. Moguntiacarum lib. 3. ad vitam Bonifacii Not. 54. ubi intricatam hanc materiam enodare distinctionibus episcopatuum, certæ & incertæ sedis conatur. Certè vivente adhuc Wilibrodo coadjutor (ut vocant) ipsi fuit, qui anno demum 736. obiisse creditur. Adi notas meas ad Bekam.

b *Evindicavit & Trajectensem Ecclesiam,*] Conatus quidem fuit, si ea, quæ apud Bekam legimus, vera sunt, sed quid præstiterit eventus docuit, nam successores longo tempore nec pedo ne Infulis sacris ut paulo post traditum usi sunt; quod anno demum 1119. ipsis concessum, vel restitutum fuit. Quin Zacharias papa Trajectum cum aliis Moguntino subjecit, curante Bonifacio, vide ejus. epist. & Miræi not. Eccl. Belg. pa. 28. Unde liquere potest primos olim antistetes, quamdiu Christo magis quàm mundo studebant, parum de titulis istis solicitos fuisse; utpote qui regnum cæleste, non mundanam hoc anhelarent ex Domini sententiâ dicentis. *Regnum meum non est de hoc mundo.*

c *Ekaporn Leodiensis Ecclesiæ;*] Alden Eyck hodiè dictus hic locus putatur, cujus & seq. diplomata aliquoties meminerunt.

d *Boructuarios,*] Qui fuerint populi Boructuarii, vide ap. Freherum in originib. Palatinis, lib. 2. cap. 7. ubi eos facit Bructerorum veterum posteros. Birckhemerus Busacteros quoque Bructeros, esse putat, sed eos Trans-Isulanis & Frisiis annumerat in suâ descript. Germ. Adde quæ tradit Cluverius in Germaniâ antiquâ lib. 3. cap. 13. & Pontanus Originum Francicar. lib. 1. c. 9. ac Gorop Becanæ lib. 2. Francicor. nec non Molanus in Suitberto.

e *Apud vicum Dockingen,*] Emmius Dockomum ubique vocat, & ab hoc primum tempore notum vult. in rep. Frisior; & lib. 4. rer. Frisicarum, villam vel vicum ait vocasse ejus temporis scriptores, qui paulatim monasterio ibidem constructo in oppidum accrevit.

f *In Ostrachia,*] In vitâ Ludgeri, putatur esse pagus, qui hodie Ackerwolde dicitur, non procul à Dockumo. Sed ergo denotari illo verbo tractum illum puto, qui Ostergoe dicitur, in quo oppidum Dockomium etiam hodie situm. Nam Frisia hæc in tres dividitur partes. Oostergoa, Westergoa & Silvestres, qui vulgo Sevenwoldii dicuntur.

g *Scripsit & plurima opuscula;*] Extant hodie epistolæ ejus editæ, ac vita insuper S. Livini ab ipso conscripta. Plura recenset Serrarius in Moguntiacis lib. 3. not. 48. Balæus inter scriptores Britannos ponit, & plures ejus indicat libros.

h *Teste Huchaldo Monacho Elnonensi.*] Hujus mem. Abbas Spanheimens. libro de scriptoribus Eccles. qui eum vixisse tradit anno 880. & scripsisse vitas multorum sanctorum ornato eloquio; Gesta etiam S. Lebuini, & carmen facetum de laude Caluorum ad Carolum Calvum Imp.

i *Monasteria Monachorum & Virginum primus in Austras. &c.*) Hoc an verum sit inquirendum relinquo iis, qui toti sese monasticis istis Antiquitatibus investigandis dedere ac curiosum lectorem amando ad Serrarium, qui diligentissimè collegit omnia, quæ circa hunc Winfridum occurrere possunt; ejus vide notar. 24. de vitâ Bonifacii lib. 3. rer. Moguntiacarum.

k *Duce Widikindo,*) Hujus nomen circa annum C. 774. primum innotuit. Filius fuit Wernechini, nepos Diecherici, ut Fabricius de Rebus Saxonicis, lib. 1. Annales rer. Franc. à Karolo gestar. anno 777. ejus meminerunt, anno vero 785. ad fidem Christi pervenisse eisdem traditur. Vide histor. Frisicam Ubb. Emmii lib. 4. Nicol. Reusnerum in Geneal. Principum à magno Widekingo Saxonum Principe descendentium.

l *Ad tempora Godebaldi.*) Ad tempora usque Godefridi infulâ caruisse vel saltem usos non fuisse Episcopos, Sigilla quæ vidi probant.

m *Pipinus Rex Francorum, notum &c.* Hoc diploma admodum corruptum legitur cujus formula de verbo ferè extat apud Marculfum lib. 1. num. 4. Vide & notas ad eundem auctorem.

n *Theobertus.*] Puto eum innuere Theodebertum filium Theodorici fratris Clotarii Regis Austrasiæ; Gerbrandus Dagobertum vocat.

o *Actum Virmeriâ Palatio publ.*] Anno 752. qui fuit secundus Regni Pipino.

Gregorius Episcopus III.

Gregorius natione Francus, gente Trevir.

BOnifacio itaque Martyrii palmam adepto, Gregorius successit natione Francus, gente Trevir, alto procreatus sanguine, licet quidam eum in Britanniâ oriundum ex illis, quos Bonifacius evocaverit in adjutorium prædicandi verbum Dei affirment. Hic perfecto ætatis anno decimo quinto, jam è ludo literario, cui eousque operam dederat, itemque ab aulicis pompis, in quibus versabatur, relaxatus, ex casu aviam suam (a) Adulam nomine, quæ Monasterio sanctarum virginum haud longè ab urbe Treverica ad Mosellæ fluminis ripam, Abbatissa, uti ajunt, præerat, salutandi causa accedens, aliquantulum apud illam detinebatur, cum Bonifacius vir Dei iter suum illac faciens, uti peregrinus exciperetur hospitio, parataque mensa, quæsito lectore, qui inter prandendum sacram recitaret scripturam, solus Gregorius adolescens oblatus est, qui porrecto libro legeret. Interrogatus ergo ab Episcopo an intelligeret, quæ legerat juvenilis suffusus rubore, respondit confidenter Præsuli, se nescire. Ille verò sensum exponens, aures juvenis usque adeò demulsit attentas, & præcordia ejus inflammavit, ut relictâ patriâ posthabitis parentibus, illicò peregrinum sequeretur antistitem in tanto fervore sacris literis & lectionibus sedulò insudans, ut brevi in talem virum evaserit, quem ipse Bonifacius adhuc vivens dignum in administratione Trajectensis ecclesiæ deligeret successorem. Censetur itaque hic vir in doctrinâ multum fuisse præcellens; & in vitâ ac morte claruisse miraculis. De quo idem Hucbaldus ita scribit: *Fuit ex nobili Francorum sanguine procreatus, à beato Bonifacio olim in pueritiâ enutritus, gradu Ecclesiastico Presbyter, pro tempore primum Episcopalis officii in Trajecto Castro, antea Wilienburgh, vel etiam parochiâ vicarius literarum scientiâ pollens. Rhetor atque orator insignis, & qui sacram Scripturam & vitam Sanctorum contexere solitus est.* Hic direxit (b) Lebuinum cum beato Marcellino ad gentes incolentes oras Isulæ flu. in confinio regni Francorum & Saxonum, Lebuinus autem obiit pridie Idus Novembris, anno salutis D cc lxvi. Ad hujus etiam Gregorii jussa idem (c) Marcellinus conscripsit vitam Suitberti Episcopi: plenus dierum; nam supra ætatem centum annorum vixit, & lxxii. in seminando verbum Dei perseverans apud Aldensalam, obiit circa annum D cc lxii. translatus Daventriam. Instituit iste Gregorius Lutgerum à puero postea Minimigardensis, sive Monasteriensis Ecclesiæ primum Episcopum, quem in Ecclesiâ Trajectensi Deo tyronem obtulerat, (d) inde Alcvino, tunc Eboracensi, & demum Turonensi Archiepiscopo commendaverat erudiendum. (e) Hic Lutgerus jussu Albrici consanguinei & successoris Gregorii apud Daventriam corpus Lebuini elevavit, & Basilicam fundavit ibidem, decessit tandem post multa sancta opera anno D ccc ix. postquam canonisationem S. Suitberti per Leonem tertium præsente Carolo Magno factam in scriptis redegisset ad petitionem Rixfridi septimi Trajectensis Episcopi, quæ facta fuit prid. Nonas Septembris, anno D ccc tertio. Sepultus est autem Lutgerus in Monasterio à se fundato in Verthena. Gregorius verò in tantùm, dicitur detestatus divitias, ut dulce venenum & præparationem ad interitum eas appellaret, in erogandis eleemosynis largissimus. Tandem lxx. ætatis suæ anno gravatus paralysi; & continuo triennio per summam patientiam illâ exhaustus, instante jam resolutione suâ, per triduum mortem suam antè prædixit, & ad altare ductus sumptâ Eucharistiâ statim expiravit viii. Kalend. Septembr. sepultus in Ecclesiâ sancti Salvatoris Trajecti, cùm sedisset annis xxii. connumeratus cathalogo Sanctorum. In annalibus (f) tamen Leodiensis Ecclesiæ habetur, quod sepultus sit in Ecclesiâ Susterensi, ejusdem Diœceseos sacris virginibus dedicata; ubi & S. Wastradis mater ejusdem Gregorii requiescit, cujus festum celebratur xii. Kalend. Augusti; Gregorii verò x. die Octobris, & sancti Albrici successoris Gregorii, qui ibidem humatus est xviii. Kalend. Decemb. Quem locum (g) Zuentiboldus Rex successu temporis sumptuosè ampliavit & dotavit; & occisus sepelitur ibidem, reputatus Martyr, cujus memoria celebratur Idib. Augusti: ubi & parva vestis pueri Iesu haberi dicitur. Quiescunt & aliorum sanctorum virorum & fœminarum corpora, quæ processu temporis de-

à Bonifacio juvenis instituitur. Succedit Bonifacio.

Lebuinum & Marcellinum mittit ad Transisulanos.

Instituit S. Lutgerum Monasteriensis ecclesiæ Episcopum.

Gregorius detestatur divitias.

Moritur & sepelitur, & sanctis adscribitur.

Ecclesia Susterensis clara sanctorum sepulchris.

ris elevata sunt, de terrâ, sub diversis Episcopis Leodiensibus, & in sarcophagis & feretris deauratis decenter collocata. Gregorius enim atque Albricus consueverant se ad dictum locum ob religionem & sanctimoniam incolentium, crebrò devotionis causâ transferre, ubi & continuis fulgent miraculis. Claruit Gregorius sub Carolo, qui ob egregia facinora cognominatus est Magnus, à quo obtinuit confirmari omnes donationes & libertates à prædecessoribus ejus Ecclesiæ Trajectensi concessis. Valuit etiam nedum sanctitate vitæ & miraculis, sed & spiritu prophetico, cum Albr. cum sibi successurum prædiceret, & alia quamplurima.

Confirmatio Caroli sub Gregorio.

KArolus Dei gratiâ Rex Francorum, vir illuster. Si petitionibus sacerdotum in omnibus non negamus, Dominum exinde retributorem habere confidimus: Ideoque venerabilis vir Gregorius Episcopus confirmationem bonæ memoriæ Domini genitoris nostri Pippini, quondam Regis, de rebus Ecclesiæ suæ S. Martini, quæ est constructa in vico Trajecto, super fluvium Rheni, nobis protulit relegendam de rebus quas antecessores nostri Pippinus anterior, seu Karolus vel Karolomannus. Itemque & præfatus genitor noster ad ipsam casam Dei concesserunt, vel ad illum Episcopatum, ut omnem decimam de terris, seu de mancipiis, aut de teloneis, vel de negociis, aut undecunque ad partes Fisci census spectare videbatur, sicut diximus omnem decimam partem ad ipsam casam Dei S. Martini condonaverunt, vel confirmaverunt, ut in luminariis seu stipendiis Monachorum atque Canonicorum, qui ibidem gentiles ad Christianitatem convertunt: & Domini misericordiâ ipsos conversos, quos habent, doceant, juxta quod Christiani eorum Christianitatem conservant. Unde & præfatus Gregorius nobis expetiit, ut ipsam confirmationem renovare deberemus, quod & libenti animo visi fuimus fecisse. Propterea per hanc præceptionem nostram decernimus atque jubemus, ut quicquid antecessores nostri sæpe dicti ad ipsam casam Dei per eorũ testamenta condonaverunt justè & rationabiliter, per nostrã denuò confirmationem absque alicujus contradictionibus memoratus Pontifex Gregorius ad ipsam casam Dei habeat indultum atque concessum. Et ut hæc authoritas confirmationis nostræ firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subtus eam decrevimus roborare. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Data Kalend. Martii. Actum Aquis, palatio publico.

Trajectum Vicus ad Rhenum.

Carolus confirmat donationes suorum antecessorum.

Hunc Molanus in Indiculo SS. Belgii retulit, & vitam ejus haberi descriptam à S. Ludgero Monast. Episcopo dicit, Surius quoque habet Tomo. 2. 26. Martii. Sed in Usuardo aut addit; non habetur ejus memoria Cratepolius, de SS. Germ., ex dioecesi Trajectensi honesta natum familia dicit; & cum Bonifacio socium facit, cum in Frisiam proficisceretur; in quo fallitur. Nam Othilo, & Willibaldus tradunt omnes cum eo socios occisos fuisse; nec in Trajectensi dioecesi ortum puto.

a *Avia[m] su[am] Adela[m].*] Vide Serrar. Rer. Mogunt. lib. 3. not. 12. pag. 457. ubi ex Ludgero hæc omnia satis prolixè narrat. *De Suitberto*, præter ea quæ habes ex Marcellino, quædam traduntur à Bedâ in historiâ Eccl. Angl., Molano, Cratepolio, Serrario & ad Usuardi annotatis. Hic à Leone 3. papa inter cœlites relatus, ut refert Ludgerus libello singulari, qui apud me MS. non autem ab Honorio ut quidam volunt.

b *Hic direxit Echuinum,*] Unus is ex & sociis Willibrordi, qui si ad annum 766. pervenit, non multum etiam à centenario abfuit, de quo in notis ad Becam plura dixi.

c *Marcellinus conscripsit vitam Suiberti,*) Hæc à Surio edita & Monasterii in Saxoniâ non ita nuper: sed adeò corrupta & interpolata, ut nullius pretii apud consultos patriæ nostræ antiquitatis non ignaros habeatur, ita quod satis mirari non possim illud scriptū tanti etiamnum à doctis quibusdam fieri.

d *Inde Alcuino tunc Eborabensi & demum Turonensi Archiepiscopo,*) Alcuinum fuisse Eboracensem Archiepiscopum non invenio, neque Malmesburiensis eum inter Archiepiscopos agnoscit, neque fasti Regum & Episcoporum Angliæ; neque Turonensibus præfuisse arbitror. Ipse Alcuinus teste Malmesburiens. de Regibus Angl. lib. 1. pa. 24. præceptorem habuit Egbertum Archiep. Eboracensem virum doctissimum; & ad pacem faciendam in Franciam missus ad Carolum, ibi resedit, ac eundem regem in Dialecticâ & Rhetoricâ instruxit, post Adelmum & Bedam Anglorum omnium doctissimus, idem eundem Monasterii D. Martini à Car. Prælatum esse factum dicit, non tamen Episcopum; nec du *du Chesne* Turonensis hist. eum inter Episcopus, sed Prælatos tantum refert, lib. 1. c. 122. de Turonens. Veluti & Balæus in vita ipsius, qui, Abbatem primum in Angliâ, inde apud Turones, fuisse tradit, quem vide Cent. Script. Anglican. 2. nu. 17. ubi tituli multorum libr. ab eodem conscriptorum, recensentur; atque insuper Abbatem Spanhemensem de Script. Ecclesiasticis qui eum anno 770. claruisse addit; nec indictum omittunt Francici scriptores; ut Eginhartus in vitâ Karoli magni, Annales Franc. à Pithœo editi ad annum 794. Fragmentum Odoranni Monachi, ubi anno 803. obiisse dicitur S. Martini Abba. Paul. Æmyl. in vita Car. M. lib. 3. Masson. lib. 2. Annal. pa. 105. Gaguinus lib. 4. Compendii de reb. gestis Francor. & alii. Nec Anglici scriptores ejus obliti sunt, quorum nomina, ne longior sim addere supersedeo. Quin & Bellarminus eundem inter Scriptores Ecclesiasticos collocat septimi sæculi.

e *Hic Lutgerus jussu Albrici,*) Hunc natione Frisium, ac Monasteriensem Episcopum apud Werdenam sepultum in Indiculo SS. Belgii tradit Molanus, ejusque elevationis historiam à Werdensibus Cœnobitis conscriptam ap. Surium extare addit. Vide Cratepolium de SS. Germ. Episcopis, Crantz, Sax. lib. 2. c. 16. Metropol. lib. 1. cap. 3. ubi in monasterio Werdenâ ad Ruram sepultum eum vult anno C 809.

f *In Annal. Leodiens.* Inveni ad hunc locum, nescio an ex notis Nob. V. Theod. Renessii translata hæc verba. *Liquido constat ex elevatione corporis factâ anno 1331. 17. Aug. eum sepultum ad S. Salvatorem.* Ejus verò sepulcrum conspiciebatur ante templi demolitionem, à boreali parte juxta gradus, quibus ad chorum ascendebatur juxta altare SS. Cornelii & Gregorii PP. Reliquiæ autem ejus tunc fuerunt positæ in capsulâ ligneâ in choro juxta summum altare, idque confirmatur ex perlustratione reliquiarum, quæ in capsulis reconditæ erant, quam anno D. 1597. 9. Iunii fecit Decanus Montisma, memoriæ quoque nostræ & anniverſ. indicant Gregor. & successorem in Salvat. Ecclesiâ sepultos.

g *Zuentiboldus,*] Is Arnulphi Imp. ex Nobili virgine filius extra matrimonium natus, quem Lotharingiæ regem fecit, de quo vide notis ad Bekam; hunc verò jam supra dixi inter cœlites relatum ab iis, quos largis donationibus ditaverat. Sic Carolus cognomento magnus, & ante eum Constantinus, Pipinus pater Gertrudis & Begge & Ludovicus cognomento Sanctus, suâ liberalitate cœlum opinione hominum meruerunt. nomen illud variè scribitur. Zuentiboldus, Zuentibaldus, Zenebaldus, Zundibolchus, Zundebaldus, Kindiboldus, Zuendebaldus, Gundeboldus Suentebaldus Zuentibald. Suitebogus, Vendaldus Æmylio.

Albricus Episcopus IV.

ALbricus sive Albertus, secundum Hucboldum defuncti Gregorii, sed secundum Rixfridum Episcopum, sancti Suitberti consanguineus, natione Anglicus ex Eboraco orindus, dignitatem Trajectensis suscepit cathedræ quartus post Willebrordum Episcopum Gregorii successor, & (a) recessu temporis civitatis Coloniæ Episcopus, Trajectensem nihilominus regens Ecclesiam. Hic sanctum Lutgerum posteà Minimigardensem Episco-

Episcopum, ordinans Presbyterum (b) ad partes Frisiæ dirigens, ut prædicaret verbum Evangelicum in pago * Astrago, ubi sanctus Bonifacius passus, est qui septem annis illic permansit, quousque insurrexissent radix sceleris Windecundus Dux Saxonum, avertens Frisones à fide accepta, devastans Ecclesias, trucidans famulos Dei, & cogens populum Dei sacrificare Idolis; quo tempore Albricus migravit ad Dominum. Qui usque ad revelationem corporis sancti Lebuini, cujus inquirendi onus Lutgero committit, circa annum Salutis DCCLXXVII. supervixisse creditur, cùm fuit vir prudens (c) & sapiens, & una cum Gregorio (sicuti præmissum est) in ecclesia Susterce, si. Leodicensis Diœcesis, quiescit. Ioannes (d) Beka scribit ipsum sedisse annis X. obiisse XII. Kalend. Septemb. Anno DCCLXXXIV. & sepultum Trajecti in ecclesia sancti Salvatoris. Hic obtinuit donari Ecclesiæ Trajectensi, à Carolo Magno totum riparicum super Leccam & insulam inter Rhenum & Leccam: nec non ripaticum super alveum Hemi, cum suis adjacentiis, insuper & villam patrimonii sui nuncupatam Lisiduna in pago Flehite super alveum Hemi cum omnibus pertinentiis, & quicquid Wigerus Comes ibidem in beneficium tenuit, etiam sylvas sive forestas in Fornhese, Mocoroht, & Widok, quæ sunt de utraque parte Hemi. Et similiter Ecclesiam super Dorestatum constructam, dictam Ubkirica, cum centum perticis terræ circumjacentibus, & ripatico super Lockiam & insulam prope ipsam Ecclesiam ad partem Orientalem inter Rhenum & Lockiam, & insuper confirmationem omnium bonorum, & privilegiorum per Reges & prædecessores ipsius Regis Ecclesiæ concessorum sub data VII. Iunii, anno Regni sui VIII.

* Ostrago. S. Lutgerus missus ab Albrico in Ostergoam Frisiæ, docet ibi septènnii.

Albrici mors & sepultura.

Prope Amersfordiam Lisiduna & saltus hic commemorati, ad Hemum fl. siti sunt.

(e) Traditio Caroli de Lisiduna sub Albrico.

Karolus Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum, ac Patricius Romanorum. Si enim ex his quæ divina pietas nobis largiri dignata est, locis venerabilibus concedimus: hoc nobis ad æternam beatitudinem procul dubio pertinere confidimus. Ideo compertum sit omni fidelium nostrorum magnitudini, qualiter donamus ad Basilicam S. Martini, quæ est constructa in Trajecto veteri subtus Dorestado, ubi venerabilis vir Albricus presbyter atque electus rector praesse videtur, hoc est, villam nostram nuncupante Lisiduna, in pago qui vocatur Flehite, super alveum Hemi, cum omni integritate vel adjacentiis seu appenditiis suis, id est, cum terris, mansis, domibus, ædificiis, mancipiis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus & immobilibus, omnia, & ex omnibus quantumcunque Wiggerus Comes ibidem per nostrum beneficium tenuit etiam & forestas illas, quarum vocabula sunt, Hengestschote, Fornhese, Mokoroth, Widock quæ sunt de ambabus partibus Hemi. Similiter donamus ad Basilicam S. Martini, Ecclesiam quæ est super Dorestad constructa, & vocatur (f) Ubkirika, de omniq; parte centum perticas terræ, ut omni tempore prædicta Basilica spaciū terræ centum perticas habere debeat, & cum eâ (g) ripaticum illum super Lockiam & insulam (h) illam prope ipsam Ecclesiam ad partem Orientalem inter Rhenum & Lockiam. Hæc verò omnia tradimus à die præsenti ad

Basilica S. Martini in veteri Trajecto.

Viggerus Comes.

Ripaticum super Leckia portorium.

 præsam

præfata sancta loca perpetualiter possidendum. (i) *Ideo hanc præceptionem authoritatis nostræ scribere jussimus, ut ab hac die jam memoratus Albricus presbyter sive successores, qui fuerint rectores ejusdem sancti loci, prædicta loca ad opus jam dictæ Basilicæ habeant, teneant, gubernent, regant, atque disponant, & quicquid exinde ad profectum ipsius sancti loci facere elegerint, libero perfruantur arbitrio. Et nullus quilibet de Iudiciariâ potestate, aut qualibet persona prædicto Albrico presbytero, neque successoribus suis de jam dictis rebus inquietare aut contra rationis ordinem, vel calumniam generare quoquo tempore præsumant, sed per nostrum largitatis præceptum prædicta Basilica jure valeat obtinere firmissimo. Et ut hæc authoritas firmior habeatur, vel diuturnis temporibus conservetur, manu propriâ subter eam decrevimus roborare, & de annulo nostro jussimus sigillari. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Data VII. Idus Iunii, Anno nono ejusdem gloriosissimi Regis. Actum Numaga palatio publico, in Dei nomine feliciter.*

Immunitas conceditur.

a *Successu temporis civitatis Colon. Episcopus,)* Unde hæc hauserit auctor ignoro; neque ullus Coloniensis Episcopus hoc tempore ejus nominis, invenitur, neque Bertius, neque Opmerius, neque Demochares aut alius, quod sciam, scriptor hoc tradit, & nostri scriptores omnino ignorant.

b *In pago Astrago,)* Puto leg. Oostergo, pagus enim integræ provinciæ tractus est, ut supra indicavi.

c *In Ecclesiâ Susterensi,)* Hoc ut jam dixi nemini probatur, sed omnes eum cum prædecessore Trajecti in S. Salvatoris æde tumulatum asserunt.

d *Joannes Beka scribit ipsum sedisse annis x. &c.* Nihil horum in excuso legitur, Neque in MSS. exemplaribus quos plures vidi antiquissimos, reperitur; immo Chron. magni Belg. scriptor, qui sua fere ex Bekâ sumpsit, cœpisse illum anno 779. & sedisse annis quatuor tradit.

e *Traditio Caroli de Lisiduna,)* Donatio hæc continet omnem tractum circa Hemum fluvium, ubi Emersfurt, Leusden usque ad Dorestadum, forestas quas Wildernissen & Dennen vocant, quæ prope Amerongen, Elst, Wageningen, Eede adhuc conspiciuntur; in quibus Episcopi Traject. aut eorum donatione Præpositus Sancti Johannis maxime in Eede Wageningen & Weelchmourhoutius, decimas &c. habent. Ac hoc diploma nuper quidam impostor, ut magno alicui viro blandiretur, corrumpere & pervertere non dubitavit, & pro Lisiduna Lindinium reponere, qui locus est in Betuâ; quales sanè homines pestes sunt in antiquâ historiâ, & odio omnibus veritatis antiquæ amatoribus esse debent.

f *Ubkirika,)* id est superior ecclesia quæ supra Dorestatum erat, quem vero hisce verbis locum propriè designet, equidem ignoro.

g *Ripaticum illum super Leckum.)* Ripaticum esse quod pro conservandâ vel muniendâ ripâ debetur vectigal. putant.

h *Insulam illam.)* Signantur hic pagi, Doorne & Gochen, qui sunt inter alveum antiquum Rheni & Leccæ. Nam cum Rhenus olim à parte Orientali oppidi de Dorstad Trajectum versus inter villis Thorne, Wercunde, Odike & Vechte fluxerit, Lecca verò parvo tantum rivulo infra Dorstadium ad occasum porexerit, tanquam in insulâ omnes prædictas & adjacentes villas complexus est.

i *Ideo hanc præceptionem.)* Sic post, *nostrum largitatis præceptum* & in Formulis Marculfi lib. 1. præceptum denariale &c. Greg. Turon. lib. 9. hist. Aimon. lib. 5. cap. 36. *præceptum de confirmatione totius Abbatiæ de more principium fecit.*

Theotardus Episcopus V.

THeotardus, sive Theodardus natione Friso, quintus Episcopus successit Alberto, in Sacrâ Scripturâ eruditissimus Doctor, & excellens prædicator, qui tandem cùm præfuisset annis sex plenus dierum & bonorum operum migravit ad Dominum, sepultus & ipse in Ecclesiâ sancti Salvatoris. Hujus temporibus adhuc Widikendus Dux, Rex Saxonum, & Frisiorum Orientaliũ, qui circa annum D cc lxxxiii, contra Carolum rebellare cœperat occisis Frisiis, ab ipso Carolo subjugatur: sub quo & ipse Theiodardus claruit.

Theodardus Friso præest, annis sex. Widekindus Rex Saxonum, & Frisiorum Orientalis.

Harmokarus Episcopus VI.

HArmokarus, sive Erwachterus sextus Episcopus subsequitur, secundum quosdam natione Frisius; aliis asserentibus ipsum Anglicum ex Regno Northymbrano Eboracensis Diœcesis oriundum, prius Canonicus Trajectensis, vir doctus & religiosus, cùm sedisset aliquot annis, diem clausit extremum quinto Kal. Decemb. sepultus & ipse in Ecclesiâ S. Salvatoris. Claruit & iste sub Carolo Magno Imp. Alibi tamen legitur obiisse quinto Kalend. Septemb. & sedisse annos xxvii, aut potiùs xvii.

Horum meminit Chronicon M. Belgicum, sed paucis. Ut & Hamconius; qui suas tamen admiscet fabulas.

Rixfridus Episcopus VII.

RIxfridus item Frisius natione, septimus in ordine Episcopus, vir doctus & fervens in religione, cujus Epistola ad sanctum Lutgerum Monasteriensem Episcopum adhuc extat, quâ ipsum adhortatur, ut ordinem canonisationis Suitberti à Leone Papâ celebratum, literis perpetuaret. Ad annum D ccc xv. supervixisse comprobatur, quo tempore Stephanus (a) Papa descendens in Franciam, coronavit Ludovicum Pium, & Ermgerdam civitate Rhemis. Instituit à puero Fredericum (b) genere Frisium nobilem, à matre sibi commendatum, in disciplinâ Ecclesiasticâ erudiendum, quem videns gradatim ad virtutum & literarum apices tendere, ordinavit Presbyterum, prævidens illum sibi successurum. Hic impetravit à Carolo Magno omnes decimas de mancipiis & terris suæ diœceseos, nec non telonium de quocunque negotio, unde fiscus Regius in Ditione Trajectensi telonium accipere & exigere consuevit; nec non & Dorestatum, urbem magnam cum mansionibus ejus perpetuò possidendam, & à Ludovico Pio ejus filio obtinuit confirmari de novo quicquid per genitorem suum Carolum Imperatorem, avum Pipinum & antecessores donatum concessumvé fuerat. Carolus tamen excepit Monasterium sancti Germani Parisiensis, quod per regna sua immunitate gaudere voluit, juxta præceptum à Pipino patre concessum. Cujus immunitatis exemplar, ut constare possit, eas Provincias cum Trajecto, Doresiado, & locis circumvicinis, in ditione & potestate suâ fuisse, ne quis objicere audeat ipsum illa telonia tanquam propria non potuisse conferre, vel donationes Ecclesiæ Trajectensi factas robore non subsistere, hic inseruimus.

Rixfridus Frisius. S. Fredericum ornat, & creat, presbyterum. Impetrat à Carolo Magno decimas & Telonia. Monasterium S. Germani Immune à tributis in Diœcesi Ultrajectina.

(d) Privilegium Abbatis S. Germani Parisiensis.

KArolus Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum, atque Patricius Romanorum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus seu

Confirmatio Ludovici sub Rixfrido.

IN nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi. Lodovicus divinâ ordinante providentiâ Imperator Augustus. Imperialem celsitudinem decet prædecessorum suorum pia facta non solùm inviolabiliter conservare, sed etiam censura suæ authoritate confirmare. Unde noverit industria seu sagacitas omnium fidelium nostrorum, tam præsentium, quàm & futurorum, quia * Rixfridus venerabilis vir, veteris Trajecti ecclesiæ Episcopus, quæ est constructa in honore S. Martini Confessoris, vel cæterorum sanctorum, detulit mansuetudini nostræ quasdam authoritates constitutionum, qualiter Dominus & genitor noster Carolus, bonæ memoriæ, piissimus Imperator, Aug. & avus noster Pipinus & antecessores eorum ad ipsam Ecclesiam concessissent omnem decimam, de Mancipiis, terris, ac de teloniis, vel de negocio, vel de omni re, undecunque ad partem Regiam Fiscus telonium exigere, aut accipere videbatur, & ut homines ejusdem Ecclesiæ sub (r) Mundiburdo & tuitione ipsius Ecclesiæ existerent, nec non & in ripis in Dorestado, ut nec (s) bannum aut (t) fredum, aut (u) conjectum, quod ab ipsis Derschat vocatur, contingere aut exactare præsumeret, & quisquis ex negotiatoribus in eorum ripas intrare voluisset, nullam contentionem ex hoc fecisse eis, nec mansiones in eorum domibus, sine permissu eorum accipere auderent, nec eorum res dum vixerint, auferre, aut post mortem eorum contingere, nec ullo modo eis in aliquâ re calumniam generare quis præsumeret, qui in illa decimâ parte, vel sub Mundiburdo ecclesiæ S. Martini consistunt; videlicet ut sicut illi de illis novem partibus aliquid accipere vel usurpare nec velint, nec possint; ita & procuratores Resp. de eadem decimâ parte accipere aut usurpare ad Fiscum non præsumant, qualiter Præsul ipsius Ecclesiæ, cum omni Clero & populo sibi subjecto alimoniam ministrare, & luminaria in eadem sede continuare, atque gentiles qui ad Christianitatem convertuntur alere & docere possit. Ob firmitatem tamen hujus rei postulavit à nobis prædictus Episcopus, ut paternum sive prædecessorum nostrorum Regum morem sequentes, ejusmodi nostræ authoritatis præceptum, ob amorem Dei & reverentiam S. Martini circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus. Cujus petitioni libenti animo aurem accommodare placuit, & per hanc nostram authoritatem confirmare, ut omnem decimam, tam de Mancipiis, quàm de terris, aut de telonio, aut de

* Rixfredus.
Vetus Trajectum.
* Gesclot.
Episc. est præbere Clero alimoniam, templo luminaria & gentiles convertere.

g *Vel de carrucatione,*) A carro Latinis scriptoribus noto vocabulo desumpta hæc vox videtur, quamvis & in aliis MSS. invenerim, *nec carrigine*, Lydius in gloss. ad Clemangem. Carrigo, carrus, Carruca etiam hodie Belgis karotse: & Greg. Turon. *Præparatis carrugis compositoque plaustro*. videtur vectigal quod pro curribus vel carris solvitur.

h *Neque de Saumis*) Vel Saumâ, id est, Clitellis. Thegano de Expeditione Asiaticâ Fred. Imp. *Relictis bigis & quadrigis iter cum sagmis aggressi sumus*. Glossar. Lydii *Clitellæ Saumæ*, *Equus* clitellaris, LL. Longob. Tit. 59. *Non dimittant alios homines nisi qui tantummodo unum caballum habet, hoc est homines 6. & tollant ad saumas suas ipsos sex*, vide Glossarium Meursii Græcobarb. pag. 608.

i *Seu Trance Evectione*) Lydii Glossæ Lat. Barb. ad Clemangen. Trana, Evectio, Tractatoria evectio M. Gold.

k *Rotaticum*) Id est, vectigal pro rotis; Galli *Rouage*. Legitur & Rodaticum in capp. Car. lib. 6. §. 219. Vide not. Bignonii ad Marc. form.

l *Pontaticum*) Vectigal quod in pontibus, pro transitu datur: vide eundem Bignonium loco dicto.

m *Pulveraticum*,) Vectigal pro labore viarum, & pulvere in viam regiam comportato, Lydius.

n *Salvaticum*) Vectigal, pro sale, Gold. vide Lyd. Lexicon.

o *Cespitaticum*,) Cispitaticum est in Aimonio, estq; vectigal pro viâ cespitibus munitâ, debitum. Lyd.

p *Redhibitionem*) IC. verbum est; nam Redhibere est facere ut rursus habeat venditor, quod habuerat, teste Brissonio; sed in hisce diplomatibus pro simplici datione mulctæ videtur poni.

q *Claruit sub Car. M. & Lud. ejus filio*,) Si vixisse illum sub utroque Imperatore dixerit à vero non discessit; verùm si sub utroque egisse pontificem voluerit, error ipsius ex sequenti diplomate manifestus erit. Præfuit enim annis tantum sex & à Lud. præsulatum impetravit Imperii ejus anno XI. ergo anno 5. Luduvici incœpit, non sub patre ejus Carolo.

r *Sub Mundiburdo*,) Mundeburde, id est, tuitio vel defensio, Galli Mambournie; Belgi **Momberen/** tutores dicunt; legitur in form. Marcul. lib. 1. cap. 24. Charta de Mundeburde Principis, ad quem locum vide Hier. Bignonii notas. Adde capit. Caroli & Lud. lib. 6. cap. 223. & ibi notata, ac Glossas Lat. Bal. Lydii ad Clemangem lit. M.

s *Nec Bannum*,) Est mulcta judicialis, vide Glossarium proximè laudatum, & notas ad Marc. lib. 1. cap. 40.

t *Autfredum*,) Compositio Fisco debita, à **vrede**. M. Gold. Lydius, H. Bignonius, in notis ad Marc. Lindebrogus ad L. Salicam Tit. 14. ex Greg. Tur.

u *Aut conjectum quod ab ipsis* **geschot/**) Lydius collationem de substantiis interpretatur in glossis supra nominatis. Flodoard. *De conjecto Normannis dando* Greg. Turon. lib. 6. ca. 45. de rege Chilperico: *Adparatus magnus expensæ de diversis civitatibus in itinere congregatus est: in quo nihil de Fisco suo rex dari præcepit, nisi omnia de pauperum conjecturis*, quod ita refert Aymon. lib. 3. c. 56. *Ut de substantiis pauperum necessaria eis in itinere subministrentur*. In Miropeo M.S. ad marginem annotatum vidi veerschat sed dubito.

x *Data XVII. Kal. April. anno XI.*) In M. SS. est XV. Kalend. anno 2. indict. VIII. ita in libris colleg. inveni. At juxta hunc calculum vera esse possent, quæ supra Heda posuit Richfridum sub Carolo & Lud. Impp. vixisse.

S. Fredericus Episcopus VIII.

RIxfrido Fredericus & ipse Frisius nobilis successit, octavus Episcopus, vir miræ sanctitatis, & prophetico dono imbutus, qui prænunciavit Diœcesim cum ipso Trajecto & Dorestado urbibus devastandam à Danis; quod eventus rei eo mortuo statim comprobavit. Hic Fredericus quamvis precibus Ludovici Pii Imp. Aug. ad Pontificatum promotus fuisset: Iudith tamen filiam nobilissimi Welphii Ducis Bavarorum anno DCCCXIX. ab eodem Ludovico Pio Aug. defuncta pridem Ermigarda, in conjugium assumtam (quia ejusdem Ludovici neptis, (a) & ab alio stuprata dicebatur) decreto aliquorum Pontificum eos divortantium, sacro velamine vestiens. detrusit in Monasterium: unde occasio cædis suæ. Nàm Iudith ab Augusto revocata, mortem per ministros ei intentavit, ut in vitâ ejus scribitur. Martyrio coronatur sub eodem Ludovico Augusto, confossus inguina per ministros regios: passus apud Trajectum XV. Kalend. August. Anno DCCCXXXVIII. cùm præfuisset annis duobus, vel secundum alios, multo pluribus. Sepultus in ecclesiâ Sancti Salvatoris. Scriptores tamen diversimodè de hoc sentiunt, quam plurimis causam Ludovici Imp. & Iudith defendentibus, aliis autem improbantibus, qui tamen pauci sunt. Bernardus etenim nepos Ludovici Imp. Rex Italiæ, & secundum alios, partium & limitum Hispaniç Comes, ab ipso Ludovico cameræ præficitur, qui per æmulos (quod dictu nefas est) accusabatur tanquam incestator Iudith reginam stuprasset, qui oblato duello se purgavit, & Iudith juramento affirmavit suam innocentiam. At Marianus Scottus sic ait:

Fredericus prophetico spiritu prædicit.

Hæc naratio reformanda ad annales Francorum.

S. Fredericus per inguina confoditur à Latronibus submissis de Imp.

In confirmationem hujus rei Pippinus cum multis perfidis voluit Ludovicum patrem

ptimaniæ Comes, qui cum Iudita familiaris fuit.

Auctor noster non verba, sed sententiam Scoti refert.

de regno expellere, dicentibus Iudith reginam violatam esse à quodam Duce Bernardo; qui erat de stirpe Regali, mentientes per omnia, sicque invelantes eam in Monasterium miserunt, similiter & fratres ejus Conradum & Rodolphum tondentes eos. Quos omnes Imp. eodem anno (m) Novimago Castro super fluvium Wahalim sito, cum virtute superavit; feminamque obviantem sibi ad Aquasgrani palatium præcepto Gregorii Papæ, aliorumque Episcoporum justo judicio suscepit. Bernardus Dux in Palatio Theodonis coram Rege & duobus filiis ejus Lothario & Ludovico purificavit se de supradicto stupro, cùm nullus ausus esset armis cum eo decertare. Utcunque res se habuerit, Ludovicus hortatu & consilio Principum, secundam hanc duxit uxorem, ex quâ genuit Karolum (qui posteà successit in Imperium) cognomento Calvum. Quæ autem per sanctum Fredericum acta sunt, undè iram Principis incurrerat non nisi per diffinitionem & judicium aliquorum Episcoporum Germaniæ & Galliarum egit, & id quidem pro zelo, cum sanctæ & probatæ vitæ semper fuerit, qui nec factione aliquâ invertebatur, cùm non erubesceret (c) ipsium Imperatorem coram super delicto, quod impingebatur, notare & commonere. Sed certum est ipsum Pipinum, cum filiis Ermigardæ prioris uxoris, in Ludovicum patrem conspirasse, instigatione præsertim quorundam perfidorum, qui ex beneficio & clementiâ ipsius Ludovici, cùm pro delicto capitali plecti debuissent supplicio, salvati fuerant, ut Pipinum contra patrem elevarent in Imperium. Unde & aliqui Episcopi conscii, privati dignitate, & nonnulli Nobiles damnati læsæ Majestatis. De hoc latius scribit (*) Anmonius. Hujus sancti intuitu Unbrachus nobilis contulit Ecclesiæ Trajectensi quicquid in Heysterbach (d) & in Præst possidebat, & quicquid sub lege Francorum in ejus erat dominio, quæ ne congesta legenti generarent fastidium, quia in diversis erant speciebus, numerare destitit. Actum publicè in villâ Heysterbach, VII. Kal. Ianuarii anno incarnationis Dominicæ DCCCXXIV. indictione XII. Anno Ludovici Imp. Aug. XXI. Similiter & Gerowaldus filius Landuvardi donavit eidem Ecclesiæ quicquid hæreditatis sibi accesserat in villâ Langhare (e) Hellewigh, Aladna, * Walefelde, Humelle, Theoden Hesm, Asum cum suis adjacentiis. Actum publicè in villâ Embrici, Anno XV. Imperii Ludovici. Incarnationis Dominicæ anno DCCCXXVIII. VII. Idib. Februarii. Hic est advertendum cùm satis ambigatur de annis, quibus Episcopi intermedii à Bonifacio usque hunc Fredericum præfuerunt, quod à passione Bonifacii usque Martyrium Frederici numerantur anni LXXXVI. Quo tempore claruit sanctus Odulphus, (f) ex nobili Francorum semine, vico Orschot (quæ Brabantiæ est) oriundus in Trajectensi congregatione constitutus, & ad prædicandum in Frisiis, qui jam defecerant, à beato Frederico missus, ubi multis annis valuit miraculis, & gratiâ propheticâ.

S. Fredericus extra factionem constás.

** De gestis Franc. lib. 4. c. 108.*

Unbrachus vir nobilis donat Ecclesiæ Trajectinæ respectu S. Frederici.

** Westerfelde.*

S. Odulphus claret.

a *Ejusdem Ludovici neptis, & ab alio stuprata,*] Duplex calumnia hæc; ut in notis ad Bekam satis dilucidè ostendi, quæ videre curiosus lector poterit.

b *Limitum Hispaniæ Comes,*) vide Annales Fuldenses Francorum Pithœi ad annum 829, vel Freheri 830. sed errat Heda qui hunc Bernardum confundit cum Bernardo Italiæ Rege qui ante X. & plures annos rebellionis convictus, & condemnatus obierat; ut patet ex eisdem annalibus, Item Theganone, de gestis Lud. Imp. cap. 23. Contracto in Chron. ad annum 819. Mariano Scoto ad annum 831. & Sigisberto ad annum 819.

c *Cum non erubesceret.*) Impudentiæ id fuit, si fecerit non sanctitatis: Nam calumniæ hæ à privignis evulgatæ fuerunt, quibus fidem adhibere non debuerat; nisi vel nimium credulus, vel factiosus esset. Quâ de re sic Pithæus in præfatione ad scriptores 12. Francos. *Quorum auctorem Calvo nostro ad calumniam usque iniquum minus mirabitur, qui Moguntiæ sub Ludovici illius ditione conscriptos sciet, levius autem laturus cum in pium patrem ac Iudithans turpissima convitia Frederici Tr. Episcopi historiæ inserta leget.* Heda nihilominus, quamvis veritatem viderit, factum palliare, aut excusare voluit, ut vulgi saltem opinionibus quod magnâ religione leipsana hujus episcopi colebat satisfaceret.

d *Quicquid in Heysterbach & in Præst.*) In libris collegiorum, ut & in M. SS. inveni Hosterbach, extat integrum apud me hoc diploma: ac creditur hodie esse pagus prope Arnhemium Oosterbeeck. Sed Præst est tractus ex opposito oppidi Arnhemiens. antiquum retinens nomen, spectatque ad Ecclesiam S. Petri in Trajecto ex donatione Bernulphi.

e *In Villa Langhare &c.*] Hæc bona hodie possidentur jure Emphiteutico à Comitibus Montanis vulgo S'heerenberge.

f. *S. Odulphus ex nobili Francorum genere,*) Memini ejus in notis ad Bekam, floruit autem anno 862. deque eo Molanus, Galesinus, Cratepolius, alii; primum fuit can: Tr. S. Salv. deinde præpositus Stauriensis, vide additiones ad Usuardum 12. Jun. & vitam ipsius à Surio editam.

Alphricus Episcopus IX.

FRederico itaque jam ex hac luce sublato, dum de successore Clerus Trajectensis inter se disceptaret, nonnullis in votum Præpositi majoris Ecclesiæ nomine Craft, licet renitentis, cæteris in alios descendentibus, tandem authoritate beati Odulphi omnis controversia sedata est, & ejus operâ Alphricus presbyter frater ipsius Frederici Episcopi Martyris, ex parte deformis, virtutibus tamen insignis omnium consensu constituitur Episcopus nonus in ordine, fervens religione, * vacillantes in fide confortans, suppressor hæresium, & contemptor divitiarum, tandem vitâ cum summâ pietate transactâ, migravit ad Dominum XVII. Kal. Septembris, cùm præfuisset ferè annis (a) XII. sepultus apud Trajectum in ecclesiâ sancti Salvatoris. Claruit sub ipso Ludovico Pio, & ipso Lothario principibus. Quo tempore, juxta quod sanctus Fredericus prædixerat, ingens barbarorum manus (b) junctis sibi Suedis, Normannis, Danis, aliisque feris & indomitis nationibus, cum magnâ classe in Germanias ac Gallias irruperunt, omnia ferro ac flammis consumentes, & sacra omnia mirâ crudelitate prophanantes, crebrisque incursionibus cuncta in vastam redigebant solitudinem. Frisiam enim primò invadentes, atque secundò magnâ strage confecti, tertiò victores facti, eam subjugarunt, & magnum tributum extorserunt, cùm jam regnum Francorum mutuis viribus conquateretur. Inde Walacriam insulam deprædantes, multas fœminas cum infinitâ pecuniâ abduxerunt, Eggerdo Comite cum multis occiso, & progressi, vicum Dorestatum nominatissimum primò spoliantes, secundò funditus delerunt incendio, sicque undiquaque grassantes per flumina, per terras, urbem Trajectensem cum locis adjacentibus flammis dantes, & Clerum cum civibus in ore gladii trucidabant, Palatiaque Neomagum, Aquisgranum, Trajectum ad Mosam, Tongros, Leodium, Bruxellas, confinia omnium Ribuariorum (c), seu potiùs Ripariorum, Ardennam & Carbonariam silvas percurrentes multa oppida & Monasteria desolantes, ne loca aut oppida quidem ad Rhenum posita, ipsamque Nuciam, Coloniam, Bonnam, Andernacum, Maguntiam intacta omisere, Antverpiumque oppidum ad Schaldim, Wintland ad Mosam, ac Gruningam ad Amasim flumina, nobilia emporia, funditùs delentes, ipsas residuas Gallias magnâ clade afflixêre annis plurimis, ita ut anteà inaudita sit similis desolatio. Tandem Deo misericordiæ oculos in Christianos (quibus ob magna scelera atque peccata offensus erat) convertente, omnes nationes hæ, partim ad sua remeantes, ob prædas, quibus onusti erant, sese mutuò confoderunt, partim à Christianis resumentibus animum, deleti sunt: residui fide acceptâ baptizati se Imperatoribus subdiderunt, hoc pacto, quod filia Caroli Regis Rollino daretur in conjugium, & cum ea Neustria in dotem, quæ jam Normannia ab eo cognominatur, & Gillando sive Willoni cederet Mons & Comitatus Blesensis, prout factum est, quæ pro temporis & loci opportunitate dicta sufficiant. Sub isto Alphrico Rotgarius Comes donavit Ecclesiæ Trajectensi plurima bona sua, quæ habuit in proprietatem, & in pago Leomerike in villa Thuinæ, Alatinge, Westrebesi in pago isto, in villâ Duictingen, in pago Feluâ, in villâ Lonâ, Sulmonda, Wageninga, Werdupa, in pago Huitingoe in villa Houdna, in villa Bracola, Thule, cui Alphricus vicissim contulit in beneficium ac præstariam, uti ajunt, seu usum ad vitam, quæ Ecclesia in villâ Gruosna & Fumerchara, & Hera, itemque in Seyst Lisidunon, Hesi, Thorene habebat, Anno Regni Ludovici XXV. Salutis scilicet DCCCXXXVIII. quo anno passus est S. Fredericus.

Alfricus deformis, sed virtute insignis.

* Mir. Cod. *Populum vacillantem.*

Sub eo Normanni, Dani, atq; Sueci Germaniam atque Galliam vastant.

Frisios faciunt tributarios.

Dorestadiũ & Trajectũ evertunt incendio.

Donationes in Ecclesiam collatæ.

a. *Cum præfuisset ferè annis XII.*) Alii VII. tantùm tribuunt annos atque ex S. Crucis collegio ad Episcopatum promotum tradunt.

b. *Ingens Barbarorum manus,*) Id factum secundum Annal. Francorum Fuldenses annó 835. & sequentibus. Ubi de Dorestado, Antwerpo, *Witla*, *Walcbra* insula vastatis, agunt. Ancelinus in Vrancone Episcopo Leodiensi cap. 37. de Normannis Trajectum & vicinia circum vastantibus facit mentionem. Sigisbertus eadem in annos 837. & 838. conjicit. Placentius in eodem Vrancone post annum 882. hæc contigisse refert, quo etiam anno, ut testatur idem Sigisb. *Normanni adjunctis sibi Danis Franciam & Lotharingiam pervagantes, fines Morinorum, Menapiorum, Brachatensium omnemq; circa Schaldim fl. terram ferro & igne devastant, Inde Wal fluvium ingressi totam Batavian, Palatium etiam*

Neomagi incendunt. Verùm hæc posterior devastatio demùm sub Odilbaldo accidisse videtur, nec huc referenda; quamvis Heda confundat. Adeundus eâ de re Douza, qui distinctiùs hæc: Annal. Hollandiæ 3.

c *Confinia omnium Ribuariorum*] Contractus anno 876. *Bellum in Ribuariis inter Ludovicum & Carolum committitur*; vide & Reginonem lib. 2. Chron. ad annum 870. Videntur autem sic dicti illi populi qui inter Rhenum & Mosam, ad utriusque fluminis ripam habitabant. Vide Annal. Douzæ lib. 7. Nuenarius in Comment. de Galliis, eos intra Rhenum, Mosellam & Mosam concludit, & Francis adscribit. Adde elegantissimè de iis scribentem Freherum 2. Originum Palat. cap. VIII. & IX. Ubi inter Ripuarios numerat Aquisgranenses, Tolbiacenses, Rigomacenses, Bedfacenses & Iuliacenses.

d *Rotgarius Comes donavit,*] Gerbrandus hanc donationem integram ponit, & est in meis MSS. in quâ nominantur Pagi, Leomerike vel Lomfrike forte de Limersche, Velua, buiten-Gove: villæ verò Twine, Westerhese, Duitingen, Lona, Sulmunda, Wageninga, Houdita, Brakela, Thule, Zeyst, Lisidunon, Hese, Thoeme. Loca fere sunt nota.

e *Anno Regni Ludovici XXV.*] Augustus enim à patre appellatus est ineunte anno 813. quibus adde 25. annum habebis juste calculi 838. sed malim Imperii legere, nam Aquitaniæ regnum patre concedente diu ante rexerat ab anno nempe 781. Onuphrio exactissimo scriptore referente.

Egihardus Episcopus in Catalogo omissus.

HIC duxi, non omittendum qualiter in vetustis libris & annalibus invenio aliquos Episcopos fuisse Trajectenses, qui Catalogo non inseruntur, sicuti circa hæc tempora Egihardum Episcopum, cujus intuitu Lotharius senior filius Ludovici Pii pro suâ conjugisque, ac prolis suæ incolumitate, invenitur in donationibus confirmasse authoritatem immunitatis nedum per genitorem suum, sed & per prædecessores ejus Francorum reges Ecclesiæ Trajectensi concessam, anno Imperii sui in Italiâ XXVI. & in Francia sexto. Actum Aquisgrani. Hic posteà abdicato Imperio (a) Prumiæ, anno salutis DCCC lv. est mortuus. Egihardum itaque hic interponimus.

Preceptum Immunitatis Lotharii Imperatoris sub Egihardo.

IN nomine Domini nostri Iesu Christi æterni: Lotharius divinâ ordinante clementiâ Imperator Augustus. Cum petitionibus sacerdotum Dei justis & rationabilibus, divini cultus amore, favemus, superna gratia muniri non diffidimus. Noverit interea industria seu utilitas omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quàm & futurorum, quia Egihardus Veteris Trajecti Ecclesiæ vocatus Episcopus, quæ est constructa in honorem S. Martini Confessoris, & aliorum sanctorum, obtulit obtutibus nostris, authoritatem immunitatis Domini & genitoris nostri bonæ memoriæ Ludovici piissimi Augusti, in quâ erat insertum, quod non solùm idem Dominus & genitor noster, verùm etiam prædecessores ejus Reges videlicet Francorum eidem Ecclesiæ cui ipse Egihardus autore Deo præest, sub tuitione & defensione eorum cum omnibus sibi subjectis, & rebus vel hominibus ad se pertinentibus vel aspicientibus consistere fecerant, & eorum immunitatum authoritatibus hactenus ab inquietudine judiciariæ potestatis

Veteris Trajecti Episcopus.

eadem munita atque defensa fuisset Ecclesia. Sed pro rei firmitate postulavit à nobis prædictus Episcopus, ut paternum seu prædecessorum nostrorum regum morem sequentes, hujusmodi nostræ Immunitatis præceptum erga ipsam Ecclesiam, fieri censeremus. Cujus petitioni libenter assensum præbuimus; & hoc nostræ auctoritatis præceptum fieri decrevimus, per quod decernimus atque jubemus, ut nullus Iudex publicus, neque quislibet ex Iudiciariâ potestate, aut ullus ex fidelibus in Ecclesias aut loca, aut agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibuslibet pagis aut territoriis infra ditionem Imperii nostri justè & rationabiliter memorata tenet aut possidet Ecclesia, vel ea, quæ deinceps jure ipsius loci voluerit sancta Ecclesia augeri, ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas (b) faciendas, vel fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos, quam & servos super terram ipsius commanentes, injustè distringendos, neque ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus ingredi audeat: vel ea quæ supra memorata sunt penitus exigere præsumat, sed liceat memorato Præsuli suisque successoribus res prædictæ Ecclesiæ cum omnibus sibi subjectis, sub tuitione atque immunitatis nostræ defensione, quieto ordine possidere, & nostro fideliter parere Imperio, atque pro incolumitate nostrâ conjugis ac prolis, seu etiam Imperii à Deo nobis collati, & clementissima miseratione per immensum conservandi unà cum clero & populo sibi subjecto Domini misericordiam exorare, ut quicquid de privatis rebus Ecclesiæ Fisci exigere poterat, in integrum eidem concessimus Eccl. sc. ut in perpetuo tempore ad peragendum Dei servitium augmentum & supplementum fiat. Hanc itaque authoritatem, ut pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris diligentius conservetur, manu propriâ subtus firmavimus, & annuli nostri impressione assignari jussimus. Signum Lotharii serenissimi Augusti. Rothmundus Notarius ad vicem Hildelini recognovi. Data XII. Calend. Aprilis, anno Christo propicio, imperii (c) Domini Lotharii pii Imperatoris in Italiâ XXVI. & in Franciâ VI. Actum Aquisgrani palatio Regio in Dei nomine feliciter, Amen.

Ecclesiæ Trajectensis immunitas.

Dat ad Dei servitium augeatur & suppleatur.

a *Prumiæ anno Sal. 855. est mortuus,*] Huic assentiuntur Onuphrius, Cuspinianus, Sigonius & alii plerique. Est autem id Cœnobium in Lotharingiâ Ord. S. Benedicti quod alius, teste Cuspiniano, Pruliacum dicitur.

b *Vel paratas faciendas,*] In notis Bignonii ad Marculphum traditur ex Falceto, paratas uno verbo livrees denotare: ac hodie dici cibos qui in familiâ regiâ, ministris & Familiaribus in specie quotidie præbentur, vid. ad lib. 1. cap. 3. Lydius expensas putat ad Hospitum susceptiones collatas ex Goldasto; vel quæ pro viatico & alimentis præbebantur.

c *Anno Imperat. in Italiâ xxvi. & in Franciâ vi.*] Creditur is annis à C. nato 846. post mortem patris, sextus cum quo 20. annis & quod excurrit Imperio præfuerat.

Lutgerus Episcopus X.

Lutgerus Frisius sedit anni unum.

ALfricum itaque Egihardus secundum calculum annorum Imperii Lotharii subsequitur, secundum alios Lutgerus, natione & ipse Frisius decimus in ordine Episcopus, vir mansuetus. & amator pacis, circa sacras lectiones intentus, & Ecclesiasticæ disciplinæ conservator, qui cùm aliquandiu præfuisset, ultimum naturæ persolvit debitum IX. Kal. Maji, cùm sedisset anno uno, sepultus in Ecclesiâ S. Salvatoris apud Trajectum: hujus intuitu Baldricus nobilis contulit Ecclesiæ Trajectensi res & prædia proprietatis suæ quæ habebat in villa Wadake in Ermkina, Uberan, Malsna, Velgassa, Thrimuthi, Avensate, Swinum, Bemela, Hellovina, Herivina, Taratina, Medua, cui vicissim Lutgerus concessit ad vitam Heslam, Hamarithi & wiam, anno VIII. Lotharii Imperatoris scilicet salutis D ccc. Lmo.

Baldricus contulit Ecclesiæ,] Diploma extat in meis schedis integrum, ut & in Gerbrandi Chronico, jam typis edito.

Hungerus Episcopus XI.

S. Hieron. presbyter Nortvici à Normannis occisus, 865. quod alii ad annum 858. referunt.

Aurundilium arx in vico Voorburch.

HUic successit Hungerus Frisius, vir sanctitate vitæ præcipuus, doctrinâ etiam insignis, de quo multa scribere nequimus, barbaris jam omnia debacchantibus, à quibus & sanctus Hieron. presbyter capitis abscissione apud Nortvicum vicum Martyrii coronam adeptus est, circa annum Domini D ccc. lxv. teste Ioanne de Bekâ; Incensa arx munitissima in eâ provinciâ (quam Hollandiam vocant) ab Aureliano quondam Augusto illic constituta (quem vulgo (a) Aurundilium vocant) in vico Voorburch. Cujus vestigia ipsi vidimus nostra ætate, & fragmenta Romanam Architecturam ostentantia effodi: veluti partem pavimenti tessellati, pedem æreum confractæ statuæ, nummos æreos, argenteos atque aureos, cum inscriptione Aureliani, nec non catenulam auream, cum aliquot Smaragdis sesquiangulis politis & perforatis contra Epilepsiam ad collum infantum suspendi solitis. Redactum etiam in favillam Monasterium sancti Adalberti Egmondense, & quæque loca vicina, habitatoribus in ore gladii consumptis: & Trajectum civitas aliquandiu obsessa, acriterque à Christianis defensa, tandem crebris catapultis & machinis quassata, per continuos insultus expugnata, vi occupatur & solotenus adæquatur, rursumque à Barbar. munitur pro receptaculo, & inhabitatur usque ad tempora Caroli Calvi, omnibus incolis prioribus in necem absorbtis, demptis paucis Canonicis, & aliis viris, qui cum Hungero Episcopo aufugerant, conferentes se ad Lotharium Augustum, tunc apud Prumiam Monasterium degentem. Qui commiseratus tantæ afflictionis, cùm intelligeret Ecclesiam Trajectensem barbaricâ rabie jam desolatam, & ad nihilum redactam, Canonicosque olim in eâ Domino militantes, partim interemptos, partim per diversa loca dispersos, tradidit ipsi Episcopo ac superstitibus intra regnum ejus, locum quietum & pacificum pro refugii consolatione, videlicet in pago Maso super fluvium Rusam Monasterium in honorem sancti Petri, constructum quod Berg appellatur, anno tertio regni sui. Iste fuit (b) filius Lotharii Imp. filii Lodovici Pii ex matre Ermigarda, qui & Lodovicus dictus est secundum Marianum, conatus Tietbergam reginam uxorem suam, quam exosam habebat repudiare propter Waldradam concubinam,

b'nam, quam adoleſcens in domo paternâ nimio diligebat affectu, unde magna contentio ſuborta eſt, & ipſe interiit Placentiæ excommunicatus, Ado; *At Lotharius rex frater ejus à pravis conſiliariis deceptus, dum de duarum fœminarum connubio vacillando pene totam Eccleſiam contra ſe concitavit. Ob id duo Metropolitani Epiſcopi Trevericus & Colonienſis ſententia Apoſtolicâ damnati.* Monaſterium verò illud poſtea vocatum eſt montis Odiliæ haud longè ab oppido Rurimundano, diœceſis Leodienſis quo præpoſitura tranſlata eſt, quæ adhuc exiſtit officium in Eccleſiâ Trajectenſi, ſolitum per Canonicum illius eccleſiæ antea obtineri. Similiter & Ludovicus Rex Alemanniæ, filius Ludovici pii Auguſti, confirmaverat, quicquid genitor & prædeceſſores ejus anteà conceſſerant, eximens Eccleſiam & omnia ejus bona ab omni ſeculari poteſtate, condonans etiam perpetuo, quicquid Ius Fiſci de illis exigere poterat anno regni ſui in Orientali Franciâ XXI. (c) Et eſt notandum, quod iſte Ludovicus ſucceſſerit parti in Imperium uſque ad prælium Fontaneticum illud adminiſtrans, tunc per conditiones pacis, conceſſit Lothario nomen Imperii cum Italiâ. Bellum autem (d) ad Fontanetium gerebatur anno DCCCXLI. In die Aſcenſionis Domini, viſa ſunt & magna prodigia ſub hoc Epiſcopo, decurrentibus præter ſolitum ſtellis. (e) Oceano quoque omnes Provincias inundante, fluminibus coactis ſuſpendere curſum & diverſimode per latera aquas exonerantibus, ita, ut cataclyſmus putaretur hominibus ac cæteris animantibus æquè ſubmerſis, & ex impetu vehementiſſimo ventorum arboribus, radicitus evulſis. Unde Provinciales ne quid de cætero hujuſmodi periculorum ingrueret rivulum modicum ex Rheno ſuper Doreſtatum decurrentem, cujus ſuprà meminimus, cognomine Leckam ab utroque latere vaſtis cingentes aggeribus, in eum flumen Rhenum deduxêre, ne tam facilè alveum exire, aut Oceano cedere cogeretur. Hoc modo Rhenus Doreſtatum uſque nomen ſervans, inde Lecka jam incepit appellari, interclusuſque Oceani fluxus refluxuſque apud vicum Catwijck Rheni oſtium, obſtructum eſt ſucceſſu temporis, agitatis vento arenis, quæ illud opplevere. Ante quod ferunt & caſtrum fuiſſe conſtitutũ, cujus fundamenta jam interdum viſuntur, refluente Oceano, quem Britannicum vocant. Nam ad Occidentalius oſtium Rheni, Lugdunum, ad Orientalius verò (f) Navaliam, urbes ſitas teſtantur Ptolomeus & Antoninus Pius. Hoc Lugnum aut ex alluſione Gallici ſive Francici vocabuli Leidim, oppidum conjicere poſſemus. Nam vulgo dicitur Leyen, & Gallice Lugdunum, Lion, ſive Leion, & in commemoratione donationum Eccleſiæ Trajectenſis antiquarum invenitur Leithis prima, Leithis ſecunda, Leithis tertia; ita Lugdunenſis prima, Lugdunenſis ſecunda & tertia legitur apud autores. Forſan tria fuere hic ſimilia præſidia. Britanni, teſte Ammiano Marcellino, quotannis annonam Legionibus Romanis hybernantibus ad Rhenum in penſum adminiſtrare ſolebant. Ex quo caſtro nonnulli etiam Romanorum, ſicuti Carauſius, piraticam exercuiſſe creduntur. Eo anno, dum hæc ſcriberemus, abductis vento colliculis arenarum, quæ inſtar undarum nonnunquam agitantur, viſæ ſunt alterius (g) Municipii ingentes ruinæ Romanæ vetuſtatis, haud longè ab ipſo Oceano in vico Cattorum, ubi nummi argentei cum inſcriptione Severi & Antonini inventi ſunt, & nobis dono miſſi cum pleriſque aliis.

Adonis Viennenſis verba.

Hoc non eſt verum, nam Lotharius etiam favente Ludovico pio Rex Italiæ & Imperator fuit à patre appellatur.

Arx Britannica.

Leithis prima, ſecunda, tertia.

Anno verò Salutis DCCCLXVI. (h) Kalend Ianuarii Hungerus Epiſcopus exul à Cathedrâ, & longis anguſtiis pertæſus deceſſit. Ubi corpus quieſcat, ignorantur. qui unà cum Alfrico & Lutgero Epiſcopis præfuit annis XXVIII. Claruit ſub Lothario ſeniore, ejuſque filio Ludovico, & Carolo Calvo Impp. Quem tamen Hungerum, ſicuti nec Egibardum Epiſcopum annotatum, ita & hunc omiſſum fuiſſe, invenio in quibuſdam ſcriptis, forſan ob cladem Normannicam, qua omnia delebantur, & tradebantur oblivioni, id accidit.

Confirmatio Ludovici ſub Hungero.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Ludovicus divinâ favente clementiâ Rex. Cum petitionibus ſacerdotum Dei juſtis & rationabilibus Divini cultus amore favemus, ſupernâ nos muniri gratiâ non diffidimus. Noverit interea induſtria ſeu utilitas omnium fidelium

nostrorum, tam præsentium, quàm & futurorum, quia Hungerus Veteris Trajecti Ecclesiæ Episcopus, quæ est constructa in honorem S. Martini confessoris, & aliorum Sanctorum, obtulit obtutibus nostris authoritatem Immunitatis Domini & genitoris nostri, bonæ memoriæ, Ludovici piissimi Augusti, in quâ erat insertum, quod non solum idem Dominus & genitor noster, verùm etiam prædecessores ejus Reges Francorum, eidem Ecclesiæ, cui Hungerus ipse, authore Deo, præesset sub tuitione & defensione eorum, cum omnibus sibi subjectis, & rebus vel hominibus ad se pertinentibus, vel aspicientibus consistere fecerunt, & eorum Immunitatum auctoritatibus hactenus ab inquietudine Judiciariæ potestatis eadem munita atque defensa fuisset Ecclesia; sed pro rei firmitate postulavit à nobis prædictus Episcopus, ut paternum seu prædecessorum nostrorum Regum morem sequentes, hujusmodi nostræ Immunitatis præceptum erga ipsam Ecclesiam, Immunitatis atque tuitionis gratiâ, ob amorem Dei & reverentiam ipsius loci, circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus. Cujus petitioni libenter assensum præbuimus, & hoc nostræ authoritatis præceptum fieri decrevimus, per quod præcipimus atque jubemus, ut nullus Judex publicus, neque quislibet ex judiciariâ potestate, aut nullus ex fidelibus nostris in Ecclesias aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore, in quibuslibet pagis vel territoriis infra ditionem regni nostri justè & rationabiliter memorata tenet vel possidet Ecclesia, & ea quæ deinceps jure ipsius sancti loci divina pietas augere dignabitur ad causas audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, vel fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos quàm & servos super terram ipsius commanentes injustè distringendos, neque ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus ingredi audeat, vel ea quæ superiùs memorata sunt exigere præsumat. Sed liceat memorato Præsuli, suisq; successoribus res prædictæ Ecclesiæ cum omnibus sibi subjectis sub tuitionis ac Immunitatis nostræ defensione quieto ordine possidere, & nostro fideliter parere Imperio: atque pro incolumitate nostrâ, conjugis ac prolis, seu etiam totius regni à Deo nobis collati, & ejus clementissima miseratione, per immensum conservandi, una cum Clero & populo sibi subjecto, Domini immensam clementiam exorare: & quicquid de præfatis rebus Ecclesiæ jus Fisci exigere poterat, integrum eidem concessimus Ecclesiæ scilicet, ut in perpetuo tempore ei ad peragendum Dei servitium augmentum & supplementum fiat. Hanc itaque authoritatem, ut pleniorem

Ecclesia Trajecti Veteris.

Sub defensione Regum Francorum.

Ecclesia est ab omni seculari potestate immunis.

rem in Dei nomine obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris diligentiùs conservetur, manu propriâ subter firmavimus, & annuli nostri impreßione signari fecimus. *Signum* Domini *Ludovici piißimi Regis*, * *Hardbertus ad vicem Ratleris recognovi.* Datum ([1]) XV. *Cal. Iunii, Anno* XXI. *Domini & Sereni§imi Regis Ledovici in Orientali Franciâ regnante Indictione secundâ. Actum Franconefurd Palatio Regio. In* Dei *nomine feliciter, Amen.*

Indictio 2. sub Ludovico Rege Germaniæ est anno 854. aut 869. id est 29. Reg. ejus.
* Hubertus.

Traditio Lotharii de Bergh sub Hungero.

IN *nomine omnipotentis* Dei & Domini *nostri Iesu Christi, Lotharius divinâ præveniente gratiâ Rex. Si locis divino cultui mancipatis quippiam muneris confirmamus, id nobis procul dubio ad æternam beatitudinem nanciscendam adfuturum esse confidimus. Igitur comperiatur omnium fidelium sanctæ* Dei *Ecclesiæ, & nostrorum præsentium, scilicet & futurorum industria: Quia ex relatu Guntharii sacri palatii nostri, summi Capellani, & Hungarii venerabilium Episcoporum didicimus, quod Trajectensis Ecclesia, quæ in honore Christi confessoris Martini constructa esse dignoscitur, Barbaricâ imminente nequitiâ, pene destructa, & ad nihilum redacta sit, Canoniciq́ olim in eâ* Domino *militantes paßim per diversa loca quidam dispersi, quidam etiam interempti sunt, hac denique incumbente maximâ neceßitate deprecati sunt Celsitudinem nostram, ut memoratæ sanctæ sedi, intra regnum nostrum quietum & pacificum locum ad consolationem & refugium Canonicorum tribueremus. Quorum saluberrimis & syncerißimis suggestionibus pro amore* Domini *protectoris nostri, ob emolumentum etiam ac remedium animæ avi nostri, Ludovvici & piæ memoriæ genitoris nostri Lotharii quondam Augustorum, nec non genitricis nostræ Hermingardæ, seu pro salute nostrâ, regni stabilitate, libentißimum præbentes assensum, hos clementiæ nostræ apices fieri jußimus, per quos in pago Maso, super fluvium Rura, Monasterium in honore sancti Petri constructum, quod Bergh nuncupatur, ad præfatam sedem Trajectensem, sub omni integritate tradimus, per omnia tempora, ad consolationem & tutamentum rectorum ejusdem sedis, vel cleri famulaturum concedimus, qualiter præsignati servi* Dei, *nostrâ perceptâ liberali munificentiâ, eos* Domini *misericordiam pro nostrâ, ac prædecessorum nostrorum salute liberius exorare delectet. Et ut hæc nostra*

Ecclesia Trajectensis à Barbaris destructa.

Bergh Monasterium in pago Maso ad Ruram Occidentalem.

nostræ traditionis seu pietatis largitio per futura tempora inviolabilis perseveret, manu propriâ eam subterfirmavimus, & annuli nostri impressione assignari jussimus. Signum Lotharii gloriosi Regis. Daniel Notarius recognovi, scripsi & subscripsi. Data IV. Nonas Ianuarii, *anno Christo propicio Regni* D. *Lotharii gloriosissimi Regis tertio. Indictione sexta. Actum Prumia Monasterio in* Dei nomine *feliciter, Amen.*

(l) Volunt aliqui circa hæc tempora, puta sub Hungero Episcopo Comitatum Hollandiæ habuisse originem, donante illam jam desolatam incursione Normannicâ Carolo Calvo Imp. ad preces Ioannis Octavi Romani Pontificis, & Haganonis viri præpotentis, cuidam nobili Theodorico ex Hildebergâ, nepte ejus juniore, filiâ Ludovici pii Augusti, stirpeque antiquorum Regum Francorum oriundo, quos à Trojanis descendisse commemorant: quodque hic Theodoricus minor natu, fratrem habuerit Walgerum sive Waiferum nomine, quem Comitatui Teisterbantiæ ab eodem Imperatore præpositum & sedem constituisse in Avesto prope Thielam: Haganonem verò in oppido Xantensi, quondam Trajana Colonia (quam corruptè jam * Trojam dicunt) habitasse, & provinciis circumvicinis imperitasse testantur, authore præcipuè Ioanne Beeka. Quare cùm sermo incidit de hac re, convenit aliqua, pro veritate dilucidandâ, referre in medium, prout superiùs promissum est. Hollandia autem rectè describitur, ut ea pars sit, cui Theodoricus Comes à Carolo Præfectus fuit, hoc est in prestariam, sive precariam, uti ajunt, id est, ad vitam suam solum accepit. Nam apud probatos autores & vetustos Codices invenitur, quod Theodoricus ejus nominis tertius, filius sancti Arnulphi, quartus in ordine Comes interventu Ecberti Trevericæ urbis Archiepiscopi, patrui sui, suscepit primùm in propriam hæreditatem ab Ottone tertio Rege quicquid antecessores sui habuerunt in beneficio circa annum Domini D cccc lxxxv. Longè etenim latior fuit Hollandia. Nam posteà scriptores eam dividunt in Episcopatum & Comitatum. Sed nec totus Episcopatus comprehendebatur sub Hollandiâ. Comitatus namque Veluæ, Twentiæ, Drentiæ & Saliæ (qui Episcopatus sunt) sub Provincia Hollandiæ minimè comprehenduntur; Nec totum fuit in Provinciâ Hollandiæ, quod Comites (qui illius titulum præferunt) possident, sicut ea pars, quæ ad Lavicam fluvium in Frisiis protenditur, atque ubi Caninefates, Frisiaboni, & cæterum id genus populi. Item qui circa Scaldim usque Mosam habitant, quorum aliqui Zelandini, aliqui Frisii vocantur.

[*De origine Comitatus Hollandiæ.*] [* *Alii Xantum Troiam.*] [*Hollandia quæ sit provincia.*] [*Hollandia in Comitatum & Episcopatum dividitur.*]

Sed Hollandia Teutonicè nihil aliud est, quam ipsa Batavia Græcè. Quod vocabulum & Latini pro nomine Provinciæ sibi usurparunt, cum proprio careant, licet circumlocutione designarunt, veluti in Panegyrico, qui inscribitur Constantino & Maximiano Augg. ubi de insulis Rheni, & Provinciis adjacentibus differitur hoc modo: *Quamquam illa regio divinis expeditionibus tuis Cæsar vindicatâ atque purgata, quam obliquis meatibus Scaldis interfluit, quamque divortio sui Rhenus amplectitur, pœne, (ut cum verbi periculo loquar) terra non est. Ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non solum quâ manifestè palustris est, cedat ad nixum & hauriat pressa vestigium, sed etiam ubi paulo videtur firmior, pedum pulsu tentata quatiatur, ut sentire se procul mota, pondus testetur. Ita (ut res est) subjacentibus innatat aquis, & suspensa latè vacillat, ut meritò quis duxerit exercendum fuisse tali solo militem ad navale certamen.* Et (m) in alio: *Aut sub dexterâ tuâ Domine Constanti, Bataviam, Britanniamque squalidum caput, sylvis & fluctibus exerentem intuentium animus affingit.* Ex quibus satis elici potest natura (n) Provinciæ Hollandiæ, teutonicè hoc est, **Hollandt** / vel **Dieplandt** / Græcè verò Bataviæ: cùm secundum Tortellium B[illegible]dy (o) Græcè, altum sive profundum significet latinè; unde Batavia deducitur. Et Cornelius Tacitus libro XXI.* de Bataviâ loquens ita scribit: *Quum interim fluxu Autumni & crebris pluvialibus imbribus superfusus amnis, palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit.* Et Pomponius Mela lib. 3. *Rhenus ab Alpibus decidens, prope à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium. Mox diu solidus & certo alveo lapsus, haud procul à mari, huc & illuc dispergitur, sed ad sinistram amnis etiam tunc & donec effluat Rhenus: ad dextram primò angustus, & sui similis, post ripis longe ac latè recedentibus jam*

[*Hollandia & Batavia in genere unum sunt.*] [* *Hist. V.*]

bus, jam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit Flevus, dicitur; ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur. Unde liquidò constat, Hollandiam apud nos esse eandem Provinciam, quam Latini & Græci Bataviam vocant, hoc est quæ inter Rhenum & Mosam ubi Vahalim recepit usque ad Oceanum interjacens protenditur. Si quis autem Holtlandiam potiùs, quàm Hollandiam appellandam censuerit, & quia in quibusdam literis ita invenitur (licet in vetustis Historiis latinis nunquam legitur hoc nomen Hollandia, nisi apud S. (p) Marcellinum) hoc ab arboribus, quæ in desolatâ provinciâ excrevêre, dictum putet, cùm partem Provinciæ sylvis & nemoribus oppletam fuisse non abnuamus, ut Holtlandia, hoc est, pars illa arboribus consita potiùs censeatur, quàm Hollandia, id est Batavia, quæ pro majori parte paucas nutrit arbores, præter salices, & eas quidem raras. Regio autem ea, quæ à Moselandia usque Kenemaros, inter Oceanum & oppidum Leithim protenditur, Nort-Hollandia pridem, nunc Rijnlandia vocatur. Fuit & vicus Hollant, à quo forsan nomen cœptum, sicuti Gelria, Clivis, Iuliacum, Brabantia. Nihilominus quamvis & Zelandiam à Græco vocabulo Chilindras, quod navem significat, (q Chilindriam vocare possemus, attamen Hollandiam, Zelandiam, & Denemarcam provinciam nomina ab illis hominibus septentrionalibus, quos Danos & Normannos vocant, indita crediderim. Nec tota Hollandia sive Batavia fuit in Ditione Caroli Calvi eo tempore, quo donationes, (in quibus nec Hollandię meminit,) fecisse creditur Theodórico. Pater namque dederat ei Alemanniam, Rhetiam, & partem Burgundiæ, indignantibus cęteris filiis. At tunc nondum erat ad imperium promotus, in qua donatione nec Hollandię meminit. Quod ex divisione regni Lotharii inter Ludovicum fratrem regem Alemanniæ, & ipsum facta apud Aimonium clarè constat; ex qua particulam hanc tanquam proposito nostro convenientem exscerpsimus: *Ludovicus accepit Comitatum Teisterbantia. Batuam, Hattivarias Mosam subteriorem de ista parte. Item Mosam superiorem, quantum de illa parte est. Lingas; quantum de ista parte est. De Frisiâ partes duas. Carolus verò accepit Mosam superiorem de ista parte Mosa. Mosam subteriorem, quantum de ista parte est. Lingas quod de ista parte est Mosa, & pertinet ad Versatum, Scarpemusa, de Frisia tertiam partem. Acta (r) creditur hæc divisio Attiniaci.*

Fleuil.

Hollandia in specie est regio quæ à Moselandia in Cannemaro usque inter Oceanum & oppidum Leithem protenditur quæ nunc Rhynlandia vocatur.

Chelidon, auctore Suidas, navis fuit in Peloponeso, quæ in Masiliam trãsuehebat: cætera non intelligo.

Nunc procedendum est ad primordia ipsius Comitatus Hollandiæ, & eorum Principum, qui ab eodem tempore aliquandiu per successionem præfuerunt. Superiùs enim satis declaratum est, qualiter Provinciæ Rheno adjacentes per Romanos anteà sub Præfectis sive Præsidibus & Legatis administratæ sunt etiam usque ad Imperii declinationem. Et qualiter posteà in potestatem Regum Francorum devenêre: & usque ad adventum Barbarorum & alienarum gentium per Francos gubernabantur, Frisiis & Inferioribus Saxonibus tempore intermedio irruptionem frustrà tentantibus: Franci verò, dum posteà mutuâ internecione sese affligunt, & idcircò solitis potentiæ viribus exhausti bene parta amodo tutari non valent, vastatæ atque indefensæ Provinciæ liberaliter sunt concessę illis, qui animos habebant acquirendi seu hostes profligandi atque eas defendendi, cum largientibus nulla ibidem demeretur potestas aut imperium, quæ ipsis nulla fuit. Sed mihi anni, & tempora & origo ipsorum Comitatuum malè videntur quadrare. Quamvis enim non sit dubium, quin ipse Theodoricus Princeps fuerit alti sanguinis, & militiâ insignis, armisque potens, ita ut propter egregia facinora omni laude dignus celebretur; Quem ab ipso Theodorico illustri Comite, qui consanguineus Caroli Magni, & ejus temporibus per Frisios in Saxoniam & Pannonias exercitum formidabilem duxit, descendisse credam: & majores suos etiam ante tempora Caroli Calvi in his regionibus aliqua possedissę, alibique fuisse potentes: & descendisse a Principibus, qui dicebantur corruptè de Guiennâ, rectiùs verò de Vienna, urbe Allobrogum, vicina Lugduno. Nam (s) legitur quidam Theodóricus Comes fuisse cubicularius Ludovici Balbi, filii Karoli Calvi & ejus filii successoris, qui multas fecit contra Normannos expeditiones, & auctoritate contendebat cum Bosone fratre Richildis secundæ uxoris Karoli Calvi, qui Viennam occupaverat, coactus sese dedere, Theodórico verò concessit ipse Ludovicus Balbus Comitatum Augustodunensem testamento, quem cum Bosone commutavit pro certis Abbatiis illic consistentibus. Quod autem Princeps Viennæ fuisse potuerit, satis alludit, quod Ecclesia ipsa Viennensis (quæ jam provinciæ ascribitur metropolis) valde solemnis, prout nobis illic existentibus ostensum est, hac nostrâ ætate eisdem utitur insigniis, quibus Comites Hollandiæ; hunc ergo posteriorem Theodoricum dixerim patrem Theodorici primi Comi-

Hollandia à Danis habet nomen auctore Heda.

Hic multa omittuntur, ut videre est apud Ammoinum lib. 5. cap. 25.

Franci liberales in elargiendis Provinciis, quas ipsi conservare non poterant.

Comes illustris Theodericus per Frisiam.

Princeps de Vienna.

Theodoricus cubicularius Ludovici.

Abbatia Egmondēsis in beneficium data Comiti.

mi Comitis, qui Abbatiam Egmondensem in beneficium obtinuit. Nec opus est eos avitis & falsis saltem titulis adornare, quos propria facta ita illustrarunt, ut præstent suis majoribus.

Virtus Comitum Hollandiæ.

Constat enim ipsum Theodoricum & sequaces suos nedum limites fortissimè fuisse tutatos contra Barbarorum incursiones, sed ampliasse, religione præcelluisse, populosque subjectos placidè & in summâ justitiâ aliquandiu rexisse, & Imperatoribus tam Græcis quàm Latinis ac Regibus, conjugiorum necessitudinibus fuisse conjunctos.

Origo Comitum Hollandiæ.

Unde mihi satisfacere nequeo, ut credam, eos ab antiquis Francorum Regibus Meroveis descendisse, & in Aquitaniâ dominatos, ac Ludovico Pio filio Karoli Magni bella intulisse: sive precibus Haganonis aliquâ possessione per Carolum Calvum donatos, vel ipsi Haganoni attinuisse, considerata saltem temporum serie. Nam Ludovicus Pius Aug. ante Imperium Aquitaniæ quietè satis præfuit, nec jam promoto ad Imperium ulla turbatio, nisi forsan per proprium filium Pipinum emersit; nec aliquem, qui vocetur Theodoricus legimus conscium fuisse, aut ad Aquitaniam aspirasse, licet filia Theodorici Comitis Matricensis per Ludovicum patrem Pipino despon-

Theutbertus.

sata sit. Is Comes tamen alibi nominatur Theutbertus, Harmigarda quoque prima uxor ipsius Ludovici Pii, cujus filiam minorem Hiltegardam volunt Theodorico patri Theodorici primi Comitis nupsisse: fuit filia Nigranni Comitis, clarissimis orta natalibus, non autem soror Haganonis, ut Iohannes Beka astruere videtur, Haganonis etenim neque sub Carolo Magno, neque sub Ludovico Pio vel Karolo Calvo Augustis, aut Ludovico ejus filio ulla apud Scriptores invenitur mentio, sed solum apud Abbatem Urspergensem in Chronicâ suâ

Ioannes Beka.
Abbas Ursperg.

recitatur de Haganone quodam ex mediocribus elevato. ubi de (t) Carolo Simplice Rege Galliarum Ludovici seu Lotharii filio nepote Karoli Calvi tractat, qui (u) quinquennis Anno D ccc xcvii. creatus Rex fuit. Sed nec Iudith secunda uxor ipsius Ludovici Pii, mater

Erat Carolus simplex duodecim annorum cùm à Fulcone Archiepiscopo Remensi inaugurare-tur.

Karoli Calvi, soror fuit ipsius Haganonis, ut puta quæ filia erat Welpii nobilissimi Ducis Baioariorum. Audiatur quoque ipse Abbas & Historiographus Gallus apud ipsum introductus, ita scribens de isto posteriore Karolo: *Cumque jam ferè totum colligeret regnum, cœpit quendam Haganonem ex mediocribus extollere, & supra omnes Principes diligere, adeò ut magnatibus quibusque procul absistentibus ipse regio lateri solus hæreret, multaque Regii juris ad suum jus torqueret. Unde primates indignati, cùm nullatenus possent eum ab illius dilectione avertere, quærebant illum de Regno abjicere, Rupertumque Ducem, fratrem Oddonis, Regem constituunt, quem Carolus in prælio occidit.*

Haganonis elevatio.
Invidia Francorum.

Testatur quoque inter Principes, qui à Rege propter Haganonem defecerant, primos fuisse, Henricum Ducem Saxoniæ, atque istum Rupertum, qui indicto conventu Aquisgrani, continuè secus fores Regii cubiculi manentes, quotidie egressum Regis à penetralibus aulæ præstolabantur; Cùm verò nullum eis à Rege responsum per dies quatuor daretur. Henricus id molestissimè ferens, dixisse fertur; aut Haganonem quandoque cum Karolo regnaturum, aut Karolum cum Haganone ad mediocritatem rerum deventurum: & indignatus inconsultò recessit. Henricus iste tandem ad Imperium promovebatur circa annum Domini D cccc xx. Karolus verò Simplex post quinquennalem

Donatio de Egmonda & conjunctis quando facta sit.

incarcerationem obiit Regni xxxvi. (x) ætatis verò liv, & Salutis D cccc xxxiii. anno, cum eo adhuc puero administrasset regnum Oddo tutorio nomine per annos xiii. Secundum ergo historicam veritatem, Donatio de Monasterio Egmondensi & cæteris locis ad illud pertinentibus, à loco qui dicitur Zuitherdes-Hage usque ad Fortrapa & Kinhem sive Kuthen ab hoc Karolo Simplice aut fratre ejus, & alia donatio de Silvâ Wasdâ & Zelandiâ in Comitatu eodem cum pratis & aquis terrisque exitibus, &c. à Ludovico filio Lotharii an-

Donatio de Wasda à quo facta.

no D ccc lxxv. defuncto, vel Ludovico Rege Alemaniæ filio Arnulphi Imp. qui obiit anno D ccc xcix. cui filius anno D cccc. primo successit, Imperans annis xii. factæ sunt, & non sub Karolo Calvo aut Ludovico Ludovici Pii filio. Nam per divisionem superiùs tactam ea loca, Zelandiæ non erant in potestate hujus Ludovici, & Iohannes Papa VIII. ordinatus est

Onuph. 872

primum anno D ccc lxxii. ad cujus preces donationes factas volunt, qui non tempore Karoli Calvi, sed Ludovici ejus filii primum in Gallias venit, agens cum Episcopis Galliarum & Belgicæ Synodum apud Trecas. Nec Hagano, aut sui diu apud Xanthim resedisse potuerunt: nam circa annum salutis D ccc iv. legitur nobilis (z) Bertholdus de Grimbergen, frater Hildebaldi Archiepiscopi Coloniensis, & Præfectus Karoli Magni Imp. apud Xanthim resedisse, & orarum circumvicinarum administrationem habuisse, cujus uxor dicebatur Ermi-

Vivacitas Comitis Hollandiæ.

gardis: nisi fortè ipse Hagano ab hoc Bartoldo descenderit. Scribunt insuper ipsum Theodoricum primum Comitem, unà cum filio suo Theodorico Secundo, centum viginti quinque

annis,

annis, hunc verò Theodoricum secundum solum regnasse annis lxxxviii. (Rara avis) Hoc enim spacium integram ætatem etiam hominis sanissimi, & senis benè complexi, nedum regnantis, ut plurimùm complectitur, quum Valerius Maximus in cap. de Senectute, pro miraculo narrat Massinissam Regem Numidiæ regnasse annis sexaginta: Nec verisimile est oram maritimam ex faucibus Normannorum evindicandam puero fuisse creditam. Sed annotat ille Scriptor tantùm annorum spacium, nequiens alio argumento suam palliare supputationem, legitur etiam in vitâ Ludovici filii Caroli Simplicis, qui Gerbirgam sororem Ottonis primi duxit uxorem, quidam Theodricus Comes magno fuisse in precio circa annum Domini D cccc lxi. in Belgicâ, quem hunc Theodricum Secundum crediderim, præmissa omnia me reddunt anxium; dejudicent alii quod velint.

a *Quam vulgò Aurendilium vocant,*] Hinc Midæ fabulam in scenam produxerunt, quod numismata Aureliani eo loci inventa essent, qualem amicus meus Petrus Venius IC. & pictor non inelegans mihi olim ostendit: de reliquis antiquitatis Rom. monumentis, vide tabellarium diligentissimi nostri Scrivèrii.

b *Se ad Lotharium Augustum ap. Prumiam monast.)* Obscura hæc narratio & intricata. Nam Dorostatum à Normanius anno 837. vastatum legimus, quando verisimile est Trajectum similiter captum & destructum, longè ante quam Episcopatum iniret Hungerus, sub Imperio nihilominus Lotharii Augusti, neque ita is donationis Monasterii S. Petri ad Ruram fl. auctor dici posset; nisi ipse Heda se explicaret sequentibus verbis: *Iste fuit filius Lothary Imp. filii Ludovici Pii* &c. Qui Lotharius Imperatoris Lotharii secundo genitus Rex fuit Lotharingiæ; successit a. patri in Imperio Ludovicus II. natu maximus, quem quoque Marianus Scotus contra scriptorum veterum mentem, Lotharium vocat; hinc illa confusio, neque enim Imperator Lotharius sed Rex fuit, qui ut ex diplomate liquidè constat, donationis auctor existit, ad hujus rei elucidationem hanc stemmatis partem adjungo:

Carolus Mag. Imp.	Ludovicus Pius, cui ex priore conjuge natus	Lotharius Imp. qui obiit an. 855	Ludovicus Imp. Rom. Lotharius Lotharing. Rex Carolus.	Marianus hos confundere videtur.

c *Et est notandum quod iste Ludovicus successit patri in Imp.)* Et hic errat Heda, nam Ludovicus Germanicus Lud. Pii filius nunquam Imperium administravit, sed Lotharius frater ejus à patre vivo assumptus 20. annis cùm eodem imperaverat & post ejus obitum 15. adhuc Imperio præfuit, Onuphr. Panvin. accuratissimo scriptore testante. Et annales Francorum incerti auctoris ad annum 849 sic habent: *Hunc* (nempe Lotharium) *fratrem Imperatorem morientem designasse, ut post se regni gubernacula susciperet missis ei insignibus regalibus*, hoc est, *sceptro Imperij* & corona; quod & Furmerius vidit, & annotavit, & scriptores probant.

d *Bellum ad Fontanetum gerebatur,*] Vide Nithardum lib. 2. de dissension. filiorum *Ludovici*. Chron. Reginon. lib. 2. ad annum 841. ubi sic scribit: *Ludovicus & Carolus indignè ferentes, quid regno paterno per omnia privati essent, exercitum undiquaque contrahunt, ac mox fratrem bello aggrediuntur apud Fontaniacum: In qua pugna ita Francorum vires attenuatæ sunt, ut non modò non ad amplificandos regni terminos, verùm etiam nec ad proprios tuendos in posterum sufficerent.* Conveniunt in hunc annum Contractus, Lambertus Schafnab. Marianus. Sigisbertus verò ad annum sequentem rejicit. Sed Annales Fr. Pithœi & pleriq; scriptores, tam Gallici quàm exteri nostro auctori consentiunt.

e *Oceano quoque omnes Provincias inundante* &c.] Eam arborum stragem, aquarumque diluvium referunt in annum 860. Iunius, Bockenb. & reliqui. Vide quæ Douza loco supra citato; ubi tempus Rheni obturati controversum, & à nonnullis in annum 1170. relatum discutit. Adde quæ Hortensius ea de re tradidit in initio rer. Vltr. Nann. Misc. x. lib. Scripsi & ego quid sentiam de tempore obturati istius ostii alibi.

f *Ad Orientalem verò Navaliam,*] Interpretes Campense oppidum ad ostium Isalæ situm volunt, ubi Pirckheimerus & Mizæus, portum Manarmanis collocant; vide contrarias Pontani & Cluverii opiniones, quid & ubi Navalia locanda.

g *Visa sunt alterius municipii ingentes ruinæ,*] Illud *alterius municipii* quid sibi velit ignoro; aliquoties autem Britannici istius monumenti sive armamentarii in littore ad Catvicum reliquiæ visæ sunt, cujus Ichnographiam exhibet Iunius in Bataviâ, & ex eo, Scriverius in Tabulario Antiquitatum Batavicar. cum ampliore descriptione; Detectâ rursus arenâ à pluribus hæc fundamenta visa annis a Christo nato 1520. 1552. 1562. & nostro demùm tempore bis terve, vide & Douzam lib. 4. Ann. Holl.

h *An. Sal. D ccclxvi. Kal. Ian.*] In Mortual. invenio xi. Kal. Ian. depositio B. Hungeri Episc. 866. cui alii

concinunt: Annus hic quoque invenitur in Catalogo Episcop. Tr. S. Salvat.

i *Datum 15. Cal. Iun. Anno XXI. &c.)* Sic inveni in MSS. qui annus incidit in annum D.861. quo non fuit indictio 2. sed 9. nam 2. Indictio cadit in annum 854. quo anno Hungerus Ecclesiæ Tr. nondum præfuit.

k *Traditio Lotharii de Berg,)* Hic Lotharius non fuit Augustus, ut jam ante Heda, verùm malè scripsit, sed Rex Lotharingiæ secundus, Lotharii Imp. filius ac fr. Ludovici Imp. Ideoque annum 843. qui in MS. non habetur, delendum esse censui, quod perperàm irrepserat, ut & indicavit ad marginem Furmerius.

l *Volunt aliqui circa hæc tempora,)* Multa quæ de Hollandia hic narrat. à Douza & Scriverio sunt rejecta, quædam ipse Heda paulo post discutit & propius ad veritatem examinat. Quæ de Eckberto Trevirensi & Hollandiæ divisione adducuntur aliter à me in notis ad Bekam narrantur. Neque enim Heda veros antiquæ Hollandiæ limites agnovit, qui Insulam Dordrechtensem vix excedebant.

m *Aut alio,)* Nempe pro restauratione Scholarum, qui Eumenii est ad Maximian. & Constantem Impp. circa finem.

n *Naturâ Provinciæ Hollandiæ,]* Plures de Hollandiæ nomine sunt sententiæ, neque hic discutiendæ mihi erunt. Videantur scriptores Hollandici & in primis Iunius ac Douza.

o *Græcè verò Batavie,)* Βάθος Græcis profunditas dicitur, an verò inde Batavia dicta sit alii viderint.

p *Nisi apud S. Marcellinum,)* Sed quanti Marcellini iste liber sit æstimandus jam ante dixi, & suo loco plenius me ostensurum arbitror.

q *Quasi Chilindriam ... possumus]* Putidum hoc, quasi Zeelandiæ vernaculum ac domesticum vocabulū nostris non satis notum, adeò ut à Græcis Barbarisantibus ejus interpretationem arcessere opus habeamus. χελάνδιον Cedreno navigii genus est. Diacono & Luitprando notum. vide Ioh. Meursii Glossarium Græcobarbarum.

r *Acta creditur Attiniaci,]* Vide fragmentum ad Nithardi historiam, ubi hæc leguntur: Anno *incar. D.870. regni Caroli 33. Indict. 3. Id. Aug. fuit hæc divisio regni in procaspide super fl. Mosam inter glor. Reges Car. & H Ludovicum* &c. In vitâ Lud. Pii Imp. fit mentio Attiniaci his verbis. *Habuit eo tempore circa Missam. S. Martini conventum generalem* in Attiniaco *Palatio*. Extat & inter scriptores Pitheanos, Franc. Sacramentum fidelitatis, quod juraverunt omnes Franci *Missis* D. Caroli Regis secundum capitula facta ap: Attiniacū. Item in Chron. Frodoardi ad an. 924. 928. in vita Lud. Pii pag. 215.

s *Nam legitur quidam Theodoricus,)* Incerta hæc conjectura & fragilis fundamenti, cur enim ex Viennâ & non Indigenâ aliquo? Illud verò de insignibus admodum futile, nec enim insignia aut arma familiarum hæreditaria tunc temporis cognita fuère.

t *Ubi de Carolo Simplice,* Vide Douzam Nord. lib. v. Annal. Holland. ubi indicatam ab Heda assertionem propius explicat, & multorum approbatione confirmat, quem Scriverius & alii sequuntur.

u *Qui quinquennis anno DCCCXCVII. creatus Rex fuit,]* Id quomodo verum esse potuerit non video, cum Pater ipsius Simplicis Lud. Balbus (post cujus mortem is natus fuit) anno 880. vel 881. sit mortuus: Quin Tilletus Bussierius Car. Simpl. Remis à Fulcone Archiepiscopo coronatum anno 892. 12. ætatis tradat, quod à Fauchero præside confirmatur, vide quæ Gaguinus, P. Æmylius, Massonus, Serrius, alii de Reg. Franc. scripta reliquerunt.

x *Carolus vero. Simplex post quinquennalem, &c. obiit anno 933. &c.* De annis regni Caroli hujus valde variāt auctores, eo quod ipse postumus patre Lud. Balbo circa annum 880. mortuo plures habuerit vel tutorio etiā Regio nomine Rectores, nam ad 22. ætatis annum & pro & cū eo præfuerunt Francis Lodovicus & Carolomannus fratres, vel ut alii filii illegitimi, Lud. Balbi 2. Carolus Crassus 9. Odo vel Eudo 11. annis. De mortis ejus anno plures tradunt eum fuisse 929. quod ex Æmylio, Massono, Fauchero, Haræo, aliis, constat. Sigibertus tamen 926. facit, quem sequuntur Tilletus, Paradinus, Bonadus, alii, nemo ad 933. annum eum vixisse scriptum reliquit. Urintius vel is qui Barlandi Duces Brabantiæ supplevit, nimis exorbitat à vero, qui Simplicem anno demum 955. obiisse in carcere somniat. Serrius 927. eum mortuum videtur annuere.

y *Odo tutorio nomine per annos XIII.)* Et hic Heda videtur aberrare à veritate, Æmylius enim Odoni tantum 9. annos concedit nec ei cæteri Francici scriptores plures quàm novem vel decem annos tribuunt, Serrius undecim.

z *Nobilis Bertoldus de Grimbergen]* Unde hæc hauserit Heda ignoro, certè mihi suspecta sunt, nec digna videntur disquisitione altiore.

aa *Dijudicent alii quod velint,)* Hæc apertura omninò aperuit oculos posterorum, ut penitius & altius ad veritatem penetraverint; inter quos primi Nob. Douza pater; diligentissimus Scriverius, & accuratissimis Emmius.

Odilbaldus Episcopus XII.

Odilbaldi virtus.

SEd ad cœpta revertamur, Hungero successit Odilbaldus Frisius XII. Episcopus Trajectensis, vir laudatæ sanctitatis per omnes gradus Ecclesiasticos ascendens ad Præsulatus honorem, provectus est optione omniū, cui Lodovicus Rex primum & postea Zuentibolchus

bolchus filius Arnulphi Imp. confirmarunt, quicquid Ludovicus, Carolus, Pippinus, aliique Reges concesserant, & proprietatem ac immunitatem ab eis obtentam extenderunt sursum *Confirmatio* ad Daventriam, Tielam jam destructam, cum suis ripaticis ac cæteris pertinentiis, & uni- *Donationum* versa alia loca in ipso Episcopatu consistentia. Actum Nuimaga anno D ccc xc Salutis, Re- *factarum Se-* gni verò Zuentibolchi secundo. Iste Odilbaldus cùm præfuisset annis XXIII. rebus subla- *di Episc.* tus humanis ad cœlica regna migrasse scribitur. Anno D cccc. 4. Idus Decembris sepultus *Obitus & sepultura E-* Trajecti apud templum Divi Salvatoris, qui cùm solùm viginti tribus annis præfuerit, & *piscopi.* Hungerus uti præmittitur, anno D ccc lxvi. obierit, à quo anno usque ad diem obitus O- *Temporis* dilbaldi, intercurrunt anni triginta quatuor, sic vacant anni undecim absque alicujus Præsu- *quæstio.* latus noti administratione; nisi hunc contra (a) vetusta exemplaria XXXIII. annis sedisse, voluerimus astruere. Meminit hujus viri Regino Abbas Prumiacensis haud obscurus scriptor sui temporis, hoc modo scribens: *Ea* (b) *tempestate scilicet* Anno D cccc. *Odilbaldus vir san-* *Regino Ab-* *ctus Trajectensis Ecclesiæ Præsul è rebus humanis sublatus ad cæleste Regnum transivit, in* *bas de Odel-* *cujus loco subrogatus est* Egilboldus Episcopus XIII. Deinde *Radbodus* XIIII. *venerabilis* *baldo ejusque successoribus.* *antistes.*

Confirmatio Zuentibolchi sub Odilbaldo.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Zuentibolchus gratiâ divinâ Rex, cùm petitionibus Sacerdotum justis ac rationabilibus divini cultus amore favemus, supernâ nos muniri gratiâ non diffidimus. Quapropter noverit industria seu utilitas omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quàm & futurorum, qualiter Odilbaldus Trajecten-* *Trajectum* *si Ecclesiæ veteris, venerabilis Episcopus, quæ est constructa in honore* *vetus.* *S. Martini confessoris, & aliorum Dei Sanctorum, obtulit obtutibus nostris authoritatem immunitatis Domini & parentis nostri* (c) *Ludovici piissimi Augusti, in quâ erat insertum qualiter Dominus & genitor suus Carolus bonæ memoriæ clementissimus Imperator, & avus Pippinus Rex & antecessores eorum ad ipsam Ecclesiam concessissent omnem decimam, de mancipiis, de terris, & de teloneis, vel de negotiis & de omni re, undecunq; quæ ad partem regiam Fiscus teloneum accipere vel exigere videbatur, & ut homines ejusdem Ecclesiæ sub Mundiburdo & tuitione ipsius Ecclesiæ consisterent; nec non in ripis Dorestado, ut nec bannum, nec fredum, nec conjectum, quod ab ipsis* geschot/ *vocatum esse comperimus, cõtingere aut exactare præsumeret. Et quisquis ex negotiatoribus in eorum ripas intrare voluisset, nullam eis contentionem ex hoc fecisset, nec mansiones in eorum domibus sine permissu eorum accipere auderet, nec eorum res dum vixerint auferre, aut post mortem eorũ contingere, nec ullo modo eis in aliquâ re calumniam generare quis præ-* *In quem sui* *sumeret, qualiter Præsul ipsius Ecclesiæ liberiùs eidem Clero & populo* *nem Dona-* *sibi subjecto alimoniam ministrare, & luminaria in ipsâ sede continu-* *tiones Ecclesiæ fiant.*

 are, at-

are, atque gentiles, qui ad Christianitatem convertuntur, alere & docere possit. Hæc rogavit celsitudinem nostram jam dictus Episcopus, ut ob nostræ mercedis augmentum illi concederemus, ut ipsam legem quam in Dorestadio antecessores nostri Reges videlicet & Augusti antecessoribus suis Præsulibus sc. & Episcopis, ad jam nominatam sanctam Trajectensem Ecclesiā concesserunt in omnibus huic sanctæ Traj. Sedi, ob amorem Dei, & reverentiam S. Martini in Daventre scilicet & Thiele, universisque aliis locis in ipso Episcopatu consistentibus concessissemus. Cujus petitioni libenti animo aurem accommodare placuit, & per hanc nostram auctoritatem confirmare, ut sicut in Dorestadio in terris S. Martini residentibus, vel cum navibus adripantibus, aut ibi commanentibus, nec teloneum, aut conjectum, seu mansionaticum, aut fredus à ministerialibus nostris exigatur, sic in Daventriâ villâ & Thielâ omnibusque aliis locis in terris & possessionibus ejusdem Trajectensis Ecclesiæ consistentibus & commanentibus, de cætero ab exactoribus nostris non expetentur, sed hæc omnia ob mercedis nostræ augmentum & æternam remunerationem in jus & dominationem jam dictæ Ecclesiæ Traj. redeant, ut S. Martinus, in cujus veneratione ista contulimus, dignetur pro nobis intercedere, ut veniam peccatorum nostrorum mereamur habere. Et quicunque hanc donationem infringere aut immutare per malevolentiam tentaverit in iram omnipotentis Dei & S. Martini se incurrere sciat. Et ut veriùs credatur, & diligentiùs observetur, manu propriâ nostrâ subtus hac confirmavimus, & sigillo nostro assignari jussimus. Signum Zuentibolchi gloriosissimi Regis, Wadgerus Notarius ad vicem (d) *Radbodi Archicancellarii recognovi. Data* VIII. *Kalendas Iulii, anno incarnationis Dominicæ* DCCCXC. (e) *indictione* VIII. *anno verò regni Domini Zuentibolchi secundo. Actum Nuimaga palatio Regio in Dei nomine feliciter; Amen.*

Daventre. Radbodus.

At ne obnubiletur splendor & amplitudo Ecclesiæ Trajectensis, utile duximus commemorare res ac proprietates bonorum, quæ Divo Martino & Ecclesiæ suæ ab olim à Regibus, Imperatoribus, & piis Christianis ibidem traditæ sunt, & in quarum usu & possessione ipsa Ecclesia fuisse comperitur, usque ad tempora hujus Odilbaldi Episcopi.

(f) Bona & immunitates Ecclesiarum Trajectensium.

Catalogus bonorum ad sedem Ultrajectinam pertinentium: Ubkirica.

IN Dorestado Ecclesia, quæ vocatur Ubkirca, cum omnibus appenditiis suis, terris, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus, omnia hæc cum insulâ, quæ jacet juxta Ecclesiam sancti Martini, circumquaque inter Rhenum & Leccam; & insulam juxta Bosenchem, quæ propior villæ Rijswich, hæc omnia sancti Martini. De vico etiam supranominato decima pars sancti Martini in omnibus rebus, & inter

& inter Holnwech & Freger-Mahusenhem, sive quod vulgò dicitur Leck terra illa sancti Martini. In villâ Ryswich Ecclesiæ cum terris ad easdem pertinentibus, & tres alii mansi. In Lote ecclesiæ tres, cum terris ad easdem pertinentibus & septem alii mansi, exceptâ Regali decimâ. Et in Haschem tertia pars totius villæ, & insuper mansus unus, quem Hagabard dedit; villa Thorhem cum Ecclesiâ & omni integritate sancti Martini. Villa Galama similiter in villa Westfrisse mansus unus, in Tulle mansi tres. In villâ Upburen mansus unus, in Gestharpe Matka duæ virgæ simul jacent, in villâ Smul mansus unus. In villâ Haltna, quicquid Herlulphus habuit ibi, & Ecclesia cum quinque mansis. In Lanthein juxta fluvium Laca unum. In supradicta villâ Tulle mansus unus, quem Herlulphus dedit. In Helpini IV. & dimidius mansus. In Lorech tres mansi. In Rugrum sancti Martini totum. In Rumpse simul in Werkum duæ Ecclesiæ cum terris ad easdem pertinentibus, & octo mansi alii. In villâ Iodichem tertia pars villæ. In Fresdorê Ecclesia cum XV. mansis, Bunichem totum S. Martini. Fetna similiter, Nesseschorst similiter, Suegsnon similiter, in Rudinhem quarta pars totius villæ, Suesna similiter, Marsna similiter, in Lonaralaca duæ partes totius villæ sancti Martini: in Merchishem similiter quarta pars totius villæ; in pago Germepi tam de terris, quàm etiam de pascuis seu piscationibus, vel de omnibus rebus quinta pars sancti Martini. In Vurdam totum sancti Martini. In Potarne quinque mansi, In Walricheschem quinta pars villæ. In Hermesche quarta pars villę, villa Gimelt propria sancti Martini. In Calmere IV. pars totius villæ. In Alfna duæ partes villæ. In Braçanhem similiter; in Wilischem VII. mansi, in Martischem duo mansi. In Willighen III. mansi, in Suetam similiter. In Havesche similiter, in (g) Holtland IV. mansi, in primâ Leithen II. in secunda & in tertia unus. In Rodeuburgh quinque mansi, in Leghan V. In Loppishem II. In Lippinge similiter. In Wadinghem III. in Fore similiter, in Forenburgh II. In Forschate III. In Cralingen I. in Hostenpinhem II. In VVestenpinhem II. In Corscan III. mansi. Thialind filia Alberti cum filio suo Reginberto tradiderunt quicquid habuerunt in Uphusen Martino. Ecclesia quæ dicitur Holtsole cum omnibus sancti Martini. In Masceland de omni decimâ sancti Martini totum & ad integrum. Et Sinnoverit totum, Ostburem totum. Similiter Ecclesia quæ dicitur Valcanaburg cum omnibus appendititiis sancti Martini totum & ad integrum. Honerathorp totum. In Suthrem IV. mansi, in Hellere V. In VVabbigem III. In Girtastirp II. In Pillingem I. In Marandi I. In Epharadum II. In Elsnum II. In VVirthum II. In Masanusam quicquid Elegsuind ibi hæreditatis habuit, vel ejus videbatur possessio, totum tradidit ad sanctum Martinum. In Ler. III. In Rusigen III. In Hustingest III. In Litlongest III. In Lanlongest mansus & dimidius. In Honarathorpa medietatem totius villæ, quicquid ibi tradiderunt Ernulphus & Radulphus hæreditatisque habuerunt. In Rhotusshem, medietas totius villę sancti Martini, & insuper hæreditas Aldbutgæ quicquid ibi habuit. Piscatio quam Gerulphus habuit in extremâ parte Rheni fluminis sexta pars pertinet ad sanctum Martinum. In Heslem mansi V, In Ostrataschem II. In Heslemaholte III. In Lux III. In Ostsagem V. In Schota II. In Offrichem thagintes tertia pars & mansi VI. In Westsagem totum absque II. mansis. In Linsna V. In VVarmelde III. In Ostresgeist II. In Polgest II. In Husingest III. In Ossem II. In VVilkenheim cum omnibus appenditiis sancti Martini. Similiter in Buren cum omnibus appenditiis, & in Thalinge similiter totum sancti Martini. In Broghem II. In Limbon Ecclesia cum mansis X. In Nortgo VII. In Lethem totum & ad integrum sancti Martini, cum sylvis & omnibus adjacentiis; similiter Axmeri Scota totum sancti Martini. In Haralem III. In Velssen II. In Snattingaburich X. In Schraveholt X. In Vennapen totum sancti Martini. In Hex II. In Bredhem III. In Batchem duo. In Landen tres. In Benthem VI. In Westburhgem V. In Hosterburgem II. In Brockhem & in Cumulshem III. In Godolphem II. In Pischem I. In Panga VII. In Guisingo totum sancti Martini. In Wintmundhem V. In Husidina III. In Lidum II. In Vagarafelda II. In Edestorpa III. In Padhem II. In Sichusum totum S. Martini. In Hagarum III. In Zutheren II. In Blechtingen II. In Schoronlo XV In Bergum V. In Beverfelda II. In Cãptorpa I. In Berchenburen I. In Vranlo I. In Texle tertia pars S. Martini. In Wiron duæ partes totius terræ S. Martini cum Ecclesiis utriusq; terræ; & in Varoth similiter, decima quoq; navium quæ illuc procellarum impetu feruntur, ac inventionis ad sanctum Martinum pertinet, quia ibi telonium non est. De teloniis quoque aut de negocio, aut undecumque ad partem Regiam jus Fisci censum exigere debet, omnis decima sancti Martini est; similiter & de tributo quod Husloto vocatur. In VVer-

Ryswyck. Hagabard. Galama villa. Upburen apud Isselstern. Herlulphus. Rodichem. Marsna. Holtland. Leithen. Rodenburg. Cralingen. Tialind. Holtsole. Valcanaburg. Ernulphi & Radulphus. Gerulphi piscatio. Haralem.

mere

Piscatio. mere omnis piscatio, & in Utermere laxatio retium, quod Tragal dicitur, omnis & dimidium piscationis ad sanctum Martinum pertinet, in Darmasche tota piscatio sancti Martini, in Amuson VII. were ad stipandum in Getzewad. In flumine Vennepâ omnis piscatio sancti Martini, in Almere Regalis decimæ census, qui vocatur Cogschult, in Nesse villâ cum omni piscatione. Decima etiam in Almere de sagenis sancti Martini est. Sed modo illæ aliæ partes novem propriæ sunt sancti Martini. Sed & alia piscatio in flumine Fecht tota sancti Martini est, cum omnibus stagnis ibi adjacentibus, omnesque aquæ in Insterlaca cum omni piscatione sancti Martini. Dedit Wiron in Alintlo mansum dominicatum(h)cum terrâ Salariciâ sancto Martino cum servis in (i)eadem villâ manentibus, quorum hæc sunt nomina: Folcric, Offo, Radberch, Daxger, Thiemar, Redger, Redulf, Dinnach, Remger, Daxburch, Aldo, Richard, Diacer, Wibald, Thito, Hune, Wulfbald, Adolf, Geldulf, Hyldulf, Cathald, Gerhelm, Beclo, Saxger, Everbald, Ostlef, Osburg, Tatlo, Edo & quicquid ibi habuerunt: nunc computatum est in XII. mansos, quorum Poppo, unum habet. In Nothanheri VI. in Lugdingem, & in Strene VI. in Huwido VII. In Heldingen sunt mansi Regis III. & quod superest totum sancti Martini, faciunt mansos XXXII. In loco qui vocatur Beostan-Westaine, XXV. mansi, in Strude lx. & XII. mansi, qui fuerunt Dei sanctorum Martini, Bonifacii, Willebrordi, Ludgeri, Landberti, & Domini Regis & Iubante, Abbo, Alchrasan, Thrudlof, Lindrad, Garbard, Siburg, Gesnulf, Bulo, Soltolf, Garburg, Saxburg & frater ejus Thâgburgû habuit. Isti sunt S. Martini cû terrâ quâ habuerunt. In Wihemundhem III. mâsi, in Ellinthem II. in Wenningen V. mansi, in Landrage III. mansi, in Westerburgen IV. mâsi, in Hosterburgen II. In Beverhem IX. mansi, in Litum III. mansi, in Rotelnashem quod modo dicitur Rinesburg XIII. mâsi sancti Martini sunt, quos Radulphus & Aldburgis de suâ hereditate tradiderunt sancto Martino, & mansi jacent Binorthanflieta. Sedilia autem, quæ Hofsted dicuntur, bisutamflieta, in quibus supra nominati manserunt. In Beverhem tradidit Gutha Ecclesiam necdum consecratam in jus & dominium sancti Martini, eâ videlicet ratione, ut post consecrationem ejusdem Ecclesiæ decimę darentur ad supradictam Ecclesiam de villis his nominatis vocatis Beverhem, Gileshem, Eggingem, Scupildhem. Præterea sunt mancipia quæ jure debentur propria fore almi Martini juxta Feilsum. Tetla & filius ejus, Abbo filiæque ejus tres; Beclo etiam & sorores ejus Frithesuind & Eimburg cum illorum infantibus. In Texele Ecclesiæ omnes sancti Martini, & totius terræ, quæ ad Regem pertinebat, tertia pars sancti Martini, exceptis aliis terris, quas Christi fideles tradiderunt, quæ omnia leguntur inconvulsa mansisse usque ad tempora Otbaldi Episcopi, etiam cujus temporibus fuit quidam presbyter nomine Sibrant qui jussu supra dicti Episcopi regebat omnes Ecclesias in eadem insula Texele cujus fratres his nominibus erant nominati Ostraven & Lintraven. Item in Nortwalde Regalis decima, sicuti in aliis locis, & insuper Accastorp totum sancti Martini in Medemelake regalis decima, & insuper sicut continentur, aquæ, quæ vocantur, Win Warflit, totum S. Martini nec non etiam Fresionowic totum sancti Martini, in terris, sylvis, pascuis, aquis, & piscationibus.

Danarsche. Vennepa. Almere. Fecht. Servi. Poppo. Hofsted. Villæ. Mancipia. Fresionowije

Verùm parum est hæc commemorasse, cum Henrici, Ottones & subsequentes Reges, & Imperatores longe majora contulerint nempe adjacentes provincias, ubertate glebæ, frequentiâ populi, & amplitudine opum & potentiâ regno haud cessuras: veluti Comitatus boni Everhardi, Walgeri, Teisterbantiæ, Veluæ, Twenthiæ, Drenthiæ, Grunorum (quos antiquitus Salii, Bructeri, Franci, Vectæ, ac inferiores Saxones tenuerunt) quorum pars non modica incuriâ Episcoporum, suos ditare studentium alienata, seu violenter à potentioribus occupata, aut per defectionem perfidorum subditorum in potestatem aliorum concessit, seu libertatem sibi vindicavit; maxima tamen hâc tempestate sub ditione Episcopi constituitur, uti in suis locis videbitur. Cùm autem in plerisque donationibus & actis mentio fiat Zuentibolchi Regis, & hujus nomen minus notum, vitáque à multis ignoretur, propter scriptorum raritatem, operæprecium duximus, ea quæ invenire potuimus hic intexere, ut hæc obscuritas in parte elucidetur.

Quæ posteriores Impp. & potentes sed Ultrajectinæ contulerint.

De

De Zuentiboldo historia.

(k) ARnulphus filius Karolomanni, quem ille, cùm sibi ex legitimo matrimonio soboles nata non esset, propter conjugis infecunditatem, ex quadam nobili fœminâ suscepit, Arnulphumque nominari voluit ob memoriam Arnulphi Metensis Episcopi, qui à Ludovico patruo suo provinciâ Carantanâ donatus, quam pater pridem illi concesserat, genuit (l) ex pellice filium quem à Zuendiboldo Rege Marahensium Sclavorum (is enim ipsum ex sacro fonte levavit) id nomen sortiri voluit, primum honores * Megandi Comitis & nepotis Odonis Regis circa annum D ccc xciv. illi largitus. Deinde Wormatiæ assensu omnium, Regno Lotharii præfecit, qui anno D ccc xcvi cupiens amplificare terminos regni sui, collecto immenso exercitu adversus Odonem Laudunum Clavatum obsedit frustra, ac tandem recessit: & hortatu patris, Odam filiam Odonis Comitis duxit in uxorem. Anno D ccc xcix,* Reginharium ducem sibi fidelissimum, & unicum consiliarium (nescitur cujus instinctu) à se reppulit, & honoribus ac hæreditatibus interdictis, eum extra regnum excedere jubet, qui adjuncto Odocare Comite, & quibusdam aliis cum mulieribus & parvulis, & omni suppellectili in locum tutissimum ad Molam, qui Dorsos dicitur intravit, ibique se communivit. Quod cum Rex cognovisset, castrum obsedit, nec prævalere potuit. Recedenteque itaque eo, Comites Carolum adeunt, & cum omni exercitu in regnum introducunt. Quod persentiens Zuentibolchus licet serò se circumventum, cum perpaucis fuga dilabitur. Carolus recto itinere Aquas venit, deinde Neomagum perrexit. Interea Zuentibolchus ad Franconem Leodiensem Episcopum venit, & cum cum omnibus suis secum assumens Mosam transiit, & ad * Florineas contendens, ubi omnes Proceres regni qui in illis partibus erant, ad eum confluxerunt; ex desperatis itaque rebus vires se recepisse congaudens, resumptâ fiduciâ contra æmulum ad pugnam proficiscitur. Carolus à Neomago revertens Prumiam venit, & inde adversus Zuentiboldum copias transfert, verùm appropinquantibus ex utrâque parte exercitibus nequaquam pugna committitur, sed intercurrentibus legatis pax firmatur, sacramenta jurantur. Carolus transvadatâ Mosâ in suum regnum revertitur. Zuentibolchus colloquium habuit cum optimatibus Arnulphi & Caroli ac suis apud sanctum Goarem, & rursum Dursos expugnare tentavit temerè. Anno D cccc. defuncto Arnulpho Imp. Proceres & Optimates qui sub ditione Arnulphi erant, ad Forocheim in unum congregati, Ludovicum (m) filium præfati Principis, quem ex legitimo matrimonio susceperat regem, super se creant, & coronatum Regeniique ornamentis indutum in fastigio regni sublimarunt, quamvis aliqui hunc Zuentibolchum etiam Ludovicum nominent. Dum hæc in Germaniâ geruntur inter Zoentiboldum & primores regni, inexpiabilis oritur dissensio propter assiduas deprædationes & rapinas quæ in regno fiebant: Et quia cum mulieribus & ignobilioribus regni negotia dispenens, honestiores & nobiliores quosque dejiciebat, & honoribus & dignitatibus exspoliabat, pro hujusmodi itaque causâ omnibus odiosus efficitur. Certatim itaque ad Ludovicum transeunt, cumque in regnum introducunt, & in Theodonis villa manibus datis dominationi ejus se subjiciunt. Ludovico transeunte Rhenum Zuentibolchus eò adunatis quoscunque potuit, civitates circuivit, incendiis & rapinis cuncta devastans, arbitratus defectores, qui propter ejus insolentiam & immanem malitiam ab eo defecerant; immaniora & pejora faciens ad se revocare posse. Ludovicus rursum in regnum accersitur, & a Comitibus Stephano, Gerhardo & Matfrido prius honoribus, & dignitatibus privatis, & posteà per Arnulphum patrem reconciliatis eidem, Zuentibolchus in prælio interficitur Idibus Augusti: Et eodem anno Gerhardus Comes Odam uxorem ejusdem sibi in matrimonium copulat. In annalibus tamen Leodiensium refertur post Carolum tertium, jamque Imperio à Francis ad Longobardos translato Arnulphum (licet à Formoso Papa R. in Imperatorem inunctum, sed nec filium ejus, nec plerosque alios connumerari inter Augustos, & usque ad Ottonem (n) primum solo regio nomine contentos. Ludovicum quoque (o) hunc in loco Forechem Regem declaratum. Anno D cccc. tertio, ad Imperium non pertigisse, Imperiumque stirpis Carolinæ in eo finitum. In eo autem prælio in quo Zuentibolchus occubuit, quicunque vulneraretur, aut mortem non evasit, aut nunquam sanari potuit. Corpus ve-

Origo.

* Megingandi Regin.

* Reginbert.

* Reg. Forich magn.

Zuentiboldi perversitas.

Imperium à Francis ad Longobardos translatum.

Vulnera lethalia.

rò beati Regis (sic enim narratur tanquam inter Divos relatus) sepelitur in ecclesiâ Susterensi ab ipso fundatâ Leodiensis Diœceseos, in quâ & Benedicta & Cecilia ipsius Regis filiæ sacro velamine initiatæ præfuerunt annis aliquot, multis relliquiis ac privilegiis decoratâ: Memoria hujus Regis celebratur Idibus Augusti, ut prætactum est superiùs in vitâ Gregorii præsulis.

Sepultura Zuenteboldi.

a *Contra vetusta exemplaria 34. annis,*] Imò Beka, Chronicon magnum, Bockenbergius tot annos eum præsulatui præfuisse referunt, alii paulo minus 33. inter quos Barlandus.

b *Eadem tempestate scilicet anno D CCCC.* Regino ad annum 899. hæc refert neque Egilboldi meminit, at Radbodum Odilbaldo successorem addit. Sunt qui Odilbaldum anno 898. obiisse volunt, in Mirop. Cod. etiam. 899. annum reperi.

c * *Parenti nostri Ludovici piissimi Aug.*] Largo modo parentem vocat Ludovicum Pium, cum Zuenteboldus quartus ab eo fuerit, ut ex hoc stemmatis parte patet.

Pipinus Rex Fr.	Carolus Magnus Imp.	Ludovicus Pius Aug. ex Emgarde genuit.	Ludovicum Germanicum, qui	Carolomannum, cujus ex concubina filius	Arnulphus Imperator qui ex concubina reliquit	Zuenteboldum Lotharingiæ Regem.

d *Ad vicem Radbodi Archicancellarii,*) Hic Radbodus, juxta Reginonem, mortuo Bertulfo Trevirorum Episcopo 4. Idus Septemb. 883., ad VII. Id. Aprilis anni sequentis per Clerum & populum eidem successor electus est, cum primum fuisset Abbas Epternacensis: & præfuit annis XXI, ut Bertius in Germ. lib. 3. Kiriander verò, eum Abbatem Mediolanensem facit, & anno C. 914. obiisse tradit.

e *Anno incarn. Domini D CCC XC. Indict. VIII.*) In M. SS. Indict. XIV. legitur qui est annus C. 896; itaque restituendum arbitror *Anno D. 896. Indict. 14.* Isque annus secundus est regni Zuenteboldi in Lotharingiâ; quod indicant ejusdem diplomata ap. Kiriandrum Commentar. de rebus Aug. Treviror. parte XI. Regino autem ad annum 894. sic habet: *Post Wormatiam venit*, nempe Imp. Arnulphus) *ibique placitum tenuit, volens Zuendibalch filium suum regno Lotharii præficere, sed minimè Optimates regni eâ vice assensum præbuere*, quod anno sequenti eū obtinuisse addit: ergo annus 895. fuit 1. annus regni Zuenteboldi, & 896. secundus.

f *Bona & immunitates,*] Extat in libro Cathenato Salvat. & archivis Collegiorum Traject. hoc titulo: *Commemoratio de rebus S. Martini Trajectensis Ecclesiæ, quæ jam olim ibidem à fidelibus traditæ sunt.* Nomina verò propria locorum quæ hic recensentur cum pleraque valde obscura & incerta sint, malui relinquere, quam incertis conjecturis confundere; prodit nihilominus hoc scriptum & auctius quàm prius & correctius.

g *In Hollant,*) Quæ vera olim & primitiva Hollandia, puto me alibi indicasse, ex libro Cameræ dicto, Ecclesiæ Tr. qui & liber Statutorum dicitur; ubi inter Decanos rurales Diœceseos Trajectensis nominatur Decanus de Hollant, cujus jurisdictio per magnam Insulam, nunc Zuyt-Hollandiam extendebatur, & distinctus erat à Decanis Moselandiæ, Westlingiæ, Renolandiæ, Kinemariæ, Amstelandiæ, Betuæ, &c. cui rei probandæ etiam videtur facere diploma Episcopi Godeboldi
» donantis collegio D. Petri quædam bona in eadem insula magna sita, quod incipit: Ego Godebal-
» dus Dei misericordia Trajectens. Ecclesiæ humilis Minister, Ecclesiam mei juris in Holland, quæ
» vocatur Tiezelinesſkerka, B. Petro in Trajecto, ac fratribus in Ecclesia B. Petri Deo servientibus
» in perpetuum tradidi &c. Et hic locus, videtur separatum territorium, à reliquis, quæ nunc sub nomine Hollandiæ comprehenduntur, denotare.

h *Mansum dominicatum, cum terra Salaricia,*) Mansus quid sit. vide Hotomannum comment. de verbis feud. Lydius in Gloss. putat terram esse XII. jugerum; oos vernaculo sermone vocamus een Hoeve/ agri mensuram 12. jugerum. De huoba & curte quæ observavit ad parænet. Teuton. Goldastus, vide ib. pag. 440. In legib. Antiquis. Huobas & Hobunnas invenimus dictas etiam mansos. dicitur autem Mãsus Dominicatus, quod dominio Principis obnoxius, vel quod ab eodem donatus Rabanus ad Otgarium: *Proprietas dominicalis dicitur quæ dom. Imperatore ex paterna successione hæreditario jure pervenit*, adde gloss. ad capp. Car. & Lud. Aimon. lib. V. c. 30. hist. Franc. *Ut de mansis indominicatis solidus unus daretur.* Legimus etiam mansum *Regalem, Dominicum, Indominicatum* &c. Salariciam vero terram credo illam fuisse quæ Salicæ legi obnoxia, vel quæ ad mulierem non perveniret.

i *Ex servis in eadem villa manentibus,*] Mansi erant alii liberi, alii serviles. In Tradit. Fuldens. lib. 2: *Duas huobas serviles.* Item. *Trado servum unum cum sua huoba*, quod & Bignonius indicat ad Marculf. form. & ex hoc loco apertè constat. Quamvis enim coloni & adscriptitii jure Romano prædiis essent adstricti, ita ut ea relinquere non possent, liberi tamen erant, & res proprias habebant l. 1. Cod. de Præd. Tamiacis lib. XI. l. 18. de Agricolis & censitis lib. eodem.

k *Arnulphus filius Karolomanni,*] Hic Arnulphus fil. Karolomanni, fratris Ludovici, F. Lud. Balbi Francorum Regis fuit; qui regnare cœpit post Carolum Calvum anno 879. ex quadam nobili fœmina, & si Lazio habenda fides, ex Lutovindâ nobili Carnâ, extra matrimonium progenitus, Imperium Carolo III. abdicante suscepit anno 887, ut testatur Onuphrius; quæ verò sequuntur pleraque ex Reginone sumpta sunt, lib. 2. Chron. Meminerunt etiam Zuentiboldi Sigisbert. in Chron. Luitprandus Ticin. de gestis per Europam lib. 1. cap. 7. Annales Franc. Fuld. ad annum 900. Chron. Laurishamense, Gobelinus Cosmodrom. lib. 6. cap. 44. Contractus ad ann. 900. Marianus Scotus lib. 3. in Arnulp. Imp. Sifridus presb. Misnensis in eodem. Fr. Haræus de Brab. principibus, in Carolo Simpl. Chron. Naucleri, vol. 2. Gener. 31. ad princ. Aventin. lib. 4. Annal. Bojor. Fauchetus, Antiq. Gall. lib. 7. cap. 5. & seq. Miræus in Annal. Belgicis ad annum 899. Cuspin. in Arnulph. Imp. Divæus rer. Brab. lib. 4. ad finem; alii.

l *Ex pellice genuit filium,*] Lazius de migrationibus Gentium lib. 6. Arnulphi filium ex Helinrada concubina genitum (Zuentiboldum vulgò dictum) Suetibogum vocat Lotaringiæ Ducem, idque Hepidanno S. Galli monacho Tuventibolch nominatur.

m *Ludovicum fil. Arnulphi, quem ex legit. matr.*] Onuphrius de Cæsaribus lib. 3. Ex Lutgarda vel Deyta Augusta natum tradit, eique germanas tribuit Bertham & Luitgardim uxorem Ottonis Saxonis; priorem conjugem Luthardi I. ejus nominis Com. Clivensis facit Cuspinianus, qui & alteram Arnulpho dat conjugem Agnetam matrem Arnulphi cognomento mali ducis Bavariæ, & Wernheri Comitis à Schaurn. P. Æmylius tamen contra omnium ferè historicorum sententiam sic scriptum reliquit: *Duos reliquit filios ex concubina procreatos, Vendaldum & Ludovicum. Paternis autem natalibus, nulla præclara gesta re nobiles. Ille Paucorum annorum Lotharingiæ Rex; hic solo nomine Augustus. obiit anno Sal. 912.* Cujus opinioni consentientem alium nondum reperi. Vide Andream Presbyterum Ratisponensem in Chron. Bavariæ, ubi agit de Arnulpho & liberis ejus.

n *Usque ad Othonem primum,*] Baronius Ottonem ab anno 962. imperare cœpisse tradit; & post Carolum III. cognomento Crassum in Italiâ Berengarii, Guidones & alii quidem exorti sunt, qui regium nomen usurparunt; nec id tamen obstitit quo minus Ludovicus hic Arnulphi F. Cæsar diceretur; vide Onuphr. de princip. Rom. lib. 3. Verùm miror interim Sigonium de Regno Ital. lib. 6. Arnulphum tanquam vitio creatum inter Impp. non numerare, quem aliqui Italorum secuti sunt, Blondus autem 2. Decad. libro 2. sic ait: *Desiit in Arnulpho gens Francorum Romanorum Imperium possidere.* Atque ita Itali suis faventes (qui tamen tyranni potius quàm Impp. dici merebantur) eosdem Imperatores & Augustos magno fastu pronuntiare solent. Germanos & Francos insuper habentes; quos Barbaros sæpè, ipsi ex barbarorum fæce progeniti, appellare non verentur.

o *Ludovicum quoque hunc anno 903. ad Imperium non pertigisse,* Onuphr. Panvin. loco supra citato: *Rex appellatur in Forcheim, coronatus Aquisgrani ab Hattone Archiepiscopo Moguntino, regnavit annos* XII. Arbitrantur quippe Itali Imperium à Pontif. Rom. coronatione pendere; quare & plures posterorum Imperatorum Reges tantùm Romani, vel Germaniæ, ab ipsis dicti sunt.

p *Inter Divos relatum,*] A Susterensibus Virginibus, quarum Monasterii fundator extitisse creditur, more ejus ævi; de quo videndus Tom. 3. rer. Alamannicarum pag. 64. Hunc Suentibolchum etiã Eventiboldum vocatum lego ab Anselmo in vita Vranc. Leod. Episcopi quem & Lazius Suetibogum, & Switibaldum nominat.

Egilboldus Episcopus XIII.

EGilboldus natione Frisius unanimi omnium voto, XIII. Episcopus surrogatur in locum Odilbaldi, vir non contemnendæ vitæ, literis clarus & ipsi Zuentiboldo Regi acceptus, qui ejus contuitu famulam quandam datis, ut lex Salica docet, in commutatione duobus mancipiis prius & posteà secundum (a) legem Francorum denarium ejus excutiens hoc modo servitutis vinculo liberavit & donavit ingenuitate. Actum Nuimagæ (b). præfuit hic cathedræ Episcopali solum duobus annis, sed secundum Iohannem Bekam sex mensibus tantùm, cujus etiam mentio habetur in annalibus & apud scriptores, decessit 3. Calendas Octobris, sepultus in eâdem (c) ecclesiâ, quâ & Odilbaldus. Hoc etiam tempore volunt Theodericum primum Comitem Hollandiæ concessisse Fatis, subsequente paulo post Ghena ejus conjuge, sepulti Egmondæ in Monasterio, quod ex oratorio ipse ligneum erexerat.

Lex Salica.
Lex Francorum.
Forma manumissionis.
Iob. Beka.
Obitus Egilbaldi.
Obitus Comitis primi Hollandiæ.

In vitâ Radbodi Episcopi, VI. tomo SS. Surii, Egilbertus vocatur: in Veteri quoque Cod. Eylbodum lego.

a *Secundum legem Francorum denarium ejus excutiens,*] Vide legem Salicam cap. 28, & ibi à Lindenbruchio annotata. Extat & libr. 1. cap. 22. Formul. Marculfi præceptum denariale his verbis expressum. *Quia N. vir inluster servum suum nomine N; per manum illius ad nostram præsentiam, jactante* denario,

denario, secundum legem Salicam dimisit ingenuam, ejus quoque absolutionem per præsentem auctoritatem firmamus. Adde, quæ ad hunc locum Bignonius, de tribus manumissionis modis ap. veteres Francos, eleganter tradit. Genabi quoque in Galliis, in templo S. Crucis elegans manumittendi formula extabat lapidi incisa. Legitur hujus manumissionis diploma integrum in Archivis Collegiorum Traject. cujus operæ-pretium hic addere tenorem;

Præceptum Suentibolchi sub Eylboldo Emancipationis jure Francorum factæ.

IN nomine S. & Indiv. Trinit. Zuentiboldus divinâ præveniente clementiâ Rex. Cum fidelium nostrorum petitiones ad effectum perducere curamus, omnino animos eorum erga nostram utilitatem reddimus promptiores. Ideo noverit omnium Sanctæ Traject. Ecclesiæ fidelium futurorum scilicet & præsentium nostrorum universitas; Quandoquidem fidelis noster nomine Eylboldus Episcopus aures pietatis nostræ adiit, humiliter deposcens, ut unam è familiâ juris Ecclesiæ S. Martini in Elste, Odburg videlicet, liberam ac ingenuam fecissemus. Nos quoque petioni ejus acquiescentes, datis postea in commutationem, ut lex Salica docet, duobus mancipiis præfatæ Ecclesiæ propriis. Et postea secundum legem Francorum denarium ejus excutientes, & sic eam servitutis vinculo liberavimus & ingenuitatis ei confirmationem tribuimus. Nos quoque Eminentiæ nostræ Apices ei fieri atque conscribi jussimus, per quos mandamus atque firmissimè præcipimus ut prænemorata Odburg ingenua sit, & sub ingenuitatis nomine secura atque illæsa omni tempore firmiter permaneat, ita, quasi ab ingenuis parentibus nata esset. Et ut nostræ confirmationis authoritas inviolabilem obtineat firmitatem, annuli nostri impressione subtus signari jussimus.

Signum Zuentiboldi Regis, Walterus Notarius ad vicem Fretiboldi Archiepiscopi & summi Capellani recognovi. Actum Nuimaga regali Palatio in Domini nomine feliciter.

b *Præfuit solum duobus annis,*] De tempore mortis hujus præsulis, & quamdiu præfuerit Ecclesiæ Tr. quam omnia sunt incerta, satis inculcat hic Heda. Sunt qui x. tantum ei menses tribuunt. Beka parvo eum tempore pontificium gubernasse scribit. Barlandus, mense sexto quam administrare cœperat, fatali morte consumptum tradit, Bockenbergius annum unum sedisse vult.

g *Hoc etiam tempore volunt Theodoricum,*] Quæ de obitu Theodorici Com. narrantur non minus dubia & incerta sunt, quàm quæ de Egilboldo dixi, de quo plura consideratione digna supra auctor noster tradidit, & videndus omnino est diligentissimus Scriverius, qui acri judicio excussit hæc paradoxa in notatis ad Chronicon Hollandiæ, & nos ad Becani Chron. quædam diximus.

Radbo-

Radbodus Episcopus XIV.

RAdbodus sive Radbodo vir illuster, & (a) Regio sanguine ortus (siquidem maternus attavus erat Radbodus Rex Frisiorum, & Guntherus (b) Coloniæ Agrippinæ Episcopus ejus avunculus) urgente Arnulpho Imp. Episcopus XIV. constituitur animo satis renitente. Hic educatus in aulâ Caroli Regis Francorum, (c) Nannonis Philosophi profitentis septem artes (quas vocant liberales) fuit auditor, & , uti conjicitur ipsius Zuentibolchi Regis (d) Archi-cancellarius, humanis (e) ac divinis literis apprime eruditus, valuit carmine & pedestri oratione: cujus scripta in vitam & laudem Sanctorum adhuc extant, potens etiam spiritu prophetico & vivens clarus miraculis. Ordinatus autem Episcopus, jam exteriorem hominem supplantans, & relinquens aulam Regiam, fervore religionis accenditur, orationibus, eleemosynis & corporis macerationi intentus usque adeo, ut dum convivæ uterentur vino, ipse solus & clam illis aquam sumere consueverit: quod cùm quidam Gommarus suspicaretur, expetiit ex ejus poculo bibere, & non consentienti subtrahens scyphum, hausit ex illius liquore, quem repentè ex aquâ in optimum vinum constat fuisse commutatum, quo comperto ille supplex deposcit veniam. At urbe Trajectensi jam per tyrannorum crudelitatem omninò desolatâ, constituit sedem apud (f) Daventriam. Properans autem certo tempore adire Trajectum, visitaturus loca & corpora Sanctorum, habuit Danos obvios pium ejus propositum impedientes, quos piè admonitos, ut à crudelitate & Idololatriâ desisterent, ac fidem Christianam sumerent, obaudientes & mortem comminantes tanquam perditos notavit anathemate, & statim subsecuta ultio unam cœlesti icti fulmine, interierunt. Quo miraculo commoti Christiani eos sumptis armis propulerunt Trajecto. Præterea Baldrico juveni claræ indolis adducenti binos clericos conterraneos suos exoranti, ut eos consecraret sacerdotes. Respondit, peracto triennio mihi ab ergastulo carnis absoluto succedes Episcopus, hos tunc ordinabis, & loca sacra ac urbem Trajectensem restaurabis, prout eventus rei posteà edocuit: huic in Tuentoniâ extremâ valetudine laboranti, apparuit sancta Dei genitrix, comitata Agnete & Teclâ virginibus, consolans eum, & promittens spem sanitatis, subjungens tamen ipsum haud longo tempore superstiturum mundanis miseriis. Itaque liberatus ab illâ ægritudine assiduò se præparavit ad resolutionem beatam, exiens Tuentoniam & apud Homersum sive Othimarshem lecto decumbens inter decantandum laudes sancti Martini, migravit ex hoc sæculo III. Kalend. (g) Decemb. Anno D CCCC XVII. translatus Daventriam. Præfuit in tantis Danorum calamitatibus annis XVII. adscriptus (h) catalogo Sanctorum. Ad cujus sepulchrum confugientes, fiunt compotes votorum. Cui Zuentibolchus Galliæ Belgicę sive Lotharingiæ ac Carolus Francorum Reges, confirmarunt donationem Daventriæ oppidi ac illius arcis, & Thielæ cum teloniis & pertinentiis anteà ecclesiæ Trajectensi factam. Et Conrardus Rex similiter confirmavit, quicquid alii Reges concesserant ad preces Udonis consanguinei sui & Walgeri Comitis, anno D CCCC XIV. regni ejus tertio. Actum apud Willenaburg. Supersunt multa ejus præconia in laudem Sanctorum composita, & etiam inter alia scripta hæc comperimus literis vetustis annotata, (h).

Nanno Philosophus. *Radbodi virtus.* *Radbodi scripta.* *Frugalitas Radbodi.* *Gommarus* *Aqua in vinum mutata.* *Dani obviam venient Radbodo, & ab eo feriuntur anathemate.* *Dani Trajecto expulsi.* *Vaticinium Radbodi.* *Apparitio Deiparæ Virginis.* *Homersum sive Othmarsum.* *Obitus S. Radbodi.* *Donationes factæ S. Radbodo.* *Præconia S. Radbodi.*

Anno ab incarnatione Domini D CCCC. apparuit in cœlo mirabile signum, stellæ enim visę sunt undique tanquam ex alto in Horizontis imum profluere circa poli cardinem, omnes ferè inter se invicem concurrere: quod prodigium secutæ sunt tristes rerum calamitates, aëris videlicet maxima intemperies, crebrique ventorum turbines, fluminum quoque terminos suos transgredientium, terribilis quædam quasi cataclysmi imago. Et quod his pestilentius est, diræ hominum adversus Deum se extollentium tempestates. Hoc eodem anno, priusquam tamen Epactę mutarentur, Folco (i) Remorum Episcopus Metropolitanus, & Zuentiboldus Rex interfecti sunt; ac non multis antea diebus ego peccator Radbodus inter famulos sanctę Trajectensis ecclesiæ conscribi merui: Atque ô utinam cum eisdem æternæ vitæ consortium merear adipisci. Hoc ergo erit Epitaphium meum de viatico Christi.

Epitaphium Radbodi.

Esuries, te, Christe Deus sitis atque videndi
Iam modo carnales me vetat esse dapes.
Da mihi te vesci, te potum haurire salutis
Unicus ignota tu cibus esto via.
Et quem longa fames errantem ambesit in orbe,
Hunc satia vultu, patris imago, tuo.

(k) Item de poscendâ peccatorum remissione.

Sis pius oro mihi Martine habitator Olympi,
Solamen misero sis pius oro mihi.
Porrige quæso manum ne me trahat ecce profundum
Portus naufragium, porrige quæso manum.
Imminet umbra necis, nunc mihi proximus adsis,
Res nimium tristis, imminet umbra necis.
*Eripe me tenebris, * & diris subtrahe flammis,* Cœciti &.
Dilector lucis eripe me tenebris.
Me quoque redde polo regnum quo permanet agne,
Qui frueris cælo, me quoque redde polo.

Trithem. In quorum omnium confirmationem ita scribit Iohannes Abbas Spanhemensis: Radbodus XIV. Episcopus Trajectensis, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis valdè eruditus, & „secularium literarum non ignarus, ingenio subtilis, eloquio clarus, vitâ & conversatione „sanctissimus, multis & vivus & mortuus miraculis coruscavit, hunc in omnibus literis huma- „nitatis Nanno Philosophus doctissimus instruxerat; qui advocatus in Palatio Regis Karoli „Grossi fuit, & posteà Monasterium ingressus, tandem Episcopus ut diximus consecratus, Ec- „clesiam Trajectensem in gravi persecutione Danorum XVII. annis strenuè gubernavit; scrip- „sit autem nonnulla præclara opuscula, de quibus ista feruntur, Laudes sancti Martini lib. I. „Laudes sancti Bonifacii Episcopi lib. I. De sanctâ Amelbergâ lib. I. Homiliarum & Sermo- „num lib. I. De sancto Willibordo flores. Integrum quoque de sancti Martini translatione of- „ficium, & varios cantus in honorem Sanctorum. Obiit sub Ludovico filio Arnulphi Imp. „Anno D CCCC XVII, Indict. V. XII. Kalend. Decemb. Episcopatus sui anno XVIII. sepultus „apud Daventriam ubi residere anteà consueverat.

Conradi confirmatio sub Radbodo sive Radbodone.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Conradus divinâ auxiliante clementiâ Rex; Cum petitionibus sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, remunerationem hujus rei à Christi gratiâ expectamus. Quocirca notum fieri volumus omnibus sanctæ

tæ Dei Ecclesiæ fidelibus tam præsentibus quàm futuris Radbodonem venerabilem Episcopum veteris Trajecti Ecclesiæ, quæ est constructa in honore S. Martini Confessoris, aliorumq; Sanctorum, suggessisse Majestati nostræ per quosdam nobis familiares, ut constituta Regum qui nos præcesserunt, quibus præfata Ecclesia nobiliter ampliata atque ditata, scripta renovari juberemus, idemque scriptum nominis nostri (l) *signo, nostræque Imaginis sigillo, cum manus nostræ scriptione firmaremus. Cujus petitioni, quam per Udonem consanguineum* (m) *nostrum, Walrgerumque Comitem nobis obtulerat, libenter aurem accommodantes, Regali authoritate statuimus, firmiterque jubemus, ut ab hâc die, & deinceps sicut in cæteris immunitatibus antecessores nostri Reges videlicet vel Impp. Ecclesiis Dei concesserunt, ita & nos in omnibus rebus immunitatis prædictæ S. Dei Ecclesiæ concedimus, & jure perpetuo delegamus. Hanc itaque authoritatem, ut nostris, nostrorumque successorum temporibus inviolabilem obtineat firmitatem, manu propriâ subtus firmavimus, & sigilli nostri impressione jussimus roborari. Signum D. Conradi serenissimi Regis.* (n) *Salomon Cancellarius ad vicem Pigrini Archicappellani recognovi. Data* VII. *Idus Julij, anno incarnationis Domini* DCCCCXIV. *Indictione secundâ, Anno regni Conradi gloriosissimi Regis tertio. Actum apud* Willinaburgh (o) *in Dei nomine feliciter, Amen.*

a *Regio sanguine ortus,*] Hæc habet quoque Sifridus Petri de scriptor Frisiæ Dec. 7. Unde Hamconius:

Rege atavo Frisio, magnis genitoribus ortus
Cum regeret sacrum Præsul RADBODUS *ovile,*
Trajectum tenuit prædo Normannicus.

Et Ubbo Emmius Rer. Fris. lib. 5. ita scribit iteratâ editione: *Ultrajectum ab excessu Hungeri, quamplures per annos, dum Odiibaldus, Egilbaldus, Radbodus omnes in Frisiâ nati, & hic etiam clarissimo stemmate materno ex Rege cognomine descendens Ecclesiæ præfuerunt.*

b *Guntarus Col. Agrippinæ Episcopus ejus avunculus,*] Hunc alii Guntarium vocant, qui circa annum 840. vel ut quidam 852. Hattebaldi Episcopi successor fuit; verum cum is causam Lotharii uxorem suam repudiantis & Waldradæ sororis præsulis (quam uxori Lotharius superinduxerat) foveret, à Nicolao Papa R. excommunicatus, & circa annum 864. à sede suâ dejectus est: quam rem pluribus exequitur Regino Chron. lib. 2. ad annum 864. & seqq. usque ad 869. quando demum successorem accepit Guntherus. vide insuper Sigisberti Chronicon ad annum Christi 862. & seqq. Decret. 2. par. causa 11. quæst. 1. in fine, Haræum de princip. Brabant. in Lothar. 2. Miræum in Annal. Belg. ad annum 862. seqq. Divæum Rer. Brabant. lib. 4. Aventinum Annal. Bojorum lib. 4. Anastasium in vita Nicol. P. R. Chron. Belg. magn. Ottonem Frising. Chron. lib. 6. cap. 3. Contractum in Chron. ad annos prædictos.

c *In aula Caroli Regis Francorum,*] Caroli Crassi Imp. & Regis Francorum, qui regnare in Francia cœpit teste Æmylio anno 886.

d *Nannonis philosophi auditor,*] Hujus Nannonis præter Bekam meminit Trith. Abbas in Cat. vir. illustr. ubi vitam Radbodi attingit. Frisium facit Sifridus Petri in lib. de scriptoribus Frisiæ Dec. 6. Stauriensem philosophum, virum sui temporis doctissimum, cujus etiam scripta in bibliothecis per Hollandiam & Frisiam haberi solita, idem tradit, mihi ea omnino incognita licet aliquam eorum mentionem quoque faciant Val. Andreas & Franciscus Sweertius in suis Bibl. vixit autem circa annum C. 880.

e *Ipsius Zuentiboldi Regis Archicancellarius,*] In diplomate Zuentibolchi supra in Odilbaldo recitato, legitur quidem *Waldgerus Notarius ad vicem Radbodi Archicancellarii recognovi*: Sed is Radbodus Episcopus fuit Trevirensis, qui eodem tempore vixit, nempe anno C 883, ac Bertulpho successit, anno 914. mortuus, de quo vide plura apud Kiriandrum Comment. Trevirens. parte XI. Invenio etiam Not. Radbodum in diplomate Caroli Regis quem simplicem vocant, ad annum C 920, cum hic noster jam ante triennium, ut videtur, obiisset.

f *Humanis & divinis literis eruditus,*] Consulendi Trithemius Abbas de viris illustribus & scriptoribus Eccles. Sifridus Petri de scriptoribus Frisiæ, & Hamconius Friso, qui postremus pleraque ejus scripta in lucem se daturum promisit, quod an fecerit, ignoro. Item Val. Andreas in Bibl. Belg. ac Fr. Swertius in Athenis Belgicis.

g *Constituit sedem apud Daventriam,*] Verisimile est ex monte S. Odiliæ vel Monasterio Berch, quo Hungerus cum reliquiis Cleri se contulerat, Radbodum post Normannicam cladem venisse Daventriam, ut Trajecto minus abesset, & sparsum Ecclesiæ suæ populum commodius colligeret. Nam jam ante Zuenteboldus Rex Odilboldo Antistiti cum aliis locis etiam donationem Daventriæ confirmaverat, ut ex diplomate supra posito constat.

h *III. Calend. Decembris.*) Diem obitus Radbodi ad XV. Calend. Decembr. refert Swertius in Athenis Belg. secutus Desselium, cum plerique Hedæ calculum probent.

i *Folco Remorum Metropolitanus & Zuentiboldus Rex interfecti,*] De cæde Zwentiboldi jam dictum est ex Reginone & aliis. De Folcone verò qui anno C 882. Remigio successeras, Flodoardus lib. 4. hist. Ecclesiæ Remensis cap. 1. sic scribit, *Successit in Episcopatu Remensi Fulco vir valde nobilis, & Palatinis assuetus officiis*; & sic porro usque ad caput. X, quo agit de ejus cæde, Procurante Balduino Flādriæ Comite à Winemaro factā, cujus ibi causa & occasio narratur. Videndus etiam Meierus lib. 2. Annal. Flandr. ad annum C. 900. in Bald. Calvo. Miræus in Annal. Belg. cædem Fulconis refert in annum 901. Molanus, vel potius additiones ad Usuardi Martyrol. 17. Iun. cum inter Martyres referunt, ut & Ferreolus Locrius in Chron. Belg. ad annum 900. quem vide, cum Reginone lib. 2. Chron. anno 903, & Sigisberto, qui cædem Zuentiboldi anno demum 903. factam scribit.

k In MSS. inter duo hic posita epigrammata, aliud carmen Radbodi habetur, quod & addendum curavi.

O Deus omnipotens cujus pietate redemptus
Subsistit mundus, qua generatus homo,
Respice me miserum peccati mole gravatum
Et nimio pressum pondere Christe, leva.
Ereptumque gregis dira de sorte sinistri
Iudicij, inter oves tempore siste tuas.

l *Idemque scriptum nominis nostri signo, nostraque imaginis sigillo; cum manus nostræ scriptione firmaremus*) Tribus, ut hisce patet, modis Impp. sua olim firmabant diplomata: *Signo* nempe *Imperatorio*, nomen principis literis implicitis exprimente; qualia plura in Onuphrio lib. 3. Princip. Rom. aliisque scriptoribus passim occurrunt: *Imaginis sigillo*, qualia in auro & cerâ à me visa, & expressa: ac denique *manus subscriptione*, quod etiam hodie principes usurpant, ut Carulus, Conradus, Otto.

m *Per Vdonem consanguineum nostrum;*) Videtur hujus meminisse Regino ad annum 910, & ad annum 939. his verbis: *Giselbertus & Everardus juxta Andernacum castellum cum suis Rhenum transituri, ab Vdone & Chunrado Comitibus præventi, &c.*

n *Salomon. Cancellarius,*) Invenio circa annum C. 907. Salomonem Episcopum captum, forte an idem cum hoc; & animadversione dignum est plerosque ex Clero talia eo tempore munia administrasse, & nullos, vel paucos post Boetium Severinum Cos. in re literaria præstitisse, nisi ex eo ordine, usque Accursium Iuris Civilis interpretem vel paulo ante ejus ævum.

o *Actum apud Willinaburg,*) Quo loco Urspergens. Abbas Imperatorem hunc sepultum tradit, quod & Cuspinianus ex eo refert; alii mortuum quidem Vuilinaburgi in Franconiâ, sed Fuldæ sepultum eum volunt.

Baldri-

Baldricus Episcopus XV.

BAldricus ob egregia sua facinora cognominatus Pius, nobili sanguine Præfectorum sive Comitum Clivensium oriundus, patre Rixfrido excomite, post Radbodum dignitatem cathedræ Episcopalis Trajectensis xv. assequitur, vir magnæ scientię, pace ac bello clarus, præceptor filiorum Henrici primi Regis, scilicet Ottonis, Henrici & Brunonis, quorum Otto ad Imperium conscendit. Henricus immaturâ morte præventus defletur, Bruno Agrippinæ Coloniæ Archiepiscopus, & Dux Lotharingiæ constitutus, præf edito fratre Imperatore Hungatico, & aliis exteris bellis ipse inferiotis Germaniæ ac Belgicę provincias gnaviter administravit. Nam eâ tempestate tanta fuit Christianæ Reipubl. necessitas, ut & Episcopi & Prælati Ecclesiastici utile duxerint etiam armis illam defensare. Decreverat Henricus pater, Brunonem filium ante (a) Radbodo surrogare, sed intellectâ desolatione urbis Trajectensis per Danos factâ, tradidit ipsum militiæ, quem posteà frater Otto Imp. instinctu Baldrici hujus direxit cum non spernendâ manu ad restituendam urbem, & liberandum provincias circumvicinas, antiquatis hostibus, quorum fortuna jam undique nutabat, qui etiam victoriosè bellum hoc injunctum exequitur; constituens ipsum Baldricum in sedem quietam. Hic itaque quemadmodum nova urbis & templorum fundamenta jecerit, munierit, & arcem adjunxerit, aliquanto supra deletam, urbem (unde (a) Ultrajectum nuncupari volunt) ipse suis literis attestatur.

Otto, Henricus, Bruno.

Ecclesiastici in armis.

Liberat in Trajectensis Ecclesiæ.

Ultrajectum.

Privilegium concessum Ecclesiæ per Dominum Baldricum Pium Episcopum Trajectensem.

BAldricus gratuitæ pietatis ac Dei clementiâ sanctæ Ecclesiæ Trajectensis humilis Præsul, omnibus in Christo fidelibus, tam præsentibus, quàm futuris in Domino Iesu continuum aeternaque jucunditatis ineffabile tripudium. Omnium Christi fidelium comperiatur industria tam præsentium quàm futurorum, qualiter ego Baldricus S. Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus, cùm post mortem Reverendi Patris Domini Radbodi XIV. *Traj. Episcopi creatus fuissem in Episcopum Traj. & à Metropolitano, videlicet S. Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopo confirmatus & consecratus, operæ pretium fore duxi S. Traject. Ecclesiæ locum de quo Episcopatus nomen habuit, visitare. Ad quem cùm venissem, & destructum à Danis, proh dolor, reperissem, & omninò desolatum, nec non honorabiles Ecclesias gloriosi patroni mei S. Martini ac S. Salvatoris dirutas & exustas, lachrymas dolore cordis gravissimo tactus, intrinsecus nullatenus valui continere, & invocato de cœlis auxilio profusis lachrymis exoravi, ut ille qui Ecclesiam suam Sanctam supra firmam petram, id est, Christum fundaverat, ad Ecclesiæ mihi commissæ restaurationem & reparationem cooperari suâ consuetâ benignitate dignaretur, ejusque adjutorio, qui non faciem, sed cor hominis intuetur, pontem* (b) *trans fossatum, urbemque cum portis, & murum cum propugnaculis*

Baldrici ædificationes.

contra hostium insultum construxi & erexi, ac nobilissimæ probatæque Deo sacratæ pacis locum, Ecclesias videlicet gloriosi Patroni mei S. Martini & S. Salvatoris à prophanis dirutas & exustas, non prout debui, sed prout potui aliquantulum reparavi, Canonicos ab his Ecclesiis fugatos, & multimodè dispersos, ad ipsas Ecclesias revocavi, substituendo alios Canonicos in loca mortuorum, fideliumque nutu Dei ad me confluentium adjutorio inimicos de terrâ propulsavi, terras, prædia, decimas, & possessiones ad S. Trajectensem ecclesiam pertinentes potenter de inimicorum manibus liberando; Insuper dictarum ecclesiarum Canonicos ad sustentationem eorum ampliorem, ut divinis laudibus ferventius inhæreant, omnium decimarum suarum accrescentias ac novalium decimas ad stipendialem usum fratribus in eisdem Ecclesiis continuè servientibus, propter Deum, qui cuncta bona remunerat, ad ejus servitium augmentandum corde favorabili, & manu largâ tradidi & donavi in perpetuum possidendas; Ita quod ibidem pro remedio animæ nostra omni tempore proficiat in augmentum. Si quis verò, (quod futurum esse non credo) contra hanc traditionem & donationis chartam aliquam injustam interpellationem, aut injuriam facere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & à liminibus S. Ecclesiæ Dei efficiatur extraneus, & sit authoritate nostrâ Episcopali anathematizatus, sitque maledictus eâdem maledictione, quæ descendit super Dathan & Abiron, quos terra vivos absorpsit; & quod repetit evindicare non valeat. Sit præsens traditio ad instar testamenti à nobis facta, omni tempore firma & stabilis permaneat stipulatione subnixâ, quam propriâ manu subter firmavi, & sigilli mei impressione roboravi. Actum & datum in Castro Trajectensi, Anno incarnationis Dominicæ D CCCC XXXIV. (c) *Kalendis Iulii, Indictione septimâ, regnante D. Henrico primo Rege invictissimo, in Dei nomine feliciter, Amen.*

c Luitprandus Ecclesiæ Ticini, quæ Papia dicitur, Diaconus, lib. quarto cap. VII. Machtildis ante regni susceptionem Henrico viro suo peperit filium, quem vocavit Othonem, » istum inquam, cujus potentiâ mundi partes Aquilonaris & Occidua reguntur, sapientiâ paci- » ficantur, religione lætantur. Iustique Iudicii severitate terrentur. Post regiam autem digni- » tatem, duos peperit, unum, quem patris nomine vocavit Henricum, facetiâ satis ornatum, » consiliis providum, vultus nitore gratiosum, oculorum vigilantiâ placidum, cujus pro recen- » ti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus: Tertium deinde Brunonem nomine, » quem pater sanctus, quoniam Nortmanni Trajectensem destruxerant omnino Ecclesiam, ob » ejusdem recuperationem voluit militare. Quantæ fuerit prudentiæ, quantæque Rex Henricus scientiæ, hinc probari potest, quod optimum, & potissimum, & religiosissimum natorum suorum Regem constituit. Imminebat enim Rex prudentissimo obitu suo, totius populi casus, si tantus Regiæ dignitati non subiret Vicarius. Quâ ex re in amborum laudem nos pangimus versus.

Ipse, qui quondam superare gentes
Impias bello solitus cruento,
Novimus nunc Rex dederis popello
Morte, quam magnas propriâ ruinas.
Turba certatim viduata charo
Rege jam cesset lachrymare, quando
*Alter exsurgit similis * priori* — *al. Flumi
Filius Patri, venerandus orbi
Rex Otho gentes ditione magnâ
Qui premet, pacemque feret beatam.
Quicquid Henrici periit recessu
Praestitit, claro populis hic ortu.
Blandus & mitis, patiensque Sanctis,
Pestifer duris, rabidusque sævis.
Bella cum multis tibi sunt gerenda,
Ex quibus nomen referens in astra
Cuncta calcabis pedibus per orbem,
Qua premit tardus radians Bootes,
Et quibus nomen dedit Hesper almus,
Lucifer rursus vocitatus idem
Surgit eôo properans Corusco.

(d) Secundum Abbatem, Henricus tertium quoque filium genuit nomine Brunonem, nam „secundò genuerat Otthonem mundi amorem: hanc Brunonem quem Pontificis summi ac „Ducis magni officium vidimus gerentem, frater quippe ejus Otho, cùm post patris excessum „regeret Imperium, hunc omnium literarum scientiâ imbutum Præsulem fecit Coloniensem, „factâque de hinc nimiâ perturbatione in Regnum, ita ut etiam filius Regis Luitolphus con„tra patrem consentiret pravorum consilio. Rex Otho ad disponendum regnum secedens in „partes Orientis, fratri Brunoni Præsuli providendas commisit Occidentis. Ita ut cum ma„gnâ religione usus est officio Sacerdotis, & exigente necessitate jussu Regis functus est vir„tute magnanimi Ducis. Nemo autem super hac re culpabilem illum dicat, cùm Samuelem „sanctum & alios plures Sacerdotes pariter legamus & Iudices. Henricus autem Rex obiit „anno D cccc xxvi.

Bruno Archiepiscopus Coloniensis.
Exemplo Samuelis & aliorum Bruno & Ecclesiam & militiam coluit.

At cùm Ecclesia atque urbs Trajectensis jam denuo renatæ sint, operæprecium duximus aliquantisper immorari ad recensendum, quanta incrementa ipsa Ecclesia evestigio in religione ac bonis ex piâ Imperatorum largitione sumpserit. Nam hi condolentes tantæ cladi præsentaneo remedio occurrerunt.

Incrementa Ecclesiæ Trajectensi.

Henricus Rex confirmavit, & de novo concessit Baldrico, quicquid per Conradum Zuentibolchum, Ludovicum ejusque æquivocum, Carolum Pipinum, & antiquiores Reges & Imperatores Ecclesiæ Trajectensi fuerat piè collatum.

Confirmatio Donationum factarum.

Otto autem Imperator primus ejus nominis ex Francis sive Germanis, nedum omnia, quæ antecessores sui concesserant, cum plenitudine approbavit, sed pro memoriâ suâ atque (e) Edgidis conjugis suæ defunctæ Regiâ munificentiâ donavit piscationem in Amuson

Otto I. Imperator cum Esgida conjuge com-

probat donata, & ipse quoque de se donat. & in Almere cum omni censu, anno D cccc xlvii. (f) anno suo xiii. Actum Numaga. Idem omnia à prædecessoribus suis Regibus seu etiam à cæteris fidelibus Ecclesiæ Trajectensi collata, videlicet decimam partem omnium regalium prædiorum, & monetarum, & teloneorum, quæ inter Episcopatus terminos exiguntur: Insuper & tributorum, quæ Huslata & *Huslata & Cogsebult.* **Cogschult** dicuntur, res etiam in villa, quæ quondam Duerstat, nunc autem Wycke nominata, & in cæteris omnibus locis à prædicta villa usque ad mare, & in insulis cæterisque mari contiguis provinciis ab Imperatoribus & Regibus tradita, præscriptæ Trajectensi ecclesiæ confirmavit, interdicens authoritatem auferendi aut mutandi. Actum Quindelingeburgh, *Servi.* anno D cccc xlviii. Ottonis xii. Itemque Monasterium in loco Tiela constructum cum nova atque lapidea in eodem loco civitate, cæterisque ecclesię prædiis, famulis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, omnibusque ad præfatum Monasterium, vel ad Ecclesias à Walgero & filiis ejus Radbodo, nec non & Hattone, & illorum antecessoribus dicto Monasterio in proprium concessas jure pertinentibus, una cum falicto juxta dictam civitatem sito jure perenni in perpetuum donavit anno D cccc l. anno regni sui xv. Quindelingeburgh.

Item ad preces Brunonis Germani sui, & Baldrici, concessit quicquid in villa Amuda una cum teloneo ad eandem villam pertinente, quod Walgero olim ad beneficium concessum fuit, in proprium, dedit etiam quicquid ab utraque parte fluminis Fecht habuit, cum omni integritate transfudit, terris, sylvis, aquis, aquarum decursibus, piscationibus, stagnis, lacubus, quæ ex eodem flumine derivantur, & terram quam Hatto in loco Ecki habere videbatur, ut Ecclesia potestativè possideat cum licentia in prædicto loco Trecht monetam faciendi. Actum anno D cccc liii. anno xviii. Ottonis. Quindelingeburgh. *Fecht. Moneta faciendi facultas.*

Idem Otto primus, interventu fratris sui Henrici, ac Baldrici Episcopi, interdixit ne aliquis Comitum, vel aliorum quorumcunque hominum in pago Thriente vocato, qui est in Comitatu Everhardi, Cervos, Ursos, aut Apros, bestias insuper quæ Teutonica lingua Elo & Scele appellantur absque permissu Pastoris Ecclesiæ Trajectensis venari præsumat, & ut præfatæ Ecclesiæ in eodem pago & universis finibus ejus adusque adjacentes cæteras regiones jus servetur Forestense, sicut ipsi Imperatori in suis. Actum in Walabusan palatio Regio, anno Domini D cccc xliv. Ottonis Regis ix. *Pagus Triente. Fera. Venationis jus datum Episcopo.*

Idem Otto ad supplicationem fratris sui, atque charissimi illius præceptoris Baldrici approbando donationes factas per Henricum Regem patrem suum, contulit totum quod ad regalis Fisci proprietates in pago Laken & Isla habuit, quod Walgerus, & postea filius ejus *Radbodus.* Ratbodus ab eo in beneficium habuerunt, cum omnibus illuc legaliter pertinentibus, agris, mancipiis, pratis, pascuis, sylvis, &c. Actum anno Domini D cccc xliv. & regni Ottonis viii. in Renum.

Idem Otto Imp. interventu conjugis suæ Edgidæ & Giselberti Ducis Lothariorum concessit Baldrico monetam in Trajecto, & exemit Episcopum & Ecclesiam ab omni judicio & potestate Comitum, conferendo eidem quicquid ex teloneo sive moneta exigendum erat, & in futurum in eleemosinam sui & divæ memoriæ Henrici Regis patris sui. Actum anno quinto regni sui, Domini verò D cccc xli. in Brughem Curte Regia. *Concessio monetæ. Immunitas contra Comites concessa.*

Idem Otto II. Imperator interventu Theophaniæ uxoris suæ, nec non Geronis Episcopi; concessit de novo, quicquid genitor suus Ecclesiæ Trajectensi donaverat sub Baldrico anno D cccc lxxv. Regni sui xiv. Imperii viii. Actum Erpesfort. *Erpesfort.*

Idem contulit in proprium in pago (g) Interlako in Comitatu (h) Radtbodonis villam Amudam vocatam, quatenus illa prius ad præfatam non pertinebat Ecclesiam, cum omnibus ad eam pertinentibus, cum curtibus, ædifitiis, &c. taleque teloneum, quale prius Walger in eodem exigebat loco, & ut illud teloneum totum valeat in Trajecto sumere, vel totum in Amuda, vel partem ejus in Trajecto, & partem in Amuda perpetuò pro Episcopo. Anno Domini D cccc lxxv. anno Regni sui xv. Imperii viii. Actum Erpesfort pro Baldrico. Item omnem piscationem quam in Almere ad suam regalitatem pertinentem habebat, cum terra quam Hatto Comes in Lona habuit, &c. Actum eodem anno. *Comitatus Walgeri. Amuda. Erpesfort.*

Hic Baldricus concessit in precariam Usufructuariò N. & N. & post discessum eorum ex hac luce Baldrico eorum filio, & post eum Rudolpho fratri suo certas res sancti Martini Episcopatus sui, de Abbatia vocabulo Herebere, una cum Monasterio in honore beati Petri dedicato mansos servitiales (i) numero lxv. in fundis coniacentes, ita nuncupatis Rura, Lie- *Herbart.*

thorp,

thorp, Linne, Suletheim, Flothorp, Ascolon, Malicaleol, Curvelo simul cum mancipiis ccc lxxxiii. deinde ipsi N. & N. tradiderunt ad præfatam Abbatiam sancti Martini de Alode juris sui curtem unam in villa vocabulo Willere sitam, ad quam respicit Ecclesia una cum dote, quæ posita est in fundo, nomine Brochem, & etiam medietas alterius Ecclesiæ sitæ in villâ nuncupata Fischelo, mansique servitiales numero xlv. una cum mancipiis c xc. & ut rebus sancti Martini liberiùs perfrui possent, & pro ablutione peccaminum genitoris sui Raineri Comitis, & insuper Nevelungi (k) senioris sui, xxxiii. mansis legaliter in redhibitione usufructuarii sancto Martino traditis, xii. mansos qui supersunt, divino instinctu * commoti spontè tradiderunt. Actum Trajecti viii. Cal. Iulii, anno viii. regni Ottonis gloriosissimi Regis, ab incarnatione autem Domini D cccc xliii. cum signo Baldrici gloriosissimi Præsulis, Regenbaldi Præpositi, & Sigboldi Decani in præsentiâ testium. Ipse autem Baldricus anno D cccc lxvi. transcendens Alpes in Italiam pro utilitate Ecclesiæ suæ præsentiam Regis Ottonis adivit. Revertens verò detulit corpora Sanctorum Urbani Papæ & Martyris, Benigni Episcopi & Martyris, Pontiani Martyris & Agnetis virginis & Martyris quæ in ecclesiâ Trajectensi reverenter condidit: reperit & divinâ revelatione corpora Sanctorum Lebuini, Werenfredi, Plechelmi, Wironis, Otgeri, Odulphi & Radbodi, quibus & Ecclesiam suam adornavit, de quo ista scribuntur:

Servi 383.

190. servi.

* Commoniti al.

Reliquiæ.

Corpora sanctorum reperta.

Præsul Baldricus Trajectum magnificavit,
Funditus à Danis eversum quod reparavit,
Nobilis atque pius & omni stemmate dignus,
Per quem venerunt huc Pontius, Agna, Benignus.

Versus.

Historia habes inde de berste Domkercke.

Sub eo revelatum est corpus Divi Ieronis Presbyteri & Martyris in vico Norwico Hollandiæ, fertur & oppidum Aldenzalense instaurasse, & (l) Ecclesiam illic construxisse: Scripsit & ad hunc Baldricum Hucbaldus (m) sancti Amandi Elnonensis Monachus, vitam sancti Lebuini. Obiit tandem plenius dierum & bonorum operum quinta Augusti anno (n) D cccc lxxvi. cùm rexisset Cathedram annis lix. sepultus Trajecti in Basilicâ majori parte meridionali versus ostium. Claruit sub Henrico primo, Ottonibus primo, filio ejus, & nepote Regibus, Impp. non immeritò inter cœlicolas relatus. (o)

Præceptum Immunitatis Henrici sub Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Henricus divinâ favente Clementiâ Rex. Cum petitionibus Sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, supernâ nos muniri gratiâ non diffidimus. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter Baldricus Trajectensis Ecclesiæ veteris Episcopus, quæ est constructa in honore S. Martini & aliorum Sanctorum obtulit obtutibus nostris quasdam authoritates constitutionum Regum antiquorum Pippini videlicet & Caroli bonæ memoriæ Impp. Augusti, nec non Ludovici piissimi Cæsaris, ejusque æquivoci Ludovici, Zuentibolchi quoque & Conradi, in quibus continebatur, quod illi ad ipsam Ecclesiam concessissent, omnem decimam de mancipiis, de-

piis, decimis, terris, & de teloneis, vel de negotio, & de omni re, undecunque ad partem Regiam jus Fisci censum accipere aut exigere videbatur, ut homines ejusdem Ecclesiæ sub Mundiburdo & tuitione ipsius Ecclesiæ consisterent, nec non in ripis, in Dorestado, Daventre, Thiele, universisque aliis locis in ipso Episcopatu consistentibus, ut nec bannum, nec fredum, aut conjectum, quod ab ipsis geschat *vocatur, contingere aut exactare quis præsumeret, præcipientesque firmiter jusserunt, ut nullus judex publicus, neque quislibet de Judiciariâ potestate, aut Procuratores Reipub. in Ecclesias, aut loca vel agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibuslibet pagis, territoriis, infra ditionem Regni illorum justè & rationabiliter memorata tenet vel possidet Ecclesia, vel ea quæ deinceps jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, aut ad causas audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones aut paratas faciendas, vel fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos, quam & servos injustè distingendos, neque ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas suis futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea quæ suprà memorata sunt penitus exigere præsumat, & quicquid de privatis rebus Ecclesiæ jus Fisci exigere poterat, integrum eidem concesserunt Ecclesiæ, sc. ut perpetuo tempore, ei ad peragendum Dei servitium, in augmentum & supplementum fiat. Ob firmitatem tamen rei, ut ista veriùs credantur, firmiusque recolantur, postulavit nos prædictus Episcopus, ut prædecessorum nostrorum regum morem sequentes. Hujuscemodi nostræ authoritatis præceptum ob amorem Dei & reverentiam sancti Martini, circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus, Cui petitioni libenti animo aurem accommodantes, præcipimus, firmiterque jubemus, ut ab hac die & deinceps, sicut in cæteris immunitatibus antecessores nostri reges etiam vel Impp. Ecclesiis Dei concesserunt, ita & nos in omnibus rebus immunitatem sæpedictæ Ecclesiæ concedimus, ac jure perpetuo delegamus. Hanc itaque authoritatem ut tam nostris quàm successorum nostrorum temporibus inviolabilem obtineat firmitatem, manu propriâ subtus firmavimus, & Sigilli nostri impreßione jußimus roborari. Signum Domini Henrici invictißimi Regis. Simon Notarius.*

Præcep-

Præceptum Regale de Moneta in Trajecto Ottonis primi sub Baldrico Episcopo.

IN nomine Domini nostri Iesu Christi. Summa divinitatis nutu disponente Otto Rex. Cunctorum fidelium noverit universitas, qualiter nos interventu dilectæ conjugis nostræ Edgidæ, nec non fidelis nostri Giselberti Ducis Lothariorum licentiam concedimus monetam fiendi in civitate Trajectensi, in quâ modo venerabilis vir Baldricus Episcopali officio fungi dinoscitur: & ut nullus Comes, neque aliqua judiciaria potestas licentiam habeat, teloneum vel aliud quodlibet debitum sive quæsitum ex ipsâ monetâ exigendi nostræ serenitatis regiâ authoritate omninò interdicimus; sed quicquid inde exigendum erit ad integrum Episcopo prædictæ urbis, & Ecclesiæ eidem potestativè in posterum habendi, & in eleemosynam nostri simul & divæ memoriæ patris nostri Henrici serenißimi Regis damus & concedimus. Et ut hæc concessio veraciùs à fidelibus nostris credatur, & firmiorem tenoris sui stabilitatem, in futuras populorum succeßiones obtineat, præceptum hoc inde conscribi jußimus, & annuli nostri impreßione illud sigillari præcepimus, manuque nostrâ propriâ illud confirmavimus. Signum D. Ottonis serenißimi Regis, Adaldagus Notarius ad vicem Rodberti Archi-capellani recognovi. Anno regni ejus quinto, anno incarnationis (p) DCCCCXXXVII. *Indictione decima. Actum Brugheim curte Regiâ, in Dei nomine fæliciter, Amen.*

Cudēdæ monetæ facultas concessa Ecclesiæ Ultraject.

Præceptum Immunitatis Ottonis Primi Imperatoris sub eodem Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divinâ annuente clementia Rex; Cùm petitionibus sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos muniri gratia non diffidimus. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter Baldericus Traject. Ecclesiæ veteris Episcopus, quæ est constructa in honore S. Martini & aliorum sanctorum, obtulit obtutibus nostris, quasdam auctoritates constitutionum Regum antiquorum Pipini videlicet & Caroli B. M. Augusti, nec non Luthovici piißimi Cæsaris, ejusque æquivoci, Zuentibolchi quoque & Conradi; in quibus continebatur; quod ipsi ad præfatum ecclesiam

Sepultura Zuenteboldi.

rō beati Regis (sic enim narratur tanquam inter Divos relatus) sepelitur in ecclesiâ Susterensi ab ipso fundatâ Leodiensis Diœceseos, in quâ & Benedicta & Cecilia ipsius Regis filiæ sacro velamine initiatæ præfuerunt annis aliquot, multis relliquiis ac privilegiis decoratâ: Memoria hujus Regis celebratur Idibus Augusti, ut prætactum est superiùs in vitâ Gregorii præsulis.

a *Contra vetusta exemplaria 34. annis,*] Imò Beka, Chronicon magnum, Bockenbergius tot annos eum præsulatui præfuisse referunt, alii paulo minus 33. inter quos Barlandus.

b *Eadem tempestate scilicet anno D CCCC.* Regino ad annum 899. hæc refert neque Egilboldi meminit, at Radbodum Odilbaldo successorem addit. Sunt qui Odilbaldum anno 898. obiisse volunt, in Mirop. Cod. etiam. 899. annum reperi.

c *Parenti nostri Ludovici piissimi Aug.*] Largo modo parentem vocat Ludovicum Pium, cum Zuenteboldus quartus ab eo fuerit, ut ex hoc stemmatis parte patet.

Pipinus Rex Fr.	Carolus Magnus Imp.	Ludovicus Pius Aug. ex Emgarde genuit.	Ludovicum Germanicum, qui	Carolomannum, cujus ex concubina filius	Arnulphus Imperator qui ex concubina reliquit	Zuenteboldum Lotharingiæ Regem.

d *Ad vicem Radbodi Archicancellarii,*) Hic Radbodus, juxta Reginonem, mortuo Bertulfo Trevirorum Episcopo 4. Idus Septemb. 883., ad VII. Id. Aprilis anni sequentis per Clerum & populum eidem successor electus est, cum primum fuisset Abbas Epternacensis: & præfuit annis XXI. ut Bertius in Germ. lib. 3. Kiriander verò, cum Abbatem Mediolanensem facit, & anno C. 914. obiisse tradit.

e *Anno incarn. Domini D CCC XC. Indict. VIII.*) In M. SS. Indict. XIV. legitur qui est annus C. 896; itaque restituendum arbitror *Anno D. 896. Indict. 14.* Isque annus secundus est regni Zuenteboldi in Lotharingiâ; quod indicant ejusdem diplomata ap. Kiriandrum Commentar. de rebus Aug. Treviror. parte XI. Regino autem ad annum 894. sic habet: *Post Wormatiam venit*, nempe Imp. Arnulphus) *ibique placitum tenuit, volens Zuendibalch filium suum regno Lotharii præficere, sed minimè Optimates regni eâ vice assensum præbuere,* quod anno sequenti eû obtinuisse addit: ergo annus 895. fuit 1. annus regni Zuenteboldi, & 896. secundus.

f *Bona & immunitates,*] Extat in libro Cathenato Salvat. & archivis Collegiorum Traject. hoc titulo: *Commemoratio de rebus S. Martini Trajectensis Ecclesiæ, quæ jam olim ibidem à fidelibus traditæ sunt.* Nomina verò propria locorum quæ hic recensentur cum pleraque valde obscura & incerta sint, malui relinquere, quam incertis conjecturis confundere; prodit nihilominus hoc scriptum & auctius quàm prius & correctius.

g *In Hollant,*) Quæ vera olim & primitiva Hollandia, puto me alibi indicasse, ex libro Cameræ dicto, Ecclesiæ Tr. qui & liber Statutorum dicitur; ubi inter Decanos rurales Diœceseos Trajectensis nominatur Decanus de Hollant, cujus jurisdictio per magnam Insulam, nunc Zuyt-Hollandiam extendebatur, & distinctus erat à Decanis Moselandiæ, Westlingiæ, Renolandiæ, Kinemariæ, Amstelandiæ, Betuæ, &c. cui rei probandæ etiam videtur facere diploma Episcopi Godeboldi donantis collegio D. Petri quædam bona in eadem insula magna sita, quod incipit; Ego Godebaldus Dei misericordia Trajectens. Ecclesiæ humilis Minister, Ecclesiam mei juris in Holland, quæ vocatur Tiezelinesf kerka, B. Petro in Trajecto, ac fratribus in Ecclesia B. Petri Deo servientibus in perpetuum tradidi &c. Et hic locus, videtur separatum territorium, à reliquis, quæ nunc sub nomine Hollandiæ comprehenduntur, denotare.

h *Mansum dominicatum, cum terra Salaricia,*) Mansus quid sit, vide Hotomannum comment. de verbis feud. Lydius in Gloss. putat terram esse XII. jugerum; nos vernaculo sermone vocamus een Hoeve/ agri mensuram 12. jugerum. De huoba & curte quæ observavit ad parænet. Teuton. Goldastus, vide ib. pag. 440. In legib. Antiquis. Huobas & Hobunnas invenimus dictas etiam mansos. dicitur autem Mansus Dominicatus, quod dominio Principis obnoxius, vel quod ab eodem donatus Rabanus ad Otgarium: *Proprietas dominicalis dicitur quæ dom. Imperatore ex paterna successione hereditario jure pervenit,* adde gloss. ad capp. Car. & Lud. Aimon. lib. V. c. 30. hist. Franc. *Vt de mansis indominicatis solidus unus daretur.* Legimus etiam mansum *Regalem, Dominicum, Indominicatum* &c. Salariciam vero terram credo illam fuisse quæ Salicæ legi obnoxia, vel quæ ad mulierem non perveniret.

i *Et servis in eadem villa manentibus,*] Mansi erant alii liberi, alii serviles. In Tradit. Fuldens. lib. 2: *Duas huobas serviles.* Item. *Trado servum unum cum sua huoba*, quod & Bignonius indicat ad Marculf. form. & ex hoc loco apertè constat. Quamvis enim coloni & adscriptitii jure Romano prædiis essent adstricti, ita ut ea relinquere non possent, liberi tamen erant, & res proprias habebant l. 1. Cod. de Præd. Tamiacis lib. XI. l. 18. de Agricolis & censitis lib. eodem.

Arnul-

k *Arnulphus filius Karolomanni,*] Hic Arnulphus fil. Karolomanni, fratris Ludovici, F. Lud. Balbi Francorum Regis fuit; qui regnare cœpit post Carolum Calvum anno 879. ex quadam nobili fœmina, & si Lazio habenda fides, ex Lutovindâ nobili Carnâ, extra matrimonium progenitus, Imperium Carolo III. abdicante suscepit anno 887, ut testatur Onuphrius; quæ verò sequuntur pleraque ex Reginone sumpta sunt, lib. 2. Chron. Meminerunt etiam Zuentiboldi Sigisbert in Chron. Luitprandus Ticin. de gestis per Europam lib. 1. cap. 7. Annales Franc. Fuld. ad annum 900. Chron. Laurishamense, Gobelinus Cosmodrom. lib. 6. cap. 44. Contractus ad ann. 900. Marianus Scotus lib. 3. in Arnulp. Imp. Sifridus presb. Misnensis in eodem. Fr. Haræus de Brab. principibus, in Carolo Simpl. Chron. Naucleri, vol. 2. Gener. 31. ad princ. Aventin. lib. 4. Annal. Bojor. Fauchetus, Antiq. Gall. lib. 7. cap. 5. & seq. Miræus in Annal. Belgicis ad annum 899. Cuspin. in Arnulph. Imp. Divæus rer. Brab. lib. 4. ad finem; alii.

l *Ex pellice genuit filium,*] Lazius de migrationibus Gentium lib. 6. Arnulphi filium ex Helinrada concubinâ genitum (Zuentiboldum vulgò dictum) Suetibogum vocat Lotaringiæ Ducem, usque Hepidanno 5. Gallè monacho Tzuentibolch nominatur.

m *Ludovicum fil. Arnulphi, quem ex legit. matr.*] Onuphrius de Cæsaribus lib. 3. Ex Lutgarda vel Deyta Augusta natum tradit, eique germanas tribuit Bertham & Luitgardim uxorem Ottonis Saxonis; priorem conjugem Luthardi I. ejus nominis Com. Glivensis facit Cuspinianus, qui & alteram Arnulpho dat conjugem Agnetam matrem Arnulphi cognomento mali ducis Bavariæ, & Wernheri Comitis à Schæurn. P. Æmylius tamen contra omnium ferè historicorum sententiam sic scriptum reliquit; *Duos reliquit filios ex concubina progreatos, Vendaldum & Ludovicum. Paternis tantum natalibus, nulla præclara gesta re nobiles. Ille Paucorum annorum Lotharingiæ Rex; hic solo nomine Augustus. obiit anno Sal. 912.* Cujus opinioni consentientem alium nondum reperi. Vide Andream Presbyterum Ratisponensem in Chron. Bavariæ, ubi agit de Arnulpho & liberis ejus.

n *Usque ad Othonem primum,*] Baronius Ottonem ab anno 962. imperare cœpisse tradit; & post Carolum III. cognomento Crassum in Italiâ Berengarii, Guidones & alii quidem exorti sunt, qui regium nomen usurparunt; nec id tamen obstitit quo minus Ludovicus hic Arnulphi F. Cæsar diceretur; vide Onuphr. de princip. Rom. lib. 3. Verùm miror interim Sigonium de Regno Ital. lib. 6. Arnulphum tanquam vitio creatum inter Impp. non numerare, quem aliqui Italorum secuti sunt, Blondus autem 2. Decad. libro 2. sic ait: *Desiit in Arnulpho gens Francorum Romanorum Imperium possidere.* Atque ita Itali suis faventes (*qui tamen tyranni potius quàm Impp. dici merebantur*) eosdem Imperatores & Augustos magno fastu pronuntiare solent, Germanos & Francos insuper habentes; quos Barbaros sæpè, ipsi ex barbarorum fæce progeniti, appellare non verentur.

o *Ludovicum quoque hunc anno 903. ad Imperium non pertigisse*, Onuphr. Panvin. loco supra citato: *Rex appellatur in Forchem, coronatus Aquisgrani ab Hattone Archiepiscopo Moguntino, regnavit annos* XII. Arbitrantur quippe Itali Imperium à Pontif. Rom. coronatione pendere; quare & plures posterorum Imperatorum Reges tantùm Romani, vel Germaniæ, ab ipsis dicti sunt.

p *Inter Divos relatum,*] A Susterensibus Virginibus, quarum Monasterii fundator extitisse creditur; more ejus ævi; de quo videndus Tom. 3. rer. Alamannicarum pag. 64. Hunc Suentibolchum etiã Eventiboldum vocatum lego ab Anselmo in vita Wranc. Leod. Episcopi quem & Lazius Suetibogum, & Switibaldum nominat.

Egilboldus Episcopus XIII.

EGilboldus natione Frisius unanimi omnium voto, XIII. Episcopus surrogatur in locum Odilbaldi, vir non contemnendæ vitæ, literis clarus & ipsi Zuentiboldo Regi acceptus, qui ejus contuitu famulam quandam datis, ut lex Salica docet, in commutatione duobus mancipiis prius & posteà secundum (a) legem Francorum denarium ejus excutiens hoc modo servitutis vinculo liberavit & donavit ingenuitate. Actum Nuimagæ. (b) præfuit hic cathedræ Episcopali solùm duobus annis, sed secundum Iohannem Bekam sex mensibus tantùm, cujus etiam mentio habetur in annalibus & apud scriptores, decessit 3. Calendas Octobris, sepultus in eâdem (c) ecclesiâ, quâ & Odilbaldus. Hoc etiam tempore volunt Theodericum primum Comitem Hollandiæ concessisse Fatis, subsequente paulo post Ghena ejus conjuge, sepulti Egmondæ in Monasterio, quòd ex oratorio ipse ligneum erexerat.

Lex Salica. *Lex Francorum.* *Forma manumissionis.* *Ioh. Beka.* *Obitus Egilbaldi.* *Obitus Comitis primi Hollandiæ.*

In vitâ Radbodi Episcopi, VI. tomo SS. Surii, Egilbertus vocatur: In Veteri quoque Cod. Eylbodum lego.

a *Secundum legem Francorum denarium ejus excutiens,*] Vide legem Salicam cap. 28, & ibi à Lindenbruchio annotata. Extat & libr. 1. cap. 22. Formul. Marculfi præceptum denariale his verbis expressum. *Quia N. vir inluster servum suum nomine N; per manum illius ad nostram præsentiam, jactante*

denarios

denario, secundum legem Salicam dimisit ingenuum, ejus quoque absolutionem per præsentem auctoritatem firmamus. Adde. quæ ad hunc locum Bignonius, de tribus manumissionis modis ap. veteres Francos, eleganter tradit. Genabi quoque in Galliis, in templo S. Crucis elegans manumittendi formula extabat lapidi incisa. Legitur hujus manumissionis diploma integrum in Archivis Collegiorum Traject. cujus operæ-pretium hic addere tenorem:

Præceptum Suentibolchi sub Eylboldo Emancipationis jure Francorum factæ.

IN nomine S. & Indiv. Trinit. Zuentiboldus divinâ præveniente clementiâ Rex. Cum fidelium nostrorum petitiones ad effectum perducere curamus, omnino animos eorum erga nostram utilitatem reddimus promptiores. Ideo noverit omnium Sanctæ Traject. Ecclesiæ fidelium futurorum scilicet & præsentium nostrorum universitas; Quandoquidem fidelis noster nomine Eylboldus Episcopus aures pietatis nostræ adiit, humiliter deposcens, ut unam è familiâ juris Ecclesiæ S. Martini in Elste, Odburg videlicet, liberam ac ingenuam fecissemus. Nos quoque petioni ejus acquiescentes, datis postea in commutationem, ut lex Salica docet, duobus mancipiis præfatæ Ecclesiæ propriis. Et postea secundum legem Francorum denarium ejus excutientes, & sic eam servitutis vinculo liberavimus & ingenuitatis ei confirmationem tribuimus. Nos quoque Eminentiæ nostræ Apices ei fieri atque conscribi jussimus, per quos mandamus atque firmissimè præcipimus ut prænominata Odburg ingenua sit, & sub ingenuitatis nomine secura atque illæsa omni tempore firmiter permaneat, ita, quasi ab ingenuis parentibus nata esset. Et ut nostræ confirmationis authoritas inviolabilem obtineat firmitatem, annuli nostri impressione subtus signari jussimus.

Signum Zuentiboldi Regis, Walterus Notarius ad vicem Fretiboldi Archiepiscopi & summi Capellani recognovi. Actum Nuimaga regali Palatio in Domini nomine feliciter.

b *Præfuit solum duobus annis,*] De tempore mortis hujus præsulis, & quamdiu præfuerit Ecclesiæ Tr. quam omnia sint incerta, satis inculcat hic Heda. Sunt qui x. tantum ei menses tribuunt. Beka parvo eum tempore pontificium gubernasse scribit. Barlandus, mense sexto quam administrare cœperat, fatali morte consumptum tradit, Bockenbergius annum unum sedisse vult.

β *Hoc etiam tempore tolunt Theodoricum,*] Quæ de obitu Theodorici Com. narrantur non minus dubia & incerta sunt, quàm quæ de Egilboldo dixi, de quo plura consideratione digna supra auctor noster tradidit, & videndus omnino est diligentissimus Scriverius, qui acri judicio excussit hæc paradoxa in notatis ad Chronicon Hollandiæ, & nos ad Becani Chron. quædam diximus.

Radbo-

Radbodus Episcopus XIV.

RAdbodus sive Radbodo vir illuster, & (a) Regio sanguine ortus (siquidem maternus attavus erat Radbodus Rex Frisiorum, & Guntherus (b) Coloniæ Agrippinæ Episcopus ejus avunculus) urgente Arnulpho Imp. Episcopus XIV. constituitur animo satis renitente. Hic educatus in aulâ Caroli Regis Francorum, (c) Nannonis Philosophi *Nanno Philosophus.* profitentis septem artes (quas vocant liberales) fuit auditor, &, uti conjicitur ipsius Zuentibolchi Regis (d) Archi-cancellarius, humanis (e) ac divinis literis apprime eruditus, valuit *Radbodi virtus.* carmine & pedestri oratione: cujus scripta in vitam & laudem Sanctorum adhuc extant, potens etiam spiritu prophetico & vivens clarus miraculis. *Radbodi scripta.* Ordinatus autem Episcopus, jam exteriorem hominem supplantans, & relinquens aulam Regiam, fervore religionis accenditur, orationibus, eleemosynis & corporis macerationi intentus usque adeo, ut dum convivæ *Frugalitas Radbodi.* uterentur vino, ipse solus & clam illis aquam sumere consueverit: quod cùm quidam Gommarus suspicaretur, expetiit ex ejus poculo bibere, & non consentienti subtrahens scyphum, *Gommarus* hausit ex illius liquore, quem repentè ex aquâ in optimum vinum constat fuisse commutatum, *Aqua in vinum mutata.* quo comperto ille supplex deposcit veniam. At urbe Trajectensi jam per tyrannorum crudelitatem omninò desolatâ, constituit sedem apud (f) Daventriam. Properans autem certo tempore adire Trajectum, visitaturus loca & corpora Sanctorum, habuit Danos obvios pium ejus propositum impedientes, quos piè admonitos, ut à crudelitate & Idololatriâ desisterent, ac fidem Christianam sumerent, obaudientes & mortem comminantes tanquam perditos no- *Danobviam veniunt Radbodo, & ab eo feriuntur anathemate.* tavit anathemate, & statim subsecuta ultione divinam cœlesti icti fulmine, interierant. Quo miraculo commoti Christiani eos sumptis armis propulerant Trajecto. Præterea Baldrico juveni claræ indolis adducenti binos clericos conterraneos suos exoranti, ut eos consecraret sacerdotes. Respondit, peracto triennio mihi ab ergastulo carnis absoluto succedes Episcopus, hos tunc ordinabis, & loca sacra ac urbem Trajectensem restaurabis, prout eventus rei posteà *Dani Traiecto expulsi.* edocuit: huic in Tuentoniâ extremâ valetudine laboranti, apparuit sancta Dei genitrix, comitata Agnete & Teclâ virginibus, consolans eum, & promittens spem sanitatis, subjungens *Vaticinium Radbodi.* tamen ipsum haud longo tempore superstiturum mundanis miseriis. Itaque liberatus ab illâ *Apparitio Deiparæ Virginis.* ægritudine assiduò se præparavit ad resolutionem beatam; exiens Tuentoniam & apud Homersum sive Othimarshem lecto decumbens inter decantandum laudes sancti Martini, migravit ex hoc sæculo III. Kalend. (g) Decemb. Anno DCCCCXVII. translatus Daventriam. *Homersum sive Othmarsum.* Præfuit in tantis Danorum calamitatibus annis XVII. adscriptus (h) catalogo Sanctorum. Ad *Obitus S. Radbodi.* cujus sepulchrum confugientes, fiunt compotes votorum. Cui Zuentibolchus Galliæ Belgicę sive Lotharingiæ ac Carolus Francorum Reges, confirmarunt donationem Daventriæ oppidi ac illius arcis, & Thielæ cum teloniis & pertinentiis anteà ecclesiæ Trajectensi factam. *Donationes factę S. Radbodo.* Et Conradus Rex similiter confirmavit, quicquid alii Reges concesserant ad preces Udonis consanguinei sui & Walgeri Comitis, anno DCCCCXIV. regni ejus tertio. Actum apud Willenaburg. Supersunt multa ejus præconia in laudem Sanctorum composita, & etiam inter alia scripta hæc comperimus literis vetustis annotata, (h). *Præconia S. Radbodi.*

Anno ab incarnatione Domini DCCCC. apparuit in cœlo mirabile signum, stellæ enim visę sunt undique tanquam ex alto in Horizontis imum profluere circa poli cardinem, omnes ferè inter se invicem concurrere: quod prodigium secutæ sunt tristes rerum calamitates, aëris videlicet maxima intemperies, crebrique ventorum turbines, fluminum quoque terminos suos transgredientium, terribilis quædam quasi cataclysmi imago. Et quod his pestilentius est, diræ hominum adversus Deum se extollentium tempestates. Hoc eodem anno, priusquam tamen Epactę mutarentur, Folco (l) Remorum Episcopus Metropolitanus, & Zuentiboldus Rex interfecti sunt; ac non multis antea diebus ego peccator Radbodus inter famulos sanctę Trajectensis ecclesiæ conscribi merui: Atque ô utinam cum eisdem æternæ vitæ consortium merear adipisci! Hoc ergo erit Epitaphium meum de viatico Christi.

Esurio

Epitaphium S. Radbodi.

Esuries, te, Christe Deus sitis atque videndi
Iam modo carnales me vetat esse dapes.
Da mihi te vesci, te potum haurire salutis
Unicus ignotæ tu cibus esto viæ.
Et quem longa fames errantem ambesit in orbe,
Hunc satia vultu, patris imago, tuo.

(k) Item de poscendâ peccatorum remissione.

Sis pius oro mihi Martine habitator Olympi,
Solamen misero sis pius oro mihi.
Porrige quæso manum ne me trahat ecce profundum
Portus naufragium, porrige quæso manum.
Imminet umbra necis, nunc mihi proximus adsis,
Res nimium tristis, imminet umbra necis.
*Eripe me tenebris, * & diris subtrahe flammis,* (margin: Legitur)
Dilector lucis eripe me tenebris.
Me quoque redde polo regnum quo permanet agne,
Qui frueris cælo, me quoque redde polo.

(margin: Trithem.) In quorum omnium confirmationem ita scribit Iohannes Abbas Spanhemensis: Radbodus xiv. Episcopus Trajectensis, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis valdè eruditus, & „ secularium literarum non ignarus, ingenio subtilis, eloquio clarus, vitâ & conversatione „ sanctissimus, multis & vivus & mortuus miraculis coruscavit, hunc in omnibus literis huma- „ nitatis Nanno Philosophus doctissimus instruxerat; qui advocatus in Palatio Regis Karoli „ Grossi fuit, & posteà Monasterium ingressus, tandem Episcopus ut diximus consecratus, Ec- „ clesiam Trajectensem in gravi persecutione Danorum xvii. annis strenuè gubernavit; scrip- „ sit autem nonnulla præclara opuscula, de quibus ista feruntur, Laudes sancti Martini lib. i. „ Laudes sancti Bonifacii Episcopi lib. i. De sanctâ Amelbergâ lib. i. Homiliarum & Sermo- „ num lib. i. De sancto Willibordo flores. Integrum quoque de sancti Martini translatione of- „ ficium, & varios cantus in honorem Sanctorum. Obiit sub Ludovico filio Arnulphi Imp. „ Anno D cccc xvii. Indict. v. iii. Kalend. Decemb. Episcopatus sui anno xviii. sepultus „ apud Daventriam ubi residere anteà consueverat.

Conradi confirmatio sub Radbodo sive Radbodone.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Conradus divinâ auxiliante clementiâ Rex: Cùm petitionibus sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, remunerationem hujus rei à Christi gratiâ expectamus. Quocirca notum fieri volumus omnibus

sanctæ

ta Dei Ecclesia fidelibus tam præsentibus quàm futuris Radbodonem venerabilem Episcopum veteris Trajecti Ecclesiæ, quæ est constructa in honore S. Martini Confessoris, aliorumq; Sanctorum, suggessisse Majestati nostræ per quosdam nobis familiares, ut constituta Regum qui nos præcesserunt, quibus præfata Ecclesia nobiliter ampliata atque ditata, scripta renovari juberemus, idemque scriptum nominis nostri (l) *signo, nostraque Imaginis sigillo, cum manus nostræ scriptione firmaremus. Cujus petitioni, quam per Udonem consanguineum* (m) *nostrum, Waltgerumque Comitem nobis obtulerat, libenter aurem accommodantes, Regali authoritate statuimus, firmiterque jubemus, ut ab hâc die, & deinceps sicut in cæteris immunitatibus antecessores nostri Reges videlicet vel Impp. Ecclesiis Dei concesserunt, ita & nos in omnibus rebus immunitatis prædictæ S. Dei Ecclesiæ concedimus, & jure perpetuo delegamus. Hanc itaque authoritatem, ut nostris, nostrorumque successorum temporibus inviolabilem obtineat firmitatem, manu propriâ subtus firmavimus, & sigilli nostri impressione jussimus roborari. Signum D. Conradi serenissimi Regis.* (n) *Salomon Cancellarius ad vicem Pigrini Archicappellani recognovi. Data* VII. *Idus Julij, anno incarnationis Domini* D CCCC XIV. *Indictione secundâ, Anno regni Conradi gloriosissimi Regis tertio. Actum apud* Willinaburgh (o) *in Dei nomine feliciter, Amen.*

a *Regio sanguine ortus.*] Hæc habet quoque Sifridus Petri de scriptor. Frisiæ Dec. 7. Unde Hamconius:

Rege atavo Frisio, magnis genitoribus ortus
Cum regeret sacrum Præsul RADBODUS *ovile,*
Trajectum tenuit prædo Normannicus.

Et Ubbo Emmius Rer. Fris. lib. 5. ita scribit iteratâ editione: *Ultrajectum ab excessu Hungeri, quem plures per annos, dum Odilbaldus, Egilbaldus, Radbodus omnes in Frisiâ nati, & hic etiam clarissimo stemmate primitrio ex Rege cognomine descendens Ecclesiæ præfuerunt.*

b *Guntarius Col. Agrippinæ Episcopus ejus avunculus.*] Hunc alii Guntarium vocant, qui circa annum 840. vel ut quidam 852. Hattebaldi Episcopi successor fuit; verum cum is causam Lotharii uxorem suam repudiantis & Waldradæ sororis præsulis (quam uxori Lotharius superinduxerat) foveret, à Nicolao Papa R. excommunicatus, & circa annum 864. à sede suâ dejectus est: quam rem pluribus exequitur Regino Chron. lib. 2. ad annum 864. & seqq. usque ad 869. quando demum successorem accepit Guntherus. vide insuper Sigiberti Chronicon ad annum Christi 862. & seqq. Decret. 2. par. causa 11. quæst. 1. in fine, Haræum de princip. Brabant. in Lothar. 2. Miræum in Annal. Belg. ad annum 862. seqq. Divæum Rer. Brabant. lib. 4. Aventinum Annal. Bojorum lib. 4. Anastasium in vita Nicol. P. R. Chron. Belg. magn. Ottonem Frising. Chron. lib. 6. cap. 3. Contractum in Chron. ad annos prædictos.

c *In aula Caroli Regis Francorum,*] Caroli Crassi Imp. & Regis Francorum, qui regnare in Francia cœpit teste Æmylio anno 886.

d *Nannonis philosophi auditor,*] Hujus Nannonis præter Bekam meminit Trith. Abbas in Cat. vir. illustr. ubi vitam Radbodi attingit. Frisium facit Sifridus Petri in lib. de scriptoribus Frisiæ Dec. 6. Stauriensem philosophum, virum sui temporis doctissimum, cujus etiam scripta in bibliothecis per Hollandiam & Frisiam haberi solita, idem tradit, mihi ea omnino incognita licet aliquam eorum mentionem quoque faciant Val. Andreas & Franciscus Sweertius in suis Bibl. vixit autem circa annum C. 880.

e *Ipsum Zuentiboldi Regis Archicancellarium,*] In diplomate Zuentibolchi supra in Odilbaldo recitato, legitur quidem *Waldgerus Notarius ad vicem Radbodi Archicancellarii recognovi*: Sed is Radbodus Episcopus fuit Trevirensis, qui eodem tempore vixit, nempe anno C 883, ac Bertulpho successit, anno 914. mortuus, de quo vide plura apud Kiriandrum Comment. Trevirens. parte XI. Invenio etiam Not. Radbodum in diplomate Caroli Regis quem simplicem vocant, ad annum C 920, cum hic noster jam ante triennium, ut videtur, obiisset.

f *Humanis & divinis literis eruditus,*] Consulendi Trithemius Abbas de viris illustribus & scriptoribus Ecclesi. Sifridus Petri de scriptoribus Frisiæ, & Hamconius Friso, qui postremus pleraque ejus scripta in lucem se daturum promisit, quod an fecerit, ignoro. Item Val. Andreas in Bibl. Belg. ac Fr. Swertius in Athenis Belgicis.

g *Constituit sedem apud Daventriam,*] Verisimile est ex monte S. Odiliæ vel Monasterio Berch, quo Hungerus cum reliquiis Cleri se contulerat, Radbodum post Normannicam cladem venisse Daventriam, ut Trajecto minus abesset, & sparsum Ecclesiæ suæ populum commodius colligeret. Nam jam ante Zuenteboldus Rex Odilboldo Antistiti cum aliis locis etiam donationem Daventriæ confirmaverat, ut ex diplomate supra posito constat.

h III. *Calend. Decembris.*) Diem obitus Radbodi ad XV. Calend. Decembr. refert Swertius in Athenis Belg. secutus Desselium, cum plerique Hedæ calculum probent.

i *Folco Remorum Metropolitanus & Zuentiboldus Rex interfecti,*] De cæde Zwentiboldi jam dictum est ex Reginone & aliis. De Folcone verò qui anno C 882. Remigio successerat, Flodoardus lib. 4. hist. Ecclesiæ Remensis cap. 1. sic scribit, *Successit in Episcopatu Remensi Fulco vir valde nobilis, & Palatinis assuetus officiis*; & sic porro usque ad caput. X, quo agit de ejus cæde, Procurante Balduino Flādriæ Comite à Winemaro factā, cujus ibi causa & occasio narratur. Videndus etiam Meierus lib. 2. Annal. Flandr. ad annum C. 900. in Bald. Calvo. Miræus in Annal. Belg. cædem Fulconis refert in annum 901. Molanus, vel potius additiones ad Usuardi Martyrol. 17. Iun. eum inter Martyres referunt, ut & Ferreolus Locrius in Chron. Belg. ad annum 900. quem vide, cum Reginone lib. 2. Chron. anno 903, & Sigisberto, qui cædem Zuentiboldi anno demum 903. factam scribit.

k In MSS. inter duo hic posita epigrammata, aliud carmen Radbodi habetur, quod & addendum curavi.

O Deus omnipotens cujus pietate redemptus
Subsistit mundus, qua generatus homo,
Respice me miserum peccati mole gravatum
Et nimio pressum pondere Christe, leva.
Ereptumque gregis dira de sorte sinistri
Iudicij, inter oves tempore siste tuas.

l *Idemque scriptum nominis nostri signo, nostraque imaginis sigillo; cum manu nostræ scriptione firmavimus*) Tribus, ut hisce patet, modis Impp. sua olim firmabant diplomata: *Signo* nempe *Imperatorio*, nomen principis literis implicitis exprimente; qualia plura in Onuphrio lib. 3. Princip. Rom. aliisque scriptoribus passim occurrunt: *Imaginis sigillo*, qualia in auro & cerā à me visa, & expressa: ac denique *manus subscriptione*, quod etiam hodie principes usurpant, ut Carulus, Conradus, Otto.

m *Per Vdonem consanguineum nostrum;*) Videtur hujus meminisse Regino ad annum 910, & ad annum 939. his verbis: *Giselbertus & Evrardus juxta Andernacum castellum cum suis Rhenum transituri, ab Vdone & Chunrado Comitibus prævanti, &c.*

n *Salamon. Cancellarius,*) Invenio circa annum C. 907. Salomonem Episcopum captum, fortean idem cum hoc; & animadversione dignum est plerosque ex Clero talia eo tempore munia administrasse, & nullos, vel paucos post Boetium Severinum Cos. in re literaria præstitisse, nisi ex eo ordine, usque Accursium Iuris Civilis interpretem vel paulo ante ejus ævum.

o *Actum apud Willinaburg.*, Quo loco Urspergens. Abbas Imperatorem hunc sepultum tradit, quod & Cuspinianus ex eo refert: alii mortuum quidem Vuilinaburgi in Franconiā, sed Fuldæ sepultum eum volunt.

Baldricus Episcopus XV.

Baldricus ob egregia sua facinora cognominatus Pius, nobili sanguine Præfectorum sive Comitum Clivensium oriundus, patre Rixfrido excomite, post Radbodum dignitatem cathedræ Episcopalis Trajectensis xv. assequitur, vir magnæ scientiæ, pace ac bello clarus, præceptor filiorum Henrici primi Regis, scilicet Ottonis, Henrici & Brunonis, quorum Otto ad Imperium conscendit. Henricus immatura morte præventus defletur, Bruno Agrippinæ Coloniæ Archiepiscopus, & Dux Lotharingiæ constitutus, præe edito fratre Imperatore Hungarico, & aliis exteris bellis ipse inferioris Germaniæ ac Belgicæ provincias gnaviter administravit. Nam ea tempestate tanta fuit Christianæ Reipubl. necessitas, ut & Episcopi & Prælati Ecclesiastici utile duxerint etiam armis illam defensare. Decreverat Henricus pater, Brunonem filium ante (a) Radbodo surrogare, sed intellecta desolatione urbis Trajectensis per Danos facta, tradidit ipsum militiæ, quem postea frater Otto Imp. instinctu Baldrici hujus direxit cum non spernenda manu ad restituendam urbem, & liberandum provincias circumvicinas, antiquatis hostibus, quorum fortuna jam undique nutabat, qui etiam victoriosè bellum hoc injunctum exequitur; constituens ipsum Baldricum in sedem quietam. Hic itaque quemadmodum nova urbis & templorum fundamenta jecerit, munierit, & arcem adjunxerit, aliquanto supra deletam, urbem (unde (a) Ultrajectum nuncupari volunt) ipse suis literis attestatur.

Otto, Henricus, Bruno.

Ecclesiastici in armis.

Liberat in Trajectensis Ecclesiæ.

Ultrajectum.

Privilegium concessum Ecclesiæ per Dominum Baldricum Pium Episcopum Trajectensem.

Baldricus gratuitæ pietatis ac Dei clementia sanctæ Ecclesiæ Trajectensis humilis Præsul, omnibus in Christo fidelibus, tam præsentibus, quàm futuris in Domino Iesu continuum æternaque jucunditatis ineffabile tripudium. Omnium Christi fidelium comperiatur industria tam præsentium quàm futurorum, qualiter ego Baldricus S. Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus, cùm post mortem Reverendi Patris Domini Radbodi XIV. *Traj. Episcopi creatus fuissem in Episcopum Traj. & à Metropolitano, videlicet S. Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopo confirmatus & consecratus, operæ pretium fore duxi S. Traject. Ecclesiæ locum de quo Episcopatus nomen habuit, visitare. Ad quem cùm venissem, & destructum à Danis, proh dolor, reperissem, & omninò desolatum, nec non honorabiles Ecclesias gloriosi patroni mei S. Martini ac S. Salvatoris dirutas & exustas, lachrymas dolore cordis gravissimo tactus, intrinsecus nullatenus valui continere, & invocato de cœlis auxilio profusis lachrymis exoravi, ut ille qui Ecclesiam suam Sanctam supra firmam petram, id est, Christum fundaverat, ad Ecclesiæ mihi commissæ restaurationem & reparationem cooperari suâ consuetâ benignitate dignaretur, ejusque adjutorio, qui non faciem, sed cor hominis intuetur, pontem (b) trans fossatum, urbemque cum portis, & murum cum propugnaculis contra-*

Baldrici ædificationes.

contra hostium insultum construxi & erexi, ac nobilissima probataq́ Deo sacratæ pacis locum, Ecclesias videlicet gloriosi Patroni mei S. Martini & S. Salvatoris à prophanis dirutas & exustas, non prout debui, sed prout potui aliquantulum reparavi, Canonicos ab his Ecclesiis fugatos, & multimodè dispersos, ad ipsas Ecclesias revocavi, substituendo alios Canonicos in loca mortuorum, fideliumq́ nutu Dei ad me confluentium adjutorio inimicos de terrâ propulsavi, terras, prædia, decimas, & possessiones ad S. Trajectensem ecclesiam pertinentes potenter de inimicorum manibus liberando; Insuper dictarum ecclesiarum Canonicos ad sustentationem eorum ampliorem, ut divinis laudibus ferventius inhæreant, omnium decimarum suarum accrescentias ac novalium decimas ad stipendialem usum fratribus in eisdem Ecclesiis continuè servientibus, propter Deum, qui cuncta bona remunerat, ad ejus servitium augmentandum corde favorabili, & manu largâ tradidi & donavi in perpetuum possidendas; Ita quod ibidem pro remedio animæ nostræ omni tempore proficiat in augmentum. Si quis verò, (quod futurum esse non credo) contra hanc traditionem & donationis chartam aliquam injustam interpellationem, aut injuriam facere voluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & à liminibus S. Ecclesiæ Dei efficiatur extraneus, & sit authoritate nostrâ Episcopali anathematizatus, sitque maledictus eâdem maledictione, qua descendit super Dathan & Abiron, quos terra vivos absorpsit; & quod repetit evindicare non valeat. Sit præsens traditio ad instar testamenti à nobis facta, omni tempore firma & stabilis permaneat stipulatione subnixâ, quam propriâ manu subter firmavi, & sigilli mei impressione roboravi. Actum & datum in Castro Trajectensi, Anno incarnationis Dominicæ D CCCC XXXIV. (c) *Kalendis Iulii, Indictione septimâ, regnante D. Henrico primo Rege invictissimo, in Dei nomine feliciter, Amen.*

Luitprandus Ecclesiæ Ticini, quæ Papia dicitur, Diaconus, lib. quarto cap. VII. Machtildis ante regni susceptionem Henrico viro suo peperit filium, quem vocavit Othonem, » istum inquam; cujus potentiâ mundi partes Aquilonaris & Occidua reguntur, sapientiâ paci- » ficantur, religione lætantur. Iustique Iudicii severitate terrentur. Post regiam autem digni- » tatem, duos peperit, unum, quem patris nomine vocavit Henricum, facetiâ satis ornatum, » consiliis providum, vultus nitore gratiosum, oculorum vigilantiâ placidum, cujus pro recen- » ti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus: Tertium deinde Brunonem nomine, » quem pater sanctus, quoniam Nortmanni Trajectensem destruxerant omnino Ecclesiam, ob » ejusdem recuperationem voluit militare. Quantæ fuerit prudentiæ, quantæque Rex Henricus scientiæ, hinc probari potest, quod optimum, & potissimum, & religiosissimum natorum suorum Regem constituit. Imminebat enim Rex prudentissimo obitu suo, totius populi casus, si tantus Regiæ dignitati non subiret Vicarius. Quâ ex re in amborum laudem nos pangimus versus.

Ipse

Ipse, qui quondam superare gentes
Impias bello solitus cruento,
Novimus nunc Rex dederis popello
Morte, quam magnas propriâ ruinas.
Turba certatim viduata charo
Rege jam cesset lachrymare, quando
*Alter exsurgit similis * priori*
Filius Patri, venerandus orbi
Rex Otho gentes ditione magnâ
Qui premet, pacemque feret beatam.
Quicquid Henrici periit recessu
Præstitit, claro populis hic ortu.
Blandus & mitis, patiensque Sanctis,
Pestifer duris, rabidusque sævis.
Bella cum multis tibi sunt gerenda,
Ex quibus nomen referens in astra
Cuncta calcabis pedibus per orbem,
Quæ premit tardus radians Bootes,
Et quibus nomen dedit Hesper almus,
Lucifer rursus vocitatus idem
Surgit eôo properans Corusco.

* *id. Henrici.*

(d) Secundum Abbatem, Henricus tertium quoque filium genuit nomine Brunonem, nam „secundò genuerat Otthonem mundi amorem: hunc Brunonem quem Pontificis summi ac „Ducis magni officium vidimus gerentem, frater quippe ejus Otho, cùm post patris excessum „regeret Imperium, hunc omnium literarum scientiâ imbutum Præsulem fecit Coloniensem, „factâque de hinc nimiâ perturbatione in Regnum, ita ut etiam filius Regis Luitolphus con„tra patrem consentiret pravorum consilio. Rex Otho ad disponendum regnum secedens in „partes Orientis, fratri Brunoni Præsuli providendas commisit Occidentis. Ita ut cum ma„gnâ religione usus est officio Sacerdotis, & exigente necessitate jussu Regis functus est vir„tute magnanimi Ducis. Nemo autem super hac re culpabilem illum dicat, cùm Samuelem „sanctum & alios plures Sacerdotes pariter legamus & Iudices. Henricus autem Rex obiit „anno DCCCCXXVI.

Bruno Archiepiscopus Coloniensis.

Exemplo Samuelis & aliorum Bruno & Ecclesiam & militiam coluit.

At cùm Ecclesia atque urbs Trajectensis jam denuo renatæ sint, operæpretium duximus aliquantisper immorari ad recensendum, quanta incrementa ipsa Ecclesia evestigio in religione ac bonis ex piâ Imperatorum largitione sumpserit. Nam hi condolentes tantæ cladi præsentaneo remedio occurrerunt.

Incrementa Ecclesiæ Trajectensi.

Henricus Rex confirmavit, & de novo concessit Baldrico, quicquid per Conradum Zuentibolchum, Ludovicum ejusque æquivocum, Carolum Pipinum, & antiquiores Reges & Imperatores Ecclesiæ Trajectensi fuerat piè collatum.

Confirmatio Donationum factarum.

Otto autem Imperator primus ejus nominis ex Francis sive Germanis, nedum omnia, quæ antecessores sui concesserant, cum plenitudine approbavit, sed pro memoriâ suâ atque (e) Edgidis conjugis suæ defunctæ Regiâ munificentiâ donavit piscationem in Amuson

Otto I. Imperator cum Egida conjuge com-

& in

probat donata, & ipse quoque de se donat. & in Almere cum omni censu, anno D cccc xlvii. (f) anno suo xiii. Actum Numaga. Idem omnia à prædecessoribus suis Regibus seu etiam à cæteris fidelibus Ecclesiæ Trajectensi collata, videlicet decimam partem omnium regalium prædiorum, & monetarum, & teloneorum, quæ inter Episcopatus terminos exiguntur: Insuper & tributorum, quæ Huslata & **Cogscult** dicuntur, res etiam in villâ, quæ quondam Duerstat, nunc autem Wycke nominata, & in cæteris omnibus locis à prædicta villa usque ad mare, & in insulis cæterisque mari contiguis provinciis ab Imperatoribus & Regibus tradita, præscriptæ Trajectensi ecclesiæ confirmavit, interdicens authoritatem auferendi aut mutandi. Actum Quindelingeburgh, anno D cccc xlviii. Ottonis xii. Itemque Monasterium in loco Tiela constructum cum novâ atque lapideâ in eodem loco civitate, cæterisque ecclesiæ prædiis, famulis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, omnibusque ad præfatum Monasterium, vel ad Ecclesias à Walgero & filiis ejus Radbodo, nec non & Hattone, & illorum antecessoribus dicto Monasterio in proprium concessas jure pertinentibus, una cum silicto juxta dictam civitatem sito jure perenni in perpetuum donavit anno D cccc l, anno regni sui xv. Quindelingeburgh.

Huslata & Cogscult. *Servi.*

Item ad preces Brunonis Germani sui, & Baldrici, concessit quicquid in villâ Amuda una cum teloneo ad eandem villam pertinente, quod Walgero olim ad beneficium concessum fuit, in proprium, dedit etiam quicquid ab utraque parte fluminis Fecht habuit, cum omni integritate transfudit, terris, sylvis, aquis, aquarum decursibus, piscationibus, stagnis, lacubus, quæ ex eodem flumine derivantur, & terram quam Hatto in loco Ecki habere videbatur, ut Ecclesia potestativè possideat cum licentiâ in prædicto loco Trecht monetam faciendi. Actum anno D cccc liii. anno xviii. Ottonis. Quindelingeburgh.

Fecht. *Moneta faciendi facultas.*

Idem Otto primus, interventu fratris sui Henrici, ac Baldrici Episcopi, interdixit ne aliquis Comitum, vel aliorum quorumcunque hominum in pago Thriente vocato, qui est in Comitatu Everhardi, Cervos, Ursos, aut Apros, bestias insuper quæ Teutonicâ lingua Elo & Scele appellantur absque permissu Pastoris Ecclesiæ Trajectensis venari præsumat, & ut præfatæ Ecclesiæ in eodem pago & universis finibus ejus adusque adjacentes cæteras regiones jus servetur Forestense, sicut ipsi Imperatori in suis. Actum in Walahusan palatio Regio, anno Domini D cccc xliv. Ottonis Regis ix.

Pagus Triente. Feræ. Venationis jus datum Episcopo.

Idem Otto ad supplicationem fratris sui, atque charissimi illius præceptoris Baldrici approbando donationes factas per Henricum Regem patrem suum, contulit totum quod ad regalis Fisci proprietates in pago Laken & Isla habuit, quod Walgerus, & postea filius ejus Ratbodus ab eo in beneficium habuerunt, cum omnibus illuc legaliter pertinentibus, agris, mancipiis, pratis, pascuis, sylvis, &c. Actum anno Domini D cccc xliv. & regni Ottonis viii. in Renum.

Radbodus.

Idem Otto Imp. interventu conjugis suæ Edgidæ & Giselberti Ducis Lothariorum concessit Baldrico monetam in Trajecto, & exemit Episcopum & Ecclesiam ab omni judicio & potestate Comitum, conferendo eidem quicquid ex teloneo sive monetâ exigendum erat, & in futurum in eleemosinam sui & divæ memoriæ Henrici Regis patris sui. Actum anno quinto regni sui, Domini verò D cccc xli. in Brughem Curte Regiâ.

Concessio monetæ. Immunitas contra Comites concessa.

Idem Otto II. Imperator interventu Theophaniæ uxoris suæ, nec non Geronis Episcopi; concessit de novo, quicquid genitor suus Ecclesiæ Trajectensi donaverat sub Baldrico anno D cccc lxxv. Regni sui xiv. Imperii viii. Actum Erpesfort.

Erpesfort. Comitatus Walgeri. Amuda.

Idem contulit in proprium in pago (g) Interlako in Comitatu (h) Radtbodonis villam Amudam vocatam, quatenus illa prius ad præfatam non pertinebat Ecclesiam, cum omnibus ad eam pertinentibus, cum curtibus, ædifitiis, &c. taleque teloneum, quale prius Walger in eodem exigebat loco, & ut illud teloneum totum valeat in Trajecto sumere, vel totum in Amudâ, vel partem ejus in Trajecto, & partem in Amuda perpetuò pro Episcopo. Anno Domini D cccc lxxv. anno Regni sui xv. Imperii viii. Actum Erpesfort pro Baldrico. Item omnem piscationem quam in Almere ad suam regalitatem pertinentem habebat, cum terrâ quam Hatto Comes in Lonâ habuit, &c. Actum eodem anno.

Erpesfort.

Hic Baldricus concessit in precariam Usufructuariò N. & N. & post discessum eorum ex hâc luce Baldrico eorum filio, & post eum Rudolpho fratri suo certas res sancti Martini Episcopatus sui, de Abbatiâ vocabulo Herebere, unà cum Monasterio in honore beati Petri dedicato mansos servitiales (i) numero lxv. in fundis coniacentes, ita nuncupatis Rura, Lie-

Herbert.

thorp,

thorp, Linne, Suletheim, Flothorp, Afcolon, Malicaleol, Curvelo fimul cum mancipiis ccc lxxxiii. deinde ipfi N. & N. tradiderunt ad præfatam Abbatiam fancti Martini de Alode *Servi 383.* juris fui curtem unam in villa vocabulo Willere fitam, ad quam refpicit Ecclefia una cum dote, quæ pofita eft in fundo, nomine Brochem, & etiam medietas alterius Ecclefiæ fitæ in villâ nuncupata Fifchelo, manfique fervitiales numero xlv. una cum mancipiis c xc. & ut rebus *190. ferv.* fancti Martini liberiùs perfrui poffent, & pro ablutione peccaminum genitoris fui Raineri Comitis, & infuper Nevelungi (k) fenioris fui, xxxiii. manfis legaliter in redhibitione ufufructuarii fancto Martino traditis, xii. manfos qui fuperfunt, divino inftinctu * commoti **Commoniti al.* fponte tradiderunt. Actum Trajecti viii. Cal. Iulii, anno viii. regni Ottonis gloriofiffimi Regis, ab incarnatione autem Domini D cccc xliii. cum figno Baldrici gloriofiffimi Præfulis, Regenbaldi Præpofiti, & Sigboldi Decani in præfentiâ teftium. Ipfe autem Baldricus anno D cccc lxvi. tranfcendens Alpes in Italiam pro utilitate Ecclefiæ fuæ præfentiam Regis Ottonis adivit. Revertens verò detulit corpora Sanctorum Urbani Papæ & Martyris, Benigni Epifcopi & Martyris, Pontiani Martyris & Agnetis virginis & Martyris quæ *Reliquiæ.* in ecclefiâ Trajectenfi reverenter condidit: reperit & divinâ revelatione corpora Sanctorum Lebuini, Werenfredi, Plechelmi, Wironis, Otgeri, Odulphi & Radbodi, quibus & Ecclefiam fuam adornavit, de quo ifta fcribuntur: *Corpora fanctorum reperta.*

Verfus.

Præful Baldricus Trajectum magnificavit,
Funditus à Danis everfum quod reparavit,
Nobilis atque pius & omni ftemmate dignus,
Per quem venerunt huc Pontius, Agna, Benignus.

Hiftoria habet inde diverfe Domlicelie.

Sub eo revelatum eft corpus Divi Ieronis Prefbyteri & Martyris in vico Norwico Hollandiæ, fertur & oppidum Aldenzalenfe inftauraffe, & (l) Ecclefiam illic conftruxiffe: Scripfit & ad hunc Baldricum Hucbaldus (m) fancti Amandi Elnonenfis Monachus, vitam fancti Lebuini. Obiit tandem plenius dierum & bonorum operum quinta Augufti anno (n) D cccc lxxvi. cùm rexiffet Cathedram annis lix. fepultus Trajecti in Bafilicâ majori parte meridionali verfus oftium. Claruit fub Henrico primo, Ottonibus primo, filio ejus, & nepote Regibus, Impp. non immeritò inter cœlicolas relatus. (o)

Præceptum Immunitatis Henrici fub Baldrico.

IN nomine fanctæ & individuæ Trinitatis Henricus divinâ favente Clementiâ Rex. Cum petitionibus Sacerdotum juftis & rationabilibus divini cultus amore favemus, supernâ nos muniri gratiâ non diffidimus. Quocirca noverit omnium fidelium noftrorum præfentium fcilicet & futurorum induftria, qualiter Baldricus Trajectenfis Ecclefiæ veteris Epifcopus, quæ eft conftructa in honore S. Martini & aliorum Sanctorum obtulit obtutibus noftris quafdam authoritates conftitutionum Regum antiquorum Pippini videlicet & Caroli bonæ memoriæ Impp. Augufti, nec non Ludovici piiffimi Cæfaris, ejufque æquivoci Ludovici, Zuentibolchi quoque & Conradi, in quibus continebatur, quod illi ad ipfam Ecclefiam conceffiffent, omnem decimam de manci-

 piis, de-

Præceptum Regale de Moneta in Trajecto Ottonis primi sub Baldrico Episcopo.

IN nomine Domini nostri Iesu Christi. Summæ divinitatis nutu disponente Otto Rex. Cunctorum fidelium noverit universitas, qualiter nos interventu dilectæ conjugis nostræ Edgidæ, nec non fidelis nostri Giselberti Ducis Lothariorum licentiam concedimus monetam fiendi in civitate Trajectensi, in quâ modo venerabilis vir Baldricus Episcopali officio fungi dinoscitur: & ut nullus Comes, neque aliqua judiciaria potestas licentiam habeat, teloneum vel aliud quodlibet debitum sive quæsitum ex ipsâ monetâ exigendi nostræ serenitatis regiâ authoritate omninò interdicimus; sed quicquid inde exigendum erit ad integrum Episcopo prædictæ urbis, & Ecclesiæ eidem potestativè in posterum habendi, & in eleemosynam nostri simul & divæ memoriæ patris nostri Henrici serenissimi Regis damus & concedimus. Et ut hæc concessio veraciùs à fidelibus nostris credatur, & firmiorem tenoris sui stabilitatem, in futuras populorum successiones obtineat, præceptum hoc inde conscribi jussimus, & annuli nostri impressione illud sigillari præcepimus, manuque nostrâ propriâ illud confirmavimus. Signum D. Ottonis serenissimi Regis, Adaldagus Notarius ad vicem Radberti Archi-capellani recognovi. Anno regni ejus quinto, anno incarnationis (p) DCCCCXXXVII. *Indictione decima. Actum Brugheim curte Regiâ, in Dei nomine fæliciter, Amen.*

Cudēdæ monetæ facultas concessa Ecclesiæ Ultraject.

Præceptum Immunitatis Ottonis Primi Imperatoris sub eodem Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divinâ annuente clementia Rex; Cùm petitionibus sacerdotum justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos muniri gratia non diffidimus. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter Baldericus Traject. Ecclesiæ veteris Episcopus, quæ est constructa in honore S. Martini & aliorum sanctorum, obtulit obtutibus nostris, quasdam auctoritates constitutionum Regum antiquorum Pipini videlicet & Caroli B. M. Augusti, nec non Luthovici piissimi Cæsaris, ejusque æquivoci, Zuentibolchi quoque & Conradi; in quibus continebatur; quod ipsi ad præfatum ecclesiam

clesiam concessissent omnem decimam de mancipiis, terris & theloniis, vel de negotio, & de omni re undecunque ad partem Regiam pertinentibus, unde jus Fisci censum accipere aut exigere videbatur. Et ut ab hominibus ejusdem Ecclesiæ qui sub mundiburdo & tuitione ejusdem Ecclesiæ consisterent, nec non in ripis Dorestati, Daventriæ, Tielæ, universisque locis aliis in ipso Episcopatu consistentibus nullus bannum, nec fredum, nec conjectum, quod ab ipsis gescot *vocatur contingere vel exigere præsumeret, præcipientesque firmiter jusserunt, ut nullus Iudex publicus, neque quislibet ex judiciariâ potestate aut procuratores Reipub. in Ecclesias aut loca vel agros seu aliquas possessiones, quas moderno tempore in quibus libet pagis vel territoriis intra ditionem Regni eorum justè & rationabiliter memorata tenet vel possidet Ecclesia; vel ea quæ deinceps jure ipsius sancti loci divina pietas voluerit augeri, aut ad causas audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos quam & servos injustè distringendos, ullasque redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas suis futurisque temporibus ingredi audeat, vel quæ suprà memorata sunt penitus præsumat exigere, & quicquid de præfatis rebus jus fisci exigere potest integrum eidem concessere Ecclesiæ, scilicet, ut perpetuo tempore, & ad peragendum Dei servitium & supplementum & sublevamentum fiat. Ob firmitatem rei, ut ista verius credantur & firmius recolantur, postulavit nos prædictus Episcopus, ut prædecessorum nostrorum Regum, beatæ mem. patris nostri, qui hoc idem ei concessit, morem sequentes, hujusmodi nostræ auctoritatis præceptum ob amorem Dei & reverentiam S. Martini circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus; cujus petitionibus libenti animo aurem accommodantes, præcipimus firmiterque jubemus, ut ab hac die, & deinceps, sicut in cæteris immunitatibus antecessores nostri vel Impp. Ecclesiis Dei concesserunt, ita & nos in omnibus rebus immunitatis sæpedictæ Ecclesiæ concedimus, aut jure perpetuo delegamus. Et hæc authoritas ut firmior sit, manu nostrâ illam firmavimus, & annulo nostro sigillari jussimus. Signum Domini Ottonis invictissimi Regis.* Poppo. *Poppo Cancellarius ad vicem Rodberti Archicappellani recognovi. Data quarta Ianuarij. Anno* D CCCC XXVIII. *Indictione* XI. *anno Regni Ottonis* VII. (9) *alibi* II. *Actum Thulehem in Dei nomine fæliciter, Amen.*

Otto-

Ottonis primi de Lake & Isla.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divinâ favente clementia Rex. Nosse cunctos sanctæ Dei Ecclesiæ nostrosque fideles ambimus charissimum fratrem nostrum una cum charissimo præceptore illius Domino Baldrico sanctissimæ Ecclesiæ Trajectensis Episcopo, nostram supplicasse Regalitatem, quod quia à Domino vel genitore nostro p. m. Henrico Rege ad præfatam collatus est Ecclesiam, ibidemque famulantium Ecclesiis S. Salvatoris nostri, & beatissimi Confessoris ejus Martini, in cujus etiam honore præfatæ Præsulatus urbis habetur dedicatus, est suppeditatus quasdam Fisci Regalis proprietates, & nos similiter quædam illuc donaremus. Quorum obsecrationi pro æternâ obtemperantes remuneratione in eleemosyna prælibati germani fratris nostri usibus, fratrum præmemoratæ Pontificialis Cathedræ, in duobus Monasteriis inibi Deo famulantium, unum in honore sancti Martini dedicatum, alterum verò sanctæ Dei Genitricis, omniumque Sanctorum, totum quod in pago Lake & Islâ hactenus habuimus, quod Walgerus & posteà filius ejus Radbodus ex nostrâ parte in beneficium habuerunt cum omnibus illic legaliter pertinentibus agris, mancipiis, pratis, pascuis, sylvis, aquarumvè decursibus, terris, cultis & incultis, piscationibus, cunctisque quæsitis & inquirendis, hoc præcepto jure perenni in proprium donavimus manu nostrâ signato, & annuli nostri impressione roborato. Signum Domini Ottonis serenissimi Regis. Brun Cancellarius ad vicem Fritherici Archicapellani recognovi. Data XVI. Kalendas Augusti, anno Domini DCCCCXLIV. Anno Domini Ottonis VIII. Actum in Renen, in Dei nomine feliciter, Amen.

Lake & Isla. Radbodus.

Regale præceptum Ottonis de Foresto in Thrente sub Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divinâ favente clementiâ Rex, Notitiæ omnium fidelium nostrorum tam præsentium quàm futurorum significamus, quod venerabilis Baldrici Trajectensis Ecclesiæ Præsulis voluntati obtemperantes, ex hoc in antea præsenti privilegio authoritatis nostræ interdicimus, ut nullus Comitum aliorumve hominum in pago Forestensi, qui est in Comitatu Everhardi, cervos, ursos,

Venatio interdicta. ursos, capreas, apros, bestias insuper, quæ Teutonicâ linguâ Elo (ᶜ) aut Schelo appellantur, venari absque prælibatæ Cathedræ Præsulis permissu præsumat. Volumus quoque, firmiterque Regalis edicto munificentiæ præcipientes jubemus, ut in eodem pago, aut in sylvâ quæ nuncupatur * Fulnaho, ac universis finibus ejus ac præfati pagi adusque adjacentes cæteras regiones prædictæ Traj. Ecclesiæ jus servetur Forestense, ut nobis & nostris. Ac ut hæc traditionis nostræ concessio firmiorem in Dei nomine obtineat vigorem, veriusque per succedentium curricula temporum ab omnibus credatur, inviolabiliterque servetur, ac incorrupta jugiter perduret, manus nostræ scripto illud firmavimus, & annuli nostri impressione jussimus corroborari. Signum Domini Ottonis serenissimi Regis, Brun Cancellarius ad vicem Fretherici Archicapellani recognovi. Data VI. Kalendas Decembris, anno Domini DCCCCXLIII. Indictione primâ, anno Domini Ottonis invictissimi Regis VII. Actum in loco qui dicitur Walahusen.

*al. Fulenho — Jus Forestense. — Brun Cancellarius. — Indictio 1. est annus Christi 949. Ottonis 7.

Similis ferè ejusdem Ottonis de Foresto in Threnthe sub Baldrico magis declaratoria scilicet.

IN nomine, &c. Qualiter nos interventu dilecti fratris nostri Henrici, venerabilis etiam Baldrici sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Præsulis voluntati obtemperantes ex hoc in antea præsenti Regiæ auctoritatis præcepto interdicimus, ut nullus Comitum aliorumve hominum quorumcunque in pago Trente vocato, qui est in Comitatu Everhardi Datum XI. Kalend. Decemb. anno DCCCCXLIV. Actum Palatio Regio, quod dicitur Walehusan, in Dei nomine.

Trente pagus.

Traditio Ottonis de Piscatione in Amuson & Almere, sub Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto Dei gratia Rex. Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus atque futuris, qualiter nos pro remedio animæ nostræ, vel etiam dilectissimæ conjugis nostræ B. M. Egidis, totam piscationem quam hucusque in Amuson & in Almere ad nostrum Regale jus habere videbamur, omnemque censum qui vulgariter Cogschult vocatur, hoc nostræ auctoritatis præcepto ad Ecclesiam Sancti Martini, quæ est in loco Trecht vocato, constructæ, ubi ve-

Piscatio. — Trecht.

ubi venerabilis Baldricus præesse videtur, in proprium concessimus jure perenni. Et ut hæc nostra condonationis largitio firma & inconvulsa per succedentium temporum curricula perduret, manu propria nostra subter eam firmavimus, & annuli nostri impressione signari præcepimus. Signum Domini Oddonis invictissimi Regis. Brun Cancellarius ad vicem Roberti Archi-capellani recognovi. Data I. *Calendas Julii, anno Domini* D CCCC XLVIII. *Indictione* VII. *Regnante Pio Rege Oddone, anno* XIII. *Actum Numaga in* Domino *feliciter; Amen.*

Item traditio Ottonis de monetis & teloneis sub Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divinâ propitiante clementiâ Rex; Ecclesiasticis profectibus, cunctis operæ precium est Religiosorum fideles precibus obtemperare virorum, pro hinc venerabilis sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Baldrici Præsulis rogatui annuentes omnia à prædecessoribus nostris Regibus eidem collata Ecclesiæ, seu etiam à cæteris quibuslibet fidelibus, scilicet decimam partem omnium regalium prædiorum & monetarum & teloneorum, quæ intra sui Episcopatus terminos exiguntur; insuper & tributorum, quæ Huslata &* Cogschult *dicuntur; res etiam in villâ, quæ quondam* Dorstade, *nunc autem* Wijck *nominata: & in cæteris omnibus locis à prædicta villa usque ad mare* (*) *& in Insulis, cæterisque mari contiguis provinciis, ab Impp. vel Regibus tradita præscriptæ Trajectensi Ecclesiæ, hoc immunitatis nostræ Præcepto firmavimus, præcipientes, ut nullus habeat potestatem aliquid horum auferendi, sed perpetua firmitate inconvulsa permaneant. Et ut hæc nostræ concessionis authoritas firmiorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu nostrâ firmavimus, & annulo nostro signari præcepimus. Signum Domini Ottonis invictissimi Regis. Brun Cancellarius ad vicem Rodberti Archicapellani recognovi. Data Calend. Aprilis anno Dominicæ incarnationis* D CCCC XLIX. *Indictione* VII. *regnante pio rege Ottone anno* XII. *Actum Quindilingeburgh, in Domino feliciter, Amen.*

Huslata & Cogschult tributorum nomina.

Traditio Ottonis de Thiela sub Baldrico.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divinâ favente clementia Rex. Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus scilicet & futuris, qualiter nos ob amorem Dei nostraque remedium animæ Monasterium in loco Tiela constructum cum novâ atque lapideâ in eodem loco, civitate, omnibusq; Ecclesiis, prædiis, familiis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, omnibusq; ad præfatum Monasterium, vel
Radbodo. Hatto. ad Ecclesias à Waldgero & filio ejus Radbodone, nec non & Hattone, & illorum antecessoribus ad jam dictum Monasterium in proprium concessis jure pertinentibus ad Episcopalem sedem Traj. in honore sancti Martini constructam, cui nunc venerabilis Baldricus Episcopus præest., insuper etiam salictum juxta supradictam civitatem Tiele situm
Tiele. jure perenni in perpetuum donavimus. Iussimus quoque inde hoc præsens præceptum conscribi, per quod volumus, firmiterq; jubemus, ut nullus successorum nostrorum videlicet Regum aliquid de his nostro dono collatis prælibatæ Traj. sedis Ecclesiæ auferre habeat potestatem, manu nostrâ subtus firmatum, annulique nostri impreßione roboratum. Signum Domini Ottonis sereniſsimi Regis. Brun Cancellarius ad vicem Wigfridi Archicapellani recognovi. Data XII. Kalendas Maji, anno Dominicæ incarnationis D CCCC L. Indictione VII. Anno verò Regni Ottonis regis XV. Actũ Quindelingeburg in Dei nomine feliciter Amen.

Traditio de Amuda & Lonen Ottonis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divinâ propitiante clementiâ Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum præsentium, nec non & futurorum solertia, quod nunc intervenientibus Brunonis nostri dilectiſsimi Germani, & Baldrici venerabilis Episcopi nostri precibus consentientes, quasdam res juris nostri ad Ec-
Trecht. clesiam sancti Martini, quæ est constructa in loco Trecht vocato, ubi præfatus Episcopus Baldricus præesse dinoscitur in proprium *
*Perpetuum al. conceſsimus, id est, quicquid in villâ Amudâ habere videbamur, te-
Amuda Walgeri beneficium. lonium quoque justè ad eandem villam pertinens, quod Walgero jam olim in beneficium conceſsimus ad prælibatam Ecclesiam perpetualiter in proprium donavimus. Omnem videlicet piscationem, quam

quam in Almere ad nostram Regalitatem habuimus pertinentem jure perenni illuc relaxavimus; insuper etiam terram quam Hatto Comes in Lona habuit firmiter illuc delegamus. Quinetiam quicquid in utraque parte fluminis habere dignoscebamur, quod dicitur Fecht, *cum omni integritate transfundimus, terris, sylvis, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus & stagna, & lacus, quæ ex eodem flumine* Fecht *derivantur. De cætero terram quam Hatto in loco Eks habere videbatur, & ad nostrum regale jus Judiciaria more pro sui ipsius commisso fiscata erat, ad sæpedictam Ecclesiam tradidimus, quæ etiam sita est super ripam fluminis Rheni; prælibato quippe concedimus Episcopo licentiam in præscripto loco* Trecht *nominato monetam faciendi, & ut nullus Comes, neque alia persona qualibet Judiciaria potestatem habeat, teloneum vel aliud quodlibet debitum sive quæstum ex ipsâ monetâ exigendi nostra Serenitatis regiâ authoritate omnino interdicimus, sed quicquid inde exigendum erit ad integrum Episcopo prædictæ urbis & Ecclesiæ eidem potestative in posterum habendi concessimus. Et ut hæc nostræ concessionis authoritas firmius veriusque à fidelibus nostris in Dei nomine habeatur, manu propriâ nostrâ subter eam firmavimus, annuloque nostro sigillari jussimus. Signum Domini Ottonis invictissimi Regis. Brun Cancellarius ad vicem Roberti Archi-capellani recognovi. Data* XI. *Calend. Maji, anno Domini* DCCCLIII. *Indictione* VI. *regnante pio rege Ottone anno* XVII. *Actum Quindilingeburgh, in* Domino *feliciter, Amen.*

Piscatio in Almere. Hatto Comes in Lona. Eks locus Hattonis. Moneta cudendæ facultas.

Ottonis secundi de Amuda & de teloneo, & de Piscatione, cum nova donatione quatenus opus est.

IN *nomine Summi* Dei, *Otto omnipotentis* Dei *clementiâ instimulante Imperator Augustus.* Dignoscant *omnes fideles nostri præsentes scilicet & futuri, qualiter nos ob nostræ animæ remedium, & debitorum nostrorum, nec non & dilectæ nostræ conjugis Theophaniæ interventu, atque venerabilis Episcopi* (u) *Geronis, ad sanctum Martinum Trajectensemque Ecclesiam in proprium damus, in pago Instarlake, in Comitatu Ruotbodonis villam Amudam vocatam, in quantum ejus prius ad præfatam non pertinebat Ecclesiam, cum omnibus ad hanc pertinentibus, cum curtibus, ædificiis, mancipiis, pratis, pascuis, sylvis, aquis, piscationibus, mobilibus, & immobilibus,*

Villa Amuda in Comitatu Radbodonis.

Walgerus Comes. bilibus, taleque teloneum, quale prius in Walger in eodem Comes exigebat loco, Et ut ejusdem Trajectensis Ecclesiæ Episcopus potestatem habeat, utrum illud teloneum totum velit in Trajecto sumere, vel totum in Amuda; vel partem ejus in Trajecto, & partem in Amuda. Quod scripto confirmari jussimus, per quod præcipimus, quatenus ita ut datum habemus, perpetualiter permaneat; & ut veriùs credatur manu nostrâ illud firmavimus, & annulo nostro sigillari jussimus. Signum Domini Ottonis Magni Imperatoris, Folcmarus Cancellarius ad vicem Willigisi Archi-capellani notavi. Data VIII. Idus Iunii, anno Domini, DCCCC LXXV. Indictione III. Anno Regni Domini Ottonis XV. Imperii VII. Actum Erpesfort.

Indictio 3. est annus Christi 975. Ottonis 2.

Ejusdem Ottonis secundi de Amudâ & de omnibus terris, sylvis, pratis, piscationibus, & de teloneo, & in Almere quicquid anteà Reges habuerunt.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto divina præveniente clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum præsentium, nec non & futurorum solertia, quod nos interventionibus dilectissimæ conjugis nostræ Theophaniæ, atque Geronis Archiepiscopi, nec non pro remedio animæ nostræ, atque pro Regni nostri statu quasdam res juris nostri ad Ecclesiam S. Martini, quæ est constructa in loco Trecht vocato, ubi Baldricus Episcopus præesse dinoscitur, in proprium concessimus, id est, quicquid, &c. ut supra in literis Ottonis primi fol. præcedenti,

Et infrà.

Signum Domini Ottonis Imperatoris Augusti. Folcmarus Cancellarius ad vicem (x) Willigisi Archi-capellani recognovi. Data VIII. Idus Iunii, anno Domini DCCCC LXXV. Indictione III. anno verò Regni Ottonis XIV. Imperii VII. Actum Erpesfort.

Quæ hic narrantur de Balderico; quod præceptor fuerit filiorum Henrici primi Imp.; cum 60. annis præsulatu Ultrajectino dicitur postea vixisse, juvenis admodum ad Episcopatum pervenerit necesse est; cui tamen hoc elogium, quod magnæ scientiæ vir pace belloque clarus fuerit, vix convenit. Nec quod de Brunone filio Episcopatui huic præficiendo Imp. cogitaverit nisi intellexisset urbem à Normannis destructam & occupatam verosimile est: cum illud jam dudum antè quàm ad Imperium pervenerat Henricus, imò quam natus esset, accidisset; quod perinde ignorare minimè potuit; unde hæc ἄδηλα & incredibilia mihi videntur, etiamsi suis auctoribus nitantur.

a Vide Ultrajectum nunquam valuit, ut ipse suis literis expressit.) Nescio unde id cōjecerit Heda, nec n. verba quæ submittit tale quid habent; est nō nemo, qui hæc Hedæ verba sic interpretatur; Reparavit Traj. à Nortman-

Nortmannus destructum sed quia post reparationem non fuit tantæ capacitatis ac latitudinis sicut ante, ideo voluit ipsam vocari *Nuvrecht*. Quid hæc sibi interpretatio velit, ego sane non capio, & quis vel Hedæ vel huic interpreti concedet, majoris antea capacitatis fuisse urbem, & quod non in ruderibus vetustæ reparationem fecerit? certè superest mea adhuc ætate turris, quam vulgus Boldrur-Toorn appellare solet, monumentum, ut credo, hujus restaurationis. Sed quod urbis antea major fuerit amplitudo, mihi persuadere non possum; Nec enim ante illam Barbarorum destructionem, præter castri munitiones & templa circumposita, ac cleri habitacula, ædificia ibi ampla fuisse, puto; temporum verò progressu, mœnia fossasque additas, plateas in ordinem commodiorem redactas, areasque & insulas paullatim ædificiis occupatas. Quin est ante Baldrici tempora nomen *Trecht* notum, quod Utrecht postea dictum, ut ex literis antiquioribus agnoscimus, atque ita planè absurdum fit, aliunde nominis hujus originem accersere velle.

b *Pontem transfossatum,*) Pontem illum nunc S. Martini vocari existimo, qui & Pons castri dictus; plateam etiam illam quæ inde ad D. Mariæ templum tendit, suburbanam dictam olim invenio; unde & confirmatur, quod ea pars tempore Baldrici vel ante nondum urbe comprehensa fuerit, sed paullatim pomœriis extensis ea introducta, cum prius illa quæ extra castrum, suburbii verius quam urbis speciem referrent.

c *Anno incarnationis Dom. 934.*) Sic restituit Furmerius cum in MSS. habeatur annus 940. Cal. Jul. sed malè, nam è vivis excessit Henricus Imp. teste Onuphr. lib. 3. de princip. Rom. item in Fastis anno C 936. & indictio 7. in annum hunc 934. incidit, cui consentiunt Ubbo Emmius in Chron. opere, Cuspinianus de vitis Impp. alii. De diplomatis hujus fide sunt qui dubitant, verùm inter vetusta Colleg. Traject. monumenta antiquo charactere descriptum aliquoties repperi, nec ab historiâ abit.

d *Secundum Abbatem,*) Urspergensem nempè Conradum à Lichtenauv, cujus hæc sunt verba eo loco ubi de filiis Henrici Aucupis agit, non procul à fine.

f *Anno* D cccc xlvii. *anno suo* xiii.) Annus C. 947. juxta Marianum Scotum fuit xi. regni Othonis; juxta Sigisbertum x. vide quæ Onuphrius lib. 3. de princ. Rom. In sequentibus error itidem patet, ubi annus C. 948. Ottonis dicitur 12. Sed plura post, cum ad ipsa diplomata perventum fuerit.

g *Anno* D cccc lxxv. *Regni sui* xiv. *Imp.* viii.] Rex dictus fuit Otto ii. vivo patre, ut testatur Panvinius, anno C 958. Imperialem vero coronam suscepit Romæ, eodem adhuc vivente anno 968. ergo hic annus 975. regni ejus 17. fuerit. Imperii verò 7. necesse est.

h *In Comitatu Radbonis,*) Variant exemplaria, nunc Radbodum, iterum Radbodonem præferentia, cum eundem tamen innuant.

i *Mansi se. viridis,*) Ii, ut puto, Dominicatis opponuntur atque principibus servitium debebant, vide Bignonium ad Marculphi formulas, ubi passim de mansis servilibus.

k *Nevelungus senior.*] Inde Gallorum *Signeur*. Marculf. in form. lib. 1. cap. 7. *Præcellentissimo Regi vel Seniori communi illius, à servis vestris* &c. In capitt. Caroli Magni & Lud. 1. cap. 91. *Et si aliquid amplius habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant.* In Annal. Francor. Fuldensibus; *Isti invitarunt Arnolphum filium Karolomanni Regis, ipsumque ad seniorem elegerunt*; & passim hoc verbum eo significatu in mediæ ætatis scriptoribus occurrit, vide Hotomannum de verbis Feudalibus; & quæ in Epistolas Hincmari Archiepiscopi Rem. notavit Busæus.

l De Ecclesia Aldenzalensi à Baldrico condita ita Brockius annotavit in schedis: *Ecclesia collegiata Aldenzalens. à Baldrico fundatur circa annum* 968.

m *Hucbaldus S. Amandi Elnonensis monachus,*) Furmeriana editio hunc locum plane corruperat, & Hucbaldi nomen omiserat, quod hic restitui, cum absque eo sensus nullus esset. Meminerunt Hucbaldi Trith. Abbas de script. Eccl. vocatque Hugbaldum Gallum qui sub Car. Calvo floruerit, & ad eundem carmen in laudem Calvorum scripserit: Dessellius in Bibl. Belg. qui ejus scripta recenset, eumque obiisse anno 930. tradit. Sweertius in Athenis Belgicis, Miræus in Annal. Bel. ad annum C 931. Seprar. Rerum Mogunt. lib. 4. sub Hattone Præsule.

n *V. Aug. Anno* lxxvi.] Plures, inter quos & Beka, asserunt Baldericum an. 977. 6. Id. Jan. Obiisse; hujus meminit Baronius ad annum C. 978.

o *Inter Cælicolas relatus,*] Nec Molanus in Indiculo SS. Belgii, nec Cratepolius de SS. Germaniæ hunc agnoscunt; Sifridus tamen & Hamconius inter divos collocarunt.

p *Anno Regni ejus V. Incarn.* D cccc xxxvii. *Indict.* x.) Indictio x. incidit quidem in annum C. 937. sed is est annus Ottonis secundus, cum V. annus Imp. Ottonis sit Christi 940. vel 941. Indict. xiii.

q *Anno Regni Ottonis* vii. *alibi* ii.) Annus, ut jam indicavi Christi 938. non potest esse VII. Ottonis; iniit enim regnum in Junio 936.; ergo 4. Jan. 938. secundus erit ejusdem, qui est in MS. antiquo.

r *Quæ Teutonicâ Linguâ Elo aut Schelo appellantur.*] Cum P. Scriverium in hisce rebus versatissimum consuluissem, quid ipsi de hisce verborum monstris videretur, in hæc verba respondit: *Porro quod me interpretem obscurissimorum verborum, & corruptissimi loci quæras, operam profecto perdis. Etenim locus iste diplomatis Ottoniani me sæpius torsit, & nunquam me ex tricis istis extricare potui.* Adjungit apud Lazium se invenisse vocem *Sleischer* pro vulpe vetere Teutonica Lingua usurpatum, &

eam aliquomodo convenire huic loco ab ignorantibus corrupto. Verùm ut nec ipsi ita nec mihi ea interpretatio placere multum potuit: ac ratio quæ me movet, hæc est; quod vulpes non inter nobiles (qualium venatio plerisque prohibita est) habeatur, sed potius damnosas inter feras, quales sunt lupi & similes: quarum captio, non tantum non prohibetur, sed & vulgus præmio statuto, ad earum capturam invitatur. Quare an loco. Elo / & Zeelo/ Eel-Wilt scribi possit? aliorum judicium requiro, donec quis meliora & certiora adferat.

s *Palatio regio quod dicitur Waldehusen,)* Aliis Walahusan aut *Waldhlusan*: Videtur Crantzius vocare *Wildeshusz* oppidum Bremensis diœcesis, Saxon. lib. 2. c. 26. Metrop. lib. 8. c. 24. Cujus etiam meminit Wilhelm. Dilichius in Chron. Bremensium, ut & Adamus in hist. Eccles. ac Episcop. Bremensium.

t *Usque ad mare & in insulis,)* Hic dubitari posset an lacus ille magnus, qui nunc mare Australe dicitur, eo tempore fuerit tam prope Dorestatum, cum fama sit paullatim in eam magnitudinem, quâ nunc est, excrevisse, olim vero illam terræ partem ad Frisiam usque continuam fuisse, & tantum lacubus interruptam.

u *Episcopi Geronis.*] Videtur is fuisse Coloniensis Antistes, qui Ottonis primi anno 32. id est Christiano 968. XXVII. Pontif. Agripp. Electus, ad annum hujus diplomatis pervenire potuit; vide Chron. Magnum Belg. pag. 84.

x *Willigisus Archicapellani &c.*] Willigisus hic 34. Antistes Moguntinus fuit Ottoni secundo à Consiliis, & à Sacris. Hic ille idem est, à quo Moguntini insigne habent Rotæ, quia scilicet ipse fabro rotario genitus erat. Fuit & is primus ex Moguntinis præsulibus Imperii Elector, de quo plura ap. Serrarium Rer. Moguntiacar. lib. V. circa initium, qui hunc 57. Episcopum & 27. Archi-Episcopum numerat, & anno 977. cœpisse præsulatum scribit: quod hæc diplomata videntur refellere, nisi etiam Archi-capellanus fuerit, antè quàm Archi-Episcopus. Sed magis miror Lambertum Schafnaburgensem scribere anno 988. Willigisum Ruotberto Archi-Episcopo mortuo successisse, at hæc Moguntinis excutienda relinquo.

Volcmarus Episcopus XVI.

Volcmari obitus & sepultura.

VOlcmarus, sive Folcmarus XVI. Episcopus, præfuit in dignitate Episcopali annis ferè XIII. (a) scilicet annis XII. & mensibus XI. Obiit anno (b) Domini D CCCC LXXXIX. 3. Idus Decemb. sepultus (c) in Ecclesiâ Trajectensi in parte Boreali, inter duas columnas in opposito altaris B. Barbaræ. Hujus tempore, scilicet anno D CCCC LXXXVIII. secundò Nonas Maji, dicitur obiisse Theodricus secundus Comes Hollandiæ magnificus, qui ex tabulato Monasterium Egmondensem magno sumptu lapideum construxit. Et amotis sanctimonialibus ob Frisonum continuos insultus, constituit illic viros religiosos, & in Monasticâ vitâ conspicuos: tradidit & plurima dona, libros sacros antiquo charactere insignes, & puro auro involutos: item & tabulam Altari superpositam fulvo auro compactam, preciosis lapidibus resplendentem, miro sculptoris ingenio fabre exsculptam. Est enim forma mensæ seu tabulæ quadrata, Romanam vetustatem redolens; continet in circumferentiâ literis majusculis Romanis, sive verius (d) Atticis Hanc scripturam, *hoc altare in Dei & sancti Apostolorum Principis Petri, Christique egregii confessoris Adelberti honore constructum Theodricus Comes venerandus, una cum sibi charissimâ conjuge Hildegardâ, auro gemmisque ornantes, sub spe æternæ remunerationis sibi suisque parentibus & proli ex eis ortæ Deo & sanctis prædictis devotissimè obtulerunt.* In quolibet angulo decumbit senex annosus, amplectens urnam sive urceum sub humero: quali effigie antiquitas, Danubium, Rhenum, Tyberim, ac cætera flumina depingere consuevit. Primò à dextris ascribitur *Phison*, sequenti *Tigris*, tertiò *Eufrates*, ultimo *Geon*. Inter superiores duos fluvios, sex Apostoli in habitu venerando cum eorum nominibus adnotatis, *S. Iohannes, S. Andreas, S. Petrus, S. Paulus* aliquanto depressius, *S. Philippus, S. Iacobus.* Sex item Apostoli inter inferiores fluvios, *S. Thomas, S. Bartholomeus, sanctus Thadeus, S. Symon, S. Iacobus, S. Matthias*, in medio mensæ crux cum Diademate, in quo effigies Salvatoris. Crucis autem dextro brachio inscribitur *Charitas*, sinistro *Spes*, pedi *Fides* cum imaginibus condecentibus. Extra crucem adstat brachio dextro figura Angeli, ascribitur *Cherubin*; cui versus marginem quadraturæ *S. Adelbertus*, huic *S. Bavo* junguntur: sinistro brachio apponitur *Seraphin*, cui *S. Martinus*, huic *S. Willebrordus* sociatur. Inter fluvium *Phisontem* & crucem *S. Iohannes* sedens cum pulpito & libro incipiente, *in principio*. Ex opposito inter *Tigrim* & crucem *S. Mattheus* cum pulpito & libro continente *liber Generationis*. Inter *Eufratem* & crucem sanctus *Lucas* cum cornu loco scripturæ,

Theodricus II. Comes Hollandiæ.
Monasterium Egmondense.
Frisonum insultus.
Libri sacri.
Ornamenta
Tabula insignis.
Hildegarda.
S. Adelbertus.
S. Bavo.
S. Martinus
S. Willebrordus.
S. Mattheus
S. Lucas.

pturæ. Ex opposito inter *Geonem* & crucem S. *Marcus* cum libro inscripto: *Ecce mitto.* Et singulis Euangelistis adstat suum animal in Apocalypsi Johannis descriptum. Quod opus ita demiratus sum, sicuti dignissimum est, ut hæsitem, mysterium magis laudem, an artem: Nusquam enim locorum elegantius quicquam ex omni parte, & præsertim de nostrâ religione compositum me vidisse memini. At cùm nonnulli Scriptores diserepent de ordine Comitum Hollandiæ, volui partem literæ, quam originaliter vidimus Theodrici quarti Comitis hic inserere pro majori certitudine sic incipientis. In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, (e) Ego Theodricus Dei gratia Holtlandensis Comes reputans mecum incertos casus humanæ fragilitatis, decrevi justis petitionibus assensum præbere, ut divinam misericordiam in illo districto examine placabilem merear habere. Quapropter notum sit omnibus tam præsentibus, quàm futuris Christi fidelibus. Quod Stephanus bonæ memoriæ Abbas Eckmondensis Ecclesiæ quasdam auctoritates donationum detulit mansuetudini nostræ, qualiter piissimi Comites antecessores nostri ex propriis possessionibus, & à Regibus jure hæreditario susceptis, & eandem Dei Ecclesiam construxerunt, ditaverunt & honoraverunt. Theodoricus frater Walgeri cum legitimâ conjuge sua Gena in primis ligneam construxit Ecclesiam, instituens sanctimonialium vitam, & offerens Deo ad eundem locum in Franlo mansos novem, in Alcmere duos mansos, in Callinge medietatem totius possessionis. Theodricus secundus prædicti filius cum Hildegardâ conjuge suâ construxit ex lapidibus magno sumptu Ecclesiam, removens inde sanctimoniales fœminas, & instituens Monachicam vitam. Obtulit & ipse ad eundem locum, &c. Ornata autem bonis moribus uxor prædicti Comitis Hildegarda venerabilis, & ipsa obtulit Deo sanctoque Adelberto tabulam Altaris fabricatam ex auro claro gemmisque preciosis, Textum Euangeliorum etiam auro gemmisque decoratum, historiam, id est, medicinalem librum. Eckbertus nominati Comitis filius Dei gratia Trevericæ Ecclesiæ Archi-episcopus honoravit eundem locum Eckmundensem, offerens Deo sanctoque Adelberto crucem auream, casulam preciosam, stolam pulcherrimam, cingulum auro contextum, Dalmaticam, subtile, missale capitulare & historiam vetus novumque Testamentum continentem, multosque alios libros, Scrinium argenteum plenum reliquiis sanctorum. Arnulphus Comes cum condigna uxore sua Luytgarda obtulit &c. Theodricus tertius prædicti Arnulphi filius cum conjuge suâ Othelhildi obtulit &c. Florentius tertii Theodrici filius cum Bonę memoriæ conjuge sua Gertrude obtulit, &c. Hujus Florentii filius fui ego quartus Theodricus, quem humiliter deprecatus est prædictus Abbas Stephanus, &c. Insuper precante & adjuvante Othelhildi uxore meâ dilectissimâ concessi, &c. Actum est hoc publicè in Vlaerdingâ coram populi multitudine anno Dominicæ incarnationis M lxxxIII Indictione sextâ, regnante IV. Henrico XXVIII. anno Imperii sui, Conradi Trajectensis Ecclesię, anno Episcopatus sui VIII. Domini Stephani Abbatis XXVI. suscepti Pastoralis officii, die VII. Calend. August. in Dei nomine fæliciter Amen.

S. Marcus.

Scriptorum discrepantia de Comitibus Hollandicis.

Litera Theodrici quarti.

Hollandensis Comes Stephanus Echmondensis Ecclesiæ Abbas.

Donaria facta Eckmondano Monasterio.

Luytgarda. Othelhildis. Gertrudis.

Ex quâ literâ non modicus error deprehenditur Johannis Bekæ, si quis attentè legerit.

a *Præfuit annis ferè* XIII.] Ita ferè omnes, Barlandus XII. & amplius, Snoyus XII. & mens. XI. alii ex Collegii summi scriptis XIV. vide & notas ad Bekam.

b *Obiit anno Domini* 989.] Plerique scriptores anno ajunt 990.

c *Sepultus in Ecclesia Trajectensi,*] Bockenbergius in æde Salv. habet, Barlandus ubi sit tumulatus non esse proditum scribit. In lib. MS. S. Mart. minore traditur sepulturam habere in parte Boreali templi inter 2. columnas in opposito alt. S. Barbaræ.

d *Literis Romanis sive verius Atticis,*] Imò Barbaricis, quales tamen Godefr. Torius Atticas ac Romanas dictas vult, eo libro, quem de proportione literarum ante 92. annos Gallicè edidit, cujus mihi copiam fecit V. Cl. M. G. Lappius à W. hæc cùm huic loco lucem datura putarē, hic inserēda duxi.

e *Ego Theodricus Dei gratia Hollandensis Comes,*] Diploma hoc fictitium esse multi non sine ratione crediderunt, quod filius Douza omnino *propugnat*, cujus libro Annal. Holl. x. integrum exhibetur. Continet enim contradictiones, falsa & absurda plura; unde à monachis olim fabricatum crediderunt Brockius, Preissius, & Sandelinus, rei antiquariæ hujus Provinciæ peritissimi; quibus assentitur P. Scriverius, quin & Miræus, etiamsi illud in suis quoque libris posuerit; in Cod. nempè piarum Donat. cap. 62 dubitare nihilo minus incœpit, ut ex literis ipsius ad me missis demonstrari possit. Quod autem Heda, Bekam erroris insimulat non rectè facit, quandoquidem tam dubiæ fidei nititur instrumentis.

Baldevinus Episcopus XVII.

Arnulphus à Frisiis interemptus. Theodoricus ex beneficiario Com. fit proprietarius.

VOlcmaro Episcopo defuncto succedit Baldevinus filius Sifridi cognomento (a) Sicconis præfecti Kenemariorum, fratris Theodrici tertii ejus nomin s, quarti Comitis Hollandiæ XVII. Episcopus, qui vixit in Episcopatu annis tribus, (b) mensibus quinque, nihil memoriâ dignum relinqueris, nisi quod novas ecclesias atque urbem in pace ac tranquillitate rexit. Obiit anno D cccc XCIV. VI. Idus Maji. Sub eo quoque Arnulphus pater Sicconis, tert us Comes Hollandiæ à Frisiis interemptus est, vir sanctitate (c) conspicuus, miraculis in vitâ & in morte clarus. Iste autem Theodricus tertius filius Arnulphi Comitis interventu Eckberti (d) Treviricæ (e) ecclesiæ Archiepiscopi patrui sui suscepit in propriam hæreditatem ab Ottone II. Imp. quicquid antecessores sui habuerunt in beneficio, anno D cccc lxxxv. Idem Theodricus paulo pòst obiit, anno scilicet D cccc lxxxVIII. (f.

a *Filius Sifridi cognomento Sicconis,*) Ego idem nomen esse Sifridus & Sicco, hoc tamen Frisicè abbreviatum ceu contractum, non autem cognomentum puto. Iste enim Sifridus, si veritate nituntur quæ de ipso tradita sunt, in epitaphio Sicco dicitur: *Siccogenus Comitum &c.* Sed cum hæc narratio genealogica obscurior sit, nec satis firma exteot de eâ monumenta; nihil pronunciandum esse censeo.

b *Vixit in Episcopatu annis tribus mensib. v.*] Alii quatuor ei annos tribuunt, & Baldrico sanguine junctum ferunt Arnoldi Cliviæ Comitis, ex sorore nepotem facit Hamconius, quod an verum sit nescio, pugnat saltem cum iis quæ de Sicconis conjuge scribunt Hollandi, quare & hic veteri formulâ utendum arbitror N. L.

c *Vir sanctitate conspicuus & miraculis clarus,*] Miror inter sanctos ab Hagiographis eum non collocari. Molanus tres in Belgio Arnoldos vel Arnulphos inter cælites refert, hunc vero Comitem ignorat, nec præter Annales Hollandicos, alius quod sciam, scriptor hunc tali titulo dignatus est.

d *Iste autem Theodricus tertius F. Arnulphi,*) Non huic, sed ipsius avo Theodorico II. Plerique scriptores Hollandici hanc donationem factam volunt, quod Douza, Scriverius, Annales populares probant; licet Snoyus dissentire videatur, & eodem anno quo infra mortuum istum Theod. 2. tradunt, post quem præfuit Arnoldus annis quinque: Nec in eo solum fallitur Heda, sed quod Ottoni secundo prædictum diploma tribuat, qui ante duos tunc annos obierat, testantibus id Onuphr. Panvinio diligentissimo Chronogr. lib. 3. de principibus Rom. in Fastis item & Chronico Ecclesiastico; Sigonio de Regno Italiæ lib. 7. ex recentioribus: ex vetustioribus verò, Contracto, Sigisberto, Lamb. Schafnaburg. Mariano Scoto, aliis plerisque, quare illud; Annales Hollandici, Nob. Dousa, Scriverius, tertio Ottoni tribuendum censent: idque Nordvicensis dominus omni scrupulo carere vult. Attamen cum Ottonem 3. valde puerum, ut habent scriptores, ad regnum, mortuo patre, pervenisse constet, ac anno 1. vel 2. ejus Regni, sit concessa hæc proprietas tot Comitatuum, dicendum erit, donationem hanc à puero sub tutela matris & aviæ existentis esse proditam, quod an vero sit simile judicandum relinquo, & hic sane aqua hæret, & proinde quæro qui mihi hunc scrupulum adimat, videtur huic loco aliquam lucem dare diploma Ottonis 3. quo Notgero Leod. concedit Comit. Hoyensem eodem anno 685. vide notata ad Ansfridum.

e *Interventu Egberti Archiepiscopi,*) Vide quæ ad Becani Chronicon de hoc Egberto notavi.

f *Idem Theodor. paulo post ob. anno 988.*] Hoc anno, ut jam dixi, Theodor. secundus obiisse fertur. Theodoricus vero 3. ad annum usque 1039. pervenit.

Anfridus Episcopus XVIII.

Epitome Annalium. Aufridus Comes.

BAlduino defuncto, succedit Aufridus vir illuster & Comes præpotens XVIII. Episcopus, qui gloriam sæcularem cum magnâ sanctitate, & spirituali dignitate commutavit, de quo in Epitomate Annalium scribitur anno D cccc lxxvI. *Baldricus Trajectensis obiit; Folcmarus successit & deinde Baldevinus. Demum Aufridus prius Comes, & postea Episcopus electus atque ordinatus successit.* Iohannes Beka (a) testatur ipsum anno XIV. Ottonis tertii renunciasse sæculo, & fuisse Comitem Bratuspantium, Hoyensium, Dionantensium & Teisterbantiæ in confinibus Thielæ oppidi. Et in annalibus Leodiensium habetur, Anno D cccc lxxxvIII, *secundum* (b) *Sigibertum, Clarebat hoc tempore inter nobiles Francorum Aufridus Comes Hoyensis, qui etiam cùm esset Comes Bratuspantium, non minus justitiâ, quàm potentiâ sæculari famosus, deposito militia cingulo, tonsuratus in clericum èprovectus est, ut*

est, ut ordinaretur Episcopus Trajecti inferioris, à quo de consilio & licentiâ Notheri Leodiensis Episcopi fundatum est cœnobium sanctimonialium beatæ Mariæ in villâ de Thoren (c) quam tenet Dux Brabantinus, à Leodiensi Episcopo. Hic Comes itaque Ansfridus cùm esset gratiâ divinâ inspirante in Episcopum inferioris Trajecti electus, suam conjugem videlicet Hilswindem in dicto cœnobio constituit, in quo & filia eorum sancta Benedicta primò regimen animarum illius cœnobii sub regulâ sancti Benedicti suscepit, ubi & meruerunt sepeliri. Beatus verò Anfridus constructo cœnobio sancti Pauli Apostoli prope Amersfordiam in eodem sepulturam accepit. Hic in (e) manibus Ottonis secundi Imperatoris resignavit Comitatum Hoyensem ad utilitatem Episcopi & Ecclesiæ Leodiensis, qui precibus Theophaniæ conjugis suæ nedum approbavit hujusmodi resignationem, sed quod reliquum ibidem erat ditionis Regiæ in monetâ scilicet & teloneo, reliquisque reditibus munificentiâ Regiâ ecclesiæ Beatæ Mariæ in Heyo concessis, dedit & elargitus est. Vidimus autem hujusmodi literarum exemplaria sub datâ anni (f) Domini D cccc xc. in Chronico Affligemiensi. *Anfridus Comes Bracbantorum tam justitiâ quàm potentiâ famosus, deposito militiæ cingulo, tonsuratur, coque profecit, ut ordinaretur Episcopus Ultrajectensis Ecclesiæ.* Anno D cccc xcvii. contulit & iste Anfridus non aspernendam partem ditionum suarum Ecclesiæ suæ Trajectensi, uti patet per literam donationis suæ, quæ subsequitur.

Comitatus Hoyensis.

Anfridi de gestis.

Donatio Anfridi.

*IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, operæpretium duximus, quæ sequuntur scriptis inserere, ne posteros lateret, quod præsens ætas faceret. Quapropter desideramus notum esse cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, tam futuris, quàm modo præsentibus: quod ego Anfridus Dei solummodo gratiâ sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus jure confisus in Domino cum transitoriis acquirere perennis vitæ gaudia, quandam mei juris hæreditatem, quam anteà potestativè possederam infra Comitatum Rien nuncupatum, quorum locorum hæc sunt nomina: Westerlo, Oudlo, Colo, Mirenbecke, * Honbecke, Borchte, pro me, meorumque parentum remedio cum omnibus ad hæc pertinentibus Ecclesiis, ædificiis, mancipiis, agris, pascuis, pratis, cultis & incultis, sylvis, aquis, aquarumque decursibus trado ad Ecclesias (g) sanctæ Mariæ semper Virginis, sanctique Martini in Trajecto ad restaurandum ibidem Dei servitium. Si quis hujus rei traditionem infringere nititur, laqueum omnipotentis Dei iræ, ejusque genitricis Mariæ, sanctique Martini incidat, & quasi profanus, & à sanctæ Dei Ecclesiæ liminibus sequestratus existat. Et ut veriùs credatur, firmiusque observetur, sigilli nostri impressione propriâ manu designavimus.*

*Hilvenbeke.

Ea autem loca adhuc sunt in potestate Ecclesiæ Trajectensis, & à Nobilibus de Merode sub (b) censu possidentur, exceptis quibusdam Ecclesiis & bonis, quæ nonnulli de Wesemale occuparunt, & de hujusmodi rapinâ quærentes gloriæ suæ consulere, injustè transtulerunt ea sub simulatâ pietate in Monasterium Tongerlo, à quo sub recognitione modicâ detinentur. Sed non potuerunt tanti Domini fallere Christum: Nam eò deventum est, ut & nomen & familia, alioquin clara, jam penitus exstincta, & in oblivionem cedat.

Hujus etiam Præsulis contuitu Fretheboldus, nobili prosapia progenitus, tradidit Ecclesiæ Trajectensi omnem juris sui hæreditatem quam habuit intra Comitatem Teisterbantiæ. Exemplar autem traditionis subsequitur.

In

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. operæprecium duximus quæ sequuntur scriptis inserere, ne posteros lateret, quod prior ætas faceret. Quapropter desideramus notum esse cunctis sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus tam futuris, quàm modo præsentibus, quod quidam miles nobili parentum prosapiâ genitus, nomine Frethebaldus, amore Dei salubriter instigatus, nil dubitans cum transitoriis acquirere perennis vitæ gaudia, omnem sui juris hereditatem, quam habuit infra Comitatum Teisterbantiæ nuncupatum, cum omnibus ad eam pertinentibus,

Frethebaldus miles nobilis.

exceptis tribus mansis & mancipiis in eis manentibus, quin & viginti, quæ erant suæ curtili mancipata servituti, pro anima suæ, suorumque parentum remedio tradidit & donavit sancto Martino suo speciali patrono ad stipendialem, videlicet usum fratribus Trajecti sub castris Christi commorantibus, eâ scilicet ratione, ut Pontificialis Cathedræ fratres curtim ex integro in Hero cum ædificiis, mancipiis, agris, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, ut quicquid à me habuit; & id totum quod de ecclesiâ in Ukele structâ suæ subjacuit potestati, semotum haberent: Cætera, quæ supersunt rebus in omnibus cultis & incultis utriusque Monasterii fratres ibidem Deo servientes æquâ & pari communiter dividerent inter se divisione. Post decessum verò hujus vitæ, Præpositi Monasteriorũ, ejus anniversarium non immemores præterirent; Ecclesiis pro eo luminaria præsentando cibo potuq; fratres lætificando quotannis aliquam partem impenderent. Dominus autem Præsul Anfridus piâ memoriâ recolendus pro hujusmodi traditionis remuneratione, ut firmior & stabilior esset hujusmodi traditio, concessit ei singulis annis de suâ parte dari XII. *libras in beneficium dum viveret. Quin etiàm addidit, ut si ipse, vel ejus, quod absit, successor, hæc concessa neglexerit, ipse præfatus miles de suo, quod dedit, faciat ut velit. Anno Dominicæ incarnationis* DCCCCXCVII. *Indictione* X. *anno verò tertii Ottonis regnantis,* XIII. *Imperii autem ejus* I. XII. *Calend. Octob. & in quintâ feriâ. Actum est in Trajecto in præsentiâ Domini piæ recordationis Anfridi Præsulis, suique Præsulatus anno secundo, coram testibus quam pluribus, quorum quorundam hic subnotantur nomina,* Wlphere, *Godefrit,* Wiroc, *item Godefrit, Erolf, Bono, Rebrant, Humezo, Lamzo, Anffrit, Gerbold, Enzis, Hildebold, Adelbarde, Atto, Poppo, item Poppo, quin & his multo plures. Mox post hæc subsequenti* IV *die, ut firmius & stabilius esset, infra terminum prædicti Comitatus in villâ quoque Trile nuncupata, eisdem prænominatis testibus, & aliis nonnullis astantibus sine alicujus retracta-*

Nota morem tradendi fundos.

tione

tione cum ramo & cespite jure rituque populari sancitum est, rationabiliterque firmatum, ut hujusmodi traditio intacta & inconvulsa permaneat feliciter sub Christo stipulatione subnixa.

Otto tertius ejus nominis fecit etiam donationem, prout in exemplari subsequitur de Bomelo & Arclo in districtu Teisterbantiæ.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto supernâ favente clementia, Romanorum Imp. Augustus. Si locis divino cultui mancipatis alicujus honoris seu proprietatis supplementum præbere studuerimus, in nostræ animæ & carnis felicitate nobis divinitus remunerari, procul dubio credimus. Quapropter optamus ut omnibus nostris fidelibus præsentibus atque futuris notum sit, qualiter nos ad remedium animæ nostræ, parentumque nostrorum, nec non interventu & supplici rogatu Anfridi sanctæ Trajectensis Ecclesiæ venerabilis Episcopi, & Franconis reverendi Præsulis nostri, prædictæ sedi Trajectensis Ecclesiæ in honorem sancti Martini confessoris constructæ dedimus, largiti sumus & omninò concessimus omnem* (k) *districtum super villam Bomele & super cuncta, quæ ad eandem villam pertinent, videlicet publicè rei subjecta. Teloneum vero, monetam & negotium generale fermentatæ cervisiæ, quod vulgò* Grutt *nuncupatur, immò quicquid in jam dicta villâ ad publicum bannum sive districtum pertinere visum est in Comitatu * Hunerici Comitis in pago Testerbantia dicto situm, atque eundem districtum cum monetâ, banno & teloneo, & totius publicæ rei functione, prælibato Cœnobio sancti Martini confessoris penitus in proprium tradidimus, Insuper sibi donavimus, quicquid Poppo filius* Walgeri *habuit in ministerium in eodem Comitatu, & in villâ Arclo proprietario* (l) *jure habendum tali ordine, ut præfatus Anfridus venerabilis Præsul, suiq; successores easdem res per nostram confirmationem traditas teneat, disponat, ordinet & perfruatur nostrâ omniumque nostrorum perpetualiter remotâ contradictione. Et ut hæc nostræ authoritatis pagina firma permaneat, hanc manu nostrâ propriâ corroboravimus, & sigillari præcepimus. Signum Domini Ottonis Cæsaris invictissimi. Heribertus* (m) *Cancellarius vice* Willigisi *Archiepiscopi recognovi. Data* III. *Idus Aprilis, anno Dominicæ incarnationis* DCCCCXCVIII. *Indictione* XII. *tertii Ottonis regnantis anno* XVI. *Imperantis* III. *Actum in Romano Palatio felici manu.*

*al. Vrrecht

Poppo Walgeri filius.

De

De isto Ottone tertio, quæ apud raros, & non vulgaria inveniuntur scripta, scitu tamen non indigna, libet hic inserere, & à cœptis idcircò paulisper deviare. Hic, secundum Sigibertum, à Iohanne xv. Papa ejus nominis in Imperio initiatus anno D cccc xcIII. tamen alibi legitur, quod à Gregorio V. hoc factum sit, verius astipulatur Epitaphium, quod Romæ in marmore in æde Divi Petri Apostoli in Vaticano legitur, cujus exemplar annotavimus.

Hic quem claudit humus oculis vultúque decorus
Papa fuit quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum Regia proles,
Filius Ottonis de genitrice Iudith.
Linguâ Teutonicus Numagâ doctus in urbe, Wargiâ al.
Sed juvenis, cathedram sedit Apostolicam.
Ad binos annos & menses circiter octo,
Ter senos februo connumerante dies.
Pauperibus dives per singula sabbata vestes
Divisit numero cautus Apostolico
Usus Franciscâ, vulgari, & voce Latinâ
Instituit populos eloquio triplici.
Tertius Otto sibi Petri commisit ovile,
Cognatis manibus unctus in Imperium.
Exuit hæc postquam terrenæ vincula carnis
Æquivoci dextro substituit lateri.

(n) Decessit XII. Cal. Martii, Anno D cccc xcIII. secundum Chronicon Leodiensis Ecclesiæ Otto tertius à Iohanne xv. secundum Sigibertum in Imperatorem benedicitur. Anno D cccc xcv, Gregorius quintus, qui & Bruno, filius (o) primi Ottonis Imperatoris PP. factus, sedit annis II. (p) mensibus VI. Ottonem hunc optimum scribunt fuisse Principem, & æquitatis & justitiæ observantissimum, usque adeo Reipub. utilitati insudantem, ut nec diem quidem ullum in otio transegerit. Nam crebrò intentus quæstionibus hunc servavit ordinem: primam diem viduis, pupillis & Orphanis audiendum accommodabat: secundum iis, qui in religione aut Monasticâ professione erant constituti: tertiam Episcopis & clericis: quartam Principibus & Nobilibus: quintam militibus & plebeis: sextam ordinationibus Catholicæ ecclesiæ: septimam conservationi Imperii. Unde tunc temporis cùm Otto Imp. in Italiâ moraretur, (q) accidit, quod quidam Comes Tusciæ formâ speciosus frequentaret suam curiam, cujus pulchritudinem Imperatrix percipiens, exarsit in ejus amorem. Quare quodam die cùm hæc haberet tempus & locum ad hoc aptum, & ille casu illuc advenisset, mox Regina apprehendit eum per chlamidem, aliciens ut ei condormiret; qui relicta veste malens subire mortem, quàm facere opprobrium Regi cùm esset ei fidelis, renuit & aufugit. Regina (r) verò videns se esse à Comite spretâ, corde doluit & menti cōtraria dicens, cōquesta est marito suo. Rege verò credente uxori, Comes judicatur ad mortem, nec valuit excusatio ejus, quod innocens esset à culpâ sibi propositâ.

Comes Tusciæ immeritò condemnatur adulterij.

VERSVS.

INdicat uxori propria Comes acta pudoris,
*Dicens opto mori, quàm Regis *obesse decori;* *Abesse.

Sensibus

Se mihi prostituit fœmina digna mori,
Et quia delitui fugiens luxum mulieris,
Judicor ad mortem, mihi non licet acta fateri,
Tu mihi post mortem conscia testis eris.
Si dubium videatur eis, quod teste probaris
Judicio candentis eos ferri superabis,
Sic mihi post mortem gaudia fama dabit.
Uxor ait, fuge cùm poteris, nec sic moriaris,
*Ille refert magis opto * mori quàm sons reputari,* * necem.
Qui fugit ille magis suspiciosa trahit,
Dixit, & in fatum præcone trahente vocatur,
Insequitur Comitissa virum qui fraude necatur,
Morte data, manibus, detulit illa caput.

Prædictus Otto Imperator post aliquantulum temporis spacium, ficuti mos erat ei, post mortem Comitis sedit in Iudicio apud Ravennam, ubi primò statuit audire viduas.

Judicii causas dum præcipit Otto parari,
Imperat & Viduas celebri præcone vocari,
Hisque piis studiis jura cupita dari.
Astitit occisum plorans Comitissa maritum,
Et queritur, quia Judicium dat Cæsar iniquum,
Cui pro more loci nititur arte loqui,
Dicit ei: dic pœna reis quæ jure paratur,
Si rupta quandoque fide, vir fraude necatur?
Retulit Otto, caput perdere jure datur.
Intulit hæc, tua te Cæsar sententia damnat,
Fraude meum jugulasse virum te crimine pandam,
Si vis jura coli, te decet inde mori.
Hæc tacuit, Rex obstupuit, dicens mulieri:
Nescio quid quæris, neque vera tulisse videris,
Hujus enim sceleris quis tibi testis erit?
Ecce caput Comitis (dixit Comitissa) paratum
Fraude tuâ periit, proprium cognosce reatum,
Suscipe Judicium, te perhibente datum.
Rex ait, iste Comes meruit pro crimine mortem.
Illa negat, cupiens ignitam sumere sortem,
Rex parat ignita, fœmina vicit ita,

De laqueo Juris se conspicit Otto ligari,
Mira viri bonitas ratione potest superari,
Fœmineis manibus se sinit ipse dari.
Dum Regem Comitissa tenet, dat Regis honestas
Ut capitis sit plena sibi collata potestas;
Sic ut in arbitrio stet, cadat, ipse suo.
Cogitat illa modum, quo Regem perdere posset,
Inducias tunc Rex modicas pro tempore poscit,
Addunt & proceres cum pietate preces;
Innumeris precibus procerum simul & mulierum,
Regia vita decem spacio datur esse dierum,
Sic ratione ferum fœmina vicit herum.
Jam decimâ veniente die casumque minante,
Otto redit, Comitissa venit, qui veneras ante;
Rex ubi dixit ave, retulit illa cave,
Tollit eum Comitissa Reum miranda leana
Dum trahitur, dum præcipitur succumbere pœnæ.
Fœmina victa prece distulit ipsa necem.
Distulit, & dicit: ita nunc tristissima parco,
Ut post octo dies gladii sit pœna Monarcho,
Sic data, tunc vita pendula pendet ita.
Pace dies octo rediens dum perficit Otto,
Tunc precibus cum principibus rursus petit octo;
Septima dat requiem post numeranda dies.
Septima præteriit rursus cupit Otto mereri,
Ut sex ipse dies habeat cum pace tueri,
Consilio cleri, fœmina dixit, erit.
Nec tamen illa dedit nisi Rex promitteret illi,
Quod prior ignitis pereat Regina favillis,
Hoc ubi convenit vita redempta redit.
Pro tribus Induciis tribuit tria castra Monarchus,
Nec fuit in reliquis concedere plurima parcus,
Nomina castrorum novimus atque solum.
Si cupis ipsorum confinia nosse locorum
Climate Tuscorum populus monstratur eorum.
Me quoque non latuit sæpe videre solum.

Nota autem, quod ista tria castra, quæ data sunt Comitissæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus induciis, quas fecerat Imperatori, sita sunt in Lucensi Episcopatu; quorum

quorum unum vocatur Decendium, propter decem dierum inducias; alterum autem dicitur Octodium, propter octo dierum inducias. Tertium dicitur Sextidium propter sex dierum inducias quas Regi tribuit Comitissa; & ita vocantur castra, usque in præsentem diem. Imperator Otto postea redit in Saxoniam.

Anno Domini M. Otto Imp. expeditionem jam tertiò factam movit in Italiam contra rebelles Romanos, post subactis hostibus, (s) veneno à muliere dato vita decessit v. Cal. Februarii, anno tam Regni, quàm Imperii XVIII. cujus corpus Aquisgranum relatum, ante altare Sanctæ Mariæ in choro conditum.

(t) Anno Domini D CCCC LXXIV. Otto senior XXXVIII. Regni sui, anno Imperii verò XII. diem claudit extremum. Sepultus in Magadaburch.

Anno D CCCC LXXV. Otto II. successit Patri, qui eo vivēte coronatus fuerat Rex in Imperiū, & gubernavit tam Imperium, quàm Regnum annis novem. Obiit Romæ an. 985. & ante ecclesiam sancti Petri in conchâ marmorea habuit sepulturam. Hic scaphâ salutem quærens, vix evasit, in Ausoniâ confugiens ad Theophaniam uxorem, matrem Ottonis tertii.

Mortuo Ottone tertio absque liberis, propter causam fortè præscriptam, cùm tres Ottones per successionem imperassent, (u) eligitur Henricus Claudus filius Henrici Hezelonis in Regem, natione Noricus, & Dux Noricorum, id est Bavarorum, quorum castrum Noricum dicitur, vulgariter Norimberch, caput Bavariæ. Hic (x) Henricus Valentianas Castrum, situm in Marca Alemaniæ; seu veriùs in confinibus Arduennæ à Balduino Comite Flandriæ occupatum, recuperavit, & Gandavum castrum cœpit anno M. V.

Itèm Henricus Secundus Rex partim ea confirmavit, & alia concessit de servis, vel liberis, vel advenis presbyteris.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementia Rex. Noverit industria seu sagacitas omnium fidelium nostrorum, tam præsentium, quàm & futurorum, quia Anfridus venerabilis vir Veteris Trajectensis Ecclesiæ Episcopus, quæ est constructa in honore sancti Martini confessoris, cæterorumque Sanctorum, adiit celsitudinem nostram, deprecans ut concederemus prædictæ sanctæ Dei Ecclesiæ ob amorem Dei & sancti Martini, ut nullus servus aut liber prælibatæ Ecclesiæ coram ullo Præside, aut Iudice nostro ad causas audiendum, aut freda* (y) *exigenda coactus veniat, sed coram* (z) *Advocato ipsius Ecclesiæ finiantur. Homines quoque qui* (aa) *ceram ad prædictam Ecclesiam solvent per annos singulos & ingenui qui sub* (bb) *Mundiburdo & tuitione ipsius Ecclesiæ consistunt, tali lege fruantur, sicut Coloniensi ecclesiæ concessum est, cæterisq; in Regno nostro constitutis, Insuper prædictus honorabilis Episcopus Anfridus deprecatus est nostram Imperialem clementiam, ut res* (cc) *Presbyterorum advenarum, quas Theutisca lingua* Overmecke *nominamus, post obitū eorum nostra ditioni relictas supra nominatæ Ecclesiæ concederemus. Cui*

petitioni

petitioni per interventum dilectæ Conjugis nostræ reginæ Cuningundæ libenti animo aurem accommodare placuit. Et idcirco hoc præceptum jam sæpe dictæ Ecclesiæ concedimus ob amorem Dei, sanctique Martini, & præcipiendo jubemus, ut nullus Iudex publicus, aut aliquis ex Iudiciariâ potestate in suprascriptis rebus Ecclesiæ Dei, aut rectoribus ejus aliquam calumniam ingerere præsumat. Et ut à fidelibus nostris veriùs firmiusque observetur; hoc præsens præceptum conscribi jussimus, & sigilli nostri impreßione muniri, manuque nostrâ, ut infra videtur, signavimus. Signum Domini Henrici Regis invictißimi. (dd) *Egilbertus Cancellarius vice* Willigisi *Archi-capellani recognovi. Data* III. *Nonas Septembris, Anno Dominicæ incarnationis* M. III. *Indictione* XV. *Anno verò Domini Henrici* I. *Actum Elistæ.*

Confirmatio ejusdem Henrici Regis de Bomela, teloneo, ac Moneta ibidem ac Iurisdictione, & donatione de Arclo.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis; Henricus supernâ favente clementia Rex. Si locis divino cultui mancipatis alicujus honoris seu proprietatis supplementum præbere studuerimus, in nostræ animæ & carnis felicitate, nobis diviniciùs remunerari proculdubio credimus. Quapropter optamus, ut omnibus nostris fidelibus notum sit, præsentibus atque futuris, qualiter nos ob animæ nostræ remedium, parentumque nostrorum, nec non interventu & supplici rogatu Anfridi S. Trajectensis ecclesiæ venerabilis Episcopi, & Franconis* venerandi Præsulis nostri, prædictæ sedi Trajectensis ecclesiæ in honore sancti Martini constructæ, dedimus, largiti sumus, & omninò conceßimus omnem districtum super villam Bomele, & super cuncta, quæ ad eandem villam pertinent, videlicet publicæ rei subjecta, teloneum verò, monetam, & negotium generale fermentatæ cerevisiæ, quod vulgò* Gruit *nuncupatur; imo quicquid in jam dictâ villâ ad publicum bannum sive districtum pertinere visum est, in Comitatu* Wrochi *Comitis in pago Testerbant dicto, situm, atque eundem districtum cum monetâ, banno, teloneo, & totius publicæ rei fruitione prælibato cœnobio S. Martini confessoris tradimus. Insuper sibi donavimus, quicquid Poppo filius* Walgeri *habuit in ministerium in eodem Comitatu, & in villâ Arclo, proprietario jure habendum, tali ordine, ut præfatus Anfridus ve-*

* Reverendi. Bomela cum telonio & omni jurisdictione donatur Ecclesiæ Trajectensi.

Wrochus Comes. al. Henericus.

Poppo filius Walgeri.

dus ve-

dus venerabilis Præsul, suique successores easdem res per nostram confirmationem traditas, teneat, disponat, ordinet, & perfruatur nostrâ omniumque nostrorum perpetualiter remotâ contradictione. Et ut nostræ authoritatis pagina firma permaneat, hanc manu propriâ corroboravimus, & sigillari præcepimus. Signum Domini Henrici Regis invictissimi, Egilbertus Cancellarius vice Willigisi Archiepiscopi recognovi. Data III. Nonas Septemb. anno Dominicæ incarnationis CIↃ XIII. Indictione I. Anno verò Domini Henrici (*) Regis X. Actum Elista.

Item de Venatione per Comitatum Trenthiæ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium quàm & futurorum industria, qualiter nos interventu venerabilis Egilberti Præsulis obtemperantes, nec minus & voluntati Anfridi Traject. Ecclesiæ Antistitis aures accommodantes ex hoc in antea præsenti Regiæ authoritatis præcepto interdicimus, ut nullus Comitum aliorumvè quorumcunque hominum in pago Thrente nuncupato, quòd est in Comitatu Baldrici, cervos, ursos, aut apros, insuper & bestias, quæ Teutonicè Elo & Scelo appellantur, venari, absque prælibati Pastoris ecclesiæ permissu præsumat. Volumus quoque, firmiterque Regalis edicto munificentiæ præcipientes jubemus, ut in eodem pago, universisque finibus ejus adusque adjacentes cæteras regiones præfatæ Traject. Ecclesiæ jus servetur forestense, utpote nobis ac nostris * debitum. Et ut hæc nostræ traditionis concessio firmiorem obtineat vigorem, meliusque per succedentium curricula temporum ab omnibus credatur, inconvulsiusque in æternum observetur, hanc chartam inde conscriptam manu propriâ corroborantes. Sigilli nostri impressione insigniri jussimus. Signum Domini Henrici Regis invictissimi, Bruno Cancellarius vice Willigisi Archi-capellani recognovi. Data VIII. Calendas Maji, Anno Dominicæ incarnationis CIↃ. VI. Indictione IV. Anno verò Domini Henrici secundi Regis V. Actum in Inglehem.

Elo & Scelo bestiæ venatoribus vocatæ.

* *Verbum* debitum *in MS. abest.*

Obitus Aufridi Episcopi.

Beatus itaque Aufridus jam plenus virtutibus & senectâ, à Deo instar auri mundanâ scoriâ emundatus, circa annum Domini M. v. privatus lumine extitit. (ff) Construxit ex fundamentis celebre Cœnobium sub professione sancti Benedicti, in monte sancto prope oppidum Amersfordiam, in honorem Deiparae Virginis. Ibi & religionis Monasticae habitum suscepit, & usque in finem vitae in sancto proposito perseveravit. Decessit anno (gg) salutis M. VIII. V. Non. Maji, cùm praefuisset feliciter annis quindecim, quamvis alibi scribatur eum decessisse mense Aprili, anno M. IX. Sepultus est (hh) in Ecclesiâ Trajectensi in parte meridionali juxta ostium chori, cujus conversatio qualis fuerit per (ii) miracula ad ejus sepulchrum ostensa, crebrò innotuit. (kk) Eo autem vitâ defuncto juxta aliquos Nortmanni oppidum Thiele incendunt, anno videlicet M. IX. & sequenti anno Trajectum flammis consumunt, trucidatis multis.

Aufridus moritur circiter 1008.

Nortmanni Tielam & Trajectum exurunt anno Christi 1009.

a *Ioannes Beka testatur anno XIV. Ottonis renunciasse saeculo,)* Haec verba, nec in Bekâ, nec auctore Chronici magni Belgici, qui Bekam descripsit invenio; pugnant etiam cum veritate, Otto enim tertius post mortem patris, qui ut supra dixi anno 983. obiit, Rex electus est penè puer, à quo tempore usque ad annum 994; quando Episcopus factus est Ansfridus x. vel xi. tantum anni numerantur.

b *Secundum Sigisbertum,)* Verba Sigisberti in Chron. ad annum C 997. sic habent: *Clarebat hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium* &c. Ut in Bekâ atque ita hic anni non conveniunt. Extat diploma Cod. Donat. piarum Miraei cap 41. quo Otto tertius Imp. anno 985. donat Episcopo Leodiensi Notgero Comitatum Hoyensem, quem Ansfrid. Comes antea tenebat. vide Ægidium à Leodio Aureae vallis monachum in addition. vitae Notgeri per Anselmum descriptae c.54. Fuit & alius Ansfridus Comes antiquior, cujus donationes extant ap. Freherum in Origin. Palatinis.

c *Cœnobium Sanctimonial. B.M. in villâ de Thoren,]* Est hoc illustre nobilium Virginum Canonicarum, (ut vocant) Collegium ad Mosam, in diœcesi Leodiensi, cujus fundatricem fuisse circa annum C 992. Hilswindem Comitissam Striensem Ansfridi conjugem, constat; quae pleraque bona sua eidem monasterio contulit, quod & hodie decimas & census prope Bredam & Zevenbergen in Comitatu olim Striensi dicto possidet, vide librum 1. diplomatum Belg. Miraei cap. 24. & ibi notata. In notis Walteri Brockii antiquitatum nostrarum scientissimi, invenio haec verba: Idem *Ansfridus monasterium puellarum Ord. S. Bened. in praedio suo Aetsart construxit, & dotavit, cui uxorem suam praefecit; quod Monasterium postea transfertur in Thoren prope Ruremundam.*

d *Sancta Benedicta,)* Hanc Abbatissam, & ex parte fundatricem, utpote, quae paternas & maternas donationes confirmavit, invenio: sed inter cœlites relatam non memini; nec Molanus in Indiculo SS. Belgii agnoscit.

e *In Manibus Ottonis II. resignavit Comitatum,)* Extat hujus Imp. diploma anni C 981. quo confirmat Ecclesiae Leod. possessiones à prioribus Impp. & Reg. acceptas, inter quas & Hoyensis Comitatus. Meminere a. Hoyens. oppidi Guicardin. in descript. Belgii, Dessel in Bibl. Belg. Sweertius in Athenis Belg. Itinerarium Ortelii.

f *Vidimus a. hujusmodi liter. Exempl. sub data à D. 990.* Si temporis expressio hic posita vera est non potuit spectare illud diploma ad Ottonem II. Imp. qui ut saepe jam dictum anno 983. obierat.

g *Ad Ecclesiam S. Mariae semper Virg.]* Haec apud posteriores vocata S. Salvatoris. In privilegiis Ottonis I. Imper. anno 944. *In duobus monasteriis, inibi Deo famulantium, unum in honorem S. Martini dedicatum: alterum verò S. Dei genitricis omniumque SS.:* Sic quoque Henricus III. Imp. in literis anno 1046. Vocatur eadem ecclesia S. Bonifacii, à conditore: In donatione Adelheidis Comitissae anno 1088. Item à Burchardo Episcopo anno 1108; à Godebaldo annis 1118. 1125. Conrado Imp. 1145. Godefrido Episcopo 1160. In literâ de Stationibus 1219. à Petro Card. anno 1247. Sed saepius Salvatoris nomine, quo vulgò notior.

h *A Nobilibus de Merode,]* Hi usque ad nostra tempora tenuêre bona in Westerloe & Oulo in Brabantiâ Galliceâ non procul ab Aerschot sita, verùm hoc saeculo, post Christum natum 1600 incunte certae pecuniae summâ illa à duobus Collegiis Martini nempe & Salvatoris redemerunt, vide Miraei dipl. Belg. lib. 1. cap. 97.

i *Cum ramo & cespite,)* Hic mos explicatur lib. 1. diplom. Belg. cap. 90. à Miraeo editorum, his verbis: *videlicet; quod major dicti monasterii cerous illuminatus fuit & praedictus miles cum viride cespite cui viridis ramus infixus existit, arrepta etiam stola, qua frater* N.N. *Monachus, praecinctus fuerat, & subscriptis testibus, ad perhibendum super hoc efficax testimonium, cum instantia convocatis, obtulit spontaneè, super altare dicti Monasterij, Domino Deo hereditarie decimam praenarratam* &c. Vide Bignonium in Notis ad cap. 13.

cap. 13. lib. 1. Marculphi, ubi plures modi & formæ traditionum antiquarum describuntur, quæ per festucam fiebant, unde *desestucare, depossidere*. Adde Goldastum ad leges veteres. Meminit quoque Freherus in Glossario vocum semilat. Et inde formula Majoribus nostris usitata; **met mondt ende halm overgeben**; junguntur, quæ Hotomannus de verbis Feudalibus, lit. E. & Lambertus Goris Adversi. Iuris cap. 1. tradunt.

k *Districtum,*) In impresso distructum legitur, sed malè; vide Hotomannum libro supra nominato in lit. D. est autem districtus territorium in quo quis districtionem seu Iurisdictionem habet, Teutonicè **gebiet**.

l *Proprietario jure habendum,*] In MSS. perpetuario jure legimus, id est, teste B. Brissonio de verborum signif. jure Emphyteuticario; ex l. 1. C. de officio Com. Sacr. Pol. In perpetuum autem locatos agros Vectigales interpretatur Paul. I.C. pro quibus tamdiu vectigal. penditur, quamdiu neque ipsis qui conduxerunt, neque his qui in locum eorum successerunt auferri eos licet. L. 1. ff. si ager Vect. verum an hæc sensui huic conveniant, lectori discutiendum relinquo.

m *Heribertus Cancellarius.*] In editis est Helibertus, sed nos rectè emendavimus; fuit enim Heribertus Archiepiscopus Col. post Evergerum anno 990. defunctum ac primus Elector qui & fundator Abbatiæ Tuitiensis, ubi etiam habuit sepulchrum, vide Chronicon Sigisberti ad annum C 1002.

n *Decessit* XII. *Kal. Mart. anno* DCCCCXCIII. Accuratiss. rer. Eccl. scriptor Onuphrius Panvinius lib. 3. Rom. princip. sic scribit: *Obiit in Italiâ rediens ex urbe V. Cal. Februarij anno Domini* 1001. quod idem affirmat in Chron. Eccl. & eum eo. Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ. Nauclerus Chron. 2. parte, Gen. 34. Aventinus Rer. Bojor. lib. 5. aliique primæ classis auctores. Sunt tamen qui anno eum sequenti mortuum velint inter quos Lamb. Schafnab. Monachus. Marianus Scotus. Sigisb. Gemblac.

o *Bruno filius primi Ottonis Imp. pp. factus.*) Hic turpiter labitur Heda, cum Bruno Ottonis I. Imp. non fuerit filius, sed pronepos, Luitulphi nempe primogeniti ex Ottone filio nepos, ut ex Onuphrio, Cuspiniano, Gotof. Viterbiensi, Aventino, Nauclero, Fabricio, aliisque German. rer. scriptoribus apertissimum est.

p *Sedit annis 2. mensib. 6.*] Dissentit ab Heda Godef. Viterb. parte 20. Chron. qui unum tantum annum & 6. menses Gregorio tribuit. Massæus eum paulò minus triennio supervixisse dicit. Onuphrius & Bellarminus duos annos, & octo eum menses sedisse tradunt. Nauclerus v. menses annis duobus adjungit; cum Onuphrio facit Volaterranus lib. 22. Comment. Urban.

q *Accidit quod quidam Comes Tusciæ,*) Hanc narrationem vel fabulam à Iosephi historia mutuatus videtur Heda; suos nihilominus habet auctores, inter quos, fide alioqui non indigni; Crantz in Saxon. lib. 4. cap. 26. ex Viterbiens. Chronico 17. parte: Chronic. Belg. magn. fol. 88. ex Gobelini Cosmodr. Ætat. 6. cap. 50. Cuspin. in vitâ Ottonis III. Imp. Bellarminus in Chronol. ad Eccles. Script. parte alterâ, Sigonius de Regno Ital. lib. 7. Sifridus presb. Misnens. lib. 1. Benevenutus de Rembaldis in libro August. Munsterus lib. 3. Cosmogr. Peucerus ad Chron. Carion. lib. 4. Haræus de princip. Brabant. in Ottone Duce, Elias Reusnerus in Stemmate Witichindæo, Pontanus Danicæ hist. lib. v. Iac. Strada de Impp. Rom.

r *Regina vero videns,*] Hanc omnes Mariam Regis Arragoniæ F. dicunt fuisse; de qua sic Reusnerus in Stemmate Witichindæo: *Fuit in ejus consortio Maria Sanctii Gartiæ Abarcæ Regis Arragoniæ & Navarræ filia, vidua Ordonii Regis Hispaniæ: mulier scelesta, libidine perdita & infamis: quam adulterii convictam Mutinæ ad rogum damnavit.* Lamb. vander Burchius in principio hist. Sabaud. princ. Beraldum *Mariam Arrigoniam patrui sui Ottonis conjugem in adulterio deprehensam una cum adultero, confodisse tradit.* At Texera in Explicatione arb. Gentilitiæ Henrici IV. scriptum reliquit Garciam 2. cognomento Avarcam ex Totâ conjuge sustulisse quidem V. filias, inter quas recenset Mariam Seniofredo Barcinoniæ Comiti junctam, verùm cùm hic Sanctius anno 920. in vivis eodem teste esse desierit, temporis ratio non patitur, ut ejus filia Ottoni huic nupta fuerit; nisi fortè ex ejus filio Garciâ 4, qui obiit anno 969. natam dixerimus, cujus tamen filias non invenio, & sunt qui post annum demùm 1000. Arragoniæ Regnum exortum volunt. Vide Marineum Sicul. de Reb. Hispaniæ lib. 8.

ſ *Veneno à muliere dato,*) A Crescentii conjuge muliere pulcherrimâ, quam Ioannam vocat Bzovius; de hac re sic Sigisbertus ad annum 1002. *Româ decedit cum Sylvestro Papa & quia uxor Crescentii Imperatorem spe regnandi in amorem pellexerat, dolens pro ejus discessu, venenum ei misit, quo ille consumptus inter remeandum in Italiâ moritur.* Romæ mortuum eum eodem anno tradit Blondus lib. 3. 2. Decad. plerique tamen scriptores in itinere vitâ excessisse volunt, lento chirotecis indito veneno infectum G. Fabritius anno 1002. 9. Cal. Febr. at 30. Ottonem vivere desiisse asserit; viscera autem condita Augustæ Vindel. in fano D. Afræ, corpus Aquisgranum delatum.

t *Anno Dom.* DCCCCLXXXIV. *Otto senior,*]. Accuratissime hanc rem discutit Onuphrius, qui hic nonnihil dissentit, ut etiam in ejus filio Ottone secundo; hunc vide lib. 3. de princip. Romanis, in Chronico Ecclesiastico, in Fastis.

u *Eligitur Henricus Claudus,*) Qui secundus ejus nominis Imp. anno 1002. à Willigiso Moguntino Archipræsule Aquisgrani coronatus est: primus, ut putant, ex institutione Ottonianâ vel Gregorianâ à certis Electoribus nominatus; quam opinionem major Scriptorum pars, uno ferè ore probant;

Sabellicus, Blondus, Volaterranus, Platina, Gobelinus, Nauclerus, Cuspinianus, Palmerius, Masſæus, Trithemius, Cario, Munſterus, Reuſnerus, Mutius, Rolevinckius, Haræus, Pontacus, Crantzius, Stokius, Snoyus, Strada, alii. Vetuſtiores tamen tacent. Sigonius & Peucerus dubitant. Onuphrius autem ſingularem edidit librum de Comitiis Imperatoris, in quo VII. Electorum origo demonſtratur, & communis de ea ſama refellitur. Aventinus libro V. Annal. Bojorum, hoc tempore inſtitutionem illam factam negat. Henrici hujus Imp. tale ſtemma reperio.

Otto magnus Dux Saxoniæ Lutgarda F. Arnulphi Imp.	Henricus Rex Germ. uxor Mechtil. fil. Theodorici Saxon. Comitis.	Henricus Rixoſus Dux Saxon. uxor. Iuditha F. Arnulphi Bavar. Ducis.	Henricus Hezelo Dux Saxoniæ & Bavar. uxor Bertha Lotharingica.	Henricus II. Imp. Claud. dictus & Sanctus; uxor Cunegundis filia Sifridi C. Palat.
		Otto I. Imp. uxor Adalhais F. Rudulphi Reg. Burg.	Otto II. Imp. uxor Theophano.	Otto III. Imp. uxor Maria Navarrena.
		Bruno Archiepiſ. Colon.		
		Gerbirga uxor Giſelberti Lotharing. Ducis.		

Sigiſbert. ad annum C 1002. *Erat filius Henrici Ducis qui fuit genitus de Henrico fratre primi Ottonis Imp.*

x *Hic H. Valentianas caſtrum,*] Sigiſb. Chron. ad annum 1006. *Caſtrum Valentianas ſitum in marchia Franciæ & Lotharingiæ, quod Balduinus Comes Flandrenſium invaſerat Imperator Henricus obſidet*; & ad annum ſequentem: *Henricus Imper. quia de obſidione Valentianenſi inefficax redierat, contra Balduinum profectus Caſtrum Gandavum invadit, & depopulata terra, aliquot primores Flandrenſium capit. Unde Balduinus perterritus Imperatori ſatisfacit, Valentianas reddit,* &c. Id factum non ut hic Heda anno 1005. ſed ſequentibus annis. Vide Meyeri Chron. Marchantium in Balduino 4. Oudegerſtium in Annal. Fland. Gal. cap. 35. & ſeq. Gramayum in Gandavo cap. 25. Gobelinum Ætat. 6. cap. 52. Dithmari Chron. lib. 6. Aventinum Annal. Boiorum lib. V. pa: 402.

y *Freda exigenda,*] Fredum interpretatur Bignonius ad lib. 1. Marculphi, *tertiam eſſe compoſitionis, quæ parti ſolvenda erat.* Vadianus violatæ pacis pœnam putat. Gregorius Turon. lib. 4. de virt. B. Martini cap. 26. Affirmavit Rex quoſdam ex his qui abſoluti fuerant, ad eum veniſſe, compoſitionemque fiſco debitam, quam illi Fredum vocant, à ſe indultam.

z *Sed coram Advocato ipſius Eccl.*] Id eſt, defenſore vel protectore. Canonis 97. Africanæ Synodi verba ſunt ex tranſlatione Chriſt. Iuſtelli: *Placuit, ut petant ex nomine Provinciarum omnium Legati profecturi, Vin. & Fort. à glorioſiſſimis Impp. ut dent facultatem defenſores conſtituendi ſcholaſticos, qui in actu ſunt, vel in munere defenſionis cauſarum, &c. Iique habeant facultatem pro negotiis Eccleſiarum, quoties neceſſitas flagitaverit, vel ad obſiſtendum obrepentibus vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi judicum ſecretaria.* Vide Bignon. ad Marculphi formul. lib. 1. cap. 21. In capp. Caroli & Lud. lib. V. cap. 31. *Defenſores Eccleſiarum adverſus potentias ſecularium vel divitum ab Imp. ſunt poſcendi.* In diplomatis hæc vox paſſim occurrit; capitur etiam pro domino ac fundatore, qui ſupremus dicitur Advocatus: Bockenb. de Dynaſt. Egmond in Berwoldo 1. *Verum enimverò legitimè Advocati titulum (quem anno 1173. Florentium x. Holland. principem ſibi vendicaſſe conſtat) æque ſibi ac poſteris tribui voluerit, non temere pronuntiavero,* adde etiam Florentii diploma anni 1174. fol. ejuſdem libri 20.

aa *Homines quoque qui Ceram ad præd. Eccl. ſolvent,*] Quales in diplomatibus *Cerocenſuales* vocantur, quorum mentio in literis Warneri Schoenhals Com. domus Theuton. in Dideren anni 1336. & in libro Cameræ Eccl. Tr. fol 25. in hæc verba: Nullus ſervus vel libertus *Cerocenſualis* vel Curmedalis in Eccleſia noſtra poteſt eſſe Canonicus, quamvis minora poſſint præbenda obtinere.

bb *Qui ſub Mundiburdo,*] Hinc noſtrum Momber & Momberſchap / eſt ap: Marculphum lib. 2. Form. cap. 24. de Mundiburde Regis. vide leges Longobard. ubi tutor fæminarum *Mundoaldus* & *Mundius* dicitur plura ap. Bignonium loco ſupra allegato, Gloſſarium Lydii ad Clemangem, Fr. Pithoeum in Gloſſ. Barb. & paſſim hoc verbi in diplomatis noſtris occurrit.

cc *Res presbyterorum advenarum,*] Nos hodie jus exuviarum dicimus, quod Magiſtratui competit in bonis advenarum in civitate morientium, quo tamen propter fædera, in vicinos hodie raro utitur, etiamſi Colonienſes neglectis omnibus pactis, fæderibus, ac hoſpitalitio jure, quibus olim arctiſſime cum Trajectenſibus jungebantur nuper nimis rigidè illud jus quod ſibi cõpetere volebant non rectè in bona patrui mei exercuerint, cum tamen illa in pauperum uſum reliquiſſet, neque in ipſorum territorio, quod requirebatur, quicquam acquiſiviſſet. In Franciâ hodie, ſi advena moritur, niſi jus Francicum (naturaliſationem vocant) à Rege in vitâ impetraverit, omnia ab eo ibi relicta fiſco cedunt. Diploma fœderis cum Colonienſibus olim initi, cujus ſupra mentionem injicio quamvis poſterioris temporis, non alienum eſſe putavi, hic inſerere, quod tale eſt.

Iudices, Scabini, Conſilium, Iurati ac univerſi cives Colonienſ. omnibus præſentes literas inſpecturis in perpetuum. Quoniam ea quæ aguntur

guntur, in tempore lapsu temporis elabuntur; solet ea vivax scripturarum memoria perennare. Ad notitiam igitur tam præsentium quam futurorum volumus pervenire quod nos prahabita deliberatione providâ & maturâ, propter pacis vinculum inter civitatem nostram Coloniensem, & civitatem Trajectensem inferiorem firmiter in perpetuum observandum, concordatum inter nos hinc inde exstitit, & conventum; ut quicumque civium nostrorum Coloniensium alicui civium Trajectensium, vel econverso, aliquis civium Trajectensium alicui concivium nostrorum bona sua ceu res suas quascunque prestiterit & crediderit ceu mutuaverit, illas à nemine nisi à debitore principali exiget & requiret, nec pro his quenquam alium conveniet vel detinebit, vel alicujus alterius pignora capiet nisi debitoris principalis &c. Quicumque vero alium pro debitis convenerit vel impetierit; solvet is eidem si debitum confitetur, aut actor ab adversario negante, super petitis recipiet juramentum quo ambo erunt contenti; nisi, debitum recognitum fuerit principale. Cæterum propter dicta pacis fœdera firmiter observanda inter nos hinc inde concordatum exstitit, quod si inter dominos nostros Archiepiscopum Colon. & Episcopum Traject. vel alios quoscunque guerra seu discordia fuerit exorta, nos personas civium Trajectensium bona ac res ipsorum quæcunque sunt in Coloniâ vel extra muros Colonienses in Reno, dummodo tamen sint infra superiorem & inferiorem turres civitatis Colon. conservabimus & defendemus bona fide tanquam personas & res unius nostri concivis. Et econverso, ipsi cives Trajectensis personas & res concivium nostrorum habitas in Trajecto, infra Gheyne & Maersen conservabunt similiter, & defendent bona fide, tanquam personas & res unius concivis civitatis eorundem: praterea si forte (quod absit) Dominus Episcopus Trajectensis vel quæcunque alia persona seu Ecclesiastica fuerit vel sæcularis, existens in Episcopatu Trajectensi, aliqua bona vel res nobis acceperit, vel molestiam intulerit extra terminos locorum prædictorum, nos proinde nullam discordiam contra cives movebimus Trajectens. nec ipsos super hoc aliquatenus impetemus, nisi ipsi cives Trajectenses nobis personaliter in bonis civium nostrorum & personis eorum injuriam irrogarent. Et econverso si Dominus Archiepiscopus &c. ut supra. Volentes hinc inde omnem formam & modum fœderis, pacis sive compositionis prædictum inter nos & ipsos habitum inviolabiliter in perpetuum observari; nec propter hoc dictum fœdus infirmari, si aliqui concives nostri, non tamen ad ipsorum vel aliquorum concivium nostrorum utilitatem cum dominis suis quibus serviunt,

viunt, interfuerint injuriæ seu molestiæ illatæ civibus Trajectens. dummodo hoc sine nostro consensu & consilio generali, vel aliquorum speciali fuerit vel mandato: aut etiam aliqui, cives Traject. interfuerint consimili modo cum dominis suis quibus serviunt injuriæ nostris concivibus illatæ, &c. Quod si fortassis cives Trajectenses qui interessent hujusmodi injuriæ vel molestiæ nostris concivibus illatæ demandato seu consilio ipsius civitatis interfuisse putaremus, & super hoc ipsos impeteremus, ipsi per quatuor probos viros juramento confirmabunt hujusmodi cives sine ipsorum consilio talia perpetrasse. Et nos ipsis in casu consimili id ipsum, si accederit, faciemus. Ut autem prædicta omnia tam à nobis, quam à civibus Trajectensibus rata & firma, omni dolo & fraude exclusis in perpetuum observentur, præsentes literas placuit conscribi, & nostræ Civitatis sigilli munimine roborari. Actum & datum de communi consensu, consilio & voluntate Scabinorum consilii & cæterorum civium Coloniensium Anno Domini Mill. ducentesimo LXII. *in viglia omnium SS.*

dd *Egilbertus Cancellarius.)* Erebertus legendum putarem & qui tunc temporis Coloniensis erat Archipræsul, nisi constanter MSS. hanc scripturam retinerent.

ee *Anno Domini incarn.* cIɔ 111. *Indict.* 1.] In M.SS. ubique legitur M. II. id est secundo Henrici I. Imp. qui teste Onuphrio, appellatus Rex v. Cal. Febr. 1001.

ff *Construxit ex fundamentis,)* Quod cæcus jam factus tantam rem incæperit non puto, sed inchoatum forte perfecerit. Diploma fundationis & donationis ex monumentis Abbatiæ descripsi; ut sequitur.

IN nomine S. & individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus sub Christianæ relligionis norma degentibus: Qualiter ego Anfridus licet indignus Trajectensis Episcopus in loco qui vocatur Hohorsta ædificari præcepi cellulam in primis in honorem Dei nostri Iesu Christi constructam, nec non gloriosissimæ genetricis ejus Mariæ, sed & BB. Apostolor. Petri & Pauli, meique Patroni specialis S. Martini, ea ratione ut inibi fratribus monachis sub S. Benedicti regula feliciter vivere cupientibus dies ducere liceat huic vitæ concessos. Ut autem locus prædictus in Dei servitio firmius possit esse stabilitus, jam dictis fratribus tradidi quicquid visus fui habere in villa Thrile *in pago* Testerbantensi, *cum omnia familiâ cunctoque servitio & districtione, ita ut omni tempore, tenui ac possedi, absque ullius contradictione, regali scilicet manu traditione ac stipulatione nobis concessum: & in Tvvente dimidium census theloniarii & monetæ & Foreste in Rumelo, & quartam partem sylvæ in Fugenhoute. Præter hæc tradidi inter villas Hese & Sous* XIV. *mansos cum prædio Hohorst prædicto, cum mancipiis & omnibus appendiciis, id est sylvis, pratis, pascuis, molendinis,*

dinis, aquis, aquarumque decursibus, acquisitis & acquirendis, quod dedit quidam Garvvardus miles S. Martino; & novale quoddam de monte Hohorst, *usque in* Bachevorth. *Addidi & has ecclesias* Ermelo, Masemunster, Livemunster, Leyre, Suindrecht, Hamerthe, Loysden. *Actum est hoc publicè coram idoneis testibus, in Basilica S^a. Mariæ Sanctique Martini in Hohorst, ipso die dedicationis ejus, id est,* XIV. *Kal. Decemb. Anno ab incarnatione domini* M. VI. *Indict.* IV. *Regnante Henrico secundo; Imperii sui anno* V.

Est & confirmatio bonorum eidem monasterio collatorum facta à Conrado Imp. anno 1028, anno Conradi secundi Regnantis 4. Trajecti, qui & meminit bonorum ab Adelboldo collatorum.

gg *Decessit anno salutis* M. VIII.) Plerique consentiunt, nisi quod sint qui anno M. IX. mortuum velint. Schafnaburgensis abit, ita enim scribit, *Anno* 1016. *Ansfridus Trajectensis Episcopus obiit, cui Adelboldus successit*, vide notata ad Bekam.

hh *Sepultus est in Ecclesia Trajectensi*,] Bockenbergius in Montis sancti monasterio à se condito sepultum tradit ex vulgari Chron. alii dubitant.

ii *Per miracula*,) Hæc Molano & aliis Hagiographis incognita.

kk *Eo vivâ functo Normanni oppidum Tielam incendunt*,) Sigisb. in Chron. ad annum C. 1009. *Normanni Frisiam infestantes Tilg oppidum incendunt.* Et ad annum 1010: *Normanni Frisiam repetunt, & multis cæsis Ultrajectum incendunt.* Nescio an quis veterum alius, ejus invasionis Danorum meminerit.

Adelboldus Episcopus XIX.

De prima origine discordiarum inter Episcopos Trajectenses, & Comites Hollandiæ, & occupatione bonorum Ecclesiæ per Tyrannos facta.

IAm vastum & horrendum ingruit sulcandum pelagus, immensis scopulis refertum. Nam usque modo Ecclesiam Trajectensem nullam in rebus & bonis comperimus passam injuriam, quam non sanctis monitis, vel censurâ anathematis repulerit (nisi forsan ab infidelibus Frisiis & Normannis, contra quos religiosi Imperatores & Reges suas vices pro vindictâ & subsidio impigrè accommodarunt) nec cladem aliquam persensit, quam non multo cum fœnore compensarit. Sed nunc neglecto Deo datore omnium & protectore, ad arma fragilia & humanam opem recursum: Unde quantum jacturæ & incommodi Ecclesia susceperit Trajectensis, liquebit in posterum. Siquidem amodo nullum sensit incrementum, nec retinere potuit, quod piâ largitione obtinuerat, sed vel privatâ Episcoporum affectione, pars in familiam, vel alios indignos translata est, pars etiam hinc inde Tyranniculis & injustis occupatoribus instar prædæ direpta, & malè custodita concessit. Adelboldo etenim (a) viro nobili, & Proconsulari magnæ apud Henricum Imperatorem auctoritatis in locum beati Anfridi XIX. Episcopo suffecto, tristis obrepsit erynnis, ex aulicâ forsan ambitione, ut bella concitaret, & ferro injuriam ulcisci quæreret. Nam per centum & viginti quinque supra actos annos, quibus Hollandiæ Comites esse cœperant, continua pax fuisse legitur inter Episcopos & Comites, mutuaque perstitisse benevolentia. Anno autem M. XVII. (alibi XXIII. ingenti & horribili exorto (b) Comete, juxta Physicos malorum præsago, qui per multos dies instar columnæ apparuit, non modica pullulavit dissensio. Theodrico etenim (c) Comite in ultionem paternæ necis adversus Frisios agente expeditionem, suspicio (d) incidit non modica, Adelboldum eos contra Arnulphum patrem, quem occiderant, in defectione fovisse & animasse instinctu & adhortatione Henrici Imperatoris (uti quidam volunt) secretâ, vel ut aliis placet, amore gentis, ex quâ ipsum originem traxisse asserunt. Accessit quidam Theodricus (e) cognomento Bavo circa oras Rheni (qui Comitatui ubi nunc Bodegrave ac Zwadammer-

Adelboldus vir nobilis & proconsularis Henrico Imperatori acceptus.

Theodricus Bavo Comes in Bodengrave Comitatu ejicitur.

dammerdam vici sunt) præerat Episcopo fide beneficiali (quam Vasallorum dicunt) obnoxius, prædas ex Provinciâ Theodrici Comitis Hollandiæ ageret, & incursionibus crebris infestaret. Unde comprobata major suspicio. Theodricus itaque injuriis provocatus, cum Syfrido Siccone fratre in Bavonem Comitem non spernendum ducens exercitum, ipsum profligavit, omni exuens Dominio. Quod indignanter ferens Episcopus, tentavit profugum armis restituere, & conserto prælio post cruentam hinc inde stragem Comes Hollandiæ victor extitit. Resarcito autem confestim novo exercitu & copiis in aciem deductis, post crudelem conflictum, & multorum ex utrâque parte nobilium cædem, victoria iteratò mansit penes Theodricum, Adelboldus quoque minus prospere pugnans in bello capitur, (f) clementiusque quàm sperare licuit ab hoste exceptus, sciscitatur Comes ab Episcopo in hunc modum. (g) Quæ te movit Præsul occasio, ut in genitoris nostri interitum, & nos concitares Frisios, & in rebelliones foveres Bavonem Comitem nobis & Provinciis nostris insidiantem, agros depopulantem, prædas abducentem instigares & sustineres? Sint tamen hæ conditiones libertatis tuæ consequendæ, modo velis, fidem dato, quam confirmato sacramentis, te, neque sequaces tuos, de cæterò nobis obfuturos, Frisiis suppetias ferre cessato, nec ad eorum dominium aspirato, quod nobis debetur, ab ambiendo aut invadendo Provincias nostras abstineto. Inter te & nos subditosque nostros firma pax & concordia sunto. Comes tuus Bavo perpetuò proscriptus & fortunâ nudatus permaneto, hac lege liber esto. Ad quas conditiones subeundas cum Episcopus se redderet difficilem, mancipatur firmiori custodiæ in (h) arce munita ad Islæ fluvii ostium, quæ idcirco Islemonde vocatur, in eâque detinetur triennio. Causa dissidii altius venit repetenda, ex quâ hoc vulnus antiquum recruduit. Prisci Reges (i) & Imperatores Francorum latissimos agros & possessiones absque definitione tradiderunt Ecclesiæ & Episcopis Trajectensibus; utputa quæcunque Regiones superioribus annis per Barbarorum insultationes jacebant desolatæ, sive quæ infrequentes habitatoribus, aquis maris Oceanici ac fluminum excursionibus partim obrutæ, sive quæ ab infidelibus occupatæ jure belli in ditionem Regum venerant; hæ omnes circum limbum maris & inter flumina sitę, tanquam exigui momenti, concessæ fuerant Ecclesiæ, ac si expulsis tyrannis & proscriptis bonis, victima ex his consacraretur Deo, & Christianis jam novellis apud Trajectum, quorum prædicatione omnes circumvicinæ provincię in fidem Christi conversæ sunt, plus operante linguâ, quàm gladio. Nec eo tempore aliquis in Fresiâ, Bataviâ, Insulisque usque ad Oceanum Principatum tenuit, præter solam Ecclesiam Trajectensem, quæ concessione Regum illa possidebat, sub tuitione & administratione præfectorum. Siquidem Reges Frisiorum funditus deleti, & alii atque alii proscripti & exterminati; sic purgata tyrannis regio usque ad tempora Ludovici Pii filii Caroli, sub quo ex causâ duplicis connubii & filiorum dissensio, & imperii divisio cœpit fomentum, ut & ipsa Ecclesia dispendium: Harmigardę prioris uxoris filiis (quibus sanctus Fredericus Trajectensis Episcopus favere videbantur) in patrem propter odium Iudith secundæ uxoris & prolis natæ accessionem conspirantibus, uti superiùs prætactum est. Nam licet pius pater filios sibi conciliarit, & successiones designarit regnorum, quo inter se discordes animi pacarentur, frustrà tamen laboratum est: Imo filii priores (patre vitâ defuncto) mutuis viribus in Carolum Calvum filium posterioris uxoris arma parantes, ut eum tanquam (l) illegitimum vitâ & hæreditate nudarent, tantam apud Fontanetum vicum commiserunt stragem, ut anteà nec post similis audita fuerit, absque ulla gloriâ, & cum maximâ Imperii clade, unde, & primùm Imperii diffidium, ejusdemque atque Francigenarum regni constituti limites.

Ecclesia Trajectensis sola domina terrarum usque ad Oceanum.

Compositis autem rebus non absque turpi pacto, & per novam divisionem, incœpit jam animorum & stirpis suboriri defectio. Nam quibus Germania cessit, sibi Imperii dignitatem vendicare, alii verò in Galliis designati contra niti tentabant. Unde factum est, ut quod à filiis Hermigardæ primæ (m) uxoris Ludovici Pii, eorumque successoribus concederetur Episcopis & Ecclesiæ Trajectensi, id à Carolo filio Iudith, & eum sequentibus vel abrogatur, vel concederetur aliis in odium Frederici Episcopi & commissorum in genitricem Iudith; donec Imperium in Germanos transferetur. Unde perpetui rancoris & dissensionis origo (quam hic Adelboldus inter Episcopos & Comites duraturam prædixit, nam quod Episcopi à Germaniæ Regibus, id Comites ab iis, qui in Galliis Francorum nomen retinuere, impetrabant, & quisque suas concessiones efficaciores contendebat, unde radicata discordia. Ubi verò Ecclesia cum civitate Trajectensi à Barbaris fuit deleta, & bona & possessiones

occupa-

occupatæ; ex ignaviâ Regum inter se usque ad internecionem diffidentium, qui ea ex faucibus hostium eruerant gladio, iis, non Ecclesiæ restituere, sed sibi acquirere in animis stetit, tanquam ab inimicis recuperata, fuit itaque jus in viribus, ut potentior quisque occuparet, quod posset. Theodricus quoque primus Comes Hollandiæ pro tuitione limitis Imperii contra Normannos & Danos Frisiam detinentes, non autem pro restitutione Ecclesiæ Trajectensis missus, præsedebat, illud mansit altâ mente Episcopo Adelboldo repostum, ut verbis Poëtæ utamur. Nam confisus viribus & auctoritate, quâ valuit apud Imperatorem, angebatur in animo, si quando direpta vel alienata in suam ditionem reducere posset. Sed adversante fortunâ, cui causa Comitis Hollandiæ perplacuit, jam in captivitate (n) reutus non antè relaxatus est, quam jurejurando sponderet, se expostulata observaturum, & abdicasset, quodcunque jus ad Frisiam aut Hollandiam prætenderet. Mansit itaque inter eos pax & tranquillitas. Celebratur nihilominus hic Adelboldus à multis scriptoribus eximiis. In annalibus etenim scribitur: Mortuo Anfrido, Adelboldus vir sapientissimus post eum eligitur, & intronizatur anno Millesimo octavo. Anno M. XXIII. Eclipsis Solis facta est. Nova Ecclesia S. Martini in Trajecto constructa & dedicata est à XII. Episcopis VI. Cal. Iulias, Anno M. XXIV. Henricus Imperator obiit, cujus vitam Adelboldus Episcopus Trajectensis descripsit. Conradus (u) ejus filius successit. Anno M. XXVII. obiit Adelboldus Episcopus, cujus excellens sapientia multis nota est, & qui summæ virtutis vir, &

Ecclesia Trajectensi à Barbaris vastatâ jus in viribus fuit.

Theodoricus primus Comes Hollandiæ occupator bonorum Ecclesiæ Trajectensis.

Hoc urit Adelboldum Episcopum.

De Adelboldo Episcopo diversorum elogia.

consilii ubique prædicatur. Si de hoc cuiquam dubitare visum fuerit, respiciat Trajectum »
diversis operibus ab illo auctum & ornatum, ibidemque novum Monasterium sancti Marti- »
ni miro ingenio ab eo fundatum & ordinatum, & miri celeritate paucis annis penè ad perfe- »
ctionem perductum. Videat etiam locum in Thielâ, jam divinis rebus florentem, à superio- »
ribus Episcopis omnibus solatiis destitutum, ab ipso verò piâ & paternâ consideratione ad »
pristinum statum restitutum. Ex quibus rebus facilè colligitur, quia terrena non quæsivit, »
sed soli Deo placere desideravit. »

Ex annalibus Leodiensibus: Notgerus XLII. Episcopus Leodiensis Suevus, vir admodum »
nobilis, & in utrâque linguâ apprimè eruditus, Ottoni primo charissimus, qui eum tutorem »
filii constituit, Ottonis scilicet junioris, in Regio palatio diu conversatus. Hic quando in »
viâ esset, scholares adolescentes secum ducebat, & libros, & alia scholarum arma ferebat. De »
cujus scholâ fuerunt Guntherus Archiepiscopus Saltzburgensis, Rothardus & Harduius Epis- »
copi successivè Cameracens. Adelboldus Episcopus Trajectensis inferioris, Hezelo Tullen- »
sis, Haymo Verdunensis, Wazo & Durandus (p) Leodienses posteà Episcopi. Iste Nothge- »
rus præfuit Ecclesiæ annis XXXIX.

Guitbertus Floriacens. & Gemblacensis Abbas ad G. Canonicum Landunensem de scriptoribus virtutum meritorumque signipotentis sancti Martini.

SEd nec à tantorum collegio & tempore posterior meritoque & nomine inferior Adel- »
boldus Ultrajectensis Episcopus aliquatenus mihi videtur secernendus, cùm propter »
præcipuæ devotionis fervorem, quo totus in Sanctum Dei incanduit, tum quia & ipse »
cantum nocturnalem in ejus laude composuit. Triumphum quoque ipsius de Danis & Sue- »
dis Turoniam infringere & spoliare conantibus, & si non multo opere quid de illo sen- »
tiret, aliis etiam sentiendum intimans, propter claritatem operum ejus gemmam illum vo- »
cans, his inter alia usus est verbis: Gemma, inquit, ista fulget in cœlo, in terrâ coruscat, »
ubique honoratur, ubique diligitur. En qui eam mercatus fuerit, perenni gaudebit thesau- »
ro. Si quis possederit, non deficiet omni bono. O filii hominum hanc vobis lucramini, & »
lucem perennem habebitis hanc possidete, & nihil vobis deerit. Iohannes Trittenheim Ab- »
bas; Adelboldus Episcopus Trajectensis ex monacho, ut ferunt Lobiensi ordinis sancti Bene- »
dicti, Sub cujus personâ tunc monachi ac Clerici Romæ existẽtis Heritgerius Abbas, Dialogũ »
de advẽtu Domini cõposuit, vir in divinis scripturis eruditus, & in secularibus libris nobiliter »

doctus, in Curiâ sancti Henrici Imperatoris in magno precio habitus, non minus armis, quàm „ eruditione prostravit infideles, scripsit vitam sancti Henrici Imperatoris lib. I. de Laude san- „ ctæ crucis, de Laude beatæ Mariæ. Sed & alia tam metro, quàm prosa nonnulla edidit, quæ „ ad notitiam meam non venerunt. Moritur sub Conrado Iuniore Imp. anno Domini M. „ XXVII. Indictione X. Episcopatus sui anno XVIII. V. Calend. Decembris.

Addelboldus Episcopus moritur.

„ Platina in vita Ioannis XVII. ferunt tum Henricum Abbatem Lobiensem in Lotharingiâ, „ & Adelboldum Episcopum Trajectensem, qui multa in laudem beatę Mariæ Virginis, san- „ ctæque crucis scripsit, & Abbonem Abbatem (s) Floriacensem, (qui posteà in Vasconiâ ob fi- „ dem Christi Martyrium passus est) doctrinâ, religione, sanctitate, magno in precio habitos.

Adelboldi opera.

Adelboldus itaque in actibus bellicis parum fortunatus, in administratione & regimine suo prudentissimus, animum applicans ad augmentum Religionis & divini obsequii, locorumque sacrorum collapsorum instaurationem, ecclesiam Trajectensem à Baldrico inchoatam, secundum aliquos continuavit, secundum alios, diruto priore opere à fundamentis novam basilicam magnificentiùs octennio exstruxit, in cujus consecratione interfuere Henricus Imperator, & inter alios Prælatos ac Nobiles Piligrinus Agrippinus, Everhardus Trevirensis, Arebo Moguntinus, Everhaldus Bambergensis primus, Geberhardus Ratisbonensis, Bruno Augustrensis frater Henrici Augusti, Reginboldus Spirensis, Bruno Tullensis, Walbodo Leodiensis, Adalbertus Hammelburgensis, Heymannus Verdunensis Episcopi, qui etiam interfuere consecrationi sancti Michaëlis Bambergensis, annó M. XXI. Dedicata est autem VI. Cal. Iulii, M. XXIII.

Sub eo Odo Præpositus capiebatur ab Immone, qui pro satisfactione tradidit mansos in Wamel, de quo hoc modo scribitur in vetustissimis codicibus: Odo Præpositus tempore Adelboldi Ven. Episcopi captus est ab Immone quodam pestilente & prophano, ob hoc idem Immo ab Episcopo sæpè vocatus, eidem Præposito pro satisfactione tradidit duos mansos in villâ Wamelo, unde statim Præpositus per manus advocati sui Popponis, eosdem mansos tradidit fratribus duarum congregationum in Trajecto, secundum condictum ejusdem Immonis in Thiele coram præsentiâ supradicti Præsulis atque Ducis Godefredi, ejusque fratris, sc. Marchionis Gozelonis, omniumque nobilium & ingenuorum in circuitu commanentium, eâ conditione, ut si idem Immo vel aliquis cohæredum ejus, fratribus supradictis persolveret viginti libras Thielenses, hoc est xl. marcas, & septem equos, totidemque scuta, & totidem lanceas cum totidem tunicis in ejus jus sæpedictum prædium redire posset.

Pactum redimendi prædium.

Ecclesiam præterea Divæ Walburgis in Tielâ coævam Ecclesiæ Trajectensi à Danis & piratis paulò antè destructam, restauravit & perfecit, deputans in illâ Collegium Canonicorum, ubi dudum Walgerus Princeps & Comes, frater Theodrici (uti volunt primi) Comitis Hollandiæ, templum struxerat; & virgines sacras (quas sanctimoniales vocant) pro obsequio divino instituerat. Quód posteà collapsum & dirutum, semotis virginibus, reparatum fuit, & viri religiosi sub professione sancti Augustini; vel beati Isidori (quos Canonicos regulares appellant) in locum illarum subrogati, qui Deo serviendo piè vivebant usque ad tempora Adelboldi. Hic loco tum tertio desolato, & per eum instauratio, dissolutâ priorum disciplinâ, Canonicos præfecit sæculares, qui temporis successu, ob sævitiam municipalium, translati sunt in oppidum Arnhemense, benigne excepti à Comite tunc Gelriæ, qui locum eis accommodavit, ubi sedes ponerent. Referunt aliqui Adelboldum natione Frisium & nobilem extitisse. Sed ego eum potiùs Batavum crediderim, cùm fratrem ejus prope Tielam in Santvicâ habitasse constet ex vitâ Divæ Walburgis, quæ ab Adelboldo (t) scripta erat. Præfuisse (u) scribitur Ecclesiæ annis XVIII. decessit anno M. XXVIII. quinto Calend. Decemb. sepultus in Basilicâ, quam ædificaverat Trajecti. Fecerat Adelboldus recenseri & conscribi nobiles beneficio & fide præcipuè Ecclesiæ Trajectensi astrictos (quos Ministeriales sive Vassos appellant) præsente Henrico Imp. uti ex litera inserta declaratur.

Santvica prope Tielam

De Vaf-

(y) De Vassis sive fide addictis Ecclesiæ & Episcopo Trajectensi.

IN nomine Dei Amen. Operæprecium duxi ea, quæ sequuntur, scriptis inserere, ne posteris lateret, quod præsens ætas faceret. Quapropter desidero notum esse cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, tam præsentibus quàm futuris, quod ego Adelboldus Dei solummodò gratiâ, sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus. Cum feudales liberi Trajectensis Ecclesiæ à me feudum suum requirerent, prædecessorum meorũ Episcoporũ Trajectensium mihi literas ostenderunt, continentes, quæ & qualia bona ipsi & eorum progenitores ab ecclesiâ Trajectensi tenuerunt: quibus visis, in scriptis feci redigi, quæ sequuntur: Dux Brabantiæ est liber feudalis Ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum civitatem lapideam in Tiele, cum prædiis, familiis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, & Salictum juxta prædictam civitatem Tiele situm, & omnibus ad civitatem pertinentibus eandem.

Item totam Campiniam usque Tournoutervoerde, cum mancipiis, sylvis, campis, officiumque ejus est quod vocatur, & est Dapifer Episcopi Trajectensis. Dapifer.

Item Comes Gelriæ est etiam liber feudalis ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum Comitatum Zutphaniæ, cum multis prædiis, mancipiis, pratis, sylvis, aquis, aquarumve decursibus & justitiis. Item Embricam cum suis attinentiis pro parte mediâ, & alia pars est Episcopi Trajectensis. Item in pago Batuâ magnam partem, cum mancipiis utriusque sexus & justitiis. Item Tielrevvert & Bomlrevvert, cum multis mancipiis, mansis, terris, casis, domibus, campis, pratis, aquis, aquarum decursibus, & Justitia; & dicti Comitis officium est, quod vocatur & est venator Episcopi Trajectensis. Venator.

Item Comes Hollandiæ est liber feudalis Episcopi Trajectensis, & tenet in feudum Comitatum Hollandiæ, & terram Kenemariæ, cum terris, mansis, sylvis, campis, pratis, pascuis, mancipiis, aquis, aquarum decursibus, & Justitia, exceptis dictarum terrarum decimis, & terrâ Waterlandiæ & West-Frisiæ, quæ totaliter pertinet ad Episcopum, & Ecclesiam Trajectensem & dictus Comes Hollandiæ vocatur & est Mareschalcus Episcopi Trajectensis. Mareschalcus.

Item Comes Clivensis est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum in pago Batua in superiori parte supra Rhenum magnam partem terrarum & mansorum, cum casis, domibus, mancipiis, campis, pratis, pascuis; & ex alio latere Rheni, & in aliis quibusdam locis, terras, mansos, casas, domos, sylvas, campos. Item Woudrichem *cum agris & campis, cum aquis, aquarumve decursibus, & Iustitiis, est & vocatur Camerarius Episcopi Traject.*

Camerarius.

Item Comes de Benthem est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum Burchgraviatū sive Præfecturā Trajectensem, cum plurimis mansis, terris, insulis, campis, mancipiis, sylvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, & Iustitiā in pluribus locis civitatis & Diœcesis Trajectensis, qui vocatur & est Ianitor Episcopi Traject.

Gerardus Domicellus Com. de Benthem resignavit circa annū 1300. feuda & homines suos ad utilitatem Domini de Goy.

Ianitor.

Item Dominus de Cuke est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum multas terras, insulas & decimas, cum casis, domibus & sylvis, campis, pratis & pascuis, aquis, aquarum decursibus, & Iustitiā in diversis locis Diœc. Trajectensis, qui vocatur, & est Pincerna Episcopi Traject.

Pincerna.

Item Dominus de Ghoer est liber feudalis ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum castrum Ghoere, & terram dictam Ameide, cum multis terris, mansis, casis, domibus, sylvis, campis, mancipiis, pratis, pascuis, aquis, aquarum decursibus, mobilibus & immobilibus, & omnibus ad dictos districtus de Ghoer & Ameyde pertinentibus, qui vocatur & est signifer Episcopi Trajectensis.

Signifer.

Prænominati omnes feudales Ecclesiæ in generali Synodo Episcopi Trajectēsis tenentur, & debent personaliter interesse, qui feudum suum à me receperunt in homagium ac fidelitatem præstiterunt coram Domino *Henrico II. Rom. Imp. invictiss. Augusto, præsentibus Aribone Archiepiscopo & Archicapellano, Annone Coloniensi, Everhardo Trevirensi, Adelberto Hammelburgensi Archiepiscopis, Udalrico Vicecancellario & pluribus aliis Episcopis, Comitibus & Regni fidelibus, Actum in Tulpiaco castro anno Domini* M. XXI. IV. *Non. Ianuarii feliciter, Amen.*

Obtinuit etiam de novo confirmari donationem Threntiæ, primùm ab ipso Henrico, & posteà à Conrado

secundo ejus successore, videlicet.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus Dei gratia Rom. Imp. Aug. Cuncta quæ aut poßidemus, aut poßidere videmur, ab ipso accepi-*

accepimus, qui nos & potenter ex nihilo fecit, & misericorditer usque ad hoc, quod nunc sumus, perduxit; ipse dator, ipse nutritor, ipse noster & protector. Ex acceptis autem aut condemnabimur, aut glorificabimur. Nam si eis secundum suggestionem inimici ad pompam nostram abutimur, ex eis quasi commissi talenti defraudatores infeliciter condemnabimur. Si autem eis ad gloriam & laudem nominis illius, qui dedit, utimur, ex eis ut fideles dispensatores glorificabimur. Nihil quippe quod prosit habemus, quod ab ipso non accepimus, qui ideo dat ut recipiat, & non ideo recipit, ut indigeat; sed ut nos earum rerum, quas recepit, possessores aeternaliter faciat. Nam quicquid ei donamus non amittimus, sed hinc nobiscum portamus; quod autem retinemus non hinc nobiscum portamus, sed hic amittimus. Quapropter notum sit omnibus S. Dei Ecclesiæ fidelibus, tam futuris, quàm præsentibus, quod nos ob perpetuale remedium antecessorum nostrorum, & nostri ac dilectißimæ conjugis nostræ Cunigundæ S. Trajectensis ecclesiæ nostris temporibus constructæ, & nobis præsentibus dedicatæ sub patrocinio beatiß. Martini Archiepiscopi, interventu conjugis nostræ, & Adelboldi ejusdem Ecclesiæ Episcopi, ac Haymonis Verdunensis Episcopi, & Comitis Bertolphi fidelis nostri Comitatum de Thrente per hanc Imperialem paginam nostrâ jußione conscriptam deinceps habendam damus & concedimus. Quæ donatio ut stabilis & inconvulsa nunc & in perpetuum permaneat; hanc paginam inde conscriptam, manu nostrâ propriâ corroboravimus, & sigilli nostri impreßione insigniri curavimus. Signum Domini Henrici Romanorum invictißimi Imp. Aug. Aribo Archiepiscopus & Archicapellanus recognovi. Data Nonis Ianuarij, anno Dominicæ incarnationis CIↃ XXIV. *Indictione* VI. *anno* Domini Henrici Regis XXII. *Imperii* X. *Actum Babenbergh feliciter Amen.*

Indictio 6. est annus Christi 1023 Henrici 21.

Conradus similiter tradidit Comitatum in Trente, anno MXXV. Litera Conradi II. Regis.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divinâ favente (1) clementiâ Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quàm & futurorum industria, qualiter nos interventu dilectæ conjugis nostræ Giselæ videlicet Reginæ & Aribonis Maguntinæ sedis*

sedis Archiepiscopi, nec minus & voluntati Adelboldi Trajectensis Ecclesiæ antistitis, obtemperantes ex hoc in anteà præsenti Regiæ authoritatis præcepto interdicimus ut nullus Comitum aliorumve quorumcunque hominum in pago Trente vocato, quod est in Comitatu Temmonis, cervos, &c. ut suprà ubi de Venatione per Comitatum Trentiæ.

Et pòst.

Signum Domini Conradi Regis invictißimi, Udalricus Cancellarius vice Arbonis Archiepiscopi recognovi, Data VII. *Calend. Augusti. Indictione* VIII. *anno Domini* CIↃ XXV. *anno autem Domini Conradi* II. *regnantis* I. *Actum Triburiæ.* (22)

Præceptum Conradi II. de servis vel liberis, & de advenis Presbyteris, Ecclesiæ sancti Martini sub Adelboldo.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divinâ favente clementiâ Rex: Noverit industria, Quia Adelboldus venerabilis, &c. & pòst. Cui petitioni per interventum dilectæ conjugis nostræ Giselæ Reginæ, & Aribonis Moguntinæ Sedis Archiepiscopi, &c. & infrà: Signum Conradi Regis invictißimi, Udalricus Cancellarius vice Aribonis Archicap. recognovi. Data* VII. *Kal. Augusti. Indict.* VIII. *anno Dominicæ incarnationis* CIↃ XXV. *anno Domini Conradi* II. *Regni* I. *Actum Triburiæ, feliciter amen.*

Reliquà quæ hic desiderare posses, invenias post proxima supra posita Carmina.

Idem contulit Comitatum in Teisterbantiâ modo sequenti.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divinâ favente clementiâ Rex Francorum, Longobardorum, & ad Imperium designatus Romanorum. Quoniam non dubitamus multum proficere peccatricibus nostris animabus Ecclesiasticas res humanis augeri beneficiis, & honorificis sublimari dignitatibus, regalem decet personam minimum renuere, cùm ab aliquo fidelium suorum pro hâc eadem re, de quâ commo-*

commonetur & petitur facere, sed omni intentione commonita & petita largiter adimplere. Talibus enim saluberrimis intentionibus antecessores nostros semper vidimus invigilare, & ad hujuscemodi beneficium commonere posse. Inde etiam sensimus illos temporaliter multum vigere, & quod est multò meliùs inde æternaliter nunc cum Christo gaudere confidimus. Hujus ergo desiderii fomite cordetenus accensus, voluntas constat nobis illorum exemplo, eâdem ratione, eodemq; modo Sanctorum suffragia promereri, ut dum nobis subsistit eadem promerendi facultas; similium succedat eventuum, Sanctorum interventu, prosperitas. Caterùm ne nostra voluntas verbis inhæreat, notum fieri volumus omnibus in Christo fidelibus, præsentibus scilicet atque post venientibus; qualiter nos interventu ac petitione dilectæ conjugis nostræ, videlicet Giselæ, nec non familiarium nostrorum Aribonis Archiepiscopi Sedis Maguntinensis, & Adelboldi Episcopi Trajectensis Ecclesiæ, Comitatum (bb) *in Teisterbant situm, ad Trajectum S. Martino & ejusdem Sedis Episcopo, suisque successoribus post futuris, cum omni utilitate quæ pertinet ad eundem Comitatum perpetualiter habendum tradimus, eâ videlicet ratione, ut nullus post hac in illo Comitatu potestatem aliquam exerceat, extra Præsulis præscripti licentiam; quia sibi totum concessimus, quicquid utilitatis in illo habuimus. Et ut firmiora sese imbi haberent jura legalia,* (cc) *bannum statuimus illi dare, quemcunque vellet Episcopus ad regendum eligere. Ut hæc authoritas nostra firma & inconvulsa omni permaneat ævo, hanc paginam inde conscriptam, propria manu roborantes, sigillo nostro jussimus insigniri. Signum D. Conradi Regis invictissimi. Udalricus Cancellarius vice Arbonis Archiepiscopi recognovi. Data* XVIII. *Calendas Iulii Indictione* IX. *anno dominicæ incarnationis* CIↃ XXVII. *Anno verò Domini Conradi secundi regnantis* III. *Cremonæ actum est.*

Comitatus in Teisterbant donatur Ecclesiæ Trajectensi.

Adelboldi inter scriptores externos meminerunt, Germani, Dithmarus, Sigisbertus, Lamb. Schaffnaburgensis, Trithemius Abbas; inter Italos. Sabellicus Ennead. 9. lib. 2. qui Theobaldum Ultrajacensem Antistitem virginis Deiparæ ac sacratissimæ Crucis encomiastem laudat; ac Platina qui eum Adeoboldum vocat in Ioanne XVII. P. R.

a *Adelboldo n. V. Nob. &c.* Non hinc origo belli, ut ante à me dictum, nec Adelboldus suâ vel sponte, vel nomine aut auspicio bellum gessit, sed imperatorio præcepto arma cum aliis induit, quamvis non propria. Preces enim & lachrimæ sunt Episcoporum arma, Ambrosio teste, non gladii, aut hastæ. Omnis verò hæc narratio obscura & confusa est, tam nostris quam exteris scriptoribus.

b *Exorto Comete juxta physicos malorum præsago.)* Sigisbertus ad annum 1017. *Cometes solito mirabilior in medium trabit maximæ per 4. menses apparuit.* Dithmarus lib. 7. non longe à fine: *In mense Augusto, stella quædam juxta plaustrum noviter apparens radiis eminus emissis cunctos cernentes terruit, hinc terris minitantem dira Cometam, legimus.*

c *Theodorico etenim Comite, &c.* Ex fide dignis scriptoribus considerandæ caussæ & occasiones hujus belli, quæ sunt violentæ Comitis actiones, & vicinorum oppressiones. In Chronico Camerac. & Atreb. à Balderico Noviomensi & Tornacensi Episcopo (qui non ita dudum post hoc ævum vixit,) conscripto, lib. 3. cap. 19. de hoc Comite, ita legitur. *Alienus invasor, ipsam terram (quæ postea Hollandiæ nomine dicta) præsumpserit possidere, sed & negotiatores ibi navigantes, gravissimo censu constringere.* Dith-

re. Dithmarus Chronicor.lib.7.circa finem. *Thiedericus magnum habuit prædium, quod sibi ab eodem ablatum esse cunctis comprovinciales Cæsari queruntur.* Anselmus Can. Leod. in vita Balderici xlvii. Leodic. Episcopi cap.63. *Eâ tempestate Deodoricus Comes Fresoniæ bellis & seditionibus exagitabat regionem, & ob sui firmitatem loci, vel opum potentiam quietem perturbabat Serenitati Imperatoriæ, cujus audaciam cum publicis detrimentis regni non est passus H. Imp. diutius impunè vagari &c.* Causam habemus; deinde, cujus auctoritate bellum sit gestum, videamus, de quo idem Baldricus loco s. d. *Unde Imp. Henricus clamore excitatus, ac maximè Albaldi Episcopi, cui major portio de ipsa communi possessione cedebat munitione, Duci Gotefrido, sed & Episcopis Coloniensium, Trajectensium, & Leodicensium ut exercitum admoverent edixit.* Dithmarus prædicto loco: *Unde cum consilio optimorum Imperator Episcopo Trajectensi hæc loca præcepit incendi & conclamantibus reddi &c.* Anselmus item loco supra nominato; *Henricus Imp. tandem non passus diutius impunè bacchari Gosiloni duci Lotharienfis regni mandat, ut paratis copiis illius insaniæ obviaret, ejusque insolentiam manu validâ opprimeat:* Habemus auctoritatem Imperatoris, non privatam Adelboldi; deinceps inspiciamus locũ, ubi præliũ est factũ: Indicat Chron. Cam. his verbis: *Erat sylvis & paludibus inhabitabilis, qui ab incolis Merweda nomen accepit, ubi videlicet Mosa & Wal fluvius de Rheno effluens pariter corrivantur.* Dithmarus quoque in Insulâ exercitus convenisse apertè tradit; & prædium, quod caussa præcipua belli, in quâdam sylvâ Merwedâ vocatâ situm addit, Sigisbertus in Fresoniâ pugnatum dicit; Ac tunc omnis iste tractus hoc nomine dicebatur; sic & Placentius in Balderico Episcopo Leod. *Obiit (inquit) anno administrationis* xi. 4. *Cal. Aug. quum ad expeditionem in Frisios ab Imperatore electus fuisset.* Quarto nunc loco attendamus pugnantes. A parte itaque Imperatoris ejusque jussu exercitum congregarant Gosilo, qui & Godefridus dicitur, dux Lothariorum, & Baldricus Episcopus Leodiensis ejus nominis 2, Ludovici Lossensis Com. filius, (si vera sunt quod Placentius tradit) nec non Herebertus ex Comitibus de Rodenberch, Archiepiscopus Colon. item Adelboldus Episcopus Trajectens. ac eorum socii: Ut expressè ex scriptoribus supra positis patet. Ex alterâ verò parte se his opposuit *Theodoricus Arnulphi Gandensis filius, qui participium (ut ait Bald.) Monarchiæ Frisonum tenebat*, quo nomine etiam à Sigisb. vocatur: Dithmarus autem Thiedericum Imperatricis nepotem Aldbaldi Episcopi satellitem, id est, vasallum vel clientem dicit. Restat eventus prælii; videlicet Lotharingiorum & sociorum, panico quodam pavore territorum pugnâ vix tentatâ, fuga & cædes; ac Godefridi, dum fugere renuit, pugnantis & vulnerati captivitas, nec non Episcopi naviculâ quâdam evasio; Ducisque post prælium à Theodorico dimissio, & illo intercedente Theodrici cũ Episcopo reconciliatio. Conditiones in tantâ paucitate & brevitate scribentium ignorantur. Veruntamen ex præcedentibus facile æquo lectori clarum erit, quantum scriptores Hollandici, & qui eos secuti sunt, in narratione hujus belli à vero deflexerint, ac quæ fuerit occasio controversiarum, & motuum inter Antistites nostros & Comites.

d *Suspicio incidit non modica Adelboldum eos contra Arnulphum patrem fovisse.* Hæc quoque res examinanda, & quam ex nihilo hæc suspicio, ostendendum. Arnulphus ille Theodorici pater anno 993. à Frisiis vicinis occisus est; quo tempore Adelboldus adhuc monachus Benedictinus & nondum in aulam Imperatoris Henrici erat adscitus ut qui post decem demum annos Imperator electus est: neque vero Henrico privatam cum Arnulpho controversiam fuisse, vero est simile, utpote in Bavaria commoranti, nec ejus alibi ullum extat vestigium.

e *Theodoricus cognomento Bavo,*) Meminit hujus Beka. At Chronicon Rythmicum omnino tacet, ex Bekani verò Chronico Hollandici fere scriptores referunt.

f *In bello captivos,*] Error errorem trahit; & cum semel à vero scriptores abeunt, mox quæcunque placent comminiscuntur. Nam neque Stopius neque Beka, neque illi qui vel synchroni sunt, vel proximo tempore vixerunt videlicet Baldricus, Dithmarus, & Anselmus quicquam de captivitate Episcopi scriptum reliquêre. Verùm Hollandici scriptores, nescio unde hauserint aut somniarint, certè se Rhetores hac in re ostenderunt, quin & eloquentiam suam Douza, juvenis alioqui doctissimus, hic exercuisse videtur.

g *Quæ te movit Præsul,*] Miror Hedam hæc scripsisse, cum falsitatem totius rei, mentem propiùs admovens, facile percipere potuisset.

h *In arce munitâ ad Islæ fluvii ostium.* At infra traditur inchoatam illam arcem à Wilhelmo Episcopo, atque à Conrado ejus successore demum perfectam.

i *Prisci reges Francorum & Impp.)* Hic propiùs ad veritatem, & genuinas bellorum ac dissidiorum inter Antistites, & Comites causas accedit. Neque enim, ut verum dicam, aliud tot sæculorum dissidia aluit, quàm avaritia & ambitio: cum, principum more, Comites limites suos pro potestate extenderent, & non tam diplomatibus, jam carie pereuntibus, quàm gladiis defendendos esse putarent: atque Antistites non tantum animarum sibi curam commissam, sed & locum principum, ad defensionem *Regni* se obtinere crederent.

l *Ut eum tanquam illegitimum,*] Id nusquam lectum, sed tanquam minorem natu, & amplioribus ex favore paterno] regnis ac ditionibus donatum, quàm par erat, persequebantur.

m *A Carolo filio Iudith & eum sequentibus,*) Ludovicum ac Carolum Calvum ejusque posteros Episcopis Ultrajectensibus fuisse iniquiores ob Fredericum Episcopum credibile est, ideoque plura, quæ olim Ecclesiæ erant concessa per eos adempta, & aliis donata. Id indicat Dorostatum à Ludovico Pio. Rorico Normanno & ejus fratri in beneficium concessum, eum antè ad Episcopatum pertinuisse certum sit.

n *In captivitate tentus,*] Ut positio hæc de captivitate falsa, ita & promissio ut ex illa liberaretur

frivola

frivola, ac nullius momenti.

o *Conradus ejus filius successit,*] Et hic fallitur Heda; neque enim prolem reliquit Henricus, ut qui conjugem nunquam cognovisse, sed eam virginem reliquisse perhibetur. Conradus verò Franconiæ Dux fuit cognomento Salicus; de quo vide Onuphrium, Cuspinianum, & singularem rerum ab eodem gestarum scriptorem Wipponem, diu à doctis desideratum, & ante non ita multos annos diligentiâ Pistorii publicatum.

p *Wazo & Durandus Leod. Episcopi,*] Fortè Walbodo legendum; is enim Durando præcessit; de quibus Leodienses scriptores. Walbodo autem vitæ sanctimonia clarus Imp. Henrico dilectus à quo factus à sacris primum, inde Leodiensis Episcopus, creditur quoque ante Decanus fuisse S. Martini in Trajecto, & obiisse anno 1023. & in Ecclesiâ S. Lamberti Leodii tumulatus. Wazo verò ad annum 1050. fere pervenit, atque diu post Adelboldum vixit.

q *Gilbertus Abbas Flor. & Gembl.*) Hujus Sigisbertus non meminit & Baronius eum cum fundatore Gembl. monasterii confundit; vide Dessellium & Sweertium in Bibliothecis.

r *Herigerius Abbas Dialogum de adventu Domini &c.*) In impressis nomen Herigerii abest, quod ex M.SS. revocavi; meminit hujus Trithemius de Scriptoribus Eccles. & sub Ottone III. Imp. eum vixisse tradit; nec ejus oblitus fuit Sigisb. Gembl. in Chron. ad annum 994. vide quoque Dessellium in Bibl. Belg. ubi scripta Herigeri referuntur.

s *Abbonem Abbatem Floriacensem,*) Hunc Trithemius Albonem vocat, & sub primo Ottone Imper. floruisse scribit, ejusque scripta recenset. Extat & vita hujus Abbatis ab Aymonio Floriacensi Monacho conscripta in vet. Flor. Bibliothecâ Benedictinâ, Lugduni anno 1605. editâ.

t *In vitâ D. Walburgis ab Adelboldo conscriptus,*] Hanc Abbas Trithemius ubi de Adelboldo agit & ejus scriptis, ignorasse videtur. Extat tamen Walburgis vita à Wolphardo presbytero monacho Hasenrietano scripta, & post eum à Philippo Eichstatensi Episcopo. Prioris meminit etiam Baronius Tom. IX. Annal. ad annum C. 725. nullus autem quod sciam, vitæ D. Walburgis ab Adelboldo conscriptæ mentionem facit, etiamsi Hedam illam vidisse credibile sit.

v *Præfuisse scribitur annis XVIII. decessit anno MXXVIII.*) Variant auctores; Trithemius enim anno 1027. obiisse ait, ut & Bockenb. qui 19. eidem annos tribuit; alii anno C. 1027. decessisse volunt, vide quæ dixi ad Becanum Chronicon.

x *Quos Ministeriales sive Vassos appellant,*] Freherus in Glosso feudal. ad Tom. 1. script. Germ. *Ministeriales Germanice* Dienstleute; *junguntur Vasallis, diversi tamen ab illis.* Vox hæc apud posteriores, & in diplom. frequens. Hotomannus de verbis Feud. duorum generum Ministeriales vocat Liberos & Nobiles hic ponuntur, ac serviles, qui dominis certo modo erant addicti, vide eundem de utrisque accurate differentem loco prædicto. Vassi etiam qui sint idem tradit; nempe qui accepto beneficio fidem suam alicui obligarunt: Aimonius: *Abbates etiam & regni primores ac Vassi Regii se illi commendaverunt, &c.*

y *De Vassis sive fide addictis Ecclesiæ,*] Hæc commemoratio quibusdam suspicione non caret, atque ut mihi quidem videtur non est hujus loci neque temporis; sed ad aliquem sequentium Episcoporum referenda. Extat tamen in Archivis Collegiorum Trajectensium aliquoties antiquo satis charactere conscripta, & præter nostrum, ejus meminerunt MSS. quædam Bekæ exemplaria. Item Snoyus lib. v. Holland. in Theodorico. 3. Noviomagus, Gerbrandus & Hamconius. In libro Cameræ Episcop. Tr. fol. 74. talis est Epigraphe: *Memoriale & scriptum D. Adelboldi Episcopi Traj. de liberis Vasallis ecclesiæ Trajectinæ, & eorum feudis quæ tenent ab Ecclesia.*

z *Conradus divina favente Clem. Rex.*): Hic fuit Conradus II. dictus Salicus, cujus vitam Wippo plenè descripsit. Diploma hoc in MSS. Legitur integrum, vide quæ de Conrado & ejus conjuge notavi ad Chron. Becani. De Aribone autem Moguntino præsule (quem ex Palatinis Rheni multi putat in Germaniæ lib. 3. Bertius) videnda accurate scripta à Serrario lib. v. Rer. Moguntin. Meminere etiam illius Trithemius de scrip. Eccl. Schafnab. Lambertus in Chron. Aventinus, du. Marianus Arbium, Sigisbertus Abbonem vocant.

aa *Actum Triburiæ,*] Triburia villa Regia in pago Rhenensi, inter Francofurtum & Wormatiam sita, Principum conventibus olim frequens. In Antiquitatibus Fuldens. lib. 2. pa. 537. *Actum hoc concambium in Regio Palatio Tribure Anno 901.* In Antiquitatibus Laurisham.: *Actum ad Triburiam Palatio Regio anno 912.* meminerunt ejus sæpius Germaniæ scriptores antiquæ, Regino, Lambertus. Schafnaburg. aliique passim, varia ibidem expedita Impp. & Regum Germ. diplomata. Vide Freherum in Origin. Palat.; & descriptione Lupodini. De concilio Treburiensi anno 1036. celebrato, vide Colverium ad lib. 3. Chron Camer.

bb *Comitatum in Teisterbant,*) Qualis hic Comitatus fuerit, non exprimit, nec limites ejus indicantur. Neque in totum Teisterbantiæ pagum, in quo jam ante Tielam ex donatione Ottonis I. Imp. possidebat Ecclesia Trajectina, donat, sed Comitatum in Teisterbantiâ, in quâ etiam Ansfridus jam anteà quædam eidem Ecclesiæ concesserat; nisi fortè ante donata Imperator confirmare, & hac iterata donatione stabilire voluisse dixeris.

cc *Bannum stantibus alii dare,*) Bannum Regium, edictum vel præceptum, ut tunc loquebantur, interpretatur Freherus in Gloss. barb. Appendix ad Gregor. Turonensis hist. *Jussu Sigisberti omnes Leudes Austrasiorum in Exercitum gradiendum banniti sunt.* Capitula Car. & Lud. lib. 3. cap. 69. *Quicunque homo nostros habens honores, in hostem bannitus fuerit.* Sic bannum pro denunciatione & edicto sumitur passim in mediæ ætatis scriptoribus. Inde etiam mulcta edicto non obtemperantibus statuta, bannum dicitur. Vide Hincmarum Epist. 4. Et ibidem Busæi notata. Gloss. Latinobarb. Lydii ad Clemangem, Hotom. de verbis feudalibus.

Bernulphus Episcopus XX.

ADelboldo defuncto ingens in clero suboritur contentio de novo Pontifice designando, unde cùm ex nimiâ pertinaciâ convenire nequirent, ne quid Respub. ex hoc pateretur detrimenti, Conradus Aug. Divi Henrici successor, ad componendum discordes animos, Ghisela Augustâ conjuge suâ gravidâ, ex fatigatione itineris, apud vicum Oesterbeeck dimissâ, celerrimè descendit Trajectum. Quod cùm frustrà rentaret, atque de unione desperaretur, tandem utraque factio submisit se arbitrio Regio, ut Ecclesiæ provideret. Dum hæc aguntur, conjux Regia Bernulphi sive Bernoldi (ut aliis placet) sacerdotis loci excepta hospitio peperit filium, denuncians id Regi per eundem sacerdotem. Unde tam fœlici accepto nuncio, plurimùm lætatus juxtà Regiam munificentiam decrevit digna congratulationis præmia; Bernoldum virum alioqui justum & pium dignitate Præsulatus sublimans, & per annulum & baculum Pastoralem, juxta ritum à tempore Caroli Magni sequaciumque Imperatorum, investiens, congaudenti clero ac populo universo exhibuit honorandum. Bernulphus itaque xx. ordinatus Episcopus illicò animum ad vitam sanctiorem, & augmentum religionis cultumque Divini obsequii applicuit. Primum pacem pepegit cum Comite Hollandiæ & Principibus circumvicinis. Erexit in Trajecto à fundamentis ecclesias binas, unam in honorem Divi Petri Apostoli, alteram sancti Iohannis, in quâ corpora Sanctorum Iustinæ & Cypriani recondit, utramque multis prædiis & possessionibus ditans, ubi etiam collegia Canonicorum instituit, Monasterium anteà per Ansridum Episcopum in monte Sancto constructum, transtulit in urbem, ubi & Ecclesiam sub invocatione sancti Pauli Apostoli ædificavit. Apud Daventriam instauravit templum Divi Lebuini, ubi & partem Canonicorum ex ecclesiâ beatæ Mariæ Trajectens. (quæ sancti Salvatoris nunc dicitur) transmisit, assignans ex bonis dictæ Ecclesiæ, quæ admodum opulenta erant, quibus perpetuo illic Deo militarent. Ecclesias præterea & loca sacra per Diœcesim suam ruinam minantia, in cultum pristinum restituit & ornavit. In hâc itaque tam sanctâ conversatione usque in finem vitæ perseverans, cùm cœlitus datus esse crederetur, ad relevamen Ecclesiæ suæ paulo antea satis oppressæ postquam sedisset annis 28. migravit ad Dominum 14. Kal. Aug. anno Domini M. LIV. tempore Henrici III. Sepultus in sanctuario ecclesiæ sancti Petri per ipsum fundatæ translatus posteà collocatur in choro, ubi plurimis claret signis & virtutibus: (a) Quo & mortales plures nostrâ tempestate confluunt salutis gratiâ. Cui successit Wilhelmus frater Comitis Gelriæ, uti videbitur in subsequentibus.

Bernulphus Episcopus moritur anno 1054. 14. Kal. Augusti.

Conradus verò Imp. decesserat jam pridem anno M. XXXIX. pergens Romam orandi causa, & multis urbibus Italiæ atque Apuliæ peragratis, dum per mare Adriaticum redire disponit, ex tempestate & aëris inclementiâ magnam jacturam in principibus suis patitur. Revertus tandem Trajectum ibidem incidit in infirmitatem, & obiit Regni sui XV. Imperii verò 13. annis. Cujus corpus Spiram urbem (quæ Nemetis dicitur) delatum, Regio more inhumatur in templo Divæ Mariæ Virginis, reconditis intestinis suis in ipsâ ecclesiâ Cathedrali Trajectensi.

Conradus Imp. moritur Trajecti.

Donationes sub Bernulpho Ecclesiæ collatæ.

Sub hoc Bernulpho Ecclesia Trajectensis hæc cœpit incrementa: Primum Berta nobilis fœmina cum familiâ suâ se submisit tutelæ Ecclesiæ Trajectensi modo sequenti, post mortem tamen ejus, sed dudum per ipsum admonita.

Berta nobilis fœmina mancipat se altari S. Martini.

Qui se ad tempus humiliaverit in hujus sæculi areâ, exaltabitur salvâ mercede infra regni cœlestis palatio. Quapropter (c) ego Berta cùm sim nobilis & ingenua, suggestione & exhortatione Domini gloriosi Episcopi Bennonis in accipiendo satis valentem clericum, nomine Geronem legitimè ductum cum omni hæreditate patrimonii & (d) matrimonii sui, nullâ necessitate coacta, humilio & dono caput meum liberum ad altare sancti Martini in (e) novo Monasterio de Utrecht, eo tenore, lege

re, lege & conditione, ut ego & omnis parentela mea ex me profectura, persolvamus singulis annis pro censu II. (f) *denarios sponte nostrâ, sic tamen ut me vivente nemo filiorum aut filiarum mearum solvat. Me autem viam universæ carnis ingressâ, senior qui est majoris ætatis filiorum aut filiarum unus solvat, cæterorum autem nemo. Et sic eâ lege utantur in ævum stabili, & sic liberi maneamus secundum libitum ab omni servitutis notâ. Mondiburdem verò vel defensorem alibi non requiramus; nisi ad supradicti sancti altare, ad defendendum scilicet, non ad inclinandum, ut ab omni servitio permaneamus liberi atque illæsi stabili lege. Iterum ne omnimodò sine respectu videatur sancta Dei Ecclesia, pro licentiâ nubendi infrà sive extrà concedere potestatem, dentur sex denarii, nullum placitum servare, exactorem census nostri nullum, nisi quem ipsi ex cognatione nostrâ elegerimus. Post obitum cujusque dentur* XII. *denarii lege continuâ, & si non suppetit facultas habendi, dentur vel sex, si fieri potest. Si quis hanc ingenuitatis cartam infringere tentaverit, vel molitus fuerit, iram Dei omnipotentis, & sanctæ Dei Genetricis Mariæ, & sanctæ Crucis, sanctique Martini incurrat, & omnium Sanctorum. Et excommunicatus & anathematizatus sit ex parte Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & S. Crucis & S. Mariæ & S. Michaëlis & omnium Angelorum & Archangelorum, & sancti Petri, & omnium Apostolorum & sanctorum Martyrum & confessorum, & sanctarum virginum, & à Domino Papâ Leone, & glorioso Episcopo, piæ memoriæ Bennone, cum sanctæ & universalis matris Ecclesiæ, ecclesiis. Actum loco publico Utrecht* XII. *Kal. Augusti, sub præsentiâ memorati Episcopi, & Godefridi Ducis filii Gozelini Ducis, & Luzonis Advocati, & nobilium Iudicum, novo Monasterio beati Martini astantibus testibus Heremanno & fratere ejus Gerardo. Roberto Comite, Castellano, Francone, & fratre ejus Wilfhardo, Rothardo de Ambersoy, & fratre ejus Wirico Gerardo Candido, Renzone Wurico de Ueno, Francone Rufo, Wlfardo de Alburg, Gerardo de Heingen, Eppone & fratre ejus Lautzone de Alburg, Thruteken de Alburg, Gerungo de Aspert, Gerundo Advocati filio, Udone præposito Luithardo custode ecclesiæ. Ego Blidger vidi, & ex præcepto jamfati Pontificis & Ducis Godefridi & Advocati Luizonis & fratrum nostrorum scripsi & subscripsi, & his astantibus & audientibus, & cum eis pluribus legi atque relegi testimonium perhibentibus, hanc ingenuitatis chartam. Anno ab incarnatione* Domini M. L. (g) *Indictione* (h) III. *Lunâ* XIX. *Regnante glorioso Imperatore*

tore Henrico, Duce Godefrido.

Similiter Henricus tertius Imperator pleraque contulit, cujus chyrographos per ordinem licet confusos, quia ad Historiam & acta illius temporis, notitiamque locorum conferunt, hic per ordinem ex parte annotavimus.

Donatio Henrici de Uphelte Withelte, Pithelo, quæ Ulffo & frater ejus possederant in Threntiâ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divinâ favente clementiâ Rex, si loca Deo devota terrenis rebus augere studuerimus, cælestibus bonis à Deo nos remunerandos, nullo modo ambigimus: Etiam nostræ celsitudinis dignitatem credimus stabiliùs permanere, si sanctarum Ecclesiarum honorem toto nisu laborabimus augere, & si Deo ejusque sanctis divina officia pro vivis & mortuis offerentes, nostro fuerunt adjuti juvamine, omnipotentis Dei auxilio & consilio nos carituros, non credimus in nostro regimine. Quocirca ne talium bonorum omninò expertes videamur, omnium S. Dei Ecclesiæ fidelium, & nostrorum præsentium sc. & futurorum universitas agnoscat, eorumque industriæ pateat, quod nos pro æternâ Dei gloriâ, atque bonæ memoriæ patris nostri Conradi Imp. animâ, sanctæ Traj. ecclesiæ ad honorem beati Martini confessoris dicatæ, cujus sedi Bernoldus venerabilis Episcopus meritò præesse videtur, & in cujus Ecclesiâ quasi pro pignore paterna sepelivimus viscera, ut beatus Martinus à nobis quasi debitoribus nostra requirat servicia, hæc prædia scilicet Uphelte, Witthelte, Pithelo, quæ Ulffo & frater ejus in Comitatu Trente tenere & possidere visi fuerunt, & posteà pro nefandâ temeritate in judicio victi, dignè & laudabiliter perdidere, cum areis, ædificiis, mancipiis, agris, cultis & incultis, pratis, pascuis, campis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, piscationibus, viis, inviis, exitibus & reditibus, quæsitis & acquirendis, & cum omnibus suis pertinentiis & utilitatibus, quæ unquam inde provenire possunt, nostra præceptali authoritate concedimus & stabiliter donamus. Et ut hoc nostrum donum perpetualiter inconvulsum permaneat, corroborando confirmamus. Præterea ut hæc nostra concessio omni tempore inviolata persistat, & hujus nostræ confirmationis nemo violator existat, præsentem paginam inde conscriptam manu propriâ roborantes, sigillo nostro jussimus in-

mus insigniri. Signum D. *Henrici tertii Regis invictissimi, Theodoricus Cancellarius vice* (l) *Bardonis Archicapellani recognovi. Data* XII. *Kal. Iunii, anno Dominicæ incarnationis* CIↃ.XL. *Indictione* VIII, *anno autem* Domini *Henrici tertii, Regis ordinationis* XIII, *Regni* I. *Actum Trajecto feliciter.*

(k) Donatio Henrici de Lintherunge, Euen inter Emese fl. (quem Ptolomeus Amasim vocat) & Laveka, flu.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divinâ favente clementiâ Rex, Honor nostri Regni in hoc debet vigendo florere, si justis ac venerabilibus locis videamur præbere aliquid de nostris locis, quia sicut legitur, si Deo servire regnare est, ergo & nos esse regnaturos nullo modo ambigimus, si Ecclesiasticas res augendo honorare studuerimus, Quapropter omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, & nostrorum tam & præsentium, quàm & futurorum sagacitas cognoscat, quòd nos pro honoranda Dei gloriâ atque bonæ memoriæ patris nostri Conradi Imp. animâ S. Traj. Ecclesiæ ad honorem beati Martini confessoris dicatæ, cujus sedi Bernoldus Episcopus digne & laudabiliter præesse videtur, & in cujus Ecclesiâ quasi pro pignore paterna sepelivimus viscera, ut B. Martinus à nobis nostræ devotionis habeat servitia, hæc prædia videlicet Lintherunge, Euen, quæ Ulffo & fratres ejus in Comitatu Rodolphi tenere & possidere visi fuerunt, & postea pro nefanda temeritate judicio convicti justè perdidere, & quicquid de eorum prædio est inter Emese & Laveke, cum areis, ædificiis, mancipiis, agris, cultis & incultis; &c. ut in præcedentibus literis ab hoc signo usque ad finem.

Donatio Henrici de Groninga in Comitatu Threntiæ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divinâ favente clementiâ Rex. Cuncta quæ aut possidemus, aut possidere videmur, ab ipso accepimus, qui nos & potenter ex nihilo fecit, & misericorditer usque ad hoc, quod nunc sumus, perduxit, ipse dator, ipse nutritor, ipse noster est protector. Ex acceptis autem aut condemnabimur, aut glorificabimur. Nam si eis secundum suggestionem inimici ad pompam nostram abutimur, ex eis quasi commissi

*talenti defraudatores infeliciter condemnabimur. Si autem eis ad gloriam & laudem nominis illius, qui dedit, utimur, ex eis ut fideles dispensatores feliciter glorificabimur. Nihil enim quod pro sit habemus, quod ab ipso non accepimus, qui ideo dat ut recipiat, & non ideò recipit, ut indigeat, sed ut nos earum rerum, quas recepit, possessores aeternaliter faciat. Nam quicquid ei damus non amittimus, sed hinc nobiscum portamus, quod autem retinemus non nobiscum portamus, sed hic amittimus. Quapropter ne vos videamur abuti bonis nobis divinitùs concessis omnium Christi nostrique fidelium, tam praesentium quàm post futurorum universitati notum fieri volumus, qualiter nos S. Trajectensi Ecclesiae in honore sancti Martini constructae pro Deo animaeque Patris nostri, piae memoriae, Conradi Imp. remedio, cujus ventris interiora in eadem sepelivimus Ecclesiâ, cui venerabilis Bernoldus Episcopali dignitate dignoscitur decenter, & * cum utilitate praeesse, nec non ob aeternum nostri nominis memoriale, tale praedium, quale visi fuimus tenere in villâ Groningâ nuncupatâ in Comitatu Thrente situm, cum areis, aedificiis, mancipiis, agris, cultis & incultis, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, viis, inviis, exitibus & reditibus, quaesitis & inquirendis, cum omni ejusdem Comitatus districtione, monetis, teloneis, causis agendis & discutiendis cum omnibus appenditiis & pertinentiis, quae ad praesens retinere videtur, aut quicquid in posterum ibi Deo adjuvante acquiri potuerit, liberâ manu donando concedimus, & concedendo stabilimus, eo videlicet tenore, ut supradictum praedium perpetualiter respondeat servitio & utilitati fratrum ibi Deo incessabiliter servientium, sc. ut ex ejusdem Praedii utilitate quotannis habeant XXX. carradas vini, & quicquid remanserit, in usus ipsorum à Praeposito fideliter expendatur. Verùm volumus, atque immutabiliter statuimus, ut ex ejusdem proficuis nemo aliquid auferre praesumat, aut in aliquam partem distribuere audeat, donec illud speciale tributum de carradis vini fratribus persolvatur. Et ne aliqua Imperialis vel Regalis, aut Episcopalis persona, vel aliquis publicus exactor hujus donationis nostrae authoritatem praesumat infringere, praesentem paginam exinde conscribi, manuque propriâ ut subtus videtur, corroborantes aureâ nostrae (') imaginis, bullâ jussimus insigniri. Signum Domini Henrici tertii Regis invictissimi. Theodericus Cancellarius vice Bardonis Archi-capellani recognovi. Datum XII. Cal. Iunii, Indictione VIII. anno Dominica incarnationis CIↃ XL. Anno autem Domini Henrici Regis tertii ordinationis * XIII. Regni I. Actum Trajecti feliciter, Amen.*

* MSS. Utiliter.

* Iuxta Onuphr.

Domi-

Donatio Comitatus Agridiocensis, sive Vmbalaho, quem credimus forsan esse forestum Fulnaho vel Amalant.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex: Si in amplificandis Ecclesiis temporalia bona Regiâ nostrâ benevolentiâ donare studuerimus, pro perituris mansura, pro deficientibus æterna nobis comparare non dubitamus. Quapropter omnium fidelium Christi & nostrorum industria noverit, tam futurorum, quàm præsentium, qualiter nos ob fidele ac nobis acceptabile servitium Bernoldi S. Traj. Ecclesiæ Pastoris, & ob remedium animæ genitoris nostri, felicis memoriæ Imp. Conradi, & dilectæ conjugis nostræ (m) Cunehildis Reginæ, & ob nostræ utriusque vitæ felicitatem, Comitatum quendam Agridiocensem, sive Umbalaha dictum ad S. Martinum Regali authoritate donamus atque tradimus, eâ videlicet ratione, ut prænominatus Episcopus, ac successores sui de præfato Comitatu, quem prius Comes Eckehardus obtinuit, liberam dehinc potestatem habeant, obtinendi, præstandi, vel quicquid illis placuerit inde faciendi, cum omnibus utensilibus, quæ inde possunt provenire. Et ut hac nostræ traditionis authoritas stabilis & inconvulsa perenniter permaneat, hanc chartam inde conscriptam manu nostrâ, ut infrà videtur, corroborantes, sigilli nostri jussimus impressione insigniri. Signum Domini Henrici tertij Regis invictissimi. Adelgerus Cancellarius vice Bardonis Archicancellari recognovi. Data Idus Octob. Indictione X. anno dominicæ incarnationis cIↃ xlII. anno autem Domini Henrici tertij, ordinationis ejus XIII. Regni verò IV. Actum Northuysen feliciter, Amen.

(n) Donatio proprietatis Daventriæ, & Comitatus Amelandiæ cum limitatione locorum.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex: Noverit omnium Christi nostrorumq; fidelium solers industria, tam præsentium, quàm & futurorum, qualiter nos ob Dei omnipotentis amorem, nostrique Patris dilectissimi Conradi videlicet Imp. Aug. nec non interventu ac petitione nostræ dilectæ *(o) conthoralis * Contectalis in MS.

 Reginæ

Reginæ Agnetis, jugeque Bernoldi Traj. Ecclesiæ in honorem sancti Martini constructæ venerabilis Episcopi servitium fideliter nobis persæpe adhibitum, talem proprietatem eidem Ecclesiæ, qualem visi sumus manu sub potestate tenere in loco Daventre dicto, in monetâ, teloneis, placitis, cum omni Regali districtu, omnique utilitatis commoditate, quæ ullo modo inde poterit provenire, & cum (p) *Comitatu in Amelande sito, termino ejusdem Comitatus hic subter denotando: De Rathnon ad Hunne, de Hunne ad Weggestapelen, & inde ad Westerfle de Westerfle ad Agastaldaburg, de Agastaldaburg ad Stevere per sylvam, & in alia parte Islæ, de Lovenen usque ad Erbeke, de Erbeke ad Suythempe, & item ex aliâ parte Islæ ad Ascete in proprium tradidimus & stabilivimus, eo scilicet tenore, ut nullus Iudex aut exactor major aut minor persona ullam potestatem habeat inde aliquid exigendi absque licentiâ Episcopi; sed ut prædictus Præsul ejusque successores de his supradictis Regiis donis, liberam dehinc potestatem habeant obtinendi, commutandi, precariandi, vel quicquid sibi placuerit ad usum prænominatæ Ecclesiæ inde faciendi. Et ut hæc Regiæ nostræ donationis authoritas stabilis & inconvulsa per succedentium temporum momenta maneat, hanc paginam inde conscriptam manu propriâ corroborantes, ut infra poterit videri, sigilli nostri jussimus impressione signari. Signum Domini Henrici tertii Regis invictissimi. Theodoricus* (q) *Cancellarius vice Bardonis Archicapellani recognovi. Data* X. *Calendas Septemb. anno Dominicæ incarnationis,* CIↃ XLVI. *Indictione* XIV. *anno autem Domini Henrici tertii ordinationis ejus* XVIII. *Imperii* VII. *Actum Spiræ.*

Comitatus Amelandiæ fines.

(r) Spectativa ad Comitatum Gozelonis, alibi Goselini Ducis in Trenthiâ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex. Si locis Deo dicatis quiddam beneficii juxta petitiones Dei servorum ex nostræ liberalitatis munere conferimus, id nobis profuturum liquido credimus, & ad mortalem vitam temporaliter transigendam, & ad æternam felicitatem obtinendam. Quapropter notum esse volumus omnibus Christi nostrisque fidelibus, tam futuris, quàm præsentibus, qualiter nos pro remedio animæ nostræ, parentumque nostrorum, nec non interventu & petitione dilectissimæ conjugis nostræ Agnetis Reginæ, Trajectensis Ecclesiæ sub

sub honore Sancti Martini constructæ, atque Bernoldo ejusdem sedis venerando Præsuli Comitatum, qui post obitum Goselini (r) Ducis, nostræ ditioni in Trente visus est subjacere, Regiâ nostrâ benevolentiâ & auctoritate, cum omni integritate & utilitate quæ ad eundem pertinent Comitatum, perpetualiter habendum tradidimus, ea videlicet ratione, ut Præsul prænominatus, quem etiam nostræ servituti satis familiariter invigilare agnovimus, omnesque successores ejus eundem Comitatum sic potestativè teneant, ut neque Comes, neque aliquis major aut minor persona posthac in illo Comitatu potestatem exerceat aliquam, extra Præsulis prænominatæ sedis licentiam, quia totum sibi concessimus, quicquid utilitatis in illo habuimus. Et ut hæc nostræ Regiæ concessionis auctoritas stabilis & inconvulsa per succedentium momenta temporum maneat, hanc cartam inde conscriptam manu propriâ, ut infrà poterit videri, roborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Signum Domini Henrici tertii Regis invictissimi. Theodericus Cancellarius vice Bardonis Archicancellarii recognovi. Data* XI. *Cal. Iunii, anno Dominicæ incarnationis* M XLVI. *Indictione* XIV. *Anno autem* Domi*ni Henrici tertii ordinationis ejus* XVIII. *Regni* VIII. *Actum Aquisgrani Palatio in* Dei *nomine feliciter, Amen.*

Comitatus Goselini Ducis in Drentia.

* *al. Archicapellani.*

De Cæde Theodrici IV. Comitis Hollandiæ.

HOc tempore Theodricus ejus nominis quartus & quintus Comes Hollandiæ existens Leodii, ubi celebre gladiatorum spectaculum (t) habebatur, dum in Hastiludio casu fratrem (u) Archiepiscopi Coloniensis, & Episcopi Leodiensis occidisset, elapsus, celeri fugâ salutem quæsivit. (x) Magnam idcircò sustinens persecutionem, ubi tamen egregie se de hostibus ultus fuisset anno M XLVIII, Idibus Maji per insidias Dordraci occiditur cùm imperasset annis novem. caruit uxore ac liberis, in cujus locum (x 2) Florentius frater ejus succedit, anteà Comes Frisiæ ulterioris, duxerat in uxorem Gertrudam filiam Hermanni Ducis Saxoniæ, ex quâ genuit Theodricum, qui sibi successit, Florentium, Albertum & Petrum Canonicos posteà Ecclesiæ Leodiensis, & (y) Machtildim, quæ post Patris obitum nupsit Philippo Regi Francorum. Florentius autem præmeditans ultionem fraternæ necis, concitavit in se rursus Archiepiscopum Coloniensem, Episcopum Leodiensem, & Marchionem Brandeburgensem, Ducem Brabantiæ, & Comitem Gelriæ, (z) qui omnes in pago Dordracensi, sive Zuyt-hollandiæ, (quæ terra Wiltorum dicebatur) descendentes, (aa) pontibus ex dolo fabricatis, & per industriam fossis obtectis incauti obruebantur: quos Florentius insequitur usque locum Hemert ad Mosam capto (bb) Episcopo Leodiensi & saucio, pluribus aliis trucidatis, & captis; ubi super lx. millia hominum partim suffocati, partim occisi feruntur. Dum ergo (cc) Florentius victor insequendo fatigatus improvisè medio æstu diei sub umbrâ salicis cum exercitu quiesceret, supervenit Comes Trajectensis de Kuyck, qui per fugam evaserat, adductis cæteris profugis, qui animum resumpserant (erat enim ex auxiliariis Ducis Brabantiæ) & Comitem inopinatè adorsus illic trucidat XIV. Calend. Iulii, cùm gubernasset in Hollandiâ annis XIV. & in Frisiâ XXII. Anno salutis M. LXI. Corpus ejus translatum Egmondam. Eo itaque occiso apud Hemert, uxor ejus transacto biennio, nupsit Roberto Iuniori filio Baldevini Comitis Flandriæ, qui tutorio nomine Theodrici pueri ætatis X. annorum accepit gubernacula rerum, per annos decem illa exercens.

Theodricus quartus Hollandiæ Comes Dordraci occiditur.

Florentius Comes occiditur in Hemert.

a *Quo & mortales plures nostrâ tempestate confluunt,)* Miror viri sanctimoniam & miracula Molanum latuisse, accuratissimum alioquin talium inquisitorem, qui nihil in Indiculo SS. Belg. de hoc tradit; nec quisquam alius Hagiographorum veterum. Bockenbergius, eum populari religione ad hæc fere tempora frequentatum scribens, eo videtur respicere: Chron. vulgare refert sepulcrum ejus à mulierculis, quarum infantes nullum capere valerent incrementum, quales etiam D. Mathuto offerebantur, visitari certâ sanitatis spe solitum Cratepolius Bennonis nomine inter SS. Germaniæ videtur retulisse; In novo Catalogo post Rom. Martyrol. Venetiis anno 1625. edito, quoque comparet. Benno etiam vocatur à Guillimanno de præsul. Argent. & anno 1023. inter fuisse concilio Francofurtensi traditur.

b *Inhumatur in templo D. Virginis,)* In templo D. Mar. Virginis Nemetensis ab illo inchoato, & à filio ejus perfecto, ubi hodieque spectatur sepulcrum marmoreum hac Epigraphe; *Conradus II. Imp. Rom. obiit anno D. incarnat. M. XXXIX. prid. Non. Iunij,* De intestinis ad Bekam *Dixi*.

c *Ego Berta cum sim nobilis,)* Formula est se offerendi ad altare ex veterum more; & sic censum perpetuum ecclesiis constituendi, reservatâ tamen ingenuitate: tales ritus refert Abbas S. Gertrudis Lovan. & adfert exempla, Ut Gislæ Gandavensis ingenuæ anno 1030. se mancipantis D. sub pensione annuâ. *Sunt* (& inquit) idem Abbas lib. de S. Gertrude) *qui se Virgini Matri mancipent, novellâ collo vel brachio injectâ, alij catenula brachio affabricata, quam nunquam deponunt, & hi se dicunt mancipia Virg. Matris, alii se eam faciunt vel urbem vel Provinciam totam pendendi certum nummum, aut modium frumenti quotannis.* Quod & Ramirus Hisp. Rex fecit per jugera S. Iacobi Apostoli. Sed & singularis est ritus ille obligandi se vel sua per traditionem cespitis cum festucâ, vel per ramum cum cespite & cultello, vide Antiquites Fuldensium, aliarumque Ecclesiarum.

d *Cum omni hæreditate patrimonii & matrimonii,]* Id est hæreditate paternâ & maternâ. Matrimonium enim novo significatu (non ut Latini solent) pro maternæ hæreditatis portione hic sumitur.

e *In novo Monasterio de Vercebt,]* Novum vocatur. vel respectu Salvatoris, quod vetus monasterium dicitur; vel quod ex nova Adelboldianâ restauratione recentius esset.

f *Pro censu II. denarios]* Hinc Ecclesiasticos census ortos volunt, quorum plura sunt exempla, ex similibus oblationibus. Sic Pont. Rom. non tantum Ecclesias & monasteria, (ut de Egmondano quoque nostra indicat historia) sed & Principatus, ac integra regna censuali jure sibi subjecta esse putat. Quod de Anglico, Polonico, Ungarico & majoris emolumenti Neapolitano ac Siculo ostendi posset.

g *Anno ab incar. Dom. 1050.)* Hic annus 19. vel 20. Regni Henrici 3. Indict. 3. verùm cum Heda videatur innuere post obitum Bernulphi hanc oblationem factam & is 1054. sit mortuus, quomodo hæc convenire possunt non video.

h *Luna XIX.]* Sic & in MSS. constanter scriptum invenio, & in aliis quoque literis ejus ævi. Novi etiam Orbis Incolæ, tempora numerant ex Lunæ cursu.

i *Vice Bardonis Archicapellani,)* Is fuit 20. Archiepiscopus ac quartus Elector Moguntinus, Ex Abbate Fuldensi ut vult Serrarius lib. V. Rer. Mogunt. Nobili familiâ de Oppershoven natus, suo tempore sanctitate celebris & ob eloquentiam dictus Chrysostomus. Meminit ejus Herm. Contractus in Chron. ad annum C 1050. quo 3. Id. Iunii obiit.

k *Henrici III. Regis Ordinationis XIII, Regni I.* Henricus III. Italis secundus est, qui Aucupem inter Imperatores non numerant. Hic à patre appellatus est Rex anno C. 1030. teste Onuphrio; incœpit autem regnare solus prid. non. Iunii 1039, ergo rectè in Majo anni sequentis primus ei numeratur annus, sed ordinationis decimus non XIII. Cuspinianus priores annos, patre vivente lapsos, non videtur numerasse, anno enim 18. regni mortuum ait, id est, ab eo tempore quo Conradus pater ejus in vivis esse desiit. Ubbo quoque Emmius in Chronol. Henricum anno quadragesimo supra millesimum incœpisse regnare, indicat.

l *Aureâ nostræ imaginis bullâ jussimus insigniri,)* Hujus bullæ formam Nicolaus Schoonhovianus Archivorum olim Traject. custos, expressit; videlicet ab unâ parte continebatur caput Imper. barbatum & coronatum ad scapulas usque, extensa dextra manu cui insidebat avicula quædam: ab altero vero erat urbis Romæ simulachrum. Dicitur autem ipsa bulla ab Hollandis, postquam urbs & provincia Traject. se in protectionem Car. Imp. dedisset, cum aliis monimentis nonnullis ablata; quo devenerint haud difficilè divinaverimus, cum ea in manus insidiantium à longo jam tempore incidissent: unica tantum superat Frederici II. Imperatoris, quam post exhibebimus.

m *Conjugis nostræ Cunehilda Reginæ.)* Quamvis Onuphr. Panvinius unam tantùm Henrico conjugem tribuat Hagnetem matrem Henrici IV. post ipsum Imperatoris: alii tamen Cunelindim Cnitonis vel Canuti Anglorum Reg. filiam anno 1036. patre ad huc vivo ab illo ductam tradunt, quæ anno D. 1038. unica relicta filia, Wippone testante, obiit. Contractus Eliphdrudam vocat, meminere hujus Cunildæ Ursperg. Abbas & Pontanus in Danicis.

n *Actum Northuisen,)* Refertur inter civitates Imperii in Thuringiâ à Munstero; memoratur etiam à Geor. Fabritio Rer. Saxon. lib. 2. ad annum 1181. 1199. 1540. quando magno ea deformata est incendio.

o *Contheralis Reg. Agnetis,]* in MS. antiquissimo est *contectalis*: quod verbum reperio in Hierothecâ Gelenii ex MS. diplomate, ubi sic legitur. *Rex interventu Gislæ Imperatricis suæ contectalis, & filii sui Henrici,* & Thietfrido Mon. Eptern. in vitâ D. Willibrordi cap. 12. *Dux excellentissimæ generositatis*

Pipin. cum Bliarude conte&ali suâ.

p *Et cum Comitatu Amelande,*) Comitatum Istum circa Isalam fuisse situm ab utraque parte fl. haud procul Daventriâ, satis indicant hoc diploma, & limites ibi expressi.

q *Theodericus Cancellarius vice B.*] De hoc Theodorico videndus Hermannus Contractus in Chronico ad annum Christi 1047.

r *Anno Dom. incarnat. 1046. Indict. 14. Ordinat. Henrici 18. Imperij 7.*) Priora si aliquatenus admitti possent postremum, nempè *Imperij VII.*, præter historiæ veritatem esse constat. Nam si anno demum 1047. consecratus est Imperator, ut Onuphrius asserit, quomodo annus 1046. erit Imperii ejus septimus, delenda proinde illa verba, *Imperij* VII. putarem, vel, quod in nonnullis MSS. inveni, restituendum *Regni* VII. vel VIII.

ſ *Comitatum qui post obitum Gozelini Ducis nostræ ditioni in Trente visus est subjacere,*) Trentæ Comitatus, ab Henrico Balderici, à Cunrado Temmonis vocatur: hic verò & Gozelinus dux aliquam quoque ejus partem possedisse videtur.

t *Celebre gladiatorum spectaculum,*] Barbarè torniamentum vocabant, melius hastiludium, vel ludum aut concursum equestrem, Ludo Trojano non absimilem, dixeris. Sed sæpè ejusmodi ludi tragicos habuêre exitus, ut hic refertur & nostro tempore in Henrico secundo Galliarum rege patuit.

u *Fratrem Archiepiscopi Colon. & Episcopi Leod.*) Fuit circa illa tempora Archiepiscopus Coloniensis Hermannus ex Palatinis Rheni Comitibus, & Leodiensis Episcopus Wazo, quem Placentius filium Comitis Iuliacensis dicit, quæ minimè conveniunt Hedæ scriptis. Wazo autem anno 1048. eodem an. quo Theod. Comes, occisus successorem Theoduinum Bavariæ Ducis filium Henrici III. Imp. consanguineum nactus est. Hi verò an fratrem habuerint, ludis istis occisum, & inter se fratres fuerint, nondum reperi, nec hic quidquam notavit P. Scriverius.

x *Magnam idcirco sustinemus persecutionem,*] Hermannus Contractus tradit Theodoricum in indignationem Henrici 3. Imperatoris incidisse, idque ob rapinas, ut puto, & vicinorum invasiones. Illius verba ita habent: *Rex Paschale festum apud Trajectum Frisiæ urbem egit, & subsecutis diebus navali expeditione in Phlardiswangam fretum trajiciens pagum quendam quem Theodoricus Marchio sibi usurpaverat, ab eo eripuit: unde idem postea rebellionis causam sumpsit.*

x a *Gertrudim F. Harmanni Ducis Saxon.*] Ægid. de aurea Valle Monachus, Bernardi filiam dicit in vitâ Theoduini 53. Leod. Episcopi cap. 3.

y *Et Machtilden quæ post patris obitum,*) Hanc Tilletus vocat Bertham ut Francici scriptores pleríque, Andreas vetus auct. Franc. lib. 3. *Philippus defuncto tutore suo Balduino Frisonis F. Bertham in uxorem duxit.*

z *Qui omnes in pago Dordracensi,*] Nunc Zuyt-Hollandia quæ originalis & primitiva est Hollandia, in quâ, & propter quam, omnia bella illis temporibus gesta acciderunt, quod hanc terram invitis dominis ademptam Imperator ut superior, restituendam suis curasset, & Comites loci commoditate adjuti, ac rebellium quorundam ope sustentati Imperatorum legibus aut jussis obtemperare, negligerent.

a a *Pontibus ex dolo fabricatis,*] Hoc militare Stratagema non semel usurpatum in historia legimus: vide Guil. de Nangis de gestis Philippi III. Reg. Franc. cap. 3. 10. Isaacum Pontanum Danicarum lib. 4. de Henrico Duce Normannos ab obsidione Parisiensi pellere tentante, ac in insidias præcipitato. Henricum Hunticidon. Rer. Anglic. lib. 7. de Anglis per insidias in foveam lapsis ac cæsis. Dubravium Rerum Bohem. lib. v. circa finem, Thomam Fasellum de reb. Siculis poster. Dec. lib. 9. Glabrum lib. 2. cap. 3. Scribanii Antwerpiam, &c.

b b *Capto Episcopo Leodiensi,*) Victorem fuisse Florentium arte magis quam vi, facilè crediderim; sed particularia quæ hic adduntur, conficta arbitror; siquidem 60000. cæsa vel suffocata, ac Leodiensem Episcopum saucium & captum, neque historia Leodiensis tradit; neque alii ejusdem temporis scriptores: Stokii Rhythmicon Chronicon, præter generalia quædam nihil habet; à quo vel adversarii ne nominantur quidem, ut nec à Beka, qui paucis rem attingit tantùm. Sigisberti Chron. ad annum 1058 *In Fresoniâ capit ab Imp. Henrico aliquibus castellis, Fresones à rebellione refrenantur*, quæ de hoc bello dicta videntur. Snoyus occisum scribit Episcopum, ut & vulgare Chronicon, quod omnino falsum. Bockenbergius auget occisorum numerum sex millibus. Cætera quæ dici de Florentio Comite, ejus conjuge & liberis possent, à Scriverio satis attentè excussa, ad cujus accuratas notationes avidum Lectorem amando.

c c *Dum ergo Florentius victor,*] Snoyus id quinto post anno factum dicit; Bockenbergius quarto. Miror Hedam omisisse diploma Bernulphi de rebus ab Adolpho milite donatis Ecclesiæ Trajectens. id est, de Gores, quod est tale.

IN Nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Bernaldus sanctæ Trajectensis Ecclesiæ præsul notum esse cupio cunctis fidelibus tam futuris quam præsentibus, quod quidam ingenuus clericus nomine A-

dolphus militis officio functus, quandam sui juris hereditatem quam habuit infra comitatum Godescalci comitis Thuente nuncupatum, id est, Gore, tradidit S. Martino cum convenientia hæredis suæ Wiburgis *Abbatissæ videlicet de Frikenhurst per manum Advocati sui* Walonis *cum omnibus ad eundem locum pertinentibus curtilibus, ædificiis, mancipiis, agris, pascuis, sylvis, aquis aquarumque decursibus, quæsitis & inquirendis, cum omni districtu quicquid fratres ejus Luidolphus &* Wernerus *ibidem in vita sua visi sunt habere in servitio & redditibus, & ipse Adolphus per successionem hactenus in sua potestate tenuit, postea in benevolentia præstitit ei in beneficium infra Thuente decimam decem librarum Daventriensium, & infra Thrente decimam ad septem libr. & dimidiam. Quod si forte alicui successorum nostrorum hæc precaria displicuerit, & concessa præstare neglexerit, ipse præfatus Adulphus de suo quod dedit faciat, quod velit. Acta sunt hæc juxta Gora in placito supranominato Comitis, coram testibus quam plurimis & hæc traditio ut firma & inconvulsa in futurum permaneat, hanc kartam sigilli nostri impreßione roberari jußimus.*

Wilhelmus Episcopus XXI.

Henricus V. Imper.

Wilhelmus Episcopus Hollandiam cum Egmonda impetrat ab Henrico.

DUM hæc agerentur, Wilhelmus frater (a) Comitis Gelriæ, qui Bernoldo in Episcopatu XXI. successit, vir admodum strenuus atque magnanimus, in rebus administrandis sagax, & apud Henricum Imperatorem in precio habitus, considerans (b) Hollandiam vero Principe orbatam, & tutorio sive alieno nomine administrari, & carere defensore; memor cladis & captivitatis ac injuriarum, quas Adelboldus Episcopus passus est, nec non perpendens jam adesse oportunitatem, ut loca Ecclesiæ Trajectensi dudum ablata, recuperare posse, quot id justiùs fieri liceret, primò studuit se fulcire auctoritate Regiâ. Igitur ab Henrico Imp. filio Henrici & nepote Conradi Comitatum Hollandiæ, unà cum Monasterio Egmondensi, per & modum restitutionis, & partim commissi recepit, suffultus auxilio Godefridi Gibbosi, Ducis Lotharingiæ, Robertum unâ cum Theodorico pupillo Dominio exueret, ut ex literarum diplomate (c) ipsius Henrici, cujus exemplar hic submisimus, latiùs declaratur.

Donatio Comitatus Westflinge cum Abbatiâ Egmondensi.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex: Patrum nostrorum orthodoxorum exempla secuti, qui rebus suis Ecclesias Dei ædificaverunt, ædificatas non minus rebus ad Regium fiscum pertinentibus, quàm propriis hæreditatibus honoraverunt, pensante quoque benignum remuneratorem Deum preciosaque commer-

commercia dum pro temporalibus mereamur, æterna terrenis, cœlestia caducis in æternum mansura; æquum & honestum duximus, primitias adolescentiæ nostræ hujuscemodi studiis initiare, ut vita longævior sit in tempore, & tempora jucundiora in tranquillâ pace. Unde notum esse volumus omnibus Christi nostrisque fidelibus, tam futuris, quàm præsentibus, qualiter nos ob remedium animæ nostræ, & p. m. patris nostri Henrici Imp. Augusti, interventu quoque & consilio nostrorum fidelium, sc. Annonis Coloniensis Archiepiscopi, Everhardi Trevirensis Archiepiscopi, Adelberti Hammaburgensis Archiepiscopi, Burchardi Halverstadensis Episcopi, Frederici Mimigarfordensis, id est Monasteriensis Episcopi, Gotefridi, Frederici, Gerhardi Ducum, nec non ob fidele servitium Wilhelmi *Trajectensis Episcopi, Comitatum omnem in* Westflinge*, & circa oras Rheni, quem Theodoricus Comes habuit, cum omnibus ad bannum Regium pertinentibus, universisque ad eundem Comitatum respicientibus, hoc est, Abbatiâ in Egmonde; utriusque sexus mancipiis, areis, ædificiis, agris, pratis, pascuis, terris, cultis & incultis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, exitibus & reditibus, viis & inviis, quæsitis & inquirendis, mercatis, monetis, teloneis, forestis, eidem S.* Dei *Ecclesiæ Traj. in proprium tradidimus, & in æternum, omni contradictione remotâ possidendum concessimus. Et ut hæc nostra traditio stabilis & inconvulsa omni permaneat ævo, hanc cartam inde conscribi, eamque manu propriâ corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Signum* D. *Henrici quarti Regis. Sigehardus Cancellarius vice Sigefridi Archicancellarij recognovi.* Data XI. *Kalendas Maji, anno* Dominicæ *incarnationis* CIↃ. LXIV. *Indictione secundâ, anno autem ordinationis Henrici quarti Regis* IX. *Regni verò* VIII. *Actum* Werde *in* Dei *nomine feliciter, Amen.*

Restitutio locorum ablatorum, & Comitatus Hollandiæ.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex. Notum esse volumus omnibus in Christo fidelibus, tam futuris, quàm præsentibus, qualiter nos ea bona, quæ injustè ablata fuerunt S. Dei Ecclesiæ Traject. à Theodorico Comite ejusque filiis à tempore Henrici secundi, & Adelboldi ejusdem sedis Episcopi, pro quibus & idem Imp. Henricus, & avus noster Conradus, & pater*

noster

nationis Domini Henrici IV. *Regni verò* VIII. *Actum Werede in Dei nomine feliciter, Amen.*

Idem Confirmavit etiam antiquas donationes Regum, similiter & Comitatum Trente ac Teisterbant. Anno itaque M. lxxj. Godefridus (d) ut Advocatus, una cum Episcopo, sumptis armis intrat Hollandiam, cui Robertus cum exercitu occurrens apud Leydim initâ pugnâ cum magnâ strage suorum in fugam vertitur, cum uxore & Theodrico Gandavum profugiens, ubi omnem nobilitatem in arma concitans, Arnoldum (e) nepotem suum, Comitem Flandriæ Provinciam opprimentem apud montem Casleensem interfecit; Philippum Regem Francorum, qui illi auxilio venerat, & ejus exercitum prostravit, & terga vertere compulit, effectus victor & Comes Flandriæ. Godefridus Dux Comitatum Hollandiæ de manu Episcopi in beneficium accipiens, orientalem sive ulteriorem (f) Frisiam armis subjecit Ditioni suæ, & quatuor annis quietè omnia possedit. Episcopus verò Wilhelmus contra Robertum & Theodoricum continuò se muniens, construxit (g) arcem invictissimam in Islemondâ. At Godefridus Dux, quo sibi ac hæredibus suis Dominium perpetuò stabiliret, placidâ fruens pace, ædificavit inter vicos Ryswijck & Ouderschie, quoddam oppidum (h) & arcem munitissimam, quod Delft nuncupavit, postmodum à Wilhelmo Comite & Rege Romanorum adauctum atque ampliatum, legibusque & plebiscitis adornatum Imperialibus. Verùm cùm nihil sit certùm in humanis, quem nec arma terrebant, & cui victoria ac pax videbantur obsequi, insidias ac mortem evadere nequivit. Godefridus quadriennio rerum potius, dum alvum exoneraret, lætaliter vulneratur, per quendam (i) Giselbertum ministrum Theodrici Iunioris, ac sic saucius ductus (k) Trajectum spiritum exhalavit v. Kal. Martii, anno M. lxxv. seu potius, M. lxxvj. Verùm in quodam Chronico vetustis characteribus Affligemiensi legi, quod anno M. lxxv. in Antverpiâ sicarius Ducem Godefridum in secessum ad purgandum alvum ingressum, per secreta naturæ cultro feriens interemit. Et adhuc annotatur ex rubro caractere; Dux Godefridus in Andverpiâ confoditur, dijudicet lector. Nam scriptor ille magnum apud me habet pondus, qui Marianum Scotum & Sigebertum diligentissimè scribendo insequitur. Hujus (l) soror Ida nupserat Eustachio Comiti Bononiensi, mater Godefridi de Bullion, atque Balduini Regum Hierosolymitanorum atque Eustathii. Godefrido Gibboso defuncto, successit Godefridus ex sorore nepos dictus de Bullion in Ducatu Lotharingiæ atque Brabantiæ; licet nunc Brabantiæ titulum nemo sibi vendicasset, quem Henricus tertius primò assumpsisse dicitur anno M. cc lx. Nam Hollandia usque (m) ad hæc tempora nomine Frisiæ appellabatur, quemadmodum Brabantia Lotharingiæ adscribetur à Tornaco ad Velpam fluvium protensa.

Godefridus Dux Lotharingiæ Frisiam ulteriorem vincit.

Islemunda arx condita.

Delft oppidum conditum.

Ida soror Godefridi uxor Eustatii Bononiensis.

Brabantiæ titulum Henricus tertius primum sumpsit.

Libenter parcerem calamo, ne scriptores mortuos notarem, sed tanta est discrepantia, ut ipse culpandus venirem, nisi me excusarem. Beka scribit Ansfridum Episcopum obiisse anno M. VIII. ac successisse illi Adelboldum, quem præfuisse annis XVIII. & decessisse v. cal. Decembr. anno M. XXVII. annotat, huic suffectum Bernoldum, eumque præfuisse annis XVII. migrasse ad Dominum XIV. Kal. Augusti, anno M. liv. Subsecutum Wilhelmum, & postquam præfuisset annis XXII. excessisse vitâ anno lxxvi. hoc est eodem anno, quo decessit Godefridus Gibbosus, quinto Cal. Maji, Conradum Episcopum post Wilhelmum assumtum sedisse annis XXI. & VIII. Calend. Maji occisum anno quo capta est Ierosolimâ 1099. Itaque intermissi sunt paulo minus (n) anni quam decem, in his quatuor sessionibus Pontificum, & tamen Marianus Scotus, qui genuinam servat calculationem, narrat Wilhelmum Episcopum accessisse Hierosolymam, secundum unam anno M. lxv. secundum aliam anno M. lxxxvII. Abbas verò Urspergensis anno M. lxIV. id actum annotat. Hæc pro admonitione illorum, qui minus sunt solliciti.

Wilhelmus itaque in dignitate Episcopali vixit annis XXII. obiit in mense Majo, anno Domini M. lxxvI. & est sepultus in Ecclesiâ Trajectensi in quadam Capellâ, in parte Meridionali, in eodem sepulchro in quo Guido posteà Episcopus. Hic Synodali decreto renovavit donationem per Baldricum factam de libertate Bergæ atque Linnæ, atque erectione Ecclesiæ in Leinderkercke anno M. lvI.

Abbas Urspergensis anno Domini M. lxIV. Sigefridus Episcopus Maguntiacensis, & Guntherus Babergensis, & Wilhelmus Trajectensis, aliique quam plures Præsules vel nobi-

les

» les multo comitatu Hierosolymam tendentes, multas infestationes à Barbaris perpessi sunt,
» tandemque (*) profectione fruentes optata, numero & rebus admodum attenuati redierunt.

* Perventione est in Ursp.

Ex Chronico Affligemiensi.

» ANno millesimo lxv. fama vulgata omnes movit, cunctis pro certo asserentibus, ad-
» venisse diem Iudicii, quia à multis asseritur certum terminum illius diei fore, quan-
» do terminus Paschalis in sextâ feriâ evenerit, & sequenti Dominicâ Pascha sit, quan-
» do Dominus passus est, contigisse* dicunt, usque ad septem millia peregrinorum Hierusa-
» lem orandi voto petentes in parasceve in quodam castello obsessi ab Arabitis pariter truci-
» dantur.

* Convenisse.

» Marianus M. lxv. Multi pauperes & divites cum Sigefrido Moguntino Archiepiscopo,
» Trajectensi Episcopo, Bambergensi Episcopo, atque Ratisponensi Episcopo, post transitum
» sancti Martini, plus septem millia hominum Hierosolymam perrexerunt, Ubi autem Episco-
» pi sedebant, dorsalia pallia pendebant scutellas & vasa aurea & argentea habebant. Arabes
» verò fama pecuniæ congregati sunt, multosq; eorum in parasceve occiderunt. Qui autem eva-
» dere potuerunt, in quoddam vacuum castellum, nomine Carvasalim fugerunt, ibique se con-
» tra jacula Arabum defenderunt. Tunc unus optimus miles nullo periculo victus, quum se-
» pulchrum Domini videret, exivit foras Arabes verò statim eum comprehendentes, resupi-
» num in modum crucis distenderunt, & ab imo ventris usque ad guttur superficiem ejus pro-
» scindentes, omnia viscera ejus scrutati sunt, postremò cùm eum membratim divisissent, dux
» ipsorum primus lapidem super eum misit; deinde omnibus tunc sociis illius de castello hæc
» omnia intuentibus, dixerunt, vos ita interietis, nisi omnem pecuniam vestram nobis tradide-
» ritis. Christianis itaque promittentibus Dux Arabitarum ingressus est ad eos in castellum, &
» xvi. alii cum gladiis. Qui Dux cùm vidisset adhuc in tantâ gloriâ Episcopos sedere, cer-
» nens Episcopum Babembergensem nomine Guntherum, cæteros magnitudine seu pulchritu-
» dine corporis præcellentem, putavit illum esse Dominum Christianorum, & sicut mos est
» gentilibus reos tenere, misit corrigiam in collum Episcopi & ait; Tu & omnia ista tua mea
» erunt. Episcopus verò per interpretem ait illi: Quid mihi facies, ille dixit ei, istum pul-
» chrum sanguinem gutturis tui sugam & suspendam te ante castellum sicut canem. Tunc E-
» piscopus apprehenso capite ejus uno colapho allisit Ducem in terram, alii autem omnes liga-
» ti sunt, quo comperto hi qui foris erant, irruerunt super castellum, sed illi qui ligati erant
» suspensi de muro contra eos prohibuerunt eos suæ salutis causâ. Ipsi verò latrones propter
» pecuniam, quam prius Christianis abstulerant, rixati invicem se ex magnâ parte interemerunt.
» Interea Dux Ramula rogatus à Christianis, qui evadere poterant secundo die paschæ cum va-
» lida manu advenit, Arabitasque fugavit, Deinde accipiens quingentos bisantios aureos à Chri-
» stianis cum Duce Arabitarum inimico Regis Saracenorum Domini sui produxit eos Ieroso-
» lymam, deinde ad navim. Ita autem omnis multitudo Christianorum consumpta est, ut vix
» de septem millibus, vel eo amplius duo millia reversa sint.

Et vide Marianum.

Hujus Wilhelmi Episcopi meritu, Henricus quartus Henrici tertii Imp. filius, nepos Conradi Imp. confirmavit donationes Henrici II. Imp. de Trente, & similiter Conradi de Comitatu in Teisterbant, & de Amuda aliisque; & approbavit auctoritatem constitutionis Regum antiquorum Pipini, Caroli, Ludovici Pii, ejusque æquivoci, Zuentiboldi & Conradi, Ottonis & Henrici, quas sibi fatetur exhibitas anno M lv. ordinationis Henrici tertio, Regni I. Actum Werede.

Inter hunc Episcopum Wilhelmum & (o) Regimbertum Abbatem Epternacensem fuit facta concordia de Ecclesiis in Hollandiâ, approbante hoc ipsum Henrico quarto anno Domini M. lxiii. anno autem ordinationis Domini Henrici quarti Regis viii. Regni verò vii. Actum Coloniæ. Sequitur pars. Notum sit omnibus in Christo fidelibus, tam præ-
» sentibus, quam futuris, qualiter ego Wilhelmus Trajectensis Ecclesiæ licet indignè vocatus
» Episcopus per manus Advocati mei Gerolphi, Regimberto venerabili sanctæ Epternacensis
» Ecclesiæ Abbati, ejusque Advocato Theodrico in sanctâ Synodo recognovi mediam partem
» Ecclesiarum earum, quæ infrà nominatæ sunt, quarum (p) matres, videlicet, hæ Flardinge,

Kirckwerve, Velfereburgh, Heilegelo, Pethem, aliquando à Carolo & orthodoxis Patribus aliis, beato Willebrordo Patrono nostro, ac primo sedis nostræ Archiepiscopo ad eandem Ecclesiam Epternacensem traditæ fuerant. Sed à Theodrico Comite, & filio ejus Theodrico, fratreque ejus Florentio invasæ, atque propter continuam bellorum seditionem omni Episcopali jure neglecto, in potestatem Episcopi Synodali auctoritate redactæ fuerant, cum capellis infra nominatis: Harago, Schie, Rinesburg, Warmunde, Liethemuthen, Rinsaterwald, Asclekerwald, Agathenkyreca, Hemezenkireca, Ascmannedilf, Spernerewald, Slóten, Egmunde, Alcmere, Scirmere, Alisven, Woggenum, Aldenthorp, Vronlo, quæ neque in termino earum, quæ modo matres sunt, quippe ubi neque consecratio, neque terminatio ulla erat, neque ipsæ consecratæ erant, atque ideo omnis decima, secundum constituta canonum, in manibus Episcopi erat, ea scilicet conditione, ut idem venerabilis Abbas omnesque ejus successores ad eandem Ecclesiam Epternacensem medietatem habeant earundem Ecclesiarum omnium, liberam ab omni servitio Episcopali, neque (q) circaturam, neque oblationes Episcopo, neque servitium Præposito, neque ad ædificandas sive consecrandas, vel ad terminandas easdem Ecclesias ullum supplementum præbeant. Neque ad Synodum coacti veniant, ipsi ministros locare poterint, qui suam partem colligant. Ipsi Presbyteros ponere, qui ad easdē Ecclesias serviant, similem cum Episcopo potestatem habeant, ipsi in omni utilitate, quæ de eisdem Ecclesiis provenire possunt, sive in redemptione earum, sive in acquisitione decimarum, sive in compositione illati damni, excepto Episcopali banno, in omnibus mediam partem accipiant. Si quid verò culpa Presbyterorum neglectum fuerit, nullum inde damnum incurrant. Actum Coloniæ, anno salutis M. lxIII. anno ordinationis Domini Henrici quarti Regis IX. Regni verò septimo.

a *Wilhelmus frater Comitis Gelriæ,*) Fuit frater Wichardi Præfecti, quem *Voocht* vocant vernaculâ linguâ, & filius Wikingi, de quibus videndum Chronicum Gelricum Aquilii, & ibi diligentissimus Scriverius. Snoyus Wilhelmum de Pont vocat. Tesmakerus in Annal. patruum Wichardi sibi contrarius, dicit. Ab hoc videntur Dordrechtenses sigillum suum vetus habere, in cujus aversa parte rosa spectatur, signum Præfectorum, ut volunt, Geldrensium cujus hic forma expressa est.

l *Hujus soror Ida,*] Utriusque, Godefridi & sororis habe stemma, clarioris intellectus causâ ex Miræo translatum:

Godefridus captivus Com. Virdun. Anno 984.	Godefrid. Improl. Dux Lotharingiæ infer. obiit 1023.	Godefridus magnus Utriusque Lotharing. Dux obiit 1070.	Godefrid. gibbosus Dux utriusque Lotharingiæ ob anno 1076. S.L.	
		Steph. 9. P.R.	Ida ux. Eustachii 2 Com. Bolon.	Eustachius 3. Godefrid. Bulion. Balduinus.
	Gothilo magnus Dux Lothar. super. Et infr. ob. 1044.	Gothilo ignavus Lothar. infer. Dux obiit 1046.		
		*Oda ux. Baldrici Com. Lovan.	Henricus 2 Com. Lovan. uxor. Aleyd.	Henric. III. Com. Lovan. ob anno 1095. S.L.
				Godefr. Barb. C. Lov. Dux Lotharing. & Brab. 1106. obiit 1140.
		Regelind. uxor Alber. 2. Com. Namur.		
		Mathildis ux. Ragineri 4. C. Hannon.	Richildis uxor Balduini Com. Flandriæ.	
	Adalbero Episc. Vird.			
	Frider. C. Virdun.			
	Hermann. Com. Dagisb.			
	Emengardis.			

* Apud plerosq; scriptores invenio Odæ maritum Lambertum vocari, nisi quod Divæus Brab. 6. eundem Lamb. & cognomento Baldricum dictum tradat.

m *Nam Hollandia usque ad hæc tempora,*) Vidi diploma, quod in archivis Marianis Tr. integrum adhuc servatur Theodorici F. Florentii & Adæ Com. titulo Hollandiæ Comitis anno 1194. conscriptum, quo nullum à me visum vetustius.

n *Itaque intermissi sunt paulo minus anni* x.] Si Bernulpho 27. annos tribuas, quod plerique auctores faciunt, rectus erit calculus, nec anni decem supererunt: quod verò anno 1087. Hierosolymam profectum Wilhelmum tradunt, omninò cũ classicis scriptoribus pugnat, cum constet eum anno 1075 vivere desiisse. Iter autem hoc Christianorum describit ample satis Lambertus Schafnaburgensis, ad annum C. 1075. qui addit, Wilhelmum hunc nostrum vulneribus male mulctatum, ou-dum ferè relictum ab Arabibus. Ingulphus quoque Anglus, postea Croylandiæ Abbas, se huic itineri interfuisse refert circa idem tempus; cujus & meminit Sigisbertus in Chron. ad annum C. 1075.

o *Regimbertum Abbatem Epternacensem,*] Qui 23. Abbas in ordine, post annum 1051. electus obiit anno C. 1080. 3. Id. Novembr. ut refert Bertelius in historiâ Luxemburgicâ, relinquens successorem Theofridum scriptorem vitæ D. Willibrordi.

p *Quarum matres hæ &c.)* Loca hæc in Hollandia Boreali vel Westfringia satis cognita sunt, ita ut ulteriori explicatione non indigeant: Videntur autem quæ hic traduntur, aliquomodo confirmare diplomata Henrici Imp. supra posita.

q *Neque circaturam,*] Quid sit circatura non satis perspicio, nisi sit à circumeundo sic dicta; quum præfecti suas Ecclesias, & Episcopi suas Diœceses circumeundo perlustrarent. In diplomate Conradi Episcopi Tr. anni C. 1085. de telonio in Smithusen: *Ecclesiam cum tribus capellis, liberam à circatu & censu* &c. In aliâ Burchardi Episcopi donatione capitulo S. Johannis Bapt. factâ anno 1101. *Concessi autem tam liberam à censu & circatu &c.* *Circitores* etiam nominantur in legibus Alamannorum: & in Iure nostro vocantur *Circitores* qui vestes circumferunt distrahendas l. 5. D. de Institoribus. Sic Vegetius de re mil. vocatos dicit qui vigilias circumibant, vide Briss. de verb. significatione lit. C. Utrum verò Hollandiæ Comes eo nomine cum Epternacensibus transegerit, nec ne incertum habeo; hoc tamen in hujusmodi donationibus accidere sæpe solet, ut cum auctoribus facile concidant: & tandem is in jure potior habeatur, qui potentior est armis.

De exitu vitæ Guilielmi Episcopi multa confinxerunt, quod is Imperatori contra Paparum Ro: factionem fideliter adhæserit; vide Schafnaburgensem monachum Lambertum, Bertholdum Constantiensem, Abbatem Trithem. Chron. Hirsaug. ad annum C. 1076. Nostri autem scriptores nihil ejusmodi tradunt.

De controversia Wilhelmi Episcopi Trajectensis cùm Episcopo Noviomensi nullam cùm faciat mentionem Heda, non abs re erit de eadem hic adjungere Epistolam Gregorii VII. P. R. Ex lib. 2. Regest. ejusdem Pontificis, quam mihi Nobiliss. vir Theod. Renessius olim suppeditavit, cujus hic tenor:

GREGOR. EPISCOPVS SERV. SER. DEI MANASSI REMENSI ARCHIEPISCOPO.

Salutem & Apostolicam benedictionem. Confratris nostri Trajectensis Episcopi Wilhelmi querelam de Brugensi Ecclesiâ in Noviomensi Episcopatu sita, literis ipsius expositam accepimus, quam & ante D. & prædecessorem nostrum P. Alexandrum depositam, necdum competenti termino contigit definiri. Astruit autem Episcopus Trajectensis eandem Ecclesiam traditione antiquâ sedi suæ delegatam ducentis ferme annis absolutè & quietè ad usus stipendiarios Can. Trajectensium detentam; donec Raboth Noviomensis Episcopus absque ullo canonico judicio sibi eam surripuit: & , ut affirmant legati (quod gravius est, & omnino illicitum) alteri cuidam Clerico vendidit. Quapropter Suffraganeum tuum Noviomensem Episcopum per te conveniendum esse censuimus, & de tantâ perversitate, (si ita esse constiterit) severè esse increpandum, ac subinde admonendum, imò etiam compellendum ut canonum statuta sequendo, Ecclesiam Trajectensem quæ tanto tempore possedit, sine expoliatione, sine morâ reinducat: ac postea si qnid habet quod jure conqueratur, Synodali judicio disceptare contendat, quod si huic authoritati nostræ, vel monitis tuis obtemperare neglexerit, tam diu Episcopali privetur officio, quoad usque causas Ecclesiasticas non potentiæ magnitudine, sed justiciæ censurâ finiri oportere doceatur. Hujus ergo negotii decisionem per te studiose & impigrè volumus adimpleri, & literis judicium nobis quantòcitius poteris notificari. Datum *Romæ* III. *Non. Martii, Indict.* XIII.

Confirmatio Henrici Regis sub Wilhelmo Episcopo Tr. eidem Ecclesiæ facta, de decimis, mancipiis & aliis universis, in Dorestad, Daventre, Tiele &c. anno 1056. in Werede.

Item emancipatio à Iure Episcopali Ecclesiarum de Bergâ & Linnâ olim facta ab Adelboldo in gratiam Balderici Episcopi Leodiensis, & à Wilhelmo Episcopo Tr. petente Thietwino ejusdem Leod, Ecclesiæ præsule, anno 1057. confirmata.

Conra-

Conradus Episcopus Trajectensis XXII.

Wilhelmo Episcopo defuncto, Conradus natione Suevus electus & promotus intuitu Henrici quarti Imp. cujus (a) nutricius fuisse asseritur XXII. Episcopus constituitur. Jam filii Florentii Comitis Hollandiæ, quorum suprà meminimus, ad paternam hæreditatem aspirabant, sublato Godefrido. Cùm Wilhelmus Episcopus sperasset hæredes exterminatos. & Comitatum Imperatori devolutum, impetravit illum, ut de cætero juris sui esset, & idcirco arcem in Isselmondâ incœpit munitissimam, eo anno, quo obiit, quam Conradus iste perfecit, pinnis & propugnaculis adornans. Reversus itaque ex Flandriâ Theodoricus juvenis cum auxiliariis copiis, arcem hujusmodi obsidere statuit; quibus Conradus cum valido occurrens exercitu, laborantibus suis laturus suppetias, confecto prælio, cæso & in fugam verso exercitu, ægrè se in arcem recepit, eaque validè expugnatâ sese dedere coactus est: captâ itaque arce, & demolitâ ad civitatem suam redire permittitur. Et Theodricus in Comitem sublimatur, & duxit Withildim filiam Ducis Saxoniæ in uxorem, ex quâ genuit Florentium Crassum, decessit anno M. XCI. cùm præfuisset annis XV. Sepultus Egmondæ. Paulo ante Basilica Divi Petri in montibus incuriâ aulicorum Henrici quarti Imp. apud Trajectum conflagravit, quod ille dolens, dedit ad restaurationem amplas possessiones in hunc modum, prout ipsi ex originalibus excerpsimus, ut appareat, quanta fuerit ipsorum priscorum Regum in Ecclesiam liberalitas ac pietas.

Theodoricus Hollandiæ Comes arcem Isselmondam evertit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementiâ Rex, liberè & perfectè regere, regnare est: Illum, per quem Reges regnant, Christum in sanctis suis honorare, inter quos cæli Ianitorem integræ fidei confessorem, Regni vel Imperii defensorem, Apostolorum principem, beatum Petrum Apostolum in reparandâ Trajectensi Ecclesiâ sua placando honorare, necessarium duximus. Quam incendio consumptam nostris peccatis imputando ingemuimus. Unde in reparatione ejusdem Ecclesiæ prædium quoddam nomine Bruoche, cum universis appenditiis, hoc est, utriusque sexus mancipiis, areis, ædificiis, pratis, pascuis, terris, cultis & incultis, viis & inviis, sylvis, venationibus, aquis, aquarumque decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, ac cum omni utilitate, quæ vel excogitari, nominari, vel scribi poterit, sancto Petro in præfatâ Ecclesiâ combustâ firmando tradidimus, tradendo firmavimus, submonentibus ac rogantibus Berthâ & Regni & thori sociâ, Sigefrido Moguntino, Hilcolfo Coloniensis Archiepiscopis. Ruperto Babenbergensi, Ebbone * Numburgensi Episcopis, Trajectensi verò Episcopo Cunrado, eo obnixiùs, quo rectiùs, cæteris succinente, cujus Prædii situs est in pago Uelue in Comitatu Diederici. Dedimus autem eâ lege, ut eadem Ecclesia sancti Petri perenniter absque omni contradictione obtineat, & interdicimus, ne alicujus violentia inde auferat vel alio trāsponat. Cujus firmæ traditionis testem*

Donatur ab Henrico quarto Imp. prædium Broeck.

* In MS. Broec vel Broeckerhoven.

* al. Hamburg.

Comit. Diederici in Velua.

chartam

chartam præsentem scribi jussimus, quàm ut infrà videri potest, propriâ manu corroboratam, & sigilli nostri impressione insignitam omnis generationis tam futuræ, quàm præsentis notitiæ relinquimus: Signum Domini Henrici quarti Regis invictissimi, Adalbero Cancellarius vice Sigefredi Archicancellarii recognovi, Anno Dominicæ incarnationis Millesimo LXXVII. *Indictione* XV. V. *Kalendas Junias data. Anno verò ordinationis Domini Henrici quarti Regis* XXIII. (b) *Regni verò* XXI. *Actum Wormaciæ feliciter in nomine Domini Iesu Christi, Amen.*

Huic Conrado Henricus quartus contulit Comitatum in Stavero, quem Egbertus Marchio Imperatoris consanguineus (qui Comites Hollandiæ ex (c) Orientali Frisia violenter expulerat & spoliaverat) ob perfidiam per sententiam Principum, publicus hostis judicatus, amisit anno M. LXXVII. anno ordinationis Domini Henrici XXIV. Regni sui XXII. Imp. II. Actum Wormatiæ.

(d) Obtinuit etiam ab Adelheyde Comitissâ, filiâ Everhardi prædium (e) Ortinam cum suis annexis, cui vicissim dedit in precarium unam curtim Verdam scilicet in Batua juxta Awich sitam, & Waticam prope Thielam, & cum domo lapideâ quatuor præbendas Trajecti. Contulit insuper Ecclesiæ (f) Trajectensi certam terram juris sui: (g) Tandem à fundamentis construxit Basilicam Divæ Virginis Mariæ in civitate Trajectensi secundum mœnia, ad similitudinem alterius Ecclesiæ juxta muros urbis Mediolanensis, in ejus honore dicatæ, per ipsum Conradum, cùm interesset expeditioni per Imperatorem factæ, In Italia dirutæ, quam abundè ditavit. (h) Tandem die quem Mercurii vocant in Paschali hebdomada peractis missarum solemnibus, dum in aulâ Episcopali solus oraret, insidiis cujusdam Frisii interimitur anno salutis M. XCIX. mensis Aprilis XIV. cùm præfuisset annis XXV. Sepultus in Ecclesiâ quam ipse fundaverat; qui verò scelus perpetravit, aufugit impune, posteà Regiâ auctoritate capite plectitur. Causam mortis suæ variam scribunt, alii ab uno suorum, alii à pluribus occisum volunt; alii patrem illius architecti, qui secreto allectus pretio, templum ipsum in cœno & fluida terra fundavit, & columnas firmavit, auctorem necis asserunt, ob odium idcircò in ipsum conceptum. Ego crediderim per Egberti occisi fautores paratum dolum.

(i) De Egberto verò ita scribit Abbas Urspergensis: Recepto jam à Saxonibus pacificè Imperatore Henrico quidam Marchio Egibertus Imperatoris etiam cõsanguineus, armis strenuus & animosus atque ditissimus iterum in Saxoniâ contra Imperatorem tyrannidem suscitavit, quâ cognitâ Imperator in Franciam properè rediit.

Anno Domini Millesimo LXXXIX. Imperator Henricus congregato exercitu oppidum quoddam Marchionis Egiberti in Turingia positum nimis firmum Gliche dictum obsedit. In vigiliâ verò natalis Domini, Dominico scilicet die, cùm magna pars primatum ob diem festum jam abiret, Egibertus suis consulens audacter Imperatorem invadit, & graviter primo resistentem tandem cedere compellit, ibi Burchardus Losannę Episcopus, qui eâ die sacram Imp. lanceam ferebat, occisus est. Anno Domini M. XC. Henricus Imperator Italiam ingreditur, ibique ferè per septem annos moratur. Prædictus Egibertus à quibusdam Imperatoris fidelibus in quodam molendino pausandi gratia deprehensus turpiter occubuit.

a *Cujus maritium fuisse asseritur,*) Sic nostri fere scriptores inter quos & Beka, tradunt. Meminêre ā Conradi inter veteres; Sigisbertus in Chron. ad annum C. 1098. Schafnaburg. Monachus ad annum 1076., Dodechinus in appendice ad Marianum anno 1099., Abbas Trithemius Chron. Hirsaugiensi ad eundem annum.

b *Ordinat.* XXIII.] Sic textum Hedæ emendandum putavi, nam biennio ante mortem patris erat, teste Onuphrio, creatus rex, & ab Hermanno Colon. Archiepiscopo coronatus.

c *Qui Comites Hollandiæ ex Orientali Frisiâ expulerat,*] Id nunquam factum; neque Hollandiæ Comites Orientalem Frisiam possederunt; neque id in diplomatibus Henrici exprimitur, sed hostilitas in Imperatorem allegatur, quæ majoris lucis causâ hic adjungo.

DORA-

Donatio Comitatus de Staveren.

IN nomine S. & individuæ Trinitatis. Henricus divina favente Clementia Rex. Lex est & jus gentium inimicos Regis aperte deprehensos, aperte communem totius regni persecutionem pati; ut sicut perjurii infamia sunt ex leges, ita honorum omnium suorum fiant exheredes. Insuper tam ipsi quàm possessiones eorum regali sententiæ puniendi subjaceant. Iustum est enim ut summa nequitia deprehensi summa vindicta mulctentur, & regni dominum persequentes regni persecutionem patiantur. Hac sententia principum nostrorum judicio super Egbertum quondam Marchionem dicta est, ut quod in nos exercere non timuit, in se recipiat, videlicet ut in regno partem non habeat, qui nos integro regno privare laborat. Unde de bonis justo judicio sibi ablatis, B. Martino speciali Traject. Eccles. patrono, cui fidelis noster Conradus Episcopus præsidet, Comitatum quendam de Stavera in proprium tradendo firmavimus, firmando tradidimus: ea ratione ut idem Conradus Episcopus eundem Comitatum possideat, suisq; successoribus possidendum custodiat. Cujus traditionis testem cartam præsentem scribi jussimus, quam, ut infra videlicet manu nostra corroboratam & sigilli nostri impressione insignitam omnibus seculis relinquimus. S. D. Henrici IV. *Regis invictiss. Geberhardus Cancellarius recognovi Anno Domin. incarnat.* M. LXXVII. *Indict.* I. *data* III. *Kal. Novembr. anno autem D. Henrici ordinat.* XXIV. *Regni* XXII. *Actum* Wormatiæ *in Christi nomine feliciter.*

Traditio ejusdem Imp. de Comitatu in Oostergouwe & VVestergouwe.

IN nomine S. Tr. Henricus d. f. Cl. Rom. Imp. Aug: Universis Dei nostrisque fidelibus, tam futuris quam præsentibus notum esse volumus, qualiter nos Egberto Marchioni rebellionem quam ipse adhuc puer cum cæteris Saxonibus adversum nos exercuerat, cum ad requirendam gratiam nostram humiliatus fuisset, respectu ætatis ejus & consanguinitatis, quâ nos contingebat, indulsimus, sua sibi misericorditer & restituentes, & alia super addere meditantes, qui denuò non ratione, non aliqua inductus vel justa vel probabili causa, sed sola superbia spiritu elatus; contra pietatem justiciam, fidem & facta nobis sacra-

menta fidelitatis, non solum honorem, sed & vitam nostram impugnare conatus est. Adeo ut reconciliatos nobis Saxones & Thuringos quoscumque potuit adversus nos concitaret, & erecto sigillo Saxoniam & Thuringiam, nobis quam obtinere juraverat, prohiberet. Ob ejusmodi culpam illius comprovinciales, tam Saxones quam Thuringi cum cæteris principibus nostris coram nobis ex jure gentium inde sententiam proferentes, ipsum sicut manifestum hostem Regni & Imperii Romani persequendum censuerunt; prædio verò ejus, & quæ à nobis habuerat beneficia Imperiali nostra ditioni & potestati adjudicaverunt, ex eisdem beneficiis B. Martino ad Ecclesiam Trajectensem, cum pro remedio animæ nostræ, tum ob fidele servitium dilecti nostri Conradi ejusdem sedis Episcopi, quendam Comitatum Frisiæ nomine Oostrogouvve & Westrogauvve cum omni jure & utilitate quam Egbertus in hoc Comitatu habuit in proprium tradidimus, cujus nostræ donationis authoritas, ut in perpetuum stabilis & inconvulsa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam sicut infra apparet manu nostra roborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri. S. Domini Henrici Rom. Imp. Aug. Harmannus Cancellarius vice Wezelonis Archicapellani recognovi. Data VII. *Id. Februar. Anno ab incarn. Dom.* M. LXXVI. *Ind.* IX. *Anno autem* D. *Henrici Imp. Regni quidem* XXXI. *Imperii vero* II. *Actum in villa Thuringia, quæ dicitur* Wehemar. *præsente* D. *H. Imp. exercitu, mox ut in Egbertum fuerat judicium pronunciatum. In Dei nomine feliciter.*

Extat aliud quoque diploma ejusdem Imperatoris de eadem donatione in quo omnem cum Egberto historiam plenius enarrat, & ut Comitatum prædictum Egberto ablatum & Trajectinæ Ecclesiæ datum, eidem Marchioni, veniam petenti, invito Conrado Episcopo, iterum restituerit; & hinc eidem ad priorem infidelitatem relapso, iterato ademerit ac Ecclesiæ tandem stabiliter reddiderit recenset. Datum anno C. 1089. Est præterea ab Henr. IV. Imp, donatio facta Eccl. Traject. sub Conrado Episcopo, de Comitatu Islegouwe cum omni utilitate quam habere consueverat Egbertus Marchio, privatus eodem per d. Imp. data III. Non. Apr. Anno Domini M lxxxvI. Indict. IX. anno autem Regni ejus XXXI. Imperii vero III. Act. Ratisbonæ.

d *Obiinuit etiam ab Adelheyde Com.*] Cujus hæc filia fuerit ignoro. Diploma donationis hujus integrum extat in tabul. collegiorum Trajectens. ut sequitur.

Donatio de prædio Ortina.

IN nomine S. & Ind. Tr. Sciant omnes Christi fideles, tam futuri quam præsentes, quod Adelheyt Comitissa Comitis Everhardi filia ob remedium animæ suæ ac mariti sui Henrici, parentumque suorum per manum Heremanni, quem ab Imper. Advocatum acceperat, tradidit Eccl. S. Martini in Trajecto super altare ipsius, atque Conrado Episcopo

piscopo prædium suum Ortinam nominatum, cum omnibus appenditiis, hoc est: mancipiis, areis, ædificiis, pratis, pascuis, terris cultis & incultis, sylvis, venationibus, aquis, aquarumve decursibus, piscationibus, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis & cum omnium utilitate, quæ inde provenire poterit. Servientes autem ad idem prædium pertinentes ibidem in præsentiâ suâ fecit jurare S. Martino fidelitatem, & Episcopo Conrado: concessâ eis lege, qualem habent meliores in totâ familiâ B. Martini servientes: post hæc statim datis manibus Episcopo facta est ipsius, atque prædictum prædium ab eo in beneficium recepit dans ei XII. *denarios Tielensis monetæ in Signum quod idem prædium jam non esset suum, sed Ecclesiæ proprium. Interposita est autem conditio ejusmodi; ut nulli Episcoporum unquam liceat idem prædium alicui dare in beneficium. Dominus verò Conradus Episc. Comitissæ dedit in precarium duas curtes Verdam scilicet in Batua juxta Avvich sitam, &* Waticam *prope Tielam positam cum omni utilitate quâ ipse ante ibi usus fuerat: & cum domo lapideâ quatuor præbendas Trajecti, ap: S. Martinum, S. Bonifacium, S. Petrum & S. Ioannem: Ita ne subtrahantur ei, sive præsens sive absens fuerit. Ipsa verò Comitissa tres libras denariorum quas censuales in Ortina solvunt ad prædicta monasteria singulis annis fratribus dari constituit. Cui si quis Episcoporum de his quæ concessa sunt aliquid abstulerit; potestatem habeat ipsa recipere sua. His omnibus absque omni contradictione peractis: Episcopus banno interdixit, ne quis sive de bonis Ecclesiæ à Comitissa traditis, sive de his quæ Comitissa concesserat, se intromitteret, ac violenter in suos usus redigeret, Quicunque vero hoc præsumeret, banno subjaceret, atque omnipotentis Dei & SS. omnium contra se iram sentiret. Ut autem omnia firma & inviolata permaneant, interfuere testes idonei. Rogerus de Malsena, Heremannus de Merehen, Diedericus de Harler, Poppo filius ejus, Hemericus de Mera, Gerungus de Asper, Iohannes de Imple,* Winemarus *& frater ejus Adelardus filii Adelardi, Rogerus de Druten, Albero de Batenburch, Diedericus de Batenberch, Albertus de Essing, Diedericus frater ejus, Lambertus de Isendra, Weremboldus de Oya, Gyselbertus de Medel, Herbertus de Buxtel,* Wilhelmus *de Flagence, Rudolphus de Batenburch, Snellart de Hemerten, Hamilger de Rysvvijck Actum anno* 1188.

e *Prædium Ortinam,)* Locus est prope Buscum Ducis civitatem anno 1179. à Godefrido III. Brabantiæ Duce conditam, unde & in suburbanis pagus, & porta urbis, nomen hodieque retinuerunt. In Cod. Donationum Miræi cap. 97. est diploma Godefridi anno 1079. ubi Urtina dici videtur.

f *Contulit item Ecclesiæ Traject.)* Hoc diploma donationis Conradi extat, quidem sed minus integrum

Sigisbertus ad annum 1098. *Conradus Vltrajectensis Episcopus feriâ quartâ Paschæ post missam à se celebratam à quodam suo im in domo suâ perimitur.* Dodechinus ad annum 1009: *Conradus Traject. Episcopus 4. feria Paschæ à negotiatore Frisio crudeliter occiditur.* Est autem magis verisimile, quandoquidem à Frisio interemptus traditur, in vindictam Egberti Marchionis, cujus bona jam triplici donatione ab Imperatore acceperat; quinque ante annos 8. vel 9. occisus erat à Ducibus Imp. cædem illam ab amicis Egberti bona repetentibus esse procuratam: Urspergensis Abbas ita tradit: *Hoc anno (nempe 1099) Chunradus Trajectensis Episcopus à suis occisus est.* Adjungam & aliud, unde odium Saxonum contra Imperatorem & Episcopum satis superque patet, ex Bertoldo Constantiensi ferocissimo Imperatoris hosce sic scribente ad annum 1099: *Conradus non Episcopus sed Schismaticus, turpiter à quodam occisus, interiit, quem ipse deprædari præcepit,* quibus ille verbis opinionem nostram aliquomodo probare videtur adde quæ ad Becanum Chron. notavi.

i *De Egberto verò,)* Hic Egbertus teste Onuphrio, fuit etiam Thuringiæ Marchio, ac tyrannidem contra Henricum 4 Imp. arripuit anno 1685; occisus insidiis quorundam Ducum Henrici in Saxonia anno 1090. Sigisb. in Chron. *Saxones iterum rebellant incentore Egberto:* & post anno C. 1090. *In Saxonia Egbertus Comes dum fideles Imp. bello insequitur, & ipse perimitur.* Schafnaburg. Monachus „ ad annum 1089: Sextum bellum committitur inter Imperatorem & Egbertum Marchionem, qui „ Egbertus inde juxta aquam Sclicha in molendino quodam miserabiliter interfectus occubuit. Meminerunt hujus præter Abb. Urspergensem; Crantzius, Cuspinianus, Carrio vel ad hunc Peucerus, Haræus, Emmius. vita Henrici IV. Imperatoris, alii plures.

Burchardus Episcopus XXIII.

BUrchardus Conrado successit in Cathedra XXIII. Episcopis. vir admodum pius & prudens, cujus genealogiam non inveni. Hic etiam ordines manu propriâ contulit & consecravit Presbyteros & Diaconos. Præfuit annis XIII. decessit anno salutis M. CXII. XV. Kal. Iunii, sepultus in Occidentali parte Ecclesiæ Trajectens. tempore Henrici quinti: anno scilicet M. C. primo, vel circa Henricus (a) Crassus Germanus Cunonis, filii Ducis Ottonis, fraude ipso Cunone occiso in itinere natu senior, dum in Frisiæ Marcam, cui præerat, res acturus, proficiscitur à vulgaribus Frisonibus, quibus Dominationis suæ jugum grave fuit, obsequium spectans, vallatur, re quoque cognitâ, fugiens ad mare, vulneratur à nautis, simul & suffocatur. Hujus tanti viri, qui nimirum totius Saxoniæ Principatum secundus à Rege regebat, interitus, ab universo regno Teutonico graviter ferebatur. Fuit Marchio in Saxonia potentissimus. Hic Burchardus adjudicavit prædium situm (b) inter Leckam & Ligniam flumina, per Arnoldum de Rothe, & Henricum de Kuyck diu occupatum, ecclesiis majoris & sancti Salvatoris Trajectens. & ut liceat eis ibidem matrem Ecclesiam constituere, indulsit. Anno Millesimo centesimo octavo.

Otto Sax. Dux Bavariæ pater Henrici Crassi & Cunonis.

a *Anno 1101. Henricus Crassus Germanus Cunonis,)* De cæde hujus Cunonis, sive Conradi Palatini Saxoniæ vide Reusner. in stemmate Witichindæo pag. 22. ubi dicit eundem noctu familiarium suorum ab Imperatore pecuniâ corruptorum scelere in cubili suo jugulatum anno 1103. Henricus verò crassus Dux Saxoniæ ad Visurgim, Comes Northemius ducta Gertrude F. Egberti 2. Saxoniæ Marchion. Brunswicensem ditionem cum eadem dotis nomine acceperat; & ob virtutem Frisiis præfectus datus: per insidias ab iis trucidatur anno Chr. 1100. Fabritius Saxon. lib. 2. hæc ita tradit: *Henrico Duci Gotingensi ad Visurgim Frisiæ præfecturâ propter virtutem committitur sed quia à multitudine acceptus simulanter est, ei exitium obsequii & honoris specie, meditabantur. In itinere ad Nordam oppidum cum positas sibi insidias intelligeret, ad mare confugit, ibi vulneratus à nautis & fluctibus submersus est.* Non insidiis, sed bello aperto occisum vult Ubbo. lib. VI. rer. Fris. ubi pluribus rem totam explicat. vide & Crantz. Saxon. lib. V. cap. 14. Urspergensem Abb. Conradum à Liechtenauw in Henrico V. Imp.

b *Hic, B. adjudicavit prædium situm inter Leckam, &c.]* Hujus rei diploma sequitur integrum:

Burchar-

Burchardi adjudicatio cujusdã prædii Capp. S. Martini & Servator.

IN nomine S. & Indiv. Trinitatis, & in honore S Salvatoris, S. Martini & omnium Sanctorum. Cum discordiæ seminatores Propheticâ Deus asseratur attestatione detestari, multo magis ab eodem pacis auctore credendum est concordiæ æmulatores approbari. Ego ergo Burchardus Dei misericordiâ Episcopus, quia Dei prædio quod inter Leckiam & Lingiam fluvios situm est, non minimas litium flammas, diutissime ad meum tempus usque deductas, inter duas congregationes S. Martini & S. Bonifacii, & nunc inter Arnoldum de Rothe & Henricum de Kuch ipsorumque coheredes invaluisse consideravi, ut illas extinguerem, meorum fidelium tam clericorum quàm laycorum quantum ullum sanius inveniri potuit, inij consilium. Facta itaque ejusdem divisione prædii, sub hujus probata conditione consilii; postquam quod his duabus Ecclesiis & Arnoldo de Rothe & Averarde vidua Henrici de Kuch jam mortui determinatum est, deberet contingere, ego cum earundem Ecclesiarum Radulpho scilicet S. Martini, Herimanno verò S. Bonifacii Præpositis per manum Wilhelmi *legitimi meî Advocati, Idemque Arnoldus & eadem Alveradis, cum ipsorum, ut dictum est, hæredibus, quicquid nobis cum eis ipsisque nobiscum disconvenerat invicem effestucavimus, factâ inter nos & ipsos firma & immobili ejusdem prædii disjunctione. Ego verò & respectu retributionis divinæ, & ea quàm eadem Ecclesia in hoc prædio antiquitus habuerunt, justitia exigente, censum, decimam & omnem sæcularem Iustitiam, cum omnibus quæ de cultis & incultis postmodum ibidem possent provenire, ad has duas Ecclesias in perpetuum usum prædictorum Præpositorum contuli, & fratrum earundem congregationum. Insuper hanc eis concedens potestatem, ut ubicunque in hoc prædio eligerent matrem ecclesiam, & ab omni Episcopali jure liberam, ædificarent. Quod ut ratum maneat & stabile, hanc cartam & sigillo confirmavi, & hos testes fideles adhibui, præpositos Radulphum S. Martini, Harmannum S. Bonifacii, Anffridum S. Petri, Rodulphum de Aldensele, Canonicos S. Martini Albertum, M. Lambertum, Blidgerum, Luzonem. S. Bonifacii, Razonem, Dodonem, Theodoricum. Laycos liberos;* Wilhelmum *Advocatum, Giselbertum de* Werde, *Fredericum de Haveskesdrecht, Theodoricum de Trajecto, Giselbertum de* Welle, *Hubertum de Uvvijck, Harman-*

Harmannum Vist, Gerardum de Oye, Hezelonem de Helmund, *Hugonem de Vorne, Razonem & fratrem ejus, Wezelonem de Trecht, Gerardum de Paveke, servientes: Galonem, Anssridum Knijf, Gerfridum, Lancfridum, Gelperadum, Enffridum de Munchem, Ulfgerum, Lubbertum, Werenboldum. In omnium istorum præsentiâ, nulli penitus, Comiti vel Advocato in supradicto prædio & ipsius cultoribus aliquam concessi potestatem, nisi tantum earum ecclesiarum Præpositis, & suis quos ibi constituerunt Villicis. Actum est publicè Anno Domini* M. CVIII. *Ind.* I. *Idus Aug. sub Regno* Henrici V. *præsidente* S. *R. Eccl. Pascale.*

Burchardus donat Capitulo S. Ioannis quædam bona.

IN *nomine &c. Notum sit omnibus Christianis &c. Quod ego Burchardus Trajectensis sedis Episcopus, pro remedio animæ meæ D. Johanni & Canonicis ejus dedi Ecclesiam Thiedradeskereke sitam juxta* Duble, *cum decimâ & omni utilitate, quæ ad eam pertinet. Concessi autem eam liberam à censu & à circatu; tantum denarii, quos oblationes vocant, indè solvantur; & ad executionem Synodalis justitiæ præposito suum servitium detur, & ut illud firmum permaneat, Hanc cartam fieri præcepi, & impressione sigilli mei stabiliri. Si quis verò irritum facere voluerit & à fratribus istis hanc ecclesiam alienare voluerit, ira Dei maneat super ipsum, & anathemizatus omnibus Christianis sit, sicut Ethnicus & Publicanus. Hujus rei testes sunt clerici: Rodulphus Præpositus, Herimannus Præpositus, Othelricus Præpositus, Focco Præpositus, Lambertus Magister, Albertus, Luitbardus, Rodulphus, Blidgerus; layci Florentius Comes de Hollant. Henricus de Kuc, Harmannus de Merehem, Wichardus Comes, Dodo de Furholt, Coltetin filius Iani, Arnoldus & multi alii. Actum est hec anno Dominica incarn.* M C I. *Indict.* IX. *regnante* IV. *Henrico Imp. anno Regni ejus* 45. *Imperii* 17. *Episcopi dom. Burchardi anno secundo.*

De lite inter Ecclesias de Slidrecht & de Houweningen.

N*Otum sit, quod ego Burchardus D. gr. Traj. Episc. controversiam, quæ erat inter homines de Slidrecht & illos de Hougninke, quā*

 rectius

rectius potui secundam veritatem, & justitiam terminavi. Controversia autem erat hæc: Quod illi de Hougninke *dicebant Ecclesiam suam Bottelkercke vocatam, matrem esse per se liberam, & ecclesiæ de Slidrecht non debere esse subjectam, contradicentibus illis de Slidrecht. Auditi sunt utrique in præsentiâ meâ; & illi de* Hougninke *prolatâ in medium cartâ, quam dederat eis Conradus Episcopus, conati sunt per illam causam suam roborare: quæ tamen plene, & diligentissime examinata, quia legitima non erat, recto judicio repudiata est, & ita causa eorum de Slidrecht invaluit, atque decretum est, quod homines de* Hougninke Ecclesiæ *de Slidrecht deberent esse subditi &c. Et ut in hac re decreti nostri auctoritas stabilis semper permaneat, cartulam hanc inde conscribi, & sigilli nostri impressione roborari & insigniri jussimus. Testes affuerunt idonei &c: Rod. majoris Ecclesiæ Præpositus, Harmannus Præpositus S. Bonifacii, Godebaldus Præpositus S. Iohannis, Engebertus Præpositus de Elste, Adelbertus Capellanus Episcopi: De S. Bonifacio; Bazo, Dodo, Everwacrus, Theod. Adalhardus: De S. Petro; Sighaudus, Lantfridus; De S. Ioanne, Fredericus:* De *S. Mariâ; Rudolphus,* Wezela: *Presbyteri Parochiani; Hugo de Papendrecht, Sigfridus de Duplemunda, Franco de Heraldeskerke, Engelfredus de Almisuethe; Giselbertus de Wolfgersdijcke, Everwacrus de Fornhe, Ravengerus de Herdingfelde, Adelhelmus de Riede: Servientes Episcopi; Otto Castellanus, Gala Scultetus, Ansfridus Schultetus de Muthen,* Wolfgerus *Schultetus de Amestelle.* De *Trajecto: Ansfridus, Giselbertus, Abbo, Lioferus, Gelpradus, Lantfridus, Arnulphus, liberi homines Alegerus,* Wolbodo, *Aldraven, Everwala, Silephs, Sibrandus, Fredebartus, Leo, Adeboldus, Everbalgerus, Herebrandus, Isbodus. Actum est hoc anno Dom. incarn.* M C. V. *Indict.* XIII. *Regnante Henrico* IV. *Imp.*

Burchardi Donatio Eccles. in Wasiâ ad S. Salvat. Collegium.

IN *nomine S. & Ind. Trinitatis, & in honorem omnium SS. Cum opera misericordiæ impensa minimis Christi, Christum reficiunt, speramus etiam illum honorari in illis qui quolibet & humili loco teneantur apud homines, apud* Deum *probantur, meritis excelsi. Ego ergo Burchardus divina misericordia Episcopus contuli fanctis ad Ecclesiam S. Salvatoris, quæ vetus dicitur, Ecclesias de Bockholt, & ecclesf. de*

Haveſche

Haveſche, & Eccleſiam de Axele & Capellam de Hulſt, cum omnibus appenditiis, earum decimis majoribus & minoribus, cultis & incultis, acquiſitis & acquirendis in perpetuum. Volens & conſtituens, ut quod pro meis neceſſitatibus de theſauris Eccleſiæ mutuum accepi, prius ad plenum reſtauretur; poſtea verò pertineat ad tectum reficiendum & ad luminaria, ut per merita ſanctorum mea tecta ſint peccata, & ipſi impetrent lucernam pedibus meis in die tenebrarum & caliginum. Dimiſi etiam ipſas Eccleſias liberas à circatu & ab omni Epiſcopali ſervitio, niſi forte ſit opus in patriâ viſitatione, & præſentiâ Epiſcopi. Quod ut ratum maneat & ſtabile, fideles teſtes in traditione adhibui, cartâ & ſigillo præcepi confirmari. Actum publicè, anno ab incarnatione domini M C VIII. *Indict.* I. *ſub regno Henrici* V. *ſub ſacerdotio Paſchalis Papæ; Burchardo in Trajecto præſulatum agente, ſub præſentiâ & teſtimonio iſtorum Cler: qui ſunt Anſfridus, Luthardus, Engelbertus Præpoſiti, Lambertus. Razo, Adelardus, Gerbertus, Evervvacrus, Albero, Theodor. Ubio, Wichardus, Remfridus, Lebuinus, Reynoldus, Otto, Franco, Gevehardus, Canonici. Layci verò Wilhelmus Advocatus, Wilhelmus Comes, Godefridus, Giſelbertus: & hi liberi, Otto, Ialo, Giſelbertus.*

Godebaldus Epiſcopus XXIV.

SEquitur Godebaldus Friſius, uti volunt, XXIV. Epiſcopus, non impar meritis ſuorum prædeceſſorum, religionis obſervantiſſimus. Hujus tempore Bernardus Clarevallenſis celebris habetur, & Henricus quintus anno M C XIV. contra (a) quoſdam in locis paluſtribus, ultra Friſonum Inſulas habitantes, navalem expeditionem multo ſtudio inſtituit, ſed rebellione Agrippinæ Coloniæ revocatur. Hic Epiſcopus in territorio Trajectenſi in loco (b) paluſtri, qui idcirco Ooſtbroeck dicitur, conſtruxit Monaſterium pro commoditate Religioſorum virorum & fœminarum, in honore Beatæ Mariæ, ac Laurentii Martyris, quod propter ſtrictam Religionis obſervantiam, (c) Carcer ordinis pridem dictum volunt, ſub profeſſione ſancti Benedicti. Anno M C XXII. Idem (d) in Middelburgo oppido Walacriæ Canonicos Regulares propter eorum petulantiam amovens, Religioſos ordinis Præmonſtratenſis, ex Antwerpiâ in locum eorum accitos, inſtituit. Paulo (e) ante, videlicet M C XXI. VI. Non. Martii obiit Florentius Craſſus, Comes Hollandiæ VIII. fraterno (f) amore Traject. junctus Eccleſiæ, cùm præfuiſſet annis XX. tumulatus Egmondæ. Cujus uxor (g) Petronella conſtruxit Monaſterium juxta arcem ſuam in Reynſburch, ubi & quieſcit, cui ſuccedit Theodricus ejus filius Comes IX. ducens in uxorem Sophiam filiam Ottonis Comitis Rheinegg, ex Principibus Palatinis, ex quâ genuit Florentium ſucceſſorem; Ottonem Comitem de Bentem, Baldevinum Epiſcopum, & Peregrinum (h) Præfectum arcis Leydenſis, ac tres filias. Item Henricus quintus Imp. donationem de Iſla & Lecke confirmavit. Sub eodem tempore idem Henricus Imp. Pentecoſten apud Trajectum celebrat, ſuboritur levi ex cauſâ tumultus inter aulicos Cæſaris & Epiſcopi, ita ut Epiſcopus intra Monaſterium, aliquibus ex ſuis captis, aliis trucidatis, ſalutem quærere impelleretur, captus tamen coram Imperatore ſiſtitur, & cuſtodiæ mancipatur, à quâ non (k) longo poſt tempore elapſus eſt. Volunt hujus tumultus auctorem fuiſſe quendã Giſelb. Epiſcop. infeſtũ, quem Imp. pœnâ capitali animadvertendum cenſuit. Abbas tamen Urſpergenſis hoc modo ſcribit: Anno Domin. » incarnat. M C XXIII. Imp. Henr. natalem D. Traj. celebravit. Oritur in ipſis dieb. quædã inter »

Ooſtbroeck Monaſterium carcer Ordinis.

Florentius Craſſus Comes Hollandiæ moritur.

al. infenſum.

 Aulicos

Seditio Trajecti inter Episcopi & Imperatoris officiales.

Henricus quintus, moritur Trajecti, & sepelitur Spiræ 10. Kal. Iunii 1125.

» Aulicos sc. & Episcopi Ministeriales, quæ etiam eò processit, ut universâ curiâ simul & ci-
» vitate commotâ, utriusque partis armatæ concurrerent cohortes; fit clamor confusus, quasi
» à Trajectensibus in Imp. conjuratio sit facta; sicque illis irruentibus & istis resistentibus, a-
» cris committitur pugna, adeò ut multi caderent, plures de oppidanis caperentur, reliqui in
» turrim firmissimam, quæ illic erat, confugerent. Pontifex etiam ipse quasi pravi consilii par-
» ticeps, & ob hoc Majestatis reus habitus, custodiæ traditur, à quâ posteà magnâ pe-
» cuniȩ summâ mulctatus, multis etiam primoribus illarum partium intervenientibus, & max-
» imè Frederico Coloniensi Archiepiscopo, vix redimitur. Demum apud eandem civitatem
» Pentecosten celebraturus, ægritudine, quã diu cælaverat, superatus ad extrema cœpit propin-
» quare, vocatisque qui secum aderant, id est Reginâ Machthilde conjuge suâ, cæterisque pri-
» matibus, prout potuit de Regni statu consilium dedit. Coronam, cæteraque Regalia usque
» ad conventum Principum conservanda, in castello firmissimo, quod Hamerstein dicitur, re-
» poni disposuit, sicque viatico Christi Sacramentorum communicans, diem claudit extremum
» x. Kal. Iunii. Cujus corpus more Regio curatum, Spiram est delatum, & coram multitudi-
» ne Nobilium & inferiorum, clericorum atque laicorum, juxta majorum suorum Mausolea, ho-
» norificè conditum, anno Regni sui xx. Imperii verò xiv. Hic primo sub specie religionis
» patrem excommunicatum Imperio privavit, confirmatus in honoribus, mores mutavit: sed
» post injurias Apostolicæ sed illatas, semper se ipso inferior fuit. Cœpit etiam tunc germi-
» nare discordiæ illius seminarium, quæ sequenti æstate maximò illius regionis damno (quæ
» vulgo *Hollandt* vocatur) morosè & laboriosè, & vix tandem ipso Imperat. copio-
» sum exercitum ducente, terminabatur. Ubi matronâ quædam, cujus nomen excidit, so-
» ror nimirum Lotharii Ducis; cujus & patrocinio confisa Imperatori rebellare præsumebat.
» Anno verò M. c xxiv. Henricus Imperator movit expeditionem contra eos, qui sibi in Re-
» gione *Hollant* contrarii existebant. Hisque licet tardè subactis, ad superiores se partes con-
tulit. Dicta fuit ista Petronella uxor Florentii Comitis, & soror Lotharii posteà Au-
gusti.

Huic Godeboldo (m) Calixtus Romanus Pontifex, ex concilio Remensi, dum malâ valetudine laboraret, per epistolam suam absentiam excusanti, & petenti pro se & successoribus, concessit mitram ac Insulam Pontificiam, quâ Episc. Traject. ob clades passas, multis ante actis annis, usi non sunt. Hic Episcopus recuperavit bona in Siselich alienata, anno M c xx. Et Henricus Quintus Imperator donationem de Comitatu Frisiæ, per genitorem suum Conrado Episcopo factam, renovavit.

TRADITIO MITRÆ PER CALIXTUM.

Calixtus Episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri Godebaldo Trajectensi Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem: Nos quidem personam tuam interesse concilio sperabamus; cæterum sicut ex fratrum tuorum quos ad nos misisti, assertione cognovimus, in itinere à Deo impeditus es, ut ad nos, sine graviore periculo minime potueris pervenire, propter quod absentiæ tuæ paternæ dilectionis intuitu parcimus, confidentes quod in Dei & Ecclesiæ tuæ servitio deinceps secundum facultatem perseverare fideliter debeas: porro Præpositos illos, qui à te tua vice invitati ad con-

ad Concilium se minime præsentarunt, discretioni tuæ committimus, quatenus Canonicam de eis justiciam exequaris: quod enim auctore domino inde à te factum fuerit, hoc ratum habebimus. Præterea pro commissæ tibi Ecclesiæ reverentiâ, & nostræ divinæ ad invicem dilectionis affectu Episcopalem mitram tibi, tuisque successoribus conferendam concedimus. Datum Remis. III. *Kal.* Novemb. *Indict.* XIII. *(id est,) anno* 1120.

IDem Henricus confirmavit Donationem de Isla & Leckâ anno M. c. xxII. Trajecti. Hic idem (n) præbendam Episcopalem perpetuò adjunxit Decano majoris Ecclesiæ, utebatur hoc Proverbio: Corpus dum arctatur penuriâ, haud facilè contemplatur cœlestia. Et similiter Ecclesiam in Occidentali Frisia, quæ Medenblick vocatur, cum suis appenditiis & censu ad Cameram Episcopalem pertinente, liberam à circatu & oblationibus contulit Canonicis Trajectensibus. (o) Restituit etiam, dictante Lothario Aug. per Institiam præposito Majori paludem ad Amerongen, & Thornen & Coten, quam ipse alienaverat, illo nolente pro necessitate suâ, credo, redemptione captivitatis, cum decimis, exceptis iis quæ pertinent ad Ecclesiam de Amerongen, tam in paludibus, quàm in montibus. Synodalem quoque Iustitiam tam illâ de palude, quàm de aliâ in Wercunden & Zeist adjacente supradictæ paludi ex eadem parte Rheni. Actum anno M. c. xxvI. Episcopatus sui xII.

Circa eadem tempora puta M. c xxv. (p) Mathildis Regina contulit ecclesiæ Trajectensi proprietatem suam in Richkercke pro salute Henrici Iv. Imp. consortis sui pro perpetuis cereis, qui Henricus hoc tempore concessit naturæ apud Trajectum, cujus intestina recondita sunt in medio choro majoris Ecclesiæ, juxta viscera Conradi Imp. proavi sui; cui successit Lotharius.

Godebaldus tandem ingravescente morbo, professionem Monachalem Divi Benedicti in Oostbroeck assumens, plenus sanctitate decessit, anno salutis (q) M. c xxvIII. secundo Idus Novembris, cum præfuisset annis xv. Ecclesiæ Trajectensi, sepultus in eodem Monasterio.

a *Contra quosdam in locis palustribus,*] Hæc ferè ex Abbate Urspergensi sumpta sunt, quædam etiam videtur attingere Ubbo Emmius Frisic. lib. 6., sed anni non conveniunt, nec constat satis Hollandosne an Frisios Imperatori rebelles vocet, cum & illi Frisiorum tunc nomine continerentur.

b *Qui idcirco* Oostbroech *dicitur,*] Abbatiæ in Oostbroech & Vrouwen-Clooster (anno 1125. à Godebaldo Episcopo dicuntur fundatæ, jam ante ab Hermanno & Theodorico militibus inchoatæ, & à Mechtilde Henrici V. Imperatoris conjuge dotatæ, anno 1122.; à Pontifice demum confirmatæ, cujus diploma est apud Bekam.

c *Carcer Ordinis,*] Hinc Rupertus ad regimen Abbatiæ Tuitiensis adscitus, propter singularem ejus in sacris literis scientiam, teste Trithemio de scriptoribus Eccles.

d *In Middelburgo Oppido cap. Reg.*] Id factum circa annum 1122. Ejus meminit Guicardinus in descript. Belg. dicitque Abbatiam illam vulgò S. Nicolai vocari, eamq; à Godebaldo quidem reformatam, sed per Guil. Rom. Regem, Hollandiæ Comitem quasi de novo restauratam, cujus ibidem ossa à Frisiis ablata, sepulta sunt: vide Reigersb. Chron. Zeland. cap. 20. & 28.

e *Paulo ante videlicet* 1121.] Scriptores variant; Bockenbergius anno 1123. mortuum tradit, postquam 31. annis præfuisset, Barlandus & alii 22. tantum ei annos tribuunt, videantur accuratissimæ Scriverii notationes ad Annal. vulgares Holl.

f *Fraterno amore Ecclesiæ Tr. junctus,*] Chronicon Magn. Belg. confratrem Ecclesiæ Trajectinæ vocat Florentium, & sanè magni olim principes se in numero Ecclesiasticorum haberi, summæ pietatis esse credebant. Hinc circa hæc ferè tempora 6. Regum, 24. Ducum, 29. Comitum, filios Ecclesiæ Leodiensi adscriptos legimus, & Robertum Francorum Regem inter Cantores in templis psallere solitum. Quin & Imperatores se inter Canonicos numerare patiebantur; quod præbenda Imperialis in Ecclesia Traject. satis superque demonstrat; de quâ extat in libro, quem Cameræ vocant, sequens diploma:

Henricus divina favente Clementia Rom. Imp.[f] semper Aug: & Rex Siciliæ, fidelibus suis, Præposito, Decano, totique Capitulo S. Martini, majoris Ecclesiæ Trajectens: gratiam suam, & omne bonum. Quum antiquissimis retrò temporibus Romanorum Reges & Imperatores antecessores nostri vestram sint experti devotionem, eo quod communi electione & canonicâ Regem Rom: seu Imperatorem pro tempore existentem, & eorum successores, in Canonicum Ecclesiæ vestræ, & fratrem elegistis, *faciendo prabendam ipsius debit. Offic. per duos sacerdotes à Rege, vel Imp. instituendos, qui pro Regibus & Imperatoribus, ac tranquillitate pacis & Regni dominum incessanter exorarent, proinde nostra Imp. Excellent. ad nostram Ecclesiam protectione tenebimur speciali, verùm quia nostra Excellentia innotuit, quod mortuis sacerdotibus prædictis, Regibusque & Imp. interdum in remotis agentibus, neglectum est hujusmodi in vestra Ecclesiâ instituere sacerdotes: Et cùm de his quæ ad Deum sunt, major à nobis diligentia requiritur; nolentes per hujusmodi negligentiam Ecclesiam nostram debitis in hac parte privare obsequiis, Regiâ auctoritate statuimus, ut stipendium prabendæ nobis assignata per manus Theodorici Decani ipsius majoris Ecclesiæ, ejusque successoribus in perpetuum duobus sacerdotibus conferatur, qui illud deservire, &, ut præmittitur, pro nostrâ salute & Imperii tranquillitate idonei existant dominum exorare. Et ut hæc rata maneant, & inconvulsa perpetuò teneantur, sigilli nostri impressione hanc cartam jussimus insigniri. Datum anno Regni nostri* XI. *Indict.* VI. *mensis Maji die* XVI. *In Christi nomine, Amen.*

g *Cujus uxor Petronella,*) Hanc virilis animi mulierem provinciam pro filio rexisse tradit Ubbo Emmius; ac in se arma Imp. Henrici V. concitasse, quod pluribus circa annum C. 1124. exequitur Abbas Urspergensis in Chron. Stokius in Rhythm. de Petronellæ regimine, hæc tantùm.

Ende sy bleef houdende voort an,
Dat Graeffschap van Hollant ghemene,
Met haren Kind'ren die vvaren clene.

De fundatione verò Monasterii in Rynsburch, idem sic scribit:

Ende vvas te Reynsburch begraven,
Dat sy stichte met haren haven,
In de ere der moeder ons Heren
Aldaer leghse noch met eren.

Plura apud Scriverium videnda.

h *Peregrinum præfectum arcis Leydensis.*] Bockenbergius hunc quidem Burchgravium dicit, sed non addit Leydensem, malim ergo Burchgravium Zeelandiæ scribere, hi enim à Peregrino illo descendisse se volunt. Huterus vocat gubernatorem Hollandiæ. Suovius inter liberos Theodorici hujus Peregrinum refert, *primum Dominum de Voirn, Vicecomitem Zeelandiæ, à quo dominos Voirnenses, dominos à Renesse, & ab Heenvliet ulterius descendisse constat*: Certè inter Leydenses Burchgravios nullus Reginus invenitur.

i *Sub eodem tempore Henricus Imp.*] Conr. à Liechtenauw Abbas Ursperg. hæc fere in sequentibus narrat, sed paulo aliter; & quæ hic habentur de Giselberto, sunt in appendice ad Marian. Scotum Dodechini hisce verbis ad annum C 1129. *Rex purificationem B. Virginis Mariæ ap. Altenam civitatem fecit, ubi Giselbertum Trajectens. Ecclesiæ oppressorem decollari fecit 4. Id. Ianuarii.* Quis hic Giselbertus fuerit non liquidò constat, civitatem verò Altenam non ita longe hinc distitam, sunt quæ suadent credere. Inveniuntur nihilominus ap. Hoeningiũ in opere Genealogico, ubi de Honsteiniis agit, quæ huc faciunt sequentia verba: *Chronicon Hildesheimense refert Gisilbertum Laræ dominum (qui Udone Episcopo mortuo, cujus fuerat Advocatus, cum fratribus, pluribusque Udonis consanguineis in clientelam Godeboldi Episcopi Trajectens. se dederat) anno 1123. jubente Imperatore, diris modis trucidatum: reliquis fuga dilapsis.*

k *Non longo post tempore.*) Mersæus per triennium in carcere detentum Episcopum scribit: quod fere ad Imp. obitum fuit, qui anno 1125. Trajecti mortuus dicitur.

l *Cœpit etiam tum germinare.*) Hæc ex Ursperg. Abbate transcripta sunt: Annales tamen nostri harum controversiarum ne meminerunt quidem.

m *Calixtus Rom. Pontifex Concil. Remense.*] Hoc concilium anno 1. Calixti II. P. R. congregatum est, 426. fratrum, teste Onuphrio in Chronico Ecclesiastico; Bellarminus de eo nihil in Chronol. suâ; ut nec Mageburgenses scriptores, aut Platina in vitis Pont. Rom. At Massonus lib. 3. Annal. Franc. Calixtum hac Synodo Remensi Henricum Cæsarem Ecclesiæ hostem pronuntiasse scriptum reliquit, eamque fuisse potissimum causam ejus celebrandæ. Meminit Ursperg. in Chron. ad annum C. 1115. Hessonis cujusdam qui Tractatum pacis inter Calixtum & Regem Henricum scripserat sed frustra; hic investitura Ecclesiarum per manum laicam abrogantur sub nomine Symoniæ, plurimis tum id graviter ferentibus, hic & presbyteris ac diaconis matrimonia prohibentur, vocaturque divinum institutum immunditia: Hic solemni admodum pompa, referente Hessone supra nominato, accensis 427. candelis excommunicatio peracta. Adde quæ traduntur in vitâ Altmanni Episcopi Pataviæ ap. Bavaros. Quæ vero ad Godebaldum Episcopum Tr. spectant, & privilegium gerendæ deinceps Infulæ, ejus rei diplòma, quod extat supra.

n *Hic idem prebendam Episcopalem adjunxit Decano.*] Meminit hujus rei Chron. Magn. Belg. fol. 158. & extat diploma sequentibus verbis, in Archivis, libro dicto Cameræ:

NOtum sit omnibus fidelibus sanctæ Ecclesiæ & huic congregationi Dei & S. Martini devotis; Quia placuit domino ac vener. Episcopo Godeboldo misericorditer quotidianam solicitudinem Decani majoris Ecclesiæ attendere, cujus volens laborem aliquâ temporali consolatione relevare juxta commune consilium Præsulatus sui, prebendam suam in eadem Ecclesiâ eidem perpetuo locavit. Decrevit siquidem hoc beneficium prebendalis stipendii per singulas successiones, tam Præsulum quam Decanorum ita formare, ut post discessum unius, sine omni contradictione alterius in eandem sedem succedentis, Decanus præscriptum beneficium stabiliter obtineat. Quod si etiam is qui eligendus in Episcopũ erit, non fuerit ibidem Canonicus (quod fieri potest) nihilominus tamen Decanus prebendam illius qui obiit scilicet beneficium suum firmiter tenebit, donec ille fiat Canonicus, qui Episcopo successit; cui iterum substituetur Decanus quasi hæres prebendatus, & lege perpetuâ vicarius. Dispositum est præterea ordinabiliter ab eodem Episcopo Godeboldo unanimi & eorum qui præsentes aderant; Quatenus ipse Decanus præfatæ Ecclesiæ generalem Synodum ad honorem

Dei & Christianæ religionis observet ad deputationem Abbatis S. Pauli Synodaliter inductus. Ut autem stabiles sint & inconvulsæ hujusmodi traditiones, sigillo ejusdem Episcopi præsenti ceræ impresso firmatæ sunt, Anno Dominicæ incarn. MCXVIII. *Indict.* XII. *quarto vero ordinationis anno God. piæ record. Episcopi, coram idoneis testibus, Mengodo Majoris Ecclesiæ Præposito, Willibrando S. Pauli Abbate, Hermanno S. Bonifacii Præposito, Theodorico S. Petri Præp. Rodulpho Præp. Lucardo Præp. Athelwino Archidiacono, Rasone S. Bonifacii Decano, Ottone S. Mariæ* Decano, *Alardo, Luzone, Martino, Bernardo, Herborto, Reynaldo, Athelberto, Balderico, Ruvenaldo, Adolpho, Ottone.*

Donatio de Medenblico à Godebaldo.

Ecclesiæ Rectoribus summopere admittendum est subditorum necessitati subvenire commodis temporalibus, ut possint vacare spiritualibus; Corpus enim dum arctatur penuriâ haud facilè contemplatur cœlestia. Unde ego Godeboldus Dei gratiâ Trajectensis Episcopus fraternæ Charitati condescendens, & pro spe futurorum in posterum consulens Ecclesiam quandam in Occidentali Fresiâ in villâ quæ Medenblec vocatur cum omnibus suis appendentiis & censu ad Cameram Episcopalem pertinente & circatu & oblationibus utilitati fratrum in Ecclesia B. Martini Deo *famulantium in memoriam mei concessi. Ita ut hæc omnia per manus eorum ad arbitrium suum disponantur.* Data *Anno dominicâ incarn.* M. C. XVIII. *Indict.* XI. *Anno Episcopi Godebaldi* IV. *ordinat. eodem. Hanc autem traditionem literis præsentibus firmamus, sigilli nostri impressione signavimus: præsentibus idoneis testibus Meingodo Præposito, Lubberto* Decano, *Hermanno præposito, Alwino Archidiacono, Alphero, Blidgero, Gelmaro, Hardberto, Fraberto* Dec. *Lamberto, Anselmo, Thietboldo,* Wichaldo, *Athelardo, Jalone Sculteto, Giselberto, Isbrando, Gerardo, Meurteto, Arnoldo Castellano.*

Paludem at Amerongen. &c.) Comprehenduntur sub eâ palude loca illa quæ circa Rhenum oppidulum & villam Amerongen sita, nunc vulgò de Alphense Veenen vocantur. Diploma autem restitutionis extat etiam nunc, quod hic adjungere placuit.

 De

De paludibus juxta Amerongen, Coten, &c.

IN *nomine &c. Quæ perperam sive à potestatibus per negligentiam per suggestionem aliquorum geruntur, cognitâ veritate in melius commutanda sunt. Hoc enim beneplacitum est coam* Deo, *& coram hominibus. Igitur Godebaldus* Dei *gratiâ Trajectensis Episcopus paludem pertinentem ad Amerongen & Thornen & Cothen, quam semper Præpositi quidem majoris Ecclesiæ cum fratribus suis possiderant. Nos autem pro necessitate nostrâ extraneis vendideramus; cognitâ veritate & justitia illorum coram domino Rege Lothario & principibus regni ipsius, recognovimus & reddidimus, præcepto quoque* Domini *Regis dictante justitiâ & judicio principum, proprietate suâ revestiti sunt. Nos verò decimam cum censu & justitiâ de totâ supradictâ palude illis tradidimus exceptâ solâ decimâ quæ pertinet ad Ecclesiam de Amerongen, tam in paludibus quam in montibus; Synodalem autem justitiam tam de illâ palude, quam de nostrâ pertinente scilicet,* Werconden *&* Seyst *adjacenti supra d. paludi ex eadem parte Rheni Præposito majoris Ecclesiæ perpetuâ traditione concessimus. Ut autem rata hæc permaneant, cartam hanc eis conscripsimus, & sigilli nostri impressione consignavimus. Testes hujus traditionis fuerunt Episcopus Monasteriensis, Theodoricus Episcopus Leodiensis, Albero Episcopus Verdenensis. Thietmarus* Dux *Saxoniæ gener Regis, Henricus Comes Paganus, Com. Arnoldus de Lon, Comes Gerardus de Gelre, Comes Arnoldus de Clive, Comes Adolphus de Huvele, Comes Theodoricus de Oxgoye,* D. *Gerardus de Hostade,* D. *Godefridus de Malsen & frater ejus* D. *Hermannus,* D. *Riquinus de Malberge,* D. *Godefridus de Rienen, Arnoldus Castellanus,* Wlfgerus *de Amestelle,* Weremboldus *de* Wercunden, Wilhelmus, *Hugo, & quam plures alii tam liberi quam servientes Ecclesiæ.* Data *Anno* Dom. *incarn.* M C XXVI. *Ind.* 3. *anno Episcopatus,* Domini *Gadeboldi* XII. *Actum Trajecti feliciter.*

p *Mathildis Regina contulit;)* Hæc filia Regis Angliæ, ut Panvinius tradit, & uxor Henrici V. Imper. hoc ipso anno mortui, quem Itali quartum vocant, quos miror, quare hic Heda sequatur, quandoquidem Germani Henricum Aucupem primum numerent. Diploma Mechtildis sic incipit.

Sub eodem Episcopo.

IN *nomine S. & Ind. Trinit. Mathildis Dei gratia Romanorum Regina &c. Quæ Ecclesiis & Deo famulantibus conferuntur, consentien-*

ferentibus ad æternam retributionem proficiunt. Hoc ego Mathildis considerans tradidi S. Martino in Trajecto, proprietatem, quæ dicitur Richterke, *cum omni utilitate & appendiciis, sicut dominus meus Imp. & ego hereditariâ possessione habuimus, pro remedio animæ dilecti domini mei Imperatoris Henrici, cujus viscera ibidem sepulta sunt in tumulo quo & attavi ejus Conradi Imp. intestina condita sunt, ad perpetuam memoriam eorundem Impp. & meæ peccatricis animæ, ea conditione, ut perpetuâ observantiâ hæc inde exhibeantur. Jugiter die ac nocte, lumen ceræ ad idem sepulchrum in medio choro permaneat. Ecclesiis sc. B. Petri, S. Iohannis & S. Mariæ.* Eleemosina *in anniversario dilecti domini nostri Imp. conferatur secundum arbitrium Episcopi & Episcoporum Ecclesiæ, & quicquid superfuerit, habeant Canonici S. Martini 2. partes in eodem anniversario, & tertiam partem Canonici S. Bonifacii. Ut autem hæc traditio nostræ auctoritatis rata permaneat, hanc paginam inde conscriptam manu propria roborantes, sigillo nostro insigniri jussimus. Signum domini Henrici* V. *Imp. invictiss. Philippus Cancellarius vice Adelberti Archicapellani recognovi. Data* VII. *Kal. Iunii Anno domini* MCXXV. *Indict.* 3. *anno Domini Henrici* V. *Regni quidem* XXVI. *Imperii verò* XV. *Actum est ap:* Wachenīngen.

Sub hoc Episcopo fuit in Germaniâ celebrata Synodus Fridslariæ cui ipse interfuit, teste Goblino in Cosmodr. pag. 221.

q *Anno salutis* MCXXVIII.] Cum Bekâ concordant ferè nostri scriptores. Dodechinus in appendice ad Marian. Scotum annum 1127. habet.

Sub hoc Antistite Henr. V. Imp. Calixto P. R. post multas vexationes remisit jus confirmandi Episcopos & Prælatos, de quo inter prædecessores diu certatum fuerat; cujus renuntiationis diploma cum mihi ad manum esset, nec ab hâc historiâ alienum, hic addendum putavi; quod sequitur:

IN nomine S. & Individ. Trinit. Ego Henricus Dei gratiâ Rom. Imp. Aug. Pro amore Dei, & sanctæ Rom. Ecclesiæ & domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & SS. Dei Apostolis Petro & Paulo, sanctæque Catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum; concedo in omnibus Ecclesiis quæ in regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem, & liberam consecrationem; possessiones & regalia S. Petri quæ à principio hujus discordiæ usque ad hodiernum diem sive temporis patris mei, sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo eidem & Ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter curabo, possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum, & principum & aliorum tam clericorum quam Laicorum, quæ in guerra istâ amissa sunt, consilio Principum, vel justitiæ

quæ

quæ habeam reddam: quæ non habeo, ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem domino Papæ Calixto, sanctæque Rom. Ecclesiæ, & omnibus qui in partibus ejus sunt vel fuerunt, & in quibus S. R. Eccl. auxilium postulaverit à me; fideliter juvabo, & de quibus mihi fecerit querimoniam debitam sibi faciam justitiam. Hæc omnia acta sunt consensu & consilio Principum quorum nomina subscripta sunt: Adelbertus Archiepiscopus Moguntinus, Fredericus Archiepiscopus Coloniensis, H. Ratisponensis Episcopus, Otto Bambergensis Episcopus, Bruno Spirensis Episcopus: H. Augustensis Episcopus, Godebaldus Traject. Episcopus, Uldaricus Constantiensis Episcopus, H. Fuldensis Abbas: Henricus Dux Bavariæ, Freder. Dux Sueviæ, Bruno Dux Saxoniæ, Dietboldus Marchio Cambiensis à Vochburg, Godefridus Palatinus C. Rheni, Otto Palatinus Comes à Wittelsbach, Engelbertus Marchio Istriæ, Berengarus Comes Habsburgi, Theodericus Comes Montisbelligardi, & alii quam plures.

ᵇ Priusquam vitæ Godebaldi Episcopi finem faciam, diploma, quod sequitur, de Donatione Tieselinsfkercke Ecclesiæ S. Petri facta, cujus Heda non meminit, operæ pretium duxi hic adscribendum.

IN nomine &c. Ego Godeboldus Dei misericordia Traject. Eccles. humilis minister Ecclesiam mei Iuris in Hollant quæ vocatur Tiezelinesfkerka B. Petro in Trajecto ac fratribus in Ecclesia B. Petri Deo sanctoque Petro devotissime servientibus in perpetuum tradidi, quatenus ejusdem ecclesiæ fructu eorundem fratrum sublevetur indigentia, & continua eorum prece mea apud Deum augeatur memoria. Quia verò fratrum utilitati eandem Ecclesiam assignavi ac libens donavi, fratres iidem integram habeant potestatem, in quos voluerint usus eam deputare scilicet salvâ ejus dispositione se suosque successores adjuvare. Ne verò quispiam irritum hoc facere, ac fratres in hujus Ecclesiæ dono, seu proprietate lædere præsumat, manuscriptum hoc sigilli mei impressione notavi, & rem gestam banni mei auctoritate confirmavi, & in altare beati Petri reponi præcepi, multisque de clero astantibus & de populo, ad prædictam Ecclesiam Deo sanctoque Petro manu meâ in perpetuum obtuli. Facta est autem hæc traditio Anno Dominicæ incarnat. M.C.XXVI. Indict. IV. Anno Regis Lotharii primo, anno verò Episcopatus mei XIII. VIII. Id. Iulii Trajecti in Christi nomine feliciter. Sub testimonio Cleri & valentium laicorum, præsen-

Tiezelinsf-kerck.

præsentibus videlicet, Lubberto Decano majoris Monasterii; Adalvvino, Luthardo, Hardsberto, Ottone, Cunerado, Temone, Adelardo. Henrico Decano de S. Bonifacio, Wichardo, Blichero, Simone, Hezelone. Præsentibus etiam laicis Domino Godefrido de Malsen, Theodorico Comite, Arnoldo Præfecto, Wlfgardo de Amestelle, Gerhardo Telonario. Wilhelmo de Wercunden & fratre ejus Ruthardo.

Andreas Episcopus XXV.

Comes Aquilini montis, in Arenberch.

Comes Gugernorum, id est de Kuyck.

GOdebaldo defuncto, successit (a) Andreas ex Comitibus antiquæ gentis Gugernorum XXV. Episcopus, vir prudens & gravis paci & tranquillitati suorum multùm intentus. Hic Hermannum Comitem Gugernorum, sive fratrem, sive nepotem suum (incompertum habeo) à Theodrico Comite Hollandiæ in ultionem Florentii proavi sui apud Hamerithem occisi, palam & occultè hostiliter impetitum, ac similiter Godefridum Comitem Aquilini Montis, (hunc de Arenberch, illum de Kuyck vulgus appellat) fratres ægrè illi reconciliavit, pacemque composuit hâc conditione alias insperatam. Hermannus pro mulctâ & liberatione animæ occisi Comitis à fundamentis erigeret (b) Monasterium, atque dotaret, in perpetuam memoriam. Unde factum est, quod in agro, qui Rheno & Wahali interjacet haud longè à fluvio Lignia corruptè, (c) Linea rectius, (sic vocato quia labore militari Romani instar regulę hanc fossam ex Rheno in Wahalim ac Mosam deduxere, pro recrescentibus aquis derivandis) insigne conderetur cœnobium, in quo Religiosi (quos Præmonstratenses à loco, alii Nortbartinos ab auctore nominant) quorum vita, quia tunc recens institutus ordo, magno in precio habebatur, acciti ex Lauduno collocantur. Quibus etiam præficitur Abbas Robertus, non minus sanctitate, quàm Regio sanguine clarus. Nomen (d) autem inditum

Insula Mariæ Cœnobium à Comitibus de Kuyck institutum.

Regis Angliæ munificentia.

insula Mariæ ipsi loco, quem Rex Angliæ contuitu ipsius Abbatis, Calice aureo, infulis auro gemmisque contextis, nec non ære legali copioso ac pavimento Tessellato, quod adhuc visitur, opulenter adornavit. Habuit itaque initium eodem reconciliationis anno, scilicet M C XXVIII, quarto Kal. Julias. Sed heus, *manet altâ mente repostum* hoc conceptum odium, ut verbis utar Virgilianis. Frisiis enim rebellantibus, Florentius cognomento Niger se jungit adversus Theodricum fratrem. Quibus suppressis, recipitur Florentius in gratiam ex auctoritate Lotharii Imp. Augusti, utriusque avunculi, postquam Alemaria oppidum atque provincia Caninefatum (Kenemaros vocant) jam ferro igneque vastata erant. At Florentius Co-

Florentius Niger jungit se Frisiis contra Theodricum fratrem Hollandiæ Comitem.

Florentius Episcopi Neptim ambit.

mes instigantibus Nobilibus quibusdam, Helwigim puellam formosam Hermanni atque Godefridi Comitum ex sorore neptim, ex Principe de Rothen procreatam, sub tutelâ Hermanni degentem, eo inconsulto, in matrimonium appetebat, obstitit Hermannus conatibus Florentii, adjutus viribus Godefridi Comitis, atque Andreæ Episcopi. Unde recrudescente odio, Florentius infert molestias. At Trajectenses, rarò concordes cum Episcopo, partim metu Lotharii Cæsaris, partim affectione, Florentium in civitatem recipiunt, & emittendi, recipiendique se potestatem faciunt, auxilioque fovent, ita ut in Episcopi opprobrium, præsidium Episcopi ac vicos aliquos flammis consumeret: inter quos erat & pagus, quem oram Leccæ flu. sive Lexmundam vocant. Quo provocatus Hermannus, atque secum in animo revolvens, quonam pacto injuriam ulcisceretur illatam, tendit ad insidias, & submittens latenter, qui præstolarentur manè egredientem Trajectum, cum paucis ad venationem, haud longè ab urbe, in loco dicto Abstede, frustra quærentem fugam, collabente equo, occiderunt. Ipse autem Hermannus patrator per Lotharium Augustum, qui cædem nepotis permolestè ferebat, ex sententiâ Principum, dignitate ac titulo (e) Comitis, quò fulgebat, privatur perpetuò. Theodricus quoque Comes in ultionem fratris Hermannum atque Andream Episcopum profligavit, exuens illum omni Dominio suo, quod etiam in solitudinem redegit, incolas omnes percutiens in ore gladii. Ambo tamen per obitum Lotharii in gratiam à Theodrico recepti, ad sua redierunt. Quo tempore Fulcoldus quidam miles, conscius necis hujus

Barne Monasterium ordinis Præmonstratensis.

ex (f) arce suâ quæ Barne dicitur, citra Mosam sita, qui vindictam Theodrici evaserat, pro

recep-

reconciliatione construxit Ecclesiam ac Monasterium similiter ex professione Præmonstratensium, quod etiam nostrâ ætate per Abbatem regitur. At Andreas Episcopus amovens sacerdotes ab Staurensi Ecclesiâ ob dissolutos mores, traduxit illuc viros ac fœminas religiosos ex Oostbroeck, cumque jam utiliter & honestè per decem annos Ecclesiam sibi commissam administrasset, Decessit Kal. Iunii, sepultus apud Prædecessores anno M C XXVIII. alibi XXXIX. Huic Conradus (k) tertius Romanorum Aug. renovavit donationem Comitatuum de (g) Oostergou (g 2) & Westergou, per alios Reges & Imperatores antea collatorum, quos Lotharius Aug. Ecclesiæ iterum ademerat, & Comitatui Hollandiæ univerat, præbens perpetuum discordiarum fomentum. Pro confirmatione autem hujus rei subjecimus literam Conradi Regis.

Staurensis Ecclesia reformatur.

Andreas Episcopus moritur 1139.

Restitutio comitatuum Oostergouwe & Westergouwe.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divinâ largiente clementiâ Rex Romanorum III. *Scimus & verè credimus, quod qui copiosus est in misericordiâ, per quem & Reges regnant, propter hoc suos constituit Rectores in hujus peregrinationis & sæculi viâ, ut bene se regentes, & alios, postmodum secum regnent in Patriâ cœlesti. Quod nobis utique justè & misericorditer eventurum speramus, si unicuique suam justitiam pro viribus nostris conservemus. In ipsam itaque justitiam pro Dei amore fideliter intendentes, notum esse volumus tam futuris, quàm præsentibus, cunctis Christi nostrisque fidelibus, qualiter Comitatum quendam Frisiæ, nomine Oostergouwe S. Martino ad ecclesiam Traj. monitu & petitione venerabilis ac fidelis nostri Andreæ ejus sedis Episcopi justè resignavimus, quem injustè eidem Ecclesiæ ablatum pro certo comperimus. Dederat sanè prædictum Comitatum Traj. ecclesiæ Divæ recordationis Henricus* IV. *Imp. Aug. tum pro remedio animæ suæ, tum propter amorem & servitium venerabilis viri, & fidelis sui Conradi, ejusdem sedis Episcopi. Cujus donum filius ejus Henricus bonæ memoriæ* V *Rex,* IV *verò Imp. Aug. iterando renovavit, & renovando authoritate & privilegio suo confirmavit. Nunc igitur aliquamdiu sub prædecessore nostro Lothario Imp. prædicta Ecclesia suo jure & prædicto Comitatu caruit, ulterius eam suo jure carere nolumus, sed secundum monitionem fidelium nostrorum, in debitum statum ei reddendo Comitatum, eam reformamus secundum hoc, quod in privilegiis Ecclesiæ veritatem invenimus. Ut igitur antiqua donationes, & nostræ resignationis authoritas immobilis & inconvulsa per succedentia tempora permaneat; hujus attestationis paginam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri jussimus. Testes quoque subnotari præcepimus, quorum nomina hæc sunt. Thitvvinus S. Rufinæ Cardinalis Episcopus, & Apost. Sedis Legatus, Arnoldus Coloniensis Archiepiscop. Albero Treverensis Archiepiscopus, Embrico Wirzeburgensis Episcopus, Albero Leodiensis Episcopus, Wernerus Monasteriensis, Udo Osnaburgensis, Stephanus Metensis, Nicolaus Cameracensis Episcopi. Walra-*

Comitatus Oostergou & Westergou donantur Ecclesiæ Trajectensi.

vius Dux, Wilhelmus Comes Palatinus, Godefridus Comes Namucensis, Henricus Comes de Zutphen, Arnoldus Comes de Clivo, Adolphus Comes de Saffenberch, Adolphus Comes de Monte, Conradus Comes de Loen, Conradus de Haghen, Henricus de Hirstelhusen, Theodor. & frater ejus Rothgerus de Duria, & alii quam plures. Data V. Idus Aprilis, Indictione I. Anno Dominicæ incarnationis CIↃ C XXVIII. *regnante Conrado Rege Rom. tertio, primo anno Regni ejus. Actum Coloniæ, in Christo feliciter, Amen. Signum Conradi Rom. Regis* III. *Ego Arnoldus Cancellarius recognovi, & recensui vice* (i) *Archicancellarii Moguntini.*

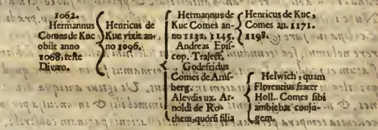
Villa Alburch dicta Babilonia.

Idem Andreas Abbati ac Monachis sancti Trudonis concessit in villâ (k) Alburch, quæ & Babilonia dicitur, Ecclesiam ac decimas, quæ Episcopi esse consueverant, quia profugus illic forsan receptus fuit. Discordiam quoque inter majorem atque sancti Salvatoris Ecclesias, super ordine ministerii in Paschâ, Pentecoste, atque natali Christi servando antiquam exstinxit, & ne in posterum exsuscitaretur, contribuit ex suis in Puttâ & Ermellostipendia perpetua. Et intuitu ejus Lietardus Episcopus Cameracensis contulit utrisque Ecclesiis altaria duo in Westerloo & Oulo M C XXIV. (l)

Contulit Andreas, etiam Ecclesiæ sancti Salvatoris certas proprietates ad Illam flu. versus Gaudam & Haestrecht, & Ecclesiæ sancti Iohannis Traject. parochiam in Boesinchem, M C XXXI. sub Lothario Augusto.

a *Successit Andreas &c.*) Ex Præposito Leodienti Episcopus Ultrajectinus factus. Sed Gugernos populos quod Cukienses appellat, minus placet; cum gens illa latè sese olim extenderet, & apud posteros hi exigui tantum, Dominii proceres fuerint. Annon à Cauchis dicti? Cujus originationis meminit non nemo.

Pars Stemmatis Cukiensium.

b *A fundamentis erigeret Monasterium,*] De fundatione Monasterii Insulæ S. Mariæ, vulgò Marien-weerdt in Bataviâ sic in schedis Brockii invenio: *Anno 1128. 4. Kal. Iul. fundata & dotata fuit ab Hermanno de Cuyek Comite.* Hujus meminêre plerique scriptores nostri. Fuit autem olim celebre id monasterium, nunc præter tenues ruinas nihil ejus superest.

c *Lignia corruptè.*) An Linea sive Lignea sit fossa à Rom. facta, quam Corbulonis vocat Ortelius, negat Cluverius, pluribus adductis in contrarium rationibus, lib. 2. Germ. Antiquit. cap. 31. in quâ is opinione adversarium est nactus Ioh. Pontanum, in medium relinquo; uterque enim suam sententiam propugnat libris eam in rem scriptis. Videantur etiam Lipsii Comm. in XI. Annal. Taciti.

d *Nomen autem inditum Insulæ Mariæ,*] Meminit hujus A. Miræus in Chron. Præmonstratensi ex Ioh. Bekâ, & addit Primum Abbatem Robertum ex Regio Anglorum genere, Henrici I. nempe nepotem fuisse.

e *Titulo Comitis privatur perpetuò,*] Erant illi Comites non ut hodiè hæreditarii, sed officiarii; nec puto Heremannum Comitem dictum respectu bonorum Cuyckensium, sed quod esset Burchgravius vel præfectus Trajectens. ut ad Bekæ Chronicon fusius indicavi.

f *Et arce suâ de Barne,*] De hac fundatione præter nostros Annales, scribit Miræus in Chronico Præmonstratensi, & lib. 2. cap. 59. Diplom. Belg. Ubi dicit Fulcoldum illum assumptâ veste Regulari, ibidem anno 1149. decessisse.

g *Conradus tertius Imp.*] Variant exemplaria nunc tertium nunc secundum appellantia: Onuphrius tamen ubique III. vocat, ut scriptores plerique: Sigonius nihilominus, Martinus Polonus, aliique pauci secundum hunc dixêre ejus nominis Imperatorem.

(g 2) *Renovavit donationem Comitatuum Oostergou & Westergou,)* Emmius aliique Frisici scriptores Oostergoam & Westergoam has Provincias appellant, latissimas sanè, & quibus magna pars Frisiæ Orientalis continetur; quarum accuratam descriptionem dedit Ubbo Emmius Rerum Frif. libro, 1. & passim toto opere, Kempius quoque videri poterit libr. 2. de origine & qualitate Frisiæ. Hujus autem donationis aliquam verisimilitudinem addunt ea quæ Abbas Urspergens. de dissidio inter Conradum electum Regem & Henricum Ducem Saxoniæ adducit. *Mediatores (inquit) per triduum huc atque illuc transmeantes, nihil profecerunt: Rex enim non aliter compositionem fieri voluit, nisi Dux quædam de his, quæ à Lothario acceperat ac possederat, resignaret.* Quæ verba huic loco optimè conveniunt, & quæ de hac restitutione referuntur, ex parte confirmant. Quæ etenim Lotharius prioribus possessoribus adempta suis contulerat, Conradus restituenda optima ratione putabat. Gouwe sive Goa, ut & hoc obiter addam, Germanis est, quid Latinis pagus; sic *Lobedengouwe, Neccergouwe, Pleungauwe, Haspengouwe, Henegouwe,* vide Origines Palatinas Freheri.

h *Thitwinus S. Rufinæ Card.*] Urspergensis Abb. dicit Chunradum fratrem Friderici Confluentiæ ad Rhenum electum anno 1128. & sequente regnum accepisse præsente Theodwino Episcopo Card. Onuphrius, sub Innoc. 2. ad annum 1130. nominat inter Cardinales Theowinum Episcop. Card. Portuensem.

i *Vice Archicancellarij Mogunt.)* Fortè Archicapellani; nomen non additur, verùm Serrarius de Archiepiscopis Moguntinis, Adelbertum quendam eo tempore Moguntina sede potitum indicat.

k *In Villa Alborch,*] Extat hodieque locus non procul ab oppido Heusden ejus nominis; quo etiam familia olim celebris ex Heusdanâ stirpe oriunda, ut insignia totam præferentia indicant, dicta; ex quâ sub Bernulpho vixit anno 1026. Vulfardus de Alburg. item Eppo de Albuch anno 1031. Postea Thruteke de Alburch, & alii deinceps.

l *Altaria duo in Westerlo & Oulo M CXXXIII.)* Sic restitui pro *alterna* & 1124. Nam si anno 1128. decessit Godeboldus, quomodo anno 1124. potuit Lietardus Cameracensis Episcopus intuitu Traject. Episcopi Andreæ successoris Godeboldi, donationem illam facere? In meis schedis est annus 1133. Altaria etiam olim dicebantur templa vel sacella ut ex non uno diplomate dedici. De Lietardo verò Episcopo Camerac. sic Rob. de Monte ad annum 1127: *Contra cui post Burcardum Hermannus Episcopatum tenuit; quo post triennium extruso, Lietbardus ei successit, qui & ipse post quatuor annos repudiatus Nicolaum successorem habuit,* hujus diplomatis exemplar continet.

Quod tradit Canonicis SS. Martini & Bonifacii in Trajecto, duo altaria, Westerlo scilicet & Oulo libera ab omni persona & conditione excepto quod ibi cantaturus sacerdos duos Antvverpiensis monetæ solidos in festo S. Lucæ Euangelistæ per singulos annos Episcopo Cameracensi persolvat. Actum anno incarnat verbi M CXXXII. *Indict.* III. *præsulatus domini Lietardi tertio.*

m *Contulit Andreas Eccles. Salvat.)* Diplomatis vel donationis verba sunt, quæ sequuntur:

Ottone, Ascelino, Ingelberto; Fraberto, Rodolpho; & Clero Traject. propemodum universo: Liberis; Hugone Advocato, *Godefrido Comite, Herimanno fratre ejus,* Adam, *Denizone, Germago,* W*altero de Stapele: Ministerialibus;* Alphero, *Ionatha fratre ejus,* Alberone *& fratribus ejus,* W*arnero & Gerhardo fratre ejus.*

Idem Episcopus Andreas dedit eodem anno Canonicis & Ecclesiæ S. Salvatoris, decimas & novalia in Rijswijck, extat & diploma donationis decimarum in Bodegraven eisdem factæ, anni M C XXXIV. Indict. XII. Episcopatus verò VII.

Aliud item de bonis in Bosinchem, quæ ad usum Collegii D. Ioan. Bapt. tradidit, cujus donationis exemplar sequitur.

IN nomine patris &c. Sciant fideles &c. Quoniam ego Andreas *Traject. Ecclesiæ Pontifex humillimus inter Præpositum Harmannum & Canonicos Ecclesiæ B. Baptistæ domini medius, caritate mecum mediâ Ecclesiam & curtim in Buesichem à manu Præpositi suscepi, & utramque ipso petente & concedente cum omni allodio, quocumque situm est locorum appendente, exceptis feudi dominorum liberorum Amelrici, Giselberti, & quatuor ministrorum Suethgeri, Alberti, Harnoldi, Gozwini, & cum omni ea libertate Iustitiæ, quæ ipse & omnes antecessores sui ante ipsum sunt usi, in augmentum præbendarum canonicor. supra memoratæ Ecclesiæ, pro salute meâ piè in Christo donavi. Decimas verò dictorum Altarium in Hoghe & Geschoron ab eisdem cann. suscepi, & eas in usum suum Præposito commisi; ita tamen ne quoque ab Ecclesiâ prædictâ elongent. Ad hujus rei sanctionem cartam hanc jussi fieri, & nota sigilli mei signari. Siquis autem &c. Hoc factum est anno Dom. incarnat.* M C XXX *Indict.* IX *Regnante Rege Lothario anno* VII *Regni, & anno* IV *Episcopatus D. Andreæ Pontificis hum. Trajectensis Ecclesiæ. Testes de S. Martino, Hardbertus Præpositus, Lutbertus Decanus, Simon filius Comitis Holland.* W*ernerus Præpositus de Berth, Conradus, Henricus, Adelard; de S. Bonifacio;* W*ichardus Decanus, Blitherus, Sibrandus, Simon,* W*inimannus, de S. Petro Decanus, Theodr. Freso, Rudulphus Albero, Altetus, Everhard, Odoldus; de S. Maria, Arnoldus Decanus, Rodulphus, Alwinus &c.*

Est & in Adversariis meis sententia ex originali descripta hujus Episcopi, quâ parochianis de Mij quidam ager ablatus, adjudicatur, quam hic ad calcem vitæ ejus de verbo ad verbum adjungendam curavi:

IN Nomine Sanctæ & individuæ Trinit. Notum sit omnibus, &c. Quod ego Andreas Dei *providentiâ Trajectensium Episcopus, Parochianis de Mij terram suam quondam eis*

à Giselberto violenter ablatam, & postmodum audito clamore & querimoniâ eorum in præsentiâ meâ astante Clero & laico populo justo judicio eis adjudicatam & recognitam, tum pro fidelium meorum petitione, tum etiam pro illorum servitio, & maximè pro gratiâ Dei, quia justam eorum causam cognovi, liberè, & absque impedimento tradiderim, & in perpetuum possidendum ipsis eorumque hæredibus donaverim. Terra verò eis adjudicata hac est, ex quâ solvent decimam, censum & Iustitiam Ecclesiæ B. M. in Trajecto ad prabendam fratrum quicquid continetur inter fossatum, quod est terminus terræ illorum de Kamerka, & inter veterem terram illorum de Mi quam Teutonicè ... Quod ut ratum & inconvulsum in posterum permaneat, hanc eis inde testamenti paginam in munimen ... conscribi, & sigilli nostri impressione confirmari jussimus. Actum est autem anno dominica incarnationis M C XXXI. *Indict.* IX. *Regnante Rege Lotbario* II. *anno regni ejus* VI. *Anno verò Episcopi domini Andreæ* III. *Huic confirmationi hi testes affuerunt, Rengotus Præpositus, Luithardus Præpos. Arnoldus Decanus de S. Mariâ, Frabertus* Decanus; *Arnoldus Castellanus, Alfero Sculeetus, Gerardus Telonarius, Egbertus de Amestelle, Harmannus de Worthen, Bero de Wesopa, Bertole de Lindescot, Godefridus de Amestella.* Sigillum non appendet; sed in cerâ candidâ pergameno impressum, scutellæ instar concavum.

Heribertus Episcopus XXVI.

POst Andream eligitur Hadbertus sive Heribertus, uti nummi (a) cusi testantur XXVI. Episcopus, natione Frisius, ex loco Betom (b), vir integer, & Ecclesiasticum statum ad pristinum vigorem reducens. Hic dum Romanum accederet Pontificem, consulturus illum certis de causis, rediens invenit apud Trentinos, (c) magnos tumultus concitatos, auctoribus Grunis, quorum pars templum Divæ Walburgis occupaverat & munierat, quos per crebras oppugnationes ad deditionem coëgit: Interdicens eis structuram mœnium, committens duobus fratribus, uni in Gruningâ, alteri (d) Præfecturam in Cœvardiâ, perperam in hoc posteris consulens. Nam usque in hunc diem Episcopi ipsi liberè judicabant.

Trentani tumultuantur.

Gruni pro Gruninganis

At Otto Comes (e) Ricomagi ex stirpe Palatinorum Præfectus in (f) Benthem, sororius Theodrici Comitis grassabatur in Twentanos: cui Pontifex Heribertus viribus impar, nec valens resistere, accito tandem in subsidium Hugone, cognomento Butyro, ex nobili familiâ illorum de Arclo, cum magno equitatu, tandem apud Heemsheim sive Omersheim, juxta alios, initâ crudeli pugnâ, occisis multis, aliis partim captis, partim per latibula sylvarum salutem quærentibus, Otto capitur cadente Ottone Comite in Biele, & Trajectum deducitur. Quod audiens Theodericus Comes, illicò circumvallat urbem obsidione, adjuncto sibi Iohanne (g) Principe de Arclo, fratre ipsius Hugonis Butyri, quo animum Comitis irati sibi conciliaret, quia frater adhærebat Episcopo. Ignarus Episcopus salutis humanæ, scilicet ad cœleste subsidium intendit, cumque decretum fuisset oppugnare civitatem, quo illam ab ingruente periculo liberaret, provocat hostes ad pugnam, designatur locus ex arbitrio utriusque, at ingruente die pugnæ, Episcopus jubet cives omnes esse in armis, quos custodiis turrium ac mœnium distribuit, prohibens nequis portas exeat. Ipse (h) verò congregato

Otto Comes Palatinus capitur.

Sacerdo-

Sacerdotio, & omnis ordinis clero Pontificialibus indutus, cæteris juxta dignitatem religiosis vestibus accinctis, & vexilla atque insignia crucis ferentibus, portis erupit, hostibus obviam procedens, qui e conspectu credentes exercitum armatum propter candorem resplendentem adventare, ad prælium se præparant, appropinquans autem inermis Episcopus sacro cum exercitu, admonuit Comitem ab oppugnatione desisteret, obsidionem solveret, atque retrocederet, ni anathemate ac diris feriri vellet. At Comes compunctus pietate & religione, animum flectit ab ira, ponit furorem conceptum, fatetur reatum, ac depositis armis supplex petit veniam & meretur, datisque osculis, & junctis dextris fit amicitia, ac fœdus novum percutitur, liberatur Comes à captivitate, qui arcem (i) suam Benthem beato Martino tradidit, ob devotionem & rursum in beneficium recepit, ea conditione, ut Episcopo liber esset introitus & exitus in arcem, in qua & Oratorium & aulam pro residentia sua sibi reservaret. Erat hic forma corporis egregius, qui paulo post ab Hermanno (k) Comite de Schalewick vel Stalicke dolendâ morte perimitur, & Otto filius Theodorici, nepos ejus successit in Comitatum ac Præfecturam de Benthem. Anno quoque M C XXXVIII. perrexit Theodricus Comes Hierosolymam devotionis causa, & sequenti anno reditum faciens per urbem Romam, ubi Monasteria in (l) Egmonda atque Reynburch à majoribus suis partim fundata atque instaurata, protectioni sancti Petri sub annuo censu submisit: quæ Innocentius Papa II. suscipiens, perpetuò ab omni ordinatiâ potestate exemit, favente & approbante Heriberto Episcopo. Non longè post, videlicet anno M C XLVIII. conflagravit (m) major pars civitatis Trajecti, majori & sanctorum Petri & Pauli, atque Iohannis templis omnino consumptis flammâ, una cum Oratorio sanctæ Crucis; Ecclesia sancti Salvatoris, non absque miraculo, à tanto incendio intacta permansit, cum imagine Salvatoris ex favillis asservatâ, quæ adhuc visitur. Tum futuris periculis prospectum est; pro aquarum commoditate undique acquirendâ ordinatæ fossæ per urbem, atque aquæ è Rheno inductæ, quæ in Vectam fluv. perpetuò decurrerent. Unde jam urbs & pontibus ornatior, & sedandis incendiis, vehendisque commerciis longe instructior, apparet.

Episcopus inermis religiosè movit hostes ab obsidione.

Otto Comes occiditur eiusComitatum Benthemensem donasset S. Martino.

Theodoricus Comes Hollandiæ Egmondam & Reynsburgam Monasteria donat Papæ Innocentio secundo.

Rhenus derivatur in fossas urbis ad incendia restinguenda.

Heribertus itaque plenus dierum, cùm annis præfuisset duodecim, ultimum naturæ persolvit debitum III Idus Novemb. anno M C L. adjunctus prædecessoribus suis in majori Basilicâ. Hic impetravit pro Ecclesiis Trajectensibus à Conrado III. Rom. Aug. auctoritatem eligendi Episcopum, quam Eugenius Papa tertius approbavit, ut ex literis subnotatis constat.

Heriberti obitus.

Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis filiis, Decano & Capitulo Ecclesiæ Trajectensis, gratiam, gloriam & Apostolicam benedictionem, Supplicatio charissimi in Christo filii Conradi tertii Regis Romanorum illustris, nobis per dilectum filium Conradum ipsius fratrem, vestræ Ecclesiæ Præpositum, propter hoc ab eodem Rege ad Romanam curiam destinatum, continebat, ut privilegia per Romanorum Reges & Imperatores antecessores suos Ecclesiæ vestræ concessa, nec non privilegium ab ipso Ecclesiæ vestræ prædictæ concessum, auctoritate Apostolicâ dignaremur confirmare, cujus privilegii tenor talis est.

Diploma Eugenii Papæ pro eligendo Episcopo.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divinâ favente clementiâ Rex Romanorum tertius: Si Ecclesias Dei amplificamus & earum jura Regali auctoritate tuemur & confirmamus; antecessorum nostrorum piorum Regum vel Imperatorum exempla imitamur, & hoc nobis ad regni nostri celsitudinem, & præcipuè ad animæ nostræ salutem profuturum non ambigimus. Et propter tam futurorum quam præsentium Christi nostriq; fidelium Regni noverit industria, quod nobis apud Trajectum civitatem residentibus, & de pace ac de statu Regni tractantibus, fidelis noster Hardbertus ejusdem loci venerabilis Episcopus, (n) Conradus frater noster Præpositus, Decanus *&*

Capitulum Majoris Ecclesiæ dictæ civitatis ad nostram præsentiam venerunt, nostræ celsitudini supplicantes, ut sicut antecessores nostri pii Romani Reges & Imperatores, ipsam ecclesiam Trajectensem multis honoribus & privilegiis dotaverunt: Sic nostra Regalis excellentia ipsorum vestigia imitando, dictæ Ecclesiæ aliquam honoris prærogativam concedere dignaremur. Nos itaque considerantes, quod Regalem decet excellentiam, illos honorare debere prærogativâ ampliori, quorum devotionem continuis obsequiis experimur, attendentes etiam nos & antecessores nostros (o) Reges & Imperatores in dictâ Ecclesiâ à fundatione ejus inter Canonicos primum locum obtinere, nostramque præbendam in eâdem duos deservire sacerdotes, pro nostrâ salute & Regni tranquillitate ac pace Dominum exorantes, & dicti Hardberti venerabilis Episcopi fidele servitium, ac dilectorum nobis Decani & Capituli grata obsequia & devotionem frequentem, quâ nostram Regalem excellentiam & dilectam conjugem nostram Gertrudim Reginam per aliquod tempus in ipsâ civitate commorantem plurimùm honorarunt; Et propter hoc volentes eandem Ecclesiam majorem Trajectensem honoris prærogativâ speciali sublimare, ob remedium animæ nostræ, & animarum Domini Henrici III. Avi nostri, (cujus viscera in ipsâ Ecclesiâ pro pignore sunt sepulta;) & (p) Henrici IV. avunculi nostri Imp: nec non interventum dilectæ conjugis (q) nostræ Reginæ prædictæ, ac Conradi fratris nostri charissimi, ejusdem Ecclesiæ Præpositi, jus eligendi & instituendi Episcopum in ipsâ Ecclesiâ, quod ad Reges Rom. & Imperatores pertinere dinoscitur, & ab antecessoribus nostris Regibus & Imperatoribus usque ad nostra tempora est devolutum, & deductum, antedictis Præposito, Decano, ac Capitulo ecclesiæ Trajectens. ac dilectis nostris Præposito Decano & Capitulo Ecclesiæ sancti Bonifacii ejusdem loci, eidem majori Ecclesiæ ab earum fundatione speciali fraternitate, ut nobis innotuit, conjunctis in donationem perpetuam Regali magnificentiâ concedimus in donum, & damus potestatem nostram omnimodam à nullo successorum nostrorum infringendam; ut cùm Episcopatum prædictum vacare contigerit, iidem Præpositi, Decani, & Capitula majoris & sancti Salvatoris Trajectens. antedicti, & nullì alii, nisi Ecclesiarum suarum concanonici Episcopum alium eligendi plenariam habeant potestatem. Ut autem hæc nostra donatio, donum & privilegium Regiâ magnificentiâ voluntariè ac liberaliter concessa iisdem perpetua sint, & rata credantur ab omnibus, & inconvulsa omni deinceps tempore conserventur, hanc inde chartâ conscribi jussimus, manu propriâ, ut infrà videtur, corroboravimus idoneos testes qui præsentes

Ius eligendi Episcopum ad Ecclesiâ majorem & S. Salvatoris solum pertinet.

aderant subter notari fecimus, quorum nomina hæc sunt: Ancelinus Havelburgensis Episcopus, Albero Leodiensis Episcopus, Wernerus Monasteriensis Episcopus, Nicolaus Cameracensis Episcopus, Udo Osenburgensis Episcopus. Walramus Dux, Wilhelmus Comes Palatinus, Henricus Comes de Zutphene, Arnoldus Comes de Clivo, Adolphus Comes de Monte, Henricus (r) *Comes de Gelre, Conradus frater noster Præpositus Traject., Emo Præpositus sancti Bonifacii, Conradus Tielensis Præpositus, Lambertus sancti Petri Præpositus, Godefridus de Renen, Alardus de Megene, Otto Præfectus Trajectensis, Egbertus de Amstelle, Bertoldus de Aldenseele, Iacobus de Satersloe. Signum Domini Conradi Rom. Regis* III. *Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Moguntini Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi, anno Dominicæ incarnationis* M. CXLV. *Indict.* VIII. XV. *Kalend. Novemb; regnante Conrado Romanorum Rege tertio, anno verò Regni ejus* VIII. *Data apud Trajectum in Christo feliciter. Ea propter nos pro nostræ Ecclesiæ reverentia, & ejusdem Regis supplicantis instantiâ inclinati, considerantes etiam ad Ecclesiam vestram dicti Regis devotionem; quâ ipsam regali magnificentiâ favorabiliter & excellenter honoravit, antedictum privilegium, cujus tenor his nostris Apostolicis literis de verbo ad verbum est insertus; & omnia privilegia per Romanos Reges & Imperatores ecclesiæ vestræ ad honorem Christi & ecclesiæ exaltationem concessa, Apostolicâ auctoritate confirmamus, inhibentes sub anathematis vinculo, ne Imperialis, vel Regalis, vel Episcopalis, vel clericalis, vel laicalis persona aliqua cujuscunque status & conditionis existat ipsam ecclesiam Trajectensem, contra hujusmodi privilegium & nostræ confirmationis tenorem, molestare, aut in ejusdem præjudicium in præmissis quidquam in perpetuum audeat attentare, decernentes irritum & inane, si quid à quoquam in contrarium fuerit attentatum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ confirmationis paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum* XV *Kalend. Aprilis, Pontificatus nostri anno primo.*

Sanctio Pontificalis confirmatoria privilegii.

Hanc confirmationem à Domino Eugenio Papa tertio, ipse Dominus Conradus Rex, qui privilegium ecclesiæ prædictæ de electione Episcopi donavit, impetravit, & fratrem suum Dominum Conradum ecclesiæ Trajectensis antedictæ Præpositum in suis expensis ad Romanam curiam propter hoc destinavit, quæ posteà per diversos Romanos Pontifices & Imp. extitit confirmata. Similiter Comitatus de Oostergou & Westergou pridem concessos iterum de manu Regis recepit juxta exemplar literarum infra scriptarum.

Oostergou & Westergou Frisiæ Comitatus donatur & confirmatur Ecclesiæ Trajectensi.

IN *nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Conradus divina favente clementia Rom. Rex. tertius. Si Ecclesias Dei amplificamus, & earum jura Regali authoritate tuemur, & firmamus, antecessorum nostrorum piorum Regum vel Imperatorum exempla imitamur, & hoc nobis ad regni nostri celsitudinem, & præcipuè ad animæ nostræ salutem profuturum non ambigimus. Ea propter tam futurorum, quàm præsentium Christi nostriq; regni fidelium noverit industria, quod nobis apud Trajectum civitatem considentibus, & de pace, ac de regni statu tractantibus, fidelis noster Hardbertus ejusdem loci venerabilis Episcopus ante præsentiam nostram venit, & Instrumenta privilegiorum avi nostri* Henrici tertii, *& avunculi nostri Henrici quarti Imperatorum nobis præsentavit, in quibus continebatur, qualiter ipsi præfati scilicet Imperatores Comitatum Oostergouvve &* Westergouvve *cum omnibus appenditiis suis beato Martino & Ecclesiæ Traject. contulerint. Rogavit igitur excellentiam nostram idem venerabilis Episcopus, una cum clero, beneficiatis, & universa ejusdem Ecclesiæ familiâ, quatenus juxta privilegiorum tenorem & Impp. donationem, prædictum Comitatum ei & Ecclesiæ suæ lege in perpetuum valiturâ, confirmaremus. Et quoniam benevolentia Regalis nulli in justitiâ suâ deesse debet, & nos sine Iudiciario ordine nihil hujusmodi facere consuevimus, perlectis privilegiis, quid super hac re nobis esset faciendum judicio Principum à Comite Henrico de Gelre sententiam exquisivimus: Ille verò communicatâ tam Principum, quàm aliorum plurium Nobilium consilio judicavit, quod nos jure possemus, & deberemus antiqua privilegia renovare, & pristinas Impp. donationes nostro privilegio corroborare. Eundem igitur Comitatum scilicet Oostergovve &* Westergovve, *quem prædicti Impp. beato Martino & Ecclesiæ Trajectensi tradidisse & concessisse dinoscuntur, nos quoque dictante judicio, interventu etiam dilectæ conjugis nostræ Gertrudis Reginæ, & petitione fidelis nostri Hardberti ejusdem loci venerabilis Episcopi, aliorumque fidelium nostrorum, beato Martino & Ecclesiæ Trajectensi perpetualiter possidendum sancientes per præsentis privilegii paginam, ob spem futuræ retributionis confirmamus. Et ne alicui mortalium nunc vel in posterum facultas aut occasio contradicendi valeat suboriri, omnem quæ aliquo modo moveri posset calumniam, edicto Regali submovemus, statuentes ne aliqua unquam persona magna sive parva Impp. donationem, & nostram confirmationem, aliquo ingenio infringere præsumat: Sed Ecclesia Trajectensis liberè ac sine omni contradictione præfatum Comitatum*

Imperator Conradus sine Iudicum sententiis nihil agit.

Pœna infringentis privilegium 1000 auri Libb.

tatum cum omnibus suis pertinentiis omni deinceps tempore possideat. Si quis, quod absit, hujus nostræ confirmationis edictum infringere tentaverit, mille libras auri purissimi componat, quarum partem dimidiam Fisco nostro, reliqua verò prædictæ Ecclesiæ Traj. persolvat. Vt autem hæc omnibus credantur, & inconvulsa deinceps omni tempore conserventur, hanc inde chartam scribi, & aureâ bullâ nostrâ insigniri jussimus, manuque propriâ, ut infra videtur, corroborantes, idoneos testes qui præsentes aderant, subtusnotari fecimus, quorum nomina hæc sunt. Anselmus Havelbergensis Episcopus, Conradus frater noster, & ejusdem Ecclesiæ Præpositus, Emo Præpositus S. Salvatoris, Conradus Tielensis Præpositus, Arnoldus Præpositus sanctæ Mariæ, Luitbertus S. Petri Præpositus, Anselmus Decanus S. Iohannis, Simon Camerarius. Henricus Comes de Gelre, Godefridus de Arnesberch, & frater ejus (b) *Comes Hermannus, Theodoricus de Altena, Adelbertus Comes de Norvenich, Godefridus Præfectus Norenbergensis, Robertus Comes de Lutzenburch, Godefridus de Renen, & filius ejus Hugo, Giselbertus filius Hugonis Advocati, Gerardus de Marken, Alardus de Meghene, Iordanus de Windesheim, Godefridus de Wekene, Peregrinus de Kempfelde, Lithardus de Disenhem, Alardus de Wissenhurst, & frater ejus Winemarius, Theodericus de Bockeshorst, & frater ejus Werenboldus, Wilhelmus Comes Ghorensis, Rodolphus de Wia, Otto de Malberch, Everhardus Crithelman, Henricus de Papenheim Mareschalcus noster, Henricus Freso, ac frater ejus Wigerus, Henricus de Baninge,* (c) *Arnoldus de Rodenburch Dapifer noster, Conradus Pris Pincerna, Tibertus Camerarius, Walcherus de Lonenhusen, Marquardus de Grembach, Conradus de Walresteyn, Tibertus de Spileberch. Otto Præfectus Traj. Albertus Telonarius, Rodulphus, Wernerus, Walterus de A. & filius ejus Henricus, Eckebertus de Amestele, Bartoldus de Aldenselo, Iacobus de Saterslo. Signum Dn. Conradi Rom. Regis* III. *Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Moguntini Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi. Anno Dominicæ incarnationis* M. CXLV. *Indictione* viij. XV. *Kal. Novemb. Regnante Conrado Romanorum Rege tertio. Anno verò Regni ejus* viij. *Data est apud Trajectum in Christo feliciter, Amen.*

Testes hujus confirmationis.

a *Vt nummi cusi testantur,*] Hi à me quidem visi non sunt, verùm habeo nummulum argenteum Balduini Episcopi, quem primi ejus nominis Præsulis esse crediderim, cujus formam expressi in notis ad Chronicum Becanum.

b *Ex loco Becan.*] Ubbo Emmius lib. 6. Frisic. Heribertum apud Bietumanos ex familiâ plebeia natum asserit.

c *Invenis apud Trensinos magnos tumultus,*] Hoc bellum pluribus prosequitur Emmius lib. 6. ad annum C. 1143. non procul à fine libri.

d Altri

d *Alteri præfecturam in Coevarden,)* Sequentes historiæ satis indicant incommoda hinc exorta; & quoties in ea gente, etiam cum interitu Episcop. certatum sit.

e *Otto Comes Ricomagi,)* De hoc Ottone plura dixi ad Bekam quem adeat curiosus Lector.

f *Præfectus in Benthem,)* Hic indagandum an hæc præfectura ante illa tempora fuerit, Traject. Antistitum, quod indicare videtur enumeratio illa feudalium quæ sub Adelboldo facta traditur, ego verò, ut jam dixi, posterioris ævi semper putavi, quare nihil hic affirmare volui.

g *Iohanne Principe de Arclo,)* Quem alii dominum vel Satrapam, hic noster principem appellat, quod verbum sublimioris alicujus dignitatis est indigitamentum.

h *Ipso verò congregato Sacerdotio,)* Cælestibus armis certando, veri Antistitis munere functus est, plures hoc modo insuperabiles alioqui, vicerunt hostes; in promptu sunt exempla: Sic summus Pontifex Ierosolymitanus Alexandrum illum cognomento magnum infesto animo ad sanctam urbem accedentem, mitigavit: Atque Lupus Tricassium Episcopus Attilam, Dei flagellum sese appellantem, flexit, & pacavit.

i *Qui arcem suam Benthem B. Martino tradidit.)* Si arx fuit D. Martini, quomodò itaque tradidit? Certè hic hæret aqua; quare ego ab hoc primùm tempore Benthemios Antistitibus obnoxios fuisse crederem, & Othonem hunc tanquam pretium redemptionis cum arcem suam Præsuli tradidisse, etiamsi supra in Willibrordo Benthem S. Martino traditum fuisse scribat auctor noster.

k *Harmanno C. de Staleke,)* Diploma est in Originibus Freheri cap. xi, ubi Staleke castrum Bacharaco impositum nominatur.

l *Monasteria in Egmunda atque Reynsburg,)* Extat Innocentii diploma in Chronico vulgari, quod doctissimus Boxhornius ex membranaceis Cod. integrum in Theatro urbium Hollandiæ dedit.

m *Anno 1148. Conflagravit major pars,)* Chronic. Belg. Magnum alterius meminit incendii circa annum 1131, quod an idem cum hoc, an illud sit ignoro Loca autem & tempora haud concurrunt; hoc saltem vero simile est, geminatum incendium remedium peperisse, & ideo fossam ex Lecka per Urbem in Vechtam deductam, quæ nunc fossa vetus dicitur. Nova verò 120. annis posterior est, ut suo loco ostendemus.

n *Conradus frater noster Præpositus,)* Hic Præpositus Ecclesiæ D. Martini Traj. Anno 1145. post Pataviensis Episcopus, ac deinde Salzburgensis Archiepiscopus electus, successorem habuit in Præpositurâ Godefridum de Rhenen, postea Episcopum Trajectens. Hujus Conradi meminit Onuphr. lib. 3. de Princ. Rom. in stemmate Waibelingensi, Bertius lib. 3. Germ. ubi agit de Salzburgo 30. Archiepiscopum dicit Conradum H. S. Leopoldi Austriæ March. F. Prius Pataviensem Episcopum sedisse ann. 4. obiisse verò anno 1168.

o *Reges & Imperatores in dictâ Ecclesia inter Canonicos primum locum obtinuêre,)* Extat ex libro Cameræ dicto Coll. S. Martini de collatione præbendæ Imperial. diploma quod hic adscribendum duxi, ut sequitur:

HEnricus divinâ favente Clementiâ Rom. Imp. semper Augustus: & Rex Siciliæ dilectis fidelibus suis Præposito, Decano, totique Capitulo S. Martini majoris Ecclesiæ Traject. gratiam suam & omne bonum. Quum antiquissimis retrò temporibus Rom. Reges & Imperatores antecessores nostri vestram sint experti devotionem, eo quod communi electione & Canonica Regem Romanum seu Imperatorem pro tempore existentem, & eorum successores, in Canonicum Ecclesiæ vestræ & fratrem elegistis, faciendo præbendam ipsius debitis officiis per duos sacerdotes à Rege seu Imp. instituendos, qui pro Regibus & Impp. ac tranquillitate pacis ac regni dominum incessanter exorarent. Proinde nostra Imperialis excellentia ad nostram Ecclesiam protectione tenebitur speciali. Verum quia nostræ Excell. innotuit, quod mortuis sacerdotibus prædictis, Regibusque & Impp. interdum in remotis agentibus, neglectum est hujusmodi in vestrâ Ecclesiâ instituere sacerdotes, & cum de his quæ ad Deum sunt, major à nobis diligentia requiritur. Nolentes per hujusmodi negligentiam ecclesiam nostram debitis

In hac

in hac parte privare obsequiis; Regia auctoritate statuimus ut stipendium præbendæ nobis assignatæ per manum Theodorici Decani ipsius majoris Ecclesiæ ejusque successoribus in perpetuum duobus sacerdotibus conferatur, qui illud officium deservire, & ut præmittitur, pro nostrâ salute & Imperii tranquillitate idonei existant, dominum exorare; Et ut hæc rata maneant, & inconvulsa perpetuo teneantur, sigilli nostri impressione hanc cartam jussimus insigniri. Datum anno Regni nostri XI. Indict. VI. mensis Maji die XVII. In Christi nomine, Amen. Sunt & hodie præbendæ quæ Imperiales vocantur, quarum com- » modis & utilitatibus nonnulli fruuntur parum de precibus solliciti. »

p *Henrici IV. avunculi nostri,*] Fuit enim Henricus IV, Italis nostris autem V. ejus nominis Imperator frater Agnetis nuptæ Frederico de Stauphen Duci Sueviæ ex quibus natus Conradus, ut ex Onuphrio colligere licet, cui adstipulare videntur Cuspinianus in ejus vitâ, & Munsterus in Cosmogr. lib. 3. Felix attamen Fabri mon. libro 1. hist. Suevorum, sic de Conradi electione scribit: *Mox congregatis Principibus Electoribus ad Suevorum Duces animos inclinaverunt & Conradum filium Hermani Ducis Suevorum fratrem Frederici primi, & nepotem Henrici V., elegerunt in Rom. Imperatorem anno Domini 1138.* qui in nomine patris ac fratris falli, mihi videtur.

q *Conjugi nostræ Reginæ prædictæ,).* Hanc Onuphr. Panvinius Bavaram fuisse tradit, filiam Comitis de Sulczbach, Berengarii senioris (teste Guil. Tyrio hist. de bello sacro lib. 16.), magni & egregii Principis in regno Teutonicorum potentissimi. Habuit hæc sororem nuptam Emanueli Imp. Constantin. ut idem Tyrius.

r *Henricus Comes de Gelre,*] Henricus hic secundum Aquilium 3. fuit Gelriæ Comes ab Ottone ex Nassovicâ, ut volunt, familiâ; vide & ad eundem Aquil. notas historicas Scriverii, atque ea quæ Wernerus Teschemakerus Annal. parte secundâ tradit.

s *Et frater ejus Comes Hermannus.)* Hic iterum legis Hermannum de Cuck, Comitem, post obitum Lotharii Imp. quod opinionem meam supra positam confirmat; Comitatum nempe non fuisse annexum dominio de Cuick, nec hunc titulum Cuickensibus per Lotharium in perpetuum ademptum, sed aliunde ipsis adhæsisse.

t *Arnoldus de Rodenburch dapifer nost. Conrad. Pri Marq. Grombach.*] Circa hæc tempora, nempe post Syriacas Christianorum expeditiones, cognomina familiarum nobilium multiplicari cœperunt. Tum enim Rodenburgii, Prisii, Bochorstii, Grombachii, Wihi, Malbergii, Amstelii, Satersloi, apud Germanos suâ virtute innotuêre, & horum nomina Principum diplomatibus inscripta inveniuntur.

Hermannus Episcopus XXVII.

DEfuncto Heriberto oritur non modica contentio de futuro Episcopo, Theodrico Hollandiæ, Henrico Geldriæ; Theodrico item Clivens. Comitibus, Hermannum ex (a) Comitibus de Hoern; Præpositum sancti Gereonis Coloniensis promoventibus, Civibus verò cum aliorum oppidorum votis, Fredericum (b) de Havell postulantibus: prævaluit tamen ipse Hermannus fretus auctoritate Comitis Hollandiæ, qui omnes adversarios sibi redegit in subjectionem. Transacto hoc modo biennio descendit Legatus Apostolicus apud Leodium, citans utrumque electum, ubi interventu Conradi Regis, eo res deducitur, ut Hermannus XXVII. Episcopus constitueretur, vir parum utilis, usque adeò ut ignaviæ notaretur: nam latrocinia & cædes ac vulnera mutua inter cives agitabantur in ejus conspectu, in quos animadvertere non audebat, nec vulgi sibi subditi potuit coercere petulantiam, quin quæque scelera in suos atque exteros perpetrarent. Unde propter hujusmodi licentiam concordes animi scissi in diversas affectiones, initium dedere intestinæ factionis; quæ adhuc perseverat. Anno MCLVI. III. Kalend. Aprilis exhalavit Hermannus Episcopus spiritum, Sepultus in majori Ecclesiâ, cùm sedisset annis sex. 1156.

Contentio ob Electionem Episcopi.

Ignavia Hermanni Episcopi.

Prodigia.

Hujus tempore (c) circum lunam visus est circulus instar Iridis, cum quatuor radiis protensis ad formam crucis. Secutus est ingens terræmotus ad XV. annos perdurans, multas præclaras urbes subvertens; inter quas Damascus & Antiochia innumerabili mortalium multitudine

Anachronismus historiæ. oppressa. Et invenio magnam temporis varietatem, quidam scribunt circulum visum anno M c l I I. x I. Kal. Aprilis, alii (d) M c lx I I. quo tempore Fredericus Augustus urbem Mediolanum rebellantem evertit. Et Rodolphus Archiepiscopus tres (e) Magos Coloniam adduxit. At Frisii, quos (f) Drecbteros appellant, aliquot loca exurentes rebellarunt, quorum motus, cum magnâ eorum clade subitò compressere Harlemii manu adjuti rusticanâ. *Drechten Frisii circa Hornam habitant.*

a *Ex Comitibus de Hoern,*) Nondum eo tempore erant Comites de Hoern; nam primus eâ dignitate & titulo auctus est à Frederico Austriaco Imp. Jacobus Dominus de Hoern, circa annum Christi 1451. id est, post 300. demùm annos.

b *Fredericum de Havell.*] Quis hic fuerit ignoro; variè autem scribitur, *Houvell*, MS. Beka *Hovel* habet, alii *Hamel*. At constat hunc à civibus & Colonis prælatum Hermanno: Douza in hist. Holl. rsibus conscriptâ lib. 7.

Hornæ hinc Hermannus Comitum genus, Hauvveliæ stirps
Inde (petitorum pars) erat &c. Cui pater Adolphus.

(b2) *Interventu Conradi Regis,*] Quantorum malorum, discordiarumque hæc electio causam dederit; etiamsi breviter nostri scriptores attingunt tantum, ab Ottone Frising. Episcopo fusiùs narratur lib. 1. de reb. gestis Freder. I. Imp. cap. 62. his verbis: *Ea quoque tempestate in inferiori Trajecto Frisiæ urbe, Harslibo ejusdem Ecclesiæ Pontifice obeunte, grave schisma ibidem oritur: quibusdam Fridericum Adolphi Com. filium, aliis Hermannum Eccl. S. Gereonis in suburbio Col. sitæ Præpositum, in illius Ecclesiæ præsulem digentibus. Illi vero qui Herman. elegerant, alios præoccupantes principem ap. Noricum castrum adeunt, ab eoque investituram Regalium suscipiunt. Quos altera pars in civitatem Galliæ Spiram subsecuta, inducias ab eo usque ad proxim. dies Rogat. Noviom. in palatiū accepit &c. Trajectenses Fridericum in civitate non sine fastu habebant, Harmanno ejecto. Itaque conductum primò de personarum incolumitate petentes, cum magnâ multitudine navium à Rheno per Wal fl. veniunt. Quos Rex ad pacem cum adversariis suis, sine litis contestatione revocare volens, cum hoc modo procedere non posset, tandem eis juris districtionem obtulit. Illi st, eo quod causa ipsa tanquam Ecclesiastica ad aures Sum. Pontificis translata esset, respondere coram laico judicè non posse, dixerunt. Contra quos, utpote adversus Rom. Principem agentes, Majest. reos, acerba Rex usus conquestione, vindictam sumere eo tempore distulit. cap. seq. Inde in Gallias rediens, Trajectensium negotium, revocatis omnibus ad subjectionem Hermanni, cum Imperii honore terminavit.* Nec ita finitum illud dissidium. Quin cum sub Frederico Imp. adhuc Havelio favere contra Herm. non desinerent, grandi ære ab eodem mulctati sunt. Quam quoque rem suis versibus prosequitur Gunterus de reb. gestis Frid. Imp. lib. 1. ubi hæc leguntur:

Haud mora, Trajectum patruo regnante, superbâ
Abjecisse jugum cervice, piumque recenter
Offendisse virum, factis crudelibus ausum,
Hostili fervore petit; murosque parabat
Inclinare solo, captasque evertere turres
Suppliciumque reis, &c.
Tandem multorum vix eluctante rogatu
Magnorumque Ducum, multo prius ære redemptis
Parcitur, & justi fera Principis ira resedit.

Meminit harum controversiarum sed tribus tantum verbis Cuspin. in vita Fred. I. Imp.

c *Circum Lunam visus est circulus &c.*) Vide Chronicum magn. Belg. pag. 174. meminit & terræ motuum circa annum 1170. & præcedentes annos Abbas Ursp. pag. 309.

d *Quo tempore Fredericus Aug. urbem Mediol.*) Vide ad annum 1162. Sigonium de Regno Ital. lib. XIII. qui deditum scribit Mediolanum, sed durissimis cõditionibus, quas ibi exprimit; ac paulo post, ait, eversam urbem, idque sequenti anno factum incertus auctor ad Contractum refert: quod & hisce verbis approbat Rob. de Monte in Append. ad Sigisb. Chron. *Anno 1163. Fridericus Imp. Alamannorum urbem Mediolanum quam per tres annos obsederat, necessitate famis afflictam, capit & destruit; reservatis tantummodo matrice Ecclesiâ, & quibusdam aliis.* Videndi: Corius Italus in historiâ Mediolanensi. Conradus à Liechtenauw Abbas in Chron. Cuspinianus in vitis Impp. Hieron. Rubeus hist. Italiæ & Raven. lib. 6. Biondius lib. 5. Dec. 2. Sabell. Ennead. 9. lib. 5. Platina in Alexandro 3. P. R. Volaterranus, Munsterus, Georg: Merula de Antiquit. Gall. Cisalpinæ lib. 1. cap. 4. Fredericum I. Rubrobarbum partem urbis solo æquasse, actis civibus in exilium, tradit. Adde Leandrum Albertum in Lombard. descrip. aliosque ejus temporis & loci scriptores.

e *Et Rodolphus Archiepiscopus tres Magos Col. adduxit.*] Id plures tradunt, ac multi credunt. Leander Albertus in descript. Lombardiæ: *Trium Magorum corpora quæ in æde D. Eustorgii servabantur hinc in Agrippinam Coloniam transtulit.* Meminerunt hujus rei Amylius Stokius fol. 14. Albert. Sta-

densis

densf. in Chron. Sabell: Platina, Corius, alii. Godefridus Mon. Pantaleonis ad ann. 1164. refert. Miræus tamen in Annal. Belgicis Reinaldũ Episcopum appellat non Rodulphum, quod & Chron. Colon. ante 142. annos editum probat, ubi multa de translatione narrantur fabulis simillima.

f *Frisii quos Drechteros appellant,*] Ad Becanum Chronicon puto me egisse de his fusius.

Godefridus Episcopus XXVIII.

Discordia post obitum Hermanni super electione rursus suborta, auctoritate Frederici Imp. supervenientis illicò pacatur. Is enim prudenter providit, ut & Canonicè & suâ prece Godefridus de Renen major Præpositus vicesimus octavus eligeretur Episcopus, vir appetens gloriæ, atque ingentis animi. Sub hoc tempore obiit Theodoricus Comes Hollandiæ, postquam rexisset Comitatum annis xl, secundum alios xxxvi. Sepultus Egmondæ anno M.clxiii. Nonis Augusti, cujus uxor (a) Sophia sanctitate perspicua, orationibus & peregrinationibus dedita, jam tertiò pergens Hierosolymam, illic moritur & sepelitur. Succedit Florentius tertius Comes x. qui gravissima bella contra Philippum (b) Comitem Flandriæ & Alsatię gessit: à quo tandem victus & captus in prœlio, abdicat perpetuò medietatem terræ, sitæ in Occiduâ parte Schaldis flu. quæ vocatur Wasia sive Wasda, incorporata nunc Flandriæ. Tandem ictis paribus conditionibus dimissus, duxit (c) Adan filiam Regis Scotorum uxorem, ex quâ genuit Theodricum successorem, Wilhelmum Orientalis Frisiæ Comitem, Florentium Præpositum Trajectensem, Robertum Præsidem Kenemariæ, & quatuor filias. Hic (d) Godefrido Episcopo, contra Trentanos, auctoribus nepotibus Heriberti, pro Præfecturâ Groningensi sibi adversantes, fuit magno adjumento. Nam pene captum ab hostibus liberavit, quos etiam contrivit & urbem ipsam magnâ pressit obsidione, crebris oppugnationibus eam appetens, resistente Comite Gelriæ cum Theodrico (e) Batenburgensi, qui civibus suppetias venerant, donec res per arbitrium Imperatoris Frederici, mandato negocio Reinaldo Archiepiscopo Coloniensi fuisset composita. Sed (f) haud longè postquam hæc res acta est, suboritur inter Godefridum Episcopum, atque Florentium Comitem non modica discordia, occasione ejus partis Orientalis Frisiæ, quæ Laviciæ flu. adjacet, quem Carolus & Lotharius Aug. Comitibus Hollandiæ. Alii verò Imp. Episcopis atque Ecclesiæ Trajectensi tradidère. At Florentius totum sibi vendicabat. Episcopus se videns viribus inferiorem, invocat Cæsarem Fredericum, qui descendens hanc quæ sequitur ex æquo edixit concordiam.

Theodoricus Comes Hollandię moritur 1163.

Florentius tertius Comes Hollandiæ.

Discordia inter Comitem Hollandiæ & Episcopum ob Frisiam.

Concordia inter Episcopum Trajectensem, & Comitem Hollandiæ super parte Orientalis Frisiæ.

IN nomine S. & individuæ Trinitatis, Fredericus divinâ favente clementiâ Rom. Imp. semper Augustus. Controversiarum quæ sententiâ vel concordiâ sopiuntur, ratio suggerit, ut scriptis & testificationibus designentur, ne fortè diuturnitate temporũ discordia recidiva resurgat & habeat secutura posteritas, quid de statu præcedẽtiũ, fraudibus malignãtium convenienter opponat. Ea propter controversias, quæ inter Godefridum venerabilem Trajectensem Episcopum, & Florentium Comitem Hollandiæ de Comitatu Frisonũ agitabatur, nos de consilio curiæ & fideliũ nostrorum concorditer decidentes, eosq; favorabili amicitiâ reconciliantes, dignum duximus, ut universus tenor concordiæ describeretur, quemadmodum subnixa videtur. Statuimus igitur, ut æquè participent de prædicto Comitatu Frisonum, Episcopus videlicet & Comes, & neuter eorum alio majus habeat in hoc Comitatu commodum vel proficuum: ambo concorditer eligent sibi Comitem, qui vices eorum gerat in prædicto

Comitatus Frisonum inter Episcopum & Comitem controversus.

Inter utrumque æqualiter dividendus quoad commoda & incommoda.

dicto Comitatu, qui præsentatus ab eis Domino Imp. bannum & potestatem judicandi à manu Domini Imp. accipiat, & juramentum præstabit, quod pro dilectione, vel odio, vel pro argento, vel auro, vel alicujus rei gratia in prædicto Comitatu neutri faciat injuriam, nec unius magis promovebit commodum aut proficuum, quam alterius.

Utriusque nomine Comes cum Banno Imperatoris constituendus.

Episcopus etiam & Comes ordinabunt de utilitate electi Comitis eorum in prædicto Comitatu. Quod si ipsi concorditer Comitem eligere non poterunt, Dominus Imp. pro consilio suo Comitem eliget, & illi dabit Bannum, & ordinabit de suâ utilitate. Si verò displicebit Episcopo, vel Comiti, vel utrique, Episcopus & Comes, quem vel ipsi elegerint, vel quem Imperator eis dederit, mutare possunt eum, quando voluerint. Cùm verò intrandi in prædictum Comitatum, & judicandi Maji tempus advenerit, Episcopus videlicet & Comes Hollandiæ simul intrabunt, uterque cum XXX militibus, vel si fortè in majori vel minori numero militum convenerint, & postquam intraverint, æquè divident omnes reditus curtilium ad Comitatum pertinentium, & omnia commoda & emolumenta, quæ de Comitatu vel Judiciis Comitatus pervenerint: æqualiter quoque impartientur damna & defectus Comitatus, & separatim uterque in hospitio suo faciet expensas pro voluntate suâ: communi quoque consensu & dono investituras locabunt & ordinabunt officia sua.

Duo Advocati constituendi.

Uterque autem pro libitu suo accipiet sibi Advocatum, communibus tamen negociis idoneum. Si autem Advocatus Episcopi Comiti displicuerit, ad nutum Comitis Episcopus illum deponet, & substituet alium qui Comiti placeat. Si verò Advocatus Comitis Episcopo displicuerit, deponet eum Comes, & alium qui placet Episcopo substituet. Ab introitu amborum Episcopi videlicet & Comitis exercebit Comes eorum Iudicia & justitias Comitatus, donec peragantur VIII. septimanæ.

A Maio ingressus in Frisiam, & judicia civilia inchoanda.

Infra has octo septimanas Episcopus non exercebit aliqua Synodalia vel Ecclesiastica Iudicia. Transacto autem hoc spatio, Comes Hollandiæ si vult exire poterit, & si vult, remaneat ad negocia si quæ sint pleniùs peragenda: & Episcopus similiter remaneat ad Ecclesiastica judicia facienda, ambo autem in Mayo debent intrare, ut expeditis singularibus negociis & Iudiciis, Synodalia quoque negocia ante incommoditatem hyemis valeant promoveri.

Functis judiciis civilibus Ecclesiastica incipiunt.

Verùm si alter eorum, Episcopus videlicet & Comes, commonitus ab altero, vel in servitio Imp. vel alterius Domini sui, vel gravi infirmitate occupatus, vel qualibet inevitabili causâ detentus, vel pro voluntate suâ Comitatum non intraverit, mittet condictam militiam, vel quantum tunc oportunitas temporis exigit, & ipsi inter se convenerint, & æqualem portionem accipiet, & sicut supra dictum est, o-

est, omnia simul bona & mala partientur. Si vero neuter eorum Comitatum intrare poterit, vel communi consensu intrare vitaverint, mittent Comitem suum ad exercenda judicia Comitatus, & cum illo mittent milites, quotquot voluerint, vel nuncios. Et quicquid super sumptus illorum residuum fuerit, æqualiter divident inter se. Præterea Comes Hollandiæ juvabit Episcopum per (g) *Werram vel obsidionem quam cum ipso faciet, vel per querimoniam castrum recuperare Benthem. Et si quocunque modo illud recuperaverit, concedet illud Comiti in feudum, salvâ uniuscujusque justitiâ. Et Episcopus habebit in eodem castro domum & Capellam, & granarium, & coquinam, & ponet in eodem unum liberum hominem suum, & duos ministeriales suos, & liberè ingredietur & egredietur, quando voluerit. Comes autem habebit omnem munitionem & fortitudinem castri, & juvabit inde Episcopum. Si autem Episcopus Werram habuerit cum aliquo amico vel homine Comitis, contra quem Comes salvo honore suo Episcopum juvare non potest, dabit castrum in potestatem Episcopi, ut habeat illud quamdiu Werra duraverit, acceptâ tamen securitate, ut finitâ Werrâ ei restituat. Ut autem universam concordiam Episcopus & Comes perpetuò teneant & observent, fide datâ in manu nostrâ firmiter compromiserunt. Et nos ad majorem hujus concordiæ firmitatem sub obtentu gratiæ nostræ, & sub pœna quingentarum marcarum argenti eis injunximus omni tempore observandam. Cæterum si alter ipsorum hanc concordiam violaverit, & commonitus ab altero, infra* XII. *hebdomadas non emendaverit, nos Comitem, qui bannum à nobis habet, in præsentiam nostram vocabimus, & ab ipso, ab aliis sex boni testimonii viris, tribus videlicet ex parte Episcopi, & tribus ex parte Comitis, quos ad hoc eligemus, quis in hujus violatione concordiæ reus sit, investigabimus. Hi septem jurabunt, quod bona fide veritatem dicent. Qui autem ab iis septem viris, vel, si discordes fuerint, à majori parte reus esse censebitur, quingentas Marcas argenti intra* XX. *hebdomadas Cameræ nostræ persolvet, & reatum suum dignè emendabit.* (h) *Datum Anno* M C LXVI.

Alter alterum in bello juvet.

Bello castrum Benthem recuperandum in communi.

Pœnæ non servantis pacta conventa.

Motus Frisiorum & prodigia.

HOc quoque tempore, scilicet M clx1. Frisii vadum Okenwoerd transeuntes, grassantur in Hollandiam. Inter quos & Florentium aliquot annis sub vario fortunæ eventu præliatum est. Tandem vastata Winckel cum Niedorp, & Texaliâ & Wieringiâ insulis subactis à Florentio, Frisii ad pacis conditiones coacti sunt, & Florentius demum visit Ierosolymam. Contigerunt etiam diversa & horrenda prodigia. Agnus nascitur cum uno capite, ac senis pedibus, geminatâ caudâ, gemellus videlicet à parte posteriori. Anno M c lxx. In Autumno inaudita tempestas, Oceanus excurrens terminos, ad mœnia Trajecti urbis pertingit, sequenti verò multo altius efferbuit per universam provinciam, simillimus Cataclysmo, in Natali Dominico visa fulgura, audita tonitrua, & ante tempus fruges & flores innati arboribus, volatiliaque & animantia quæque producebant fœtus. Et rursus magna pars

Prodigia ejus temporis.

Godefridus Episcopus quatuor castra ædificat. Moritur anno Christi 1178.

gna pars Trajecti incendio consumpta, unde Jejunium, & Potentia publicè indicta. Godefridus verò inter tantas calamitates animo minimè consternatus, oppidum (i) Rheoen cum residuâ hæreditate suâ, contulit ecclesiæ Trajectensi. Et pro tuitione suæ Ditionis construxit arces quatuor munitissimas, videlicet (k) Horrestum ad Gelrorum, Montfort ad Hollandorum, Woerden ad Trajectensium, Vollenho ad Frisiorum insultus compescendos. Et cùm annis xxII. feliciter Ecclesiæ præfuisset, obdormivit in Domino vI. Kalend. Iunii Anno (l) M clxxvIII. adhumatus Baldrico Episcopo.

a *Cujus uxor Sophia,)* De quâ Meyerus ad annum 1165. sic scribit: *Hierosolymis Sibylla Theodorici uxor abstinentiæ & pietatis persedulæ adepta nomen, debitum naturæ persolvit*, qui tamen in nomine errat.

b *Gravissima bella contra Philippum Flandriæ Comitem,)* De hoc bello sic idem Meyerus lib. v. Annal. Flandr. *Philippus Comes cum Mathæo fratre instructâ multarum navium classe movet in Florentium C. Hollandiæ, qui per id tempus terrâ marique Flandris incommodabat. Cessit hæc expeditio Flandris quàm prosperè: Florentius etenim qui tantam sibi vim militum piratarumque conflaverat, ut totius maris Imperium obtinere videretur, circumventus undique à nostris, desperata spe resistendi, sine ullo prope certamine, se suosque Philippo Principi dedidit.* Anno post secundo custodiâ dimissus est. Conditiones pacis copiosè descripsit Meyerus eodem loco, & paulo post: *Sed quia Florentius hanc pacem non servavit, abstulit illi Philippus omnia quæ habuit in insulis, etiam terram Wasiam quam tenuerat Comes Holland. in fide & clientelâ Comitis Flandriæ &c.* Miror Oudegerstium nihil de hoc bello referre. Marchantius attingit lib. 2. descript. Flandriæ, sub Philippo Alsatio, hoc modo: *Florentium III. Holland. Comitem captum dimisit, per transactionem, eumque contravenientem, terrâ Wasiâ, quam in clientelâ Flandri possidebat, ex pacto mulctavit.*

c *Duxit Adam filiam Regis Scotorum,)* Ad Bekam dixi, non filiam fuisse Regis Scotorum, sed neptim, patre Adâ ante quàm regnare posset, mortuo.

d *Hic Godefrido Episcopo, contra Twentanos,)* De toto hoc bello vide Ubbonem Emmium, libr. 7 Fris. suo more differentem Frisiis nempe suis faventem: unde historiam plenè descriptam curiosus lector hauriet. Adde ea, quæ à Nobiliss. *Dousa* conscripta sunt versibus lib. 9. hist. Hollandicæ.

e *Cum Theodorico Batenburgensi,)* Chron. Magn. Belgicum vocat Henricum, sed malè, Ubbo enim, prædicto loco, etiam Theodoricum appellat, ut Chron. incertum ignoti Clerici, Dousa lib. 9. hist. Holl. Pontanus hist. Gelr. lib. 6. Chron. vulgare, Divis. 13. c. 3.

f *Sed haud longe post suboritur &c.)* Anno x. Episcopatus Godefridi, ut est in Chron. Belg. magno; ubi ea res causæque propius discussæ. Sed mirum nihil ab Æmylio Stokio de hac controversiâ scriptum inveniri; cùm Annales vulgares, Barlandus, Snoyus, Ubbo Emmius, Chronicon innominati Clerici, & ante hos Beka, illius meminerint; nec Gerbrandus Leidensis intactam reliquerit.

g *Per Guerram,)* Itali *guerram* vocant bellum, ut etiam Galli *guerre*. Mathias Parisius in vitâ Wilhelmi II. Anglor. Regis: *Vicinos werris & exactionibus assiduis provocabat*, vide Abb. Ursp. in legibus Frider. Hotomannum de verbis Feudal. Estque verbum frequenti in usu mediæ ætatis scriptoribus.

h *Datum Anno M C LXV,)* De tempore hujus diplomatis, cum desit in impressis, dubitatur: lego in quibusdam exemplaribus MSS. & meis etiam fœdis annum hunc inveni, quem hic reposui. Regni is fortè Frederici Ahenobarbi xv. Imp. x. qui calculus non multum ab Onuphrio dissidet, & convenit diplomati ejusdem Imperatoris à me ex originali descripto anni 1156. Regni v. Imperii primo. Videtur nihilominus dissidii materia inter hunc Episcopum & Comitem superfuisse, de quâ extant literæ Godefridi circa annum 1170, datæ, quorum tenor sequitur.

IN nomine S. & individuæ Trinitatis, Amen. Ego Godefridus D. G. Trajectensis Episcopus notum facio Universis &c. Quod Philippus Coloniensis Ecclesiæ Ven. Antistes, ægre ferens controversiam quæ fuit inter nos & Comitem Hollandiæ, de liberis Episcopi hominibus. Cum multis spem reformandæ pacis & amicitiæ inter nos dictos dedisset, & non perfecisset. Tandem nobis Susæ diem indixit, quo & venimus; primùm itaque multâ industriâ advocato consilio Comitum Gelrensium & Clivensium, & Comitis Ultrajectensis Henrici de Cuck, & aliorum nobilium Ministerialium, desudavit nos amicè componere. Sed cùm res hâc viâ non procederet, urgente molestiâ & indignatione in communi, dixit, cum de re propositâ, inter nos amicabili compositione diffinire

finire non posset, finem imponere rei vellet per justitiam: Quod Comes gratis auribus audivit, & sententiam fieri petivit; Quæsitum itaque est in sententia à Comite Gelrensi, si liber aliquis servitio obligatus Imperio se & bona sua, pro quibus debet servire tenetur Imperio, conjugio vel juramento alienare posset ab Imperio? Quod prædictus Comes Gelriæ asseruit in sententiâ, nequaquam id fieri posse; huic verò sententiæ, assenserunt ipse Comes Hollandiæ, Com. Clivensis, Comes Trajectens. Henricus de Kuck, & alii quàm plures, tam nobiles quam Ministeriales. Insuper Comes Hollandiæ, quasi leviter & absque molestia ferens sententiam, domino Coloniensi & aliis nobilibus audientibus dixit: quod non multum de liberis his attenderet, cum per sententiam eos amisisset, sæpe tamen postea gravem nobis in eis intulit injuriam; quod nobis in eum magis & magis auxit molestiam.

Quantum ipsi præterea præsuli fuerit molestiæ illarum ab Amstelis, qui viribus, & potentia sua confisi, undiq, ad se trahere Ecclesiæ (ut dicebantur) bona, conabantur, testatur id sequens diploma nonnihil à vetustate consumptum, quod hisce notatis inserere non inutile visum fuit.

IN nomine S. & Indiv. Trinitatis; Amen. Notum facio tam futuris quam præsentibus; quod ego Godefridus Dei gratiâ Traject. humilis Antistes, legitimè certantibus coronam incorruptibil. . . . . . legi, me exponere periculis & certamen fortè inire pro defensione sanctæ Ecclesiæ, cui præesse & prodesse pro juribus & officio divinitus mihi injuncto, debeo: Unde accidit ut non solum Nobilium extra territorium degentium, verùm etiam Ministerialium S. Martini offensam sæpe incurrerim, & gravissimos impetus propterea sustinuerim. Inter quæ incommoda unum erat non minimum, quod Eggebertus de Amestelle Ecclesiæ S. Martini & mihi intollerabiles injurias intulit, omne servitium quod ipsa Ecclesiâ de jure debuit habere in Amestellâ, & in aliis justitiis in circuitu per violentiam sibi vindicando & usurpando. Pro quo prius ipsum ordine judiciario evocatum, tandem justè inbannivimus, postea tot & tantas querimonias ad audientiam domini Imperatoris super eodem . . . ut tandem judicio Imperialis Curiæ idem Eggebertus proscriptus, & reus Imper. Majest. fuerit. Tandem dominus Philippus Coloniensis Ecclesf. Metropolitanus, tam pro his, quam pro aliis inimicitiis mediatorem se inter me & adversarios meos, jussu domini Imperatoris interposuit; consilio cujus idem Eggebertus eodem prope modo mecum reconciliatus est; quo cum . . . prædecessore meo bonæ mem. Heriberto Episcopo aliquando compositus fuerat. Omnibus siquidem quæ in toto illo confinio jure feodali prius

sibi vendicaverat, cum juramento abrenunciavit, & ea in manus meas liberè resignavit, quæ in officium villicationis à me recepit, cum tali determinatione, ut post mortem ipsius unus tantum filiorum, Giselbertus videlicet, ejusdem Villicationis officium de manu Episcopali jure consueto requisitum, obtineret; ita tamen, si fidelis in ejusdem officii administratione & Sancti Martini servicio permaneret. Paludem verò, quæ dicitur Bendelmerbruc, *cum omnibus suis attinentibus, & medietatem decimæ in Wispe, quam sibi injuste usurpaverat, jure perpetuo ad usum S. Traject. Ecclesiæ, penitus resignavit. Hujus autem reconciliationis compositio, ut omni tempore posteritatis firma & inviolabilis permaneat . . . . . roborato, gestæ rei seriem digessimus, testibus qui aderant subnotatis, quorum nomina hæc sunt: Arnoldus Præpositus, Arnoldus summus Decanus, Arnoldus Præp. S. Andr. in Coloniâ, Lambertus Præpos. S. Salvatoris, Godefridus Præpositus S. Petri, Hildebrandus Abbas S. Pauli, Rudolphus Decanus S. Salvatoris, Hermannus Decanus S. Petri, Conradus Decanus S. Iohannis.*

i *Oppidum Rhenen cum residuâ &c.*] Videtur jam tunc muro cinctum; quod tamen postea factum legimus. Hinc nobilis familia de Renen, jam diu defecta, originem habet. Nam, ut alibi dixi plenius, pleræque antiquiores familiæ à castris possessis cognomina sumpserunt, quorum quædam deinde amplificata oppidorum nomen assumpserunt, & paulatim Regionis principibus sese submiserunt. Sic Amersfortia & Vicus Durstadum primum familiarum tantum fuere castra; Sic Wordena, Audewatera, Amstelia, Harlemum, Roterodamum, singula singulis familiis nomen dederunt; quarum juri paulatim sese subducentia, inter ipsas civitates numerari cœpta sunt.

k *Horrestum ad Gelrorum,*) Extant in Archivis summi Collegii Trajectensis literæ donationis castri Horst, à Godefrido Episcopo factæ Ecclesiæ Trajectensi, anno Christ. 1178., Episcopatus ejus 23., quas ob nimiam prolixitatem omisi hic adscribere, tantum ex iis stemmatis fam. Rhenensium partem extraxi, quæ sequitur:

Godefridus de Renen pater Episcopi:
- Theodoricus, } hisce 3. fratribus pater distribuit bona sua in Brab. sita.
- Gerlacus,
- Arnoldus Clericus.
  - Filia Theodorici vel Gerlaci Sophia nupta Henrico de Kuc, } Godefridus de Kuc cum fratribus.
- Hugo cui uxor supervixit, } Hic dedit Horst castrum S. Martino ut frater ejus Gerlacus illud cum posteris teneant jure feudi;
- S. L.
- Godefrid. Ep.
- Helwigis nupta; cui dos Bemmele juxta Noviomagum, & Wernersbach prope Andernacum.

l *Obdormivit in domino adhuc mortuus Baldrico,*) Anno Episcopatus ejus 23. qui & Imp. Fred. I. Imperii 23. ut ex diplomate supra laudato didici. Hic giganteæ staturæ homo fuisse videtur, ut ex ipsius capitis cranio, aliisque ossibus, olim me adolescente, anno nempe C. 1580. sepulcro erutis, apparuit.

Baldevinus Episcopus XXIX.

GOdefrido successit Balduinus ex Comitibus Hollandiæ cognominatus de (a) Benthem, secundus hujus nominis, Aldezalensis, & beatæ Mariæ Traject. Ecclesiarum Præpositus, XXIX Episcopus; vir modestus & castus, frater Florentii Comitis, &

Theodrici Præpositi majoris, posteà Episcopi, atque Ottonis Comitis in Benthem, quorum adjutorio subditos suos in pace aliquamdiu rexit, injustè ab hostibus ablata, recuperavit, justitiæ cultor insignis. Solus tunc Dux Lotharingiæ, nunc Brabantiæ, qui Comitatum Veluæ in beneficium tenebat ab Ecclesiâ, & eâ inconsultâ temerariè in Comitem Gelriæ transportaverat, Episcopum contempsit, & pro Domino statuto tempore recognoscere distulit. Unde Episcopus justè provocatus, nec tantam rebellionem æquanimiter ferens, Gerardum Comitem Gelriæ ex Veluâ propellit, eamque tanquam jure debitam vindicavit sibi. Gerardus Comes dolens se exutum Dominio, illicò congregato exercitu, Daventriam obsidet: Unde interveniente Frederico Imp. jussus discedere, per inducias res componitur. Interim decedente Gerardo Comite absque liberis, Episcopus (b) Veluam sibi rursus vendicat, territorium Comitatus Zutphaniensis, atque ipsius Geldriæ incendio atque rapinæ exponens adjutorio Clivensium. In tantâ verò rerum necessitate Otto Gerardo fratri succedens, nec resistere potens viribus adversariorum, tandem fretus auxilio Episcoporum Agrippinensium & Monasteriensium, Ducisque Lotharingiæ ac Comitis Montensis, iteratò Daventriam acerrimâ pressit obsidione, in quâ erant præsidia, equestris turmæ Balduini Episcopi. Et vertebatur res in periculum, nisi Episcopus iterato contracto exercitu suis suppetias ferre statuisset. Unde considerato utriusque partis discrimine, Fredericus Imp. descendit, & dissidium arbitrio terminavit, tali, ut Otto Comes Veluam quietè possideret, donec super hoc de Principum consilio aliter foret definitum, interveniente autem pro Comite Gelriæ Henrico, Duce Lotharingiæ. Henricus Imp. sextus ejus nominis, filius Frederici suam promulgavit super hac quæstione sententiam, cujus exemplar sequitur?

Dux Brabantiæ feudum suo tempore ab Ecclesia non recognoscens, eo privatur.

Possessio Veluæ Comiti Geldriæ adjudicatur, donec aliter definiatur.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus sextus divinâ favente clementiâ Rom. Imp. semper Aug. & Rex Siciliæ. Imperatoriæ Majestatis nostræ debitum expostulat & requirit officium, ut ea, quæ inter fideles & Principes Imperii causam & fomitem dant discordiæ, limâ correctionis & diligentiæ omnibus modis enervantes ad firmam pacis concordiam vigilanti studio ipsos satagamus reducere. Quapropter notum facimus universis Imperii nostri fidelibus, præsentibus & futuris, quod nos quæstionem illam, quæ jam diu vertebatur inter consanguineos nostros, Baldevinum Trajectensem Episcopum, & Henricum Ducem Lotharingiæ, super Comitatum de Veluve, in eo videlicet, quod ipse Episcopus Comitatum illum de concessione Imperatorum sibi & Ecclesiæ Trajectensi asserebat pertinere; & econtra Dux Lotharingiæ dicebat, quod ipsum Comitatum de manu nostrâ teneret in feudo, ad hunc finem deduximus, quod ipse Dux injuriam suam recognoscens, omne jus quod in Comitatu illo videbatur habere, in manus nostras liberè resignavit. Nos itaque prædictum Comitatum cum omnibus suis pertinentiis, Imperiali clementiâ prædictæ Ecclesiæ Trajectensi, & dilecto consanguineo nostro Balduino ejus Episcopo, solemniter contulimus, & imperiali auctoritate præsenti Majestatis nostræ privilegio, in perpetuum confirmamus. Ipse verò Episcopus eundem Comitatum cum pertinentiis suis, & omni jure prædicto consanguineo nostro Henrico Duci Lotharingiæ in præsentiâ nostrâ benignè concessit, sub eo tenore, ut idem Comitatus ad ejus hæredem filium suum, vel

Sententia Henrici sexti Imp. inter Ducem Brabantiæ, & Episcopum.

Comitatus de Velua donatur iterum ab Imperatore Ecclesiæ Trajectensi, à quâ illum recipit Dux Brabantiæ.

*filiam liberè transeat & integrè. Statuimus igitur, & Imperiali edicto sancimus, ut nulla omninò persona in posterum hanc nostram ordinationem & confirmationem aliquatenus infringere audeat vel perturbare. Quod si quis attentaverit, centum libras auri pro pœnâ componat, dimidium Cameræ nostræ, & reliqua passis injuriam. Ad cujus rei certam in perpetuum evidentiam præsentem paginam inde conscribi jussimus, & Majestatis nostræ sigillo aureo communiri. Hujus rei testes sunt: Ludolphus Magdeburgensis ecclesiæ Archiepiscopus, Hartvvickus Bremensis Archiepiscopus, Hermannus Lantgravius Thuringiæ. Otto Comes de Benthem, Comes Lambertus de Erphordiâ, Gebhardus Burggravius de Maigdeburch; Comites Albertus de Weringerode, Rubbertus de Cleve, Cuno de Minteberch, Marquardus dapifer, Drenshardus de Kesteneberch, Henricus Camerarius de Proiz, Henricus pincerna de Lut, Gerhardus de * Grimberch, Arnoldus de Wesemalle, & alii quàm plures. Signum Domini Henrici sexti Rom. Imp. invictissimi, & Regis Siciliæ. Ego Conradus Hildeshemensis electus, Imperialis aulæ Cancellarius, vice Conradi Moguntinæ sedis Archiepiscopi, & totius Germaniæ Archicancellarii recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis* M C XC. *Indictione* XIV. *regnante Domino Henrico sexto Romanorum Imp. gloriosissimo, anno Regni ejus* XXV. *Imperii verò quinto, & regni Siciliæ secundo. Datum apud Geilenhusen* II. *Non. Martii.*

al. Werningerode. al. Grimbach

Hic (c) Henricus fuit filius Frederici Imp. cognomento Ahenobarbi Italicè Barbarossa, Clarissimi Principis, qui genuit hunc Henricum, qui duxit in uxorem Constantiam filiam Rogerii quondam Regis Siciliæ, contra Tancredum tyrannum. Item alium filium nomine Fredericum, Ducem Suevorum: cui desponsata fuit filia Regis Hungariæ, qui morte præventus ipsam non cognovit. Moritur enim in obsidione Acconis urbis exercitui suffectus paternò. Volunt præterea Italici scriptores tertium fuisse filium nomine Ottonem. Pater namque solicitante Clemente III. Pontifice Rom. per Legatum Cardinalem anno M C LXXXVIII. decrevit expeditionem permaximam, pro recuperatione Hierosolymæ, quæ traditione Hugonis Comitis Tripolitani, Saladino Babyloniæ cesserat; subjugans sibi Turcas, Armenios, aliasque nationes, & ipsum Saladinum, obsistentes. Quanto autem discrimine ex perfidiâ Imperatoris Constantinopolitani, per Hungariam, Bulgariam, Thraciam ac Lycaoniam, aliasque Provincias, exercitum duxerit (siquidem dum virum quendam eremiticum consuleret de itinere, accepit in fatis, se periturum aquis, quamobrem viam maritimam declinavit) ipse suis literis ad Henricum filium insinuat, quarum exemplar ob vetustatem præsentibus inseruimus.

Expeditio Frederici Barbarossæ Imp. in terram sanctā.

(d) Epistola Frederici Imp. ad Henricum filium Aug. ex castris.

FRedericus *Dei gratia Romanorum Imp. & semper Augustus, perdilecto filio suo H: Illustri Romanorum Regi Augusto salutem, & sincerum*

sincerum paternæ dilectionis affectum. Excellentiæ tuæ literas plenâ mentis & animi jucunditate nostra Imperialis excepit benignitas. Quarum tenore plurimùm exhilarati super convalescentiâ tuâ spem firmam concepimus & optatam. Cæterùm, quia de persona nostræ statu & gloriosi exercitus vivificæ crucis progressu tua Regia desideravit edoceri serenitas, id primùm significando occurrit. Quod mox ut fines Imperii fratris nostri Imperatoris Constantinopolitani attigimus, in rapinis rerum & occisione nostrorum non modicum sustinuimus detrimentum, sicut ab ipso Imperatore indubitanter dinoscitur esse procuratum. Nam quidam latrunculi sagittarii penes publicam stratam in veprium condensis latitantes ex improviso sagittis toxicatis plerosque ex nostris inermes, & minus cautè ambulantes, affligere non cessarunt. Donec consilio maturiori à balistariis & militibus nostris undique vallati atque flagrante maleficio deprehensi condignas meritis pœnas exsolverunt. Quippe in unâ die, & uno patibulo XXII. *more lupino suspensi, vitam indecenter terminarunt. Nihilominus tamen residui malefactores à latere per devexa montium per totum Bulgariæ nemus nos persequentes nocturnis rapinis molestaverunt, quamvis innumerabiles variis tormentorum generibus ab exercitu nostro vicissim sunt cruciati. Porrò præfatus Imp. Constantinopolitanus, non solum universa, quæ à Cancellario suo in animam ipsius & caput apud Nurenbergam jurata noscuntur, infringere non dubitavit; Verùm etiam sub interminatione pœna, concambium & forum nobis subtraxit: arcta quoque viarum succisis arboribus ac saxis ingentibus obvolutis jussit præcludi, & quasdam antiquas clausuras vetustate collapsas robur scilicet & munimentum totius Bulgariæ in* [e] *Verfredis ac propugnaculis, contra honorem Dei & vivificæ crucis, in nostrum & totius Christianitatis excidium præcepit communiri. Nos verò cœlesti suffulti præsidio Græcorum machinamentis ignem apponentes, robora cum saxis in favillam redegimus & cinerem. Itaque universis clausuris per Dei gratiam victoriosè transitis, in terram planam circa* [f] *Veron omnibus bonis refertam pervenimus. Et sic in peragratione Bulgariæ sex hebdomadas laboriosè satis expendimus. Rursus inde proficiscentes Philippopolim civitatem situ naturali ac manu artificis munitissimam atque opulentissimam prorsus desertam, tanquam pro derelicta occupavimus, & ecce die sequenti literas maximo fastu conceptas ab Imperatore Constantinopolitano recepimus, quæ pariter minas, blandimenta, dolos concinnabant. Tunc autem* [g] *primum de captivitate Legatorum nostrorum*

Exercitus cruce signatorum ab Imp. Constantinopolitano malè acceptus.

> Imp. Constantinopolitanus contra jus gentium Legatos detinet captivos.

nostrorum Monasteriensis videlicet Episcopi, Comitis Roberti, Marquardi Camerarii, ad plenum sumus certificati. Quos sæpe dictus Imperator, dum adhuc in Bulgariâ essemus constituti, in contumeliam Creatoris & crucis scandalum, cui militabant, jussit captivari, & famæ suæ minus consulens, contra jus universarum nationum & legatorum ignominiosè nudatos in carcerem fecit detrudi. Talibus auditis, universus crucis exercitus infremuit, & postmodum civitates, castella, vicos depopulari, atque occupare non cessavit, quoadusque Imp. Constantinopolitanus Magnificentiæ nostræ Legatos cum magno honore ad nos redituros literarum suarum tenore nobis significavit. Tandem verò post multas legationes atque Legatorum ambages, dolum quem jam dudum contra nostram benignitatem conceperat, in hyemis asperitatem transitum nostrum prorogans, artificiosè peregit. Sicque Legatis nostris tanquam rebus bene gestis ad nostram Majestatem remissis, de ipsorum pecuniâ plus quàm duo millia marcarum detinuit. Iterato promittens transitum securum, navium abundantiam, forum bonum, concambium consuetum. Verùm quia in vulgari dici solet proverbio: Ustus timet uri. Græcorum juramentis & simulationibus, nullam prorsus habentes fidem, apud (k) Philippopolim hyemare decrevimus. Filiolus verò noster Dux Sueviæ, frater tuæ sublimitatis, moram in aliâ facturus est civitate, Veron nomine, cum magnâ exercitus parte, quæ distat à Philippoli decem miliaria terræ nostræ donec hyemalis auræ inclementiam vernalis temperies pellat. Omninò igitur impossibilis est transitus noster per brachium sancti Georgii, nisi ab Imp. Constantinopolitano electissimos, atque omni exceptione majores obtineamus obsides, & totam Romaniam nostro subjiciamus Imperio. Regiæ nobilitatis tuæ prudentiam commonendo rogamus, quatenus idoneos serenitatis tuæ Legatos Ianuam, Venetias, Anconam, Pisam & alia loca pro Galearum (l) atque Vacellorum transmittes præsidio, ut Constantinopolim circa medium Martium nobis occurrentes, ipsi per mare, nos verò per terram civitatem oppugnemus. Quamvis tamen magna militum gaudeamus copia, orationum instantiâ ad divinum recurrendum est subsidium: Quia Rex non Salvatur in multitudine virtutis suæ, sed per æterni Regis gratiam. Rogamus igitur, quatenus apud Religiosas nostri Imperii personas studiosè obtineas, ut jugi vigilantiâ copiosas pro nobis fundant orationes. Consulimus autem dilectioni tuæ, ut judicium arripiat, & in malefactores Regiæ dignitatis zelus exardescat; profectò per hoc gratiam Dei consequeris, & favorem hominum; Legatos etiam à Domino Papa mitti facias,

> Pecuniam Legatis eripit.

> Ustus timet uri.

> Pietas Frederici Imp. in Deo fiduciam ponentis.

ti facias, qui præcipuè prædicent contra Græcos; quia Patriarcha eorum præsentibus Legatis nostris Monasteriensi Episcopo, & collegis suis in Ecclesiâ sanctæ Sophiæ publicè prædicavit, quod quicunque (k) Græcorum centum peregrinos occideret, si viginti Græcorum reatum incurrisset, indulgentiam consequeretur à Deo. Apud Philippopolim jam duodecim hebdomadas complevimus. Usq; Constantinopolim non invenitur castri vel civitatis habitator. Datū Philippoli XVI. *Kal. Decemb.*

Iustitia concilias Principi gratiā.

Græca fides erga Germanos & peregrinos.

Quamvis ultra conceptum propositum, jam non historiam, sed threnos omnibus Christianis meritò ingeminandos scribam, heu quàm difficilè mutantur decreta cœlestis Iudicis. Fredericus de Philomelâ & Iconio, aliisque civitatibus triumphans, & omnia ferro victoriosè sibi aperiens, devenit in Armeniam, ubi dum refrigerii causâ propter intensum æstum in flumen (l) Saram descendisset, ignarus nandi, in vorticem montis à præcipiti flumine absorptus est. Sepultus Antiochiæ anno M, C XC, Cujus interitus damnum irrecuperabile intulit religioni Christianæ. Fuerant Comites Francorum atque Anglorum Reges, & Fredericus Dux Suevorum, Conradus Dux Austriæ, Florentius Hollandiæ, Philippus Flandriæ, & Otto Gelriæ Comites, cum aliis plurimis Ducibus.

Fredericus Imp. in flumine mergitur anno Chr. 1190.

De Frederico Iuniore.

Fredericus verò eligitur Dux, paterni exercitus. Wilhelmus verò filius Florentii Comitis Hollandiæ patrem cùm non spernendâ classe secutus, per singularem industriam auctor fuit occupandæ (m) Damiatæ, mortuoque patre Florentio eodem anno, quo Fredericus Imperator perierat, cùm XXVI. annis rexisset Hollandiam, associatoque cineribus Frederici, ipse Frederico Duci per quinquennium periculi & belli socius magnam sibi à Kenemaris sub eo militantibus paravit gloriam. Miserat Henricus destituto exercitui suppetias, licet parum videretur affici huic expeditioni, quia parum profecêre. Sic pia cœpta mansere frustrata. Tantarum Imperator iste narratur virtutum, ut nisi discordia cum Romano Pontifice, quem tamen tanquam Vicarium Christi adoraverat, atque casus adversus obstitisset, crederetur Christianus orbis non alio vindice farciri ac restitui potuisse: constituit leges perutiles, quæ extant: confirmavit & Godefrido Episcopo literas Ottonis secundi de villâ Amudâ cum teloneo ac piscatione in Almere, & terrâ Hattonis Comitis in Lona, & quicquid in utrâque parte fluminis, quod dicitur Vecta, habebat. Insuper & terram ejusdem Hattonis Comitis in Eki, cum potestate cudendi monetam in Trajecto, Anno M C LXXI. Imperii verò XVIII, 4, Idus Octobris. Aquisgrani.

Damiatâ capta.

Florentius Comes Hollandiæ Antiochiæ apud Fredericum Imp. sepelitur.

Concessit etiam auctoritatem transfodiendi Nodam juxta literas, quas pro notitiâ locorum & rei memoriâ hic subnexui.

De aperiendo alveo Rheni flu. quo liberiùs decurrat.

IN nomine S. & indiv. Trinit. Fredericus divinâ favente Clementiâ, Romanorum Imp. semper Augustus. Dignitas Imperii Romani hoc exigit, & ad hoc Imperialis honoris culmen regendum à Deo suscepimus, ut necessitates Reip. semper præ oculis & manibus habeamus, & in cunctis operibus Iustitiæ ipsa clementia, sine quâ Deo placere non possimus, omni tēpore nos comitetur. Tunc enim honor Imperii recto tramite incedit, & in meliorem statū roboratur, quando & saluti totius Patriæ utiliter providetur, & necessitatibus pauperū misericorditer subvenitur. Ea propter cognoscat universi fideles Imperii, præsentes & futuri, quod nos primitùs amore Dei, deinde pia petitione fidelium Principū nostrorum, Godefridi videlicet Episcopi Trajectensis, & Florentii Comitis Hollandiæ, Henrici etiam Comitis Gelrensis, & Theodorici Comitis de Cle-

re, & pro fideli servitio aliorum hominum plurimorum de Episcopatu Trajectensi, quibus quotidie in terris & bonis eorum gravis destructio, & intolerabilis vastatio per assiduas aquarum inundationes, quasi mors quotidiana imminebat, ipsis hominibus prædictis sit, jamque miserabiliter ad nihilum redactis, hanc gratiam indulsimus, eisque nostrâ Imperiali auctoritate benignè concessimus, ut terra illa, quæ vulgo Noda, alias Niedam dicitur, ad faciendum aquæductum ab incolis Provincia, qui tanto damno & periculo aquarum subjacebant, ita perfodiatur, quod aqua Rheni per eundem meatum effluens in mare, (quod ibi vicinum est) sine læsione in perpetuum fluat, & decurrat. Quod nos Imperiali auctoritate nostrâ confirmamus; & ut in perpetuum ita permaneat, & observetur præsenti privilegio roboramus. Præterea obstructionem illam Rheni, quæ vulgo dicitur Dam, prope villam, quæ appellatur Wich; quæ ad removendam tam gravem aquarum pernitiem antiquitus facta est. Nos pro petitione prædictorum Principum, & pro fideli servitio hominum illorum, qui huic generali malo aquarum participabant, ratam habemus, & nostro Imperiali edicto confirmamus, & ut æternaliter inconvulsa in eodem statu permaneat, & conservetur, præsenti jussione decernimus. Aliam quoque obstructionem Rheni, quam Comes Hollandiæ in loco qui dicitur Stekede, sive Svvadeburg injustè & violenter erexerat, & fecerat, per quam etiam innumerabilium hominum & locorum submersiones frequenter evenerunt, nos ex judicio curiæ nostræ cassavimus, & penitus destrui præcepimus: Statuentes, & Imperiali jussione confirmantes, quatenus prædicta clausurâ destructâ, aqua Rheni libera & Regia strata sine omni obstaculo ibidem omni tempore fluat & decurrat, sicut antiquitus solebat. Quod ut veriùs credatur, & ab omnibus diligentiùs observetur, præsentem inde paginam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri jussimus, adhibitis idoneis testibus, quorum nomina sunt: Heimannus Ferdensis Episcopus, Everardus Ratisponensis Electus, Philippus Decanus Majoris Ecclesiæ in Coloniâ, Arnoldus Præpositus Ecclesiæ sancti Andreæ, Adilous Godslariensis Præpositus, Reignardus Præpositus, Ulricus Dux de Boemiâ, Marquardus (o) de Grumbach, Comes Emicho de Linuigen, Comes Folckmarus de Sarevvarde, Henricus Marschalcus de Papenheim, Conrardus Colbo pincerna, Wilhelmus de Kaluvve, Rodolphus de Steenforde, Constantinus de Berge, Cuno Camerarius, Bertolphus pris, Camerarius Cuno de Malberge, Henricus

Noda, id est Nydam agger, inter Rhenum & mare perfodiendus.

Moles in Batavoduro contra Rhenum jacta manere debet.

Obstructio Rheni apud Suadenberg aperienda.

Freso, Menardus Comes de Niumage, Folbertus, Gerardus Trajectensis Scultetus, Wilhelmus de Scalckevvick, Lutberthus de Odyck, Helyas, Egbertus de Amestel, Hermannus de Wordene, & frater ejus Godescalcus, Theodoricus de Iudesax, Albertus Pavo, & alii quàm plures clerici & laici. Signum Domini Frederici Rom. Imp. invictissimi. Ego Christianus Maguntinæ Sedis electus, & Sacri Palatii Archi-cancellarius recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis M, C LXV, *Indictione* XIII, *Regnante Domino Frederico Romanorum Imperatore victoriosissimo, Anno Regni ejus* XIII. *Imperii vero* XI. *feliciter.*

Idem Fredericus confirmavit teloneum in Amuda & Piscariam in Almera. Dum autem Henricus hujus nominis sextus Imp. rerum potiretur, orta est magna discordia inter Theodoricum Comitem, successorem Florentii apud Antiochiam defuncti, ac Wilhelmum fratrem ejus jam reversum. Itemque inter ipsum Theodericum, & Baldevinum Comitem Flandriæ, qui cum potenti manu tentavit recuperare Walacriam. Hunc Theodericus cruentâ cæde profligavit. Wilhelmum verò amici reconciliarunt, eo pacto ut Frisiæ Orientali dominaretur. At Balduinus Episcopus, qui usque modo Trentoniam cum Tuentanis pacificè gubernaverat, magnam ex Provincialium rebellione sentiit calamitatem auctoribus Florentio atque * Folckero Præfectis Coevordensium, per instigationem Ottonis Comitis Gelriæ, favente Episcopo Ottone Comite de Benthem, interceptâque quæstione per Philippum Agrippinensem & Conradum Moguntinensem Episcopos, & demum renovatâ, cùm modo Episcopus, modo adversarii superiores essent, occasione belli ignaviæ Ducis Brabantiæ ascriptâ. Tandem verò Henricus Imperator descendens per definitionem Sententiæ omnem contentionem exstinxit, adjectis induciis. Quo recedente Trentones rursum omnia infregerunt, unde Episcopus insecutus Cæsarem usque Maguntiam, perfidiam eorum detegit cum justâ querelâ. At Imperator non immeritò ad iram provocatus, præsentando decrevit in hostes auxilium. Sed instructum jam viribus Episcopum re infectâ intra paucos dies, antequam Maguntiâ absolvisset, mors intercepit XI. Kal Maji, alibi II. Novem. anno M, C XCVI. cum præfuisset annis XVIII. Devectum funus ad majorem Ecclesiam Trajectensem, ubi quiescit cum prædecessoribus.

Discordia inter Flandrum & Hollandum Comites.

** Folberto.*

Henricus sextus Imp. discordiam componit.

Drentones rebelles.

Episcopus moritur anno Christi 1196.

a *Cognominatus de Benthem,)* A matre, ut puto, sic dictus, quæ erat ex Palatinis Ricomagensibus, Benthemiæ præfectis; ut ad Bekam satiis superque indicavi.

b *Gerardum C. Gelr. ex Veluâ propellit.)* Omnem hanc controversiam habes expressam in Chron. Belg. magno, pag. 182. quam tandem Fredericus Imp. composuit: & deinde malo renató, Henricus Frederici F. suo diplomate finivit. Aquilius in Gerardo secundo, & Ottone ejus fratre facit hujus mentionem; sed miror, nihil Brabanticos de eâ re scriptores tradere.

c *Hic Henricus fuit fil. Frederici Imp.)* Qui à Germanis scriptoribus VI. ejus nominis dicitur; Italis verò V. pater Frederici secundi.

d *Epistola Frederici Imp.)* Vide expeditionem Asiaticam Fred. I. Imp. ab æquævo auctore conscriptam, Tom. V. Antiq. Lect. Canisii parte 2. ubi prolixè hæc omnia describuntur. Adde Epistolam, quam de hac re Radevico adjunxit Urstisius Tomo I. Illustr. German. scriptorum.

e *In Verfredis,)* Quid illud verbi sit ignoro: videtur tamen clausuras & repagula eo indicare; atque ita, ut mea fert opinio, *Waerfrede*, quasi pacem custodiens provinciæ, & ab externo hoste defendens, dici posset.

f *Veron.*] Epistola apud Urstisium circa finem primi Tomi Germ. pag. 560. *famosum castrum Verin* vocat.

g *De captivitate Legatorum nostrorum,)* Id constat etiam ex epistolâ supra laudatâ, ab Urstisio edita; & expeditione Asiaticâ Fred. prædictâ, ubi etiam nomina Legatorum exprimuntur.

h *Philippopolim hyemare decrevimus.)* Expeditio Asiatica Fred. I. Imp. supra laudata sic habet: *Quidam suadebant hyemandum esse apud Philippopolim præsertim quia jam tempus hyemale instabat*, Philippopolis autem Thraciæ urbs est; vel, ut aliis placet, Macedoniæ, de quâ vide Livium. lib. hist. 29, Plin. hist. nat. lib. 4. cap. XI., Stephanum Byzantium, περὶ πόλεων pag. 304. Pomp. Melam lib. 2. cap. 2. de Thraciâ, Cl. Ptolom. Græciam Pausaniæ lib. 6, Natal. Com. historiæ universal. lib. 9. Creditur ad ejus incolas scripsisse Paulus Apost., epistolam ad Philippenses.

i *Galearum & Vacellorum,*] Meursius in Glossario Græcobarb. Γαλέα, ex Italico *Galea*, Triremis, vide eundem d. loco, & Io: Lydium in Glossis Latinobarbaris ad Clemangem, Vacelli verò naves sunt minores, Italis Nacelli.

k *Quicunque Græcorum C. peregrinos occiderit,*] Acerbum odium Græcorum in Latinos; unde auctor Asiaticæ exped. Fred. Patheticè exclamat, his verbis, pag. 64. O dira & inaudita vindictæ species & hominem etiam post fata velle perimere, nam cadavera etiam sepulta non sinebant quiescere.

l *In flumen Saram,*] Vide quæ ad Bekæ Chronicon dixi, ubi varia fluminis nomina, & auctorum discrepantiam de genere mortis Imp. satis indicavi.

m *Auctor fuit expugnandæ Damiatæ,* Vide quæ hac de re ad Becanum Chron. disserui. Nauclerus, aliquot ante annos, scribit Almaricum Regem tentasse Damiatam, sed re infectâ discessisse: nec capta est ea urbs ante annum 1218. vel 19. unde patet quod & hic Heda cum aliis erraverit.

n *Marquardus de Grumbach,*) Grunbachiorum familia olim admodum celebris, & ab anno 900. inter nobilissimas habita, ex quâ ante sæculum vixit Fredericus de Grombach Harlingæ Satrapes, qui cum Saxoniæ principibus eò venerat, & Nobilibus Frisiæ, teste Winsemio, adscriptus erat; cujus ex filiâ nepos Fredericus Egmondius à Meerenstein cum reliquis Belgii Proceribus libellum supplicem pro libertate harum provinciarum conservandâ Duci Parmensi anno 1566. obtulit.

Arnoldus Episcopus XXX.

Theodoricus Episcopus XXXI.

Sublato itaque Baldevino servata electio sub discordiâ per impressionem Theoderici Hollandiæ, & Ottonis Gelriæ Comitum. Pars Theodericum majorem Præpositum, fratrem Balduini mortui ex Comitibus Hollandiæ, filium Florentii Comitis ex Sophiâ filiâ Ottonis Comitis Ricomagi natum, pars verò Arnoldum de (a) Isenburg Præpositum Daventriensem prætulerunt, ille Hollandiæ, hic Gelriæ (b) Comitis intercessione prævaluit, & per Henricum Imperatorem annulo & sambucâ investitur; suborto tamen per factionem utramque bello, ac Comitatu Veluæ per Theodericum Comitem in favillam redacto. Otto Comes apud Haymonis (c) montem superatur, & fugâ salutem vix consequitur. Tandem controversia per sententiam Rom. Pont. definitur, Arnoldo consecrato XXX. in ordine Episcopo, quo paulo pòst vid. VIII Aprilis, anno 1198. Romæ defuncto & sepulto, ad Theodoricum revertitur Ecclesiæ administratio, qui ab eodem Pontifice XXXI. Episcopus continuatur, jussus redire ad gubernandum populum sibi commissum, qui accinctus itineri Ticinum veniens, vitâ defungitur, & illic inhumatur.

Wilhelmus Comes Frisiæ Orientalis. Dum hæc aguntur, venit Wilhelmus Comes ex Orientali Frisiâ in Hollandiam, accedens fratrem Theodoricum, in arce Horrestâ pro tuitione Ditionis Trajectensis Ecclesiæ agentem, congratulandi causâ de victoriâ obtentâ. Ubi evestigio (nescitur causa) arctis carceribus mancipatur, quibus tandem effractis, Wilhelmus ad Ottonem Comitem Gelriæ se contulit, à quo (fuerant enim contubernales in expeditione ultra marinâ) humaniter excipitur, & Adelheide filiâ pro uxore futurâ donatur: ex quâ genuit Florentium Hollandiæ Comitem, Ottonem Trajectensem Episcopum, Wilhelmum Præsidem, & binas filias. Celebratis nuptiis apud Stauriam, ipsoque (d) Wilhelmo à Frisiis Orientalibus hilariter ac magnificè recepto, paulò pòst iidem Hollandiæ & Gelriæ Comites in amicitiam redeunt, desponsatâ Adelheide filiâ Theodorici Henrico filio Ottonis: Parum tamen supervixere, sepulti in Monasterio Reinsburgensi.

Ducit Adelheidim Comitis Gelriæ filiam uxorem.

a *Arnoldum de Isenburg Præpositum Davent.*) Hunc ex florentissimâ hodie Com. de Isenburg progenie fuisse puto, quæ nostro tempore Salentinum Electorem & Archipræsulem Coloniensem dedit, qui mortuis ejus familiæ masculis cum postremus superesset translatâ eâ dignitate in Ernestum Bavarum, & ductâ uxore Antoniâ Ligniacâ stirpem suam propagavit: non autem ex comitibus de Isenburg ad Ruram, unde, cum aliis præsulibus, prodiit Engelbertus Elector Colon., Ecclesiasticæ Libertatis summus defensor, à consanguineo Fred. Com. Isenburgico occisus; cujus meminere script. Germ. & inter illos Crantzius Metrop. lib. 7. quæ familia prorsus diversa à superiore, ut insignia Gentilitia, quæ Rosam purpuream ostentant satis indicant; cum hodierna Com. Isenburg. ad Lanum fl. depictas nigro colore trabes præferant, vide Æ. Gilenium in not. ad Cæs. Heisterbac. de vitâ S. Engelb. l. 1.

Hic Gelr.

b *Hic Gdr. Comitis intercessione prævaluit, & per Henricum Imp. annulo & Sambucâ &c.*] Beka omnino contrarium scribit; nempe, *quod Imperator Theodorico cognato suo, per annulum & pastoralem baculum, investituram Episcopalem dedit, & temporalem Iurisdictionem Theodorico Com. Hollandiæ*, cum quo faciunt plerique scriptores nostri & Hollandici; de hoc investituræ more alio loco dixi; cum hic non tantùm Impp. Rom: sed & aliis Regibus Gall. Angliæ &c. Pontif. Rom. contra nitentibus, infinitas per Europam turbas dederit.

c *Apud Haymonis montem,*] Mons hic imminet Rhenensi oppido, nomenque videtur retinere à quodam Haymone Principe ejus loci, apud quem vixisse aliquando Cuneram ex XI. millibus virginum elade Hunnicâ elapsam ferunt, tandem Zelotypiâ uxoris ejus interemptam. Alii Haymonem illum vulgi fabulis notissimum, hic habitasse putant.

d *Ipsoque Wilhelmo à Frisiis Orient. magnificè accepto,*) Non quod fuerit Comes Orientalis Frisiæ, sed ipsis potius confœderatus, quem spontè tanquam Imperatorem militarem assumpserant, vide Ubbonem lib. 7. hist. Frisic.

Theodoricus Secundus Episcopus X-XXII.

ECclesia Trajectensis per discordiam Pontificum prædictiorum jam multipliciter adflictâ atque Pastore destitutâ, aspirantibus eisdem Comitibus ad aliquem ex eorum amicis sufficiendum, divinâ inspiratione exauditis eligitur Theodericus de (a) Are, secundus ejus nominis, absens in Italiâ, XXXII. Episcopus, qui rebus collapsis succurreret, vir nobilis & magni consilii, Præpositus Trajecti ad Mosam, non mediocris authoritatis apud Henricum & Philippum ejus fratrem Augustos, quos etiam usque in Siciliam comitatus est. Alibi legi post Theodericum de Hollandiâ, electum Godefridum de (b) Aemstele, sed nec ejus acta, nec finem vitę invenire potui. Theodoricus tandem evocatus ex Siciliâ, celeri itinere Trajectum appulit, inveniensque dignitatem suam magno ære gravatam, suasu suorum ad colligendam pecuniam pro redimendis debitis contractis animum intendit, sese primum in Orientalem Frisiam transferens, ut ex jucundo adventu atque administratione præfectorum, juxta Frederici Augusti factam concordiam, rationem susciperet. Quod Wilhelmus Comes indignè ferens, & credens animos populi jam satis proni sibi magis devincire Episcopum è monasterio Stauriæ post sacra peracta armatâ manu eripit; & custodiæ in carcerem apud Oostersee (c) deputavit; quem nonnulli religiosi, ac alii ex populo pietate moti, detestantes turpe facinus Comitis, per vim liberaverunt. Unde justissimè provocatus Episcopus in Wilhelmum ducit, at Theodoricus frater, & Otto socer sese Wilhelmo jungunt adversum Episcopum. Socer Provinciam una cum Daventriâ citra, frater verò cis Isilam, sibi subigunt, & Trajectum premunt obsidione. Otto verò socer, per insidias instinctu Ottonis Augusti, atque Adolphi Agrippinæ Ecclesiæ Episcopi, à Duce Brabantiæ capitur. Theodoricus verò Comes intendens ad liberationem Ottonis, solvit à Trajecto obsidionem, & Silvam Ducis oppidum non spernendum circumvallans die VII. ad deditionem coegit. In quo Wilhelmum fratrem Ducis cum multis Nobilibus cepit, & magnâ prædâ onustus in Provinciam suam redire festinans, intercipitur per Ducem Brabantiæ cum potenti manu advolantem, & post consertum prœlium captivatur in oppido Heusden. Sentiens Episcopus hostes suos jam captos; nactus opportunitatem, utriusque Provincias depopulatur, ingentem abducens prædam, peragratâque Veluâ, ferro & igni omnia contaminans, Zutphaniam insigne oppidum aliquot diebus obsessum capit, Daventriam recipit, & plurimos captivos, & immensum thesaurum asportavit. Ac Theodoricus Comes pensatis damnis per illum illatis cum magno pondo auri relaxatur, & Episcopo se in pace uniens, perpetuam usque ad mortem cum illo stabilivit & servavit amicitiam. Et anno M. CC III. prid. Nonas Novembris apud Dordracum cessit è vivis, cùm rexisset annis XIII. unicâ filiâ nomine Adâ relictâ ante quàm illi, conquestus multùm de absentiâ fratris sui Wilhelmi Comitis, tutorem designasset, transvectus Egmondam apud majores. At conjunx ejus habens Wilhelmum Comitem exosum, & regni cupida, nondum adimpletis exequiis, quo summa rerũ penes eam maneret, accivit Ludov. (d) Com. Lossens. ex arce Altenâ, cui properè advenienti Dordracum despondet Adan filiam, & nænis misectur nuptię. At Wilhelmus Comes auditâ morte fratris sui, ut interesset exequiis, applicuit ad portam Zype, nec impetrare potuit sibi, ut id liceret facere securè, sed repellitur.

Episcopus captus à Wilhelmo Comite, sed à Frisiis carcere liberatur.

Otto Comes Geldriæ à Duce Brabantiæ capitur.

Theodoricus Comes Hollandiæ captivus in Heusdena detinetur.

Relaxatus, Dordraci moritur. Anno Christi 1203.

Ludovicus Comes Lossensis, inter exequias ducis Adam

Cui idcircò multi proceres commiserati, ob illatam injuriam sese jungunt, & stimulos adjiciunt fidem dantes, ut securus ad eos veniret. Qui, interim conciliatis Kenemaris atque Rhenanis, Ludovicum cum Adelheyde Harlemo pellunt, coactos nocte confugere versus Trajectum. Sed & oppidum Leidense ipsis cessit, captâ Adâ juvenculâ, cum aliquot (d2) equitibus, quam intellectâ re gestâ superveniens Wilhelmus in Texaliam Insulam custodiendam direxit; totum Comitatum brevi Ditioni suæ submitteus, Ludovicus verò animo consternatus Episcopum Leodiensem, Ducem Lymburgensem, & Comitem Flandriæ, una cum Episcopo Trajectensi sibi efficiens stipendiarios, magnam vim contrahit, in Trajectensem Episcopum præcipuam spem collocans, quem & belli, & pugnæ socium cum multo auro sibi devinxerat, paciscens se (d3) accepturum Comitatum Hollandiæ ab illo in precariam (uti ajunt) tradens Episcopo fratrem suum obsidem. Wilhelmus itaque securitati suæ providens, omnes confortabat, præsidia firmabat, & novas arces, unam in Buscho, alteram in Suadenberdam construxit, & aggerem ad flumen Aemstel interrupit, quo ditionem & territorium Giselberti undique aquis & incendio evertit, usque paludem, quam Broecklandt vocitant, ingentem in Kenemariam navi abducens prædam. Episcopus verò Trajectensis hanc ulturus injuriam, juxta Midratum expeditionem ducit in Hollandiam, utramque arcem prænominatam expugnans, & Comitem de Benthem fugans, prœlio cepit Florentium Præpositum Majorem fratrem Wilhelmi, eum in arcem Horrestam mittens custodiendum, progressus Leidam invenit Ludovicum Comitem, receptâ Wiltorum (e) provinciâ, ad Harlemum tendere, qui mulctatis Kenemaris, & in fidem reductis pago Divæ Agatæ, quem Beverwijck vocant, incenso, Egmondam progressi votum Divo exolventes Adelberto, redierunt totâ provinciâ Hollandiæ in potestatem Ludovici redactâ & insulis, quas Zelandiæ ascribunt, paulatim in ejus gratiam redeuntibus: Walacriâ per Comitem Namurcens. nomine Comitis Flandriæ tentatâ. Wilhelmus omni auxilio destitutus, vix scaphâ piscatoriâ obtectus retibus non absque miraculo evasit. Tandem insulanis ipsis ob superbiam ejusdem Ludovici ad Wilhelmum Comitem rursum deficientibus, & Kenemaris rebellantibus post varios conflictus Ludovicus prœlio vincitur, & perpetuo ab Hollandiâ profugatur. Wilhelmus verò succedens in paternam hæreditatem XII. (f) Comes constituitur, qui brevi post fautoribus Episcopi bellum intulit, Asprenam munitionem eorum destruendo. Ex adverso Gerhardus Comes de Are, frater Episcopi Dordracum incendit. Tandem humiliato Comite, conditiones pacis proponuntur, ut pro damno illato, mille talenta argenti penderet, ablata restitueret, & cum quingentis militibus nudis pedibus coram Ecclesiâ veniam expeteret, pro eo, quod Episcopum in Stauriâ captivaverat temerè ac injustè hoc modo pax reformata. Episcopus verò ex toto prosperis successibus ditatus, deperdita atque impignotata loca redemit, præsidiis annonam providit, ac Ecclesiam ab omni indebito onere relevavit, residuas dies agens per quietem. Wilhelmus verò defunctâ Adâ nepte, (g) Comitatum à Frederico II. Cæsare in beneficium recepit, atque deinceps rexit tranquillè. Ad quem regnum Scotorum per obitum Magolini (h) Regis avunculi sui jure hæreditario devolvebatur, & contracto exercitu cum adjutorio Regis Franciæ transfretavit, multas urbes atque castella Regni illius sibi vendicans. Sed dum interim Ludovicus Comes Lossens. tentaret novos concitare motus, revocatus in Hollandiam à cœptis secundis destiit.

Ada capitur à patruo & in Texaliam custodiæ mãdatur.

Bellum inter Lossens. & Hollandiæ Comites.

Ludovicus Lossensis Comes totam Hollandiam subigit.

Ludovicus tandem vincitur, & Hollandiâ fugatur: Wilhelmusque fit Comes Hollandiæ 12.

Wilhelmus Regni Scotici hæres.

Theodoricus autem Episcopus plenus dierum, & rebus Ecclesiæ pacatis, ultimum naturæ apud Daventriam persolvit debitum Nonis Decemb. anno M.CCXII. cùm præfuisset annis XIII, corpus ejus translatum Trajectum, sepelitur in majori Ecclesiâ. Quo anno ab Innocentio tertio Pontifice Rom. celebratur Iubileus Romæ, & concilium generale indicitur. Iste Theodoricus scribitur electus anno M.CXCVIII. alibi CC. primo, & præfuisse annis XIII. vel XIV. & obiisse anno M.CC. alibi CCXII. Sub hoc Episcopo recenset Iohannes Beka vix credenda de quodam (i) Everimacho administratore domesticarum rerum ipsius Episcopi ex mortuo resuscitato; cui Philippus secundus Imp. renovavit privilegium transferendi Teloneum ex Gana in alium locum (k) uti sequitur.

Theodoricus Episc. moritur anno Ch. 1212. Iubilæus annus à Papa Romæ celebratur.

Privilegium Philippi Aug.

Philippus secundus Dei gratiâ Romanorum Rex, & semper Augustus, Regalis excellentiæ nostræ deposcit benignitas, ut eos ampliori

pliori favore & gratiâ in agendis suis respiciamus, quos ad exaltationis nostræ gloriam ferventes invenimus & fideles. Quapropter noverint universi fideles Imperii præsentes & futuri, quod nos considerantes puram fidem & ferventem devotionem, quam dilectus consanguineus noster Theodoricus Trajectensis Episcopus ad sublimitatis nostræ promotionem constanter exhibet, & est exhibiturus, de consueta Majestatis nostræ clementiâ damus & concedimus, ei plenam auctoritatem & licentiam, ut teloneum quod ex concessione Imperatorum sive Regum ab antiquo tenuit in loco qui Gana dicitur, in alio sibi commodiori loco, ubi voluerit intra terram quæ pertinet ad officium Sculteti civitatis Trajectensis locet & constituat, & super hoc nullius persona unquam habeat impedimentum. Ad cujus rei certam in posterum evidentiam hanc chartam inde conscribi jussimus, & bullâ nostrâ communiri. Testes hi sunt, Conradus Imperialis Aulæ Cancellarius, Wolfgerus Pictaviensis Episcopus, Conradus Spirensis Episcopus, Comes Fredericus de Zolre, Comes Ludovicus de Helfenstein, Comes Hartmannus de Wirtembergh, Henricus Marschalcus de Kallindim, Henricus dapifer de Walpurch, & alii quamplures. Datum apud Norimburgh, anno Dominicæ incarnationis M CC. Indictione IV. Kal. Octobris. Et Comes Ludovicus Lossensis occasione Feudorum, quæ Comes Hollandiæ ab Episcopo obtinet in hunc modum pepigit.

Teloneum in Gana aliò transfertur.

Ego Ludovicus Dei gratiâ Comes de Los, universis Christi fidelibus, tam præsentibus, quàm futuris in perpetuum. Cùm omne feudum, quod socer meus bonæ memoriæ Theodricus Comes Hollandiæ ab Ecclesiâ Trajectensi justè possiderat, à manu Domini mei Theodrici Trajectensis Episcopi in eo jure, quod Lijf-tucht appellatur, recepissem, eiq; sicut legius homo legiam fidelitatem servare jurassem, ne unquam aliquâ occasio discordiæ de cætero inter Episcopatum Trajectensem, & Comitatum Hollandiensem possit coalescere ad perpetuam pacem nostram, talis inter nos ordinata est compositio: Omnes ministeriales vel servos, qui ad Episcopatum pertinebant, in terrâ Comitis Hollandiæ manentes, exceptis militibus & eorum liberis, dedit mihi & meis successoribus Dominus meus Trajectensis Episcopus. Ego similiter dedi Ecclesiæ omnes ministeriales vel servos, qui ad Comitatum Hollandiensem pertinebant, in terrâ Episcopatus manentes, &c.

Compositio inter Episcopum Trajectensem, & Comitem Hollandiæ, facta Anno M. CC IV.

EGo Wilhelmus Dei gratiâ Comes Hollandiæ, Universis Christi fidelibus tam præsentibus quàm futuris in perpetuum. Cùm omne feudum, quod frater meus bonæ memoriæ Theodericus Comes Hollandiæ ab Ecclesiâ Trajectensi justè possederat, à manu Domini mei Theodrici Trajectensis Episcopi recepissem, eique sicut legius homo legiam fidelitatem servare jurassem, ne aliqua unquam occasio discordiæ de cætero inter Episcopatum Trajectensem, & Comitatum Hollandiæ possit coalescere ad perpetuam pacem nostram, talis inter nos est compositio laudabiliter ordinata. Omnes Ministeriales vel servos, qui ad Episcopatum pertinebant in terrâ Comitis Hollandiæ manentes, exceptis militibus & eorum liberis, dedit mihi & meis successoribus Dominus meus Trajectensis Episcopus; ego similiter omnes Ministeriales vel servos qui ad Com. Holl. pertinere dicebantur in terrâ Episcopi manentes, exceptis militibus & eorum liberis, dedi Eccles. Traj. prædicta eâ conditione adjectâ, ut si qui eorum de terrâ Episcopi ad Comitatum Hollandiæ transierunt, vel è converso de Comitatu ad terram Episcopi, ejus maneant, in cujus dominio mansionem elegerint. Ego etiam & homines mei juramento promisimus, quod de cætero nulla unquam occasione, Renus apud Suadenburgh, vel alibi obstruetur. Item promisi & juravi, quod nunquam prohibebo mercatores quoscunque deferre salem vel quaslibet alias merces ad terram Episcopi. Similiter nec Episcopus prohibebit aliquos mercatores ire, ad terram meam de Comitatu Frisiæ in Oostergo & Westergo & instanter hoc est adjectum, quod compositio quondam ordinata inter Episcopum Godefridum & patrem meum Comitem Florentium etiam inter nos inviolabiter observabitur, quæ talis est: Episcopus & Comes communi consensu mittent Comitem unum in Frisiam ad servanda placita sæcularia, & quicquid de redditibus ad Comitatum pertinentibus, vel de proventibus placitorum sæcularium, deductis expensis excreverit, æqualiter dividetur inter Episcopum & Comitem, sed quando contigerit Comitem illum non intrare Frisiam, nuncii Episcopi & Comitis Hollandiæ simul ibunt in communi expensâ colligere reditus ad Comitatum pertinentes. Monetarii, Thelonearii, Schulteti, Villici, & omnes beneficiati in Comitatu illo manentes, feuda vel

Homo legius Episcopi Comes Hollandiæ.

Jus in Frisia Orientali commune Episcopi & Comitis.

da vel officia sua primùm recipient de manu Episcopi, & postea de manu Comitis Hollandiæ, & utrique jurabunt fidelitatem. Item de Jurisdictione in Hesevvijck juxta Montfort sita, hoc est conditum, quod nuncius Episcopi in eâ servabit placita sæcularia, & quartam tantùm partem eorum, quæ inde provenerint, habebit Comes Hollandiæ, reliqua omnia liberè cedent Episcopo. Præterea de distinctione terminorum inter terram Episcopi, & Hollandiens. *sic inter nos convenit, quod si de aliquâ terrâ vel decimâ Episcopus quæstionem fecerit mihi vel hominibus meis liberam eam dimittam Episcopo, vel jurabo eam de jure ad me pertinere. Similiter si ego quæstionem moverem Episcopo vel hominibus suis de aliquâ terrâ vel decimâ, Episcopus mihi eam liberam dimittet, vel unus priorum suorum aut ministerialium Ecclesiæ tertiâ manu jurabit terram illam vel decimam ad Ecclesiam de jure pertinere, & sic libera erit Ecclesia. Insuper compromissum est, quod si aliquis hominum Episcopi, offensam ejus forte incurreret, nullum habebit ad me refugium, nisi ad hoc tantùm, ut per me gratiam inveniat, vel in Curiâ Episcopi judicio comparium suorum fistat, & è converso. Acta sunt hæc ab incarnatione Domini, anno* M.CC IV, *Pontificatus Domini Theodorici Episcopi anno* VII. *apud Trajectum coram altari* Anno Christi 1204.
(l) *beati Martini, super quo obtuli homines meos, quos pro suis commutavi, in quo etiam juravi, & homines mei* Wolterus *de* (m) *Eve, Albertus Banjart, Iacobus Burggravius de Leyden, Gyselbertus de Lecke, Albertus Rufus, & alii quam plures; testibus his: Henrico Duce Lotharingiæ,* (n) *Ottone Comite Gelriæ, Gerardo Comite de Are,* Henrico *de Evere, Gerardo Xantens. Waltero sancti Petri, Bernardo Tielensi, Bertoldo Aldersalensi; Remboldo sanctæ Mariæ Præpositis; Elia sancti Petri, Gysberto sancti Iohannis, Henrico sanctæ Mariæ Decanis, & universis tam ministerialibus quàm civibus Trajectensibus, & aliis quam pluribus; compositionem hanc sicut præscripta est inviolabiliter observare.*

a *Eligitur Theodoricus de Are,*] Fuit is ex Comitibus de Are; ubi vero is Comitatus situs, non admodum mihi certum. Supra Coloniam Agrippinam est fl. Aar: qui ex adverso urbis Lintz se Rheno jungit, ad cujus ripam oppida Arburg, Arwiler, Alden Aar, Nienar, sita.

b *Electum Godefridum de Aemstelle,)* De eo nihil invenio, quamvis circa annum 1172. cum Engelberto Godefridus de Amstelle ut testis diplomati Andreæ Episcopi adhibitus sit, præter quem alius Godefridus in stemmate Amsteliano non succurrit. Theodoricum autem Trajectensem Episcopum de Castro Nurenburg oriundum nominat Cæsarius Heisterb. lib. 12. cap. 23. hist. memor. forte Arenburg voluit dicere.

c *Et custodiæ in carcerem ap: Oosterzee deputavit,*] Magnum eo tempore piaculum manus in unctum Domini injicere, & magni satis ipsi constitit, veluti paulò post patebit. In historiis plura ejus rei extant exempla, quàm rigidè Antistites sacrorum etiam in maximos Principes injurias sibi vel suis illatas vindicarint; docuit id vel suo exemplo Rex Angliæ Henricus, in quem scurriliter penè debacchati sunt Mystæ; ob cædem Thomæ Cantelbergensis non satis ab ipso, pro illorum judicio punitam.

Ludovi-

d *Ludovicum Comitem Lossensem,)* Comites Lossenses antiquissimi, & olim admodum celebres fuêre. Extat diploma, Arnoldi G. de Loss. & Ludovici filii ejus fundatorum Averbodiensis monasterii ann. 1135. ap. Miræum, Cod. piar. Donat. cap. 92. Horum tandem Comitatum, cùm ad altare S. Lamberto obtulisset Arnoldus Comes, post mortem Margaretæ F. Lud. Lossensis postremæ ejus stirpis, anno 1172. occupavit Adolphus à Marka Leodiens. Episcopus, & ad successores suos Antistites transmisit, qui inde se Comites Lossenses inscribunt, licet & Heinsbergii aliquandiu eo titulo usi sint.

(d2) *Capta Ada cum aliquot equitibus,)* Inter hos Ottonem de Buren fuisse, refert Beka, variantibus aliis scriptoribus: ego ut propius ad Chron. Rhythm. ibi accederem me movit Diploma Theodorici & Adeleidis parentum Adæ hujus, eodem anno quo pater ejus mortuus est, concessum Monasterio Vallis S. Petri in Stromberg'; ubi inter testes nominantur *Hugo de Voorne & Rutgerus de Merbem*, quos, eosdem esse à Beka designatos, non adeò vero absimile videtur. Quod autem Ottonem Burenum circa illa tempora me non invenisse ibi addidi; cum V. Nob. Balth. de Buren diploma Fred. I. Imp. ostenderit, cui adhibitus sit Otto quidam de Buren inter testes (etiamsi alios in Westphaliâ Burenos à Batavicis diversos inveniam) non valde ejus opinioni repugnavero, Burenam nempe familiam eo tempore notam fuisse.

(d3) *Paciscens se accepturum Comitatum Holl.]* Extat diploma hujus rei Hugonis Episcopi Leodiensis aliorumque Ludovici amicorum in Archivis summi Collegii Traject. integrum adhuc, quod non alienum putavi, ob rei gestæ memoriam, hic inserere:

HUgo Dei gratiâ Leodiensis Episcopus, Henricus Dux de Lemburg, Philippus Marchio Namurcensis, Otto Comes Gelriensis, Adolphus Comes de Monte, Wilhelmus Patruus Comitis Flandriæ, omnibus Christi fidelibus in perpetuum. Cum ad preces & instantiam nostram Dominus Episcopus Trajectensis cognatum nostrum Ludovicum, Comitem de Los in Legium hominem recepisset, collato ei feudo ad tempus vitæ suæ, quod socer ejus Theodoricus Comes Hollandiæ ab Ecclesia Traject. justè tenuerat, mediantibus eorum amicis, ordinata est inter eos cōpositio ad perpetuam pacem servandam necessariam sub hâc formâ. Episcopus Trajectensis dedit Comiti, ministeriales & servos omnes in Hollandiâ manentes, vel in Comitatu ubicunque, exceptis Militibus & eorum filiis, pro omnibus illis quos Comes & ejus antecessores habuerunt in terrâ Episcopi; ea ordinatione adjectâ; ut si quis illorum transierit de terrâ Comitis ad terram Episcopi, vel de terrâ Episcopi ad terram Comitis, ejus sit, sub cujus dominio mansionem elegerit. Comes etiam de Loen & homines sui juramento promiserunt, quod de cetero nulla unquam occasione Rhenus apud Swatburg obstruetur. Suadenburg. *Insuper feudum de Nagele, quod quondam habuit Iohannes de . . . . à manu Episcopi, postea v°. injustè alienatum fuit ab Ecclesiâ, Comes de Loon resignavit Episcopo. Item Comes non prohibebit mercatores quoscunque deferre salem vel quaslibet alias merces ad terram Episcopi: nec Episcopus prohibebit aliquos mercatores ire ad terram Comitis. De Comitatu Frisiæ in Oostergo & Westergo & in Staveren, hoc est adjectū, quod cōpositio ordinata inter Godefridum Episcopum & Comitem Florentium inviolabiliter observabitur: quæ talis est, Episcopus & Comes de communi consensu mittent Comitem unū in Frisiam ad servanda placita sæcularia; & quicquid de redditibus ad Comitatum pertinentibus*

vel

vel de proventibus placitorum sæcularium deductis expensis excreverit æqualiter dividetur inter Episcopum & Comitem, & quando contigerit Comitem non intrare Fresiam, nuntii Episcopi & Comitis Hollandiæ simul ibunt in communi expensâ colligere redditus ad Comitatum pertinentes. Monetarii, Telonarii, Sculteti, Villici, & omnes inbeneficiati, in Comitatu illo manentes officia vel feuda sua primum recipient de manu Episcopi, & postea de manu Comitis; & utrique jurabunt fidelitatem. Partem hujus Comitatus, quæ Comitem contingit, cum omni jure, & omnibus attinentiis suis, habebit Episcopus sibi obligatam pro CCC *marcis Colon. denarior. legalium, propter enorme damnum Ecclesiæ suæ illatum ab hominibus Theodorici Comitis Hollandiæ, donec ab Episcopo redimatur. Item Jurisdictionem in Heswijck juxta Montfort sitam, quæ, licet vilis esset pretii, magna tamen fuit occasio discordiæ, dimisit Comes Episcopo Trajectensi. Hanc compositionem Comes juravis se perpetuò servaturum, & nos Episcopo dedit obsides super eadem ordinatione inviolabiliter observandâ. Et nos juravimus Episcopo quod si Comes contra factum & promissum suum venire vellet, nos ei fideliter assistemus contra Comitem ad plenam usque satisfactionem. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis* M CC IV, *præsentibus his, Gerardo Comite de Are, Theodorico filio ejus, Walravino, Gerardo, Naccensi, Ludovico majoris* Ecclesiæ in Trajecto, *Remboldo S. Mariæ Præpositis; Arnoldo & Henrico de Risvvic, Woltero Spirinck, Johanne Persijn, Isbrando & Gerardo fratribus de Hairlem, Stephano de Sulen & aliis quam pluribus.*

e *Receptâ Wiltorum Provinciâ,*) Ita Hollandiam Australem videtur appellare Heda, cum Wiltos & Sclavos circa Dordrechtum & Phlarditingam ad Mosam sedisse et Annalibus popularibus sit opinatus: At meo judicio, melius expressisset nomina propria, notis vocabulis, ita ut ab omnibus intelligi possent.

f XII. *Comes constituitur,*] Eo fortè pertinet, quod Imperatorem agnoverit, ut tanquam in Imperiali feudo, fœminam excluderet incapacem: alioqui si feudum fuisset Episcopale, filia quoque fratris ut justa & proxima hæres erat admittenda; Sed per sequiorem illum sexum sequentibus temporibus Comitatus pervenit ad Hannones, Bavaros, Burgundos, Austriacos. Principes autem legibus utuntur prout ipsis commodiùs videtur, semper interpretes earum nacti faventes.

g *Comitatum à Frederico 2, Cæs. in beneficium recepit,*) Hinc patet Hollandiam, non illam primigeniam, sed quæ nunc eo titulo audit, feudum Imperii fuisse; verùm Comites loci commoditate & discordiis principum adjuti, non semper Imperium voluêre agnoscere. Illa enim vera fuit Hollandia quam supra Wiltorum dixit provinciam, nunc Zuyt-Hollandia vocatur, & olim ab Episcopis clientelari jure Comites acceperunt, ut Antiquariorum nostrorum curiosissimi annotarunt. At nunc ea quæ facerent ad hæc probanda, vel adeo corrupta sunt, vel amota ab adversariis Trajectensium, qui diu isti rei incubuerunt, ut vix ejus nisi obscura ad nos pervenerint indicia.

h *Per obitum Magolini Regis,*) Quàm id futile, puto me satis in notis ad Becanum Chronicum demonstrasse.

i *De quodam Everimacho administratore,*) Hæc Furmerius in suâ editione Bekæ, omisit, vel quod fabulosum credidit; vel quod exemplaria quibus usus fuit, eo caruerint; nec in meo MS. habentur. Chronicon vero vulgare diffuse enarrat, non tamen mihi tanti videntur, ut hic transferam.

k *Transferend ideoque ex Gana,*] Quis locus Gana, an Geint id videtur, quum ad officium Prætoris

toris Trajectensis pertinuisse indicetur, diplomate Philippi Imp. & literæ fœderis cum Agrippinensibus initi contineant, quod Trajectenses, cives Colon. infra Gheyne & Maersen tutos præstare debeant. qui locus anno 1292. ab Episcopo Ioanne jure oppidi donatus & Privilegiis ornatus est: cujus rei diploma integrum etiamnum superest ap. Illustr. Vir. Adrianum Plosium Equitem Ord. S. Michaëlis, ejus loci Dynasten.

l *Coram altari B. Martini, super quo obtuli &c.)* Mos fuit offerendi ad aras Divorum bona consecrata, vel Ecclesiarum usibus destinata, ut & ante à nobis traditum.

m *Walterus de Eve,)* Libri MSS. variant, sunt qui de *Egmunda*, alii de *Eme* habent; quorum familiæ non ignotæ Hollandis, ut nec horum de *Eve*.

n *Ottone Comite Gelriæ,)* Si calculus Aquilii rectus, anno 1204, Comes fuit Gelriæ Gerardus tertius ejus nominis, Ottonis secundi F. quod idem videtur innuere Tesmacherus in Annal. nec dissentit Scriverius, quibus accedunt Pontanus in magno opere Gelrico, Bertius etiam in Germania suâ & ille qui ante aliquot annos ingenti tabulâ stemmata Clivensium, Juliacensium, Montanorum & Gelriensium principum amplexus est, qui omnes uno quasi ore, Ottonem anno 1202. mortuum esse asserunt. At hisce duo hæc diplomata oppono: prius, obsidum L. Lossensis ex archivis summi collegii depromptum, & paulo ante descriptum: Posterius Guil. C. Holl. hoc loco positum; quæ Ottonem anno adhuc 1104. in vivis fuisse liquidò probant.

Otto Primus Episcopus XXXIII.

Otto Secundus Episcopus XXXIV.

POst Theodoricum precibus Adulphi Coloniensis, Ottonis Monasteriensis, & Gerardi Osnaburgensis, fratrum Pontificum, Wilhelmi Hollandiæ, atque Ottonis Gelriæ Comitum, eligitur Otto Præpositus XXIV. ætatis anno, frater (a) Ottonis & sosorius Wilhelmi Comitum, optimæ indolis, & formæ egregiæ, qui cùm Romanam curiam pro ætate dispensandâ accedere proposuerat, apud Northusen, (b) juxta Altinum febre captus, obiit VII. Kal. Aprilis, anno M CCXV. cùm præfuisset annis (c) tribus vel duobus & semi, relatus Trajectum. Administravit rem Ecclesiæ suæ plus quàm ætati dabatur, prudenter, Iustitiæ ac pacis observantissimus; cujus exequiis dum præfati Comites interessent, obtinuêre, ut Otto secundus ejus nominis ex Comitibus Lippiæ major (d) Præpositus eligeretur Episcopus XXXIV. qui apud forum Francorum ex consensu Metropolitani sui benedicitur, & per Fredericum Cæsarem temporali Iurisdictione investitur, & commisso provinciarum suarum regimine, (e) Hermanno fratri viro industrio, cruce signatus cum Imperatore transit mare, cui socius fuit Everimachus resuscitatus, ac Ioannes Scholasticus Xanctensis, militavit annis plurimis, Claruit circa hæc tempora vir (f) Walterus ex Trajecto inferiori nobili familiâ oriundus, Abbas Villariensis decimus, mirâ sanctitate & doctrinâ præditus, ut etiam in vitâ fulgeret miraculis, de quo plura scribuntur. Ejus sententiæ hæc feruntur: Iusto judicio Deus per-

Walterus Abbas Villariensis.

" mittit hominem cadere in peccatis, quæ nunquam novit: quia ei quæ novit non cavet. Et
" quanto homo Deum ardentiùs amat, tanto clarius peccata sua videt, & mala pati desiderat,
" ut acquiratur timor Dei, qui valdè utilis est. Præterea duo consideranda sunt, Præsentia
" Dei, & mors. Diabolicus timor est, quando homo peccatum timet, & non cavet: Sanctus
" verò timor est, quando homo timet de bonis, quæ agit, quod nón fiant sicuti justè fieri deberent,
" & iste timor omnia purificat. Item: Tam magnum peccatum quisque facit, cùm peccat,
" quantùm in conscientiâ suâ esse judicat, Judicio conscientiæ post perpetrationem nec
" majus, nec minus sit, humilitate illa tamen & deletur: multa alia id genus.

Otto itaque reversus ab expeditione, & in magnâ felicitate constitutus, gentilitate potens, in rebus expertus, invenit omnia placida, & tranquillè administrata, sed non correspondent ultima primis. Nam inter Episcopum & Comitem Ottonem Gelriæ gravissima & perniciosa exoritur contentio, petulantiâ aliquorum Præfectorum Episcopi, qui (g) Salios tributo nimio gravabant, unde illi de Buchorst Comitem Gelriæ ad arma solicitaverunt, cujus occasione Episcop. duo castra (h) Sisnam sive Voerst destruxit, & Buchorst, sive Clivum fagorū dictum incendit. Ex adverso domus Episcopalis cum pago Gheyn per Comitem Hollandiæ comburitur, & partes (i) utrimque magnis viribus, etiam confluentibus Principibus, concurrunt,

Contentio inter Episcopum & Comitem Geldriæ petulantiâ Præfectorum conflata.

runt. Et loco ac tempore pugnæ designatis, supervenit quidam Conradus (k) Cardinalis Portuensis Legatus, qui furorem auctoritate suâ sedans, per arbitrium eos composuit, insequendo sententiam per Henricum Imp. paulo antè latam anno M C XCVI, inter Balduinum Episcopum, & Henricum Ducem Lotharingiæ superiùs expressam, & posteà remisso rancore, omnia damna & injurias compensavit. Insuper pactum extitit, quod Episcopus traderet in precariam Comiti Gelriæ quicquid in Elistensi montisvé Sanctæ Odiliæ pagis haberet Iurisdictionis aut proprietatis; Præposituris, & hominibus fide astrictis sibi reservatis. Et Comes Hollandiæ, si quos haberet sub ditione ecclesiæ Trajectensis sibi fide aut servitio obligatos, accepto ære, manumitteret, uti anteà conventum fuerat inter Theodricum Episcopum, & Ludovicum Comitem Lossensem, & eundem Episcopum, & Willhelmum Comitem Hollandiæ.

Motus Groningensium qui Grun vocantur.

Eodem tempore efferbuit apud Grunos ingens motus, auctoribus Everhardo Grunorum, & Rudolpho Vaccefori vulgariter Covordiæ Præfectis, qui severitate Episcopi compressus, interdicta utrique pœnâ vitæ, ne quis conditionem pacis per Episcopum datam violaret. Absente rursùm Episcopo, Rudolphus primùm obstinate omnia infringit, fugat Everhardum oppido, arcemque ejus demolitur. Ille haud segnis obsidet rursùm adversarium, fiunt cædes & rapinæ non modicæ, adeò ut auctoritas Episcopi pessundaretur, & subditi opprimerentur. Cumque is in rebellem animum advertere statuisset, collecto ingenti exercitu, Principes circumquaque vel sanguine, vel fœdere junctos in auxilium accivit; qui non defuêre, at dirigentes aciem versus Vaccesorum, sive Coevordiam, dum vel incauti, vel nimium suis viribus confisi, soluto ordine incedunt, ab adversario viribus impare & dolo intento in locis inviis & paludibus, quas Vecta fluvius effecit miserè obruuntur. Non parcitum cuiquam, sed sævitum in omnes indifferenter & crudeliùs in nobiles; Episcopum illic viribus destitutum cùm cepissent, atrociter jugilarunt, abscindentes capitis verticem, nec cæde ejus satiati, jam mortuum cadaver pluribus vulneribus confoderunt, & sic saucium immerserunt cœno. Quod paulo pòst clanculum extractum, delatum est Trajectum, planctu publico reconditum in Ecclesiâ majori. Cōtigit (l) hæc nefanda strages Kal. Augusti, an. M CC XXVI. cùm sedisset an. XIII. secundum aliquos. Hic (m) contulit Ecclesiæ sanct. Ioh. Traj. decimas, quas novales vocāt in Bosinchem.

Disciplinâ militari neglectâ, exercitus Episcopi cæditur.

Episcopi crudelis mactatio.

Anno Christi 1226.

Anno Christi 1218.

obiit Adelheidis uxor Comitis Hollandiæ.

Tempore hujus Ottonis, anno scilicet M CC XVIII. 2. Idus Februarii obiit Adelheidis Comitissa, sepulta in Reinsburgh, & Wilhelmus duxit secundam uxorem Mariam filiam Ducis Lancastriæ. Decessit anno M CC XXIII. prid. Non. Februarii, cùm Frisiæ & Hollandiæ præfuisset annis XIX. adjunctus priori uxori, cui successit Florentius quartus ejus nominis, XIII. Comes, ducens in uxorem Machtildim filiam Henrici Ducis Brabantiæ (n) materteram sanctæ Elizabeth filiæ Andræ Regis Hungariæ, ex quâ genuit Wilhelmum succedentem Comitem, & posteà Regem Romanorum, Florentium præsidem, & binas filias. Sub hoc tempore Fredericus Secundus Romanorum Imperator iniit confœderationem cum Episcopis, Principibus Germaniæ in hunc modum.

Wilhelmus Comes Hol. moritur anno Chr. 1220

Florentius 4. Comes Holl. 13.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Fredericus secundus divinâ favente clementiâ Rom. Rex, & semper Augustus, & Rex Siciliæ: Digna recolentes animadversione, quantâ efficaciâ & fide dilecti fideles nostri Principes Ecclesiast. nobis hactenus astiterint ad culmen Imperii nos promovendo, & promotos in ipso firmando, & demū filium nostrū Henricum in Regem sibi & Dominū benevolè atq; cōcorditer eligendo, censuimus eos per quos promoti sumus semper promovendos, & per quos firmati sumus eos una cum ipsorum Ecclesiis semper fore nostrâ defensione contra noxia quæq; firmādos. Igitur quia in eorū gravamina, quædā cōsuetudines, & ut veriùs dicamus, abusiones ex lōgâ perturbatione Imp., (quæ per gratiā Dei nunc quievit & quiescit) inoleverā, in novis theloneis & monetis, quæ se invicem ex similitudinibus imaginū

Frederikus abusus Ecclesiæ tollere cupit.

 destruere

Reliquiæ Episcoporum manant apud eorum hæredes.

destruere consueverant. In guerris Advocatorum, & aliis malis, quorum non est numerus, statutis quibusdam eisdem abusionibus obviavimus. Primo promittentes, quod nunquam deinceps in morte cujusquam Principis Ecclesiastici reliquias suas Fisco vendicabimus. Inhibentes quoque ne laicus quisquam aliquo prætextu sibi eas vendicet, sed cedant successori, si antecessor intestatus decesserit: cujus testamentum, si quid inde fecerit, volumus esse ratum. Si quis vero contra hanc constitutionem reliquas sibi vendicare præsumpserit, proscriptus & exlex habeatur, & feodo sive beneficio si quod habet, permaneat destitutus. Item thelonea, & novas monetas in ipsorum territoriis, sive Jurisdictionibus eis inconsultis, seu nolentibus non statuemus de cetero: Sed antiqua thelonea, & jura monetarum eorum Ecclesiis concessa, inconvulsa & firma conservabimus & tuebimur, nec ipsi ea infringemus, nec ab aliis lædi permittemus, modis aliquibus; utpote monetæ turbari & vilificari solent similitudinibus imaginum; quod penitus prohibemus. Item homines quocunque genere servitutis ipsis attinentes, quacunque causa se ab eorum obsequiis alienaverunt in nostris civitatibus non recipiemus in eorum præjudicium; & idem ab ipsis inter se, eisque à laicis omnibus universaliter volumus observari. Item statuimus, ne quis Ecclesiam aliquam in bonis suis damnificet occasione Advocati eorundem bonorum, sed si damnificaverit, damnum in duplo restituet, & centum marcas argenti Cameræ nostræ solvet.

Nova Telonia aut monetæ ne instituantur.

Fugitivi Ecclesiæ restituantur.

Advocatus damnum Ecclesiæ inferens duplo luat.

Feuda Ecclesiæ ne occupentur, sed Dominis suis adhæreant.

Item si aliquis eorum vasallum suum, qui forte eum offendit, jure feodali convenerit; & sic feodum evicerit, illum suis usibus tuebimur, & si ipse feodum de bona & liberali sua voluntate nobis conferre voluerit, recipiemus amore vel odio non obstante. Quocunque autem modo, sive etiam ex morte infeodati, Principi Ecclesiastico feudum aliquod vacare contigerit, illud auctoritate propriâ, immo violentiâ nullatenus invademus, nisi de bona voluntate liberalique concessione suâ potuerimus obtinere, sed cum effectu suis usibus studebimus defensare. Item sicut justum est excommunicatos eorum, dum tamen ab ipsis vivâ voce, vel per literas eorum, vel per honestos nuncios fide dignos nobis denunciati fuerint, vitabimus; & nisi prius absolvantur, non concedemus eis personam standi in judicio: sic distinguentes, quod excommunicatio non eximat eos à respondendo impetentibus; sed sine advocato: perimat autem ejus potestatem ferendi sententias, & testimonia, & alios impetendi. Et quia gladius materialis constitutus est in subsidium gladii spiritualis excommunicationum. Si excommunicatos in eo ultra sex septimanas perstitisse prædictorum modorum aliquo nobis constiterit; nostra proscriptio subsequatur non revocanda, nisi prius excommunicatio revocetur. Sic utique aliisque modis omnibus, justo videlicet & efficaci judicio ipsis prodesse atque præesse firmiter compromisimus, & ipsi versa fide datâ promiserunt, quod contra omnem hominem, qui tali nostro judicio ipsis exhibendo violenter restiterit, nobis pro viribus suis efficaciter assistent.

Excommunicati sunt vitandi.

Excommunicatus si sex septimanas in reatu manserit, etiam ab Imperatore proscribatur.

Ne Ecclesiæ fundi ædificiis occupentur.

Item statuimus, ut nulla ædificia, castra videlicet, seu civitates in fundis Ecclesiarum, vel occasione Advocatiæ, vel alio quoquam prætextu constituantur. Et si quæ forte sunt constructa, contra voluntatem eorum quibus fundi attinent, diruantur Regiâ potestate.

Officiales Imper. in civitatib. Principum Ecclesiast. Jurisd. ne exerceant.

Item inhibemus ad imitationem avi nostri felicis memoriæ Imper. Frederici, ne quis Officialium nostrorum in civitatibus eorundem Principum jurisdictionem aliquam

ſeu

five in theloneis, five in monetis, seu aliis officiis quibuscunque sibi vendicet, nisi per octo dies ante curiam nostram ibidem publicè indictam, & per octo dies post eam finitam, nec etiam per eosdem dies in aliquo excedere præsumant jurisdictionem Principis & consuetudines civitatis. Quotiescunque autem ad aliquam civitatum eorum accesserimus sine nomine publicæ curiæ, nihil in eâ juris habeant, sed Principes & Dominus ejus in eâ plenâ gaudeat potestate. Sanè quanto fidem ampliorem prædictorum Principum circa nos intelleximus, tanto excellentiùs eorum profectibus semper intendemus prospicere. Et quoniam acta hominum oblivio inimica memoriæ per longam temporum evolutionem sepelire solet, diligentiâ vigilantiori adhibitâ hæc nostræ gratiæ beneficia Ecclesiis impensa perpetuari voluimus. Statuentes ut hæredes nostri & successores in imperio ea rata conservent, & exequantur, & faciant in subsidium Ecclesiarum à laicis universaliter observari. Et ut futuris innotescant, & à præsentium non excidant memoriâ sive notitiâ ea fecimus huic paginæ annotari, & paginam subnotatione nominum eorum qui interfuerunt Principum videlicet, & sigilli nostri munimine insigniri. Testes hi sunt: Sifridus Maguntinensis Archiepiscopus, Theodricus Treverensis Archiepiscopus, Engelbertus Coloniensis Archiepiscopus, Albertus Magdeburgensis Archiepiscopus, Hugo Leodiensis Episcopus, Otto Trajectensis Episcopus, Engbertus Bambergensis Episcopus, Conradus Ratisponensis Episcopus, Hertvicus Eystedensis Episcopus, Theodricus Monasteriensis Episcopus, Henricus Wormatiensis Episcopus, Engelbardus Nuwenburgensis Episcopus Henricus Basiliensis Episcopus, & alii quam plures. Sigum Domini Frederici secundi Rom. Regis invictissimi, & Regis Siciliæ. Ego Conradus Metensis & Spirensis Episcopus Imperialis aulæ Cancellarius, vice Domini Sifridi Maguntinensis sedis Archiepiscopi, & totius Germaniæ Archicancellarii recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis M CCXX. Indictione nonâ, regnante D. Frederico secundo Romanorum Rege, & Siciliæ gloriosissimo, Anno Regni ejus in Germania VIII. in Sicilia verò XXIII. Datum apud Franckenfort VI. Kal.

Officiales Imperiales in civitatibus Principum Ecclesiasticorum Jurisdictionem ne excedant.

Sanctio.

Anno Chri. 1220.

Idem (p) Fredericus secundus Rom. Imp. inhibuit Gerardo juniori Comiti Geldriæ ne telonium statueret in Ditione suâ.

Fredericus Dei gratiâ Rom. Imp. semper Augustus, & Rex Siciliæ, Universis præsentes literas inspecturis fidelibus suis gratiam suam & omne bonum: Quia cùm apud Franckenfort in Curiâ solenniter indictâ judicio præsideremus, per Principes qui ibidem aderant, talis data fuit sententia, & ab eisdem approbata, quod nullam auctoritatem sive Warandiam telonei in damnum vel præjudicium, alicujus nostra præstare serenitas potuisset. Quare cùm de Comite Gelrensi super teloneo, quod se à nobis asseruit tenere, clamor conquerentium non modicus aures excellentiæ nostræ pulsaverit, sub obtentu gratiæ nostræ, eidem Comiti dedimus in mandatis, ac penitus prohibuimus, quod nullum teloneum apud Arnhem vel Oesterbeke seu Lobede, vel in quocunque loco super Rhenum deinceps acciperet vel haberet, non obstante aliquâ Warandiâ, quam se dixit habere; nec aliquibus literis obviantibus à nobis, vel prædecessoribus nostris impetratis, super his literis apertas universis eis inspicientibus destinantes. Verùm quia idem Comes in his mandato & scripto nostro temerè contraire præsumens postmodum teloneum sibi prohibitum non solum

Teloneum prohibetur Arnhemi, Oesterbeke, & Loobeke.

 extor-

extorquere. Immò etiam, quod gravius est, in dispendium Episcopi Trajectensis & Ecclesiæ suæ homines suos de Daventriâ *& Sallandiâ novis teloneorum exactionibus apud Lobbeke præsumpsit aggravare. Nolentes igitur ut per violentiam Comitis præfati Episcopo jam dicto & Ecclesiæ ipsius occasione præmissi telonei aliquod præjudicium fiat, ulterius literas, quas super inhibitione ejusdem telonei indulsimus, confirmantes innovamus, ac iteratò Imperiali auctoritate* Warandiam *telonei apud locu memorata, & in aliis locis super Rhenum sæpedicto Comiti contradicimus. Et ne teloneum deinceps accipiat penitus inhibemus. Si verò idem Comes, quod non credimus, huic nostræ contradictioni ac inhibitioni contrarius exstiterit, ipsum etiam indignationem nostri culminis incurrisse, & à gratiâ Majestatis nostræ exclusum penitus cognoscatis. Actum apud (q) Brachmam prid. Nonas Ianuarii, XI. Indictione.*

Minatur Comiti Geldriæ indignationem nisi parcat.

Epistol. ejusdem ad Comitem Geldriæ.

F*Redericus Dei gratiâ Rom. Imp. semper Augustus, & Rex Siciliæ, fideli suo G. Comiti Gelrensi gratiam suam & omne bonum. Intelleximus quod tu post inhibitionem mandati nostri apud Franckenforde in solenni Curiâ sententialiter factam, venerabilem Trajectensem Episcopum dilectum consanguineum & Principem nostrum, & Ecclesiam ipsius indebitis exactionibus telonei apud Lobbede, & aliis gravaminibus multipliciter aggravas & molestas. Immo, quod gravius est, ab hominibus castri sui Davantre, & terræ suæ Sallandiæ de novo teloneum extorques in ipsius & Ecclesiæ suæ præjudicium & gravamen. Cùm igitur ex officio commissi nobis regiminis, Ecclesiarum jura defendere teneamur, ac conservare; fidelitati tuæ sub obtentu gratiæ nostræ firmiter præcipiēdo mādamus, quatenus ab hujusmodi exactionibus telonei & aliis gravaminibus, quæ eidem Episcopo &* Ecclesiæ *suæ hactenus irrogasti, & adhuc inferre non formidas, omnino desistas, teloneum, & maximè ad gravamen* Episcopi, *& hominum terræ suæ per te de novo institutum penitus abolendo, indubitanter sciturus, quod si in hujusmodi mandati nostri executione iteratò tibi facti, tenorem literarum, quas super his omnibus eas inspicientibus de novo direximus, negligentem te gesseris, non solum Majestatem nostram offendisse, sed à gratiâ nostrâ te scias penitus alienum. Datum apud Brechman xv. Idus Ianuarii ix. Indict.*

Execu-

Executoria super præmissis.

FRedericus secundus Dei gratia Rom. Rex, semper Augustus, & Rex Siciliæ, fideli & dilecto Principi suo E. (t) sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopo gratiam suam & omne bonum. Nobis apud Franckenvorde in Curiâ solenniter indictâ judicio præsidentibus data talis est sententia, & à Principibus approbata, quod nullam auctoritatem telonei sive Warandiam in damnum vel præjudicium alicujus præstare possimus. Cùm igitur super teloneo, quod nobilis vir Comes Gelrensis se asserit tenere à nobis, querimoniam non modicam audiverimus, Regiâ Majestate tibi mandamus, quatenus auctoritate nostrâ, & sub obtentu gratiæ nostræ, eidem Comiti firmiter præcipias, ut nullum teloneum ab Arnhem vel Oesterbeke, seu Lobbede, vel in quocunque loco super Rhenum deinceps accipiat, non obstante aliqua (t) Warandiâ si quam se dicit habere, nec literis aliquibus obviantibus à nobis vel successoribus nostris impetratis. Datum apud Frankenforde in Curiâ nostrâ solenniter indicta XI. Kal. Maji.

Concessit etiam (t) auctoritatem locandi teloneum in Ghano in quocunque alio loco, uti Philippus Rex anteà fecerat, sub data anni M CC XX, XIII. Kal. Maji apud Forum Francorum. Henricus quoque Imp. concessit Ottoni Episcopo Advocatiam Zallandiæ.

HEnricus Dei gratiâ Rom. Rex, semper Augustus universis præsens scriptum inspecturis salutem & omne bonum. Notum sit omnibus, quod Advocatiam (u) Sallandiæ, quam habuit Gerardus miles de Buchorst, & quam Gerardus Comes Gelrensis ab ipso emerat, ab eisdem nobis resignatam, & liberè nobis vacantem dilecto Principi nostro Ottoni Episcopo Trajectensi, & Ecclesiæ suæ suisque successoribus in perpetuum contulimus possidendum, & Ioannem Notarium ipsius, Canonicū sancti Petri Trajectensis nomine prædicti Episcopi & Ecclesiæ Trajectensis de manu nostrâ protestamur recepisse. Datum apud Franckenvoirdt, anno Domini M CC XXV, X. Kalend. Martii.

HEnricus Dei gratiâ Romanorum Rex, & semper Augustus, omnibus Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis, in perpetuum notum esse volumus, tam præsentibus, quàm futuris, quod formam compositionis & pacis per venerabilem Dominum C. Portuens. & tit. sanctæ Ruffinæ Episcopum, Apostolicæ Sedis Legatum inter dilectum Principem nostrum Ottonem Episcopum Trajectensem, & G. Comitem Gelrensem ordinatam, ratam & firmam habentes ad pe-

titionem ejusdem Domini Legati Advocatiam quam Gerardus miles de Buchorst habuit in Sallandiâ, & dictus Comes Gelrensis ab ipso emerat, in manus nostras ab eis liberè resignatam nobis vacantem, præfato Episcopo & successoribus suis, & ecclesiæ suæ Trajectensi contulimus, cum aliis beneficiis & feodis quæ ab Imperio obtinet perpetuò possidendam. Ad hujus igitur nostræ donationis firmitatem & evidentiam perennem, hanc paginam sigilli nostri appensione munitam, Ecclesiæ & Episcopis Trajectensibus, perpetuò fecimus assignari; sub obtentu gratiæ nostræ inhibentes, ne quis hominum huic nostræ donationi audeat contraire. Datum apud Franckenvort, anno Domini M CC XXVI. X. *Kal. Martii.*

a *Frater Ottonis & sororius Wilhelmi Comitis,*] Vide quæ ad hanc rem pertinentia notavi ad Bekam: Nam, teste Aquilio hic Otto filius fuit Ottonis II. Gelriæ Comitis. & frater Adelheidis, quæ nupta Guilielmo I. Hollandiæ Comiti fuit, quod & Ioan. Isaacius Pontanus in perdocto & laborioso opere de principibus Gelr. affirmat.

b *Apud Northusen juxta Altinum,*] Altinum forte oppidum Altena, vide quæ ad Becanum Chronicum notavi.

c *Cum præfuisset annis 3. vel duobus cum semi,*) Beka tres annos cum dimidio ipsi tribuit. Barlandus nondum biennium præfuisse vult; at Noviomagus quadriennium tradit.

d *Major Præpositus,*] Nempe Trajectensis. hic cum apud Frankenfurt à Præsule Agrippinensi benedictionem & ab Imperatore investituram accepisset, cum eodem Imp. in Syriam profectus est; quo facto, an probè officium boni pastoris executus sit, aliis judicandum relinquo: certè qui oves suas absque necessitate deserere pro ludo habuit, postea easdem in Lupos conversas, justo Dei judicio, expertus est.

e *Hermanno Fratri,*] Comiti de Lippia, cui conjunx fuisse dicitur filia Simonis Com. de Tekelenburch; Hic teste Crantzio Metrop. lib. 7. c. 47. à Stedingis occisus est, stemma hujus in gratiam nostri præsulis adjungo:

Vivebat an. 1181. Bernardus de Lippiâ, qui præerat pro Henrico Leone oppido Adelsleben; quod Wichman. Antistes Magdaburg. obsederat.	Hermannus Com. de Lippia.	Bernardus C. de Lippia pater Simonis.
	Theod. Præpositus Daventr.	Simon Episcop. Monasteriensis.
	Gerardus anno 1220. Archi-Episcopus Bremensis.	Conrad. Can. Hildishemensis.
	Ioannes cum fratre Hermanno cæsus à Stedingis.	Sophia Stenfordiæ domino nupta.
	Otto Episcopus Trajectens. occisus à suis.	
	Bernardus, post mon. factus.	

f *Walterus ex Trajecto inferiore,*) Miror Miræum in Cistertiensibus ubi satis amplè Villariensem Abbatiam describit, ne meminisse quidem hujus Walteri. In quinto verò Orig. Monasticarum cap. 15. sic de eo loquitur: *Walterus Trajectensis, Abbas X. Vilariensis, Prophetiæ spiritu clarus & orationi deditissimus.* Thomas etiam Cantipratanus de Apibus, sive bono univers. lib. 2. c. 26. num. 6. honorificam valde de eo mentionem facit.

g *Qui Salios tributo nimio,*) Sic vocant illos, qui regionem trans Issulam, quam Zallant vocamus, inhabitant, & quidam hinc Salios Francorum progenitores ortos crediderunt. Verùm quod dicit hic Heda, & cum eo alii Ottonem Gelriæ Comitem cum Ottone II. Episcopo Trajectensi ob Zallandiam contendisse, non capio: cum Otto II. Gelriæ Comes anno 1102. vel 1104. dicatur mortuus, diu ante Episcopi nostri electionem, & Otto III, anno demum 1129, post ejus mortem gubernacula Gelriæ acceperit. Quare putarem hoc dissidium, inter Episcopum hunc, & Com. Gerardum III. (qui ab anno 1104, ad 1129, Gelriæ præfuit) ortum, quod diligentissimus Pontanus in Gelricis suis vidit, & sequentis Compromissi instrumentum ex archivis nostris depromptum, indicat:

G*Eradus Comes Geldrensis omnibus ad quos præsens scriptum perveniet salutem, præsenti scripto protestamur, nec in aliquo necessitatis*

sitatis

ficatis articulo, difficultari debemus; quod nos cum venerabili domino nostro Ottone Trajectensi Episcopo, fide datâ in juramento præstito in talem formam compromissi convenimus, scilicet quod totam causam quam habemus & habuimus contra ipsum Episcopum super Comitia ecclesiæ Sallandiæ, secundum quæstionem inter nos hactenus inde habitam, & super illo jure quod vulgariter kortgerechte *appellatur; & super eo quod* Malegud *dicitur, & similiter super decimis novis, & hæreditatibus ad dominum Episcopum, & Ecclesias & Ministeriales Ecclesiæ spectantibus. Et insuper hominibus domini Episcopi intra Mosam* Walam *in Tielrevveerde & Boomelrevverde & in Betue constitutis, compromisimus in arbitros, in quantùm adjutores nostri consenserint, & ipsi arbitri secundum juramentum suum de prædictis causis ordinabunt; & bonâ fide laborabunt, ut inter dom. Episcopum & nos amicabiliter vel secundum justitiam componant, in nullo modo componendi à domino Episcopo vel à nobis, arbitris præfixo, in quo sistere debeant. Sed ipsi arbitri secundum se & suam conscientiam in compositione liberè procedant. Arbitri v°. ex parte domini Episcopi sunt; dominus Engelbertus de Groninge, Giselbertus de Amestel, Gerardus de Tholre, Arnoldus Lus. Ex parte autem nostrâ; Henricus de Monte, Fredericus de Reden, Gerardus de Rothem & Theodericus de Valckenberch: Prædictis arbitris super additi sunt duo, vir Nobilis dom. Herimannus de Lippiâ & Bernardus de Horstmariâ in quos dominus Episcopus & nos etiam fide datâ & juramento præstito convenimus, ut si præfati octo arbitri in aliquo scrupulo compositionis dissentiant, illi duo illorum dissentionem discutiant & amicabiliter, vel secundum justitiam, prout ipsis pura dictaverit conscientia fideliter inter dominum Episcopum & nos componant. Et dominus Episcopus & nos sicut juramento confirmavimus eorum arbitrio stabimus & ordinationi. Et si aliquis arbitrorum infirmitate detentus, vel aliâ causâ legitimâ cogente, arbitrio interesse nequiverit, alii arbitri virum idoneum ad compositionem perficiendam secundum juramentum suum substituent. Sunt & aliæ causæ dissencionis inter dominum Episcopum & nos, sicut de theloniis & exactionibus, quas arbitrio non commisimus, sed ipsis purè & simpliciter renunciavimus. Arbitri prædicti juramentum præstabunt, quod non recedent ab arbitrio, nisi compositione terminatâ, & totaliter consummatâ. Quæstio autem de fidejussione inter nos, & nobilem virum Hermannum de Lippiâ & quosdam alios prædicto arbitrio non est commissa, sed ordinationi domini Episcopi*

 nostra

& nostra reservata. Assignata est verò dies quando arbitri super facienda compositione convenire debent, vigilia omnium SS. proximè ventura. Datam in crastino Lucæ Euangelistæ. Anno Domini M CC XXV. *in Nodâ super ripam Rheni.*

Appendet sigillum è cerâ nativâ, magnâ parte vetustate consumptum, in cujus dorso extat integra Comitis imago Equestris, clypeum præferens 3. mespilæ floribus insignem, qui tamen errore sculptoris in vexillo militari malè formati, ut hic expressi.

h *Duo castra Voerst & Boveckhorst,*) In MSS. invenio Sisnam sive Voerst, & Buckhorst sive clivum fagorum. Interpretatio Bueckhorst satis nota: sed Sisnam vel Sisisnam quid sibi velit, juxta cum ignarissimis intelligo.

i *Et partes utrimque,*] Mirop. Codex, *partibus* habet, unde malim legere: *Et partibus utrimque magnis viribus concurrentibus, etiam confluentibus principibus loco & tempore pugnæ designatis*, Cl. Professor Liræus ita legit, *& partis utriusque magnis viribus concurrunt.*

k *Supervenit quidam Conradus Card.*] Quis hic Conradus in Becano Chronico aperui; & de eodem videri poterit Miræi Chron. Cisterciense. Hujus autem concordiæ instrumentum etiamnum legitur sequentibus verbis:

Conradus miseratione divinâ Portuensis & S. Rufinæ Episcop. Cardinalis Apostolicæ sedis Legatus, universis Christi fidelibus, salutem in domino. Cum controversia esset inter Ottonem Episcopum Trajectensem & Florent. C. Holland. super comitatu Fresiæ, & obstructione dammi apud Swachenburg, & permutatione quorundam servorum Episcopi & Comitis, quæ omnia determinata publicè inter B. M. Theodoricum Traject. Episcopum, & Wilhelmum patrem prædicti Comitis, talis in nostrâ præsentiâ, de consensu ipsorum & consilio priorum Ecclesiæ Traject. hominum & ministerialium utriusque compositio

positio intercessit. Quod VII. *Slusæ ponendæ sint in loco qui dicitur* Wendeldijck : *Et Comes assereret, quod Episcopus quatuor deberet ponere Slusas ; & Episcopus diceret se teneri nisi tres. Itaque determinatum est, quod, si quatuor homines Comitis :* Wilhelmus *de Teylingen,* Wilhelmus *de* Egmunda, *Hugo de Naeldvvyck, Iacobus Burcheravius de Leyden voluerint per juramentum unius ipsorum declarare, quod coram nobis & Archiepiscopo Colon. B. M. apud Dusburg determinatum fuit, quod Comes deberet ponere tres Slusas, & Episcopus quatuor stabiliter & immutabiliter ab utraque parte juramento illius stabitur : Si vero prædicti quatuor homines Comitis deferre voluerint hujusmodi juramentum ; quatuor consiliariis Episcopi, qui apud Dusburg tunc temporis fuerunt, quando coram nobis de hoc tractabatur & Archiepiscopo mem.* Eccles. ; Waltero *Præp. S. Petri, Gosuino Præp. S. Ioannis, Giselberto de Amestelle, Arnoldo Lus., unus eorum juret, qualiter tunc fuit determinatum, servabitur firmiter ab utraq; parte. Actum Traj., in Palatio Episc., præsentibus R. Decano Majoris, Waltero Præp. S. Petri B. Præp. . . . : W. S. Salvatoris, G. S. Ioannis A. S. Mariæ Decano, Ir. G. Comite Goerens. Baudino Com. de Benthem, Wilhelmo de Brunchorst, Henrico de Monte, Frederico de Reden, Gerardo de Rochem, Alardo de Buren, Theodorico de Valckenberch, Alfero de Yselmuten, Giselberto de Amestelle, Cerardo de* Dolre, *Arn. Lus, Theodorico de Wassenare & Philippo ejus fratre, Ottone* Dapifero ** Zelandiæ, Theoderico de Raephorst, Bald. de Rodenborch, & Giselberto Nigro. Anno* Domini M C XXV. VII : *Kal. Februarii.* *Zallandiæ.

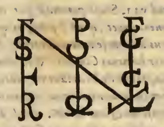
l *Contigit hæc nefanda strages,*) De tempore hujus cædis, & quamdiu præsederit Ecclesiæ, ad Cliron. Bekæ quædam dixi.

m *Hic contulit Ecclesiæ S. Iohannis,*) Vidi diplomatis hujus exemplar, & non valde dissimile aliud supra dedimus, ab Episcopo Andrea eidem collegio concessum de bonis in Bosinchem sitis.

n *Materteram. S. Elizabeth.*) De hâc Elizabethâ inter Divas relatâ, & ejus pietate, multa feruntur. Vide quæ de eâ scribunt Cratepolius de SS. Germ. Lit. E, ad Usuardum Molanus, 19. Novembr. Bonfinius rerum Hungar. Dec. 2. lib. 7. ad finem libri, Lipsius de Virg. Hall. cap. 2. & Cæs. Baronius ad Martyr. Rom. Cùm verò mater Elizabethæ fuerit Gertrudis, nobili Alamannorum genere orta, vel, ut Lipsius vult, Meraniæ Ducis filia, nescio quomodo Mechtildis dicatur matertera D. Elizabethæ? Hoc saltem verùm est, quod Sophia Thuringica D. Elizabethæ filia, nupserit Henrico 6. Brabant. Duci Mechtildis fratri ; quod forsan Thedæ erroris causam præbuit.

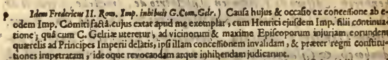
o *In nomine sanctæ & individuæ Trin.*] Hoc diploma extat integrum adhuc in Archivis summi ap: Ultrajectenses collegii aureâ bullâ vel sigillo ornatum, cujus formam ad verum exprimi curavi ; emendavi quoque ad ipsum exemplum satis curiosè ; adeò ut maluerim ejus vitia imitari, quàm à scripturæ veritate discedere. Signum quoque Imperatoris, cum charactere Imperiali huic adjungere non alienum à re esse credidi, quod est tale :

Signum domini Frederici secundi Rom. Regis invictiss.

Et Regis Siciliæ

p *Idem Fredericus II. Rom. Imp. inhibuit G.Com.Gelr.)* Causa hujus & occasio ex concessione ab eodem Imp. Comiti factâ, cujus extat apud me exemplar, cum Henrici ejusdem Imp. filii continuatione; quâ cum C. Gelriæ uteretur, ad vicinorum & maxime Episcoporum injuriam, eorundem querelis ad Principes Imperii delatis, ipsi illam concessionem invalidam, & præter regni constitutiones impetratam, ideoque revocandam atque inhibendam judicarunt.

q *Datum ap. Brechman.)* Forte Bremam intelligit, quæ jam Archiepiscopali sede nobilis urbs, ad Wesaram sita, inter primas Hanseaticas habetur.

r *E. S. Coloniensis Eccl. Archiepiscopo,)* Hic fuit Engelbertus qui in Chronico Augustensi, dicitur vir magnæ providentiæ, & tutor Regis, qui anno 1225. à Comite Frederico de Altenâ sororio suo occisus fuit; In Chron. Elwangensi ad annum C.1226. hic præsul vocatur Cunradus Suevus, cujus auctor fortè legerat Cunradum natione Suevum Antistitem Trajectensem occisum olim. vide vitam hujus Engelberti à Cæsario Heysterbacensi descriptam, & ab Ægidio Gelenio notis illustratam, adde Godefridum Colon. Monachum S. Panthaleonis ad annum 1225.

s *Non obstante aliquâ Warandiâ,)* Warandiare, id est, cavere pro indemnitate vel evictione à Warentem nostrum; Galli guarantigiare, ut & Itali etiam hodie dicunt, vide quæ Hotomannus de verbis feudalibus.

t *Auctoritatem locandi telonium in Gano.]* Vide quæ supra in Theodorico de Are Episcopo dicta sunt, ubi & diploma Philippi Regis legitur.

u *Quod contulit Advocatiam Sallandiæ Ottoni Episcopo,)* Et hæc causam dedit dissidii inter Geldrum & Episcopum, ut jam dictum est.

Cum nullam Heda mentionem faciat controversiarum inter Collegium Marianum in Trajecto & Comitem de Goye, de decimis in Hauten & locis vicinis sub hoc Episcopo exortarum, eæque sententiâ procerum Eccles. Tr. sint decisæ; cujus apud me exemplar exstat authenticum: eandem hic adscribere non inconsultum mihi visum fuit; maximè cum ea sit in ore multorum, ob multitudinem nobilium Iudicum, qui ibidem recensentur, & quorum familiæ quædam etiam nunc supersunt.

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Otto Dei gratiâ Trajectensis Episcopus, omnibus Christi fidelibus salutem in Christo Iesu

sto Iesu. Notum sit omnibus tam posteris quam præsentibus, quod quæstio orta fuit Capitulo S. Mariæ à Comite de Goye super decimis parochiæ de Halten, quæ proveniunt de villis, vel insulis in eadem Parochiâ jacentibus, quas prædictus Comes asserebat se tenere à nobis jure feodali. Capitulum verò affirmabat easdem decimas ex largitione fundatoris sui domini Conradi Episcopi ad proprietatem Ecclesiæ pervenisse, usibus Canonicorum ad ministrationem præbendarum perpetuò servituras. Et quia capitulum longi temporis præscriptionem allegabat: Lata est sententia pro capitulo à prioribus Ecclesiæ Trajectensis, & approbata à nobilibus qui præsentes aderant, & ministerialibus, quorum plurima affuit multitudo: quod capitulum B. Virginis admitti deberet, ad probationem quietæ & justæ possessionis. Et postea similiter audiri deberet de probatione proprietatis. Igitur cum ad utrumque paratum esset sæpè dictum Capitulum, productis testibus omni exceptione majoribus, Diaconis & Sacerdotibus, allatis SS. Euangeliis sub stola jurare paratis; prædictus Comes juramenta eis, de bona voluntate remisit, & à vexatione ipsorum de omnibus quæ inter ipsos deducta erant in quæstionem se deinceps cessare velle, constanter asseruit. Itaque his omnibus rite peractis, nos vredebanno solenniter pronuntiato, præfatam Ecclesiam in perpetuâ suarum decimarum possessione confirmavimus. Decimæ autem super quibus mota fuit quæstio, sunt: in villis Halten Luriche, Westerhem, *Oesterhem, & ultra novam dicam, & in quadam insulâ quæ dicitur* Grunewert *vel* Groenenwerdt, *& quæcunque decimæ possunt emergere in Parochia de Halten tam de cultis agris quàm incultis. Acta sunt hæc anno Incarnationis dñi* M. CC XXVIII. *Indict.* XIV. *Domini Honorii Papæ anno* XI. *domini Frederici Imp. secundi, anno Imperii sui septimo, Regni domini Henrici filii ejus septimo, pontificatus Domini Ottonis secundi anno* XI. *præsentibus & attestantibus Theodorico majore Præposito, Ludovico S. Salvatoris,* Waltero *S. Petri, Goesvvino S. Iohannis Præpositis: Remboldo majore Decano,* Wolfranno *S. Salvatoris, Hugone S. Petri, Giselberto* S. *Iohannis, Andrea* S. *Mariæ Decanis:* Werenboldo *Choir-episcopo; Goesuino, Huberto, Remboldo custode, Heermanno,* Widekindo, *Mathæo Canonicis* S. *Martini; Theodorico, Gozhelino, Reimaro,* Wilhelmo, *Giselberto, Iacobo Canonicis* S. Salvatoris; *Nicolao, Herimanno, Theodrico, Arnoldo, Peregrino, Rogero Canonicis* S. *Petri; Iohanne Custode, Herimanno, Conrado, Theodorico, Alexandro, Matthæo Canonicis* S. *Iohannis; Brunone,* Waltero, Wichero, Henrico, *Christiano,*

Iohan-

Iohanne, Conrado Canonicis S. Mariæ: Nobilibus; Alardo de Buren, Herberto de Leyde, Waltero Spirinck. Ministerialibus; Giselberto de Amestelle, Egidio fratre suo, Alberto de Wlven & Alberto filio suo, Arnoldo Loiff, Ernesto de Wlven, Hermanno de Worden, Alfardo de Renbecke, Amulio de Werde, Everhardo Burchgravio de Munefoort, Henrico de Amersfoort, Gerardo de Merlo, Gerardo de A, Henrico Splinter, Stephano de Boesingem, Gisekino de Poele, Wilhelmo Schadde, Nannekino, Gerardo de Curiâ, Iohanne de Vechten, Hugone de Halsen, & Philippo, & Pavone, Ernesto de Everdingen & Engelberto fratre suo, Wilhelmo Prois, Ottone Prois, Gerardo Prois, Bernardo Prois, Egidio de Scalwick, Suedero Sculteto & Scabinis civitatis, & aliis quàm pluribus.

Hanc sententiam probavit & confirmavit post 25. annos sub Henrico Episcopo, Giselbertus de Goye, adhibitis testibus nonnullis, qui literis ejus sigilla sua appenderunt.

Wilebrandus Episcopus XXXV.

OTtone cæso, sollicitante Florentio Comite Hollandiensi, Wilebrandus (a) Osnaburgensis Episcopus, filius Comitis Castri Veteris, ut cladem illatam ulcisceretur: (erat enim fortis & audacis animi) tunc absens in Italiâ, obiens legationem Imp. postulatus à Gregorio Papâ ad Ecclesiam transfertur Traject. & xxxv. constituitur Episcopus, qui illicò animadvertit ad parricidas Ottonis, Rudolphum principem Anathemate percussit, & omni honore sententiâ nobilium privavit, ducensque ingentem ex Frisiis hortatione Rom. Pont. armatis, aliisque gentibus in Trentones ac Vaccesorum, id est, Coevordiam, exercitum, quos subegit, non absque sanguine & clade suorum Coevordiam ad deditionem compulit, indictâ Rudolpho mulctâ, ut arcem traderet, jurisdictionem Provinciæ abdicaret, ingentem vim auri persolveret, centum equites in Livoniam mitteret, in loco cladis passæ (b) Collegium xxv Canonicorum fundaret: & Monasterium religiosarum fœminarum, quod Nigra aqua dicitur, construeret. Ductus tandem pœnitentiâ, postquam abscesserat Episcopus, ob graves conditiones, quas impleverat. Illicò corruptis custodibus, arcem dolosè recuperat, & iterum coactus sese dedere, datis induciis dum Episcopo accedit eo minimè consentiente, sed quantùm valuit defendente per tumultum extractus cum socio ignominiosè trucidatur & impositus rotæ, stipite exaltatur, quod maximæ apud Germanos judicatur infamiæ. Sed Trentones rursum, sicuti natura est gentis, rebellantes nova auxilia per fœdera acquirunt, in quos Episcopus severius agens, nec sexui parcens, frustratus proposito propter eorum obstinatiam, & adauctis viribus hostium, retrocessit, arcem & loca confinia majore muniens præsidio, & re infectâ obiit VII. Kalendas Augusti, anno M CC XXXIII. cùm præfuisset annis octo, sepultus Trajecti apud Ecclesiam sancti Servatii, cujus prima jecit fundamenta. Alibi scribitur primùm Præpositus Zutphaniensis, & à magnâ parte Capituli aliquando electus in Præpositum Trajectensem, demum Hildeshemensis Præpositus, & inde effectus Episcopus* Radeburgensis, posteà interfuisse electioni suæ, attinuisseque Comitibus Hollandiæ atque Gelriæ sanguine proximo, frater Comitis Castri Veteris, sive Oldenburg, in omni expeditione suâ habuit Frisios, Vectas, Salios, Tuentanos, Daventriensesque adjutores, qui cum summâ virtute & perseverantiâ militabant. (c) Sed Trajectenses parum laudati, tanquam timidi effæminatique, qui nec viribus, nec ære aliquod præbuerunt adjumentum, nisi eo anno, qui post cladem Ottonis sequens interlapsus est absque Episcopi præsentiâ, qui protracto negotio suæ postulationis Rom. Pont. accessit. Tunc enim Groningam juvarunt contra elatos hostes, & in fide tenuerunt. Celebratur hic Willebrandus claritudine familiæ, (d) splendore armorum, quibus exercitatus erat annis aliquot per Italiam atque utram-

Episcopus moritur anno Christi 1233.

** Padeburnensis.*

Willebrandus & genere & armis clarus.

que utramque Siciliam. Causas omnes Frederici II. Imp. strenuè peragens, bis transfretavit in Syriam, Deo militans, & idcircò non minus Gregorio IX. ac singulis Cardinalibus quàm ipsi Imperatori notus & acceptus, quem fata nimium repentè periculis, Ecclesiæ eripuère, qui si supervixisset, haud dubie longè propulsisset id dissidium quod inter Pontificium & Imperium subsecutum est.

a *Wilebrandus Osnaburgensis Episcopus.)* Crantzius in Catalog. Osnaburgensium Episcoporum hunc non habet, sed Paderbunnensem fuisse Antistitem expressè indicat Metrop. lib. VII. cap. 39. his verbis; *Cedenti succedens Wilbrandus vir utique insignis, & ipse solus duobus annis præfuit, translatus ad Ecclesiam Trajectensem.* Neq Bertius in German. ubi de Episcopis Osnaburg. agit eum agnoscit. Omnes etiam nostri scriptores Paderburnensem præsulem fuisse tradunt, ut & Albertus Abbas Stadensis ad annum C. 1227. Chron. magn. Belg. Snoyus item & quotquot præterea scriptores videre licuit; Hadr. Barlandus Badenburgensem vocat, fortè Audenburgensem voluit; nam Comite Oldenburgico genitum scribunt nostri. Ubbo tamen Emmius in stemmate Oldenburgico ejus non meminit: Etiamsi Eil. Reusnerus in stemmate Witichind. dubitet an Ioannis II. Comitis Oldenb. filius fuerit.

b *In loco cladis passæ collegium XXV. Can.)* De hoc more & ritu expiandæ olim cædis alio loco dixi; etiam ad Chronicum Bekæ.

c *Sed Trajectenses parum laudati,)* Heda hic ex affectu mihi loqui videtur, non judicio: rationem enim cur bellis istis Transissulanis parum favoris aut opis adhibuerint Trajectenses, vel ignorasse, vel malignè præteriisse dicendus est. Nam cùm Provinciæ istæ Trans-Issalam quasi liberæ & Imperiales sese venditarent, semper se alienos abs Trajectensium incômodis ac bellis servarunt; & rarò eisdem auxilio venerunt, ut cuivis nostras historias evolventi, constare poterit; ac proinde Trajectenses vicissim parum illorum se controversiis miscebant, cùm bella ipsi suâ propriis viribus sustinere cogerentur, nullis, vel exiguis Trans-Issulanarum adjuti. Quin & trans-Issulani primi se sponte separarunt à nostris, nullo communicato consilio, & Imperatori sese, proditâ suâ & vicinorum libertate, subjecère.

d *Splendore armorum,)* Laudatur hic Antistes, non ut pastor aut Episcopus, qualis audiebat, sed ut princeps strenuus & dux militaris.

Otto Tertius Episcopus XXXVI.

POst Willebrandum rebus adhuc in ancipiti consistentibus, concordi omnium voto eligitur Otto ex Comitibus Hollandiæ, ex (a) Regiâ stirpe oriundus, ex milite terreno factus miles cœlestis, qui dominabatur (b) Frisiæ Orientali; quam in partem hæreditatis à fratre susceperat gubernandam, & trigesimus sextus Episcopus constitutus, vir utique frugi; nam ubi intellexit Episcopatum ad inopiam redactum ex continuo bello atque defectione Trentanorum, universum patrimonium publicè vendidit, rempublicam ex ære quæsito ab omni oppressione liberavit, in pristinam libertatem restituens, & per singularem providentiam, ut tumidas Rheni (c) aquas, quæ per inundationes assiduas agrum Trajectensem pessundaverant, secluderet, induxit Florentium Comitem fratrem, ut suis impensis latissimum ac perpetuum aggerem ab Amerongâ usque bellam Curiam, quam Schoonhoviam vocant, juxta Rhenum duceret; cum conditione, ut Episcopi successores haberent curam conservandi. Sub hoc tempore Stadingi (d) populi Bremensis Provinciæ, primò à fide Christianâ in hæresim, & demùm in gentiles errores, ad culturam (e) Deorum cecidère, avaritiâ & culpâ unius sacerdotis. Adversum quos, sæpiùs à Rom. Pont. atque Imperatore per Legatos, ut resipiscerent commonitos, quibus nedum obauditis, sed per furorem, partim morte, partim magnâ injuriâ contra jus gentium affectis, Henricus Dux Brabantiæ, Florentius Hollandiæ, ac Theodricus Clevensis Comites, hortatu Gregorii noni expeditionem cepère, & cum cruentâ pugnâ internecioni tradidere, nulli sexui aut ætati parcentes; ita ut eorum memoria funditus deleta sit anno MCCXXXIV IV. Kal. Iunias. Quo anno Florentius Comes cum multis nobilibus German. intrâs Gall., ubi Com. Claremôtens. ludos hasticos ac gladiatorios publicaverat, insidiis ipsius Com. Claremont. dū ludos ageret, interficitur ex suspicione Zelotipiæ de uxore côceptę, eo quod illa egregia Florētii laudaret facinora, Florentio insonte, & nihil minus cogi-

Episcopus suo ære Rempublicam cōstituit.

Agger ab Amerongâ, Schoonhoviā ductus impēsis Comitis Hollandiæ.

Stadingorū contumacia punita.

Florentius Holl. Comes in Galliâ occiditur apud Corbeiam,

tante. In cujus ultionem adcurrens Comes Clivensis ipsum Claremontensem Comitem eodem in loco trucidavit, uxore Comitis Claremontensis ex dolore morbo contracto, diem breviter post obeunte, & Principe Nigello fugato. Sic lætitia in publicum versa luctum. Tragœdia hæc acta est apud Corbiacum XIV. Kalendas Augusti, funus cum planctu delatum apud Monasterium Reynsburgense, postquam rexisset annis XII. Princeps morum strenuitate, armisque clarissimus, relicto Wilhelmo filio adolescente pro successore, cujus tutelam atque Comitatus administrarionem idem Otto Episcopus suscepit, tantam sibi ex hoc parans auctoritatem, ut seditiosissimos Trentanos subjugaret, arcem Coevordiæ cum totâ Provinciâ oppugnando caperet, & cum Principe Nigelli fraternæ cædis conscio pepigerit, ut in loco commissi sceleris Ecclesiam construeret. Sub hoc quoque Episcopo imago Divæ Virginis, quam sancta (f) Elizabeth tunc clarens, Machtildi filiæ Ducis Brabantiæ, ac Comitis Hollandiæ dono dederat apud Harenam Comitis, sive 't *Sgravez-ande* (g) in pretio haberi cœpta: Et similiter (h) prodigium tunc contigisse ferunt de Machtilde filiâ Comitis occisi, uxore Comitis Hennebergensis, pariente ad numerum dierum anni numerosam prolem apud Losidunum, ex imprecatione cujusdam mulieris mendicantis; adhuc picturâ extante celebratum. Ubi & sepultura omnium. postquam Baptismo initiatæ fuerant, in memoriâ habetur; ubi & ipsa mater recondita est, usque annum M CC LXXVII supervivens; genitrice ejus Machtilde uxore Florentii ante, circa annum M. CC LXVII XI Kal. Ianuarii defunctâ, ibidem sepultâ, Monasterii erectrice. Similiter & fabulis similia hoc tempore recitantur de quodam (i) Folberto domino de Lede, & Trajecto basi, nunc Haestrecht homine impiissimo, quem ob detestanda scelera in coronâ multorum hominum stantem, & ebrium cunctis videntibus, in aërem raptum nusquam comparuisse astruunt. Arx Leda in qua morari solebat, ob nocturnos lemures atque horrenda monstra illic etiam per diem visa atque audita, ammodo mansit inhabitata. Et Tartari, gens spurcissima atque (k) immanissima anteà incognita, jam in Europam erupère, & plurima regna subdidère, tantam in populum Christianum agentes cædem, atque nobilium urbium eversionem, quantam nec tunc legimus factam, nec adhuc audivimus contigisse, quibus Iudæi & alii homines perditissimi sese jungebant, etiam ex Christianis, ita ut innumerabilis conflaretur multitudo, quæ solo semestri supra XXX Regna subvertit, & suspicio erat de favore Imper. in odium Gregorii Papæ. At Wilhelmus filius Florentii Comitis occisi, transactis annis pupillaribus secundus hujus nominis XIV constituitur Comes Hollandiæ, ducens in uxorem Elizabeth, filiam Ducis Brunsvicensis, ex quâ genuit Florentium successorem, armis oblectatus, animi fortitudine præcipuus; Unde Frederico Imperatore contra Ottonem electo, & filio ejus Conrado Cæsare designato, per Gregorium diris percussis, ac Imperio & Regno privatis, super electo Henrico, cognomento Raspe Comite Provinciæ Thuringorum (Lantgravios vocant) filio (k) sanctæ Elizabeth electores convenerunt, qui devicto Conrado in prælio juxta forum Francorum (quod Francofort dicitur) rerum potens morte repentinâ subtrahitur. In cujus locum Wilhelmus (m) iste adnitente Innocentio Pontifice communi voto Principum, ut puta, qui animi & corporis vigore opulentiâque præstabat cæteris, suffectus est anno salutis Millesimo CC XLVII. & XIV. à nece paternâ. Cui Otto Episcopus Trajectensis, qui coronationi intererat, patruus, atque Henricus Dux Brabantiæ avunculus, designati sunt à consilio, Lubbertus Abbas Egmondensis Monasterii ab actis atque à secretis, (quos vice-Cancellarios vocant.) Hic urbem atque palatium (n) Neomagi cum territorio illius Ottoni Comiti Gelriæ impignoravit pro XXII. millibus marcarum, ut ajunt argenti puri, quod Rudolphus Cæsar posteà confirmavit cum conditione, ut si ullo unquam tempore depositam urbem per Imperatorem & Regem redimi contingat, quod ammodo permanebit in libertate & manu Imperatoris. Claruit hoc tempore Albertus Magnus Episcopus Ratisponensis, vir magnæ doctrinæ, de quo multa fabulantur de (o) convivio, quod paraverat Regi. Instituit apud Trajectum Ordinem Prædicatorum, ubi adhuc in vitris visuntur arma ipsius Wilhelmi Regis, quibus ipse fundum coemit, & ad constructionem auri bonam quantitatem contulit, permisit & se (p) ascribi civibus ab Ottone Episcopo magnificè exceptus, ubi & Ecclesiæ & civium libertatem confirmavit de novo. Actum (q) anno Domini M CC XLVII. Ac quamvis Rex ipse adeo munificum erga omnes exhibuit, non tamen caruit insidiis, quæ

jactu

Otto Episcopus tutor Hollandiæ Trentanos subigit.

Machtildis filia Florentii parit 365 liberos uno partu.

Folbertus ebrius à Dæmone raptus.

Tartarorū adventus in Europam.

Wilhelmus secundus Holland. Comes 14.

Comes Hollandiæ fit Imperator Anno Chr. 1247.

Oppignoratio Neomagi urbis.

Albertus Magnus Episcopus Ratisponensis.

jactu saxi per fenestram sibi tendebantur. Hic (r) Comitem de Ghoer ad querelam Episcopi in judiciũ vocatũ, & venire spernentem armis aggressus cepit, captivumq; omni jure debito privavit, & episcopo pro arbitrio dedit, ditiones suas depopulatus. Otto verò Episcopus postquam annis XVI. strenuè administrasset causas Ecclesiæ, quievit in Domino II. Nonas Aprilis, anno M. CC XLIX. Sepultus in Basilicâ Trajectensi. Hic Episcopatum, quem pene exhaustum atque exinanitum invenit, liberum atque opulentum reliquit. Sequenti verò anno Frederico Imp. in Apuliâ malâ valetudine laboranti, Manfredus filius ex concubinâ cum pulvinari (s) mortem acceleravit. Hinc Wilhelmus Rex imperat solus & quietè. Qui quantæ pietatis in Deum & mansuetudinis in Ecclesiam fuerit, vel ex hoc conjicere licet, quod querente (t) Ecclesiâ sancti Johannis Trajectensis, se in jurisdictione temporali ab illo lædi, illicò, quod rarò contingit, causam cognoscendam commisit, nec Iudex simulatione aliquâ usus, Dominum suum condemnare non timuit, uti ex utriusque literarum serie conspicere licet, &c. Caruit & omni ambitione, nam cum manu militari urbem Trajectum ingressus, potestatis suæ eam facere posset, etiam absente Episcopo, ut suspicionem tolleret sese nihil sibi appetere aut vendicare velle contestatus est, idque facto comprobavit. Erexit (u) & Sacellum in porticu Ecclesiæ Divæ Virg. sub honore Martyris Georgii in sui memoriam. Gessit per Florentium grave bellum cum Margaretâ relictâ Flandriæ, quæ maximum exercitum miserat in Insulam Walacre, qui penè ad internecionem deletus est, captis liberis relictæ. Terruit & fratrem Regis Franciæ, qui subarratus cum magnis copiis intraverat Hannoniam solâ sui præsentiâ. Tandem principio anni M. CC LV. occiditur incognitus dolo Frisiorum rebellantium V. Kalend. Februarii, cùm præfuisset Comitatui annis XXI. Imperio verò annis VII.

Otto Episcopus moritur anno Chr. 1249.

Elogia Wilhelmi Imp.

Wilhelmus Comes Hol. & Imp. Rom. à Frisiis occiditur anno Chr. 1255.

a *Ex Regiâ stirpe,*) Non quod ex Regibus descenderet, sed quod parentes ejus Reges per matrimonia attingerent.

b *Qui dominabatur Frisiæ Orientali,*) Nihil de eâ dominatione scriptores Frisii: neque enim quicquam potestatis in eos Hollandis tum fuit, nisi quam cõmunem cum Episcopis ex donatione Impp. prætendebant: quibus grave bellum per multos adhuc annos cum Occidentalibus Frisiis gerebatur; quorum virtute Wilhelmus Rom. Rex occisus, & armis centum ultra annos libertas propugnata est.

c *Induxit Florentium Comitem fratrem,*) Hic longe latèque evagatur Snoyus lib. VII. histor. Hollandicæ non ita procul ab initio: Caulæus quoque vel Colius quædam de hac re disseruit, suntque in eâ opinione nullis olim Bataviam aggeribus fuisse munitam; in quos vehemens admodum est. Douza Ann. lib. 6. contrariam probans, & ab omni tempore fluviorum cursus, ne temere vagarentur, coercitos ostendens.

d *Sub hoc tempore Stadingi,*) De hac re vide quæ Scriverius in suis notationibus ad Com. Hollandiæ, & ego ad Chronicon Becani notavimus.

e *Ad culturam Deorum,*) Ejusmodi calumnias adspergere soliti sunt cum veris falsa miscerent, sic de Albigensibus, de Bohemis, de Hugenotis, aliisque & olim & etiam nostro tempore factitatum est. Quin & Christianis infanda quædam facinora, incestos concubitus, infanticidia & similia scelera imposita, nec minora Franciæ Reformatis ab adversariis fuêre, vide Frisica Emmii lib. X. non procul principio.

f *Imago Divæ Virginis,*) Hujus meminit Lipsius de Vir. Hallensi cap. III, sed non ab Elizabethâ verùm Sophia ejus filiâ hanc accepisse Machtildim, putat.

g *Sgravesande in precio haberi cœpta,*) Quo in loco tunc curia Principis Hollandiæ, ante quàm Palatium in Hagâ Comitis à Guil. Rege conditum fuit, videndus autem de Hagâ Comitis Guicciardinus in descriptione Belg. ubi & quædam addita à Petro Montano. Ejusquoque hodiernam formam & pleniorem descriptionem dedit nuper diligentissimus vir Boxhornzuerius in suâ Hollandiâ.

h *Et similiter prodigium tunc contigisse ferunt,*) Plenissime hac de re in notatis suis ad Chron. Holl. scripsit doct. Scriverius; & ego rem attingo in notis meis ad Bekan. Chronicon; quod inter ejus sæculi somnia referendum semper Putavi.

i *De quodam Folberto Domino de Leda,*) Ex familiâ Arculanâ, hunc casum Annales quoque vulgares referunt, & similia aliis accidisse historiæ narrant.

k *Et Tartari gens spurcissima,*) Harum expeditionum meminere Platina in Innoc. 4. P. R. Godefridus Monachus Col. in annal. ad annum 1237. Massæus in Chron. Mundi ad annum 1222. & singularem de Tartaris librum dedit Haitonus Armenius, vide & Casp. Peucerum lib. V. ad Chron. Carr. pag. 59. seq. Bonfinium de reb. Hungaricis passim.

l *Henrico cognomento Raspe filio S. Elizabeth.)* Errat hic noster, nam Henricus non Elizabethæ filius fuit, quæ filium tantùm Hermannum & Filiam Sophiam marito genuit, (ut accurate tradit Lipsius loco supra laudato,) sed mariti ejus frater, quod & affirmant, Cuspinianus, Onuphrius, Strada & quotqnot alii res Augustor. prodidêre.

m *In Cujus locum Wilhelmus,*] Quæ de hoc extra annales nostros dicenda erant, abundè à Scriverio peti possunt, & nos ejus meminimus ad Chronicon Bekæ.

n *Hic Palatium Neomagi cum territorio,*] Vocatur etiamnum hodie regnum Neomagense, **het Rijck van Nimmeghen** vulgò, diplomata & chartæ donationis apud me extant descripta, quarum unam hic adjungo.

NOS Wilhelmus Dei gratiâ Romanorum in Regem electus & semper Augustus universis hoc scriptum inspecturis notum esse volumus manifestè; quod nos fideli nostro & consanguineo charissimo Ottoni Nobili & egregio Comiti Gelrensi, qui se sacro-sanctæ Rom. Ecclesiæ, & nostræ Regiæ Majestati per omnia reddidit obsequiosum & fautorem devotissimum in recompensationem sui servitii, Castrum *quod vocatur* Noviomagium *cum omni dominio, quod eidem castro hactenus dignoscitur attinere, cum hominibus nobilibus, fidelibus, ministerialibus, oppidanis, servis, manumissis, agris, nemoribus pratis, aquis, pascuis, piscationibus cum pertinentibus, &c. universis Domini non solùm obligavimus pro sedecim millibus marcarum puri & legalis argenti, immò ad majorem cautionem concessimus ei & suis heredibus dictam pecuniam in feudum habendam à nobis & successoribus nostris, donec eidem, vel Comitibus suis heredibus dicta pecunia integraliter fuerit persoluta, proventubus verò & fructubus ipsius castri quos ex dono sibi ac suis heredibus contulimus in sortem non computandis; saluisque sibi & suis heredibus expensis omnibus, quas circa dictum castrum in ædificiis vel munitionibus duxerit faciendas. Addimus & quod si dictus Comes viam universæ carnis sine filio ingreditur, filiæ suæ seniori dictum castrum cum omnibus suis attinentiis in formâ prænotatâ *remanebit obtinendum. In cujus rei evidentiam & cautelam præsens scriptum conscribi fecimus & ipsum nostri, & venerabilis patris Dñi Petri S. Georgii ad velum aureum Diaconi Cardinalis Apostolicæ sedis Legati sigillorum munimine roborari. Actum & datum in castris ante Aquisgranum* XVII. *Kal. Julii, anno Domini millesimo, ducentesimo quadragesimo octavo.* V. *Indict.*

* Concedimus.

Summa hæc 16000. Marcarum argenti pro quâ obligatum Castrum Noviomagense cum suo territorio, post aucta 1000. Marcarum & inde 500, ut ex literis eam in rem concessis constare poterit.

De quo multa fabulantur, de convivio quod paravit Regi.) Opmerus in Chronico universali, commodè hanc rem narrat verbis sequentibus:

Inde digressus Coloniam Agrippinam, ab Alberto magno solenni excipitur epulo, ipsa die Epiphaniæ, in conventu Prædicatorum. Hic ramos aliquot felicium arborum in hypocausto tepenti aquâ foverat, ut jam inciperent florere. Quos cum posuisset in triclinio, atque aviculæ canoræ ibidem volarent: ignari id factum naturali vi humoris calidi Hollandi, Albertum quasi rerum mirabilium factorem suspiciebant. Thomas Garson. Italus disc. 41. Palatii universalis, tradit, Tyridatem Armeniæ Regem invitasse Neronem magices curiosum ad cœnam magicâ arte præparatam; quod is ex Plinii lib. 30. cap. 2. didicerat.

P *Permisit & se ascribi civibus,*) Arctissimum inter se civium vinculum esse solet. Sic & Beka Burgensem effectum eum scribit; cives enim olim Burgenses, quasi Burgi seu Castri, & inde urbis, defensores; ut ad Bekæ Chronicon ostendi, vocabantur. Quod autem multi Magnates & nobiles Civis Trajectensis titulum in honore habuerint, multis liquet documentis; neque solùm, Abcoudios, Vianios, Isselsteinios, Renessios, Zulenos, Mindenos, Hanos, Nienrodios, Hardenbroeckios, Lichtenbergios, Montfordios aliosque vicinos nobiles infinitos, sed & Regem Wilhelmum civibus Traject. adscriptum publicis tabulis probavit vir clarissimus Cornelius Boothius Med. Doctor, Senator Politicus, & XII. vir litibus judicandis, Urbis Traject. Leckani aggeris Quæstor, antiquitatum patriæ suæ curiosissimus investigator; mihique copiam is fecit aliquot prædicti Regis diplomatum civibus Tr. concessorum quorum trium hic sequitur tenor.

Wilhelmus D. Gr. Romanorum Rex semper Augustus, Universis sacri Imperii fidelibus præsentem paginam inspecturis gratiam suam & omne bonum, cupientes proni ad gratiam inveniri ex libertate Regalis munificentiæ ipsam illis libenter impendimus, qui eam sibi vendicant suorum exigentiis meritorum. Hinc est, quod nos sinceræ dilectionis constantiã ac fidei puritatem, quâ dilecti fideles nostri cives Trajectenses erga nostram celsitudinem hinc diligentius intuentes, ipsos & civitatem eorum cum personis & rebus, sub nostrâ & sacri Imp. protectione per districtum Hollandiæ ac Zeland. tam in aquis quam in terris liberaliter recepimus, ac conductu. Et si aliquis bonas consuetudines & antiqua jura ipsorum infringere niteretur, nos juvare debemus quod consuetudines ac jura prædicta illis illibata, in perpetuum observentur secundum recognitionẽ Scabinorum civitatis prædictæ; præsenti edicto districtius inhibentes, ne quis ipsos vel ipsorum aliquem contra hanc nostram concessionem ac gratiam sive conductum impedire seu molestare præsumat. Quod qui fecerit, gravem celsitudinis offensam se noverit incursurum, Datum Traject. XIV Kal. Iulii, Indict. X. Anno Domini MCC. quinquagesimo secundo.

Wilhelmus Dei Gratiâ Rom. Rex semper Augustus, universis sacri Imperii fidelibus præsentem paginam inspecturis gratiam suam & omne bonum. Ad notitiam universorum volumus pervenire; quod si aliquis de nostris hominibus Hollandiæ, sive Zeelandiæ in Episcopatu Trajectensi, bona alicujus Burgensis Civitatis Trajectensis acceperit & ea detinuerit,

nuerit, nos dicta bona integraliter restitui faciemus indilatè. Datum Tr. anno Dom. M CC LII. XV. *Kal. Iul. indict. x.*

Wilhelmus Dei gratia Rom. Rex semper Aug. Universis sacri Imperii fidelibus præsens privilegium inspecturis gratiam suam, & omne bonum. Quotiens regalis excellentia Majestatis in subditos & fideles suos manus suæ liberalitatis extendit; & eos tanquam benè meritos condignæ retributionis muneribus recompensat, totiens eos in constantiâ fidei purè corroborat, & tam ipsorum quam aliorum fidelium, ad ejus obsequia fortius obligat voluntates. Hinc est, quod nos fidem puram & dilectionem synceram quam dilecti fideles nostri cives Trajectenses, erga nostram celsitudinem habuerunt hactenus, & adhuc ferventi animo habere noscuntur, diligentius intuentes, ac volentes ipsos speciali progativâ gaudere, & gratiâ liberali: eis universis & singulis præsentibus duximus perpetuò concedendum: ut nullus princeps, Marchio, Dux, Comes, vel nobilis, Ecclesiastica vel sæcularis persona, aliquem ipsorum civium vel in civitate ipsâ manentium, extra muros civitatis ejusdem, nisi Imperator vel Rex super his quæ ad judicium sæculare spectant duntaxat, possit ad judicium evocare, citare seu etiam coram aliquo convenire, cum parati existant coram Episcopo Trajectensi eorum domino vel Iudice, qui pro tempore fuit deputatus ab ipso in civitate Trajectensi prædictâ, exhibere cuique justitiæ complementum. Unde præsenti edicto districtius inhibemus ne quis ipsos contra hanc concessionem nostram impedire audeat, seu etiam molestare: Quod qui facere præsumpserit, disgratiam nostræ celsitud. se noverit incursurum; & in reatus sui pœnam centum Marcas auri Fisco nostro componat. Testes sunt hi: venerabilis Sambiensis Episcopus, Arnoldus dominus de Wesemale, Henricus de Voorne, Nicholaus dominus Persijn, Theodoricus de Gouda, Philippus de Wassenaere, Wilhelmus de Brederode, & Hugo de Cralingen milites: & Theodoricus de Teylingen. Datum Trajecti XIV. *Kal. Inlij Indict. x. Anno Domini* M CC LII.

q *Actum Anno* D. M CC XLVII.) Teste Onuphrio anno 1246. Wilhelmus in Reg. Rom. Electus ap. Nussiam, & seq. anno Aquisgrani Coronatus fuit, qui annus in decimam indictionem cadere non potuit, fuitque ut patet ex diplomate, quo idem Rex concedit civibus Trajectensibus privilegium de non evocando. anno 1252.

r *Hic Comitem de Gheer,)* Qui erat Vasallus Episcopi, ut ex enumeratione Vasallorum Trajectens. perperam Adelboldo adscriptâ patet. ubi & signifer Episcopi nuncupatur.

s *Cum pulvinari mortem acceleravit,)* Ita ferè omnes cum Heda. Onuphrius tamen tacet; & Scipio Mazella Neapol. ex gutturis morbo, anginam vocant, obiisse in fine anni 1250. in castro Florentino tradit; atque à Manfredo ejus cadaver ad Montem Regalem, supra Panormum, summâ funeris pompâ portatum & in sepulcrum porphyreticum illatum ibidem quiescere ait.

t *Querente Ecclesia Sancti Ioannis Tr. ab illo lædi,]* Extant diplomata hac de re data quibus Rex acquiescere se Judicum sententiæ declarat.

Erexit

u *Erexit & sacellum in Portam Eccl. D. Virg.*] Extat ejus fundationis memoria, & ante hunc exstiterunt pii in illam ecclesiam affectus indicia in proavo hujus, & patruo magno Theodorico cujus ea de re vidi litteras anno 1298. datas quas descriptas hic addidi.

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Theodoricus Hollandiæ Comes hoc scriptum dedi, sicut manifestis liquet inditiis: Allinus S. Mariæ in Trajecto Canonicus, & patris mei piæ mem. Florentii Comitis Hollandiæ, nosterque Capellanus, Capellam quandam in septentrionali parte Eccl. Beatæ Mariæ in memoriam prædicti patris suamque, suis de rebus construxit, quam in honore matris domini & sancti Iohannis Euangelistæ, & Beati Georgii martyris Issridus Raceburgensis Episcopus XII. *Kalend. Decemb. consecravit. Ego igitur Theodoricus Comitis Florentii & Adæ Comitissæ filius prædicti Capellani bonam voluntatem, & pium affectum considerans, terram quandam meæ proprietatis, aquæ quæ Pul dicitur hinc inde adjacentem, juxta Nalt-vvic, & ex morte cujusdam hominis mei, nomine Iohannes, cognomine Nagel, qui eam à me in feodo tenuit, mihi vacantem, tam pro meâ, Parentumque meorum viventium salute, quàm pro defunctorum requie, prædictæ capellæ, una cum uxore meâ Aleyda Comitissa in dotem, & ab omni servitio exemptam contuli: de cujus proventu sacerdos Deo & sanctis ibidem in propriâ personâ serviens, tam pro me quàm pro meis, hostiam vivis & defunctis salutarem offerens: Dum vitæ præsentis percipit fructum, æternæ nobis imploret consortium. Ad me autem & ad quemlibet Comitiæ Hollandensis hæredem legitimum jus instituendi sacerdotem in eadem Capellâ, sicut præfatæ Ecclesiæ consensit capitulum, perpetualiter spectabit: qui sacerdos si forte ad aliud aliquod Ecclesiasticum beneficium assumtus fuerit: jus alium instituendi ad me meosque (sicut supradictum est) sine contradictione redibit. Insuper & prædictus sacerdos, dum à servitio capellæ vacare poterit: chorum cum ejusdem Ecclesiæ fratribus, sub correctione Decani frequentabit. Ut autem hæc omnia rata & inconvulsa permaneant, præsentem paginam & Ecclesiæ sigilli, & sigillorum nostrorum appensione fecimus roborari, & nomina testium qui huic donationi interfuerunt, fecimus subnotari. Nomina autem eorum hæc sunt: Ada mater mea,* Wilhelmus *frater meus comes Frisiæ, Margareta soror mea, Florentius frater meus, Hugo de Vornâ,* Wilhelmus *de Teillingâ, Arnoldus dapifer meus, Henricus frater ejus. Franco Capellanus meus, Balduinus uxoris meæ Capellanus, Simon de Haerlem, Hugo de Nordeke, Theodorus de Vorburg, Gerulphus qui dicitur Calla. Acta sunt hæc apud Lis anno Domi-*

no dominicæ incarnationis M c lxxxxviii. *Indict.* i. *Henrico Imperatore regnante.*

Sub Ottone II. Lippiensi, Diploma de telonio in Tielâ à Fred. 2 Imp. Trajectensibus concessum ad instantiam Ottonis Lippiensis Tr. Præsulis, sequitur.

FRedericus secundus Rom. Rex semper Aug. & Siciliæ Rex: Pium duximus, & æquissimum decernimus, progenitoris nostri, videlicet, Divi Imp. B. M. domini Frederici avi nostri factum solenne & benignum, suas quoque justissimas concessiones usquequaque ratas habere, & inviolabiliter conservare &c. Accessit sane ad præsentiam Majest. nostræ dilectus consanguineus noster Otto Traject. Episcopus cum privilegio Ecclesiæ suæ à mem. Imp. domino Frederico solenniter in hunc modum concesso. Fredericus divina favente clementia Rom. Imp. Aug. Nostri juris & misericordiæ est ut ex injuncto nobis à Deo supereminente dominationis officio, injuriis gravatos liberemus, & unicuique deputata jura in suo statu inviolabiliter conservemus. Noverit itaque tam præsens ætas, quàm futurorum posteritas, Quod cives Trajectenses ad nostræ Majest. præsentiam Thylæ nullum, pro quo gravabantur telonium se debere asseruerunt. Nos autem ad hujus rei veritatem cognoscendam, Scabinis nostris Thylæ pro veritatis exquisitione ipsos transmisimus; quorum judicio & juramento præstito Trajectenses obtinuerunt se nullum apud Thyle debere telonium, nisi de extraneâ regione & transmarinis partibus, quod vulgò vocant Overwilde Häff, *navigando venerint, præter hoc autem quocunque alio tempore Thylæ venientes mensura modii & hamæ & pondere trutinæ indiguerint, de quolibet horum denarium unum persolvent. Quia igitur telonium de Thyla consilio curiæ nostræ apud* Werdam *transtulimus, sicut unicuique jus suum conservare tenemur, sic & Trajectensibus antiquam consuetudinem & justitiam conservatum esse decernimus. Ea propter justitiam, quam ap. Thylam quondam Trajectenses habuerunt apud* Werdam, *vel si fortè in posterum à* Werdâ *in alium locum telonium translatum fuerit, Imperiali auctoritate perpetualiter eis confirmamus, ab omni telonio, tam apud* Werdam *quàm apud Thylam ipsos absolventes, excepto marino telonio, quod vulgo* Zeetol *dicitur. Cùm igitur Clem. nostræ tam pia concessio & decens benè placeat, ipsam ratam habemus, & Regali munificentiâ confirmamus, volentes quod hac eadem concessio de memorato telonio, secundum formam Privilegii præscripti inviolabili perpetuitate conservetur. Inhibemus etiam ne aliquis hominum contra hanc confirmationem nostram temerè præsumat venire.*

venire. Quodſi quis attentaverit decem libras auri puriſſimi, dimidiam partem Imperiali fiſco, reliquam verò ſuſtinentibus injuriam pro ſatisfactione componat. Ad hujus autem rei confirmationem præſentem inde paginam conſcribi, & ſigillo noſtro inſigniri præcepimus. Teſtes autem ſunt dominus Sifridus Moguntinenſis Archiepiſcopus, D. Engelbertus Colonienſis Archiepiſcopus, Theodoricus Trevirenſis Archiepiſcopus, D. Albertus Magdeburgenſis Archiepiſcopus; D. Conradus Metenſis & Spirenſis Epiſcopus Imperialis aulæ Cancellarius. Hugo Leodienſis Epiſcopus, Theodoricus Monaſterienſis Epiſcopus, Conradus Ratiſbonenſis Epiſcopus, Harluinus Eiſtadienſis Epiſcopus, Ludovicus Dux Bavariæ, Henricus Dux Brabantiæ, Walravius Marchio Namurcenſis, Marchio de Baden, Gerardus Comes Gelriæ, Wilhelmus C. Hollandiæ, Theodoricus Comes Clivienſis, Arnoldus Comes de Los; Gerardus Comes de Are, Henricus Comes de Zeine, Otto Comes de Tekeneburch, Harmannus de Lippiâ, Wernerus de Bolane Imp. aulæ Dapifer, Anſelmus de Inſtinc Mareſcalcus, Henricus & Harlevvinus Magiſtri coquinæ, Philippus de Boulane, & alii quamplures fideles Imp. Datum ap. Frankenfurt, anno verbi incarnati MCCXXIII. *Calend. Maji Indict.* VIII. *Data verò per manus domini Conradi Epiſcopi Metenſis & Spirenſis Imp. aulæ Cancellarii.*

Goeſvinus Epiſcopus XXXVII.

OTtone vitâ defuncto, Goeſvinus ex familiâ Nobilium de Aemſtel Præpoſitus ſancti Iohannis XXXVII, eligitur Epiſcopus, vir manſuetus & ſimplex, ineptus ad tantæ dignitatis munia ſupportanda, per cujus negligentiam publica res minus proſperè uno anno (a) adminiſtrabatur, ſed rurſum declinabat. Acceſſit (b) etiam quod minùs gratus erat Wilhelmo Regi, propter gentiles, unde in publicâ Synodo, præſente Rege ac Cardinale Portuenſi Legato, Epiſcopatui renunciavit minus volens uti creditur.

a *Acceſſit quod minus gratus erat W. Regi,*] Rationem non video. Nam ſequentibus demum temporibus cauſæ odiorum ortæ ſunt; ſed quòd Wilhelmo annitente, ut promoveret Viandium, præſulatu decedere coactus fuerit Goeſwinus, non ſine offenſione gentilium ejus verum eſt. Quod & Heda indicat, & annales non tacent. Tum quod, cum Amſtelii eum ſuis contra Epiſcopum Henricum ſeſe oppoſuiſſent Hollandicis auxiliis oppreſſi fuerint, ad hæc poſt contigerunt. Hoc verò conſtat Amſteliam gentem tunc temporis inter Miniſteriales Antiſtitum potentiſſimam fuiſſe, & longè latèque apud Friſiabones, & Naerdinx-Landios dominium ſuum extendiſſe; ideoque fortè vicinis etiam Hollandis fuiſſe inviſam, nimiâ vicinorum incrementa ægris oculis ſpectantibus. Extant hodieque plurima ejus gentis monimenta, cui Amſtelodamum longè celeberrimum totius Germaniæ emporium, initium ſuum debet, & ſuperant etiamnum reliquiæ ejus familiæ, tantopere celebratæ in noſtris hiſtoriis, indubitato ſtemmate ad noſtra hæc tempora perductæ (ſed longè à veteri illâ magnitudine & potentiâ abeuntes) in domino de Loenerſloot; cujus ſtemmatis ſeriem nuper tam ſcriptam, quam pictam, vidi; quæ inde à me ex certiſſimis monumentis correcta. Quam mecum intelligẽtes probare omnino deberent, niſi quod in eâ incerta quædam matrimoniorum ſuppleta ab aliis invenirent, quæ locum ſuſpicionis interdum, maximè in antiquioribus relinquerent.

b *Uno anno adminiſtravit,*] Bockenb. duos tribuit eidem annos, alii paullùm demunt. Vide notas ad Bekam.

Epiſco-

c *Episcopatui renuntiavit,*) Barlandus oblatam eum dignitatem respuisse dicit, sed coactum id fecisse, sequentia videntur indicare. Solebant etiam permutationibus hæ abdicationes fieri. Et fortè Henricus successor ab Ecclesia Coloniensi, in quâ fuerat Archidiaconus huc translatus suam illic dignitatem Goeswino cessit. Quod à verò non multum abesse videtur. Sunt enim qui Coloniæ Gosuinum sepultum, & ibidem etiam hodie in Archivis extare de eo memoriam volunt, cujus rei fidem ap: eosdem relinquo.

Henricus Episcopus XXVIII.

GOsvino sufficitur Henricus ex gente illustri Viena, (a) Archidiaconus Coloniensis Ecclesiæ, consanguineus Episcopi Coloniensis ipsum commendantis, quem Cæsar annulo atque baculo Pastorali investivit. Præfecti itaque in Aemstel ac Woerden indignè ferentes amotionem Gosvini Episcopi, clam se jungunt Comiti Gelriæ, ac Henrico Episcopo bellum inferunt. Qui designato loco ad prælium evocatus, congrediens omine fausto per dationem annuli ab Episcopo Coloniensi addicto, qui in civitate præsidii loco mansit, quoad victor rediret, fidentius sese accingens antequam Wilhelmus Cæsar (qui dissidium intercipere ac concordare ex auctoritate tendebat) adveniret, victoriam consecutus, utrumque hostem adduxit captivum. Quibus tamen petitione Cæsaris pepercit, atque in Comitem Gelriæ motus conscium arma convertens, Veluam exussit, & de hostibus occurrentibus, post magnam prædam coactam, triumphavit. Ex cumulato thesauro præsidium (b) Vredelant amplum & munitissimum contra rebellionem vicinorum construxit: Videns etiam Ecclesiam majorem Trajectensem ob vetustatem minantem ruinam jecit fundamenta celebrioris, atque firmioris operis, prout Basilica jam consummata ostendit. Paulo pòst duxit exercitum (c) in auxilium Episcopi Coloniensis contra Comitem Iuliacensem, cujus copias stravit, victorque datâ provinciâ incendio, cum spoliis amplis ad sua rediit, & Coloniensem Episcopum hoc pacto ab oppressione liberavit. Monasterium (d) quoque sacrarum Virginum in Horresto ad fluvium Hoerp prope Daventriam multis donis atque privilegiis adauxit. Collegium (e) etiam XII. Canonicorum in Steenwijck instituit. Decessisse dicitur 4. Nonas Iunii, anno (f) M CC LVII. Sepultus est Trajecti, adjunctus prædecessoribus, cùm præfuisset annis XXI. quod si verum fuerit, magnus ante, aut in sequentibus commissus est error.

Vredelant arx condita.

a *Ex gente illustri Viena,*] Video confundi Viennæ, & Viandæ nomen ac comitatus; insignia nihilominus differunt, & titulus Aurantiæ Principis, cui is comitatus ex nuptiis accessit, ubique Viandæ nomen præfert. Cujus stemmatis partem exhibet diligentiss. Miræus in notitiâ Eccles. Belgii pag. 500. & 656. Vide simul Bertel. in historiâ Luxenburg. De Comitatu Viennensi pag. 109. Gilbertum Cognatum de Burgundiâ, in Geneal. Comitum de Nassau, pag. 154; ubi refert Ottonem Comitem de Nassau uxorem habuisse Aleydam, Comitis de Vianna unicam filiam. Idque circa annum 1340. contigisse tradunt. Meminit & Guicciardinus in descriptione Belgii, ubi Ducatum Luxenburgensem describit, dicitque Viandalem à Vandalis populis, ut & Bertelius habet, dictum illum esse Comitatum.

b *Præsidium Vredelant amplum & munitissimum,*) De hoc ad Bekam quædam dixi, fuitque is locus civitatis jure donatus ut ex sigillo patet, idque anno 1256. quando Magistr. ab Episcopo concessum ut in caussis gravioribus Daventriensium jura sequerentur. Sic Chron. magn. Belg: *Ex quibus* (nempe spoliis Geldrorum) *idem Episcopus adeò ditari cœpit ut castrum Vredelands adversus incursiones Domini de Aemstel expensis magnificis ædificaret, & ita circummanentes rusticos à consuetâ rebellione absterreret.* Ob sumptus in eam rem factos vendita tunc bona Engę dicta, quod sequens instrumentum docet.

HEnricus Dei gratiâ Traject. Episcopus universis præsentiâ visuris & audituris notum facimus: Quod propter evidentem & urgentem necessitatem structuræ novi castri Vredelant *nominati, quod deliberatione prævidâ nostrorum fidelium, & Ecclesiæ nostræ Traject. pro de-*

pro defensione & munimine fortiore totius terræ Traject. duximus construendum, nec sine gravibus expensis, velut apparet ex facto, poterat consumari; propter defectum paratæ pecuniæ, quæ de die in diem, de de tempore in tempus, sine intermissione per nos vel nuncios nostros, usque ad operis incœpti consumationem operariis & laborum consortibus, extitit numeranda. Viris venerabilibus Decano & Capitulo nostræ Traject. Ecclesiæ præsentium conservatoribus, dominium & proprietatem terræ nostræ, sive bonorum quæ Enge *vulgariter appellantur, jacentium extra portam S. Catarinæ versus Occidentem, inter muros civitatis Trajectens. & Papendorpe, quæ pleno jure ad nos ratione juris Episcopalis cum omnibus suis pertinentiis, censibus, Iurisdictionibus, sive rebus quibuscunque quæ ad ea pertinebant. Pro trecentis quinquaginta libris denariorum Traject. legalium in pecunia per dictos Decanum & Capitulum nobis integraliter numerata, quam ad utilitatem & commodum nostræ Trajectensis Ecclesiæ d. castrum* Vredelant *construendo, convertimus, ad prabendarum dictorum Decani & Capituli perpetuò fructus emendos, purè & sincerè vendidimus. Quæ bona præfati* Decan. *& Capitulum & eorum successores, cum omnibus suis appendentiis absque omni onere & exactione qualibet, videlicet,* Dijck-vry, Tens-vry, Scot-vry, *in perpetuum liberè possidebunt. Volentes ut omnia supradicta, à nobis & nostris successoribus, qui pro tempore fuerint, firmiter & inviolabiliter observentur, nec dictos* Decanum *& Capitulum in contractu præsenti, aliquatenus per nos molestabimus, vel per aliquem molestari in futurum procurabimus. In cujus rei & facti nostri evidentiam & firmitatem perpetuam præsens scriptum sigillo nostro duximus roborandum, & sigillis venerab. Ecclesiarũ conventualiũ Traj. nec non prælatorum præsentium & dilectorum nostrorum fidelium, Giselberti de Sulen, Walteri Gerard Borchgravii de Montfort, Philippi de Riningen, Henrici de Almeloe, Harmanni de Voerst, Bernardi de* Dolren, *Suedheri Marescalci nostri:* Stephani *de Wijc, ad cautelam pleniorem petivimus sigillari. Actum & datum anno* Domini M. *ducentesimo* lx. *dominica post Lamberti.*

c *Exercitum in auxilium Episcopi Coloniensis.*] Hunc puto fuisse Conradum de Hoistleden 52. vel ut alii 51. Antistitem Colon. qui obiisse dicitur circa annum 1266. & 33 vel 34 sedisse in Cathedrâ Episcopali; quem Wilhelmus Com. Iuliacensis captum per 9 menses in vinculis tenuit. Is etiam Wilhelmum Hollandum in Regem Rom. constituit juxta *Vurinch*, multumque ac diu cum civibus Coloniens. dissidia exercuit, de quo vide Chronicon Belg. supra dictum.

d *Monasterium Virg. in Horesto ad fl. Hourp.*] In quibusdam MSS. Horesto deest. Sunt & quæ habent Hurp & Honepe, in schedis meis invenio Conventum sanctimonialium B. Mariæ in Horst, supra Honepe, prope Daventriam ab Henrico Episcopo fundatum, est & hodie haud procul Daventriâ

ventriâ locus d'Honnepe, ubi olim monasterium situm fuit.

e *Collegium XII. Cano. in Steenwijck.*] In schedis invenio hujus fundationis annum 1257. aut 1262.

f *Anno MCCLVII.*] De tempore obitus Episcopi quàm varient auctores actum in notis meis ad Bekam satis prolixè. Ego malim iis accedere, qui annum mortis Episcopi statuunt 1267. In M. S. vetustissimo Chron. Fris. ad annum 1259. *Dominus Henricus Episcopus Tr. propter exactionem pecuniæ ultra consuetudinem, cum Threntonibus, quatuor parochias de Trentowaldâ; armatâ manu permovit invadere, sed cum obtento introitu silvæ quidam victores exultarent, quod 4. domos igni tradidissent, accurrentibus vicinis Fresonibus, & ipsis civibus Threntones in fugam versi sunt, & xx. occisi C. viri fugientes in Hunnâ fl. submersi sunt; & plurimi vulnerati. ac turpiter dearmati, & quidam captivati:* Ex quibus saltem patet Henricum post annum 1257. vixisse. Hæc eadem scribit fere Ubb. Emmius initio lib. XI. hist. Fris.

Extat & hoc diploma hujus Episcopi.

IN nomine domini Amen. Nos Henricus Dei gratiâ Traject. Episcopus universis præsentem literam inspecturis in perpetuum salutem. Notum facimus præsentium testimonio literarum; Quod cùm Prælati & universalis Ecclesiâ Traj. ex unâ parte: Scabini, consules, & universitas civitatis Trajectensis ex alterâ, super omnem controversiam & discordiam inter ipsos exortas in nos purè & simpliciter, ac omni conditione exclusâ promiserunt. Nos paci & tranquillitati tam præsentium quam futurorum salubriter intendere cupientes, dicimus arbitrando; Quod Ecclesia Traject. gaudere debet omni libertate & jure, quibus eadem Ecclesia de jure & consuetudine ab antiquo hactenus est gavisa. Idem etiam dicimus de jure & libertate civitatis Trajectensis. Cæterum si placet Ecclesiæ Traject. vinum possunt emere, & inter se bibere absque usu tabernæ. Insuper possessionem & proprietatem pontis urbani Trajectensis. adjudicamus Ecclesiæ sancti Martini Traj. Attamen pro ipsius utilitate & pro bono pacis, de consilio Prælator & fidelium nostrorum volumus, ut tertiam partem redituum ipsius Pontis habeat Civitas Trajectens. & prædicta S. Martini Ecclesiâ obtineat residuas duas partes: tali conditione, quod pro expensis factis de fundo pontis ipsius, civitas prædicta 25. libb. Traject. Exhibeat Ecclesiæ prænotatæ, & ad hoc quod ædificatum est in ipso ponte & adhuc in posterum ædificari contigerit Ecclesiâ S. Martini duas partes solvat, & tertiam partem solvat Civitas Traject. De domo S. Salvatoris de illâ parte, quæ est in quæstione, Capitulum S. Salvatoris affirmabit cum septem stolis de eâ parte quam dixerit suam esse, aut civitati relinquat. De fossato eorum. . . omnia ædificia quæ longius & latius quàm ante incendium fuerunt, ibidem sunt erecta, tollantur, & unusquisque in eo jure & possessione in quibus fuerant ante incendium remanebit. Quæcumque vero partium Rumingam habere voluerit de dicto fossato, dominum Episcopum & Burgravium requirat, ut debito modo fiat. Præterea de fossato civitatis, eligentur boni & discreti viri, qui agros & possessiones sciant æstimare, & illi sub

li sub debito juramenti sui dicent, quanta quæque Traject. Ecclesia, & persona Ecclesiastica damna sustinuerit ex fossato, & ad hoc omnes possessiones & areæ civitatis cujuscunque sint, exceptis emunitatibus solvent, & fiet compensatio Ecclesiis & personis Ecclesiasticis prænotatis infra tres menses, postquam cessaverit guerra inter dominum Regem & civitatem Trajectensem ac fautores utriusque. Ad portam vero & pontem versus Aldvicam Capitulum S. Petri dabit adhuc quinque libb., & parabitur ibidem bonus pons, ita quod per eum pateat utiliter introitus & exitus curribus & carrucis. Et hujusmodi quinque libb. solutis, ac guerra cessante prædictâ quæ nunc est in præsenti, infra tres menses iste pons debet esse paratus. De Emunitate vero Eccles. Sancti Iohannis Traject. in optione relinquimus Capituli ut metam ponat, & hanc cum VII. stolis retineat, vel civitati relinquat. Et si quid postea de præmissis quæstionibus & dubietatibus exortum fuerit, hoc nostræ decisioni & examini reservamus. Statuimus etiam, ut si qua partium ab hoc nostro arbitrio resilierit, sententiam excommunicationis jam latam in eum à nobis se noverit incurrisse, & à gratiâ nostrâ se exclusum. Et ut rata & inconvulsa permaneant hæc præmissa præsens scriptum sigillo nostro, & capitulorum Trajectensium, & civitatis Traject. & quamplurium Ministerialium nostrorum hoc scriptum communivimus, Anno Domini MCCL, V. *Id. Ianuarii.*

Hunc Episcopum Amersfortio, ex castro nobilium de Amersfort in oppidum mutato, jura & leges dedisse, circa annum 1257. tradunt, adjungo ejusdem Præsulis diploma de manumissis Amersfortensis Ecclesiæ hominibus quod sequitur:

HEnricus Dei gratiâ Traject. Episcopus Universis præsentes literas inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vitandam quæ suboriri solet in gestis hominum calumniam, & ut veritas elucescat. Notum facimus universis tam præsentibus quam futuris; Quod cum procuratores Ecclesiæ de Amersfort & beati Georgii patroni ejusdem, Scabini & Consules de Amersfoirt nomine ejusdem Ecclesiæ ac patroni, Everburgem viduam de Attenvelde, Henricum, Reinerum, Gerardum, Engelbertum, Theodericum filios suos, nec non Walburgem filiam suam, & alios qui ab eadem Everburge viduâ processerunt, proprios homines ipsius Ecclesiæ & patroni sui, de consilio & consensu dilecti fidelis nostri Wolteri de Amersfoort Militis Advocati hominum

minum eorundem, qui & juri suo, quod ex Advocatiâ habuit in eisdem renunciavit in nostrâ præsentiâ voluntate spontaneâ, manumiserit, recepta prius ab eis recompensatione rationabili redditus unius libræ Trajectensis de domo dicta Allersthusen prope Amersfort annuatim ad opus ipsius Ecclesiæ solvendæ pro vero concambio pro hominibus antedictis, & ipsos ab omni proprietate dimiserit liberaliter absolutos. Nos de nostrorum fidelium consilio prænotatis hominibus & aliis qui ab dictâ Everburge processerint, secundum quod præscriptum est, eorum redditâ libertate, sicut à nobis humiliter petiverunt, jus & libertatem nostrorum & Ecclesiæ nostræ Trajectens. Ministerialium potestate præsentium concedimus, & donamus, favorabiliter statuentes, ut eo jure & libertate liberè perfruantur, quo nostri Ministeriales & Ecclesiæ nostræ recepimus, recepto ab eis fidelitatis debito juramento. In cujus rei testimonium & munimen sigillum nostrum una cum sigillis prædictorum Wolteri de Amersvoort Militis, & oppidi de Amersvoirt præsentibus duximus appendendum. Actum & datum apud Amersvoirt; præsentibus Giselberto de Goye, Marescalco nostro, Swedero de Sulen, Amilio de Insulâ, Wilhelmo de Risvvic, Giselberto de Ruel, militibus & aliis pluribus probis viris. Anno domini M CC *sexagesimo quinto, feriâ secundâ post translationem Sancti Martini.*

Et biennio post D. Walterus de Amersfort miles cum ædificasset castrum in suo prædio, Stoutenborch dictum, illud resignavit Episcopo Trajectensi, eique ac suis successoribus Episcopis liberum tradidit; *quod idem Episcopus* [verba sunt diplomatis] *considerato zelo favoris ac fidei per prædictum dominum ac fratres suos sibi & Eccles. Tr. exhibito, concessit ipsi D. Waltero ac suis proximis in feudum &c.*

Quin & Oudewateram in oppidum erexit, deditque incolis jura municipalia & privilegia, quibus postea usi sunt. Dedit & civibus Trajectensibus quædam Privilegia, quorum nonnulla exemplaria ex Archivis civitatis deprompta mihi ostendit Clariss. Doctor Bothius supra nominatus, quæ putavi, non alienum esse ab historiâ si hic inseruero:

De amoliendis ædificiis sacris urbi incomodis.

NOS Henricus Dei gratiâ Trajectensis Episcopus, omnibus præsentia visuris notum facimus, quod nos dilectis fidelibus nostris Scabinis, Consulibus & universitati Trajectensi præsentium conservatoribus, si evidens Eccles. & civitatis nostræ Traject. necessitas exegerit, Ecclesias, domos, & alias structuras extra muros Traject. constitutas, per quas ipsi civitati posset periculum imminere, frangendi, prout expedire videbitur, licentiam duximus concedendam. Si quis etiam *in præmissis fuerit contradictor, cum prædictis civibus nostris in hac parte constanter volumus permanere. Datum Trajecti, anno Domini* M CC L *quarto, feria quinta ante nativitatem Beatæ Virginis.*

Quod Cives Traject. extra urbem Episcopum comitare non tenentur.

IN nomine Domini Amen. Henricus Dei gratia Episcopus Trajecti, universis præsentes literas inspecturis æternam in Domino salutem & cognoscere veritatem. Noverint tam præsentes quam futuri, quod Burgenses civitatis Traject. nec de jure, nec de aliqua consuetudine tenentur imitari aliquem Episcopum Trajectensem ulterius quàm ad muros civitatis eorum, nisi hoc facere voluerint de bona voluntate eorum. Et quoniam hoc juris & consuetudinis eorum est ab antiquo, nos hoc jus eorum & antiquam consuetudinem recognoscentes & approbantes præsentes literas dictis civibus Traject. porreximus, sigilli nostri munimine roboratas. Datum, & actum anno Domini M CC L sexto. In vigilia Walburgis Virginis.

Sub finem vitæ ejusdem Episcopi, vel initium sequentis cum quædam discordia inter Comitem Montensem & cives Trajectenses esset exorta, ea amicè composita & sedata fuit, juxta ejus Com. diploma, quod sequitur:

UNiversis præsens scriptum visuris, Nos Adolphus Comes de Monte & Elizabeth Comitissa de Monte, notum facimus tenore præsentium, publicè protestantes, quod omnis discordia, quæ usque ad hunc diem inter nos, & terram nostram ac nostros, ex parte una, & cives Trajectenses universos ex altera super diversis controversiæ articulis, undecunque subortis vertebatur: de nostro nostrorumque consiliariorum ac fidelium terræ nostræ consensu & consilio adnihilata est, & terminata simpliciter, in hunc modum: ita videlicet: Quod omnibus civibus Trajectens. per totam terram & jurisdictionem nostram, eundo & redeundo quotiescunque & quandocunque id evenerit, securum ductum damus, & dabimus in futurum rebus suis pariter & personis pro nobis nostris fidelibus & amicis. Si vero, quod absit, in posterum aliquis ad Episcopatum Trajectensem pertinens, quicunque fuerit, & in nullo alio, ipsis civibus annexus, nobis aut nostris hominibus, rebus seu personis, aliquam injuriam intulerit, vel gravamen, in nullo propter hoc memorati cives Traject. per nos, aut nostros homines, fideles & amicos rebus suis sive personis aliquid molestiæ substinebunt, nisi forte nos aut nostros intra d. civitatem Trajectensem contigerit injuriam sive molestiam sustinere. Si autem à nobis vel à nostris memoratis civibus Trajectensibus imponeretur quod suis navibus bona & res alio-

res aliorum ducerent, principalis inter eos solo suo juramento poterit confirmare se bona non ducere aliorum; & sic à nobis & nostris una cum rebus suis liberi erunt penitus & soluti. Ut autem præmissa in perpetuum robur habeant firmitatis, sæpe dictis civibus Traject. præsens scriptum concessimus nostrorum & Richardi de Sande nostri Dapiferi sigillorum munimine confirmatum. Acta sunt hæc præsente nostro consilio universo: Adolpho de Stamhain, Godeschalco de Winthuvele, Henrico Lumele, Iacobo de Uphoven militibus. Richardo nostro Dapifero, & Iohanne nostro Notario, Lamfrido, Gerardo dicto Alde, Richardo Vogelone dicto kustunte civibus Traject. Et quam pluribus aliis viris fide dignis. Datum anno Dominicæ incarnat. millesimo ducentesimo sexagesimo octavo, feriâ quartâ post Dominicam Palmarum.

Extat Henrici hujus diploma datum fratribus S. Catarinæ, ex quo horum institutio intelligitur, quare & illud hic expressi.

Henricus Dei gratiâ Trajectensis Episcopus, omnibus Christi fidelibus per Trajectensem diœcesim constitutis salutem in Domino sempiternam. Cùm sicut intelleximus, & apparet evidenter dilecti in Christo fratres Hospitalis S. Iohannis Ierosolimitani in Ecclesiâ B. Catarinæ Traject. circa pauperes & debiles opera exerceant misericordiæ, infirmos recipientes, nudos vestientes, cibos egentibus distribuentes, & diversa opera caritatis indigentibus impendentes; nec ad hoc eorundem fratrum propriæ suppetant facultates, nisi fidelium eleemosinis adjuventur: Universos Christi fideles rogamus, monemus & exhortamur in domino in remissionem vestrorum peccaminum injungentes, quatenus de bonis vobis à Deo collatis in subsidium d. loci ad sustentationem pauperum & egenorum pias eleemosinas tribuatis, illud Evangelicum attendentes: Infirmus fui, visitastis me; nudus fui, & cooperuistis me; &c. Ut per hæc & alia bona quæ Domino feceris inspirante, ad æterna possitis felicitatis gaudia pervenire. Nos verò de Omnipotentis Dei misericordiâ, B. Mariæ, beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac Sancti Martini Confessoris nostri intercessione & auctoritate confisi, omnibus verè pœnitentibus & confessis antedictum locum B. Catarinæ causâ devotionis visitantibus & manum adjutricem ad refectionem dictorum pauperum porrigentibus XL dies & unam carenam de injunctis sibi peccatorum pœnitentiis misericorditer

corditer relaxamus; &c. Datum Horst anno domini M cc l. *tertio, feria 2. post octavam Apostol. Petri & Pauli.*

Ab eodem Episcopo & Goberto Præposito Trajectensi concessa facultas fratribus Teutonicis ædificandi intra civitatem Tr. ut ex diplomate sequenti patet:

HEnricus Dei gratiâ Trajectensis Eccl. Episcopus & G. major ejusdem Eccles. Præpositus omnibus præsentia visuris salutem in Domino. *Noverint universi quod nos Præceptori & fratribus domus Theutonicæ S. Mariæ Tr. liberam concessimus facultatem ædificandi infra muros Trajectenses juxta ecclesiam* S. *Nicolai, ipsamque Ecclesiam cum suis proventubus in subsidium terræ sanct. integraliter contulimus eisdem jure, perpetuo possidendam & per ipsorum fratres sacerdotes deserviendam, de qua singulis annis* VI. *libras Trajectensi Præposito majoris Eccles. qui pro tempore fuerit in perpetuum exhibebunt; salvis juribus Synodalibus quæ consueverunt eidem Præposito de ipsâ Ecclesiâ exhiberi. Et ne quis hanc nostram liberam donationem occasione quacunque valeat infringere, prædictis Præceptori & fratribus præsentem paginam sigillorum nostrorum munimine dedimus roboratam. Actum anno domini* M cc l. *in crastino b. Andreæ Apostoli.*

Hanc concessionem probavit Petrus Card. S. Georgii ad velum aureum card. Anno 1253.

Extat hujus præterea Episcopi privilegium Traject. concessum quod sequitur:

HEnricus Dei gratiâ Traject. Episcopus, præsentes literas inspecturis salutem in D. sempiternam. Tenore præsentium protestamur, quod cum dilecti nostri Sculteↄus, Scabini, *Consules, & universitas civitatis nostræ Trajectens. se obsequiosos exhibeant in omnibus & devotos. Nos eorum devotionem grato prosequentes affectu, ut devotiores reddantur meritò ex devotis. Ipsos tanquam dilectos nostros, nec non hospites mercatores dictam civitatem nostram Trajectensem cum suis negotiationibus frequentantes, ascendendo & descendendo per aquam quæ* Vecht *vocatur, in omni libertate, & jure eorum quæ hactenus habuisse noscuntur, conservabimus sicut tenemur, & liberaliter defendemus; non permittentes eis dictam Vechtam ascendentibus & descendentibus ab aliquibus injuriam irrogari. Et si qui, quod absit, dictis civibus nostris Trajectensibus vel hospitibus mercatoribus advenientibus, per terminos dictæ Vechtæ violentiam, aut injuriam aliquam irrogarent, nos ipsos ad prosequendam hujus-*

hujusmodi injuriam & violentiam ad profectum & honorem ipsorum contra hujus rei factores per castrum nostrum Vredelant, *& per nostram potentiam favorabiliter adjuvabimus, & fideliter assistemus eisdem prout nostra civitati Trajectens. tenemur. Propterea protestamur quod nullum thelonium novum ponemus seu constituemus apud castrum* Vredelant *memoratum. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum apud Hurst, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo, feriâ quartâ decimâ post festum omnium Sanctorum.*

Iohannes Episcopus XXXIX.

HEnrico succedit per electionem Iohannes ex Comitibus Nassoviæ, vir in Ecclesiastica (a) disciplinâ minus versatus, simplex nec industrius XXXIX. Episcopus, sub (b) quo Kenemarii aspirantibus Frisiis periculosos motus in nobiles concitarunt; pervagantes vicinas provincias, arces, & quæque præsidia eorum expugnantes, proscribentes bonã, & Gisbertum Præfectum Amsterlandiæ in partes suas. partim sponte, partim metu allicinnt, constituentes ipsum Ducem, Trajectum obsidione cingunt, & cives similiter ad motus concitent, qui nobiles & optimates urbe pellant, atque Magistratum; magnum terrorem cunctis incutientes Nobilibus. Ita ut Episcopus una cum Comite Gelriæ idcircò confœderati, non ausi sint illis obsistere, aut manum conserere præ multitudine. Occasionem cepere ex eo, quod occiso Wilhelmo Cæsare, relictus est Florentius ejus nominis quintus, puer hæres annum nondum natus, sub tutela (c) Florentii Patrui constitutus, quem post tres annos in ludo hastico læsum amisit Antverpiæ. Demum Henricum Ducem Brabantiæ cepit tutorem, qui vitio suo rurr à provincialibus expellitur, postulato ab aliquibus pro tutore Comite Gelriæ, ab aliis Adelheyde sorore Wilhelmi Regis, uxore Comitis Hannoniæ, unde magnum belli discordiæque fomentum præbitum. Prævaluit tamen Comes Gelriæ avunculus, adjutorio populi, nec Episcopus urbe suâ potitus est, nisi post biennium, licet cum adjutorio suorum eam arctâ obsidione premeret: Quâ solutâ non sperans eam consequi, obsedit Amersfordiam oppidum, cujus cives sese Kenemaris fœdere junxerant, eoque per Comitem Gelriæ in deditionem accepto, & ob contentiosa verba pœne dirato, Episcopus Daventriam concessit omni spe recuperandæ urbis frustratus: donec Zuederus Præfectus in Boesichem miles armis strenuus, coadunatâ expulsorum manu urbem cum industriâ intraret, occisis hinc inde plurimis, & victor plebeium Magistratum urbe pelleret, & pulsos restitueret, & paulo post plebei proscripti rursum eam invadentes, non modicam exercuerunt cædem. Grassante hoc modo civili discordiâ, Nicolaus Catus miles egregius, qui Florentii Comitis tutelam adhuc exercebat, validâ stipatus manu aliquot auxiliis Trajectum petiit, portas confregit, & in medio civitatis pro tribunali sedens supra (d) mille xl. anctores motuum proscripsit, jura dictavit, & officia pro voluntate disposuit. Demum accessit aliud majus incommodum: Nam ex igne (e) cujusdam mulierculæ, uti fama est, urbs incendium passa est, quo major pars ejus, una cum templis sanctorum Petri, Ioannis, Catarinæ, atque beatæ Mariæ Civilis conflagravit, mense Februario, anno M. cc lxxix. At ipse Iohannes (f) Episcopus omnia negligens, qui præsidia cuncta Episcopatus, & communita, & annonâ provisa invenit, nedum non conservavit: sed arcem terræ pacificæ, vulgariter Vredelandt dictam, Præfecto Amsterlandiæ, qui adjutorio Kenemariorum frustra illam occupare tentaverat, & arcem Montisfortis Præfecto in Woerden pro pecuniâ in pignus dedit, totius populi non immeritò ex hoc indignationem provocans. Unde anno Domini M. cc lxxxviii. Indicto consilio publico (quod Capitulum vocant generale) apud Trajectum, & vocato Florentio Comite Hollandiæ, cum aliis Nobilibus, idem Iohannes electus, postquam per annos xvi. tanquam secularis, & non in Sacris constitutus, Rempublicam malè ministrando ex opulentâ exhaustam,

Motus populi Hollandici côtra Nobiles

Motus urbis Trajectensis.

Nicolaus Catus tutor Florentii Co.

Trajectum incensum conflagrat. Anno Christi 1279.

Iohannes Episcopus deponitur.

ftum, ex liberâ debitis immensis obnoxiam redd dissct, factâ denunciatione perversorum morum, atque desidiæ, & negligentiæ, Romano Pontificè accedente ejus decreto, dignitate (g) & honore privatur.

a *In Ecclesiasticâ disciplinâ minus versatus,)* Noviomagus tradit eum ob imperitiam linguarum, confirmationem à Pontifice obtinere non potuisse.

b *Sub quo Kenemarii)*, Hujus tumultus meminêre Beka, Gerbrandus Leydensis, Chronicon vulgare, Snoyus, qui prolixè hic evagatur, Chron. M. Belgicum etiam, sed strictè tantùm attingit, ut & Chronicon ignoti scriptoris. Verùm Æmylius Stokius in Annal. Rhythmicis nihil omninò de hoc Kenemariorum tumultu tradit.

c *Sub tutelâ Florentii patrui)* Qui, teste Stokio, Antwerpiæ, cum in equestri Ludo fuisset, vulneratus, obiit anno C. 1258.

d *Supra 1040. proscripsit,]* Quàm id sit ἀδύνατον in Bekani, Chron: annotavi, nec opus hic repetere.

e *Non ex igne cujusdam muliercula,]* Dixi etiam de hoc incendio ad Bekani Chronicon.

f *At ipse Joannes omnium negligens,)* Iniquiores ipsi fuêre ejus temporis scriptores (ut in Beka dixi) & causam addidi sed excusationem merebatur qui toto tempore, quo præfuit, turbatissimum habuit Episcopatus statum, Reipub. quoque regimen tum omnino mutatum fuit, & optimatibus ex civitate Traj. ejectis, popularis ab eo tempore magistratus habere cœptus, collegia artificium instituta, penes quæ urbis cura & administratio deinceps fuit & denique Sigillum mutatum.

g *Dignitate et honore privatur,]* Cessisse illum quidem episcopatu, verùm est; at invitum, aut violentiâ coactum id fecisse, quæ extant monumenta, negare videntur: adi notas meas ad Bekam. Sub hoc Episcopo Ius patronatus Ecclesiæ Rhenensis concessum Fratr. Ord. Teut. ap. Traj. ab Egberto Com. Benthemiensi, cujus pater Otto huic ordini erat adscriptus.

Sub hoc Episcopo Culemburch castrum sit feudum Gelriæ; non obstante quod ejus D. esset Ministerialis Episcopi, ut indicant literæ sequentes.

EGo Hubertus dictus de Boesinchem præsenti scripto protestor & recognosco, me Nobili viro R. Comiti Gelrensi & Duci Lymburgensi, castrum meum dictum Kulenburch de liberâ mea voluntate, nec non de consensu domini Swederi de Bosinchem Militis avunculi mei charissimi, Theod. dicti Splinter fratris mei & aliorum amicorum meorum, pro c. libb. Holl. denar. hæreditariè vendidisse, in hunc modum: Quod ipse Comes vel sui hæredes de ipso castro proficuum suum facere poterunt & utilitatem contra quoscunque: nec hoc ego Hubertus nec mei hæredes contradicere poterimus, nec debemus vel impedire. Ego etiam Hubertus prædictus ac mei hæredes à Comite prædicto suisque hæredibus castrum prædictum hæreditariè tenebimus & possidebimus jure Zutphaniensi; pro dictis verò c. libris assignavit mihi idem Comes & meis hæredibus bona sua apud Laxmonde & Lanxsmere jacentia, prout ad ipsum spectare dinoscuntur, titulo pignoris tenenda & possidenda in eadem, dum sibi placuerit quæ c. libris moneta prædicta redimere poterit & dequitare. In testimonium & robur hujus sigillum meum præsenti literæ duxi appendendum; nos etiam Swederus de Bosinchem miles & Th. Splinter qui huic facto intersuimus sigillum nostra in testimonium præmissorum ad petitionem Huberti prædicti præsentibus duximus apponenda. Datum ap. Noviomagum anno Domini M. CCLXXXI. feria VI. quæ fuit dies virginis beatæ Ceciliæ.

Iohannes Episcopus XL.

SUfficitur Iohannes Zyrichus Lotharingus, ejus nominis secundus Episcopus; qui à Giselberto arcem Vredelant, nova imponente vectigalia repetens, sub deposito, quod coperat Prædecessor, vi renuenti intulit bellum, & adjutorio Florentii Comitis post longam obsidionem, & varios conflictus utramque arcem; Vredelandt scilicet atque Montfort recuperavit, & per conditiones pacis retinuit.

Plura de hoc Episcopo, & res ejus gestas contra Amstelios, vide in Chron. Belg. M. Beka & à Annal. vulgaribus. Refertur & inter Tullenses Episcopos; Post Probum 52. anno 1296; & obiit anno 1305.

Extat sub hoc Episcopo conscriptum Instrumentum Domini Abcoudij de jurisdictione in Ameronge, cujus exemplar ab historiâ nostra non alienum, adjungo.

OMnibus ad quos præsens literæ pervenerit, Ego Giselbertus de Abconde famulus, notum facio, recognoscens, quod cum dudum inter Venerabilem virum D. Adolphum de Waldeke Præpositum Ecclesiæ Traject. ex unâ parte, & inter D. Suederum P. M. patrem meum ac me ipsum eo mortuo ex parte altera super jurisdictione de Amerongen & ejus attinentiis, non sine laboribus & expensis diutina quæstionis materia verteretur, tandem ego meorum propinquorum usus consilio, juramento Dom. Præpositi duxi deferendum, ut per hoc suam probaret intentionem in præmissis: qui hoc acceptans, juravit in hunc modum, videlicet; Quòd Iurisdictio temporalis de Amerongen ad Præposituram Ecclesiæ suæ Trajectens. prædicta cum tribus partibus cum omnibus suis pertinentiis; in hominibus, villis, domibus, ædificiis, viis, inviis, campis cultis vel incultis, venis, aquarum decursibus, ac omnibus aliis quocunque nomine nuncupentur, in quibuscunque rebus existant, quæ ad dictam Iurisdictionem aliquo jure vel bonâ consuetudine pertinere noscuntur, cum omnibus redditibus, proventibus vel obventionibus qui exinde proveniunt, vel provenire possunt, liberè pertinent pleno jure. Item juravit idem Præpositus, tres partes redituum vel proventuum qui ex gruta *proveniunt, & ipsius gruta locationem pro tribus partibus, & præterea tres partes reddituum & proventuum thelonei, qui ad dominum Præpositum prædictum & me spectant salvo aliis jure suo, si quod habet quis in eodem thelonio, & ipsarum trium partium exactionem, ad dictam præposituram suam pleno jure & liberè pertinere. Item juravit mancipio sua seu homines ad curias suas pertinentes, qui communiter* Hoflude *dicuntur, ubicunque eos morari contingat, seu contigerit, cum omnibus*

Corme-

Cormetis, *ac aliis utilitatibus vel serviciis, quæ de ipsis hominibus ipsius provenire poteruut vel debebunt ad præposituram & Ecclesiam prædictam integraliter absque ulla diminutione pertinere. Item juravit, Jurisdictionem temporalem in* Langebroic *superiori, à loco quæ dicitur* veren Aden weteringe *superius usque ad locum qui dicitur* Berwoudsgrave, *item à principio loci, qui decem mansi dicitur, superius, usque ad locum qui dicitur* wateringe, *de Amerongen cum* sco-winga, *via &* wateringa *ac omnibus aliis & pertinentiis ad eandem Præposituram suam & Ecclesiam Trajectensem pleno jure & integraliter pertinere. Ego autem Giselbertus prædictus præmissa omnia prout dominus Præpositus juravit ad Præposituram & Ecclesiam supra dictā pertinere recognosco, & me nihil juris habere profiteor in eisdem, promittens pro me & heredibus meis bona fide, quod dictos Præpositum & Ecclesiam dicta bona pacificè possidere & gaudere eis absque aliqua contradictione permittam. In cujus rei testimonium ego Giselbertus prædictus sigillum meum una cum sigillis vener. viri D. Stephani Decani majoris, & officialitatis Trajectens. duxi præsentibus apponendum. Et nos Decanus, &c. Datum anno Domini* M CC lxxx, *nono feria sexta post Trinitatem.*

Wilhelmus Episcopus XLI.

ANno vero Domini M. CC XCVI. Ioannes Episcopus auctoritate Rom. Pontificis ad Tullensem Ecclesiam translatus est, & surrogatur Wilhelmus ex Machlinia natus, vir Iuris divini humanique consultissimus, Sacri Palatii judex ordinarius, & XLI. constituitur Episcopus, qui descendens invenit Provinciam admodum turbatam bellis atque incursionibus. Intendens itaque ad eam pacandam, & in statum pristinum restituendam, collectâ validâ manu, primò arcem(a) Mudensem sibi vindicat, progressusque ad Frisiam Occidentalem, Frisios ipsos in partem suam concitat, (sunt enim ad motus quosvis proni) arces Widenes, Enighenborch ac Medenblyc similiter obsidione premit, oppidum ipsum Medenblic in favillam redigens, ubi Præfecti castrorum deficiente commeatu etiam equinam carnem edebant, quousque Ioannes Comes Hannoniæ collecto exercitu adveniens trucidatis aliquot, suppeteret obsessis commeatum, & Enclusam incenderet ingente abductâ prædâ. Iam enim anno præmemorato V. Kalend. Iulii Florentius Comes suorum conspiratione, (nam (b) alterius uxorem violaverat) confossus erat in vindictam stupri, viro auctore necis capro, & vasi clavis infixis incluso, demum semivivo post longas volutationes extracto atque rotæ imposito, omnique gentilitate usque in nonam generationem deleto. Et Provincia carebat Principe, Iohanne filio apud Angliam, ubi Regis filiam duxerat in uxorem, nomine Elizabeth, commorante. Habuit enim Florentius occisus ex Beatrice filiâ Comitis Flandriæ quinque filios ac quatuor filias. Solicitavit itaque Nobilitas Hollandiæ, auctore Abbate Egmondensi apud Angliæ Regem ipsius Ioannis reditum. Qui unà cum uxore dimissus cum non spernendâ classe advehitur, & in XVI. Comitem recipitur. Inde instituens sibi recuperare Frisiam rebellantem, accessit cum magno peditatu atque equitatu Alckmariam, & Frisiis occurrentibus in agris Vronensibus vicinis illi oppido, ingens committitur prælium, multis hinc inde occisis, sub ancipiti fortunâ VI. Kalend. Aprilis anno M. CC XCVII. arridente tandem victoriâ Comi-

Iohannes Holl. Comes 16.

ria Comiti, qui paulò pòst arma in aliquos Nobiles subditos, ac cives suos convertit ex suggestione adulatorum, & arcem Mormont in Provinciâ Zelandiæ evertit. At Wilhelmus Episcopus impatiens cladis Frisiacæ ad Orientales se contulit Frisios, quos propositâ peccatorum remissione in auxilium solicitans factus voti compos, è vestigio ingreditur in Occidentalem Frisiam: à quâ repulsus amissis suis, & in fugam versis, ipse salvus cum modicâ turbâ vix evasit, ad provinciam Transisulanam sese transferens. Comes verò, quò conatus Episcopi reprimeret violenter, occupat præsidium dictum Iselstein, captivato Præfecto illius, ut ex illo devastaret ditionem Trajectensem. Sed mors interrupit cœptum propositum. Nam anno (c) M. CC XC IX. IV. Kalend. Novembris cùm rexisset annis tribus & semi, moritur in oppido Harlemo absque liberis. Cui succedit Iohannes Comes Hannoniæ, nepos Wilhelmi Regis ex sorore Adelheyde, & XVII. constituitur Comes, qui Guidoni fratri contulit Præfecturas de Aemstel ac Woerden; duxerat Philippam filiam Comitis Lucemburgiæ uxorem, ex quâ genuit quatuor filios, ac senas filias. Hic Alberto Regi Romanorum descendenti Neomagum, ut Provincias Hollandiæ tanquam ad Imperium devolutas, sibi vindicaret, animosè occurrit, & retrocedere compulit. Fuit Cæsar (d) allectus ad hanc spem per Iohannem Renes, promisso adjutorio Zelandorum, dum per decessum Iohannis Comitis ipsas Provincias Imperio vacare suggereret. Nam uti fit, cùm ipse Iohannes Comes delatoribus (e) aurem præberet, & eundem Iohannem falsò accusatum magnâ afficeret injuriâ, ipsum persequendo, atque arces suas expugnando ac demoliendo, nec excusationem innocentiæ aliquo pacto admitteret, ipse de salute desperans ad quæque extrema intendebat, & gravatos insolito tributo seu alios oppressos injustè ad justa arma concitavit in sui favorem. Nam cum populo saturato (sicuti dicere solebat Aurelianus August.) nihil lætius fore noscatur, ita injuriato atque oppresso, quod avaritiâ petulantiâque nobilium plerumque contingit; dum inopiâ atque fame premitur, nihil tristius ac sævius vel ad motus pronius. Verùm ipse Cæsar dum se à Zelandis delusum atque frustratum sensit, qui sera auxilia tulêre, fiunt conditiones pacis, interventu Episcopi Coloniensis, magis necessariæ pro honore Alberti, quàm utiles. At Iohannes Renes ex fideli amico factus hostis, tentavit animos multorum contra Comitem Hollandiæ exuscitare. Nam & Flandri irruperant cum illo in Zelandiam, quam etiam multis ac cruentis prælijs attriverant, donec idem Ioh. de Renes Trajecto Præpositus in Leccâ submergeretur. Dum hæc aguntur, Wilhelmus Episcopus conspiratoribus Suedero (f) Montisfortis, Huberto Vianensi, Iohanne Linscotense Præfectis, à Iacobo Lichtenbergh Proconsule Trajectensi in ipsâ suâ civitate & ædibus propriis Iacobi captivus detinetur ad integrum fermè annum. Qui tandem rusticanâ manu laxatus nihilominus à sede propriâ amovetur: qui ad Transiselanos confugit, honorificè ab illis susceptus, paulo pòst ut tranquillitati ac paci totius Episcopatus consuleret, petiit Romanum Pontificem, exonerans se à curâ & suæ dispositioni Ecclesiam restituens. Pontifex verò sciens virum fortem & justum, renuit eum exonerare, jubens Episcopo Monasteriensi, ut sibi oportuna contra invasores ferret auxilia. Rediens itaque dum apud Angaros venisset, vidit signum quod mortem suam præsagiebat. Solem bicornem instar decrescentis Lunæ cum radiis emicantibus purpureum fulgorem. Ac progrediens congregato apud Iselanos valido exercitu, aggressus est Trajectum, ut sibi liberum ingressum pararet, repulsus statuit manere in campis ad eliciendum hostes in certamen, unde coadunatis ex (g) Hollandia plurimis, qui Episcopum inveterato odio persequebantur, & Iacobo Lichtenberch favebant, itur in pugnam, fit cædes ingens. Iam cesserat pene victoria Episcopo, sed renovatis auxiliis hostium, quibus ipse Zuederus succurrit, declinavit ad hostem. Nam Episcopo cùm veloci equo nimis audacter semel atque iterum hostiles transcurrente turmas, hostes tamen manus continuerunt à Christo Domini, ob venerationem: Verùm pertinaciter tertiò irrumpere tentans, prostratus occubuit anno M CCC primo, 4. Nonas Iulii, quæ est translatio Martini: haud longè à Montiforti, locum (h) **Hooghewoerdt**/ sive altam insulam vocant, quo itur Trajectum: ubi jam lapidea crux erecta conspicitur in memoriam, cadaver jacens aliquandiu insepultum, tandem à fratribus Ordinis sancti Iohannis Hierosolymitani ad eorum Ecclesiam delatum, & posteà in Ecclesiâ majori sepultum est. Præfuit annis quinque, turbatis semper rebus.

Prælium Comitis contra Frisios anno Chr. 1297.

Comes Holl. moritur. Anno Chr. 1299. Harlemi.

Iohannes Hannonius Hollandiæ Comes 17.

Wilhelmus Episc. detinetur captivus totum annum.

Idem Episcopus in prælio à Trajectensibus occiditur anno Christ. 1301.

Hunc Lovaniensem Præpositum fuisse ante Pontificatum, MS. Codex Mirop. indicabat.

a *Artem Mudensem sibi vindicat,*) Muda vel Amuda villa ad Vechtam & Trajectinæ olim Ecclesiæ ab Ottone I. Imp. donata fuit, ut ex diplomatibus ejusdem Imp. supra positis apertum est: Quin, & ipsi Mudenses se eidem Ecclesiæ subesse agnoverunt, ut ex sequentibus literis, quas integras hic damus ex Archivis nostris, patet:

Nos Iudex, Scabini, Consules, ac universi oppidani de Muden recognoscimus in his scriptis, & notum facimus, universis, ad quos præsentes literæ pervenerint; Quod nos & oppidum nostrum subsumus & immediatè attinemus Ecclesiæ Trajectensi; promittentes bonâ fide, quod ex nunc in antea devoti & fideles erimus Episcopo Traject. qui est, & pro tempore erit: nec unquam in perpetuum ab eodem divertemus de facto, nos alio Domino submittendo. Quod si nos, aut nostri successores, quod absit, præsumemus aut præsument, extunc arbitramur & recognoscimus in his scriptis, omnes indulgentias & libertates de jure oppidi municipalis nobis & oppido nostro à Domino nostro Episcopo & Ecclesiâ Trajectensi concessas & quascunque alias libertatum concessiones nullius fore momenti, & penitus irritas & inanes. In cujus rei testimonium in perpetuum valitura prædictis Domino Episcopo & Ecclesiæ Traject. dedimus præsentes literas sigillo nostri Oppidi sigillatas. Datum anno Domini M CC *nonagesimo sexto. feria tertia post Dominicam Oculi.*

b *Nam alterius uxorem violaverat.*] Hæc vulgi nenîæ sunt, à nemine, qui circa ea tempora vixit, probatæ, ut ad Bekam, adstipulante etiam doctissimo Scriverio, jam dixi.

c *Narrigamo* M CC XCIX, IV. *Kal. Nov.*) Plerique Iohannem eo anno obiisse tradunt. Bockenbergius ait anno 1300. Stokius diem mortis exprimit profestum Martini. Meyerus per venenum, procurante Hannone tutore, & hærede sublatum vult, quod tamen Stokius factum negat.

d *Fuit Cæsar allectus,*) Nam cùm Ada filia unica, & hæres comitatus à patre relicta esset, Hollandorum quidam patruo ipsius Wilhelmo faventes, Hollandiam masculinum & Imperiale feudum esse, cujus mulieres non forent capaces asserebant.

e *Iohannis Com. delatoribus aurem præbens,*) Hannonis in Renessium injuria magni provincialibus constitit, & ipsi Renessio tandem exitialis fuit; præter enim privata, ac Zelandorum in Comitem arma, eidem excitavit Imp. inimicum; & Flandorum infinitum exercitum, qui totam ferè Zelandiam, & Hollandiam Renessio ductore occupaverunt. Hinc magnam tunc Renessiorum potentiam, & auctoritatem fuisse apparet, quibus etiam multa tum castella & dominia adempta leguntur: vide infra in Guidone Episcopo, ubi præfectum Veriensem hujus dissidii auctorem facit Heda. & quæ Bockenbergius in margine Joannis Avenn. annotavit.

f *Conspiratoribus Suedero Montisfortis etc.*] Causam dissidii & odiorum inter Episcopum & Nobiles potentiores Episcopatus Traject. videtur dedisse; quod ille Iuris peritissimus, omnia ad legum rigorem examinaret, & feuda, quæ ad Ecclesiam devoluta judicaret, repeteret; cui hi se omnibus modis opponerent, & consanguineorum viribus, etiam Hollandicis confisi, ad arma concurrerent. Ideoque Episcopus, ut Ministeriales sibi audientes, & Ecclesiæ suum jus redderet, armis quoque agendum putavit. Id ex controversiâ cum Rovero, sibi Montfortii præfecturam (Burchgraviatum vocant) post mortem Walteri Gerardi vendicante, exortâ, de quâ hæc vernaculâ linguâ expressâ sententiâ superest, liquere poterit.

Allen etc. doen wy verstaen Willem by der genaden G. Bisschop t'Utrecht/ dat wy ons vertoenden van H. Heinric de Rover Borchgreve van Montfoort/ Alse dat hy dat huys van Montfoorde ende dat Borch-leen dat daer toe behoort t'onrechte besat/ ende wy daer op eenen anderen setten mochten alse wy wouden: Hier tegens antwoorde haer Heinric ende seghede/ dat hy metten rechte opten huus van Montfoorde een Erf-borchman wesen soude/ ende dat Borch-

leen

leen dat ten huſe behoort / zijn recht Erf-borch-leen ware / t'Huus van Montfoorde mede te houdene tot des Stichts behoeff / ende begeerde des eens daghes / voor ons Stichts Manne ten rechte te comen / dat voort te brenghen / alſe hy ſchuldich ware te doene / den dach leghede wy hem t'Vtrecht op onſen Sael / by goeder Lude witinghe / die dat ſegheden / dat wijt van rechte ſchuldich te doene waren / Daer quam hy voor ons mit ſinen vrinden / ende met des Stichts-Man / ende boet dat te houdene alſe hy mitten rechte op den Huus van Montfoorde een Erf-borch-man ware / ende dat borch-leen / dat ten Huſe behoort zijn recht Erff-borch-leen weſen ſoude / Daer wert hem ghewijſt / brochte hyt an ons mit tween Stichtes Mannen / alſe hy ſoude mit den rechte / dat hy daer mede volſtaen ſoude / ende mitten rechte inden Borch-leen blyven / hy ende zyn Erfnamen: Daer quam hy voert / ende hielt dat opden Heiligen mit tween Stichts Mannen als hem ghewijſt was / mit rechte / ende mit oordeele / dat hy mitten rechte op den Huus van Montfoorde een Erf-borch-man weſen ſoude / dat Borch-leen dat ten Huus behoort zijn recht Erf-borch-leen ware / t'Huus van Montfoorde mede te houdene tot des Stichts behoef. In oorconde van deſen dinghen / ende dat dit vaſt ende ſtade blyve / ende hier af meer en ghene queſtie en come / ſoo hebben wy onſen Seghel an deſen brief ghedaen. Ende wy Haer Hubrecht de Schencke van Boſinchem / Haer Ghyſebrecht van Schalewic / Haer Ghyſebrecht upten Gope / Haer Hubrecht van Vyanen / Haer Lambrecht de Vreſe / Riddere / Haer Jacob van Lichtenberch / Haer Harman Teutelaer / ende Haer Ghyſebrecht Pellen-kuſſen Schepen t'Vtrecht / want wy hier over waren / ende dit hoerden ende ſaghen / ſoo hebben wy dit mede beſegelt t'enen oorconde. Dit gheſchiede in den Jaere ons Heeren datmen ſchreef duſent tweehondert ses ende t'neghentich Vrydach voor onſer Vrouwen dach te Lichtmiſſe.

g *Ex Hollandis,*) Hollandis conſpirantibus hoc bellum peractum [quamvis ſcriptores ſint qui eos excuſent] ſatis indicat expiatio cædis Epiſcopi ab Hollandiæ Com. facta, cujus extant literæ, ubi hæc verba leguntur:

Want inder zoene die ghemaecht was van des Biſſchops H. Willaems doodt van Mechelen welnere Biſſchop t'Vtrecht gheoordonneert werde / dat wy voor ons ende voor onſen ghemeenen Lande van Hollandt maken ſouden voor zyn ziele 2 Capelrien ewelichen ſtaende eler van 25 ponden ſwarter Tornoyſen 's Jaers / waer af wy die ene gemaect ende gedoteert hebben op ſeeckere renten inden Dom t'Vtrecht / ende die andere bewyſen wy ende beſetten te verdienen in S. Catarinen kerche t'Vtrecht / &c.

Quin & inter monimenta à M. Mathæo Hovio collecta invenitur inſtrumentum continens remiſſionem Comiti Hollandiæ factam à Florentio Berthoutio Machliniæ Domino, de cæde Wilhelmi Epiſcopi fratris ſui, & in Anniverſario S. Salvat. Traj.: *Eodem anno 1301 Wilhelmus Epiſcopus, de Mechlinia interfectus eſt ab Hollandenſibus apud Hogewoerd, IV. Id. Julii.*

Tempore hujus Epiſcopi Dominus de Buren Caſtrum ſuum ap. Buren ſitum pro redemtione pacis, Gelriæ Comiti tradidit & ab eodem illud in feudum recepit, cujus rei teſtimonium extat in Gelricis Pontani libr. VI. ad annum 1298.

h *Hogewaert, ſive altam inſulam,*) In M.SS. Hogewoert legitur, & ita etiamnum vocatur; locus eſt elevatior, circa ripas Veteris Rheni; ubi olim Rom. ſtetit munimentum; quod altitudo ex ruinis congeſta, nummi, item, lapides, ac fictilium fragmenta, quæ ibi magnâ copiâ reperta ſunt, indicant. Hic & hodie crux ſuperat lapidea, memoriam cædis conſervans.

Guido Epiſcopus XLII.

Wilhelmo occiſo diverſis ſuffragiis certatum, aliis Guidonem fratrem Comitis Hollandiæ Eccleſiæ Leodienſis theſaurarium, (a) aliis Rodulphum ex Comitibus de Waldeck ipſius Eccleſiæ Præpoſitum, eligentibus. Verùm Guido majore fultus auctoritate (nam (b) ex fratribus unus Hollandiæ atque Hannoniæ Comes, alter verò Princeps Moriennæ, tertius Mediomatricum, quartus Cameraci Epiſcopi Cardina-

les erant) longè prævaluit, compet tore sese transferente in Provinciam Transiselanam. Guido verò XLII. constitutus Episcopus, quum primum rerum administrationem accepit, animum applicuit ad pacem & tranquillitatem plebis sibi commissæ, nec quisquam ausus in ipsum apertè quicquam machinari, licet & (c) cives Trajectenses, & alii inter se digladiarentur; omnes tamen recognoscebant Episcopum, cui Iohannes Comes Hollandiæ restituerat (d) Ecclesiæ ablata ante Dominia Amstellana & Woerdam. Fuit vir magnanimus, affabilis & prudens, amator pacis ac Iustitiæ. (e) Contigit paulo pòst, anno videlicet M CCC II. undecima Iulii atrox pugna inter Philippum Crassum Regem Francorum, ac Robertum Comitem Flandriæ, in qua Iohannes natu major Iohannis Comitis præfati filius occubuit, & cessit victoria Roberto, auctoribus Iohanne & (f) Hugone de Arckel propugnatoribus primipilis. Anno verò (g) M CCC IV. Guido Comes Flandriæ instituit validum exercitum traducere in Walacriam, cui Wilhelmus frater Iohannis occisi futurus Princeps Hollandiæ occurrit usque (h) Cassandriam, profligans adversarios, & cum magna laude ad suos revertens, evestigio Guido Comes readunato exercitu electissimorum militum Walacriam intrat, cum Wilhelmo uno die bis conflixit, & vicit deceptum fraude suorum, & quærentem nova subsidia insecutus, obsedit in oppido Zirixzee, quod validè etiam oppugnat continuo fere bimestri. Tandem Wilhelmus rebus ad desperationem tendentibus clam erumpit, magnam cædem agens in hostes & Guidonem Episcopum patruum accedens, necessitudine sanguinis obnoxium, cum magnis copiis adjutorem sibi conciliavit. Et cum jam simul conjunctis viribus appropinquarent castris adversariorum ex itinere fatigati quietem exposcunt, nonnulli ex ipsis cupiditate prædæ, an audaciâ ducti, nescitur, aliis ignorantibus temerariè, nec acie instructâ incendia struunt, spolia ducunt; quos hostes insecuti, in reliquos dormientes irruunt, & per obscuram noctem sternunt, cædunt, & turpiter profligant. Guidone Episcopo capto, Principe verò (i) Wilhelmo ex Comitibus de Hoem majore Præposito cum pluribus Nobilibus occisis, Wilhelmo Principe vix per fugam in Zyrixzee erepto. Interim apud Trajectum ortâ contra mutua fœdera seditione Iacobus Lichtenberch auctor (k) cædis Wilhelmi Episcopi occiditur cum plerisque aliis. Guido verò Comes jam toties victor, secundam sequens fortunam, Hollandiam intrat, oppida pleraque in deditionem accipit. Pars etiam cessit Iohanni Duci Brabantiæ: Ac Trajectum procedens, regimen urbis sibi vendicat, constituens (l) judicem. Et Ecclesias tentavit, ut abrogato Guidone Episcopo, Wilhelmum (m) Iuliacensem eligerent, ac parum absuit, quin desiderii foret compos, nisi exurgentibus Kenemaris ac Frisiis Occidentalibus residui defecissent, trucidantes quotquot ex hostibus invenere; unde non absque confusione receptui canens cum instructioribus copiis oppidum Zierixzee rursum circumcingit arctius solito ac assiduo ariete, catapultis, machinis bellicis, balistis, & omni genere missilium ac saxorum violenter oppugnat. In hâc angustiâ constitutus Wilhelmus Princeps quotquot potest auxilia congregat, cui Philippus Rex Francorum ingentem classem mittit suppetias, cum quibus junctus X. Augusti mensis, quæ fuit Laurentio Martyri sacra in hostes secundis velis prosilit. Pugnatum utrinque acerrimè, per diem ac noctem continuam auditur mirabilis armorum ac telorum fragor: tandem Guido inferior factus post cædem cruentam à Præfecto classis Regiæ capitur, suis ferè omnibus ex tantâ pugnâ fessis, facilè cæsis aut submersis, procuratumque fuit ut pro Guidone Comite Guido Episcopus relaxaretur per commutationem à captivitate. Præcessere multa prodigia hanc cladem, & signa visa in cœlo præsagientia. At Iohannes de Renesse, quem Wilhelmus Trajecto pellere constituerat, rebus suis diffidens, dum Rhenum navigio transire festinat, pondere armorum pressus, (n) submergitur. Hic infestissimus Comitibus Hollandiæ, Cæsarem atque Flandriæ Principem, aliosque populos in eos ad arma concitaverat. Injuriâ itaque provocatus delatione Præfecti Veriensis (cujus suprà meminimus,) cui Comes nimium detulit atque credidit. At Iohannes tantâ filii victoriâ nimium lætatus, ultimum naturæ persolvit debitum V. Idus Decembris, sepultus Valentianæ oppido, quod prisci Fiscum Regium cognominarunt in confinibus Imperii Germani ad Schaldim fluvium sito, postquam rexisset Hollandiam (o) annis quinque. Sequitur mense Aprili proximo Philippa & thori, & sepulchri socia. At Wilhelmus Princeps exaltatur Comes XVIII. In Hollandiâ vir magni nominis & famæ, ob clara gesta. Duxit uxorem Io-

Pugna inter Regem Francorum & Comitem Flandriæ, anno 1302.

1304. Walachria à Flandro oppugnata.

Hollandus Wallachria excedit.

Guido Comes Flãdriæ Hollandiam occupat & Trajectum.

Iterum tentat Zierixzeam in Zelandia.

Guido Comes Flãdriæ capitur. & pro Guidone Episcopo solvitur.

Iohannes Renessius Hollandiæ hostis in Rheno submergitur.

Præfectus Verens. delator Renessii.

annam

annam Valesiam sororem Regis Franciæ, ex quâ genuit Margaretam Augustam, Ioannam uxorem Comitis Iuliaci, Philippam Reginam Angliæ, Wilhelmum successorem, atque adhuc geminam prolem. Guido verò Episcopus jam restitutus, quo amplius Dominium sibi vendicaret, nitebatur, & Iurisdictionem Ecclesiæ S. Ioannis sibi usurpare. At ubi conceptum ratione fundare nequiret, primo sententiam Prælatorum exegit, qui definierunt solam, Ecclesiam S. Iohannis in ditione S. Martini habere jus gladii, hoc non contentus gestivit audire judicium Parium. At illi confirmarunt eandem sententiam, adjungentes, nisi si quis alius per literas & privilegia similem Iurisdictionem probaret. Tum contentus confirmavit (q) quæque Ecclesiæ concessa. Adhuc (r) continua mansit discordia inter cives Traject, & filium fautoresq; illius de Lichtenberch, & commissis extra (s) urbem aliquot prælijs prævaluêre cives.

Guido Episcopus auget Iurisdictionem suam.

Circa hæc tempora, anno videlicet M CCC VIII. delentur per orbem universum Professores, quos Templarios à custodiâ templi Hierosolymitani vocitant, consensu Romani Pontificis, atque Regis Franciæ, plus invidia opum quibus abundabant, quam criminis alterius damnati.

Templarii exstirpantur, Anno 1308.

Secuta (t) fames inaudita post Hierosolymitanam sub Tito nulli secunda, quæ magnam partem mortalium miserè consumpsit, carnibus crudis atque herbis incoctis ad restinguendam sitim, & inediam non suppetentibus. (u) Creditum est in ultionem sceleris perpetrati.

Fames ingens.

At Guido Episcopus dum animum intendit ad sua quæque confirmandum arces ruinam minantes instaurando, & novas fundando, quo securius suis consuleret. & Frisiorum rebellium motus comprimeret, evocatur (x) ad Concilium Viennense à Clemente quinto, à quo humaniter acceptus, galerum (y) purpureum, (qui insigne Cardinalis est) sponte oblatum, respuit. At Philippus Rex considerans integritatem & modestiam viri, annua (z) ei designat ex publico ærario stipendia, quo fœdere perpetuo amicitiæ illum sibi devinciret, elaborans Comites Hollandiæ atque Flandriæ componere.

Guido Episcopus evocatur ad Concilium Viennense.

Interim nonnullis Frisiis motum concitantibus, revocatus solâ sui præsentiâ, arcem Vollenhove liberavit obsidione, & seditiosos ad deditionem compulit; licet non spernendum contraxisset exercitum, qui tempestate coactus fuit retrocedere.

Frisii quidam rebelles à Guidone compescuntur.

Conspiciens itaque Guido sese alieno ære admodum gravatum, quo parcius viveret, rediit in Gallias, annis aliquot illic more privati degens ab anno M CCC XI. usque ad annum XVII. nemine in absentiâ suâ quicquam innovante. Reversus animadvertit in pravos ac sceleratos quosque juxta exigentiam delicti. Tutores autem Principis [aa] de Goey rationem curationis reddere recusantes, compulit ut redderent, obsessa arce illius, atque dedita; & paulo post, cum suis curam illius commisisset, viribus destitutus, decessit (bb) 4. Kal. Iunias, anno suprascripto, cùm præfuisset annis XVI. Sepultus in Ecclesiâ majore cum pompâ funerali, Expulsis verò suis ex arce Ghoey, auditâ ejus morte tutores priores, curandi onus resumpsere.

Guido Episcopus moritur.

Construxit inter cætera tres arces, (cc) furoris, & audaciæ vulgariter dictas, Dollenburch, Ghore, Stoutenborch. Solvit Fisco Apostolico debita maxima per prædecessorem suum contracta, relinquens Episcopatum ab omni onere liberum, quem potenter rexit atque protexit contra quosvis Principes in vitâ.

Episcopus ab ære alieno liber.

Wilhelmus verò Comes defuncto patruo, rursum sibi usurpavit Dominia per Iohannem patrem restituta tanquam hæreditaria, cùm spectarent Ecclesiam. Et Henricus Imper. anno M CCC XIII. porrectâ per Bernardum quendam professorem ordinis Divi Dominici Eucharistiâ (dd) veneno intinctâ sublatus est. Et successit Ludovicus Bavarius, fuit crebrò ab aliis tentatum, ipsum Imperatorem aquâ venenatâ, caliceque aureo toxicato sustollere. Sed magistri præcipui Ordinis Prædicatorum ultimi mali auctores fuere, acceptis à Regibus Franciæ, Siciliæ atque Navarræ, ac præcipuè Tarentino XL millibus aureorum, qui hunc jusserant tradere venenum. Præcessere præsagia mortis Cæsaris, quæ ille tanquam somnia contempserat.

Dominicanus Imperatorem venenata hostia tollit è vitâ.

a *Aliis Rodolphum ex Com. de Waldeck,*] Adolphum scribere voluit Heda; sic diplomata & sigilla exprimunt: De eo Chron. Markanum Levoldi à Northof: *Anno* 1301. *Adolphus de Waldegge Præpositus Trajectensis, Ecclesiæ Leodiensi per Bonifacium* VIII. *præficitur.* vide quæ de eo ad Bekam dixi.

b *Nam ex fratribus ejus*) Vide stemma Avesnensium apud Aubert. Miræum in notitiâ Eccl. Belgii cap. 219. ubi traditur quod Iohannes Avesnensis Burchardi & Margaretæ Flandrensis filius, ex Aleyde sorore Guil. Hollandi, Germ. Regis genuerit, præter Ioannem Holland. & c. Com. Burchardum

ardum Metensem, Ioannem Cameracensem, Guidonem Vltraject. Episc. ac Florentium Achaiæ & Moreæ Principem, jure uxoris Isabellæ Guil. Vilharduini filiæ. Quem hic noster Moriennæ Principem vocat, putassem Mortaniæ legendum, quod dominium ad Avesnenses jam ante pertinuisse legeram, nisi aliter ab ipso Miræo doctus fuissem. Chronicon quoque vulgare Merianæ Principem nominat.

Lices & cives Tr. & alii inter se digladiarentur,) Erant tunc temporis in urbe duæ factiones, una Lichtenbergiorum, alia Fresiorum; quæ inter se depugnabant assiduò; atque hinc cædes plurimæ fiebant, tam intra quam extra urbem. Quæ verò caussæ dissidiorum, liquidò traditum non reperio, hoc interim patet, Lichtenbergios magna cum Episcopo Wilh. odia exercuisse: quorum illum insidiis in urbe captum, ac anno demum 1301. prælio, extra urbem, pro urbis imperio certantem, occisum constat. Magnorum hæc factio virorum etiam ex Hollandis confœderatione potens fuit. Adversarii verò horum, Antistitis forsan partes (nisi relliquias has fuisse, ab illa factione qui inter patritios & plebem ante 30. cum annos inchoata fuerat post Kenemariorum tumultum velis), primùm foventes atque inde ob illatas injurias privata damna prosequentes, continuarunt. Ex Lichtenbergiorum parte cæsos D. Iacobum Lichtenbergium, D. Wernarium Friderici filium, D. Gerardū Vrenckium Scabinos Tr. indubitatis monumentis constat, ut & ex adversâ parte Arnoldum de Veno, & Petrum de Swane. Has factiones inter se coire fecit & reconciliavit Magistratus constitutâ infractoribus capitali pœnâ, idque Mercurii die post magnas Bacchanaliorum ferias, sub civitatis magno sigillo, & sigillis principum factionum, quorum hæc ibi nomina recensentur; Lambertus de Vrese equestris dignitatis vir, Harmannus Teutelaert, Harmannus de Velde ex Magistratu, D. Machelmus, Wilhelmus Amelraet, Giselbertus filius Domini Giselberti, Lubbrechtus de Hogestratē, Haremanus Fil. Domini Iohannis Teutelaert, ex una: & Iohannes Vrencke, D. Tidemanni Vrencken F. Iacobus de Lichtenberch, Alphardus de Lichtenberch filii Iacobi Ioannis filii, Wilhelmus de Rodenburg, Vredericus de Rodenburg, Iohannes Fr. D. Warneri, Iohannes, D. Harmanni Harberti fil. cives Trajectenses, ex alterâ parte. Horum ita proximè ad vernaculum sermonem nomina expressi, ut inde ejus temporis mos, in exprimendis etiā magnæ alioqui dignitatis virorū nominibus cōstaret domini 2. appellatio addita iis, qui vel equestri dignitate vel Scabinico officio clari essent. Annales vulgares quoq; meminerunt harum factionum ad annū 1304. Cum 2. post malè servaretur hæc pax & à parte Fresiorum infracta videretur, pluresque cædes & tumultus Episcopo Guidone à Flādris capto, orti fuissent, anno 1310. illo reverso accedente Magistratu Vrbano, nova reconciliatio inter partes facta: & in perpetuum exilium acti D. Lambertus de Vrese, D. Harmannus Teutelaert, Lubbertus filius ejus, magnus Giselbertus & alii, qui isti reconciliationi acquiescere noluerant, Vt literæ quæ etiam hodie conservantur, plenissimè continent; ut sequitur:

WY Guye byder genaden Gods Bisschop t'Vtrecht/maken cond allen Luden/dat dit onse seggen is/ eñ der stadt van Vtrecht/ alse vanden dreen doden/Haren Jacob van Lichtenberg/Haren Wernaerts/eñ Haren Gerrit Vrenken/daer God de sielen of hebben moet/eñ horen magen op de eene sijde/en de ontschuldigen magen Haren Lambrecht Vresen/Haren Harmen Teutelaerts/Lubrecht zijns soons/Grote Gysen/Macheloms zijns broeders/Willem Amelraets Huge zijns broeders/ Gerrit vanden Vene/Willem Kockarts/Johan Bollarts/Gerrit vander Meere/Heynen Loeff/ Coppe Pamelekijn/Kerstiaens Jolen/eñ Haren Harmans vanden Velde/ eñ van horen kinderen/ horen broeders eñ allen horen magen/zijn sy Papen/zijn sy Lapen/eñ vā allen dien genen die hore helpers hebben geweest in desen stucken/uyt-genomen Haren Lambrecht de Vresen: den handadigen die hier voor genaemt zijn by namē/ op d'ander sijde/in dere manierē/ dat alle dere handadige kinder broeder eñ magen of-stallinge doen sullen vanden handadigen/ alse recht eñ woent is inden Lande van Vtrecht/eñ wy vinden/ Eñ Gerrits kinder vanden Vene ende haren Maghen sellen oervede doen van derer dreen doder Magen/ende harer helperen/alse van Arnouts dode hoers broeders/ Wessels van Everdingen/Harmans van Everdingen/Willems Arnouts Neve/ ende anders hore Mage de doot gebleven zijn in dese oorloge/ ende horen broeder sellen sy graven doen/ tusschen haer eñ S. Peters dage tot ingangen Oest naestcomende/voort sullen sy ofstallinge doen den van Everdingen die onversoent zijn/ Voorts so maken wy Guido Bisschop t'Vtrecht by wille der stadt van Vtrecht ballingen/Heer Lambrecht de Vrese/H. Harman Teutelaert / Lubbert sijnen sone/Grote Gisen etc. (ut supra nominati) ewelcken te blyven upter stadt Vtrecht/ eñ upt onsen gestichte/om deen moort deen sy gedaen hebben/ want sy aens ons ende oender stadt niet blyven en wilden/ alse weder in sonen/ alsoo alset met hem ghesprooken was / ende sy gheseget hadden eer sy upter Stadt vooren/ want aen hem versocht werdt van onsen weghen ende vander Stadt weghen te Gorchem

des men goede oirconde heeft aen goede lieden / voort is onse segghen ende der Stadt/ dat deser voorgaende handadigher kinder/broeder ende magen maken sellen een Outaer binnen der Stadt van Utrecht / ende dat alsoo renten datter een Priester op singen moghe / ende daer toe renten te geven ten vijf Canonisien tot Utrecht/daermen Jaerlickx memorie mede doen moge voor der drier doder sielen voornoemt / alsoo groot als ons ende der stadt mogelicke denckt wesen / ende dit gelt sellen gelden de genen daer wy 't op setten / ende hier mede sullen de voorsz. hantdader W. Kockaert/ Joh. Vollaerts / G. vander Mare ende allen haer helpers ghebooren / ende ongheboozen / wettelicken ende ghetrouwelicken versoenet wesen vander drier voorsz. doot/ ende men sal hem weder oervede doen als recht/ ende woont is inden Lande van Utrecht/ ende dese offal ende oirvede sellen thans doen alle die gene die hier tegenwoirdich zijn van beyden sijden / ende de hier nijne zijn / ende binnen slandts zijn die sellent doen binnen 14. nachten na desen dage tot Utrecht / voor ons ist dat wy daer zijn / ende ist dat wyze nijne zijn voor onsen bode deene wy 't bevelen mit onsen openen brieve ende voor dese stadt / ende de buten Lants zijn de sellent doen binnen 14. nachten na hare compse sonder alle arghept. Ende dit Outaer sellen geven H. Jacob van Lichtenberch/ Haren Johan Vrencken en Johan Haren Vrederickxsoon eenen Priester eerst daer't hen denckt wel an bestet wesen / ende na des Priesters doot so sal die gifte daer van eewelick blyven aenden Bisschop van Utrecht ende de stadt/ Ende so wie aen onsen seggen niet blyven en wil/noch onse seggen niet houden/d'een sellen wy Gwye Bisschop t'Utrecht by wille der stadt van Utrecht ballinghen wisen gelijckme den andere hantdadigen voor-genoemt / ende geviel enich stoet in deser sone / dat souden wy den ons verclaren / Ende om dat wy willen dat de soening vaste ende stade blyve/ so hebben wy desen brief besegelt mit onsen segel/ ende mitter stadt seghel van Utrecht die dit seggen mede geseget hebbe/ Gegeven in't Jaer ons Heeren 1310. In Sint Johan dage Baptist te midsomer/ tot Utrecht.

d *Cui Ioannes C. Holl. restituerat Eccl. ablata ante dominia,*] Imò ferunt extare literas, quibus Ioh. Hannonius Fratri Domino Guidoni donat bona, quæ olim ad Harmannum Woerdeniũ, Gysbertũ Amstelium, Gysbertum Isselsteinium, Arnoldum Benscopium & alios participes cædis Florentii Comitis pertinuerunt &c. Quæ tamen si secundum jura & æquitatem interpretari voluerimus, ea tantùm bona hac donatione comprahensa videbuntur, quæ Comiti Hollandiæ obnoxia erant; non autem quæ ad Episcopum spectabant, quæ ipse ob Vasallorum delicta occupare minimè poterat; Quod & jure feudali affirmatissimum est. Attamen aliud fecisse Hannonium post mortem patrui in fine hujus capitis hic idem auctor testatur.

e *Contigit atrox pugna,*] Meyerus prælium hoc Curtracense pluribus accuratè describit lib. x. Annal. Flandr. sed Philippum Regem non Crassum, sed pulchrum, appellat, ut & Paul. Æmylius lib. 8. rer. Francicarum, ubi Curtriacensem Victoriam, temeritati Rob. Atrebatensis à Flandris adeptam adscribit. Et cum eo Tilletus de Regibus Franciæ, Guaguinus lib. 7. hist. Franciæ, Massonus lib. 3. Oudegerst in Annal. Flandricis cap. 138. Exterorum H. Stero in Annal. ad ann. 1302. ubi sic ait: *Mense Iulio prope Cortracum fuit campestre bellum inter Gallicos & Flandrenses, ubi flos militiæ Gallicanæ miserabiliter cecidit,* &c. Hæc ferè ad eundem annum Annal. Henr. Rebdorffi.

f *Auctoribus Iohanne & Hugone de Arckel,*) Apud neminem horum ulla mentio præter Bekã, quod etiam notavit Mejerus, loco supra laudato. Renessium autem Hollandiã exulem, cum Selandis nonnullis, huic prælio interfuisse plures referunt. Neque apud *Genealogicos* Hugonem Arckelium reperio hoc tempore; & Ioannes cujus vires extollunt supra modum, ante annos plures (si Gouthovio credendum erit) jam obierat.

g *Anno v. M CCC IV: Guido Com. Flandr.*) Hoc bellum prolixè in Annal. vulgaribus & Gerbrandi describitur; nec tacent Flandrici, atque etiam Francici; videndus & de eo diligentissimus scriptorum Scriverius.

h *Usque Cassandriam,*) Cassandiam vocant Flandriæ littoribus oppositam insulam, etiam exteris, cũ Brugæ celeberrimum Europæ esset emporium, non ignotum, cujus quoque meminit in doctissimis Rhythmis Danthes in Inferno: *Quali i Fiamanghi fra Guizzante & Bruggia.*
Et non indictam reliquit in Flandriæ descriptione Lud. Guicardinus.

i *Principe Wilhelmo ex comitibus de Hoorn,*) Dixi alio loco Hornenses longo post tempore Comites factos, eoque titulo Hedam per anticipationem hic usum credo, non autem quod hunc Wilhelmum summo collegio Præpositum ex Comitibus ortum putaverit. In L. Burchii Guidone videtur Guil. Clivus vocari. Vidi literas in archivis ejusdem collegii, quibus constat anno 1302 Engelbertum ejus fuisse Præpositum, & Archidiaconum, quem anno adhuc 1307. eadem functum dignitate, in stemmate Hornensi, à Rietwico curiosè satis collecto, discere est.

k *Auctor cædis Wilhelmi Episcopi,)* Hæc confirmant ea, quæ jam dixi de caussis partium in urbe Trajectinâ ortarum; quarum una oppugnabat, altera defendebat eundem; quæ etiamsi semel essent reconciliatæ inter se, iterum tamen captâ occasione ex absentiâ capti Antistitis exarserunt, vide Stokium fol. 79.

l *Constituens judicem)* Quem scultetum vocat Meyerus, Episcopis enim nulla in Magistratu olim creando potestas, nisi in constituendo Prætore, qui idcirco solet nominari mijn gn. h. stout. Et ex eâ ratione Gerardus Knyf vocatur in actis publicis, Prætor Ducis Gelriæ. Cæterùm civibus, de reliquo Magistratu constituendo, libera, sed obscuro votorum ordine, quo ambitus suspicio tolleretur, restabat electio.

m *Wilhelmum Iuliacensem eligerent,)* Erant tunc Iuliacenses Comites, qui post Marchiones, inde Duces facti sunt. Hic antem Wilhelmus de Iuliaco Bello Clericus dictus vulgò, egregius [ut Meyerus dicit] bellator, fuit primùm Præpositus S. Servatii Trajectens. ad Mosam, inde electus Coloniensis Antistes, verùm cum sago quam togæ aptior esset, relicto post pontificatu, bello Flandrico à Francis occiditur, testibus Stokio & auctore Chronici Magni Belg. vide & Chronicon Markanum Levoldi, & Annales Iuliacenses Tesmakeri.

n *Pondere pressus submergitur,)* Vide Rhytm. Chron. Stokii & quæ ad Bekam notavi.

o *Postquam rexisset Hollandiam ann. v.)* Anno nempe Christi 1305. ut tradit Bockenbergius. Barlandus verò *hâc victoriâ* [inquit] *filii auditâ Ioannes Com. vudsium Lætatus, paucis post diebus, mense septembri, anni* 1304. *vitâ decessit.* Huic concinit Meyerus ad eundem annum quartum post millesimum trecentesimum.

p *Nitebatur & Iurisdictionem Eccl. S. Ioannis sibi usurpare.)* Utuntur etiam hodie Præpositi altâ quidem jurisdictione, concessione Capituli, & jure gladii, at supremum & principale ap: Ordines nomine Principis remanet. Sententia de hac re extat, quæ sequitur.

UNiversis &c. Nos Iohannes de Bronckhorst D. grat. Præpositus, Decanus & Capitulum Salv. Traj. Notum facimus quod nos propter communem sententiam sæpius coram universali Ecclesiâ Trajectensi, coram vasallis & ministerialibus ipsius Ecclesiæ Trajectinæ, Domino nostro Episcopo hanc sententiam petente, publicè promulgatam dedimus; videlicet, quod nulla persona Ecclesiastica vel sæcularis inter Nodam & Bodegraven, intra fines temporalis Territorii Episcopatus Traject. habet jurisdictionem temporalem altam, quæ hooch-gericht *vulgariter nuncupatur, nisi tantum Dominus noster Episcopus Traj. nisi forsan aliqua persona Ecclesiastica vel sæcularis posset hoc per patentes literas vel privilegia edocere. Et quia Ecclesia nostra non habuit, nec habet in præsentiarum aliquas literas vel privilegia super altâ Iurisdictione Dominii de Haestrecht; prout nos, Decanus, & Capitulum tempore quondam Domini Philippi de Almeloe Præpositi Ecclesiæ nostræ B. M. coram universali Ecclesiâ confessi fuimus, recognoscimus quod ad prædictum Dominum nostrum Episcopum in Dominio, & terrâ de* Haestrecht *ad Præposituram Ecclesiæ nostræ spectantem, alta jurisdictio, & jus aggerandi, quod vulgariter dicitur* Schouwe, *tanquam ad superiorem dominum dignoscitur pertinere. In cujus rei testimonium nos Præpositus sigillum nostrum, & nos* Decanus *& Capitulum prædicti sigillum Ecclesiæ nostræ præsentibus literis duximus apponenda.* Datum *anno Domini* M CCC *quinto-decimo feria* v. *post. Mar. Magdalen.*

Confir-

q *Confirmavit quoque Ecclesiæ concessa)* Etiam civibus Trajectensibus sua jura & privilegia confirmavit, ut patet ex diplomatibus quæ hic sequuntur:

In nomine Domini, *Amen. Guido de Hannoniâ* D. *gratiâ electus & confirmatus in Episcopum Trajectensem, Universis præsentes literas inspecturis æternam in domino salutem, & cognoscere veritatem. Noverint tam præsentes quam futuri, quod Burgenses civitatis Trajectensis, nec de jure, nec de aliquâ consuetudine tenentur imitari aliquem Episcopum Traject. ulterius quam ad muros civitatis eorum, nisi hoc facere voluerint de bonâ voluntate eorum. Et quoniam hoc juris & consuetudinis eorum est ab antiquo, nos hoc jus eorum & antiquam consuetudinem recognoscentes & approbantes, præsentes literas dictis civibus Trajectensibus porreximus sigilli nostri munimine roboratas.* Datum *& actum anno Domini* M CCC *secundo feriâ quartâ ante ramos palmarum.*

Nos Guido de Hannoniâ Dei gratiâ electus & confirmatus in Episcopum Trajectensem omnibus præsentia visuris notum facimus; quod nos dilectis fidelibus nostris Scabinis, Consulibus & universitati Trajectensi, præsentium conservatoribus, si evidens Ecclesiæ & civitatis nostræ Trajectensis necessitas exegerit, ecclesias, domos, & alias structuras extra muros Traject. constitutas, per quas ipsi civitati posset periculum imminere, frangendi, prout expedire videbitur, licentiam, duximus concedendam. Si quis etiam in præmissis fuerit contradictor, cum prædictis civibus nostris in hac parte constanter volumus permanere. Datum *Traject, Anno* Domini M CCC *secundo.*

Guido de Hannoniâ Dei *gratia electus & confirmatus in Episcopum Trajectensem, Universis præsentes literas inspecturis salutem in* Domino *sempiternam.* T*enore præsentium protestamur, Quod cum dilecti nostri Scultetus, Scabini, Consules & universitas civitatis nostræ* Traject. *se nobis obsequiosos exhibeant in omnibus & devotos, nos eorum devotionem grato prosequentes affectu, ut devotiores reddantur meritò ex devotis; ipsos tanquam dilectos nostros nec non hospites mercatores dictam civitatem nostram Trajectensem cum suis negotiationibus frequentantes ascendendo & descendendo per aquã, quæ* vecht *vocatur, cum libertate & jure eorum quæ hactenus habuisse cognoscuntur conservabimus sicut tenemur & liberaliter defendemus &c.*

prout supra in literis Henrici Episcopi habetur, ita verò finiunt. *Datum in civitate Trajectinâ, anno Domini* M CCC *secundo, feria quarta ante ramos palmarum.*

Cum praeterea ad manus meas pervenerint literae hujus Episcopi, continentes varia privilegia confirmata, & de novo concessa civibus Trajectensibus; sed vernaculâ linguâ conscriptae, cujus energia & vis cum Latinè exprimi haud commodè posset, operae pretium duxi easdem suis verbis adjungere:

WY Ghye byder gn. Goods Bisschop t'Utrecht maken cond/etc. Dat wy om goeden wille die wy hebben tot onser stat van Utrecht/die in paise ende vrede te setten/ende om den dienst die sy ons gedaen hebben etc. wy haer gegeven hebben eewelick te dueren. Inden eersten: Dat wy onse stat van Utrecht houden zellen alsulcke brieven / als sy hebben van Keyseren of van Roomsche Coningen / eñ ten voirsten den brief die sy hebben van onsen Ooni Coninck Willem/ ende betogen mogen sonder weder-seggen / voirts so waer die Borgeren van Utrecht beteren mogen haren weg ende hore diepe / die van oudts gelegt hebben ende die sy van nieus gemaect hebben die tot hare stat-waert gaen/ dat wy daer toe helpen sullen trouwelicken / ende alsulc gelt alse wy metten raet vander stat van Utrecht daer op leggen die weghe ende die diepe mede te houden alse redelicken is/ dat wy dat stercken sullen/ende dat lant vanden nieuwen wege die gemaect is sel die stat gelden alse lant-recht is aen beyden syden. Voort sellen wy de stat van Utrecht alle onrecht of doen binnen onsen Lande waermen hun doet/ so verre wijs macht hebben / Voirt sel die Raet vander stat schepenen kiesen van jaer te jaer daerse gebreken/alse der stat orbaer is / ende wy sellense eeden/ Voirt wat Borger t'Utrecht eenen anderen Borger sloege binnen de stat van Utrecht/ ende waer dat hine doot sloege / werden hy ghegrepen/ dat geen goet voor zijn Lijf te bieden en zel wesen/ ende ontginghe hy / dat hy balling wesen sal uyt onser stat ende Lande van Utrecht C. jaer ende eenen dach/ ende so wie hem voorstonde dat die alsoo schuldich waer als de handadige / daer mede zellen die magen vriende quite wesen vander ondaet die den ondadighen man toe-behoren. Voirt dat elck Coopman varen en keeren mach totter stadt van Utrecht vrilick met zijn goet / oeck wat oorloge inder stat ofte inden Lande vallen mochte/ des dat de oorloge ons niet toe en behoirde alse tegens onser stat Utrecht/behouden ons rechts/ ende so wie dien Coopman venge oft rovede / dat wy den Coopman 't zijne weder zellen doen geven van des genens goederen die dat ghedaen hadde / ende nochtans zellen wy de misdaet doen beteren alst recht is/voirt dese voirsz. punten der Ghilden recht ende hoir brieven die sy gemaeckt hebben / ende by ons noch maken zellen/ ende aldaer datter gemeene stat orbaer is ende ere dat zel wy voirt setten ende vorderen met goeden trouwen: ende om dat wy willen dat alle dese punten vast ende stade blyven/ so hebben wy desen brieve besegelt met onsen segele / ende hebben gebeden H. Jan Abt van S. Pauwels / Broeder Dirck van Hollant Commandeur vanden Duytsen huyse / ende Broeder Dirck vander A Commandeur van Sinte Catarinen tot Utrecht / dat sy in oirconde hier of mit ons desen brief besegelen met horen segelen / ende wy etc. om bede ons Liefs H. Bisschop / hebben in kennisse der waerheydt desen brief besegelt met onsen segele / Gegeven int jaer ons Heeren M CCC ende v. den Sonnendach na Sint Marten / tot Vredelant.

r *Commissis extra urbem aliquot praeliis praevaluere cives)* Hujus unius pugnae pictura superfuit etiam nuper in choro templi Iacobaeo.

s *Anno 1308. delentur per orbem Professores quos Templarios &c.)* Multa in utramque partem, pro & contra hos literis tradita sunt: quâ de re vide Platinam in Clem. v. Pontif. Papir. Masson. Annal. Franc. lib. 3, Ioann. Villanevim lib. 8. hist. Annal. Stéronis ad ann. 1310. & seq. Crantz. Metrop. lib. 9. cap. 6. Saxoniae lib. 9. cap. 3. Appendicem ad Polonum in Clem. V. ad annum 1312. seqq. & in Henr. VI. Imp. Aventinum Annal. Boiorum lib. VII. P. Æmylium lib. 8. hist. Franc. in Philippo pul-

po pulchro. Gaguinum lib. 7. in eodem Philippo; Chronicon Massæi lib. 17. ubi id factum anno 1307. fertur: & anno demum 1311. in Viennensi concilio ordinem Templ. damnatum. Nauclerum vol. 2. Chronograp. Gener. 44. Chronicon Car. lib. 3. ed. Venetæ, Peucerum ad eundem, Carion. lib. v. Franciscum Mennenium in Delitiis Equestrium, Marianam Rer. Hispan. lib. 15. cap. 10. Balæum lib. vi. de Pontif. Rom. in Clemente V. Chronicon Ar. Pontaci in Clem. V. Petrum Crinitum lib. 24. de honestâ discipl. cap. 13. Miræi Ord. Equestres cap. iv. & v. Nic. Serrarium Rer. Moguntiac. lib. v. ubi agit de Petro 23. Electore Moguntino, Chronic. Magnum Belgicum ex Bernardo, & Alphonoso, nescio quibus, ad annum 130*. Pontanum Rer. Danicarum lib. vii. Th. Walsingam in hypodigmate Neustriæ ad annum C. 1308. & in hist. Anglicanâ in Edwardo 2., Hieron. Rubeum Rer. Ital. & Ravennatium lib. 6, ad annum C. 1307. ubi plenissimè Templariorum caussa discutitur. Abbatem Trithemium in Chronico Spanhemensi ad annum 1307. & Hirsaug. ad annum 1311, Chronicon Germanorum H. Mutii lib. 22. ad annum C. 1311, Fasciculum Temporum Wam. Rolevinck, Raph. Volaterr. Anthropologiæ lib. 22. in Clem. V. P. R. Computationem Chronologicam ad annum C. 1311, Paul. Langium in Chron. Citizensi ad ann. 1311. Paralipomena ad Abbatem Urspergensem, Prateolum in Elencho Hæresum lib. 18. Sabellicum Ennea. 9. lib. 7. Fr. Bern Lutz. hæret. lib. 3. lit. T, Meyerum Rer. Flandr. lib. xi, ad annum C. 1307, Ubbonem Emmium in Can. Chronico ad annum, MCCCXI. Lamb. vander Burchium in Amadeo iv. Sabaudiæ Principe. Nic. Vignierium in Chronico Burgundion. ad annum 1313, Bertelii historiam Luxenburgensium, Munsterum libr. 2. Cosmogr. Georgium Fabric. Saxon. universæ lib. 2. ad annum 1316. Tilleti Chronicon Franciæ, ad annum 1308. & 1311, Stephanum Pasquierium in Quæsitis Francicis, lib. 3. cap. 1. 9. Iacobum Breulium Monachum S. Germani pratensis, in Theatro Antiq. Parisiensium lib. 3, Henricum Pantaleonem in fine libri 3. hist. Iannitar. Sed hæc sufficiant; nisi his addere quis voluerit Antoninum Antistitem Florentin.; hist. parte 3. tit. 21, cap. 3, Ioh. Heroldum, lib. 5 ca. 13; Continuatorem histor. Gulielmi Archiep. Tyrensis, Ioan. Azorium lib. 3. Instit. Mor. cap. 6. Petrum Gregorium lib. xv. Syntagm. cap. 33, Hocsemium in vitâ Theobaldi Barrens. Episc. Leod. Bocatium de ruinâ Principum, Crantzium Wandal. lib. 7, atque Lipsium alibi eâ de re differentem.

t *Secuta est fames inaudita &c.)* Hujus ad annum 1315. sic meminit Chron. Belgicum; *Valida fames invaluit, adeò ut plerique pauperes cadavera pecudum, sicuti canes cruda, ut & gramina pratorum, sicuti boves incocta comederent*, &c. pag. 281. Et cum eo Meyerus Ann. Flandr. lib. xi. ad annum supra dictû, Paralipomena ad Urspergensem ad annum 1312. & seq. tres; horrenda de hac fame referunt cum Saguntinâ & Hierosolimitâ conferenda. Geor. Fabritius quoque in Rerum Saxon. lib. 11. ad eundem annum attingit, ut & alii ejus temporis historici.

u *Creditum est in Ultionem sceleris perpetrati,)* Nempe contra Templarios. Nam à Papa Clemente in favorem Regis Galliæ illos crimine hæresis falsò & invidiosè notatos plures scripsêre.

x *Evocatur ad Concilium Viennense à Clemente)* Generale id Concilium Viennæ apud Allobroges celebratum jussu Clementis V. Galli, anno 1311. testibus Onuphrio in Chronico Ecclesiastico, Bellarmino Chronol. parte alterâ, Carione in Chron. lib. 3. Annalibus Hainr. Rebdorffii in Clem. V. & H. Steronis, Papirio Massonio Ann. Franc. lib. 3, ubi acta ejus consilii quædam referuntur.

y *Galerum purpureum sponte oblatum, respuit,)* Meminit hujus rei Trithemius in Chron. Hirsaugiensi ad annum 1311. his verbis. *Anno Henrici Abbatis II. Clemens Papa V. Concilium Viennense celebrandum indixit, quod triennio duravit, &c. Eodem anno Guido Episcopus Tr. veniens ad concilium Viennense à Papâ Cardinalis factus est, mediante rege Francorum, & quibusdam Card. quamquam Trajectensi Ecclesiâ contentus se Cardinalem non gesserit*, rem innuunt quoque Beka, Barlandus, Bockenbergius, & alii.

z *Annua designat ex publico ærario stipendia,]* Beka quantitatem exprimit 500, libb. & ex eo Chronicon Belg. 10: Gerbrandus, & Annales vulgares.

aa *Tutores a. Principis de Goy,)* Vocabulū illud, Principis, Heda nimis imminuit domini vel Satrapæ meliùs dixisset, Goyenses enim etiamsi Burgravii, vel Comitis tit. aliquando usi sunt, gradum tamen nobilium ministerialium supergressi non sunt. Tutores exprimit Beka; Iohannem Culenburganum & Nicolaum Catzium: Culemburgii noti sunt, verùm an Nicolaus Catzius is sit cujus extant literæ, & sigillum, in quo nomen ejus Nicolai de Hadewaert woude militis anni 1274, vel ejus filius quoque Nicolaus Catz dictus aliis considerandum relinquo, nam & Catzios invenio, in Zeelandiâ & Brabantiâ alios.

bb *Decessit 4. Kal. Iunias anno suprascripto)* Alii habent Iulii anno 1317. Barl. ait *subitâ vi morbi pressum obiisse anno initæ dignitatis* 16. Cui adstipulatur Gerardus Noviomagus, in Epitaphio quod meo adhuc tempore extabat, legebatur An. 1316. 4. Kal. Iunii, idq; contra omnes, in Anniv. S. Petri in Majo; sic enim ibi legitur, *Anno 1317. ob. Guido de Hannonia Episc. Traj.* & si bene calculum posueris a. caso. 4. Non. Iulii anno 1301, Wilhelmo, usque ad 4. Kal. Iunii 1317. si intervallum electionis detrahas. xvj. anni numerabuntur.

cc *Construxit tres arces. Dollenburch, Gore, Stoutenberch.)* Dollenburch in Betuâ contra oppidum Renense, in Marsiâ sita videtur, ubi nunc feudum Castrense Thollenburch, sic enim nominandum videtur: non Dollenburch; cujus extat in Elencho Feudorum Gaesbekensium circa annum 1520. memoria. Gora arx in Transisulanâ ditione à Gorensi fortè Comite possessa. Stoutenberch cujus ante in Henrico Episcopo mentio facta est ab Amersfortiis condita, & in Episcopum translata hodie

adhuc

adhuc superat castrum & in Stellenewerff condidit, quod Frisii, ut testantur Emmius & Hamconius, pauló post diruerunt.

dd *Porrectâ per Bernardum quendam Eucharistiâ veneno tinctâ]* Hæc Scriverius in notatis ad vulg. Chron. plenissimè, negare tamen quidam nullius frontis homines inverecunde audent: quod à gravissimis ejus temporis scriptoribus, multis additis circumstantiis, affirmatur. Vide continuatorem Vrsperg. in Paraleipomenis. Crantzium lib. 9. cap. 7. ex Ptolomeo Lucensi Italo, qui per illa tempora floruit, Cuspinianum de Imp. Rom., Iacobum de Strada in Thesauro Antiq., Meyerum in Annal. Flandr. Aventinum Annal. Bojorum lib. 7. Ioan. Bapt. Egnatium Ven. de Princip. Rom. lib. 3. Balæum de Pontific. Rom. in Clem. V. Annales H. Steronis ad annum 1313. Gobelinum Cosmodromio, æt. vj. cap. 86, Geor. Fabritium rer. memor. Saxoniæ lib. 2. in Henrico VII, Sebastiani Munsteri Cosmograph. lib. 3, Car. Chron. lib. 3, Peucerum Chronicor. lib. 5. Vbbonem Emmium hist. Fris. lib. 13. ad annum 1313. Nauclerum, Chron. vol. 2. Gener. 44, Paul. Langium in Chron. Citiensi, qui penè omnibus in Chronicis id haberi tradit, Fasciculum temporum Wern. Rolevinck, H. Mutium Chron. Germ. lib. 23, Platinam in Clem. V. Volaterranum Antropol. 23, Compilationem Chronol. ad annum 1312, Chronicon Massæi lib. 17. Heliam Caurianum historiæ Brixianæ lib. 7, Blondum lib. 9. 2. Decad. Benevenutum de Rambaldis in libro Augustali, plures Italorum genus mortis tacent. Trithemius & Bertelius aliique pauci ex professo contradicunt. Ex Corio secundâ parte hist. Mediol. diem mortis habemus 23. Augusti.

Hoc tempore annus à nativitate Christi numerari cœptus cum antè à conceptione domini initium cepisset.

Episcopi verò potestas puniendi circa hæc tempore in lib. Cameræ Ecclesiæ & Veteri Cod. Civ. Tr. sequentibus verbis exprimitur:

„ Episcopus ex officio suo potest punire fures, Latrones, pacis violatores, ut & virginum & mulierum violatores, corruptores, raptores. domi..ium suum temporale usurpantes, homines captivantes, vel captivos tenentes, [quibus hoc, ratione Iurisdictionis non competit] incendiarios, ecclesiarum effractores, & in casibus similibus qui **onbaet** vulgò dicuntur, etiamsi nullus conqueratur, secundum sententiam Ministerialium terræ adhoc convocatorum, non secundum arbitrium proprium Delicta verò alia quæ non sunt **onbaet** / ut sunt homicidium simplex per pugnam inter ministeriales, punire non potest, nisi aliquis sit qui conquiratur: Inter humiles verò qui **hupslude** dicuntur potest ex officio, etiam ad nullius conquestionem punire, secundum tamen sententiam Ministerialium, & non ad arbitrium proprium.

Sub hoc etiam Episcopo. Ioannes Episcopus Scopulensis suffraganeus anno nempe 1310. consecravit Ecclesiam Iselsteinensem petente Giselberto ejus loci domino; ut literæ eam ad rem pertinentes, docent:

Fredericus Episcopus XLIII.

POst Guidonem eligitur Fredericus Zyrichius, Præpositus Ecclesię sancti Petri xlIII, Episcopus Romæ consecratus, qui cùm ex magnis debitis contractis indigens opum inveniretur, cœpit omnibus suis esse contemtui, contra quem aliqui rebellarunt, incendia & rapinas agitantes, quibus ille virium impos nequicquam resistere tentavit, brevi Episcopatum (quem liberum invenit) penitus exhauriens, multis oneribus rursum involvit.

Debitis Episcopatum onerat.

Quapropter ad Reinaldum Comitem Gelriæ confugiens, frustra exposcit pro fide obtenti ab Ecclesiâ beneficii, auxilium contra (a) Vicarios de Lienden, Kesteren, Oemeren, ac illis proximos, qui arcem Dullenborch à Guidone Episcopo factam concremarunt, & multas sibi insidias tetenderunt: Nam paulo pòst Comes à proprio filio captus est. Fredericus itaque eodem jure Wilhelmi Comitis Hollandiæ implorat auxilium, qui haud segniter illi validas accommodans copias, rebelles per (b) Præfectum ferro atque igni in potestatem Episcopi redigit, pœnas dignas persolvere cogit, magnâ mulctatos pecuniâ. Sub hoc Episcopo (c) turris excelsa nimis, quæ Ecclesiæ majori jam imminet, à fundamentis primitus cœpta est mense Iunio, die qui Ioanni & Paulo Martyribus dicatus est, anno M CCC XX; perfectum autem opus post annum LXII. Anno verò XXII. IX. Kal. Iulias aggere interrupto, excurrens Rhenus, agros ac quæque sata circa utramque oram veteris Rheni, usque ad littus Oceani inunda ingentem jacturam adferens. Unde providentiâ Wilhelmi Comitis restituto aggere, pactum est cum Trajectanis, ut eorum curâ atque impensâ illum perpetuò præservarent, ne simile incommodum exoriatur. Quo anno XXII. Kal. Augusti Fredericus Episcopus morbo articulari laborans, concessit naturæ apud Horestum, quum præfuisset annis quinque, sepultus Trajecti in Ecclesiâ majori.

Rhenus exundans agris & satis dãnum dat.

Fredericus Episcopus moritur.

a *Vicarios de Lienden, Kesteren, &c.*] Dominos de Lienden; hos tumultus nobis describunt annales vernaculi ex Gerbrando & post hos Impostor ille qui stemma Lindinium ante paucos annos suis mendatiis conspurcatum dedit, & paraphrasi, sed an verâ dubito, ornavit.

b *Per præfectum,*] Per Ioannem dominum de Arckel, Comes Holl. suppetias Episcopo misit ut habent Annales patrii, & ea quæ ad Bekam in meo MS. junguntur.

c *Sub hoc Episcopo turris.*] In annot. M.SS. ad Ioannis Bekæ Chronicon additis, sic legitur: *Anno Domini M CCC XX, in festo SS. Ioannis & Pauli gloriosorum martyr. in medio æstatis, primus lapis fundamentalis de turri Sancti Martini Confessoris & patroni nostri in Ecclesiâ summâ Trajectensi locabatur, & anno domini M CCC LXXXII crux cum ventilabro superponebatur*, quibus non convenit inscriptio in ipsa turri sculpta, quæ talis est:

M. C ter, X bis, semel I: (festo) Paulique Ioannis,
Turris adaptatur, quâ Trajectum decoratur.

Et hic longius abit Heda, nisi hæc concilies secundum opinionem Clariss. D. Professoris I. Livii: ut Hedam tantùm illius temporis rationem habuisse dicas, quo operi incubuerunt, nec enim continuò ædificationem promoverunt, sed per intervalla, ut in tantis operibus fieri solet, quiescentibus, aut alio occupatis interim latonis. Vel si errasse Hedam vel potius typographum velis, facilis enim in numeris lapsus est, qui in transpositione X & L. fieri potuit.

Extant statuta Synodalia hujus Episcopi anno 1484 impressa Goudæ, ut etiam aliorum Episcoporum, à Ioanne Syrichio usque ad Ioannem Vernenburgium, quæ ap: D. Gisbert. Lappium à Waveren I.C. servantur.

Iacobus Episcopus XLIV.

VAcante jam sede, fit non modica civium commotio. Nam cùm sanior pars Sacerdotii Iacobum de Outshorn Decanum, alibi Præpositum majorem elegisset. Cæteri Iacobum Sudensem Episcopum commendatorem ædis Divæ Katharinæ Trajecti ad petitionem Wilhelmi Comitis (cui idcirco à populo comminari visum) postularunt. Videns itaque Suden. Episcopus se suffragiis imparem, nec jure posse aspirare, destitit à cœptis parumper. Sed ubi comperit alium debilitari, nec magnam spem longævæ vitæ adesse, celeri nuncio Romanorum Pontificem, ut dispositioni suæ, occurrente vacatione reservaret, commonuit. Comes verò terrore concussus, indignatus ob furorem populi, arcem amœnissimam in Doirne, & quicquid circumjacebat, Florentio majori Præposito pertinens, in favillam & vastitatem redegit. Iacobus tamen de Outshoirn consecratus primum ab Henrico Archiepiscopo Coloniensi XLIV. Episcopus constituitur, & obtentâ non sine magno ære, quo totam familiam suam enervavit, à Romano Pontifice confirmatione literis Coloniam usque delatis, vitâ functus est, non sine apertâ suspicione veneni, quod per adversarios clàm datum volunt, ubi illius promotionem ratione aut armis impedire nequiverant. Alii scribunt ex morbo incurabili periisse. Decessit eodem anno quo electus est XII. Kal. (a) Octobris, sepultus in majore Basilicâ. Fuit vir omni morum probitate, ac scientiâ & devotione, in religione insignis, sed brevis, Pontificatus impedivit illius gloriam.

Suspicio veneni.
Episcopus vita brevis aliquid prohibet.

Cum in notatis ad Bekam quædam de hoc Episcopo, & ejus familiâ retulerim, hic eadem repetere visum non fuit, tantùm indicandum duxi, Acta Electionis hujus extare quidem, sed prolixiora quàm ut hic inseri commodè possint.

a *XII. Kalend. Octob.*] In libro memor. majoris Ecclesiæ notatur dies obitus ejus X. Kal. Octobr. S. Mauritio & sociorum sacer.

Iohannis Tertius Episcopus XLV.

MOrtuo Iacobo, eligitur concordibus (a) votis Iohannes ex familiâ eorum de Bronckhorst, Præpositus Ecclesiæ sancti Salvatoris, & illicò administrationi rerum præficitur XLV. Episcopus, Verùm Romanus Pontifex Iohannes XXII. (b) non absque ini:

quę injuriâ isto abrogato, ad preces Ducis (c) Brabantiæ atque Hollandiæ, & Gelriæ Comitum, quos (d) Vassos Ecclesiæ Trajectensis vocant, tanquam beneficia ab illâ tenentes, præfecit Iohannem ex (e) Præfectis oppidi Diestensis, Præpositum Cameracensem, quem consecravit; qui potenti manu hoc modo introductus, xlv. Episcopus constituitur. Hic incommoda aliqua sensit in suis vicis atque castellis, ob cædem cujusdam Gisberti judicis, Wilhelmi de Duvoird, qui Gainum atque Horrestum incendit, repulsus tamen per Præfectum arcis, cùm majores parasset adversus Episcopum copias, apud Tulam, dum Episcopus cum suis imperterritus obviam ire statuisset, ille jubetur per Comitem Hollandiæ retrocedere, nec quicquam moliri in Episcopum. Henricum (f) quoque Præfectum in Hagestain incursiones plerasque exercentem, auxilio Wilhelmi Comitis compescuit, cunctis colonis atque possessionibus afflictis & subversis. Wilhelmus Comes statuit recuperare Frisiam, quæ ad Lavicam fluvium sita est, quam terrâ ac mari infestabat, & ad tributa & solita pacta servanda compulit. Anno M ccc xxxiv. mense Novembri, die Clementi sacro, ebullijt Oceanus cum ventis ac tonitruis, transcendens quosvis aggeres ac infinitos mortales cum numeroso pecore submergens, plurimos ad littus maris subigens vicos. Et sequenti anno Comes Gelriæ cum Trajectanis indixerant ipsis Frisiis bellum, & commisso prælio apud vicum (g) Barbelise haud longè à castro Vollenho, succubuere Frisii cum ingenti suorum clade. Anno verò xxxvii. apparuit Cometes, & Wilhelmus Comes Hollandiæ vitâ defungitur vii. Idus Iunii, cùm præfuisset annis xxxiii. sepultus Valentianæ, eximius cultor Iustitiæ; de quo egregium ac memorabile facinus narratur. Erat (h) in territorio oppidi Dordracensis, quod Wiltorum dicunt, egenus quidam multis gravatus prolibus, unicam possidens vaccam, cujus lacte illas alebat, præstantiorem cæterorũ bobus, quam famâ illius cognitâ, Præfectus Iustitię (Balivos vocant) appetebat, pretium offerens, quod dominus renuit. Dolens Præfectus se contemni, quo compos voti fieret, excogitavit crimen, quod pauperi falsò impegit, & bovem in emendam solvere compulit. Paulo pòst ipse Præfectus meditans severitatem Comitis, aliam electam vaccam in locum acceptæ pauperi remisit, ut crederetur facta commutatio. Verùm iste adhuc non contentus suasu aliquorum, accessit Comitem agentem in Hannoniâ, eique querelas profudit. Comes retinuit accusatorem, & Præfectum occupatorem per literas accersiri jussit. Decumbens in lecto, ad quem tamen liber subditis patebat accessus, comparentem Præfectum cum Præside Dordracensi interrogat Comes de statu Hollandiæ, uterque dixit omnia bene & tranquillè se habere. Subjungit Comes, quonam pacto omnia se bene ac tranquillè habent, ubi justitia negligitur, & rapinæ dominantur? Evocatisque pauperem, En Præfecte, inquit, quem immeritò spoliasti, replicanti illum deliquisse, & pro delicto mulctatum vaccâ. Respondit Comes ideo deliquisse eum accusas, ut vaccâ potireris: convictum itaque, nec sese purgare valentem, promulgat Comes, reum debere emendam persolvere, quam dictaret. Ad quam ille sese paratum obtulit, sperans aliquam gratiam. Ait Comes, jubemus pauperi suam restitui vaccam, & pro damno passo centum aureos, & paupere contento, subjungit. Iam contentus est pauper, verùm quia fuisti oppressor pauperum, & raptor, offendisti nos & Iustitiam, quod crimen non nisi capite piandum venit. Itaque, cæso capite, truncum cadaver jussit deferri Dordracum, & ab omnibus Hollandiæ Præfectis ad hoc conscriptis publicè ex funere inhumati in exemplum & terrorem. Cui successit Wilhelmus filius Comes xix. dispar moribus paternis, qui duxit in uxorem Ioannam filiam Ducis Brabantiæ, & cum Ludovico Imperatore junxit se Regi (i) Angliæ contra Philippum Regem Francorum, quem in prœlio vicerunt. At Iohannes Episcopus obdormivit in Domino anno M ccc xl. cùm præfuisset annis xviii. minus utiliter. Nam castella Vredelant cum territorio adjacente, Hollandiæ, Vollenhoo, (k) Gelriæ Comiti atque aliis alia impignoravit loca, multum inglorius, nisi (l) quod adjutorio Sacerdotum Comitatum Diepenhem recuperaverit, atque Collegium Amersfordiæ fundaverit. Sepultus in templo majori.

Expeditio Wilhelmi Comitis Hollandiæ in Frisiam.

Exundatio Oceani.

Frisii Duce Geldriæ & Trajectinis caduntur.

Egregium Iustitiæ exemplum in Comite Wilhelmo.

Wilhelmus Comes Holl. 19. succedit patri Wilhelmo.

Iohannes Episcopus moritur 1340.

a *Eligitur concordibus votis,*] Unanimi voto habet Bekâ quem Chronicon Belg. sequitur.

b *Non absque injuriâ.*) Pontificis factum liberè damnat Heda; fuerat autem is Pontifex Galliæ regis Cancellarius, homo Gallus & aulicus, inconstans, & mutationibus gaudens. Platina & Balæus xxiii. dicunt, Onuphrius tamen, Martinus, alii huic consentiunt.

c *Ducis Brabantiæ atque Holl. & Gelriæ Comitum,*) Horum nomina in Bekæ Chronico exprimuntur, Ioannes nempe Dux, Wilhelm. & Reinoldus Comites.

d *Quos Vassos ecclesiæ Traj. vocant,*] Beka & Chron. Belgicum Vasallos habent, diminutivo vocabulo

cabulo

fabulo à Vaſſo; generali nomine dicuntur clientes, qui pro beneficio accepto fidem ſuam auctori beneficii obligant, teſte Hotomanno de verbis feudalibus. Sed majoris dignitatis videtur Vaſſus, quam Vaſallus.

e *Iohannem ex præfectis oppidi Dieſtenſis,*) Dieſt ſive Dieſthemium Brabantiæ oppidum eſt ad Demeram fluvium ſitum, Baronatus titulo gaudens & jam ſpectat ad Naſſovios. horum ſtemmatis partem adjungo:

Arnoldus Caſtell. Antwerp. 1267.	Gerardus.				
	Ioannes Can. Camerac. & inde Ep. Traj.				
	Thom. dom. de Dieſt.	Iohanna.			
		Henricus dominus de Dieſt.	Thomas Dominus de Dieſt 1423.	Iohannes dominus de Dieſt.	Iohanna nupta domino de Heinſb.
			Henricus Epiſcop. Argentinenſ.		
			Iohannes.		
			Maria Eliſabetha.		
		Arnoldus de Dieſt.	Henricus Rivirae dominus 1448.	Eliſabetha uxor Iacobi Domini de Waſſenar, &c.	
	Arnoldus.				
	Elizabeth.				
	Iolandis.				
	N.				

f *Henricum præfectum in Hageſtein,*) Hæc ut Beka refert, anno 1332. facta ſunt. Fuit olim dominium Hagenſtein domini de Goye, inde ad Vianios & Arckelios pervenit ex quibus Otto D. de Arckel caſtrum mœnibus & foſſis cinxit anno 1360.

g *Apud vicum Barbeliſe,*) In Chron. Belg. M. Barbeſile legitur; hoc bellum anno 1336. geſtum traditur à Rainaldo Gelro cui fœderati Trajectenſes: Is poſtea primus Gelriæ Dux creatus fuit à Lud. Bavaro, ut habent Chronicon Gelr. Aquilii, & ibi Scriverius, vide ea quæ notavi ad Bekam Emmius ad annum 1333. refert.

h *Erat in territorio oppidi Dordr.*) Quæ de Balivo hoc Dordracenſi narrantur in Cron. vernaculo, & Barlando extant; & eâ de re Tragœdia vulgari nuper linguâ conſcripta: meminit & Bockenbergius in Wilhelmo III. Et Henr. Doutremannus pag. 157. Hiſtor. Valencienn.

i *Iunxit ſe regi Angliæ contra Philippum,*) Meyerus Annal. Fland. 12. ad annum 1339. *Hainoniæ Com. Guil. cum Ioanne Hannonio & Com. Falcoburgenſi Aubentum in terrâ ſuâ aggreſſus eſt*, vide præcedentia & quæ ſequuntur: Walſingamius in Eduardo III. Hannonis non meminit, ſed anno 1340. mediante comitiſſa Hannoniæ treugas inter Franc. & Ang. reges factas tradit.

k *Vollenhoo Gelriæ Comiti impignoravit,*] Imo totam propemodum terram Trans-Iſſulam, quod indicant prolixæ ſatis literæ utraque linguâ Latinâ & vernaculâ cum ſigillis oppidorũ & nobilium plurium ejus provinciæ extantes, datæ Arnhemiæ anno 1336. feriâ quartâ poſt diem palmarum. De recuperatione verò Comitatus Diepenhem ſuperſunt ſimiliter inſtrumenta in archivis.

l *Niſi quod adjutorio,*) Immò & à C. de Benthem plura acquiſivit, ut in literis ejuſdem Comitis & ſuorum expreſſum, quæ hic ſequuntur;

U*Niverſis præſentes literas &c. Nos Iohannes de Benthem, Mechtildis uxor ejus legitima, Simon & Otho eorum liberi notum facimus, Quod cum Hako de Rutenberge famulus caſtrum de* Rutenberge, *quandam terram dictam* Weſterhof, *quandam domum ap. Heſne quam poſſedit Alpertus dictus Keech, quandam domum in Wilſne, tres domos apud Stegen, duos domos apud Beerza, quandam domum ap.* Anewede, *quandam domum apud* Ane, *domum dictam* Rederinc *ap. Larevvolde &c. domum dictam* Cloeſter *apud Coevorde, & 4. domos cum quâdam caſâ ap. Scherpenſele. Item heredes quondam Heſekini de Grave &c. Item Rodulphus vanden Stade duas domos ſitas ap. Stade; Item filius Godſcalci de Dalvveſhem. Quandam domum dictam Grotenhuys ap. Dalvvaſhem. Item Alphardus de Scuren quandam domum dictam Goethus ap. Vilſcen jure miniſteriali. Item Dominus Svvederus de Abekevvoude miles caſtrum in Duerſteden, judicium & quandam decimam apud Repen cum ſuis pertinentiis,*

Item Iohannes de Amerongen quandam insulam sitam contra Hosteden in Nodâ, Item hæredes Gevvardi filii Waltheri quædam bona & decimas sitas supra montem ap: Renen. Item Bertholdus Wene quædam bona & decimas sitas in Merse, super montem & in Els. Item Theodoricus dictus Bovie quædam bona, quorum nomina ignoramus, jure homagii à nobis & Comitatu de Benthem tenere in Feodo dinoscuntur; Nos præhabita deliberatione sufficienti omne jus quod nobis in hominibus & bonis præscriptis, seu etiam in quibuscunque aliis ibidem constitutis, quæ ad nos legitimè pertinent, Reverendo in Christo patri ac Domino Iohanni de Diest Episcopo Traject. pro certâ summâ pecuniæ nobis ab eo integraliter persolutâ de consensu omnium hæredum nostrorum vendidimus unanimiter, & transferimus per præsentem &c. eosdem homines à juramento nobis præstito penitus dimittentes. In cujus rei testimonium pro nobis & nostris hæredibus sigilla nostra duximus præsentibus apponenda. Datum anno Domini MCCCXXVIII *feriâ sextâ post Dominicam, Quasi modo.*

Nicolaus Episcopus XLVI.

Iohannes Quartus Episcopus XLVII.

Post obitum Iohannis discerpitur auctoritas Ecclesiæ, pars Iohannem ex Præfectis de Arclo Canonicum majoris Ecclesiæ, petitione Wilhelmi Comitis Hollandiæ, pars Iohannem ex Bronchorst Præpositum sancti Salvatoris prece Comitis Gelriæ elegere. At Benedictus XII. Romanus Pontifex Nicolaum Caputium à causis decidendis designat. Verùm cùm ille accepisset ex Vicario misso, jurisdictionem temporalem non nisi præsidente Episcopo posse administrari, promotus ad honorem Cardinalatus, commendans ipsum Iohannem de Arclo dudum electum, abdicavit se dignitate, de quâ per Clementem Sextum Benedicti successorem tunc provisum extitit Iohanni de Arclo prænominato adolescenti nobili perdocto atque industrio, nam Sacris literis erat apprimè eruditus, & consecratur XLVII. Episcopus, anno MCCCXLII mense Novembri die S. Martino sacro à Cardinale & Episcopo Albanensi: quo anno fuit ingens terræmotus, malorum præsagus. Hic descendens anno sequenti mense Maji, cum gratulatione omnium excipitur, invenit Rempublicam undique quassatam, alienatamque, quam cupiens restituere in statum pristinum, illicò ingenium applicuit ad loca oppignorata redimendum, liberandumque. Sentiens hoc modo se omni facultate nudari, transacto biennio, prudente usus consilio secessit in Gallias, & ignotus privatusque mansit aliquamdiu (a) Gratianopoli, quæ ad Hisaram fluvium sita est, rerum administratione Roberto fratri commissa, quo frugalius vitam ageret. Sed Wilhelmus Comes Hollandiæ (b) rediens ab expeditione Prutenicâ, urbem (c) Trajectensem gravissimâ pressit obsidione, cùm jam in prælio contra cives binies victor evasisset, exercitu, quem ducebat, in Frisios Orientales prius congregato, quem ob contentiones frivolas colloquen-

Nicolaus abdicat.

Terræmotus.

Wilhelmus Comes Trajectum obsidet.

colloquendo habitas in Trajectenses convertit, vel ut alii volunt, quia Trajectenses eo absente abegerant prædas & rapinas à suis, nihil Episcopo imputans, factisque crebris insultibus, civibus validè obsistentibus, Comite in pede sagittâ sauciato. Edoctus Episcopus per fratrem, ut urbi pressæ ferret suppetias, celerem parat reditum, & ingressus illam, habito colloquio, concipiuntur induciæ ad mensem Octobris, civibus veniam suppliciter precantibus, ut interim arbitrio discordia finiretur. Sed (d) nihil subsequutum, cùm Comes ante illud tempus à Frisiis Orientalibus cæsus, occubuit, Comitatu ad Imperium devoluto, non relictâ prole; soluta fuit obsidio pridie diei, quæ Mariæ Magdalenæ dicata est. In cujus rei memoriam sequenti die lustrationes, atque annuæ fiunt Supplicationes. Hic Comes clari nominis extitit apud Duces inclytos: fovit (e) electionem Ludovici Imperatoris, contra Fredericum Austriæ Archiducem, quem Archiepiscopus Coloniensis elegerat. Unde Wilhelmus (f) Vicarius Imperii designatus arces munitissimas Bruyl, Brolum, & Volmenstain expugnavit. Fundavit Ecclesiam cum Collegio Canonicorum in Middelburgo sub honore sancti Petri, anno M CCC XI (g) Duxerat autem Ludovicus Imperator anno M CCC XV, Margaretam filiam Wilhelmi Comitis Hannoniæ & Hollandiæ in uxorem, ex quâ genuit Regem Ludovicum Cracoviæ, Ottonem Marchionem Brandenburgensem, Wilhelmum & Albertum Duces Bavariæ, Comites Hollandiæ, Hannoniæ, &c. Elizabetam Reginam Angliæ, & duravit intestinum bellum inter Ludovicum & Fredericum annis octo cum semi. Johannes (h) Beka tamen alio loco scribit Ottonem Regem Cracoviæ, & Ludovicum Brandenburgensem Marchionem utrumque constitutum ex devolutione Regnorum ad Imperium. Ludovicus autem proscriptus ab Ecclesiâ, & ob factionem a suâ super inducto Karolo Rege Bohemiæ, nepote Henrici Imperatoris casu (i) equi suffocatus est XII. Octobris, anno M CCC XLVII. Qui Frisiis Regali edicto jussit ut obedirent Wilhelmo Comiti Hollandiæ, neglecto jure Trajectensis Ecclesiæ. Johannes verò Episcopus occiso Wilhelmo Comite, severè animadvertit in suos, quos contra civitatem suam illi favisse, aut confœderatos percepit. Castrum (k) Luporum, dictum de Wolven, vi expugnavit, & diruit, territorium oppidi Saxy sclani, quod dicunt Iselstain, incendit, illius Præfectum ære plectens, atque alium de Abcoude ad deditionem compulit. (k) Hemanos populos juxta Hemi fluminis ripas sitos, qui ab Episcopo ad Comitem Hollandiæ defecerant, nec ammodo sub ditione Trajectensi, sed Hollandiæ se contineri patiebantur, gladio reduxit ad obedientiam, condignâ mulctatos pœnâ. Redemitque omnia alia loca sub pignore aliis concessa. Elargitus supra centum millia aureorum regiorum. Coemit (m) & municipium cum arce & territorio de Laghe in Transiselanis; & contulit (n) aream, juxta quam stabulum equorum Episcopi esse consueverat, haud longè à templo Divæ Mariæ, militibus ordinis Teutonicorum in urbe Trajectensi, priori sede per Wilhelmum Comitem extra mœnia dirutâ. Oppidum (o) Renanum muro cinxit. Motus & seditiones Trajecti ortas, auctoribus (p) Gunterlingis armis restinxit, plerosque trucidando, alios proscribendo; fundavit etiam Altare in Basilicâ majore sub honore sancti Johannis Evangelistæ, ante quod (q) fratrem suum in bello Leodiensi occisum, sepelierat, funebri pompâ suspensis (r) insignibus illius. Sed ingrati cives, ac pristini immemores beneficii, violato posteà monumento, imposuerunt in illo Fredericum ex Blanckenhem Episcopum sublatis clypeis alterius. Designatis itaque in locum fratris occisi sex viris administratoribus, rursum recessit (f) Turones, ut cum minore impensâ degeret. Sed rediens invenit præter spem cuncta malè administrata, nec fidem servatam, nec commodo suo in aliquo consultum. Erat ex iis, quos Dominus Episcopus deputaverat, Dominus Zuederus (t) Uterloe, posteà Præpositus major; & Hemani defecerant rursum, Hollandinis ferentibus suppetias: quos aperto prælio devicit, & ad obedientiam compulit. Paulo pòst Dux Wilhelmus Bavariæ & Hollandiæ Comes Ludovici Imperatoris filius intulit bellum, intrans cum hostili exercitu ditionem Trajectensem; collocatis tentoriis haud longè ab lapide Isulæ fluvii (Iselstain dicunt) si forsan hostes ad pugnam elicere posset. Episcopus verò non segnis reposuit in Comitatum, quicquid per illum inferebatur, sed & Præfectus arcis Bronchorst concremavit præsidium in Ghoer: auctoritate tamen Ducis Limburgensis, Comitum Clivensis, atque Hannoniæ, Episcopus & Dux per firmas inducias reconciliantur. Et pendentibus induciis Episcopus vindictam sumpsit de injuriâ, per Præfectum de Bronchorst illatâ, vicum Borckeloo atque adjacentia quæque flammis consumens. Eodem tempore, scilicet anno XLVIII. Renaldus Dux Gelriæ cum fratre suo Eduardo, qui Wilhelmo Duci adhæ-

Comes Wilhelmus à Frisiis cæsus.

Ludovicus Bavarus Imperator ducit Margaritam Comitissam Hollandiæ.

Hemus fluvius.

Episcopi regesta.

Wilhelmus Bavarus, Hollandiæ Comes bellum facit Episcopo.

ferant, Episcopo indicunt bellum: Episcopus verò cui pecunia (quæ belli nervus est) non
suppeditaret, per singularem tamen prudentiam se parat ad defensionem, Frederico de Ezen,
Saliorum Tuentanorum, & ditionis de Diepenbem Præside designato: Præfectis de Voerst
** Reyne* & * Cuyure Episcopo adhærentibus, sequenti tamen anno omnis differentia sopita est. Com-
pertum tamen est ex ea Episcopum sustinuisse stipendia, quinquaginta millium scutorum ve-
terum. Wilhelmus Comes tutor Hollandiæ in Germaniam superiorem secessit, ut tutelę
renunciaret; pensum annuum 10000. scutorum veterum, quod hactenus solverat, Im-
peratrici denegans; Provinciâ per absentiam ejus in diversas partes fluctuante. Paulo
pòst magna nobilium manus simul conspirans, intentavit Episcopo bellum: sed lis con-
silio suo dirempta est Anno xlix. oppidum Veteris aquæ ab Episcopo & civibus Trajecten-
sibus expugnatur, & in favillam redigitur, victoria (u) tamen non fuit incruenta, pereunti-
bus plerisque Nobilibus & civibus oppugnantibus. Dum autem Hollandini ad vindictam se
pararent, extemplo Episcopus, quo conatus eorum interrumperet, cum potenti exercitu ten-
dit ad Bellumportum, Schoonhaviam dicunt, ut oppidum illud sibi vendicaret. Cui Hollandi-
ni non impigri occurrunt, & post longum & crudele certamen vincuntur, plurimis (x) eorum
captis, qui se magno pondere auri liberarunt. Et paulo pòst factæ inter Episcopatum & Co-
mitatum induciæ trimestres. Exhausto itaque ærario per tam crebra bella, extantibus adhuc
debitis per Johannem Diestens. contractis, cunctisque locis munitis, tam cis, quam citra Isu-
lam fluvium, pro servitiis militaribus in pignus translatis, quæ Zuederus de Uterloo, cum
Frederico de Ezen, ac Præfectis de Castrolacu (sic Culenborch vocant) Castro saltuoso, Wou-
denborch, audaciæ sive Stoutenborch, castro Splendido Lichtenborch detinebant, non
contenti illis, nitebantur quicquid residui vel Ecclesiasticæ, vel secularis Iurisdictionis super-
fuerat, sibi usurpare. Unde Episcopus in animo plurimùm consternatus, nec quid remedii
rebus afflictis afferre posset, videns aut excogitare valens, licet & frugi & sapiens alias
haberetur, & jam fidejussores sui convenirentur undique, ita ut nulla spes recuperandi ea lo-
ca remaneret, quæ per usuras indies magis atque magis reddebantur obnoxia, dolore & vere-
cundiâ percitus, designato (y) Vicario, atque illis fœneratoribus à Præfecturis, rerumque
administrationibus (quantum in eo fuit) destitutis, nec fidem obligatoriam quisquam admit-
teret, cunctis compositis, equum cum sex comitibus soluto conscendens Romam petiit;
cùm interim etiam induciæ finirentur inter Episcopatum & Arnoldum Præfectum de Isel-
stain, qui tamen per Præsidem Episcopi longâ obsidione, crebrisque insultibus, atque ja-
ctu ignis in deditionem compulsus, fidem perpetuam cum subdito populo Ecclesiæ Tra-
jectensi juravit, quam male servavit. Atque Wilhelmus contra Margaretam matrem
& Augustam solicitatus à factione eorum, (z) qui Cabelliavi (à pisce ejus nominis) vo-
Hoex & Cabilliavi factiones Hollandicæ. cantur, ut Dominium apprehenderet contra illos, quos Hoecken (ab Hamo) cogno-
minant. Quæ quidem omni sæculo damnandæ factiones tunc primùm cœpere pullulare;
anno M ccc l, commissoque prælio terrestri, penes Augustam mansit victoria. Secun-
Bellum inter matrem & filium. do autem navali prælio cruentissimo ad Mosam indicto atque habito, filius victor e-
vasit. Horret mens recitare aquam humano sanguine per triduum purpuratam, mul-
tos sese spontè in profundum præcipitantes, ut flammas evaderent, alios ipsis in na-
vibus datos internecioni, cùm nusquam fuga pateret. Angliæ regina, soror Augu-
stæ magna auxilia attulerat, & Franci aliæque gentes, quæ pœne omnes deletæ.
1351. Actum est hoc prelium Anno Domini M ccc li, mense Iulio, die translationis beati
Martini. Tandem devictâ Augustâ, pax firmatur, ut Matri Hannoniâ, filio Hol-
Wilhelmus 20. Comes Hollandiæ. landiâ, Zelandiâ ac Frisiâ cederent. Tum Wilhelmus vicesimus constituitur Comes,
proscriptis omnibus, qui maternæ factionis fuerant, dirutis arcibus eorum. Duxit in
** M. SS. Col. Ionnig bebri* uxorem * Annam Lancastriæ Ducis filiam, ex quâ nullam suscepit prolem. Iam Episco-
pus per Ecclesiam (instigantibus tyrannis, qui omnem Ditionem occupabant) revoca-
Episcopus Româ revocatur. tur: qui eodem anno Kalendis Septembris rediens, nullam penitus invenit consolatio-
nem, æque à subditis exterisque amicis, atque proprio fratre derelictus, quæ (aa) o-
mnia iidem tyranni fabricaverant. Ipse igitur vitæ integer, scelerisque purus, & ex-
celsi animi, conspiciens se nedum omni humano auxilio, sed & proprio sanguine de-
stitutum, ex necessitate eliciens virtutem, spem firmam jactans in Domino, ex consi-
lio divinitus (ut creditur) inspirato, arcem Wredenstain (quæ à (bb) ferocitate nomen habet)
sibi deligit, quo tyrannos illos Dominos suos à potestate dimoveret. Sequenti quoque anno
ab Otto-

6 z 6

(cc) ab Ottone Præfecto de Iſelſtain arx inſulæ Caſtoreæ ſibi aperitur: quâ firmo præſidio communitâ, utramque Jurisdictionem Epiſcopalem, nullo tamen ſuorum, ſed exterorum atque precario adjutus milite recuperavit, omni auctoritate Tyrannis ipſis hoc modo ſubtractâ; quos cùm penitus aut humiliare, aut delere decreviſſet, ſiquidem eo magis exæſtuabat jam conceptum odium, quo illos antea ferventius amarat; interventu Eccleſiæ atque Civitatis effectum eſt, ut numerata atque mutuata pecunia reſtitueretur abſque uſurâ, & loca quælibet libera Epiſcopo cederent. Quod hinc inde facilè eſt approbatum; ſolo Zuedero Uteiloo retinente arcem, atque portum cum ponte ad Hemam fluvium, adhuc aſſervante. Et eodem anno lij. Epiſcopus propitiam ad victoriam fortunam contuitus Giſberti Præfecti arcis Abcoude, quo illum ſibi magis devinciret, municipium (dd) ſilvoſi atque ſaltuoſi montis (Woudenburch dicunt) poſt longam obſidionem cepit, ſoloque adæquavit. Arcem (ee) quoque Ruweel per Præſidem obtinuit, quam idem Woltero van Mynden vendidit. Interea nihilominus Giſbertus Præfectus in Vianen Ditionem Epiſcopi invaſit, & per prædas & incendia ex municipiis Goy & Merckenburch multa damna intulit. Anno itaq; lv. (ff) Epiſcopus Zuederum Præfectum in Montfort (qui illis ex Culenburch & Vyanen faverat) ad deditionem compulit, ut perpetuâ fide ſibi atque Eccleſiæ maneret obnoxius, jurejurando affirmaret.

Arcem Bevervaerde vocat Inſulam Caſtoris.

Arces demum Merckenburch, Holenſtain at Goy, quam tamen reſtaurare permiſſum eſt, ex quibus latrones indies prædas agebant, devicit atque delevit. Idem pontem atque arcem ad Hemam ſibi ſubdidit, ut in eâ (gg) civis Trajectenſis præficeretur perpetuò. Provinciam quoque Tranſiſelanam recuperavit, reconciliatis ſibi Præfectis de Voerſt atque Ezen, ære mutuato perſoluto. Arcem (hh) verò pacis ſive Vredelant redemit ab Auguſtâ ſorore Wilhelmi Comitis, ſubegit & alios, qui ſe Friſiis confœderarunt, & invaſores exteros compreſſit.

Arces Merkenburg, Holeſteyn & Goy captæ. Benbruggo.

Tandem Epiſcopus clarus bello, & continuò victor, animum ſemper ad pacem firmans, reſtitutâ omni Ditione ſuâ in ſtatum & libertatem priſtinam, æreque alieno vel per ipſum contracto debito undique perſolutis; dirutas Eccleſias (ii) inſtaurare & bibliothecis (erat enim (kk) doctus admodum, & qui volumina ingentia compoſuit, quæ modo extant) ornamentiſque neceſſariis, etiam Monaſteria cœpit adornare, præſertim Baſilicam majorem. In familiares liberalis ac magnificus promotor bonorum, in pauperes pius, juſtitiæ cultor & ſeverus ultor perverſorum, & tanquam novus Job, poſt tribulationes virtuti ac ſanctitati intendens.

Epiſcopus doctus, liberalis & magnificus. Bonorum cultor, & perverſorum ultor.

Sed non diu hæc ſancta ejus propoſita per quietem continuare potuit, inſtigante omnium malorum patratore Diabolo. Nam Wilhelmus Comes Hollandiæ illi bellum induxit, cui fere (ll) omnes Nobiles Epiſcopo fide aſtricti, cum pleriſque plebeis ſubditis ſuis adhæſere, validumque exercitum ducens apud vicum Coten, tentoria fixit aliquos dies; ad quem defecêre & rurſum Hemani.

Hemani rurſus deficiunt.

Epiſcopus autem animo imperterritus, cupiens manus conſerere tumultuario, aut hoſtes propellere, invenit cives Trajectenſes, & quotquot alii in fide manſere, obſtinatos ſuaſu ſecreto æmulorum, qui defecerant, qui nec minis, nec blanditiis adduci poterant, ut bellum ſequi vellent, vel erumpere permitterent. Emiſſus quoque Præfectus Egmondæ cum manipulis, acceſſit vicum Bunſchoten, cui illi validè occurrentes proſternuntur, occiſis circiter (mm) octuaginta ex primoribus. Agebantur autem hæc circa annum lv. At Comes rediit ad ſua; paulò poſt cives Trajectenſes occuparunt antemuralia oppidi Iſelſtain, ſed intenti prædæ, repelluntur. Erat tunc in (nn) vico Garlo turris fortiſſima, omnibus ad præſidium neceſſariis præmunita, dicta Dapen-toern, quam per deditionem cuſtodis Giſbertus de Iſelſtain occupavit, & funditus delevit. Anno verò lvi. Epiſcopus oppida (oo) Mudam & Veſopam obſidendo cepit, atque in favillam redegit, præſidibus nando per foſſam, fugam quærentibus.

Muda & Veſpa captæ.

At Arnoldus de Iſelſtein conciliavit nepotem ſuum (pp) Præfectum Montisfortis, tunc adhuc Præſidem Epiſcopi, cùm nec rationem adminiſtrationis feciſſet Comiti Wilhelmo, qui & Nobiles antea in obſequio Epiſcopi captos, eo inconſulto reſtituit. Paſſi ſunt & cives (qq) fori Hemani (Amersfordiam dicunt) cladem aliquam à Præfecto oppidi Nardeni. Et Wilhelmus Comes incitatus à defectoribus Epiſcopi, iterato arma ſumit; Arcem novi campi (Nieveldt dictam) obſidet, oppugnat acriter, & tandem per deditionem capit, illicò à ſuis quo modo neſcio incenſam atque demolitam, atque ex hoc ſubſecuta (rr) eſt pax inter Epiſcopum & Comitem, ſub conditione, ut proſcripti, atque etiam quiſquis alius rediret ad ſua.

Nieveldt deditur.

At Margareta Auguſta jam humanis functa, Valentianæ ſepulta: Hannonia atque Ditio oppidi Heuſden, ceſſit Wilhelmo Comiti, qui ab Eduardo Rege Angliæ ad ſolemnia ſpectacula Ludoſque

Wilhelmus Comes Hollandiæ ex

invitatus

Angliâ reversus, in amentiam incidit.

invitatus anno lviii. rediens amens factus, eo usque, ut ab Alberto fratre evocato ad Provinciarum administrationem, in præsidio Hannoniæ. Quercino dicto situ & sylvarum densitate amœno includeretur, supervivens annis xix. ubi & obiit anno M ccc lxxvii. vir crudelis, qui matrem hæreditate privavit, cædesque innocentium, & alia flagitia perpetravit; divinâ ultione tactus,

Moritur 1377.

Albertus Dux curator fratris, & Hollandiæ, genuit liberos hic nominator.

Alberto erat uxor Margareta; filia Ducis de (ll) Zuidems sive Briga in confinibus Poloniæ: ex quâ genuit Catarinam uxorem Ducis Gelriæ, Wilhelmum Comitem Ostrovandiæ successorem suum, Margaretam conjugem Ducis Burgondiæ, Iohannam Reginam Bohemiæ, Albertum Ducem Bavariæ, Ioannem designatum Leodiens. Item Ioannam uxorem Ducis Austriæ: Mansit etiam Episcopo pax & tranquillitas toto post biennio, qui interim oppidum Montis duri, quod Herdenberch dicunt: deleto monte, fossis & propugnaculis munivit, ubi antiquitus municipium, & validum, & amplum fuisse commemorant, fortè à Romanis conditum.

Herdēberch, Mons Durus.

Quo tempore Hagestain atque Gaspardæ oppida primùm mœnibus atque fossis cincta per Ottonem Principem de Arclo. Anno lx. Episcopus in Provincia Saliorum in vasto nemore inter Wegestapel & Batuam fundavit præsidium pro securitate viantium, & reprimendâ Saliorum perfidiâ, quod (tt) vocavit Arckelstein. Erasa est, & (uu) arx Satersloo propter prædones; subegit, & gravi prœlio eam gentem; quæ sedet in locis Stellingerwarff & Steenwijcker-woldt; & territoriis eorum, quæ tributum diu solvere recusarunt, cogens ut annuè penderent deinceps. Rebellantes verò post ejus recessum, severiùs compressit, vicis incensis, & magnâ abactâ prædâ. Ita ut hostibus inciperet undique esse formidabilis.

Stellinwerf & Steenwijckerwolt.

Arx Keppel

Nam Præfectum de Voerst ex arce Keppel infestantem Transysulanos cepit, & arce avitâ Voerst per longam obsidionem spoliavit, eamque funditùs delevit, erat enim munitissima, habens turres altitudinis pedum lxxx. latitudinis xii. cum antemurali ex lapide quadrato, quod pugnando capiebatur in fine Iulii, anno lxii; In cujus principio, mense Ianuario, die Marcelli Papæ, tanta inhorruit tempestas; atque maris inundatio, ut posteris sit vix credendum, nec anteà auditum; Quæ templa, turres, ædes, atque aggeres subverterunt, & infinitam mortalium multitudinem oppresserunt.

Maris inundatio.

Mastbroec circa Zwollam.

Episcopus verò utilitati Reipublicę semper prospiciens, mortuo Zwedero de Voerst, filios in gratiam accepit; paludem (xx) dictam Mastebroeck in Transyselanis aggeribus inclusit, exsiccans supra triginta terrarum jugera; quæ Ecclesiæ suæ ac successoribus reliquit; Medietatem verò decimarum contulit ecclesiæ Daventriensi. Hic cum anno xlii. à Clemente sexto præpositus esset Ecclesię, per Iohannem de Diest omni ferè Ditione exutæ, consideratâ ejus probitate, postquam annis xxii. per varios fortunę cursus rexisset, cunctis ad pristinum vigorem reductis, tandem per Urbanum Papam Quintum anno lxiv. die 14. Aprilis ad ecclesiam Leodiensem transfertur, Engelberto ex Comitibus de Markâ ab illâ amoto, atque ecclesię Coloniensi præfecto, Ioanne ex Nobili familiâ Verneburgensi, Trajectens. Ecclesię ex Monasteriensi Episcopo facto; in cujus locum suffragatur Florentius ex Wevelichoven Decanus Coloniensis.

Episcopus Trajectensis ad Leodiensem Ecclesiam transfertur.

Ioannes autem subversis aliquot latronum præsidiis in primo ingressu suo administravit Ecclesiam Trajectensem in tranquillitate per annos xv. sub quo primum cœptum collegium (yy) Canonicorum in oppido Leydensi. Instituit & ipse in oppido Gorcum unà cum Ottone de Arclo Collegium Canonicorum. Demum anno lxxviii, Leodii migravit ad Dominum, translatum cadaver ex voluntate, Trajectum, cum magnâ pompâ: sepultum à meridionali parte chori. Obiit autem Kalend. Iulii. Hoc tempore puellus (aa) apud Trajectum natus est, quadragesimo die nativitatis suæ perfectè loquens, superstes aliquot annis.

Elogium Episcopi.

Sumus longiori stilo vitam hujus Episcopi prosecuti, cui à conditæ Ecclesiæ Trajectensis tempore parem non invenimus, qui per tot versatus Provincias, urbes, moresque populorum edoctus. Nam in Galliis bonis litteris, artibusque, quibus pollebat, operam dedit. Italiam peragravit, majores insultus in Provincias suas & exterorum incursiones, populique subditi defectiones, apertaque bella perpessus, quam quivis prædecessorum: quæ licet cum extremo discrimine, modo cruentus modo incruentus vindex, semper tamen victor gloriosè hostes repulit atque extinxit. Adversa quæque expertus, nunquam animo consternatus, omnique virtute præditus, qualem longa desiderabit posteritas. Hic obtinuit à Carolo quarto Augusto certa privilegia; tenoris subsequentis,

KArolus Dei gratiâ Romanorum Rex, semper Augustus, & Bohemiæ Rex; ad perpetuam rei memoriam: Etsi Regalis mansuetudinis providentia subditorum curam gerens ad ea, quæ Reipublicæ statum respiciunt, diligenti solicitudine teneatur attendere, atque voluntarios affectare labores, ut subjectus sibi populus in optatâ quietis tranquillitate quiescat, illam nihilominus uberiori quodam favore amplectitur, quæ sanctarum Ecclesiarum & ministrorum omnipotentis Dei commodum sapiunt & honorem, sane singularis favoris affectus, quo venerabilem Iohannem Episcopum Trajectensem, Principem dilectum nostrum, & ipsius Ecclesiam speciali prærogativâ, & multiplicatis favoribus prosequimur, ad ampliandum ipsius statum propensius nos induxit. Ea propter universa & singula privilegia, jura literas, concessiones, gratias, libertates, immunitates, feuda, castra, municianes, oppida, & terras, dominia, honores, consuetudines & consuetas laudabiles observantias prædicto Episcopo & Ecclesiæ suæ, ac successoribus ipsius à recolendæ memoriæ Divis Imperatoribus, & Romanorum Regibus prædecessoribus nostris indulta vel indultas, concessa vel concessas de innatâ nobis clementiâ & ex certâ nostrâ scientiâ ac plenitudine Regiæ potestatis, cujus gubernaculis feliciter præsidemus, maturo procerum ac nobilium nostrorum accedente consilio, in omnibus suis clausulis & sententiis; de verbo ad verbum ac si prædictorum privilegiorum, literarum, libertatum, concessionum, jurium, & consuetudinum tenores præsentibus forent inserti, & totaliter interclusi, renovamus, approbamus, ratificamus, laudamus, & præsentis scripti patrocinio confirmamus; decernentes ac volentes prædicta perpetuis temporibus obtinere inviolabilis roboris firmitatem. Nulli ergo hominum liceat hanc nostræ innovationis, approbationis ac confirmationis gratiam infringere, vel ei temerariâ præsumtione aliqualiter contraire. Si quis autem contrarium attentare præsumserit; gravem indignationem, & pœnam gravissimam pro motu proprio infligendam, ac præcipuè centum librarum auri puri, (cujus medietatem Fisco nostro, & aliam medietatem antedicto Episcopo & Ecclesiæ suæ, ac successoribus suis pœnæ nomine applicari volumus;) se noverit irremissibiliter incursurum. In cujus rei testimonium præsentes literas fieri, & sigilli nostri munimine jussimus communiri. Datum Coloniæ, anno Domini Millesimo trecentesimo, quadragesimo, nono, Indictione secundâ, tertio Idus Augusti, Regnorum nostrorum Romani anno quarto, Bohemiæ verò tertio.

Privilegium Caroli IV. Imperatoris primum.

Omnia privilegia Imperator renovat & confirmat.

Confirmatio privilegiorum alterâ.

CArolus Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Etsi recolendæ memoriæ Divi Romani Imperatores, sive Reges prædecessores nostri piâ consideratione permoti, in salutem Christi fidelium & propriæ fidelitatis augmentum, prædia, possessiones & agros, aliaque multa donaria sacrosanctis Ecclesiis & earum Prælatis sive Rectoribus & Ecclesiasticis personis liberaliter erogarunt, non tamen minus præsentis temporis curricula effecisse confidimus, si Ecclesiarum jura, libertates, immunitates & gratias sub integritate continuâ Regiæ protectionis præsidio custodimus, quàm si ad instar eorundem prædecessorum ipsis Ecclesiis nova stipendia largiremur. Ea propter, ne sceleratorum damnata perfidas quæ Dei timore postposito, non solum falsa dicere, verùm etiam turpitudinis suæ ignominiam perjuriis multis, ac aliis certificare mendaciis nullatenus erubescit, venerabili Trajectensi Episcopo, Principi & devoto nostro dilecto ac suis successoribus, & Ecclesiæ memoratæ Prælatis, & Ecclesiasticis personis, quibuscunque adversus jura, privilegia, statuta & consuetudines, quibus usi fuerunt, inferre valeat nocumentum, decernimus, & edicto perpetuo duximus statuendum: Quod quotiescunque inter Episcopum Trajectensem, qui pro tempore fuerit, & cæteros Ecclesiarum prælatos & Ecclesiasticas personas ibidem ex unâ, & homines servituti obnoxios colonos, aut quoslibet alios eorum debitores super solutione censûs, ceræ, pecuniæ, vestium, equorum, pecorum, & jurium (ee) (vulgariter Cormede) aut aliarum rerum quarumcunque, quæ in vitâ, vel post mortem cujuslibet hominis, conditionis hujusmodi, Episcopis & Prælatis, ac Ecclesiasticis personis hactenus dari consueverunt, surrexerit, materia quæstionis, subditorum talium juramentis stare non debeant, nec solutionem rerum prædictarum juramento proprio possint evadere in supradictorum Episcopi & Prælatorum & Ecclesiasticarum personarum hujusmodi præjudicium & jacturam: Immo volumus, & decreto Regio sancimus expressè, quod supradicti Episcopi & Prælati, ac Ecclesiasticæ personæ per septem homines prædictis hominibus condicione pares, qui si consanguinei ipsorum non sint, similis tamen status, æqualitate conformes exstant, de jure suo possint & debeant edocere, non obstante partis adversæ juramento, nisi fortè ipsi Episcopi & Prælati in probando deficerent. In quo casu & tunc demum, & non aliàs, sub suis & suorum parium juramentis ad evadendum solutiones censuum sive servitutum hujusmodi subditi admittantur, Præsentium sub nostræ Majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Coloniæ,

Episcopi & Ecclesiæ potior ratio, quam subditorum.

anno

anno Domini Millesimo, trecentesimo, quadragesimo nono, Indictione II. XVI. Kal. Septemb. Regnorum nostrorum Romani anno quarto, Bohemiæ verò tertio.

Carolus Dei gratiâ Romanorum Rex, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Etsi Regiæ dignitatis circumspecta benignitas universorum saluti teneatur intendere, illorum tamen indemnitati speciali quodam favore dignanter occurrit, qui divini Numinis laudibus deputati, pro salute Christiani populi creatorem omnium continuatis precibus deprecantur. Sane attendentes præclara devotionis insignia venerabilis Trajectensis Episcopi, Principis ac & devoti nostri dilecti, quibus idem ad instar felicis recordationis prædecessorum ipsius, nos ad sacrum Romanum Imperium hactenus devoto studio frequentius honoravit ad ipsius & Ecclesiæ suæ Trajectensis utilitates, honores, & commoda tanto diligentius, tantóque majoris gratiâ ubertate prorsus intendimus, quanto ipsum inter alios sacri Imperii Principes majoris fidei & constantiæ puritate præditum experimur. Ea propter sibi, nec non universis successoribus suis Episcopis Trajectensibus devotis nostris dilectis infra scriptas libertates & gratias de speciali nostra Majestatis favore liberaliter erogamus. In primis videlicet, quod supradictus Episcopus & successores sui in perpetuum possessiones bona & jura quæcunque, quas, vel quæ ipsi ad se vel Ecclesiæ asserunt pertinere, si super eisdem ipsis quæstio aut controversia aliqua moveatur; Episcopus, qui pro tempore fuerit, cum septem Prælatis aut Canonicis Ecclesiarum suarum Trajectens., easdem possessiones bona & jura propriis juramentis valeat obtinere, secundum quod sui prædecessores per consuetudinem hactenus introduxerunt; & sicut hoc est pro præteritis temporibus observatum. Item quia infra territorium mensæ Episcopalis Trajectensis hujusmodi corruptela surrexit, quæ pro consuetudine obtinetur ibidem, videlicet, quod quicunque homicidium ibi perpetravit; Episcopus eum punire non posset, nisi ad requisitionem & instantiam parentum, & consanguineorum occisi: qui parentes & consanguinei aliquando propter potentiam homicidæ, aliquando propter negligentiam aut favorem seu collusionem, sive ex aliis causis frivolis exquisitis, occisi injuriam prosequi prætermittunt; pro consuetudine etiam abutentes, ut nullus occisi etiam injuriam prosequatur, nisi coram Episcopo Trajectensi corpus occisi præsentetur, quod corpus quandoque rapitur vel occultatur: & sic plerumque maleficia tam enormia remanent

Probatio per juramentum Episcopi privilegium.

manent impunita, atque per consequens frequenter occasio nascitur similia perpetrandi. Quapropter consuetudinem hujusmodi minus justam, immò corruptelam potius, juri contrariam & iniquam, de Regalis auctoritate nostræ excellentiâ, penitus abolentes, ipsi Episcopo & suis successoribus sub districtu Imperialis offensæ præcipimus & mandamus, quatenus non obstante consuetudine seu corruptelâ prædictâ, de homicidiis quibuslibet in eorum mensæ territoriis jam ante perpetratis, aut postea perpetrandis, justitiam faciant expeditam. Etiamsi parentes aut consanguinei occisorum causâ, vel occasione quâcunque occisi injuriam prosequi negligant vel postponant, aut si occisi parentes vel consanguinei, corpus ipsius occisi coram Episcopo Trajectensi non præsentaverint, aut fortasse noluerint præsentare, Præsentium sub nostræ Majestatis sigilli testimonio literarum. Datum Coloniæ anno Domini Millesimo, tricentesimo, quadragesimo nono, Indictione secundâ, decimâ septimâ Kalendis Septembris, Regnorum nostrorum Romani anno quarto, Bohemiæ verò tertio.

Homicidia ut Episcopus puniat etiam si cognati occisi non conquerantur, vel corpus occisi exhibeant.

a *Gratianopoli ad fluvium Hisaram,)* Hæc vulgo Gallicè Grenoble antiquissima Galliæ Narbonensis civitas, Archiepiscopatu & Senatu Regio, (Parlamentum vocant) nobilis: olim Cularone, inde ab instauratore Gratiano Imp. Gratianopolis dicta; de quâ videndi ante alios Merulæ Cosmogr. parte 2. lib. 3. cap. 40. Andræas Quercius, sive du Chesne, in Antiquitat. oppidorum castror. &c. Galliæ, lib. 4. cap. 2. ubi agit de Dalphinatu, Synceri Itin. Gall. pa. 576. aliique in nomenclatore scriptorum Gallicorum anno 1618. Parisiis edito, expressi.

b *Rediens ab Expeditione Prutenicâ,)* In edit. Furmerianâ legitur Britannicâ quod & M.SS. quidam Codd. habent, sed malè; nam Beka, Annales populares, Chronicon Alberti Argentinensis Prutenicam expeditionem præferunt, nec quicquam rei Wilhelmo huic erat cum Britannis.

c *Urbem Trajectensem gravissimi press. obs.)* Stratagema Comitis Hannoniæ, quo usus contra Trajectenses refert: Ioannes Hocsemius in vitâ Engelberti à Marka Episcopi Leod. cap. 31. vide Ioannem Leidensem in Chron. Holl. & Ægidium de Roia ad annum C. 1345.

d *Sed nihil subsecutum cum Com. ante illud tempus à Frisiis cæsus, occubuit,)* Iusto Dei judicio fit, ut qui alios temerè bellis vexant, & ob frivolas causas sanguinem fundunt, ipsi suo sanguine injuriam expient. Exemplum memorabile in hoc Wilhelmo, ut & in alio ejusdem nominis & Comitatus Principe, Rom. Rege; qui ob unius, qui tamen incognitus erat, culpam excidium urbi nostræ minatus; cùm vindictam antè in Frisiorum gentem effundere vellet, ne præceps in innocentes rueret, extinctus est.

e *Forte Electionem Ludovici Imp.)* De hac electione multi multa tradunt pro affectu suo sed nemo verius, aut certioribus probationibus rem executus est. Ioanne Geor. Herwarto Bavaro, qui ingenti volumine, contra Bzovii Monachi calumnias velitatur; ex ipsis archivis principum depromptis testimoniis.

f *W. Vicarius Imperii designatus,)* Ita vocabatur tunc provinciarum nomine Imp. præfectus, quasi vices Imperatoris gerens. Quales Latini olim dixissent, pro Imperatore; Tales fuere Procoss. Proprætores, & qui hodie Regum vices in provinciis agunt, Proreges.

g *Duxerat Lud. Imp. Margaretam filiam Wilhelmi Com. Hann.)* Quæ hujus 4. Wilhelmi erat amita, unde sequentes Hannoniæ Hollandiæque Comites prodiêre: Partem stemmatis ex Chronico Bavariæ Andr. presbiteri Ratispon. adfero.

Lud. IV. Bavarus, cui prior uxor Beatrix Poloniæ Duc. F. posterior Margareta Hannonia, ex quâ fil.	Ludovicus ex priore Marchio Brandenburg.		
	Stephanus Dux in Landshut inf. Bavar.	Albertus.	
	Ex poster.		
	Albertus Straubing. Dux & post fratrem Com. Holl. Hannon. Zel. &c. ob. 1405.	Wilhelmus Holl. Hann. Zel. Comes	Iacoba unica patris heres.
	Wilhelmus Com. Holl. &c. S. L.		
	Ludovicus Romanus.		
	Otto Dux superioris Bavariæ ob. 1379.	Iohannes.	

h *Beka Ottonem Regem Cracoviæ,*] Bzovius in append. ad Annal. Baronii, Ludovicum cum Ottone confundere videtur; & eundem Ottonem Heda Brandenburgensem Marchionem cum Panvinio dicit, hic certè magnâ est scriptorum varietas & confusio, ut ex. Aventino, Munstero, Cuspiniano, Bertio, aliis patet. Ego inter principes aut reges Poloniæ Ottonem circa illa tempora, non invenio.

i *Casu Equi suffocatus est* XII. *Octobr.* 1348.) Alii habent V, Id. Octobr. id est, XI 1347; de equi lapsu Cuspinianus & alii referunt, sed supervixisse eum plerique volunt.

k *Castrum Luporum dictum de Wolven,*] Quàm ineptus sit Heda in interpretandis propriis nominibus, & quam parum vim verborum perceperit aut expresserit, jam ante à me dictum. Patet etiam hoc loco, quo Wulven sive Gulven, castrum luporum reddit, cum meliùs Undosum dixisset. Insignia etiam familiæ undas ubique exprimunt, & quæ ab hac descendunt similiter coloribus tantum mutatis, ut sunt Horstiorum, Sterchenburgiorum, Hardenbroeckiorum, Hindersteiniorum, Oude-Geiniorum, Hemstediorum, &c. Castrum illud aliquoties destructum, & reparatum, tandem ad Renessios pervenit; & ante 40. vel circiter annos emptione ad D. Walterum Crayesteinium, qui domum ibi novam fecit. Feudum est Hollandicum.

l *Hemanos populos juxta Hemi fluv. ripas,*] In quibus uterque pagus Emenesse & Ter-Eme, qui **Eemlanders** vulgo, Hi sese ab Antistitis obedientiâ subtraxerant, & Hollandi Orientales dici volebant, sed magno suo malo, vi tandem ad verum dominum redire sunt coacti.

m *Coëmit municipium cum arce Laghe.*) Castrum *Laghe* pertinebat anno 1342. ad Harmannum de Laghe, cujus filia nupta Elberto Eylio Equiti, qui post 4. annos Episcopo omne territorium cum castro Laghe vendidit 5000. librar. At quia tempore debito hæc pecunia non solvebatur, multa inde damna & incommoda Episcopo provenêre.

n *Stabulum Equorum Episcopi,*) Equites Teutonici sacri olim in agro Trajectensi non procul ab Ecclesia D. Gertrudis Domicilium, in loco, qui *Op-Raven* dicitur habebant; quo ab Hollandis destructo, intra mœnia se receperunt; & hoc stabulum nacti, adjunctis vicinis suâ pecuniâ emptis areis, habitationem satis magnificam, quâ etiam nunc Fruuntur, sibi fecerunt; principibus olim ut & nunc hospitium. Pretium hujus areæ & stabuli (**van onser stallaetse** verba sunt Episcopi) **orlegen inde Sprincwijck**) invenio 300. libb. nigr. Turonensium, quam summam pollicetur Arkelius se impensurum publicæ utilitati. ad emptionem scilicet, novi stabuli, datis fidejussoribus fratre suo Roberto Arkelio, Domino Iacobo de Lichtenberch, Adamo Soudenbalchio, Alfero Lichtenbergio, Henrico de Witte & Tidemanno Scrodekino, ut patet ex literis anno 1346, eam in rem conscriptis, hodieque extantibus, Olim ipsis fratribus Teutonicis data erat facultas ædificandi intra muros juxta cœmiterium D. Nicolai, ut ex diplomate seq. constat.

Henricus D. G. Trajectens. Ecclesiæ Episcopus & G. major ejusdem Ecclesiæ Præpositus, omnibus præsentia visuris salutem in domino. Noverint universi, quod nos Præceptori & fratribus domus Teutonicæ Sanct. Mariæ Trajectens. liberam concessimus facultatem ædificandi infra muros Trajectenses juxta Ecclesiam B. Nicolai, ipsamque Ecclesiam cum suis proventibus in subsidium terræ sanctæ integraliter contulimus eisdem jure perpetuo possidendam, & per ipsorum fratres sacerdotes deserviendam, de quâ singulis annis VI. *libras Trajectensi Præposito majoris Ecclesiæ qui pro tempore fuerit, in perpetuum exhibebunt, salvis juribus synodalibus quæ consueverunt eidem Præposito de ipsâ Ecclesiâ exhiberi. Et ne quis hanc nostram liberam donationem occasione quâcunque valeat infringere, prædictis Præceptori & fratribus præsentem paginam, sigillorum nostrorum munimine dedimus roboratam. Actum anno Domini* M CC, *quinquagesimo, in crastino Beati Andreæ Apostoli.*

p *Oppidum Renenum muro cinxit.*] Illud Godefridus de Renen antistes ante 200. paulò minus annos, summo (ut inquit Bockenbergius) cui præerat, Collegio dederat, ac tum oppidi nomen videtur habuisse. Sive igitur Arkelius primus illud muro cinxit, sive restauravit, munitiorem certè lo-

gum, &

cum, & tutiorem ab hostili vi fecit; situ tamen parùm commodo aut firmo.

p *Motus Trajecti ortus auctoribus Gunterlingis,)* Videntur hæ reliquiæ factionum priorum, quarum in Guidone ante memini; Gunterorum enim familia, à Lichtenbergiis orta, satis tum in urbe potens fuit. De hâc re sic in MS. meo Cod. Becani invenio, Anno 1346. pugnatum est ab Episcopo, una cum Huberto de Culemborg, Rob. de Arckel & Jacobo de Nievelt in foro Palatino, contra Gunterlingos numero treceneos. Meminit horum Sifridus Petri in Appendice ad Bekam. Hæc autem factio hoc antistite urbe pulsa exulare est coacta. Quæ omnia cum in literis ipsius Episcopi clarius exprimantur, eas hic adjunxi.

IAn byder Gn. G. Bisschop t'Utrecht / doen te weten etc. Dat ons aenghebracht hebben Eersame Luden Borgemeesters/ Schepene/ Raedt ende Oudermannen onser Stadt van Utrecht / als dat sy een willecoor hebben inder Stadt boeck ghescheven / die van langer tijt herwarts vaste ende stade gehouden wordt/sprekende als hier na beschreven staet: Waer eenich Borger die brokich ofte misdadich worde weder die stadt/ ende hem die stadt dat aff nemen woude/in wat maniere/dat/dat ware/ende waert dat hy des eenigen croene ofte clage brochte voor ons Heeren ofte voor Jonck-Heeren/ofte voor Vrouwen ofte Jonckvrouwen/ hy / ofte ymant van sire wegen / daer die stadt swaernisse of comen mochte / die sal de stadt dat af doen / buten des stadts coste / of hy sal uyt die stadt een mijle vander stadt wesen/ tot dier tijt toe dat hy de stadt dat af ghedaen heeft / ende daer en teynden sal hy de stadt beteringe doen / totter stadt seggen. Ende want de Borgemeestren/ Schepene/ Raet ende Oudermannen onser Stadt van Utrecht openbaer bevonden hebben / dat Haren Jan van Leeuwenberch / Harman vanden Rijn / Grote Gysen Soon / Jan Vrenweerde / Gysbrecht Haren Jans Soons Sone / Gysbrecht Gunter ende Claes vanden Putte / die stadt van Utrecht in groten swaernisse gebrocht hebben / by haren rade ende toe-doen / overmits ghecroen dat sy den Grave van Hollant eruendē over de stadt Utrecht/alsoe dat hy sinen evelen moede ende toorne wierp op de stadt Utrecht / ende hise swaerlicken besat ende beoorlochde/ ende noch hudens dage noch niet versoent en is / Waeromme wy met hen in een gedragen zijn/ alse om onse stadt ende die gemeene Borgers van Utrecht ten besten in ruste te houden / dat Haren Jan van Leuwenberch/ Harman vanden Rijn / Jan upten Weerde / Gysbert Haren Jansz. / Gysbert Gunter ende Claes vanden Putte voornoemde binnen Utrecht niet comen en sullen / tot die tijt toe/ dat sy desen laste/ ende desen grooten onraet / daer sy ons ende onse Stadt in ghebracht hebben afgedaen ende gebetert hebben / alsoo ons Stadt bouck hout / Voort setten wy de voornoemde uyt hare Borgerschap/ ende uyt alle hare privilegien / Rechten ende Vryheydt die sy t'Utrecht hadden ghelijck andere onse Borgeren/ t'hent ter tijt / dat sy desen laste ende onraet of gedaen hebben den voorsz. / Voort want sy voormael gesworen hebben onser stadt van Utrecht/ende den gemeenen gilde haer beste te doen/ ende haer quaetste te helpen weren/ daer sy hem niet in verwaert en hebben als sy schuldich waren te doen/so zijn wy met onse Stadt van Utrecht in een ghedraghen; ware eenich man die se voorstonde mit woorden ofte mit wercken / waer by men dese saecke aen dese voornoemde Luden niet rechten en souden als voorschreven staet / datmen ter waerheydt vonde die woonachtich waren binnen Utrecht / die en souden binnen der Stadt voornoemt niet comen moghen / noch binnen een myle na der Stadt / ter tijdt toe dat hy ons ende onse Stadt ghebetert hadde dats ons ghenoechde. Voort/ want Aernt vanden Vrene / Jan vander Strijpe/ende Machelem sijnen broeder Harmans kinderen vander Strijpe/onser Stadts Borgers waren van Utrecht / eñ onse quaetste gedaen hebben / so ontsegghen wy hem onser Borgerschap t'Utrecht/ende alle privilegien/recht ende vryheydt die onse Borgeren t'Utrecht te hebben pleghen. Ende om dat wy alle dese voornoemde poincten mit onser Stadt, van Utrecht eendrachtelicken overdragen zijn vaste ende stade te houden / soo ghelooven wy hem dese voorsz. poincten niet te verbreecken / noch daer van geene ghelijckenisse/ noch soene aen te gaen/noch daer toe anders yet te doen / ten sy by de Stats Rade goetduncken eñ consent. In Oorconde aller deser dingen/ soo hebben wy desen brief besegelt mit onsen segel. Gegeven t'Utrecht in't Jaer ons H. 1346, des maendaechs na S. Pontiaens dach.

Suspensis

q *Fratrem suum in bello Leodiensi occisum*,] Quis hic fratrum Episcopi fuerit nondum mihi liquet. Iohannes enim major natu ante patrem Dordrechti in concursu equestri occubuit; nisi ex iis quæ sequuntur, conjicere Robertum, quem ditioni suæ vicarium constituerat, denotari.

r *Suspensis insignibus illius*,] Novus is tum videtur mos suspendendi insignia, cujus vix apud probatum auctorem antiquiorem mentionem fieri vidi. Hoc verò in loco post ipse antistes, licet ad Leodicensem translatus esset episcopatum, sepulturam sibi elegit.

f *Recessit Turonis*.] MS. Cod. Lappii Turones vel Turonas non habet: sed Annales populares, Suffridus Petri in Appendice ad Bekam & alii nostrorum scriptorum, Ie cum exprimunt, qui est in Galliis nobilis urbs Archiepiscopatu & Consessu Iuridico celebris, vide Andream Quercetanum libro 1 cap. 122. de antiq. & memor. urbium Franciæ.

t *D. Zuederus Uterlos*,] Zuederus Uterloe ex Trans-Isselanis oriundus postea Martinini templi & collegii Præpositus summoperè ad præsulatum Tr. aspiravit, sed non pervenit. Fratrem habuit Yvonem cui Arkelius custodiam arcis Vollenho commisit, ut ex literis anno Christi 1349 dictis. Ipsius autem Zuederi Epitaphium extat in æde summa his verbis lapidi insculptum: OB. VENERABIL. DOMINUS PRÆPOSITUS TRAIECT. ET ARCHIDIAC. SUEDERUS UTERLOE, ANNO MCCC.LXXVIII. XXII APRIL. HIC SEPULTUS.

u *Permultis nobilibus qui eum oppugnantibus*,] Horum quidam à Slfrido nominantur, inter quos Lichtenbergii, Ryseburgius & Drielii fuerunt, exercitus Ultrajectensium Duces; ita ut non incruenta fuerit ea victoria Episcopo, Oudewateræ captæ.

x *Plurimis eorum captis*,] Annal. vulgares inter hos referunt Gisbert. Langerakium, Herpertum Lievveldium, & Conradum Oosterhoutium.

y *Designato Vicario*,] Gerardo de Vellio Thesaurario & Vicario suo, quem Præpositum Arnhemiensem fuisse disco ex litteris, in archivis summi coll. Tr. existentibus, Anno 1359. & 1360.

z *A factione eorum qui Cabeliavi*,] De hac Asellorum & Hamatorum factione apud Hollandos, non minùs quam Guibellinorum & Welphorum in Italiâ, exectandâ, Hollandicæ meminerunt historiæ, in quibus hoc Impium filii cum matre bellum plenissimè describitur: quo Lectorem avidum amando, ne instituti mei limites nimium transiisse dicar.

aa *Quæ omnia iidem tyranni fabricaverant*,] Hi petebant ab Episcopo, ut arces & reliqua bona detinerent ad 30. annos: & ipsi annuè 2000. libr. persolverent.

bb *Wrdestain arcem*] Fortè Weerdestein quæ hodie non incognita. Olim peculium Wijckiorum, Zyliorum & Wittiorum à Weresteyn, nunc verò Grauwertiorum.

cc *Ab Ottone præfecto de Isselstain arx Insulæ Castoreæ*,] Otto nunquam præfectus, aut Dominus de Isselstain fuit, sed filius Gueberti de Isselstein *militis*, qui anno 1318. hos filios *suos nominat* D. Ioannem Custodem D. Mariæ, Wilhelmum Can. Trajectensem, D. Arnoldum de Isselstein militem, atque Ottonem & Herbernum. Otto anno 1344. reperitur equestr. dignitatis fuisse vir, cum fratre Arnoldo Domino de Isselstein, veluti literæ sigillo ejus roboratæ confirmant: cui uxor filia Domini de Beverweert, quæ ei castrum Beverweert in dotem attulerat.

dd *Municipium Salsuosi montis post longam obsidionem cepit*,] Causa hujus obsidionis in additionibus MSS. ad Chronicon meum Becani, sic exprimitur: *Eodem anno* [*nempe* 1352,] *Dominus Gisbert. de Abconda emit castrum de Woudenberch erga Dom. Ioh. de Woudenberch, fratrem Domini Huberti Schenck de Culemborch, in prælio Hasselensi à Leodiensibus interfecti. Filius verò D. Iohannis de Woudenberch ex instigatione & subsidio Domini Iohannis de Culemborch quadam nocte infra suburbium latens pontem cum suis exemplo præoccupavit, portam ulteriorem introivit, castrum cepit, custodes effugavit, & firmo munimento cum suis complicibus communivit. Gisbertus verò de Apcoudâ de amissione castri turbatus, & hanc violentiam molestè ferens, conquerebatur tandem violentiam Episcopo, supplicando ut ipse hanc ulcisci vellet injuriam. Episcopus verò cum multis belligeris propterea circumvallavit idem castrum, impugnando turres & mœnia diversis ingeniis, quoadusque castrenses urgente penuriâ victualium in deditionem transirent Episcopi, post 17. septimanas, & ipsum præsidium eidem liberè resignarent, Episcopus verò castrum funditus destruxit.* Hujus etiam rei meminere Chronicon vernaculum & annotata D. Corn: Boothii ex publicis actis.

ee *Arcem quoque Ruvel per præsidem obtinuit*,] In Appendice supra laudatâ, hæc ferè leguntur, Chronica vernacula & scripta, quæ extant caussam, sic exprimunt vernaculo sermone: Voort seyt Wouter van Mynden/ dat mijn H. van Utrecht inder tijdt/ doemen voor Woudenberch lach/ om dienst-maende van huyse ende goede van Ruwiel/ op Wouter van M. ofte op den ghenen die't van rechte doen soude/ des hem daer over niemandt te dienen en quam/ ende het mijn H. van Utrecht alsoo vervolchde/ dat het hem met rechte ane ghewijset werdt/ ende mit rechte in dat huys/ ende inden goede/ eñ in al zijnen toebehoren sat voor zijn eyghen goet/ ende het Wouter ghecocht heeft teghens mijn H. van Utrecht alse sijne brieven houden etc.

ff *Anno 1354. Episcopus Zuederum præfectum in Monsfort*,] Annales vernaculi & appendix MS. ad Bekam annum 1353. habent ubi hæc obsidio, ejusque causa & exitus sic describuntur: *In profesto S. Servatii Episcopus Iohannes cum plerisque belligeris vernaculis circumvallavit Monsforde, secum deferens terribilem machinam cum quâ præfatum oppidum incessanter lacessivit, propterea quia Borchgravius adhærens Domini de Culemburgh, & Vyanen, se opposuerat suo vero Domino. Sed is cautè consultius attendens vires suas contra exercitum magnanimi Antistitis nequaquam posse sufficere, pacem exquisivit, fidelitatem*

tem Episcopo jur. Deit, ac magnum gaeam eidem pro forefacto contulit; & sic Episcopus suis ipsum usque Trajectum recessit. Extant literæ Suederi vernaculo sermone scriptæ quibus promittetur omnem obedientiam Ecclesiæ Traj. anno C. 1353: ut & aliæ oppidi Monfortensis plenæ submissionis aquarum sequitur tenor.

Wy Schoute/Schepene/ende gemene buere van Montfoerde/ ende anders gemeene buere wonende inden kerspel van Montfoerde maken condt allen Luden / dat wy by wille ende goetduncken ons heren Heren Sweders Borchgrave van Montfoerde in een ghedragen zijn met eenen eersamen Vader in Gode onsen rechten Lants-Heere Heren Johan van Arkel Bisschop t'Utrecht / ende hebben hem voer ons ende voer onse nacomelinghen ghehult/gheloeft/ghesekert/ende ghezworen/ ghelovew/zekeren/ ende zweren/ ende wilcozen mede op alle onse goet ende onser nacomelinghen/dat wy legghende hebben binnen den Ghestichts palen van Utrecht / also dat wy onsen Heere den Bisschop voorschreven ende sijnen nacomelinghen Bisschoppen t'Utrecht voertane altoes hout ende ghetrouwe wesen zullen alse goede ghestichts Lude horen rechten Lants-Heer schuldich zijn te wesen/ ende dat wy ende onse nacomelinghe ghetrouwe hulpers zullen wesen des Bisschops van Utrecht die nu is / ende wesen sal inder tijdt teghens allen den ghenen die hem ende sijnen Ghestichte van Utrecht deren of schaden wouden/ ende dat wy hem ende sijnen na-comelingen Bisschoppen t'Utrecht tot alre tijdt alse wijs vermaent warden / des Ghestichts palen tusschen Rode ende Bodegraven zullen helpen houden ende beschermen / nae alle onser macht/ ende zoelen oeck sijne heerlickheydt/ende sijne Gherechten sterken/ sijne panders/ sijne boden/ ende zijns Officiaelen die haer daghe brieve ende banne brieve brenghen / vorderen ende beschermen nae alle onser machte / zoo dat hem gheen arch en gheschie/ ende dat wy ons teghens den Bisschop van Utrecht die is / ende wesen sel inder tijdt / noch tieghens der Stadt van Utrecht nimmermeer verzetten en zoelen/ mer hem altoes te doen in allen zaecken wes wy onsen gherechten Heeren schuldich zijn te doen / ende dat wy nimmermeer daer toe helpen en zullen raeden nochte wisen/ noch daer mede wesen dat hem yemandt hoogher Gherechte onderwijnde tot Montfoerde anders dan die Bisschop van Utrecht sijne Maerschalck of sijne ghewaerden Bode / ende dat wy nimmermeer die Stede van Montfoerde vesten en zullen mit Mueren / mit Graften / noch in gheenre manieren / te sy by wille des Bisschops van Utrecht ende goetduncken zijnre Stadt van Utrecht / ende waer dat zake dat wy of onse nacomelinghen eenich van desen punten verbraken / of niet en voldaden in allen manieren alse voorschreven is / zoo verboerden wy ofte onse nae-comelinghen die dat verbraken alle onse goet dat wy binnen des Ghestichts palen voorschreven legghende hadden/ ende darentends kenden wy ons selven trouweloes ende menedich. In orconde alle deser dinghe hebben wy Schoute/Schepene ende gemeene buere van Montfoerde onsen ghemeenen zeghel aen desen brief ghedaen / ende wy ghemene buere woonende inden kerspel van Montfoerde ghelooven dit voor ons ende onse naecomelinghe vaste ende stade te houden onder den zeghel van Montfoerde voorghenoemt / ende om die meere oorconde ende vestenisse deser dinghe soo hebben wy Schoute/ Schepene ende ghemeene buere van Montfoerde voor-ghenoemt/ ghebeden onsen Heeren den Borch-greve van Montfoerde voor-ghenoemt desen brief mede te bezeghelen mit sijnen zeghel / Ende ick Zweder Borchgrave van Montfoerde voerschreve hebbe door bede wille des Schouten der Schepene ende der meenre buere van Montfoerde voor-ghenoemt mijnen zeghel aen desen brief gedaen tot eenen Orconde. Deser breve sijn twe alleens sprekende / Gegeven in't Jaer ons Heeren duysent dre-hondert dre-ende-vijftich op S. Servaes dach inde Mey.

gg *Ut in eâ civis Trajectensis præficeretur perpetuò,*] Et constat Winsemios, Rinevekios cives Trajectenses huic castro & præfecturæ præfuisse, extantque hujus rei instrumenta.

hh *Arcem verò pacis, sive Vredelands redemit ab Augustâ,*) MS. app. *pro castro Vredelandt ad plenum persolvit Margaretæ Imperatrici, quod ab antecessore suo oppignoratum fuerat, & in suam potestatem recepit pro VII. M. libr., quam pecuniam Florentius de Bockhorst ex parte Imperatricis accepit.*

ii *Ecclesias instaurare, & biblioth. ornam. necessariis cœpit adornare*) De ea re sic Sifridus: *Ecclesias dirutas restauravit, restauratas libris optimis, Calicibus, aliisque pretiosis ornamentis instruxit, pretiosissimam etiam mytram cum baculo pastorali argenteo deaurato propriis expensis fieri fecit.* In MS. meo quædam etiam referuntur de brachio S. Apollinaris ab eo Ravennâ allato.

kk *Erat enim doctus admodum, & volumina ingentia composuit*) Heda infra: *In Gallis bonis literis artibusque quibus pollebat, operam dedit.* Placentius de Episcopis Leodiensibus: *In sacris atque secularibus literis non vulgariter institutus.* Chron. M. Belgicum: *Vir utique doctus scientiis tam spiritualibus, quam secularibus.* De libris verò ab eo compositis nulla extat memoria, nisi ii lateant alicubi & cum tineis pugnent. In libro D. Gisb. Lappii notatum in margine: *Joannes Arkelius jussit conscribi librum Pontificalem, qui continet in se septem libros: 1. De consecratione ministrorum: 2. De Ecclesiis, cæmiteriis, vasis consecratis: 3. De benedictione rerum prophanarum: 4. De cœna Domini: 5. Officium defunctorum, cum Psalterio: 6. Benedictiones per totum annum omnibus Dominicis & festis, per orationes: 7. De Degradationibus.*

ll *Cui ferè omnes nobiles Episcopo fide adstricti adhæserunt*) Hos recenset Sifridus in Appendice ad Chron. Becani, in meâ tamen appendice MS. additur Joannes de Culemborch quondam Woudenbergæ dominus, & pro Johanne Schonouwio, Hubertus legitur.

mm *Occisis circiter octuaginta ex primoribus,*] In supplemento MS. meo: *corruerunt autem in illo certamine lxx. de optimis Bunschotensibus.*

nn *Erat tunc in vico Geino turris fortissima,*) Hanc alii *Snoyen toorn* appellarunt, à Snoyis nempè possessam, horum enim celebris & nobilis hic olim floruit familia, ex quibus Arnoldus cum filio vixit circa annum C. 1288, Johannes 1290, Bernardus miles 1381. Arnoldus Eques cum fratre Theodorico, aliique dicti Snoyi de Oude-Gein, ex Wulvenis oriundi. Hic ante paucos hos annos à loci possessore, Domino Adriano Plosio Amstelio Equite illustri, partim ex veteribus fundamentis, partim noviter jactis erecta est arx Oude-Geina, amœnissimo loco sita.

oo *Oppida Mudam & Wesopam,*] MS. meus supra laudatus: *Anno Domini 1356. post conversionem S. Pauli Episcopus Joannes cum dictis armigeris venit ad oppida Wesp & Muden quæ bellando manu infra trium dierum spatium sibi victoriosè subegit,* Chron. verò dicit quarto die vi expugnata & incensa.

pp *Præfectum Montfortis nepotem suum tunc præsidem,*) Erat is Suederus Ultrajectensis Mareschallus [ut vocant] Castellanus de Montfort, cujus mater filia do. de Ysselstain, hujus extat fidelitatis juramentum anno 1355. Episcopo, Et ditioni Traject. præstitum: quo non obstante, Sleidanum & Diclemium Satrapas cum 40. armatis ad hostes Episcopi properantes captos & sub custodia sua existentes dimisit, & hostibus iisdem se junxit.

qq *Passi sunt & cives Amersfordienses cladem à præfecto opp. Nardeni,*] MS. meus: *Eodem anno (1356) 14 die mens. Martii Dominus Gysbertus de Nyenrode veniens ex Nerden cum multis ac bellicosis vernaculis incendit pagum Zoest, è contra verò Marescalcus Episcopi in Eemlant Otto de Lare coadunatis sibi Amersfordiensibus animosè ipsos aggressus est, & crudele bellum exortum est, in quo primo aggressu Nyenrodius lethaliter sauciatus est, ut inde super cuspides in gesa portaretur, sed postremò Ottone Marescalco cum 36. probatis armigeris necatis Hollandi victores extiterunt.*

rr *Subsecuta pax inter Episcopum & Comitem,*) Conditiones à Sifrido Petri referuntur, ut & in Annal. Vernaculis: Vidi & originales descriptas in quibus Comes profitetur bona de Amstel, Woerden & Cuck ab Antistite clientelari posthac beneficio se possessurum. Item ut Gunterlingi 7. et ules ibidem nominati restituerentur quos etiam inde reliquos sponte Episcopus restituit.

ss *Filia Ducis de Suldeniis,*] De filia Ducis Brigensis scriptores ferè conveniunt, Suidensis nescio an alius præter Hedam meminerit. Videtur autem Bregensis ducatus in Silesiâ situs ad limites Poloniæ & idem dici à Sanmarthanis fratr. Suidenic.

tt *Præsidium quod vocavit Arkelstain,*] In Zallandiâ, inter West-caspel [sic in MS. meo] & Backmer in loco silvestri ædificatis castrum magnum, quod vocavit Arkelstain: alii Bathman & Wegestapel legunt. Superat & hodie in Zallandiâ castrum Arkenstain nec procul inde Bathman, & Welsepe, ut in Provinciæ istius tabulâ videre est.

uu *Erasa est arx Saetrsloo,*] Nunc Saetzvelt dicta, quæ possidetur à Nobili & antiqua familia Redeorum in quâ vixit anno 1260. Bitterus Miles de Rede, cujus literæ & sigillum servantur in Tabulario Equitum Teutonicorum Trajecti. Extat hujus Episcopi tempore facta declaratio H. de Selwart de controversiâ Groning. quæ est talis. Pateat universis quod nos Henricus de Selwart armiger tractatus initos inter ven. viros Decanum & capitulum Ecclesiæ Tr. parte ex unâ & me H. prædictum parte ex altera, super infeudatione Jurisdictionis oppidi de Groningen ad ipsos (ut asserunt) ab antiquo spectantis; quantum per me fieri, bona fide & legaliter persequar infra hinc & festum Pentecostis proximè venturum præstante domino feliciter terminandos. In cujus rei testimonium mei sigilli appensione feci præsentem literam roborari, Datum Trajecti, anno Domini Millesimo ccc quinquagesimo secundo, die quarto mensis Aprilis.

z *Paludem dictam Mastebroeck in Transiselanis aggeribus inclusit,)* In appendice MS. *Anno 1364. x. Februarij tota terra Mastebroeck magnificus Episcopus obtulit B. Martino, cum medietate decimarum; aliam verò med. decim. obtulit capitulo Davent. in honorem B. Lebuini confess.* Tota v. terra est 33. Houvarum. Heda habet jugera perperam ut puto.

yy *Sub quo primum captum Collegium Canon. in Oppido Leidensi,)* Collegium illud Pancratianum, vulgò Hoochlandicum, 24. Canon. erexisse his consentit Guicardin. Vernenburgium hujus successorem anno 1366. schedæ nostræ habent, post biennium quam ad Leodiensem translatus fuisset Ecclesiam Arckelius; quod & Orlerius in Leidensi descriptione; ubi diploma fundat. recitat. asserit.

zz *Instituit & ipse in Oppido Gorcum cum Ottone de Arclo,)* Id factum ut habent schedæ nostræ anno 1378, paulò ante quam moreretur. Appendix ad Bekam MS. *circa hæc tempora (annum scilicet 1378.) fundavit in Gorinchem venerabile collegium &c.* Canonicorum XIII. ex quo prodiit tandem Ioannes de Hare, Gorinchemius, qui Haganæ biblioth. Primus auctor, vide Guicard. Belgium in Gorcom.

aa *Hoc tempore puellus perfectè loquens:]* Ejusmodi prodigia in historiis passim occurrunt, ut de Infante à Sergio PP. interrogato de patre, ex Surio in vitâ Anshelmi: De alio, Abbati Danieli de patre respondente ex Sophronii prato Spir. Adde Gregor. Turon. aliosque.

ββ *(Vulgariter Cormede)* In ipso diplomate, quid hoc sit verbi quodammodo explicatur; occurrit etiam in ejus & anteriorum sæculorum monumentis sæpissimè. In literis Florentii de Batenburch de bonis in Balgoye anno 1247. *in libro Cameræ fol. 25. Nullus servus vel libertus Cerocens. vel Curmedalis in Ecclesiâ nostrâ potest esse Canonicus.* Item in literis Abb. Gerardi S. Pauli Traj. Anno 1422. Gerardi Com. Gelrens. anno 1227, in sententia Walt. de Morsenborch 1349. passim, Arnoldi Abbatis Egm. anno 1230. &c.

Iohannes Quintus Episcopus XLVIII.

ANno itaque lxxv. Iohannes(a) ex Vernenborch surrogatus à Romano Pontifice xlviij. constituitur Episcopus, vir mansuetus, & pacis amator, inveniens juxta ejus animum Episcopatum in oppidis & Arcibus liberum ac ditem. Pasus est tamen sequenti anno magna incommoda à quibusdam Westphalis ex familiâ de (b) Veelen, & de Broickhuysen, qui in Transiselaniis per multos vicos ingentem prædam abegerunt, de quibus tamen præsentaneam sumpsit vindictam non spernendo comitatus equitatu, omnia hostium municipia ferro ignique vastans, & solo adæquans: quos etiam ad condignam compulit satisfactionem. Anno lxvi. obsedit Amersfordiam, eo quod cives illius loci vendicarunt libertatem, coacti parere & pendere quicquid tenebantur. Annò verò lxviii. v. Kal. Novembris, dum Episcopus hybernaret in oppido Ghoer, per insidias hostium, vigilum incuriâ, locum noctu occupantium capitur, trucidatis aliquot ex suis, & magno ære redimitur à nonnullis, quibus Provincię cis-Isulanæ cum arce Vollenhoe ex hoc rursum impignorantur in maximam Ecclesiæ jacturam. Albertus quoque Dux Bavariæ instigatus per quendam Gisbertum Gunter exulem Trajectensem, & ob literas illi exhibitas, vel per ipsum exulem in odium suorum, vel per alium, cui arx (c) Vredelant pridem Comiti Hollandiæ per Iohannem Diestensem impignorata fuerat, civium bona rapi atque distrahi permisit; fuit tamen quæstio intercepta arbitrio Eduardi Ducis Geldriæ, qui filiam Alberti desponsarat, ut pecunia inscripta literæ redimeretur statuto tempore. Iohannes verò Episcopus cùm præfuisset annis septem, morte subitaneâ, vel uti suspicabatur, ex veneno periit, anno M ccc lxxi. ix. Kal. Iulii, absque ulla pompa funebri sepultus in Basilicâ majore.

Veelen & Broickhuysen hostes Episcopi.

Amersfurdienses coguntur ad obedientiam.

Episcopus capitur.

1371. Episcopus moritur.

a *Iohannes ex Vernenborch:* Ex Comitibus scilicet de Vernenburg. Est autem Vernenburg Comitatus inter Aerem & Netam fluviolos situs, ad limites Trevirorum; Castro nobilitatus antiquissimo, quod prius sui juris erat (teste Bertelio) & nulli majori subditum potestati; sed anno C. 1270. Comitibus Luxemburgensibus pro summâ 200. libb. denariorum mutuo datâ feudale effectum est; rem tum gerente Henrico Comite de Virnenburch. De nomine ejus conjecturam vide apud eundem Bertel. in historiâ Luxemb. pag. 108. est hodie Peculium Manderscheidensium Comitum. Fuerat hic 37. Monasteriensium Episcopus, post Adolphum Comitem de Marcâ de quo sic Crantz. in Metrop. lib. 9. c. 45. *Ioannes de Vernenborch qui Adolpho in Ecclesiam Monasteriensem successit, cum vix annum in ea perstitisset mox transfertur ad Ecclesiam Traj.*

b *Ex familia de Veelen & Broickhusen,)* Antiquam & potentem ap. Clivenses familiam invenio Veelensium, ex quâ circa an. 1274. Arnoldus de Veele miles testis adhibitus literis Henrici de Lecka. Nec minus potens & nobilis familia fuit Broeckhusiorum in Gelria etiam non ignota.

Magno ære redimitur,) Lutrum redemptionis fuisse constat 16000. scutorum veterum; redemptionem procurantibus Iacobo de Zoudenbalch, ex familiâ Lichtenbergicâ (indicante

sigillo)

sigillo) Abbate S. Laurentii in Oostbroeck, Gisberto Vianensi, Zwedero Vianensi, Iacobo Zuleno Nieveltio, & Gerardo Vrenckio.

c *Cui arx Vredelant pridem Comiti Holl.*] redemta ea arx ab Augustâ Wilhelmi sorore jam erat per Arckelium, teste hoc nostro auctore supra, sed malitiâ Gunteri exulis eæ literę in manus Alberti pervenerant. Hinc discant tam privati quàm publicæ rei præfecti quam periculosum sit literas obligatorias redemptas conservare velle integras; unde etiam nos inter privatos controversias ortas vidimus inter posteros valde periculosas. Vide quæ hic noster in successore Arnoldo refert, de eadem arce.

Supersunt literæ Verneburgii Episcopi quibus pollicetur se nunquam alienaturum à dominio Traject. castrum Eembrug, nec permissurum ut damnum civitati vel civibus Trajectensibus inde inferatur, quarum cum apud me extet exemplar, ex pervetusto codice descriptum illud operæ precium duxi, hic inserere:

WY Johan van Virnenborch byder genadē Gods Bisschop t'Utrecht/ maken cond allen Luyden/dat wy in tegenwordichheydt onser Ecclesien eñ des Raets van onse Stadt Utrecht geloooft eñ gesworen hebben dat wy dat huus t'Embrug ende sulck goet als daer toebehoort nimmermeer versetten noch versellen en sullen noch yemant verlijen noch verlenen of in eeniger manieren den gestichte van Utrecht onfferren en sullen/ eñ wy oeck onse stadt van Utrecht/ eñ onse gestichte voorsz. ofte ymandt daer mede oorlogen en sullen/ noch gehengen naer onse machte sonder arrheyt datse ymant daer mede oorlogen/ wy en haddent eerst vervolghet in allen manieren alse den open brief inhoudt die Bisschop Johan van Arckel onse voor-vader onser stadt van Utrecht daer op gegeven heeft/ In orconde dit besegelt mit onsen segel/ Gegeven in't jaer ons Heeren M CCC lxiiij. des donredags na Sint Martins dach inden Winter.

Hisce junguntur aliæ quibus privilegia ipsis civibus confirmantur.

ALlen etc. Doen wy Johan van Virnenborch byder genaden Gods ende des stoels van Romen Bisschop t'Utrecht te weten/ dat wy onsen lieven borgeren ende de stadt van Utrecht alle hore privilegien/ rechten/ vryheden/ wilkoren eñ koeren die sy hebben/ ofte vercregen hebben van Keyseren/ van Roomsche Coningen ende van Bisschoppen t'Utrecht onsen voor-vaderen soe wie zy gheweest zijn/ende alle hore oude hercomen die zy van onse voor-vaderen tijden ende hore oude tijden haer gebrocht hebben tot desen dage toe/ confirmeren/ vast ende stade beloven te houden/ sonder enich wederwoerde ofte wercken/ mit goeden trouwen/ in orconde des briefs besegelt mit onsen zeghel/ Gegeven in't jaer ons Heeren M CCC lxiiij. op onser Vrouwen dach Nativitas. Ejusdem ferè tenoris aliorum Episcoporum extant literę mutatis mutandis.

Arnoldus Secundus Episcopus XLIX.

SEde jam vacante, pars elegit (a) Zuederum Wterloo majorem Præpositum, virum illiteratum, incultis moribus, Religionis ac disciplinæ Ecclesiasticæ penitus ignarum, cui & Capitulum Daventricum adhæsit. Sed major pars & sanior ipsum respuebat. Unde Urbanus Papa constituit Arnoldum Principem (b) ex stirpe clarâ de Horn, tunc in curia præsentem. Qui receptus (b 2) pridie Kal. Octobris xlix. constituitur Episcopus, vir literatus, formâ egregius, comis atque affabilis, non detrectans arma. Hic debita ex captivitate prædecessoris contracta, persolvit, arcem Vredelant principi Apcoudio commisit eâ conditione, ut in fide Trajectensium conservaret, nec ullum ex ipsa aliquo colore injuriari permitteret, pactis (c) parum servatis. Hic mortuo Reinaldo Duce Gelriæ absque prole, (d) assumpsit sociale bellum pro seniore sorore Renaldi, quæ Comiti Clivensi nupserat, contra Wilhelmum Ducem Iuliæ ex juniore sorore natum: fuit bellum atrox & diuturnum, in quo idem Episcopus magno discrimine se suosque immiscuit, vix evadens manus hostium, nisi sui apud Tielam suppetias venissent. Fuit etiam bellum minus necessarium pro Episcopatu. Nam territorium Trajectense incendio & rapinis datum, nullum sensit commodum. Anno verò M ccc lxxiii. Traject. duxêre altam fossam, à Nieuvaert ad Groterwade, & locarunt (e) ad ripam Leccæ fluvii cataractas, sive (f) repagula bina lignea, quo aquas faciliùs aut excluderent, aut intromitterent, 1373.

Episcopus bello se immiscens non necessario, vix hostium manus evadit.

De Vaart hodie.

ubi &

ubi & arcem præmunitam condidêre, quam Gildenburch nominarunt à collegiis artificum sic dictam in vico Vreeswick, ne illæ per hostes aliquando destruerentur: Concitantibus ex hoc ipsis adversum se Gisbertum Vianensem atque Dordracenses, qui in odium & servitutem ipsorum id factum suspicabantur: atque Albertum Ducem Bavariæ, & Comitem Hollandiæ commoverunt adversum Trajectenses, cum quibus ortâ discordiâ super redemptione arcis Pacis sive Vredelant. Quia Comes plus exigebat, quàm conventum fuit. Arx Coronæ, quam Cronenburch dicunt, à Trajectensibus capitur & destruitur. Oppidum Insula sive Woerden à Trajectensibus frustra appetitur, adustis suburbiis: oppida Muden, Wesop, & multi vici coacta tributum ingens solvere, loco pecuniæ à Trajectensibus per Comitem extortæ. A quibus tum Zwederus Præfectus in Gaesbeeck ad Comitem deficiens, contra jusjurandum bellum indixit. Arx quoque Gildenburch à Comite obsessa tandem deditur, rursumque à Trajectensibus recuperatur, semper audacissimè oppugnata, & rursum ab præsidiariis validè defensa, factæque per Trajectenses multæ incursiones in Hollandiam, multæque hinc inde prædæ: tandem omnis dissensio composita ea conditione, ut Vreeswick cum assertione (g) Episcopi, & septem stolarum cederet Episcopatui. Anno verò M. ccc. lxxiv. facta est ingens inundatio aquarum, quæ oppida ac vicos plures subruebat, sæviens per quadrimestre, ita ut per agros ac prædia navigio undique progrederetur, interruptus postea est agger fluminis Leccæ, qui multo majore incommodo Hollandiam afflixit. Arnoldus itaque defuncto anno M. ccc. lxxvii. Iohanne de Arckel apud Leodium, cùm arcem de Puttenstain, Campensibus infestam, cui Herbernus præerat, solo æquasset, aliam verò in Territorio Trajectensi Loenresloet ad (h) deditionem coegisset, transfertur ab Urbano Sexto, cùm sedisset septem annis Trajecti (ipsis Leodiens. postulantibus) ad Ecclesiam Leodiensem.

Nullum malum solum, sed aliud ex alio pullulat.

1374. *Inundatio agris damnosa.*

Leodii Iohannes de Arkel moritur 1378. *in ejus locum transfertur Arnoldus Episcopus Trajectensis*

a *Pars elegit Zuederum Vterloo,*) De hac electione, & quâ ambitione ad illam progressus fuerit Zuederus, extant ap. me acta satis prolixa ex authenticis descripta, ex quibus patet, quâ viâ etiam olim grassarentur ad dignitates ecclesiarum. Chron. M. Belg. nepotem Giselb. de Vianen dicit.

b *Arnoldum Principem ex stirpe clarâ de Horn.*) Filium Wilhelmi domini de Hoorn cujus hic apposui stemmatis partem ex veris monumentis à nobili & diligenti eâ in re viro Carolo Rietwyckio, collectam:

Gerardus dominus de Horne, & Altena, post mortem fratris Wilhelmi: cujus uxor Ioanna de Gaesbeeck, ex familiâ principum Lovaniens.	Wilhelmus dominus de Horne Altena, Gaesbeeck, Herstal, Heze, Leende, Loen, Wadert. Prima illi uxor Oda F. Nicol. domini de Puttē & Stryen. Secunda Ermgardis, vel ut habetur in Chron. Cliwensibus *Gerardi* à Schuren, Elisab. F. Theodorici Cl. Com.	Ex priore conjugio. Gerardus de Horne &c. *deest*. Ioanna ux. Gisberti Abcoudii. Oda ux. Iohannis Polani. Beatrix Audegemii priorissa. Berta Vestalis Reinsburg. 1363.	
		Ex posteriore. Wilhelmus d. de Horne & Herstal cui ux. Elisabetha Arculea.	Wilhelmus dominus de Horne &c. Theod. Episc. Osnaburg.
		Theodor. dom. de Parwis. Theod. Loevius d. de Moncornet, Heze, Bancigny. Arnoldus de Horne Episcop. Traj. post Leod. 1389. x. Mart. mortuus	
	Otto Classis Francitanæ præfectus temp. Phil. Valesii.		
	Beatrix de Horne.	Elisabena ux. Henr. Diestii Burcgr. Antwerp.	

b 2 *Arcem Vredelant Principi de Abcoude commisit,*) En iterum principes vocat minoris conditionis proceres, & nimis vile hoc nomen habet. De hac commissione extant monumenta, apud me conservata.

b 3 *Qui receptus pridie Kal. Octobr.*) In vetusto Cod. MS. ita scriptum invenio: *Profesto Michaelis, qui dies erat Dominicus anni C. 1371. ingressus dominus noster Traject. civitatem, præstans ante omnia in Basilicâ ipsius civitatis juramentum, se nempe conservaturum fideliter civium jura, statuta, leges, libertates, privilegia*: idque factum prius quàm ad templum primarium procederet, vel Ecclesiam solito more juraret. Præsentibus ibidem Coss. novi consilii Harmanno Lochorstio & Wilhelmo de Angeren: Senatoribus coll. artif. (quos **overste Oudermans** appellant) Iohanne Koecke, Harmanno Passaerts: Coss. verò veteris consilii: Godescalco Vrencke & Frederico Bole: Senatorib. Coll. artif. Woltero de Coelenberch, Wilhelmo Hugonis filio. Diploma etiam ipsis confirmatorium ex consuetudine antecessorum suorum (quod & sequentes Antistites secuti sunt) expediri fecit paulò post, die Martis, post festum D. Matthei, eâdem ferè formulâ quâ supra præcedentis Episcopi expressum est.

Postea

c *Pactis parum servatis.*] Sugillatur hic fides Abcaudii, quasi malè servata; nec mirum, quum & majorum gentium principes eo tempore fidei parum tenaces erant, ut ex pactis, promissisque initis, ruptisque satis superque patere posset, si in eâ re demonstrandâ quis operam suam collocare vellet.

d *Assumpsit sociale bellum pro seniore sorore Renaldi,*] Quattuor fuêre filiæ Reinoldo, qui primus Gelriæ Dux à Lud. Bavaro Imp. creatus anno 1339. videlicet Margareta, Mechtildis, Maria, & Isabella, quorum tertia Maria nupta Guilielmo Iuliacensi primo Duci, cujus filius Wilhelmus post mortem Reinoldi & Eduardi patruorum Gelriæ Dux est factus.

e *Locarunt ad ripam Leccæ fl. cataractas,*] Hinc nempe ex Lecka deductus fluviolus, qui per urbem Trajectensem in Vechtam fluit; & magno civibus usui ac commodo fuit; quare muniendum locum putarunt cives, licet ægre id ferentibus vicinis.

f *Repagula bina lignea)* Quibus intra sæculum tertiam adstrui catharactam Magistratus curavit, ad inventum insignis Architecti Wilhelmi ab Ora Zwederi Wavereni filii, quæ magis Leccam versus prominet, securioremque navibus dat transitum.

g *Assertione Episcopi & septem stolarum,*] Hunc morem Episcopis ex privilegio principum competiisse constat, eumque confirmat in diplomate, supra in Ioanne Arculeo posito, expressis verbis Carolus quartus Imp, & hoc ritu obtinuit Fredericus de Blanckenhem oppidum Hagenstein; cujus rei instrumentum adhuc habetur in archivis Collegiorum amplissimum.

h *Loenresloot ad deditionem coegisset,*] Cum enim Splinterus de Loenresloot equestri ordine & familiæ antiquitate elatus multa superbè & violenter in principe suum & vicinos perpetrasset, tandem armata manu compulsus est Antistiti se & sua submittere, & post interventu Hornensis ad Leodiensem cathedram tum assumpti, certis conditionibus pacem cum Florentio inire compulsus, ut nempe vi ablata, restitueret & arx ejus Londersloti Episcopis semper in posterum pateret cujus rei instrumentum apud me descriptum extat in quo singula amplissime describuntur anno 1386.

Florentius Episcopus L.

SUrrogato (a) apud Trajectum in ejus loco Florentio de Wevelichoven, accito à civitate Monasterio, cui (b) tamen Præfecti arcium atque oppidorum primâ fronte non obtemperavêre, cum Arnoldo adhuc astringerentur fide; qui vel Episcopatum sibi commendari posse sperabat, saltem voluit extorquere proventus omnes anni unius; donec Florentius post annum ferè impeditus, auxilio Ottonis de Arclo, atque Præfecti de Isselstam introduceretur mense Novembri, anno lxxix, & quinquagesimus constitueretur Episcopus, vir omnium probitate conspicuus, prudentiâ, fortitudine animi ac literis juxta præditus, qui Episcopatum per prædecessorem ob Gelrium, Hollandicumque bellum rursum oneratum debito levavit, arces munitissimas in Transiselanis Eerden post longam obsidionem permissâ defensoribus vitâ confregit, partim ferro; partimque igni: ardebat enim mense continuo. Item eos ip (c) Molen atque Laghe edomans undique, ut qui agerent latrocinia. Sensit interim adversitatem: Nam orto schismate propter Urbanum Romæ, & Clementem Avinione electum, cui solus Francorum Rex adhærebat, (d) Renaldus frater Præfecti in Vianen ab hoc Clemente Episcopatum impetravit, cui & frater clam adhæsit, possidens arcem Goy. Episcopus vero detectâ fraude, quamvis grandævus obsessâ arce coegit utrumque in fidem suam jurare, atque etiam Urbani Papæ. Fecit & exhumari ossa cujusdam hæretici (e) Matthæi Lollaert, atque ante atrium Pontificale comburi, cineresque in fossas urbis dispergi. Gisbertum (f) Principem Abcoudæ, nec non (g) Henricum Præfectum Montisfortis, supremam Iurisdictionem vendicantes, quas nunquam habuêre, decimasque Ecclesiarum ac civium possessiones usurpantes: Illum sententiâ Iudicum, hunc longâ obsidione, atque interventu Arnoldi Episcopi Leodiensis, coegit hujusmodi actiones abdicare, ita ut Episcopus censeatur supremus Dominus omnium Præfecturarum ac Dominiorum (h) Provinciæ Trajectensis: (h) præter ea quæ sunt sub Ditione Ecclesiæ sancti Ioannis. (i) Splinterus quoque de Loenresloot pro commissis gravi aere plexus, factâ restitutione eorum, quæ diripuerat, in gratiam receptus est, ita ut omnium horum præsidia Episcopo semper manerent, ac aperta essent. Et pro veriore judicio quidam Iohannes Bommelanus, qui quendam Arnoldum Scharmer occiderat, à Præfecto Episcopi captus in Monteforti, Trajectum ducitur, ibique decollatur.

Circa hæc (k) tempora, scilicet anno M ccc xc i i, cœptum Monasterium Carthusiensium in suburbio Trajectensi. Arx (l) Horresta impignorata recuperatur ab Episcopo. Et quidam (m) ex professione Divi Francisci sese pro Sacerdote & Episcopo gerens, & in suffraganeum Episcopi Florentii assumptus, cum aliquandiu sacra omnia peregisset, inventus falso charactere atque literis usus, destituitur, & ferventibus aquis immergendus adjudicatur. Impositus

Florentius succedit Arnoldo Episcopo Traject. anno Chr. 1379.

Scisma Romanæ Ecclesiæ.

Episcopus supremus Dominus omnium Præfecturarum.

Exemplum Iurisdictionis supremæ.

Falsus clericus punitur gladio.

re, creare seu instituere Judices, Balivos, Officiales seu Iustitiarios sæculares, Barones, Milites seu Clientes, unum vel plures, ipsosque destituere, & alios vel alium de novo instituere, creare & ordinare, sicut ipsis Decano & Capitulo conveniens visum fuerit vel oporeunum: qui adversus invasores, perturbatores, oppressores & molestatores jurium prædictorum, rerum mobilium & immobilium ecclesiæ Trajectensis prædictæ, & Capituli & singularum personarum & beneficiatorum ejusdem, nec non adversus occupatores & frivolos detentores, redituum, fructuum, proventuum, decimarum & censuum suorum ubicunque consistentium, prætextu dignitatum, Officiorum, præbendarum & beneficiorum suorum, in dictâ Ecclesiâ consistentium, quocunque censeantur nomine, ad eos de jure seu de consuetudine quomodolibet pertinentium, per modum citationis, expandationis, arrestationis, & alias prout visum fuerit, faciant, reddant, & exhibeant, seu faciat, reddat & exhibeat, plenissimam justitiam juxta & secundum congrua & ordinaria, seu extraordinaria fori sæcularis auxilia, quibus cæteri sæculares in similibus casibus pro suis consequendis juribus potiuntur, ipsisque judicibus, Ballivis, Officialibus seu justitiariis sæcularibus, ut præmittitur instituendi, præmissa faciendi, damus præsentibus, de plenitudine Regiæ Romanæ potestatis, plenam & liberam facultatem & auctoritatem. Item cupientes ut Decanus, Capitulum, Canonici & beneficiati prædictæ Ecclesiæ juxta Ecclesiasticas libertates quoad temporalia judicia illæsi permaneant, & defensi; statuimus, concedimus & ordinamus, ut super quibuscunque querelis, quæstionibus, & causis etiam sæcularibus motis seu movendis per quoscunque seu quæcunque contra Ecclesiam, Capitulum, & singulares personas prædictas, eorumque beneficia, fructus, reditus, libertates & jura, quæcunque moveri, tractari, agitari, ventilari, finiri atque terminari debeant, coram eorundem Ecclesiæ, Capituli, & personarum spirituali judice competente, & super hoc in foro temporali seu vetito, aut sæculari nullatenus molestari: Immò per præsentes quibuscunque nostris, & Imperii sacri fidelibus, & aliorum quorumcunque sæcularibus, & temporalibus Iustitiariis, & Judicibus specialiter inhibemus, ne de hujusmodi causis, quæstionibus & querelis se quomodolibet impediant, seu contra præmissa quicquam attentare præsumant. Deinceps auditis incommodis, expensis & laboribus gravissimis, quibus Ecclesia, Capitulum, & personæ prædictæ fluctuare noscuntur, pro se suisque beneficiis, ac suorum, & eorundem beneficiorum fructibus, bonis, juribus, & libertatibus pacificè conservan-

2. Ecclesiastica persona ad forum Ecclesiasticum vocanda, & non alio.

3. Capitulum & ejus personæ procuratorem dare possunt.

dis; ea-

c *Item eas in Molen atque Leghe edomans,*) Bockenb. *Anno (inquit) 1380. Castella Aerdene, Azoelene, Lagene incendit.* Azoelen etiam habet Chron. vulg. non Molen.

d *Reinaldus frater præfectus in Vianen,*) Hic Reinaldus fuit sacris initiatus, & frater Giselberti Vianensium Domini. Hæc eadem referuntur à Bockenbergio & Sifrido: Meminêre etiam hujus Reinaldi Huterus in Geneal. Chronicon M. Belgicum, Gerbrandus & alii; ycl[illegible] in catalogo episcoporum non refertur.

e *Fecit & exhumari ossa cujusdam hæretici M. Lollart,*) Lollardi hæretici emerserunt circa tempora Car. 4. Imp. & Innocentii 6. P. R. anno 1360, de quibus vide Gabrielem Prateolum in libris de vitis omnium hæreticorum, Walsingam in Ypodigmate Neustriæ pag: 558. & alios. Mos vero iste igne hereticos puniendi invaluit paulatim quando pontifices Rom. tyrannidem in Ecclesiam promoverent, cum primum exulio, aliisque lenioribus pœnis afficerentur. Inter prima ejus crudelitatis exempla habetur illud ap: Sulp. Severum lib. 2. Sacræ hist. ad finem de Laroniano, & Euchrocia, improbante D. Martino, vide Sigonii Commentarium

f *Gisbertum Princ. de Abcoude,*) Hic cum gladio quendam confecisset, & propterea rationem reddere ejus facti juberetur: asseruit se id tanquam Antistitis Mareschalcum fecisse, nec sibi præter infimam Jurisd. quicquam juris competere.

g *Henricum præfectum Monsfortis,*) Burchgravii titulum non domini sumere, & infimam jurisdictionem exercere non supremam erat jussus. Videndæ reconciliationis leges interventu Arnoldi Hornensis tum Episcopi Leodicensis avunculi Odæ Polanæ conjugis ejus ipsi concessæ, quibus adde quæ Snoyus histor. lib. 9. scripta reliquit.

h *Dominiorumque Provinciæ Trajectensis*). At vero in Urbe Trajectensi Episcopo nulla potestas nisi creandi prætorum: ut supra retuli.

i *Splinterus quoque de Loenresloot,*) Hic Giselberti filius ex nobili & antiqua familia uxorem duxerat Elisabetham Zutenam Anholtiam, quæ ipsi filiam peperit Isabellam hæredem nuptam D. Wilhelmo Isendornio Equiti, in cujus familiam bona de Loenresloot illa transtulit, quæ tandem ad Mindenos ex Amstelia familia reliquos pervenerunt, & nunc quoque possidentur. Splinterus vero hic equestri dignitate præcellens elati animi vir suo arbitratu multa gerens, ac quo jure, quave injuria parum solicitus, etiam Antistitis & Vicinorum bona diripiens eo pervenerat, ut armis cogeretur majores agnoscere, vi ablata restituere, seque intra limites potestatis continere juxta leges illi à Pontifice præscriptas, quas ob prolixitatem hic omittendas censui.

k *Anno 1392. Coptum monasterium Carthusiensium,*] à Swedero Domino de Gaesbeeck, Putten & Strijen liberaliterque ab eodem & Fratre ejus Wilhelmo Domino de Abcoude dotatur, consilio Tidemanni Grauwert ejusdem monasterii præfecti.

l *Arx Horst impignorata,*) Nempe Gisberto Vianio, qui eidem præfecerat Masium Mulardum, qua vero occasione Episcopus Castellanum coegerit arcem reddere, tradunt annales vulgares. Fuit autem hæc arx Horst superior in agro oppidi Renensis.

m *Et quidam ex professione D. Francisci,*) Huic nomen fuit M. Iacobus de Iulia, ut Chron. magn. Belgicum: Snoyus fratrem Iacobum de Iuliaco Ord. minorum vocat & historiam satis prolixe, omnemque depositionis, vel degradationis ordinem exponit. Meminêre quoque hujus Barlandus, Gouthovius & Suffridus, Sepulturam vero obtinuit non ad D. Iacobum (ut vult Snoyus) sed in cœmiterio Iacobitarum sive Dominicanorum.

n *Anno demum 1394. prid. non. April.*) Chron. vulgare Anno 1393. obiisse vult ut & Bockenbergius & ferè reliqui scriptores.

o *Cum præfuisset annis XVI. & semis,*) Nec hic conveniunt scriptores: Chronica Magnum Belg. & vulgare atque etiam Snoyus 13. annos ½, menses ei tribuunt: quibus Bockenbergius mensem addit: Sifridus Petri 13. tantum Noviomagus 14. Episcopatum gubernasse eum annis volunt, ego Snoyo ac Chronicis accederem.

p *Advenêre amici & sanguine juncti,*) Hæc eadem referunt Annales vulgares, Chronicon Belgicum Mag. Snoyus in hist. Holl. lib. 9. Simile quid de Pontifice quodam R. tradunt historiæ.

q *Innatæ devotionis insignibus.*] In MSS. nonnullis *immotæ* reperi.

r *Romani vero VI.*) Rex enim Romanorum ab Electoribus procurante Patre Car. IV. Imp. appellatus est pridie Id. Iunii anno C. 1367.

Sub hoc Episcopo facta est translatio Iurisdictionis & decimarum in Herberts-coop Decano & Capitulo Collegii Martiniani, cum consensu ejusdem, ut sequenti instrumento probatur:

FLorentius de Wevelichoven *Dei & Apostolicæ sedis gratiâ Episcopus Trajectensis; Universis Christi fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint salutem in omnium Salvatore. Ne ea quæ geruntur in tempore successu temporis in oblivionem deveniant, expedit ea per scripturam authenticam deduci ad notitiam futurorum. Quapropter no-*

risdictionem, decimas & census ob remedium animæ nostræ & præsentium nostrorum, in Ecclesiam nostram Traject. transtulimus & transferimus in his scriptis per annuli nostri traditionem cum omnibus juribus & pertinentiis suis perpetuò à Decano & Capitulo d. Ecclesiæ nostræ Traj. in augmentum præbendarum suarum, possidenda, per hoc jurisdictionem, decimas & census à laicis ab olim possessos ad jus & proprietatem Ecclesiæ revocantem. In quorum testimonium præsentes literas sigilli nostri fecimus appensione muniri. Datum & actum Trajecti, anno domini 1386. mensis Ianuarii die 19.

Similes ferè de his bonis extant literę Frederici de Blanckenhem anno 1404. & cum controversia inter Proeisium & capitulum Traj. de his esset exorta, compromiserant in Episcopum & Magistratum Traject: quorum extat sententia arbitralis, qua Bernardo Procysio abjudicantur prædictæ decimæ & Jurisd. pro 6500. scutis veteribus 42. Placc. à Capitulo Traject. ipsi numerandis, reservato eidem Bernardo omni jure quod habet ad rubras decimas ultra Bisschops Weteringe & ad 5. campos quos colebat Henricus de Bilte.

Fredericus Episcopus LI.

Funere itaque Florentii Episcopi solenni pompâ delato Trajectum, atque humato XVIII. die sequente Albertus Dux Bavariæ, Comes Hollandiæ, item Wilhelmus Dux Gelriæ accessere Trajectum, uterque ad hoc tendens, ut pro voto eligeretur Episcopus. Cumque ille Rogerium quendam de Bronchorst, & hic Fredericum de Blanckenhem Episcopum Argentinens. civitatis, dispare sententiâ commendarent, quamvis Wilhelmus Dux Alberti filiam duxisset uxorem, Capitulum ex hoc frustrà (a) auxilium rogavit utrumque, ut in unum convenirent: sic processum ad suffragia, uterque commendatus sub contentione eligitur. Verùm Fredericus longe majoribus votis, quem idcirco (b) Bonifacius Pontifex Rom. accepto geminæ electionis decreto, rejecto Rogerio, Ecclesiæ præfecit (c) tanquam aptiorem. Confirmatus itaque Fredericus, illicò concepit in animo accedere Trajectum, quo venit ipso die, dicato Martino patrono, comitatus Wilhelmo Duce Iuliaceno, plurimisque aliis Illustribus & Nobilibus cum magno plausu cleri ac populi exceptus, cepitque de securitate Reipublicæ secum cogitare & recuperare loca, si quæ adhuc essent alienata. Intelligens itaque damna & injurias, per quendam Bitterum de (d) Campo furioso (Raesveldt vocant) ac suis locis citra Isulam illatas, tam sub prædecessore suo, quàm etiam post illius obitum, impunè indies magis ac magis grassarentur, coadunato equitatu ac peditatu non sperͤnendo, anno M CCC XCIV. mense Augusto potenter intrat provinciam olim Westphalorum, sive verius Occidentalium (e) Flavorum, unde Longobardos prodiisse volunt, quorum Reges sese Flavios idcircò prænominavere, modo Episcopo Monasteriensi subjectam, in parte, ubi illi de Campo furioso residebant, quorum ditiones prædationibus & incendiis etiam citra Lippiam fluvium penitus reddidit desolatas. Ita ut longo tempore vestigia extarent paucis arcibus munitis demptis. Reversus ad sua spoliis opimis exercitu onusto. Arcem præterea cum municipio Coevordia Trentanorum præsidium, pro modico ære dudum impignoratum, & per plerosque prædecessores repetitum, perscrutatis archivis, & invento pacti chirographo, cùm Præfectus illius oblatum atque mutuatum accipere recusaret, collectis viribus post longam obsidionem M CCC XCV. anno ad deditionem compulit, Duce Gelriæ ab aliis potentibus, & amicis Præfecti in subsidium solicitato frustra comminante. Quem Trajectani atque Amersfordiani terruerant, ne pedem moveret, quo (f) medio provincia Trentanorum Ecclesiæ restituta est. Anno eodem Wilhelmo Comiti Hollandiæ assidenti mensę Regis Franciæ, fecialis (quem Heraldum vocant) laceravit mantile sibi antepositum, objiciens indignum fore, quod aliquis interesset mensæ Regię carens insignibus armorum, innuens insignia ipsius Wilhelmi apud Frisios Orientales amissa. Comes itaque erubescens, exsurrexit, & concessit in Hannoniam, ac dirigit Comitem Nivernensem internuncium ad Albertum Ducem patrem agentem in Hollandiâ, alioquin sibi offensam instigatione pravorum, & ob factiones, quæ tunc efferbuerant, denuncians opprobria sibi illata.

Bitterus à Raesveldt.

Coevordia & Trentani Episcopo redditi 1395.

Occasio belli in Frisios ab Alberto Bavaro suscepti.

bi illata. Dux itaque in Iram commotus, accivit Wilhelmum filium, ignoscens illi quicquid in patrem commisisse potuerat. Et anno sequenti XCVI. adunans (g) ingentem exercitum nobilium equitum atque peditum, inter quos erat natu senior Wilhelmus (h) Comes Frisiæ Orientalis, atque junior Albertus Dux Bavariæ cum Comitibus de Salms, de Sein, de Heinsberch, & Domino de Parwjs ex suis. Ex Francis autem Comites sancti Pauli, Namurcensis, Præfectus de Meaulx, & primogenitus Regis (i) Carolus de Alboret: ex Anglis item Comes (k) de Stalgies, & Præfectus Cornugaliæ cum multis aliis, quos omnes cum classe mille quadringentorum velorum traduxit ad portum Cuneræ, ubi Frisios qui Stellingi dicuntur intrepidè occurrentes straverunt, ex quibus interiêre supra mille ducentos. Post biduum misit partem exercitus versus Lavicanos, qui potentes obviantes impediverunt, ne exercitus Alberti in terram descendere auderent, sed captis Frisiorum navibus, retrocessere, & paulo post Albertus Dux rediit in Hollandiam, dissolvens cum gratiarum actione omnem auxiliariorum comitatum. Eodem anno Iohannes Præfectus arcis Saxi Rhenani, Rynenstein vocant, coadunatâ manu validâ ex Brabantiâ, Leodio atque Gelriâ intrat arcem suam præfatam sitam in (l) territorio oppidi Vianensis, indicens Præfecto illius bellum, quo intellecto Trajectani miserunt subsidia in Vianen, quæ in itinere passa fuerunt insultum ab ipso Iohanne, qui tamen factâ hinc inde strage coactus se recepit in suam arcem, quam Trajectani illicò obsederunt, & multis machinis atque tormentis oppugnarunt. Quibus Episcopus ex Transysulanis advolans, tulit suppetias, & se obsidentibus adjunxit cum Præfectis de Abcouda, Novi campi, id est, Nieveldt, & Montisfortis, Renesse, & Viane, qui haud segniter adfuêre, & (m) tandem factâ arcis deditione, & salvis corporibus datis, qui intus erant alias in potestatem Episcopi; qui tunc facetè subridens; Nunquâ vidi, inquit, tot egregios longos mures unâ decipulâ captos; erant enim trecenti qui gravi ære redimebantur. Præfectus autem Coevordiæ, acceptâ deditione arcis Saxi Rhenani, & clade suorum, judicabat rebus suis extremitatem adesse, propter quod amicorum interventu paciscebatur, quod ipse quondam Præfectus consignaret Episcopo chirographa, & titulos impignorationis oppidi atque arcis Coevordiæ; cui Episcopus persolveret trecenta scuta antiqua: possessiones autem, quas Præfectus in Trentia habuerat, sibi salvæ manerent, quo pacto discordes animi compositi sunt.

Bellum cum Domino de Reynestein.

Abcouda, Nieveldt, Monsfort, Renesse, Viane.

Pacis conditio cum Præfecto Coevardiæ.

Eodem anno XCVIII. Albertus Dux memor cædis patrui Wilhelmi inultę, ut illam vindicaret, congregavit non spernendam manum armatam apud Enckhusiam oppidum, quam cum Wilhelmo Duce natu majore filio, quem Præfecti de Bredenroede, Arckel, Egmonda, & nobiles Anglici comitabantur, præmisit in Frisiam: qui applicans, fixit tentoria in Provincia dicta de Lemmers, quibus Staurienses occurrentes, occisis aliquot ex suis, sese subdidêre victori, paucis viris exceptis, quos in fidem patris jurare compulit, & judices & Præfectos dedit. Et tunc idem Wilhelmus insignia & arma propatrui occisi recepit. Paulo pôst rebellantibus Frisiis, nitentibus & Stauriam & Doccum occupare: Wilhelmus cum Iohanne fratre, qui tunc Leodiens. electus, impiger revertitur in Frisiam apud Stauriam, ubi rursum eos ad fidem coegit. Demum apud Hostweerde reliquos Frisios obviantes, in fugam convertit, Doccum obsidione liberavit, inde progressi ad Cuynre, reliquos in gratiam recipit. Et Groningenses nomine patris jurarunt eidem fidem, verùm non multo post quam exercitus in Hollandiam reversus esset, magna pars rursum rebellavit.

Comes recuperat arma patrui sui.

Groningēses jurant Alberto Duci.

Fredericus autem Episcopus solicitus circa rem Ecclesiæ, accepto, quod Groningenses patentibus chartis & sigillis recognovissent se subjectos Ecclesiæ Trajectensi, admonuit eos, quod erga sanctum Martinum atque ipsum eam fidem adhiberent, qualem tenerentur, & vicissim eos clementer exciperet; cumque desuper haberentur conventus absque aliquo effectu, posuit juxta oppidum duo valla, ne accessus ullus eis pateret ad Hollandiam aut Gelriam, cùmque nec hoc modo resipiscerent, obsedit cum validâ manu oppidum à latere Trentanorum anno M CCCC. ubi crebri committebantur hinc inde conflictus, cum magnâ (n) pertinaciâ Grunorum, qui interdum erumpentes comminabantur inire prælium. Sed Episcopus nihilominus imperterritus, perstitit aliquamdiu, posteà impositis magnis præsidiis ipsis vallis, obsidionem solvit, & quæstio paulo pôst composita est.

Gruni pro Groningensis.

Eodem anno Iohannes (o) Præfectus in Arclo indixit Alberto Duci bellum, & nisus est occupare oppidum, quod vocant Antiquas aquas, sed cives restitere. Demum grassatus per territorium ad fluvium Alblas situm, undique prædas atque incendia exercuit. Indixit etiam Wilhelmo filio Alberti agenti in Hannoniâ bellum, quod Fecialis in præsentiâ Philippi

Iohannes Arculensis Duci Alberto bellum facit.

Philippi Ducis Burgundiæ per epistolam denonciavit, quem jussit humaniter excipi, & po-
steà accumulatum muneribus, dimisit lætum, (inquiens, attulisti nuncium bonum: nam Do-
minum tuum denunciasti hostem nobis, jam per nos stabit, quando unquam ejus reddamur
amici. Capto itaque consilio cum Philippo Duce, Wilhelmus subitò accessit patrem in Hol-
landiam. Protinus Albertus collecto exercitu, adjunctoque sibi Adulpho Duce Cliven-
se, vastat Ditionem præfecti de Arckel, tempore messis & rediit, qui provocatus ab ip-
so Præfecto ad conflictum, illum terga vertere coegit amissis signis: sollicitatis etiam ci-
vibus Trajectanis in auxilium sub pactis sese junxere, quod Dux nullas conditiones pacis ini-
ret, absque consensu & scitu Trajectanorum. Item cùm Præfectus de Arclo spoliasset Ec-
clesiam Trajectensem dominiis de Hagenstain & Haestrecht; quandocunque Episcopus cum *Bellum soci-*
septem stolis affirmaret arcem de Hagestain cum eâ parte Leccæ fl. ubi Territorio Traje- *ale contra*
ctensi alluit, ad Ecclesiam spectare, sibi cederet, & quandocunque arx atque oppidum ille *Arckelensem.*
Leerdam occuparetur, cùm Præfectus illa ab Ecclesiá in feudum teneret; quod territorium
similiter cederet Episcopo, & sub his conditionibus, quæ etiam archivis commissa retinen-
tur, initum est sociale bellum. Anno itaque M cccc II. obsidentur oppidum Gorcum; at- 1402.
que arx in qua Præfectus erat, & fit arcis oppugnatio cum tormentis & machinis; & arx un-
dique quassata, quæ tamen habebatur munitior totius provinciæ. Qui intus erant fortiter
resistebant, & crebras eruptiones facientes; ceperunt Walravium de Bredenrode, Floren-
tium Borsaliæ, & Iohannem electum Leodiens. filium Alberti; quod ille tulit ægerrimè;
Iohannes autem nitebatur componere pacem, quæ subsecuta est pro nutu & voluntate Præ-
fecti de Arckel, quia omnia sua retinuit, & captivos pro libito ære mulctavit. Wilhelmo
Duce id molestè ferente, qui tamen paternæ ordinationi non contradixit. Præfectus ve-
rò de Arckel, qui jam felix esse potuit, factus ex prospero successu elatior, illicò scripsit
Trajectanis, quod se declararent, an vellent sub pace comprehendi, alioquin haberet eos lo- *Bellum fini-*
co hostium, & hoc modo renovatur bellum. Trajectani circumgirantes, per territorium *tum renova-*
continuas faciebant incursiones omnia desolando; Præfecto ex adverso, ubi poterat incen *tur cum Tra-*
diis cuncta vastando, & continuatur bellum inter Trajectanos & Vianenses socios, ac Præ- *jectinis.*
fectum biennio ac semi: paulo post incendit Præfectus portum dictum de Vaert de patrimo-
nio Episcopi, quod ille indignanter tulit, quia nihil hostile gesserat contra Præfectum.

Anno M cccc IV. die XII. Decembris decessit Albertus dux Bavariæ, Hollandiæ, Zelan- *1404. Al-*
diæ, atque Hannoniæ Comes; qui rexerat XLVI. annis: cui successit Guilhelmus major natu *bertus Dux*
Comes Frisiæ Orientalis. Anno sequenti durante adhuc bello inter Præfectum de Arckel *Bavariæ & Comes Hol-*
& Vianen. Gisbertus de Isendoern erumpens ex Gorcum, occupavit & deprædatus est op- *landiæ mori-*
pidum Woudrichem, existens ditionis Wilhelmi Ducis contra fœdus initum, qui idcir- *tur: cui suc-*
cò provocatus meditabatur ipsi Præfecto de Arclo reponere vices, & concilians sibi Traje- *cedit filius*
ctanos sub prioribus pactis cum patre initis, cum quibus intervenit etiam Episcopus, propter *Guilhelmus.*
crebra damna sibi per Præfectum de Arclo illata, qui omnes mutuis viribus opidum Hagen- *Hagenstein*
stain atque arcem, Item & aliam arcem Everstein ad mille passus vix à se distantes, qui- *& Everstein*
bus totius Leccæ fluvii imperium Præfectus de Arclo sibi vendicabat, fossâ inter me- *arces obsiden-*
dia separantes, & valla opponentes, crates excitarunt ad transitum. Tum Episcopus Ever- *tur.*
stein, & Dux Hagestein presserunt obsidione, prout diu in animo conceperat. Nam pro ** Mtr. Cod.*
insignibus unà cum plerisque Nobilibus fautoribus gestare consuevit sepem auream in col- *aptarunt.*
lo, cum repagulo, nemine præsumente, quid id sibi vellet, quod tunc declaravit. Nam *Bulla à col-*
exsectis & collectis undique salicibus, arcem cum oppido fortissimâ cinxit sepe, ita ut ne- *lo pendens*
mini pateret exitus aut ingressus. Fredericus quoque Episcopus haud impiger in suo pro- *sepes aurea.*
posito, confectis quinque cataractis, quas cum manu fossorum produxit usque vallum ar-
cis; quo viso petentibus colloquia; qui intus erant, & frustra animum Episcopi tentantibus,
fuit responsum: Sat est vobis scire voluntatem Domini Episcopi, cùm aliud non fiet: Tum *Everstein*
sese dedidere bonis & corporibus eorum salvis, data fide, quod nunquam arma ferrent, nec *deditur, &*
consilium vel favorem præstarent adversus Episcopum aut Ecclesiam suam, aut ducem, cu- *ab Episcopo*
jus ductu omnia gerebantur. Sed quæ intus erant spectantia Præfecto, quæ eorum juramen- *excinditur.*
tis designare debebant, cederent cum arce Episcopo. Qui illicò jussit arcem incendi, ac fun-
ditùs demoliri. Videntes autem obsessi in Hagestein, consternari animis obtulerunt simili-
ter deditionem corporibus & bonis salvis, quod obtinere nequiverunt, sed solum salvis
corporibus, & sub potestate Ducis. Et illicò oppidum expoliatum cum arce traditur

Hagestein incendio consumitur.

igni, & humo tenus deletur. Sic Præfectus condignas perfidiæ exolvit pœnas; fortunata erat deditio, nam paulo post reversi sunt, quæ documenta (p) proprietatis Episcopus Wilhelmo Duci ostendit, & sic uterque contentus, discessit ad sua.

Conjuges vitam monasticam diligunt.

Circa eadem tempora Iohannes minor natu (q) ex nobili familiâ de Bredenroede nupserat filiæ Principis Abcoude, quam satis invitam induxit, ut apud vicum Dorestatum sacrum assumeret velamen, ubi & votum fecit: ipse verò professus est vitam Carthusianam desperatione quâdam, uti creditur, ductus, quia patre superstite adhuc ad possessiones pro ambitioso statu ducendo pertingere nequibat. Mortuo itaque Principe Abcoude patre, dominia (jam filiâ initiatâ sacris, & sic ineptâ ad successionem) devolvebantur ad familiam de Gaesbeeck. Verùm Iohannes pœnitentiâ ductus, exuens habitum, cum parvâ manu vicum Dorestadum c'àm intrat, uxorem jam Deo devotam, contra fas extrahit, sperans se cum illâ potiturum Abcoudâ. Verùm cives illicò denunciarunt Episcopo cum cursore, qui suppetias tulit: Iohannem cœpit, & aliquot ex complicibus capite plecti, & in loco profano humari fecit. Advocans autem Præfectum de Gaesbeeck, jam recuperavimus (inquit) hunc vicum Dorestatum & in potestatem nostram redegimus, & te liberavimus à Iohanne hoste tuo, Recipe rursum oppidum, & esto amodò amicus, & non ingratus; Cui ille perpetuam fidem jurejurando promisit & auxilium, quod malè (r) adimplevit, uti videbitur suo loco. Et Episcopus facta donatione vici instituit etiam illum in arce Abcoudâ.

Sed mutata fortuna, redeunt ad priorem statum: sed prohibentur.

Abcouda cedit Domino de Gaesbeec.

Iam redeamus ad Præfectum de Arclo: hic ex filiâ Principis Iuliacensis habuit filium secum omninò discordantem propter inutile bellum, quod nolens assumpsit, & semper detestatus est, timens sinistrum eventum, postquam sese ad pacem, quam filius desiderabat, flectere nolebat, quod & sanioribus civibus ex Gorcum similiter displicebat, cum filio, qui ex lineâ maternâ magnas haberet clientelas, id solicitanti sese contra patrem confœderarunt. Edoctus pater de hoc conceptu, conscendens equum, tendit Gorcum, cui denegatur ingressus, & omne colloquium; tunc animum applicavit ad conciliandum sibi filium, quod & fecit. Cives verò Gorcumenses hoc audientes, & timentes capitibus suis imminere periculum, omnes aditus præcludebant, vigilias & custodias multiplicabant, quoniam sciebant patrem cum filio meditaturos ingressum, mittentesque nuncios ad avunculum filii Principem Iuliacensem pro defensione & suppetiis: & ille ferre recusasset, asserens se nolle intromittere, accesserunt Wilhelmum Ducem Bavariæ, & Comitem Hollandiæ: cum quo pacti sunt consignare oppida Gorcum & Leerdam in potestatem ipsius, & rursum ipse protegeret contra patrem & filium, & alios illi adhæsuros, volentes eos opprimere, & sic assecutus est Dominium in re tam desperata. Præfectus cum filio omni ope atque consilio destituti, meritam sustinentes ultionem, adhuc pertinacibus animis moliebantur recuperare deperdita, confidentes Gorcum recepto se invenire amicos, & sic quam secretissimè tentatis aliquibus civibus XXII. die Septembris, anno MCCCCVII. filius clàm mœnia conscendit, & oppido potitur, in quo invenit Walravum de Brederode, anteà patris captivum. Wilhelmus verò Comes Hollandiæ, accepto nuncio cum celeri apparatu accessit arcem, & adduxit præsidia, conscribens interim equitatum atque peditatum: advocans etiam Trajectanos & Vianenses in auxilium, qui haud segniter affuere, & illic fixit tentoria contra arcem, obsidendo oppidum. Intelligens Reinaldus Dux Gelriæ oppidum rursum esse in potestate nepotis sui, & parvâ manu jam obsideri, adunavit ingentem exercitum, & induxit Wilhelmo bellum, jam agenti in castris, & adducens secum magnos commeatus & tormenta, nisus est ferre suppetias nepoti suo, cui cives obviantes usque flumen Lingam adduxere commeatus. At Wilhelmus movens castra, occurrit Duci Gelriæ usque sacellum situm in aggere, ibique pernoctavit imperterritus non detrectans prælium. Verùm Duce Gelriæ eàdem nocte retrocedente, Wilhelmus rursum rediit ad præsidia, & munitâ arce, revertitur in Hollandiam, filius Præfecti tradidit oppidum in potestatem Ducis Gelriæ, & sic inter cives & illos ex arce assiduæ committebantur cædes, & similiter rapinæ inter Hollandinos & Gelrios. Instabat etiam asperrima hyems, ut facilior ingressus esset in ipsam Hollandiam. Sic Gelrii semel fecere incursiones, & in territorium Heusden, cum magnâ tamen eorum clade, nec ammodo reversi sunt. At Wilhelmus Comes posuit præsidium in Dalem, juxta arcem Loevenstain, præveniens Ducem Gelriæ, qui hoc ipsum meditabatur, superveniens re nondum perfectâ, ubi acriter pugnatum extitit die cœnæ Domini Gelriis in fugam conversis, & Hollandinis inchoatum

Gorcum & Leerdam se dant in clientelam Ducis Wilhelmi, & Comitis Hollandiæ.

1407. Arculensis per filium occupat Gorcum,

Dux Geldriæ fert Arculensi suppetias.

Gorcum traditur Duci Geldriæ.

tum opus perficientibus. Paulo post factæ sunt induciæ triennales, ut etiam fieret commerciorum communicatio, demptis exulibus, qui propter Wilhelmum Ducem ex Gorcum proscripti erant, quos tamen sequerentur bona.

Bellum cum Geldro in inducias triennales abit.

Circa hæc tempora petenti Iohanni electo Leodiensi, Wilhelmus Comes frater ejus contulit novum oppidum Woerden cum territorio & illius Iurisdictione, exceptâ Antiquâ aquâ, annuens ut mansionem cum securo cubiculo similiter construere liceret, qui tunc ædificavit illam munitissimam arcem, quæ adhuc superest. Quod considerans Wilhelmus, dixit fratri, utique istud est securum cubile, sed omninò præcavendum erit, ne nobis, aut posteris reddatur perniciosum.

Arx Woerdensis ab electo Leodicensi pro cubiculo condita.

Eodem ferme tempore defecerunt (s) Leodienses à Iohanne designato eorum Episcopo, quia recusabat initiari sacris Duce Præfecto de Parwis instigante, & occasionem hanc capiente sub spe intrudendi filium suum in sedem. Trajectum tamen ad Mosam mansit in fide Iohannis, qui in eodem obsidebatur. Unde Iohannes Burgundiæ, & Antonius Brabantiæ Duces fratres cum Comite Namurcensi, & multis proceribus ad arma per Wilhelmum Comitem Hollandiæ allecti, auxilium obsesso ferre properabant. Leodienses verò intelligentes Wilhelmum cum exercitu adesse, obsidionem solvunt, occurrentes usque Tongras, ubi prælium initur anceps, & pugnatum diu hinc inde fortiter. Tandem ex latere per industriam Comitis Namurcensis irrumpitur ordo Leodiensium, qui miserabiliter perimuntur, occiso etiam Præside de Parwis eorum ductore. ferunt (t) interiisse supra xxii. mille hominum. Pugna contigit circa medium mensis Septembris. Hac autem victoriâ elati, & non contenti, Iohannes Dux inter cæteros cum Iohanne electo obequitans cadavera cæsorum jam detractis exuviis per tumulos jacentium inspecta tantâ multitudine dixisse fertur ad electum: Præstasset ne, charissime nepos, te fuisse initiatum sacris, quàm tot hominum millia propter te interiisse? Tum Leodienses supplices precantes veniam, haud obtinuêre, nisi prius viginti quatuor ex eis pro arbitrio principum traditis, qui auctores motuum credebantur (heu triste spectaculum!) ad Clivum urbis decollatis, & sic in gratiam residui ægrè recepti, triumphantes excepêre.

Leodienses à Iohanne ipsorum designato Episcopo deficiunt instigante Domino de Parwis.

Leodienses in gratiam recepti traditis 24. rebellibus, & decollatis.

Anno M. cccc x. finitis induciis inter Duces Wilhelmum & Reinaldum, Wilhelmus conciliavit sibi Amersfordienses, & obtinuit suos habere introitum atque egressum in oppidum, ex quo provinciæ Gelriæ magna incommoda intulit. Intercurrebatur per amicos pro pace: sed Wilhelmus nullas admisit conditiones, semper obaudiens oblatas, nisi ante omnia obtento Dominio de Arclo. Perpendentes itaque æquum fore, si in uno vellet frui voluntate suâ, saltem in alio vicissim condescenderet, & præfectum de Arcklo ex parte compensaret, sic cavebant formâ sequente. Renaldus Dux Gelriæ atque Iuliacl, traderet oppidum Gorcum cum totâ ditione Dominii de Arclo Duci Wilhelmo, & induceret filium ad cedendum juri suo, & actioni etiam Dominii de Leerdam, & omni successioni devoluendæ in posterum à patre suo Præfecto, vice versâ pro hujusmodi renunciatione persolveret Wilhelmus Dux Renaldo Duci, statis terminis centena millia scutorum, & isto medio facta est amicitia inter Ducem & filium Præfecti, patre secluso, pax ista conclusa fuit in oppido Dorrestato anno xii. At Dux Renaldus reversus in Gelriam, convenit cum Præfecto de Arckel, tradens illi arcem Oyam, cum illius districtu, & quinque millia quingentos aureos ex theloneo Lobeke ad ejus vitam; filio autem consignavit Præfecturam Bomæ cum territorio adjacente, & loco istorum manerent Duci illa centena millia scutorum.

Pax inter Ducem Gelriæ & Wilhelmum Comitem Hollandiæ super Ditione Arculensi.

Lobeke Theloneum, hodie het Tol huys prope Schenckianam Arcem nunc in Clivia.

Hoc anno pullulavit (u) in Trajecto seditio non modica instinctu illorum de Arckel, qui memores eversionis arcis Everstain; adhærentes idcirco nobilibus de Bredenroede contra illos de Gaesbeeck, longe contra antiquam amicitiam, quâ familia de Bredenroede Trajectanis semper jungebatur, & similiter seminantes discordias inter illos de Bredenroede & Montfoert eò rem deduxerunt, ut ex scintillâ modicâ erumperet maximum incendium. Nam anno xiii. Kalend. Aprilis, quum Magistratus senior atque novus ex causâ debebant congregari, conspiratores nocte præcedente subornarunt alios suæ factionis, ut in mane adessent ante fores Domus Consilii, persuadentes populo, quoscunque sibi credebant infestos, civitatem Wilhelmo Duci addixisse, & velle tradere. Magistratu itaque congregato, fit clamor publicus: Volumus civitatem in pristinâ manere libertate, invitis etiam cunctis renitentibus in contrarium, & rumor in tantum efferbuit, ut Magistratus cogeretur convocare ci-

Anno Christi 1413. Trajecti seditio.

 care ci-

care cives singulos, & proscribere quotquot illi nominabant, & Hermannus de Dochorst Decanus major tunc primum locum sibi vendicabat inter auctores. Proscripti sunt autem Iohan-

Cives causa inaudita proscripti.

nes de (x) Lichtenberch de Lanscroen, & Iohannes de Clarenborch, qui tunc dicebantur Magistri civium. Walterus Grauwert senior, Bernardus Procis Schultetus, & eorum amici omnes atque fautores amovebantur Magistratu, nemine audente contradicere, ut nullus esset patronus aut intercessor proscriptorum, qui confugientes Amersfordiam, crebris literis pulsarunt Magistratum, ut in justitiâ audirentur, offerentes in loco quolibet non suspecto sese

Offerunt se juri.

sponte ejus custodiæ publicæ exhibituros, donec se ritè purgassent, sed in vanum laborarunt. Idipsum exposuerunt Episcopo, qui idcircò accedens Trajectum, indicto Capitulo duorum statuum Ecclesiæ scilicet & Nobilium equestrium, & exhibita querelâ ad legendum in præsentiâ Decani Majoris, Iohannis Spiegel, & aliorum unius factionis, qui assurgentes procla-

Episcopus se interponit frustra.

marunt, non esse oportunum de similibus facere sermonem. Videntes autem proscripti se auctoritate Episcopi etiam nil profecturos, confugerunt ad Ducem Wilhelmum, qui eos in protectionem suam suscepit, & consolatus est blandè, Decanus autem cum suis complicibus, vi-

Comes Hollandiæ exules consolatur.

dentes se magnanimo Præsule proponente, impunè locutos, nec aliud subsequi, audaciores effecti indies magis ac magis proscribebant sibi suspectos, ita ut civitas & civibus videretur evacuari & carere negociis, quia per Hollandiam commercia nulla exercere poterant, ita ut magnum oriretur murmur. Quodam autem tempore dum Magistratus consilium iniret; &

Iohannes Spiegel caput seditiosorū.

Iohannes Spiegel ad prandium iret, accidit contentio inter ejus famulum & ministrum Magistratus; qui ab illo vulneratus, concivit amicos in ultionem, qui accedentes Iohannem objecerunt sibi temerariam & insolitam violentiam, & accrescente populo idem Iohannes ad domum salutis causâ confugit, cujus foribus per vim effractis, ille exiliit per fenestram. Decanus autem hoc intelligens, suos ad arma convocans, ita premitur ab omnibus, ut propositi com-

Proscribitur cum Decano majore & aliis 1415.

pos fieri nequiret, sed in loco (y) religioso cum fratre se salvaret. Eodem tamen die Decanus cum Iohanne Spiegel proscripti sunt, & extra civitatem educti cum Ilsbrando (z) fratre Frederici de Aa, Iohanne Masch, & aliis (aa) consciis numero XV. Reliquos verò, qui adhuc in urbe hujusmodi factionis inveniebantur præ multitudine non sunt proscripti, sed adjurati in fide & concordiâ civium permansêre, quorum tamen perfidia non cessavit, ita ut aliqui capite plecterentur. Et tunc Legati missi sunt ad Ducem Wilhelmum pro renovandâ amicitiâ: quæ inita est pro omnibus, qui Decanum & Iohannem Spiegel urbe expulerant. Et paulo post Wilhelmus Dux veniens Trajectum mutuæ lætitiæ habendæ causâ, accepit Præfectum de Arclo per amicos suos captum, & deductum ad oppidum Septem montium, sic valedicens

Prudentia Comitis in dissimuland. arcanis quæ cognoverat.

amicis, rediit in Hollandiam, ubi illum sibi fecit præsentari, ex quo plurima secreta scrutatus, plenè intellexit, qui fuissent auctores ad tradendum eum, & servans prudenter reconditum, ignorantiam simulavit, differens in tempus oportunum. Siquidem reconcialiatis Ducibus Wilhelmo & Renaldo, ut supra scribitur. Wilhelmus cum Nobilibus aliquot venit apud Ducem Renaldum pacificè in Veluam, ubi magnificè exceptus per sex dies epulis & venationibus recreabatur, ubi inter loquendum casu dixit Reinaldus Wilhelmo: nepos potes tuæ dignitati bene gratulari, quod simul jam sumus concordes, interroganti Wilhelmo causam, respondit: Nisi inter nos esset pax & amicitia, jam fores in potestate nostrâ captivus, replican-

Colloquium Ducum in Velua.

ti autem Wilhelmo placidè illud fore difficile admodum factu, iterato dixit Dux Geliæ: Nepos, ut dictis nostris fidem præbeas, potentiores (bb) tuæ ditionis ad hoc præstitissent consilium & favorem. Wilhelmus verò Dux subridens, finxit minus curare, tamen continuò secúm volutabat in animo quinam esse possent, erat enim prudentissimus, & tenebat hanc conspirationem suæ captivitatis secretissimè, benè suspicans de aliquibus, qui secreta colloquia cum hostibus suis servarunt, sed simulabat se nescire donec jam omnia per Præfectum de Arckel detegerentur. Et uterque Dux se mutuò valedicentes discessere, Wilhelmo redeunte in Hollandiam: Amici verò eorum, qui auctores sceleris futuri erant, intelligentes hujusmodi rumores, accesserunt Ducem, dicentes causam hanc maximi esse ponderis, auctores verò nitebantur sese purgare, & stare juri in quolibet loco non suspecto. Et amici ita prosecuti sunt eorum causam, ut Dux Præfectis de Egmondâ ac Iselstain addiceret salvum ac tutum accessum & recessum ad comparendum statuto die, quod non fecerunt, & sic jussit causam eorum judicio discuti. Qui convicti rei, capitis damnati sunt, bonis eorum fisco adjudicatis.

Iselsteinum obsidetur anno Ch. 1416

Tum paulo pòst misso feciali ad cives oppidi Iselstain, monuit eos deditionis, cùmque id respuerent, obsidione pressi tanno XVI. Præfecti (cc) verò Vianensis & Culenburgensis amici

Præfecti de Iselstain, habentes pro comperto Ducis pertinaciam, quod obsidionem non solveret, nisi oppido in potestatem suam redacto, præveniendo petierunt à Duce admitti ad colloquium quod etiam obtinuerunt, & eò deduxerunt, ut uterque Præfectus Egmondæ atque Iselstain oppidum exirent, cum facultatibus suis intro existentibus seque absentarent ex Dominiis Ducis non intraturi ullo tempore absque ejus consensu, & Præfectus Egmondæ cederet juri ad oppidum & arcem de Iselstain sibi competenti in Ducem, qui vicissim illi & hæredibus suis perpetuis futuris temporibus penderet annuò duo millia scutorum veterum, & Wilhelmo fratri suo annuò sexcenta scuta similia, & eorum matri octingentas coronas, quamdiu ageret in humanis. Et sub his conditionibus consignatur oppidum cum arce in potestatem Ducis, cui cives præstiterunt illicò fidem. Circa eadem tempora mense (dd) Novembri anni præcedentis factum est prælium ingens inter Francos & Anglicos, quos propter paucitatem dum timidos non sentirent, Franci, & sub nullâ conditione in deditionem accipere nollent, ex desperatione reddidere audaces ac victores, cæsis millibus multis Francorum ob eorum solam superbiam, cùm se de victoriâ jactarent securos. Interiit maxima Nobilitas ex parte Francorum, inter quos Antonius Dux Brabantiæ, & Comes Nivernensis, & Iohannes de Bredenroede. Ex parte Anglorum (ee) periit Rhusiensis. Cujus oblatum obsequium tanquam apostatæ Rex Francorum recusavit. Meditans itaque Dux Wilhelmus se confici senio, & unicam solum habere filiam, nomine Iacobam, quam desponsaverat secundo genito Regis Franciæ, convocatis provinciarum suarum Nobilibus & primatibus, designavit eis filiam unicam hæredem sibi successuram, petens in verba ejus jurari, & auxilium adesse, quando res exposceret, qui habitâ deliberatione, addixerunt se ita facturos, & factâ sunt desuper legitima (ff) documenta, tunc Wilhelmus rediit in Hannoniam. Quo cùm appulisset, accepit nuncium de obitu primogeniti Regis Franciæ, generi sui & designati Regni hæredis. Quem vocatum à patre Rege Wilhelmus comitatus est donec susciperetur à Legatis. Interim quidam gratus ipsi socero accessit eundem, afferens loricam artificiosè fabrefactam, quam illicò oblectatus pulchritudine illius induit, & probatam exuit. Et paulò pòst (gg) juvenis tantæ spei (quia ferebant intinctam veneno) infectus interiit, sepultus luctu publico apud Parisios. Wilhelmus verò revertens in Hannoniam, sentiit inflationem tibiæ, quâ dolere consuevit, & factâ incisione per chiturgum, languebat donec mors subsequeretur, cùm gubernasset annis XII. Quâ auditâ, plerosque mœrore, alios lætitiâ affecit, Præfectus quoque Egmondæ applicuit ingenium recuperandi oppidi Iselstain, quod obtinuit. Præfecti verò de Brederode & Montefortti festinanter tulerunt suppetias illis, qui in arce erant, interpellantes auxilium à Trajectanis, promittentes si oppidum recuperare possent, illud cum arce se demolituros. Trajectani verò affuêre impigri, & Iohannes electus Leodiensis similiter advolavit, se illis jungens cum oppidis Hollandiæ. Hæc agebantur anno XVIII. in æstate. Trajectani & Amersfordenses habentes oppidum exosum, eo quod esset exulum suorum receptaculum, multùm laborabant ad illius occupationem. Illi verò qui intus erant malè muniti ad sustinendam obsidionem, petiverunt colloquia mediatore (hh) Wilhelmo de Egmondâ, ex improviso, quod cives fefellit, conditio deditionis erat; Præfectus oppidi Iselstain excederet oppidum cum suis comitibus & facultatibus, quas asportaverat secum, & exhiberetur sibi salvus conductus usque novum aggerem: Cives verò salvis corporibus starent arbitrio Comitis Iacobæ, quæ ascendens ædem Magistratus cum Iohanne electo populum credentem se in verba ipsius juraturum, ceperunt; longè præter eorum oppinionem, quia pacta ignorarunt. Trajectani verò & Amersfordienses solicitantes importune obtinuerunt potestatem oppidi, quod primò incendentes, arcem ac portas & mœnia cum turribus delerunt funditus, ipso die Apostolorum Petri & Pauli.

Conditiones deditionis Iselstein oppidi & arcis.

Angli ex desperatione victores in pugna Azincuria sive Blangiana, anno Christi 1415. 8. Kal. Nov.

Iacoba filia Ducis Wilhelmi hæres Ditionum omnium unica recipitur ab Ordinibus.

Compendij ait Meyerus.

Iselstenum occupatur, obsidetur & deditur certis conditionibus.

1418.

Iselstenum deletur à Trajectensibus & Amersfordiensibus.

Defuncto Wilhelmo Comite, descendit Iacoba ejus filia ex Hannoniâ in Hollandiam, & suscipitur ab omnibus oppidis in Dominam: excepto Dordraco, ubi Iohannes electus Leodiensis, tanquam administrator, paulò pòst clam admittitur, quamvis Iacoba ex consilio ipsius & Philippi Ducis Burgundiæ, matre suâ procurante nupserat, (dispensante Romano Pontifice, quia se attinebant,) Iohanni Duci Brabantiæ. Iamque factio illorum, qui Cabeliavi dicebantur rursum exsuscitatur auctoribus Præfectis de Arclo & Egmondâ. A quibus mense Septembri insequente oppidum Gorcum rursum occupatur cum auxilio necessariorum suorum: & qui in fide Iacobę erant confugerunt ad arcem, & ilicò subsidium per literas petiverunt ab amicis, præsertim à Trajectanis & Amersfordianis, qui ex tempore advolarunt. Et

Iacoba recipitur ab omnibus præterquam Dordracensibus.

Gorcum occupatur ab Arculanis.

Iacoba coadunata ex improviso manu satis validâ, navigio sese in arcem contulit; quo intellecto Trajectani atque Amersfordiani, cupientes sese jungere exercitui Iacobæ, effringentes per industriam murum, & aperientes portam oppidi respicientem ad arcem, non absque stupore hostium, qui magno milite gaudebant, & invitis illis, extensis signis per vicum sese junxerunt aliis exilientibus ex arce. Cumque Præfectus de Arckel viribus suis confisus, offerret pro sequenti die occasionem pugnæ, Iacobâ cum suis respondentibus sese pugnandi causâ venisse & velle pugnare, quando sibi placeret: confestim hinc inde acceleratur ad arma. Erat fossa ingens disjungens Trajectanos & Amersfordianos ab adversariis, & ne viderentur signa canere receptui, cum quibus erectis venêre, si fossam circumirent, animosè tranantes in hostes erupêre, junctis illis qui cum Iacobâ advenerant, & postquam diu hinc inde acriter pugnasetur, tandem mansit penes Iacobam victoria, quamvis oppidorum Hollandiæ subsidia nondum adventassent; & filius Præfecti de Arcklo cuncta per ordinem disposuisset: occubuit nihilominus cum Præfecto de Petersum, Ottone de Bueren aliisque Nobilibus & equestris ordinis; Captis Comite de Vernenburch, Alardo Præfecto de Buren cum aliis. Præfectus (ii) verò Egmondæ, Iohannes de Harlar, Theodricus de Linden, Raso de Oerdingen, & plerique alii ad numerum quadringentorum captivi Trajectanorum effecti, Trajectum ducti sunt. Ex parte Iacobæ desideratus Præfectus de Bredenroede. Ex adversariis milleni vel occisi vel submersi. Acta est hæc strages secundo Kal Decemb anno M cccc xvi i. Quo die Præfectus de (kk) Guterswijck dudum ex ministerio Episcopi congregatis equestribus copiis, invasit Comitatum Tuentanum, abducens magnam prædam in arces suas: Episcopus verò novitate rei permotus, cogitabat reponere injuriam à servo illatam, & solicitantibus amicis in emendam pactum fuit, ut arx Nyenhuys cum oppido dederetur Episcopo, & in potestare suâ permaneret quinquennio: tunc enim illo transacto liceret redimere pro octonis millibus & trecentis florenis, alioquin perpetuò incorporata permanerent Episcopatui, & sic sepita fuit quæstio.

Recipitur manu forti præliante Iacoba.

Præfectus de Gutersvijc invadit Comitatum Tuentanum.

Paulo post celebratis nuptiis inter Iohannem Ducem Brabantiæ & Iacobam in Hagâ Comitis, Iohannes electus Leodiensis, invitis eis, se continuit Dordraci, & multa damna Comitatui intulit, & paulo pòst oppidum Rotterodamense ob præsidii incuriam occupavit, duorum fluminum hoc modo sibi vendicans imperium in magnum præjudicium Iacobæ. At Trajectani interim subvertunt (ll) relliquias oppidi Iselstain, si quæ adhuc supererant, ne vestigia remanerent.

Iacoba celebrat nuptias cum Iohanne Duce Brabantiæ.

Anno M cccc x ix. descendit Philippus Iohannis Ducis Burgundiæ filius in Hollandiam, ut discordes animos Principum componeret. Attinebat utrisque & indicto conventu apud Gorcum effecit, ut in patrem atque ipsum fieret compromissio, quorum auctoritate pax facta est Trajectanis atque ipsis Amersfordianis introclusis, quæ ipsis (mm) malè servata est, quia Egmondani secludebantur. Et quo Trajectani securius sibi consulerent, inierunt seorsum novas cum Duce Iohanne conditiones, ut cives negociarentur liberius, pendentes idcirco magnam vim pecuniæ ad summam, uti creditur, decem & octo millinm aureorum. At confirmatis omnibus, invaditur statim navis onerata mercibus, applicans ex Flandriâ & palo transfigitur in aquam, captis qui intro erant. Idipsum contigit secundę navi, auctoribus Egmondanis, Iohanne electo adhuc agente Dordraci. A quo cùm frustrà peteretur restitutio, denunciatur querela oppidis Transiselanis, qui consuluerunt acrius instandum, atque solicitandum. Sic recurritur ad Iohannem Ducem Brabantiæ atque Iacobam, qui post pacem pronunciatam, Holland'à excesserant quinquennali administratione Iohanni Duci Bavarię electo permissâ. Favit Iacoba Trajectanis, sed omninò illi erat interdicta potestas, & Iohannes Dux venationibus & aucupiis intentus nihili ducebat quæ erant Reipublicæ, cùm alias potuisset æquari Regibus potentiâ, nedum obaudivit Trajectanos. Immò cùm evocasset aliquot cives eorum per epistolas suas, qui etiam occisi fuerant, tulit æquanimiter. Postquam autem viderenr justitiam ipsis denegari, seque sperni, accesserunt Episcopum, qui deinceps in animo volutabat ad resarciendum damna suorum. Et inito (nn) fœdere cum Nobilibus suis & oppido Leiden. in cujus erat amicitiâ, & Præfecto illius ac Wilhelmo de Bredenroede, Iohanne de Haemstede, & plerisque aliis à quibus Egmondani & Gerardus de Heemskercke infestabantur: protinus indictum bellum Præfecto de Heemskerck, atque omnibus qui suæ factionis erant. Fovebat enim magnas copias proscriptorum Episcopus & immisit Leidanis quingentos milites subsidiarios, qui magnam prædam undique cogebant. Verùm ipse cum suis ac

Philippus Dux Burgundiæ pacem facit inter Iacobam & Iohannem patrium.

Egmondani turbant pacem.

Naves ex Flandria appellantes capiunt atque spoliant.

Iohannes Dux Brabantiæ juveni non curat Rempublicam.

Trajectani spreti à Brabantio, implorant opem sui Episcopi.

Leidanis

Leidanis accesserunt oppidum Gaudam, in quo Iohannes Dux tunc erat, & suburbia ac domos usque ad portas consumpsit flammis. Et cum nullus erumpere auderet onustus spoliis & captivis rediit. Nam Iohannes Dux Bavariȩ flocci pendens priora fœdera, cum Duce Brabantiæ Iacobâ, & Trajectanis inita, novas amicitias iniit cum Reynaldo Duce Gelriæ, & inter multa propter solam avaritiam pepegerunt: Quod si Præfectus Monrisfortis sese ingereret prœlio, & oppidum ipsum adipiscerentur, cederet Iohanni Duci Bavariæ, & incorporaretur Hollandiæ: Amersfordia autem cederet Duci Gelriæ, & aunecteretur Ducatui: Et decedente Episcopo, convenirent simul de aliquo bono successore, qui tunc cogeretur jure jurando affirmare, contra neutrum eorum, nec provincias sese aliquid attentaturum, & ad hoc mutuis viribus contenderent. Sed quia prius facta est per eos divisio patrimonii Divi Martini, quam tradita esset possessio; sic uterque d. fecit in vanis consiliis; quamvis Episcopum & Trajectanos multis injuriis afficientes, ad arma provocarunt iuvitos. Iohannes itaque jam offensus, congregatis suis, obsedit Leidim: Et arx dicta Poelgeest cessit primo transeunti: Leidani verò magnas strages intulerunt ejus exercitui continuò. Iuterim Reinaldus Dux juxta fœdera inter eos inita, fit hostis Episcopi atque Trajectinorum, attrahens Episcopos, Coloniensem, Monasteriensem, Ducem Montens. Comitem Morsaciorum cum (oo) Præfectis de Gaesbeeck & Culenburch iu suam partem, de quibus tamen Episcopus non malè meritus erat, cui etiam fide obstringebantur. At Reinaldus tot viribus suffultus, ducit in Amersfordianos. Qui advenientibus pararunt occultas insidias, sed adversitatem passi, suis aliquot captis aut trucidatis, adjecerunt hosti audaciam. Episcopus illicò pro consolatione misit eis quingentos armatos. Dux nihilominus progrediens usque Emam fluvium tendens ad obsidionem, exercitum (pp) usqueadeo numerosum adduxit, ut ab ortu usque occasum Solis occuparentur lustratione. In quos Amersfordiani ingentem (qq) torserunt machinam, bombardam vocant, & illicò factis induciis XXIV. horarum Dux cum suis movens castra, reversus est in suam Provinciam. Inter tot angustias Episcopus ac Trajectini in magnâ constantiâ perseverantes, ut omnibus incommodis obsisterent, etiam sociis Leidanis parabant ferre suppetias & comeatum, quo laborabant. Et eo magis Dux Ioannes urgebat ut sese dederent, quod & contigit propter novos (rr) motus aliquorum Amersfordianorum, persuadentium Ducem Reinaldum in oppidum recipiendum, qui hoc pacto concives eorum relaxaret. Quo comperto Episcopus, novum militem immittit, & auctores cœpit captivos, ac deinceps continuarunt Amersfordiani decurrere in Veluam. Sic dilatæ suppetiæ Leidanorum & sero missæ, qui interim sese dediderunt. Et Iohannes Dux inde movens exercitum, obsedit montem sanctæ Geertrudis, & medio tempore exspiravit quinquennalis administratio rerum sibi commissa, cum & obtinuit prorogatiouem ad septennium, unde Dux Brabantiæ magnam sibi omnium acquisivit indignationem, quia ignaviter Rempublicam admiuistrabat. Interim (ss) Episcopus sollicitat Transisulana oppida ad sociale bellum, cum eo usque sese in quiete continuassent, & obtiuuit, ut communi nomine Præfecto de Arckel, & cæteris inimicis Episcopi bellum indiceretur. At Trajectani anno 1420. posuerunt iusidias juxta aggerem (tt) fluminis Amstellæ (jam oppidum Amstelredam vocant) emittentes aliquot prædatores ad pecora, erumpunt oppidani cum magnis viribus: alii cum prædâ simulant fugam, quos illi insequuntur. Verùm detectis ante tempus insidiis, repedant, cæsis partim, ac captis ducentis quinquaginta eorum civibus. Ex quâ clade in tantùm reliquorum civium animi consternati, ut conjectura fuerit Trajectanos sequenti adhuc die potituros oppido, si progressi fuissent, singulis in navibus salutem locantibus, & suas facultates tanquam profugi secum abducentibus. Persuaserant sibi principes hostes, urbem Trajectensem pressuros fame, cùm longe aliter contra eorum opinionem eveniret, cùm & annonæ, & aliarum rerum lougè solito majore gauderent abundantiâ. Præterea Trajectani cogebant quotquot habitabant usque Harlemum ab eis & à Schonoviâ usque Dordracum etiam Goyos quotidianum pendere tributum, & erat inter (uu) eos mira concordia, etiam cum Episcopo, quo strenuiùs cuncta agebant, & vicinis terrori esse ceperant.

Iohannes Dux Bavariæ contemptâ Iacobâ nova cudit fœdera cum Duce Gelriæ.

Leida obsidetur à Bavaro.

Reinaldus Dux Gelriæ cum multis Principibus fit hostis Episcopi & Trajectinorum.

Episcopus cum populo suo in angustiis constans.

Leida deditur Bavaro obstante.

Bellum Episcopi in Arculanos & eorum socios.

Trajectani ponunt insidias Amstelodamensibus.

Trajectum contra opinionẽ Principum annonâ abundat.

Anno verò XXI. ortum ingens apud Amstelredam incendium, quod majorem partem oppidi absumsit. At Trajectani locarunt vallum ingens ad ostia Hemi fluv. ut excluderent naves vagantes per sinum Frisiacum vicinum quem Meridianum vocant, magno ex illo afficientes Hollandiam damno. Tum Transisulani nacti secundum ventum securè intrabant Hemum &

invitis

invitis hostibus adducebant Trajectum quicquid vellent. Eodem anno nocte quæ præcessit duodecimam Kal. Decembris territorium illud amplissimum, quod vocarunt insulam Dordracenam, sive Wiltorum, Oceano inundatum, ruptis (xx) aggeribus incuriâ Principum, uti asserunt, & infinitis mortalibus submersis horridi adhuc maris potius quàm sinus præbet spectaculum, nec per tot annos iratus Oceanus, æstum furoremque ponit ut aliquid sperare liceat, quin potius major ejus timetur sævitia, ut crebrò altius fluat illis in finibus, quàm sint domus habitantium in confinibus. Casus omni sæculo dolendus, & quamvis mortales, ob cælestem iram meritò ab armis desistere, & superna numina placare convenisset, non tamen potuerunt tot monita indurata corda emollire. Sic Trajectani impigri principio anni sequentis in Veluam undique reponunt vices, Nieukercken, Bernevelt, Putten & Vorthusen, exspolianres atque flammis exurentes Circumvagabantur circa loca quælibet sita juxta oram sinus Frisiaci supra memorati, qui ab Oriente Veluam alluit, à Meridie Hollandiam, ab Septentrione Frisiam, ab Occidente Septentrionalem Oceanum excipiens, arcesque de (yy) Arler, & Eede demoliti sunt; Reynaldo Duce apud arcem Rosendal agente cum quadringentis equitibus, nec audente se movere.

Insula Dordracensis ab Oceano occupata & submersa.

Trajectani in Veluam ruunt.

Sinus Frisiaci descriptio.

Anno xx11. peractâ messe castra metatus est Episcopus in Redichem, ubi & tentoria fixit, mittens suos circum Arnhemum oppidum, quærentes occasionem pugnæ, vicos Rosendal atque Velpam, & loca vicina consumentes igni, cumque nemo ex adversariis sese offerret, adusto Redichem, Episcopus jussit classica canere receptui. Hoc modo superbia ambitiosi utriusque Ducis dejecta, qui prius inter se partiti fuerant ditionem Ecclesiæ Traject. ut ægre jam sua tuerenrur, cum uterque magnâ clade affectus fuerit. Gelrii verò, ut viderentur referre vices, transeuntes in provinciam Transisulanam, vastabant domos aliquot, quæ salutem & immunitatem pactæ fuerant à Præfecto de Gaesbeeck eorum coadjutore, non absque notâ juris bellici interrupti, brevi redeuntes ad sua. Erat annus iste infelix, & adversus Trajectanis, qui foris bello, intus fame & peste (zz) urgebantur: Nam modius tritici appendebatur quinis aureis, & pestilentia consumpsit præter fœminas & impuberes, supra mille (a) quingentos cives. Nihilominus in vigiliâ Divi Martini (cùm (ϛ) promiscuè Germani & Galli commessationibus & bacchanalibus indulgere solent) mense Novemb. noctu (γ) oppidum Wagening, portâ confractâ, per arietem invasêre, eripientes captivos, qui illic ex suis detinebantur, & adducentes octuaginta ex hostibus, deprædato & incenso oppido, Trajectum reversi sunt. Et circa eadem tempora Gelriis invadentibus ditionem Traject. occurrit Ludovicus Præfectus Montisfortis, & pari numero consertis manibus cepit septuaginta ex hostibus. Et caput Divi (δ) Adriani Martyris ex Monasterio insulæ Beatæ Mariæ adductum Trajectum, magnis precibus obtentum. Et pax eodem (ε) anno inter Principes renovatur & Trajectanis impositum, ut utrique Duci pro damnis illatis aliquam pecuniam exolverent, quam Dux Ioannes recepit: Reinaldus verò Dux ante solutionem (ζ) improvisè interiit in agro, dum ventrem exonerat. Iohannes Dux sequenti anno xx111. in vigiliâ Epiphaniæ diem similiter clausit extremum. Eodem anno (η) obiit Fredericus Episcopus, septimo Idus Octobris, sanguine & meritis præclarus; cùm præfuisset annis triginta, recuperatis omnibus ferè locis antea à patrimonio alienatis, arcibusque undique restauratis. Sepultus Trajecti in Basilicâ Divi Martini, obtinuit à Sigismundo Imperatore privilegia, quæ inferius annotantur.

Trajectani foris bello, intus fame & peste pressi fortiter agunt contra hostes.

Pax inter Trajectanos & Duces pecuniâ redempta.

Iohannes Bavarus anno 1423. obit. Item Fredericus Episcopus.

Confirmatio Sigismundi Imperatoris sub Frederico Episcopo.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter amen. Sigismundus Dei gratiâ Romanorum Rex, semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Rusciæ, Serviæ, Salliciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex, ac Marchio Brandenburgensis, nec non Regni Be-

gni Bohemiæ & Lutzenburgensis hæres ad perpetuam rei memoriam. Etsi Imperialis præeminentiæ generosa sublimitas erga fideles & devotos Sacri Romani Imperii, & præcipuè inclytos principes, qui ad ipsius decus & gloriam adornantur jugiter nos moneat esse sollicitos, ad honorem tamen omnipotentis Dei, cujus providentiâ nos, quanquam immeritos suæ bonitatis dignatione in apicem dignitatis Cæsareæ collocavit, erga Principes Ecclesiasticos, & ipsorum Ecclesias, & ad loca divino cultui mancipata, cordis nostri & mentis intentio ferventius inflammetur, ut illis submoveamus incommoda, profectus procuremus, & commoda, pacis ac quietis compendia ministremus, tutisque & rationabilibus eorundem Principum & Ecclesiasticarum personarum petitionibus annuamus & votis. Sanè venerabilis & illustris Fredericus de Blanckenhem Episcopus Trajectensis, Princeps & Consiliarius noster, & Sacri Imperii devotus fidelis, dilectus ad nostram accedens præsentiam personaliter nostræ Majestatis cum devotâ modestiâ supplicavit, ut ipsum & Ecclesiam suam Trajectensem de omnibus & singulis Regalibus feudis, bonis, mobilibus & immobilibus, ac omnibus juribus temporalibus, quocunque nomine censeantur, à nobis & Sacro Romano Imperio dependentibus, ad ipsum & suam Ecclesiam prædictam spectantibus, investire, illaq; sibi de novo infeudare, & concedere, quæque omnia & singula privilegia, indulta, literas, libertates, gratias, observantias, bona, proprietates, & possessiones, emunitates, jura, statuta, consuetudines Iurisdictiones & concessiones sibi & Ecclesiæ suæ prædictæ, tam à Divis Imperatoribus sive Regibus Romanis, nostris prædecessoribus, & præcipuè beatæ recordationis Carolo quarto Romanorum Imperatore, Domino & genitore nostro charissimo data sive datas, concessa sive concessas, innovare & approbare, ratificare, & ex certâ nostrâ scientiâ & solitæ Imperialis celsitudinis clementiâ confirmare gratiosè dignaremur. Nos igitur ad gloriam & reverentiam Dei omnipotentis & sublimis, qui nos ad Monarchiam suæ sacro sanctæ Monarchiæ, militantibus solâ suâ misericordiâ dignatus est præficere, Ecclesias Christi & Ecclesiasticas personas singulari favore juvare desideramus, patrocinio pietatis. Quapropter præfati Fredrici Episcopi & Principis nostri virtuosam industriam, constantiam, fidei ac synceræ affectionis puritatem, quibus ipsum virtutum meritis, verbis, operibus, & exemplo clarere limpidius experimur, quoniam etiam præcedentis famæ celebri præconio de ipso fuerit vox testata, nec non puræ ipsius synceritatis affectum, quoad Imperatoriæ Majestatis honorem

Modestia Imperatoris Pii.

locis

locis & temporibus opportunis omni benevolentiæ studio promptum se reddidit, hactenus sollertem, placidum & acceptum: & ut ipsum in anteà pro nostris & Sacri Imperii beneplacitis, fortiùs animemus, suis justis & rationabilibus supplicationibus annuentes, ipsum Episcopum & ejus Ecclesiam Trajectensem de omnibus & singulis regalibus feudis, bonis, mobilibus, immobilibus, ac omnibus juribus temporalibus, quocunque nomine censeantur, à nobis & sacro Romano Imperio dependentibus ad ipsum quoque Episcopum, principem nostrum & ejus Ecclesiam Trajectensem ab antiquo de jure justisque titulis spectantibus, investimus per præsentes, illaque sibi de novo infeudamus, & concedimus

Omnia Principum beneficia renovãtur tanquam si de verbo ad verbum hic repetita esset.

gratiosè, nec non universa & singula privilegia, indulta, literas, libertates, gratias, concessiones, emunitates, jura, statuta, consuetudines, jurisdictiones & observationes, bona, proprietates & possessiones de verbo ad verbum in omnibus eorum sententiis, punctis, clausulis, ac si ipsorum privilegiornm, jurium, jurisdictionum ac literarum, indultarum, libertatum, gratiarum, emunitatum, statutorum, consuetudinum & observantiarum, bonorum proprietatum & possessionum tenores præsentibus essent inserti, & totaliter expressati, sibi & Ecclesiæ suæ prædictæ, ut præmittitur, concessas & concessa, sive dictus Fred. Episcopus, suique prædecessores eis hactenus violentiâ præpediente usi fuerint, sive non, animo deliberato, non per errorem aut improvidè, sed sacro Principum, Comitum, & Procerum nostrorum accedentium consilio, ex certâ nostrâ scientia, ac de nostræ Imperialis potestatis plenitudine concedimus, innovamus, approbamus, laudamus, ratificamus, & præsentis scripti patrocinio sicut ritè præcesserunt, & proinde confirmamus & communimus nostris & Sacri Imperii ac aliorum juribus in aliis semper salvis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ investituræ, infeudationis, concessionis, innovationis, approbationis, laudationis, ratificationis, confirmationis, ac communitionis paginam infringere, aut ei quovis ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, nostram ac Sacri Imperii indignationem ac pœnam centum librarum puri auri, (quarum medietatem Imperialis nostri ærarii sive fisci, residuam vero partem injuriam passorum usibus decernimus applicari,) se noverit irremissibiliter incursurum, præsentium sub nostræ Majestatis sigilli appensione testimonio literarum. Datum Novimagi Coloniensis Diœces. anno Domini Millesimo, quadringentesimo sexto decimo, die decimâ septimâ mensis Novembris, Regnorum nostrorum Hungariæ anno tricesimo, Romanorum electionis septimo, coronationis verò tertiò.

Clausulæ obreptionem excludentes.

Pœna violati Privilegij.

Anno 1416 die 17. Novemb.

Ad mandatum Dñi Regis

Iohannes de Strigonio Præpositus & Vicecancellarius.

a *Capitulum ex hoc frustra auxilium rogavit utrumque,*) In quodam MS. pro auxillum *anxium* inveni; Chron. Belg. sic hæc verba expressit: *Capitulares igitur Ecclesiarum propter prædictorum principum discordes supplicationes admodum perplexi.* ultimo hoc verbo quoque usus est Sitidus in Appendice ad Chron. Bekæ.

b *Quem idcirco Bonifacius P. R. Ecclesiæ Traject. præfecit,*) Bonifacius nonus ejus nominis, (quem Snoyus aliique laudant, teste Onuphrio accuratissimo rer. Rom. scriptore lib. 3. de Pontif. & Card. creatione ex Tomacellâ Gente Neapolitanâ fuit, & sedit ab anno C. 1385. ad annum 1404.

c *Tanquam aptiorem,*] A scriptoribus enim nostris laudatur. *Nam teste Snoyo fuit prudentiâ & ingenio clarus, in repub. cæterisque strenuus & solers.* Atque ut est in Chron. Belg: *Iste vir valde doctus animo magnificus, prudentiâ clarus, corpore procerus.* Porrò ut Barland: ait Episc. Traject. Catalogo: *vir litteraturâ insignis toto administrationis tempore optabili præfuit exemplo.* Unde miror eum tam malè apud Argentoratenses audivisse, de quo sic Guilliman. de Episcopis Argent. *Fredricum ex Baronibus de Blanckenheim Pontifex Argentinam misit, & uti susciperent, tanquam legitimum imperabat. Incessit in urbem magno comitatu 20. dec. 1375. 20. annum non supergressus, sed doctrinâ & peritiâ utriusque juris commendatus, multâ ad hoc in principio humanitate & æquitate, quas tamen virtutes mox fœdissimis avaritiæ sordibus commaculavit.* Pluraque ex Winphelingo de ejus avaritiâ recenset exempla; addito hoc in Fredericum epilogo: *Poterat dulcissimâ vitâ frui, & in opulento & amœnissimo Episcopatu gloriosum atque jucundum statum traducere, si juxta nomen suum pacis amator, si Dei cultor, si Ecclesiæ suæ fidelis pastor, si humilis & devotus Dominæ nostræ capellanus fuisset.* Errat verò Guilimannus toto cœlo cum Fredericum Argentoratensem præsulatum cum Guiljelmo Trajectensi Episcopo pro Traject. permutasse tradit.

d *Injurias per quendam Bitterum de Raesfelt.*] Raesveldiorum nobilis & antiqua apud Westphalos familia, ex quibus quidam fuit Episcopus Monasteriensis Bernhardus. Bitteri nomen in posteris quoque reperio: Vixitque nuper in Urbe nostra ex eâdem stirpe Dominus de Moerkercken tribus relictis liberis Gosuino, Wilhelmo, & Margarethâ Raesfeldiis.

e *Provinciam Westphalorum sive Occidentalium Flavorum,*) Precor,

Risum teneatis amici.

Quare non & Occidentalium pullorum? certè si ejusmodi nugis implere chartam placuerit, insignia antiquissima istius gentis (si vera ferunt) pullus fuit. Alii Occidentales advenas, id est, *Westwalen* melius dicendos putant. Longobardos autem hinc prodiisse, æquè extra metam est; licet Suevos Longobardos non procul hinc collocandos putet Goropius Francicor. l. 2: quos Paulus Diaconus ex Scandinaviâ in Germaniam venisse tradit, ac prius Winulos fuisse dictos. Strabo etiam lib. 2. in Sarm. Asiaticâ μακροπώγωνας à longâ barbâ sic dictos populos ad pontum Euxinum collocavit. At id omnem risum superat quod Longobardorum Reges dictos Flavios scribit à phalis istis sive Walis. Aliter Paul. Diaconus, qui ait, Autharim Clephanis filium, quem Longobardi communi consilio sibi Regem statuerant, ob dignitatem Flavium esse appellatum; eoque prænomine omnes qui postea fuerunt Longebardorum Reges feliciter usos esse. lib. 3. de Gestis Long. cap. 16. hinc elici posset illud prænomen Flaviorum quod in Italia Longob. Reges sibi ob dignitatem primitùs sumpserunt à Rom: Impp. translatum, quorum se in parte successores esse statuebant. Nam præter Flaviam gentem Rom. de quâ Fulvius Ursinus de familiis Rom: & Gorlæus in Thesauro Rom. numism. Sueton. in Vespasiano & alii plærique Imperatores post Constantinum eo prænomine usi sunt.

f *Quo medio provincia Threntanorum Ecclesiæ restituta est,*) Quæ sub prioribus Episcopis variis oppignorata erat. Coevardensis verò reconciliatio cum Episcopo interventu Ducis Gelriæ facta anno 1397; cujus participes & auxiliarii fuerant Gisbert. de Bronckhorst D. de Borclo, Gisbert. de Bronckhorst, Fred. de Bronckchorst, Joannes Homoedius, Theod. Wischius & alii, certis conditionibus dimissi, ut ex pactis initis, quæ sequuntur, patet;

IN den eersten dat alremallich hulper ende hulpere hulpe ende allen den genen die van beyden sijden ontsegghet hebben / om der saecken wille van Coevarden besoent sullen wesen op haer Leen ende goet / ende mit naemen sal Reynout van Coevarden besoent wesen alsoe dat hy behalden sal alle sijne erstale / soe waer die gheleghen is / ende de sijne Alderen ghecocht hebben / ende niet en behooren totter Heerschap van Coevarden / ende die met sire Moeder mede gave ghecocht is. Item sullen Aernt Gutterswijc metten sijnen die in't nederlegghen Harmans van Schonenbeke / Bernt van Rhede / Willem

van Rode / Harman van Heerstel / Robbert / ende andere die van bede weghen Bisschops van Utrecht ghevanghen zijn aen Gysbrechts handt van Borclo staen / alsmen die beschreven geven sal / quijt wesen / behelteliken dat sy redelicke oirvede doen soelen. Item soo soelen Gysbrecht van Batenborch / Gerrit vanden Sande / Reynken ende Dirck van Bele / Aernt van Teller / Evert van Oye / Henrick van Beyle ende andere die Gysbert van Borclo den Bisschop heeft ofghevanghen / quijt wesen / ende die op Ryneſteyn ghevanghen waeren van Gysberts van Borclo ghesellen / mit naemen Gysbrecht van Batenborch / sullen tamelicke oirvede doen aen den Bisschop zijnen Ghestichte ende Stadt / etc.

Voort sullen Henrick van Dodingweerde ende Harman Knijf / Jan Vierdach / Lambert vander Hoeven / ende andere Gysberts ghesellen van Borclo die op de reyse van Borclo ghevangen worden / quijt wesen / mits doende oirvede.

Alle rantsoen dat niet betaelt en is ofte verboricht / quijt zijn / dooden teghens dooden / rooff teghen rooff / brandt teghen brandt / quijt zijn / den Bisschop sal Reynolt van Coevarden versecckeren xij. M. alde Vranckrijcksche Schilden / ende daer toe / vijf Jaeren langh vj^c. alde Schilden van hant-gelt / maeckende te samen xv. M. alde Schilden diemen hem betalen sal over v. Jaeren nae datum deses briefs / overmits hy zijn berait hebben sall op de vertiechtenisse te doen / dat hy den lesten Jaere doen sal / daer mede voor hem ende zijne nacomelinghen van't Huis ende Heerschappije Coevarden met allen toe-behoren renuntierende / ende sal daer van geven zijne brieven besegelt by x. ofte xij. zijne beste maghen. Ende wolde Reinolt den vertiechte niet doen soe en sal men hem des gelts niet geven / ende die brieven daer van ghemaeckt geen macht geven / maer hy sal staen op zijn voorgaende recht / als oeck den Bisschop etc.

Ghedaen in't Jaer ons Heeren 1397. den eersten Manendaghe nae den Sonnendaghe Iubilate, dat is den 14. daghe in Mey op de Velue in onsen Lande ander Yssele tegens Deventer.

g *Adunans ingentem exercitum,*] Frisicum hoc bellum plenius descripserunt Gerbrandus, Snoyus, Sifridus, Annales vulgares, & Ubbo Emmius rer. Frisicar. lib. 16. ad principium. Frossardus vol. 4. cap. 76. & seq. Meminerunt etiam Meyerus rer. Fland. lib. 14. ad annum 1396. Scriverius in historiâ Comitum Hollandiæ &c. in Alberto Bavaro in cujus elog. His versibus rem expressit:

Quid Frisiæ gentem me ter victore subactam,
Auspiciis referam, quid data jura meis?

h *Wilhelmus Comes Frisiæ Orientalis,*] Titularis nempè, nam Frisii Orientales nunquam agnoverunt Hollandiæ principes dominos, nisi quando vel vi vel factionibus domesticis coacti eò descenderent, ut eos reciperent.

i *Et primogenitus Regis Carolus de Laboret.*] Quid sibi velint hæc verba primogenitus Regis ignoro. Neque enim Carolus iste fuit Regis Galliarum filius, quare hic scribendum puto & Admiralius Regis, ut & vulgare indicat Chronicon, & Frossardus, Meyerus, Ubbo Emmius, Carolum tantum Labretum vocant, ac Comiti S. Paulli postponunt. Snoyus autem expressis verbis Carolum Admiralium Regis Franc. indigitat.

k *Comes de Stalgits,*] In Chronico vulgari Schalies habetur ut & Snoy historiâ Hollandicâ lib. 9. in Alberto Duce, sed invenio inter Comites Angliæ sub Henrico IV. & paulo ante hæc tempora, Stafordiæ Comitem.

l *In territorio Oppidi Vianensis,*] Suffridus in Dominio de Arckel habet, pertinebat quidem arx illa ad Arkelios, & habebant Vianenses Domini minorem aliquam jurisdictionem, in pago nempe Iutphaes, ubi & hodie arx Rinesteinia agnoscitur, verùm territorium est Trajectensium; nisi, quod puto, aliud hoc fuerit castrum ultra Leccam.

m *Tandem factâ arcis deditione,*) Snoyus hanc rem ita narrat: *Obsessi tandem salvâ vitâ arbitrio Antistitis sese dediderunt, abductique sunt Trajectum captivi 300; inter quos, Ioannes de Reneftein, Gysbertus de Bronckhorst, Godardus de Elderen, &c.* cui accedit auctor Chronici Vulgaris: Atque extat ap. me fidelitatis juramentum Antistiti præstitum à Iohanne prædicto.

n *Cum magnâ pertinaciâ Grunorum,*) Bellum hoc Ubbo Emm. quoque attingit lib. histor. Frisic. 15. ac cum eo Snoyus & Gerbrandus. Quare vel unde Gruni dicti, sic Emmius de urbe Groninga: *Nomen à viridibus pratis videri potest deductum; cumquo convenerit Græcum* ... *veteribus circa hæc loca collocatum. Melius fortè Gruno vel Gryno Principe, vel conditore loci, non qui sit ille Trojanus, aut Indico, sed homine Frisio.* Nugantur hic Kempius, Suffridus, Hamcon. Furm. de Gruno Galonis F. Frisonis N. Videatur etiam L. Guicardinus in descriptione Belgii, & quæ ibi notantur.

o *Iohannes Præfectus de Arclo indixit Alberto D. bellum,*) Arculense hoc bellum cum Hollando & Trajectensibus prolixius prosequitur Chronicon vulgare ex Gerbrando, & Snoyus Rer. Holland. lib. 9.

p *Quæ documenta proprietatis Episcopus Duci ostendit,*) Hic sensus non constat & videntur quædam deesse: vel ita legẽdum: Fortunata erat deditio, nam paulò post sunt reversi, qui documenta proprietatis Episcopi, Wilhelmo Duci ostenderunt.

q *Iohannes minor natu ex nob. fam. de Brederode,*) Totam hanc Historiam plenius describit Bockenbergius de Illustrib. Bred: in Ioanne Reinoldi fil. ex Annalib. vulgaribus, ubi videre est quam infeliciter ille monachum induerit, & infelicius illum exuerit, siquidem captus ab Antistite & dimissus, ad Gallorum Regem se recipiens, bello Aincourtiano cæsus fuit.

r *Quod malè implevit,*) Aliquoties enim Apcoudii & Gaesbecani ex eâ familiâ fidem fefellerunt, ut & paulò post de Trans-Issulanis legitur, & passim exemplis posset demonstrari. Sed tandem perfidiæ pænas dedêre, cum Iacobus Gaesbeeckius postquam filium imprudens occidisset, & inde ob factionem à Diepholdio captus, omnia sua bona Ecclesiæ Trajectensi tradere coactus fuit.

ſ *Eodem fermè tempore defecerunt Leodienses,*) Hanc historiam vide præterea ap. Meyerum in Flandricis, ad annos 1406. & 1408. Chronicon vulgare, Snoyum, Haræum in Anton. Burg. Brab. Duce; Chron. Mag. Belgicum, Placentium in Iohanne Bavaro Episcopo Leod., Divæum Rer. Brabant. lib. 17. Huterum Burgund. lib. 3. in Intrepido. Gaguinum in Carolo VI. & Annal. Flandr. Oudegerstii cap. 186.

t *Ferunt interiisse supra 22000. hominum,*) En quanta scriptorum varietas: Huterus ait: *E militum vulgo triginta circiter militum millia esse desiderata, præter 500. nobiles.* Meyerus, Leodios 50000. pugnatorum movisse in hostem infeliciter & 28000. cæsos. Placentius ad unum omnes cæsos ait. Divæus 50000. hominum haud procul Leodio occurrisse & ad internecionem cæsos. Gaguinus 16000. cecidisse scribit. Chronicum magnum Leodiensium peditum in exercitu fuisse 25000. equitum 700. ex iis 23000. cecidisse. Annal. vulgares ex Gerbr. 40000. Leod. occisa referunt; quibus Bockenb. accedit. Massæus Chron. lib. 19. ita habet. *Apud Hasbanium commisso prælio circiter 36. millia Leodinorum prostrati sunt.* Hi omnes quantopere inter se dissident? Nec id mirum; pro partium enim studio vel augent vel minuunt numerum, ita ut rarissimè auctores in cæsorum numero concordes inveniantur. Hæc ideò annotare volui quod in patriâ historiâ similia non semel occurrant.

u *Hoc anno pullulavit in Trajecto seditio,*] Secundum Annales vulgares hæc contigerunt an. 1413. & hujus seditionis auctores, ut & hic refertur, fuerunt partium Arkelensium studiosi, quos malè habebat fædus Ultrajectensium cum Duce Bavaro, contra Arkelios initum: inter quos eminebant Harmannus Lockhorstius Decanus summus, & Ioannes Spiegelius cons. Urbis, qui civibus persuadebant civitatem Duci venditam. & magnum libertati ipsorum imminere periculum.

x *Proscripti autem sunt Iohannes de Lichtenberch de Lanscroon,*] Hic ex Lanscroniâ familiâ maternum cognomen adjunxerat, quod eo tempore non erat infrequens: maximè cum materna stirps emineret. In patriis Chronicis inter primos in exilium missos fuit Iacobus Lichtenbergius D. Petri Præpositus, ex nobili Lichtenbergiorum & olim in repub. potenti ortus familiâ: avunculus, nisi fallor, Iohannis supradicti ut ex stemmate hoc patere potest.

Johannes ante annum 1288. mortuus relicta vidua Elisa.	Iacobus F. Iohánis.	Iacob. F. Iacobi de Lichtenberch postea anno 1304. occisus. N. Vxor Suederi de Bosinchem 1288.	Iacobus de Lichtenb. miles 1327 ob. vidua relicta D. Mechtilde. Ernestus. Iac. Præp. D. Ioannis. Alfardus de Licht. mil. ux. D. Iutta Vtesen 1346.	Aleidis ux. Dñ. Ioannis Renessi militis. Mabelia D. d'Alblas. Iohanna. Agnesa. Iacoba. D. Iacobus de Lichtenb. mil. Alfardi F. uxor. Hadewigis 1351. Iacobus de Nienendael.	Alfardus de Lichtenb. 1378. Iutta uxor Iohannis Groenewoudii.	Iacobus Præpos. S. Petri. Alphardus de Lichtenb. 1416. N. uxor Rotardi de Lansfcroon.	Alpherda ux. Iohan. Ruysc. Iohan. Lichtenb. de Lansfcroon.

y *Sed in loco religioso se cum fratre salvaret.*] Apud Canon. Regulares cum fratre suo Iacobo de Lockhorst, qui hoc anno prætor Trajectensis fuit.

z *Cum Isbrando fratre Frederici de Aa*) Legendum, *cum Frederico fratre* nempe Johannis de Spieghel. *Isbrando de Aa* &c.

aa *Et aliis consciis anno* xv.] Puto legendum *numero* xv. siquidem hæc anno 1415. facta videntur, post duos nempe annos quàm inceperat hæc factio.

bb *Potentiores suæ ditionis ad hoc præstassent consilium*,) Caussa odii & malevolentiæ Egmondanorum in Principem fuit ea sententia, quam inter Abbatem & Iohannem Egmondanum tulit Wilhelmus Princeps Schoonhoviæ 3. Octob. 1411., & ap. Bockenbergium de dynastis Egmondanis in hoc Ioanne extat integra, quam acerbe & indignanter admodum ferebat.

cc *Præfecti verò Vianensis & Culemburgensis*,) Hi fuêre Hubertus Culemburgius, cujus mater Berta Egmondana Ioannis filia, teste Hutero, amita Iohannis & Wilhelmi Egmondanorum fratrum: Iohannes Vianius Gisberti filius, cujus mater Beatrix filia Iohannis 18. Domini Egmondæ. Annales populares & Bockenbergius addunt Iacobum Gaesbeeckium, cujus soror Iola Culemburgano nupserat.

dd *Mense Novembri anni præcedentis factum est prælium ingens inter Francos* &c.] Anno nempe 1415. feriis Crispini & Crispiniani facta est pugna Azincuriana, quæ magno Gallis constitit, quam præter Gallicos & Anglicos scriptores, describunt Meyerus Annal. Flandr. xv. Haræus rer. Brabant. Opere, in Antonio Burgundo. Divæus lib. 17. Rer. Brab. ad finem. Annales populares ex Gerbt. Massæus Chron. 19. & Chronographorum plerique.

ee *Ex parte Anglorum periit Rhuscienfis*,] Quis ille nondum inveni: vocat autem apostatam, quem transfugam forte voluit dicere. Scriptores quos vidi, inter primores Angliæ cæsos neminem præter Eduardum Eberacensem ducem, & cum eo unum atque alterum nominant.

ff *Et facta sunt desuper legitima documenta*,) Dicuntur hæc conservari in tablinis Hollandiæ apud Goudam: quorum mihi olim copiam fecit vir nobilis & eruditus Franciscus Dousa Nienrodius. Domini Nortvicensis Archivorum in Batavis custodiæ præfecti filius. Horum initium propter nomina Nobilium & civitatum ibidem expressa hic ad lucem historiæ adjungo:

WY Philippus Heer van Wassenaer / Borchgreve tot Leyden / Henrick van Wassenaer / Dirck vander Leck / Herbaren van Ysselstein / Jan van Heemsteden Heer van Benthusen / Henrik van Naltwijck Maerschalc van Hollant / Jan B. van Blois Heer van Tresloing / Melis van Mynden / Aernt van Duvenvoirde / Jan van Woude Here van Warmont / Willem van Bockhorst / Gerrit van Heemskerc Heer van Oisthusen / Barthout van Assendelft / Gerrit van Zijl / Jan van Hodenpijl / Philippus van Spangen ende Gillis van Cralingen Ridderen. Willem Eggart Heer tot Purmerende / Helmich van Doornick / Adriaen van Raephorst / Jan van Nienrode / Gerrit van Poel-geest / Philippus de Bloit / Mouwerijn van der Does; Gerrit van Bennenbroeck / Dirck van Santhorst / ende Adriaen van Matheneſſe Knapen / ende wy Schouten / Borghe-Meesters / Schepene ende Raden der Stede van Haerlem / Delft / Leyden / Amsterdam / Goude / Rotterdam / Oudewa-

Oudewater / Schiedam / Alnaer / Hoorn / Medenblie / Enckhusen / ende Monickendam / Doen cond / want redelicken is ende natuerlick Recht eyscht / dat een yghelick goet eerbaer Man / die Gode ende gerechtigheyt voor ooghen heeft zynen rechten ghebooren Lants Heer / goet / ghetrouw ende onderdanich zy / die schuldich is te helpen stercken / te dienen en lijflick by te blyven tot allen steden en stonden / teghens allen / die hem aen sijne heerlickheden ende erffenisse crencken ende teghens vallen souden willen / ende wy in onse bescheydentheydt wel weten ende bekennen dat die Doorluchtighe Vorstinne onse ghenadighe Vrouwe / Vr. Jacob van Beyeren Dauphine van Vienne etc. Eenighe Dochter ende rechte Erfghename is des Hooch-gebooren Vorsten ons L. Gen. Heeren Hertoge Willems etc. Soo hebben wy wel bedacht ende volcomelichen beraden alle t'samentlick ons daerom verbonden ende verlooft met onsen vrijen wille / waert dat de Hooch-ghebooren Vorst onse ghenadighe Heere voornoemt aflijvich worde voor onse Gen: Vrouwen sijnder Dochter voorsz. sonder wettighe Soon achter hem te laten / Dat wy alsdan d'selve onse L. Gen: Vrouw Jacob van Beyeren voornoemde als Erff-dochter ende Leen-volghster ons Gen. Heere voorschreven ontfanghen ende hulden sullen tot onsen rechten ghebooren Landts-Vrouwe etc.

Gegeven op onser L. vrouwen dach Assumptionis, in't Jaer ons Heeren M CCCC XV.

Bunschotenses propter fidelitatem Episcopo Florentio exhibitam, ab eodem nonnullis privilegiis donati sunt, ut hoc diploma vernaculo sermone iis datum exprimit:

FLorens by der Ghenaden Godts Bisschop t'Utrecht / Doen condt allen Luden / Dat wy by goet-dnncken onser Stadt van Utrecht / om menighen trouwen dienst die ons ende onsen voor-Vaderen Bisschoppen t'Utrecht ende den Ghestichte van Utrecht onse goede Lude uyt onser Stadt van Bunschoten ghedaen hebben / ende noch doen zullen / ende om ene seker Summe van ghelde die zy ons betaelt hebben ende de wy voort in ons ende in onses Gestichts orbaer ghekeert hebben / alse onse Slote mede te loessenen ende de schoudt te betalen : die wy vonden op onsen Ghestichte ende van onsen voor-Vaderen ghelaten was. Soo hebben wy ghegheven ende gheven voer ons ende voer onse na-comelinghen Bisschoppen t'Utrecht onser Stadt van Bunschoten ende horen Borgheren ende horen na-comelinghen al alsulcke vryhede alse hier na beschreven staen ewelijcke te dueren. Inden eersten went wy aenghesien hebben groet verlies onser Lude / ende der Stadt voersz. van zware schattinghe diemen op hem plach te doene / alse van Maech-gelde / van Doet-slaghe ende van Leemten / zo gheve wy hem ende horen nacomelinghen dat nyemandt meer op hem gaderen noch mit Rechte winnen en mach zoe waer sy ghesetên zijn dan van elcken doet-slaghe dat after-Suster-kijnt vijff Schillinghe / ende van elcker Leemte derde-halft Schillingh alsulx Paepements alse gemeenlicken dan in onsen Ghestichte gaet / Ende daer na voort te gheven vore ende nare alsoe alse zy ghebooren zijn. Ende desghelijckx en zellen zy niet meer moghen gaderen noch met rechte winnen van horen Maghen de buten of binnen hore Stadt geseten zijn dan voerschreven is / Voert soe gheven wy hem ende horen na-comelinghen dat zy hoer onschout in onsen Lande doen moghen mit eenre hant van Doet-slaghe ende van Leemten daer sy in beclaghet werden onbesproken van ons ende van onser Heerlickheydt / sonder arghelist / Voert soe gheve wy hem ende horen nae-comelinghen dat die Borgher-meyster ende ses Schepene die aen dat Recht blijven zellen die Nywe Schepene Jaerlickx kiesen sellen op ons Heeren Hemelvaerts dach / ende ons ende onsen Nae-comelinghen of ten ghenen die wy't beveelen zellen die te presenteeren / Ende off zy enighe Schepene

koeren die wy mit rechte of mit bescheyde wraken moghen alsoo dicke alsse dat ghevicke / dat sy ander Schepene daer voer kiesen sellen / sonder argheyt. Voert de Schoute die wy ende onse na-comelinghen daer zetten zellen / die zellen zy Borgherschap geven zonder weder-segghen / waert dat hy gheen Borgher en ware / Maer dien Schout die sy Borgherschap gheven / die sel dan zweren alse Borghers schuldich zijn te doen na hore stat-rechte / Voort zoo gheve wy hem ende horen na-comelinghen dat sy brugghe-ghelt moghen nemen tot eenre brugghe vanden bruggen die sy over hoer Havene te Buinschoten van hoers selfs goede ghemaket hebben tot elker reysen alse zy eerste overvaren / alse van elken waghen of kerren vier Hollantsche / van elken beeste een Hollantsche / ende van elker koppel beeste twee Schillinghe / ende daer zellen zy die brugghen over hoer Havene mede houden / Ende daer zellen wy ende onse nacomelinghen Bisschoppen t'Utrecht den derden penninck of hebben / ende behoudeliken onser Ecclesien ende onser Stadt van Utrecht alle hoers Rechts ende Vryheden / dat is te verstaen / dat zy daer niet of gheven en zellen / Ende in kennissen hier of zoo hebben wy onsen zeghel aen desen brief ghedaen / ende om die meerre orconde alle deser voorschreven zaken so hebben wy ghebeden onser stat van Utrecht desen brief mit ons te beseghellen / ende wy Borghermeisters / Schepene ende ghemeene Raedt der Stadt van Utrecht / went onse liebe Heer de Bisschop van Utrecht voorschreven alle dese zaken by onsen ghoetduncken ende weten ghedaen heeft alsse voerschreven staet / so hebbe wy om bede wille ons liefs Heren des Bisschops voerschreven onser stadt grote zegell mede aen desen brieff ghedaen / In kennisse der waerheyt ghegheven in't Jaer ons Heeren dusent dre-hondert drie-ende tachtich des dinxdaghes na Sinte Laurens dach.

gg *Et paulo post juvenis tantæ spei infectus interiit,)* Veneno, Aurelianensium scelere, infectum periisse tradunt vigesimum annum nondum egressum, vide Meyerum lib. Annal. Fl. xv. ad annum 1417.

hh *Mediatore Wilhelmo de Egmonda ex improviso quod cives fefellit.)* Hæc verba nec coherent commodè, nec vera sunt. Nam Chronicum populare, & Sifridus in Appendice Becani, Intercessore Johanne Hensbergio transactum esse tradunt.

ii *Præfectus verò Egmondæ,]* Meyerus nominat Johannem Heterium, Henricum Homoetium inter captivos. Walravium autem Brederodium Jacobam eo prælio magno suo damno desiderasse addit. In Chronico populari plures inter cæsos atque itidem inter captos nominatim recensentur.

kk *Præfectus de Gentersweijck,)* Ex hac familia orti qui hodie Comitatum Benthemiensem possident.

ll *Trajectani subvertunt reliquias oppidi Iselstein,)* Id factum postridie omnium Sanctorum an. 1418. neque relictum quidquam præter ecclesiam Parochialem & monasterium.

mm *Quæ ipsis male servata est,]* Hæc scilicet querela non semel in nostrâ historiâ occurrit; nam quo magis vicinorum potentia crevit, eo magis injuriis & damnis ipsorum se expositos nostri senserunt. Videlicet plus sæpè vis & arma, quàm literæ & sigilla, atque adversariorum commoda, quàm fœdera, aut litteræ potuerunt: quod nec scriptores partes suas nimium interdum foventes, tacitum relinquunt.

nn *Inito fœdere cum Nobilibus suis & Oppido de Leiden.)* Literæ fœderis in quibus injuriæ supra positæ prolixiùs exponuntur, extant.

oo *Cum præfectis de Gaesbeeck & Culemburch,]* Hi non jam primum ut supra annotatum est, contra fidem clientelæ, qua Antistitibus devincti erant; eorum hostibus adhæserunt.

pp *Usque adeò numerosum adduxit Exercitum,)* Quod mirum, cum & situ loci & populi infrequentia invalidum illud sit oppidum, ac vix hodie paucos dies hostilem vim laturum sit.

qq *Ingentem intulerunt machinam, bombardam vocant,]* Hæc bombarda jam pridem inventa propter novitatem & insolentiam forteàn hosti metum incussit. Dictæ verò ita sunt Bombardæ, à sono, quem edunt, à Germano quodam circa annum 1378. inventæ; & primùm usurpatæ à Venetis cum Genuensibus ad Fossas Clodias confligentibus. Vide Guidonem Pancirolum lib. 2. de novis repertis, Tit. 18. & ibi ab Henr. Salmuth notata. Munsterus lib. 3. Cosmogr. ubi agit de Moguntia, ex Achille Gassaro scribit circa annum C. 1354. in usu apud mare Danicum fuisse, primumque inventorem extitisse chimistam quendam nomine Bertholdum Schwartz monachum. Polyd. Verg. de Invent. rer. lib. 3. c. 18. non hominis sed dæmonis inventum esse vult, & inventorem ejus ignotum esse asserit.

rr *Propter novas motus quotidiam Amersford.)* Vide hæc in Chronico populari accuratius descripta, divis. 28. sub Jacoba Principe.

ss *Interim Episcopus solicitat Trans-Isulana Oppida,)* Trans-Isulani quos plerumque spectatores tan-

res tantum, nihil opis aut auxilii Ultrajectinis contra hostes suos colluctantibus conferebant.

tt *Juxta aggerem fluminis Amstellæ,*] Meminit hujus rei sed strictim Pontanus Rer. Amstelodamensium lib. 2. cap. VIII. his verbis, *Sed difficultates plurimas atque incommoda, ex eodem hoc bello eædem urbes perpessæ, & Amstelodamensium præcipuè, utpote Trajectensibus conterminæ: adeò ut sæpenumero sub oculos urbis variis excursionibus progressi Trajectenses civibusque aliquot viris potiti Trajectum captivos perduxerunt.* Mem. & Zuerius in Theatro suo urbium Hollandiæ nuperrimè edito, ubi de Amstelodamensibus agit.

uu *Et erat inter eos mira concordia,*) Nimirum *Concordiâ* juxta illud Salustii, *parvæ res crescunt*: & sua satis defendebant ac tutabantur Trajectenses, cum nullæ civium inter se dissensiones vigerent, & nobiles ac ministeriales (qui vicinis principibus addictiores plerique inveniebantur) à debitâ fide non declinarent.

xx *Ruptis aggeribus incuriâ principum, uti asserunt,*] Vide Zuerium in Dordrechto suo, Iacobum Eickium in curiosâ illâ Zuid-Hollandiæ descriptione. Vulgare Chronicon ex Gerbr. Snoyum hist. Holl. lib. 9. Haemrodium, & ad eundem Pontanum. Iunii Bataviam, Danica Pontani lib. 9. Exterorum etiam plures meminerunt hujus inundationis, ut Munsterus Cosmogr. lib. 3. pag. 516. sed refert in annum 1420. vel 1446. 17 Apr. Item Clemanges Epist. 132, Meyerus lib. 16. Annal. Flandriæ ad annum 1421, Crantzius Saxonic. libr. XI. capite VIII. qui XVI tantùm parochias absorptas periisse scribit, ut & ex eo, ut videtur Bernardus Mollerus in descriptione Rheni, lib. 6:

Sed & dena simul vidit delubra Deorum
Incola Dordraci Thetyos amne premi.

yy *Arler & Eede demoliti sunt,*) Sic legendum putavi cum res hæc in Velue acta; ubi arx Arckle, ut in priore editione habetur non comparet; sed Arler & Eede non incognita sunt.

zz *Foris bello, intus fame & peste,*) Tria hæc mala plerumque concurrunt: nam bellis agri vastantur, coloni dissipantur, indeque sequitur annonæ difficultas & hanc fames, ad quam sedandam cibi sæpe insalubres, ac insueti sumuntur, unde morbi & pestes.

α *Supra mille quingentos cives,*) Oportet satis populosam fuisse eo tempore Civitatem in quâ tot viri brevi occubuerint.

β *Cum promiscuè Germini & Galli commessationibus,*] Nempe qui habent Divum Martinum Patronum; sic enim more Ethnico divus iste celebrari solet cum musto repleti *Bacchi* mystæ sacrum faciunt.

γ *Noctu oppidum Wageningen,*) Vada intelligitur antiquorum, non ita longè Arnhemio distans. Expugnationis verò hujus meminit & Chron. populare; Ibi autem quædam adjuncta; nempè Ultrajectenses in oppido non ita magno, cepisse Henricum Hœmodium Equitem cum aliis octingentis, reliquis per muros elabentibus, & Hedæ hic magis credo, cui assentitur Snoyus.

δ *Et caput D. Adriani,*) Inter sacra κειμήλια, argento inclusum hoc olim à me visum fuit in annuis supplicationibus circumlatum. Meminit duorum Adrianorum martyrum Io: Molanus; unius Nicomediensis, cujus reliquiæ in Flandriâ apud Gerardi Montem; alterius S. Landoaldi internuncii, qui nunc Gandavi quiescere dicitur: cujus fuerit hoc caput ignoro.

ε *Pax eodem anno inter principes,*] Nempe anno 1422. cujus extant conditiones & literæ.

ζ *Ante solutionem interiit in agro dum ventrem exonerat,*] Anno nempe 1423, ut in Chronico populari: vide & Aquilium in Chron. Gelriæ, & ibidem notata per P. Scriverium.

η *Obiit Fred. Episcopus VII. Id. Octobris,*] Ipsis Dionysii feriis, ut habent Chron. populare, & Chronicon Belg. magnum, hoc verò in Castro suo Horst, eum mortuum vult, cùm alii, utpote Snoyus, Suffridus, Bockenbergius in castro Vollenhove eum senem decessisse tradant.

Circa hæc tempora narrant Ann. Holl. divis. 26. cap. 27. captum in Lacu Purmerendæ monstrum marinum fœminæ formâ, corpore hirsutum. De quo quamvis tradant vix credibilia, Snoyus tamen lib. 9. hist. Holl. ad finem vitæ Adelberti Com. ea literis mandata refert ab iis, qui illud viderunt, sibique per manus tradiderunt. Sifridus captam marinam hanc fœminam anno 1404. dicit, Doctiss. Boxhornius anno 1430; & addit de fœminis marinis plura scripsisse Scaligerum ad Aristotelem de animalib. Vincent. Chartar. de Deorum imagin. Bern. Buttum lib. v. Monarch. Lusit. hujus fœminæ quoque meminit Vincemius in Chron. Frisiæ vernaculo, de cujus fide dubitare videtur. vide quæ Fort. Licetus adfert libro de monstrorum causis cap. 86. de marinis hominibus ad rubrum mare, quorum pelles durissimi, ut inde calciamenta conficiant ad 15. annos duratura, ubi & similia de hominibus marinis ex Ioh. Bapt. de Rhamnusiis ad navigationem Hammonis Alexandro ab Alexand. Fregosio, Betonio, & Cardano qui de hac muliere ad Edamum capta ex relatione Cornelii Amsterod. scribit mutam eam fuisse salacissimam. Superiore etiam sæculo asserunt scriptores Episcopum marinum in Poloniâ visum, & Monachi formâ monstrum in Saxoniâ natum.

Suederus Epiſcopus LII.

ET

Rudolphus Epiſcopus LIII.

Competitores Epiſcopatus varii.

DEfuncto Frederico Epiſcopo, poſt indicta comitia, pleriq́ue Principes commendarunt ſuos ut communi ſuffragio obtinerent. Archiepiſcopus Colonienſis Walravium fratrem ſuum ex domo Morſaciorum; Epiſcopus Leodienſis Præpoſitum Aquenſem ex domo Burenſi, poſtea in Culemburgio interremptum; Epiſcopus Monaſterienſis Albertum nepotem ex Comitibus Hoyenſib., Dux Montenſis Gerardum Clivenſem, Dux Clivenſis Rudolphum Diepholdium Canonicum Colonienſem & Præpoſitum Oſnaburgenſem, Collegia verò Canonicorum tot adverſis petitionibus ſtatuêre deliberandum uſque in vigiliam Martini patroni ſui: Ipſiſq́ue adhuc in conſiſtorio manentibus, ecce unus ex (a) Præfectis civium, ex familiâ illorum, qui dicuntur Proiis, per impetum pulſans fores, comminatus

Electio contentioſa.

eſt altâ voce Decano S. Petri, nepoti ſuo, inquiens, quod niſi eligeret Rudolphum Diepholdium, ſciret mortem ſibi intentandam: quâ impreſſione motum Collegium majoris Eccleſiæ exſurrexit, & eligere recuſavit, cum quatuor Capitula aliarum Eccleſiarum proceſſêre ad electionem, & per contentionem cecidêre ſuffragia ſupra tres, Rudolphum Diepholdium, Præpoſitum Aquarumgrani, & Swederum Culenburgenſem Præpoſitum Trajectenſem. Hic ſentiens ſe votis longè inferiorem, transfudit ſua in Rudolphum, affirmans ex conſcientiâ ſe illo aptiorem, aut magis idoneum non ſcire. Unde Tranſiſulani, qui multum favebant Rudolpho, bene contentabantur. Iam agebatur annus 24. cùm Martinus Romanus Ponti-

Permutatio beneficiorum à Papa permiſſa anno 1425.

fex rejectâ electione providit (b) Epiſcopo Spirenſi de Eccleſiâ. Qui parum ad illam anhelabat, intelligens Provinciam illam plurimis ſubjectam factionibus. Quo comperto nonnulli Trajectani, Suederi amici, accedentes Epiſcopum Spirenſem intervenêre, ut ille Eccleſiam Trajectenſem commutaret pro Præpoſiturâ Trajectenſi, quod Martinus approbavit, cumq́ue iſtud propalaretur, orta eſt apud Trajectanos non modica diſcordia, quibuſdam adhærentibus Rudolpho, aliis obedientibus decreto Romani Pontificis: Iſta agebantur anno xxv. cùm Suederus Epiſcopus ipſo die Laurentii Martyris intraret civitatem, & exules de more (c) cum novo Principe inter funiculum illum ſequerentur, ſuboritur motus ingens, nam, rupto funiculo, aliqui trucidabantur; quorum cædem Epiſcopus in ſe aſſumpſit, proſcriptis ex recenti plurimis, nequicquam & dira in Tranſiſulanos imprecans, quia Rudolphum foverent, & reditus Epiſcopatus illum occupare permitterent: cùm illi pro innatâ barbaræ gentis duritiâ flocci penderent, nec fulmina Iovis, nec Martis arma formidantes Pacatis itaque rebus Tra-

Seditionis fructus & eventus.

jecti. Suederus acceſſit Amersfordiam ad ſopiendum ſeditiones illic exſuſcitatas: quo cum veniſſet, alios proſcripſit, alii occiſi ſunt, alii capite plexi pro arbitrio ſuo, quæ omnia ex ſuâ auctoritate (d) fieri declarabat: Rediens Trajectum, attraxit in amicitiam collegium Macellariorum non abſque magno incommodo ſuo: nam plurium animi propter ſimilia ſua acta alienabantur ab eo, cogitantes quomodo ab eo abſolverentur. Et Rudolphus latitabat in arce

Simplicitas fraudi obnoxia.

Lupinâ, Wulven dicta. Quidam in dolo crediti animi perſuaſerunt Suedero, ut interdum apud Amersfordiam atque oppidum Rhenanum & Horeſtum arcem moraretur, pro conciliandis aliorum animis, quod ſibi haud diſplicuit, ut privatus abſque magno ſumptu degeret.

Iohannes Renesſius auctor mutatæ politiæ.

Hâc fiduciâ egreſſus Trajectum in fine Veris anni xxvi. tendit Amersfordiam. Et medio tempore Iohannes (e) Renes in vigiliâ Pentecoſtes Trajectum ingreditur cum exiguâ admodum manu, quem amici jam præſtolabantur, & ſe illi jungunt in foro. Quibus collegium

Fortuna mutata, amici quoque mutant.

Macellariorum illicò occurrit; pugnatum acriter, ſed victoria manſit penes Iohannem, tumque expellebantur omnes fautores Suederi Epiſcopi, & Rudolphus Diepholdius ſequenti die introducitur & poſtulatur, & collegium Macellariorum tunc cœpit inter ſe diſſidere. Suederus verò Epiſcopus confeſtim cupiens ſuis ferre opem, Trajecti non admittitur. Retroce-

dens Amersfordiam, primo repellitur, ægrè tandem intromissus, ubi per internuncios conciliavit sibi Præfectum Egmondensem, patrem Arnoldi Ducis Gelriæ, Trajectanis atque Amersfordianis infensum, à quo sibi acquisivit equitatum ac peditatum ex Gelriis ad numerum quingentorum militum, quos ipsi Amersfordiani excluserunt. Illi verò fingentes se rerrocedere, collocatis insidiis, & civibus admirantibus quonam tam subitò disparuissent, sequenri die Episcopus ascenso equo, finxit se'e solacii causâ exire cum puellis curribus ad mulctrum summo mane, & in portâ permorabatur paulisper: tum milites exilientes è cannetis celerirer subintrant. Er hoc medio poritus oppido, fabricari jussit bina valla, unum juxta portam ex inventione imaginis Divæ Virginis Mariæ celebrem: aliud intra oppidum. Sic omne imperium sibi vendicans in Amersfordianos. Tum plurimæ inter eos ac Trajectanos actæ rapinæ. Paulo pòst effectæ sunt induciæ inter Trajectanos & Gelrios, seclusis illis de Emenessâ, & locatis præsidils in vallis, Gelrii excessère Amersfordiâ: Non longè post eorum recessum, habito levi & secreto prius inter cives susurro, illi de Emenes noctu appropinquarunt oppido ex unâ parte, fit concursus civium ad mœnia, & qui vallo ad portam præerant similiter accurrunt, & tunc ex aliâ parte supervenientes Trajectani transcendunt vallum & mœnia oppidi, tunc Gelrii confugientes ad vallum intra oppidum tanquam in matulâ conclusi coacti sunt sese dedere, quo pacto Amersfordiani rursum in pristinam libertatem restitituti sunt.

Stratagema Episcopi Suederi in Amersfordianos.

Amersfordiani stratagemate rursum liberati restituuntur.

Anno XXVII. Dux Philippus Burgundiæ sese confœderat Swedero Episcopo, & Arnoldo Duci Gelriæ, & fit hostis Trajectinorum atque Amersfordianorum, & hi tres Principes 1427.
sese astrinxerant, quod unus absque alio non admitteret aliquas conditiones pacis, & ilicò Dux Philippus ducit exercitum in Amersfordianos. Quibus Trajectani noctu præmiserant suppetias trecentorum sagittariorum. Sequenti die oppugnatur oppidum per quinque horas, cùm ipse Dux nimium audax, fossis insiliret. Pugnatum hinc inde acrirer, & res pendebat in ancipiti. Amersfordianis trinâ vice à mœnibus retrocedentibus, & per desperationem omnia periisse proclamantibus. Eo tamen non obstanre, Trajectani cum (f) fœminis Amersfordianis restiterunt viriliter, plurimos sternentes aquâ & calce bulliente, ita ur tandem exercitus Ducis abducens, quos potuit, saucios, ab oppugnatione desisteret, propter nimiam stragem passam, cum octiduo integro cadavera è fossis & propugnaculis exrraherentur, & terræ commendarentur.

Philippus Dux Burgundiæ, Suederus Episcopus & Dux Geldriæ hostes Trajectanorum &c.

Trajectani cum fœminis Amersfordiam defendunt.

Anno XXVIII. (g) immergitur ingens navis in flumine Hemâ ad impediendum introitus Trajectinorum, quam Cattam nominabant, cui Trajectani vallum opposiere. Arnoldus quoque Dux usque adeo exarsit in bella Trajectanorum, ur quamvis jam Maria prius Reinaldi Ducis, posteà uxor filii Ducis Montensis usufructuaria Comiratus Iuliacensis decederet, & 1428.
jam idem Comitatus devolveretur ad Ducatum Gelriæ, negligeret arripere Dominium, & fidem à principibus exigere. Et cùm Imperator potentiam Ducis Philippi, cui Arnoldus adhærebat, tanquam anhelantis ad Imperium nimis haberet vel solicitam vel suspectam, investivit Ducem Montensem in Comitatum Iuliæ, quam actu possidebat. Condignas (h) itaque Arnoldus * favoris sui luit pœnas, etiam posteri sui usque in præsentem diem exuti sunt illo Comitatu.

Impedit ira animum ne possit cernere verum.

Exitus iræ inconsiderata.

** Fervoris MS. Profes. Liræi, furori.*

Eodem anno quidam (i) Rudolphus de Westkercke conscendit Vechtam flu. usque vicum Broekel cum quinque millibus Piccardorum, quibus restitit manus rusticana donec supervenirent Trajectani: fit pugna, & vertuntur Piccardi in fugam, amissis cæsisque mille ex suis, una cum Henrico de Nyenrode, captis quadringentis, ereptis octo vexillis, & in templo Divi Martini supensis.

Picardi cæduntur & capiuntur à Trajectinis.

Eodem tempore invadunt Trajectani partem illam Gelriæ, quæ jam Betua dicitur, quibus occurrunt Noviomagenses, & conserto prælio amisso eorum primopilari, cum plurimis Nobilibus, captis etiam multis, in fugam conversi sunt: Trajectani verò cum captivis & prædâ inter revertendum undique collectâ, accesserunt Monasterium Insulæ beatæ Mariæ, vi illud occupantes, cùm petentes non admitterentur, & posteà in favillam redigentes, quia Abbas in Trajectanos ex auctoritate Romani Pontificis, quia Suederum excluserant Episcopum, excommunicationem promulgaverat, & ejus fovebat causam. Fuere multi ex clero ducti conscientiâ & metu censurarum aufugientes urbe, tanquam (k) parentes Romano Pontifici, sperantes Trajectanos debere resipiscere, furoremque deponere. Sed quia illi in solitâ perstitère obstinaciâ, & furor protraheretur in longum (quia novennio perduravit) pœnitentiâ & egestate ducti ægrè in urbem recepti sunt, & toto illo tempore Rudolphus vi & potestate suâ,

Monasterium Insulæ D. Mariæ à Trajectanis exuritur.

Conspirationes in Trajectanos fuere inanes.

suâ, Trajectinorumque adjutorio administrationem rerum occupavit cum sumptu inæstimabili. Et fuère interim decies octies conceptæ conspirationes, quæ caruere effectu, unde tamen propter suspicionem multi capite plexi sunt.

Quod nequit ingenium, casus facit.

Anno xxix. egressi Trajectani, navis illius in Hemâ flu. demersæ, cum machinis & tormentis confregerunt rostrum; & degelante aëre navis per impetum glacierum fluminis circumgiratur, ignorantibus Trajectanis, qui credebant id industriâ eorum fieri, qui intus erant, cùm illi summè periclitarentur. Sic Trajectani apposuère aliud vallum aperientes hoc medio viam commeatuum.

Suederus Episcopus Basileæ moritur destitutus per fraudem à sociis principibus, 1439.

Eodem anno celebratur pax inter Philippum & Arnoldum Duces, ac Rodolphum Episcopum & Trajectanos, postposito (l) Suedero, cui jus & actio sua solum reservabatur integra: quod illi permolestum fuit. Et videns sese humanâ ope fraudari atque destitui, concessit Basileam, ubi concilium celebrabatur, conquerens de fide utriusque Ducis non servatâ. Et post longam & inanem prosecutionem, quia jam favores deficiebant, & pro Rudolpho augebautur, ut populus furiosus ab armis retraheretur, qui nec censuras, nec interdicta metuebat non absque vitæ suæ tædio illic diem obiit cùm præfuisset annis octo, sed novem solum mensibus frueretur auctoritate suâ per magnam injuriam suam.

Trajectani pauperes reputati ab hostibus ostentant suas divitias.

Hostes quoque Hollandini & (m) Gelrii ut fit, jactantes magnalia, multas affirmabant sibi ex bello accrevisse divitias, Trajectanos contra omni penuria adfectos, & thesauris exutos, quod isti indignè ferentes, indixerunt ludos ac spectacula publica, concessâ securitate cunctis advenis, exposuerunt publicæ ostentationi continuo triduo quicquid argenteorum vasorum, & preciosæ suppellectilis supererat in triplicibus subselliis prominentibus à ponte pistorio usque alium pontem castri rubei dictum, ubi cum omnium admiratione tanta copia auri argentique visa fuit, ut crederetur Hollandiæ atque Gelriæ thesaurus collatus Trajectum.

Incendium serpit ex suburbio in ipsam urbem.

Anno xxxi. suboritur ingens incendium in suburbiis Trajectensibus, quod etiam transiliit in urbem, & regionem (n) Arenulæ consumpsit, cum Monasterio Iherusalem convicino Insulæ & Ditioni Laurentii sive pelli pariorum.

Iacoba Comes Holl. declarat Ducē Burgundię Tutorem & rectorem Dictionum suarū an. 1433.

Tricesimo tertio anno Iacoba Comes (o) Hollandiæ necessitate ac metu potius quàm suâ sponte, uti ferebatur, declaravit Philippum Ducem Burgundiæ tutorem Dominiorum suorum, quem etiam Rectorem undique designavit, & in verba illius jurare fecit, servato sibi aliquorum locorum usufructu. Et hoc pacto liberabatur Franco Princeps Borssaliæ, ob nimiam potentiam Philippo suspectus: cui Iacoba clàm nupserat.

Suedero Episcopo mortuo, Rodolphus succedit.

Anno xxxiii. Suederus Episcopus decessit Basileæ, & clerus extorris elegit (p) Walravum ex Comitibus Morsatiorum, fratrem Theodrici Archiepiscopi Coloniensis, confirmatum in concilio Basiliensi, per Felicem tunc Pontificem designatum. Et inveniens Rudolphum intrusum, processit contra eum ad censuras, sedem locans in Dordraco & Aernhem.

Iacobâ defunctâ succedit Philippus Dux Burgundię.

Anno xxxvii. defuncta Iacoba devolvitur totus Principatus ad Philippum, qui illum potenter & pacificè diu gubernavit.

Wilhelmus Dorschius proscriptus & captus decollatur.

** Prof. Livens famulo suo leg.*

Sequenti anno xii. Kalend. Aprilis Wilhelmus ex (q) familiâ de Dorschen, præcipuus inter proscriptos cives, Trajecti capite plectitur, favebat enim parti Suederi Episcopi, qui à Præfecto Culenburgensi directus in Hollandiam, cum viâ terrestri progredi statuisset, suasus & monitus ab illo, ut per flumen descenderet, positis insidiis præstolatus capitur à Trajectanis, cùmque jam naviculæ imponeretur, quis ait, vestrùm adeo audax fuit, qui virum nobilem & Præfectorium præsumpserit allicere ad me famulum* suum tradendum? cumque nemo responderet, subjunxit. Certè nimium audax est, propterea eum bene compensate, quia dignus est.

Rodolphus Walravio electo quiescēte Episcopatum pacifice regit & structuris ornat.

At Rodolphus electus, ubi Walravius Morsacius parum adversaretur medio tempore placidè Rempublicam administrat, ita ut securo itinere liceret undique negociari, demptâ Coloniâ, ubi frater Walravii præsidebat, & perduravit hæc pax ab anno xxxix. usque xlvii. & interim Rudolphus construxit aulam in arce Horrestâ, arcem quoque Lagam fundans, ædesque Episcopales Trajecti, multùm intentus communi utilitati. Sed cùm anno xlvii imponeretur Trajecti pro contractis ex bello debitis redimendis tributum prædiale (r) quod Margengelt vocant, & jam penderetur ingens vis pecuniæ, cœpit Rudolphus perscrutari, ubi & quomodo applicaretur, hinc cœptum inter Rodolphum ac cives fomentum discordiarum, ut contentio fieret inter (s) eum & Decanum majoris Ecclesiæ, comminantem Episcopo, ut si eâ viâ procedere vellet, consuleret sibi ut permaneret Episcopus, ipse autem bene

permane-

permaneret Decanus, & sic utrinque discessum iratis animis. Rudolphus conscendens equum indignabundus contulit se Amersfordiam atque Horrestam, revolvens semper in mente verba Decani, & permorabatur illic, perpendens quorsum res tenderet. Iam Henricus Præfectus oppidi Montisfortis dissentiebat cum Rudolpho ac Trajectanis, quem Rudolphus in gratiam capiens, & quo de Decano atque adversariis sese ulcisceretur, eundem sibi reconciliat, indulgens sibi commissum, quo patrem (t) usque ad mortem detinuisse in custodia dicebatur, mulctatus insuper ære non modico, quod multum displicuit Trajectanis meditantibus, si, quemadmodum nuper Suederum expulerant, & hunc excludere, Walravumque jam auctoritate Apostolicâ confirmatum suscipere possent. Supervenit (u) Nicolaus Cusanus Cardinalis Legatione fungens, qui primo statum Ecclesiasticum, & religiosa loca in meliorem vitam reformare tentavit, sermonem vulgarem (erat enim Mosellanus, vico Cusa oriundus) ad populum faciens intra septa S. Johannis, sed parum profecit. Inde animum convertit ad concordandum Rudolphum cum Walravio, cum grato & amicabili medio. Monasterienses enim sive Minimigartenses, Westflavorum, quos Westphalos vocant, caput est) recusabant accipere Episcopum Morsacium casu, quo isti ad obedientiam armis reduci possent, tum Walravius cederet electioni & Episcopatui ad utilitatem Conradi Diepholdi nepotis Rudolphi ex fratre Osnaburgensis atque Daventriensis Præpositi, servato ipsi Walravio reddito annuo ex Episcopatu & decimo donario omnium obventionum Diœceseos Trajectanæ, de quo & Rudolphus participaret. Et fama erat, quod illa pœna pecuniaria indicta Henrico Præfecto Montisfortis similiter cederet Walravio. Et his pactis facta est pax, & renovata amicitia inter duos contendentes, & Walravius cessit omni juri in Rudolphum sibi competenti super Episcopatu Trajectano, & interventu Cardinalis provisum fuit Rudolpho, qui undique sibi conciliabat amicos præter Trajectanos, quibus id permolestum fuit. Anno xlix. celebratis comitiis, & jam Magistratu de more designato, cùm jam Trajectani indulgerent comessationibus & poculis, subintrat Rudolphus (x) clàm per foramen mœniû, & illicò confregit portam urbis, introrsum tendens cum suis versus forum, quod vulgò **de placts** vocant: ex eo fortè, quia ibidem palatium antiquitus fuerat, sicuti aliqua vestigia vidimus; vel quia placitatur ibi, uti Iurisperiti ajunt; sicuti adhuc curia servatur. Cumque jam viculum, quem Schulteti dicunt, intrasset, fit obviam turba civium. Pugnatur acriter, Rudolpho atque Henrico Præfecto Montisfortis dejectis equis, victoria tamen cessit Episcopo, ubi desiderati aliquot Nobiles cives de Lichtenberch, Prœys atque alii. Arnoldus verò de Amerongen, & Henricus Iacobi filius capti, & capite cæsi. Præfectus quoque Gaesbeeck se redemit cum oppido Durestato & arce Apcoudâ, salvo usufructu & duodenis millibus florenorum. Præfectus quoque Septem Montium dimissus sub fide, præterea multi cives magno ære mulctati atque damnati exilio, Iohannes quoque Prœys Decanus & Bernardus Prœys Scholasticus majoris Ecclesiæ proscripti, hoc itaque pacto reposuit Rudolphus Decano verba pridem prolata ab eo.

Mira inter factiones beneficiorum camponatio.

Walravius & Rudolphus dicti pacem componuntur inter se approbante Nicolao Cusano Cardinale.

Rudolphus Episcopus noctu capit Trajectum.

Cives aliquot partim cæsi partim in exilium missi.

Anno lx. captus fuit à Trajectensibus in fundo Hollandiæ supra Leccam fluvium quidam Theodericus Hagenouw, tunc missus (y) à Præposito majoris Ecclesiæ, cæsus capite ipso festo Martini. Et hyeme sequente, instinctu ipsius Præpositi vicissim capiebantur Præfectus Aggerum cum suis collegis in portu dicto **de Vaert** / qui sese magno ære redemerunt, sed de hoc ipsi Hollandini sese non intromisêre, verum ægerrimè tulerunt ipsum Theodericum in fundo eorum captum, ita ut conventus propterea indiceretur apud confinia (z) dicta **Puteup** / ubi Rudolphus Episcopus comparuit, & ex adverso Vicarius sive Præses Hollandiæ ex nobili familia de Lalaing. Cumque Præses atque Hollandini præter solitum (aa) negotium ponderarent multa comminando, id audiens Episcopus, illicò respondit, si de uno (bb) homine sonte animadversi fuerimus in fundo vestro deprehenso capite & vos sub nostrâ ditione binos aut plures scelestos rapite, quod facile tolerabimus; Sin autem id minus vobis placuerit, prospicite incendia vestra, & nos intendemus nostris; quo audito, permiserunt illi faciliter rem componi & sopiri.

Caput de alieno Territorio discordiam inter vicinos parit

Anno lii. exoritur (cc) ingens bellum apud Monasterium, ob sedem pridem vacantem, cùm cives cum populo Ditionis eorum ac parte Canonicorum contendissent pro Oderico filio Comitis Hoyensis, cui favebant Dux Clivensis & Ioannes Comes Hoyensis, atque alii Nobiles; ex contrario ac major & sanior pars Canonicorum elegisset Walravum filium Comitis Morsaciorum, cui adhærebant Archiepiscopus Coloniensis, Arnoldus Dux Gelriæ cum

Bellum apud Monasterium Westphaliæ metropolim.

alis,

Ex indigentia Episcopi exactio tributi à clero: cleri in Episcopum & Magistratum factio, & initium tumultus popularis.

aliis. At Walravus obtinuit confirmationem à Rom. Pont. quo tempore Nicolaus Legatus, uti præmisimus, concordasset differentias inter Rudolphum & Walravum. Unde Rudolphus cum eo sociale bellum assumpsit, ut nepotem suum efficeret Episcopum, in quod omnem thesaurum atque corporis incolumitatem effudit. Effectus (dd) itaque indigens, indixit clero Trajectensi subsidia atque tributum: quod illi constanter renuerunt, quos ille interdicto comminabatur; clerus verò sibi timens, ne injuriâ afficeretur, constituit nocturnas excubias: & pullulabat hoc modo dissensio per annum. Videns Episcopus se frustra conari, nec Magistratum illi posse auxilium ferre, vehementer indoluit, quamvis Magistratus publico indicto inhibuisset, ne aliquis pro clero excubias servaret, ita ut unus ex ministris cleri deprehenderetur, nomine Martinus: quamobrem clerus cessavit à Divinis, & cùm Magistratus decrevisset illum capite plectendum, confestim adunatis amicis concurritur in Basilicâ sancti Martini: & Magistratus convocat in foro palatii per sonum campanæ quotquot poterat, & direxit tormenta contra Basilicam. Clerus verò cum suis amicis egrediens, accelerabat eos insultare in foro. Tum Wilhelmus (ee) ex Præfectis Montisfortis intercessit, occurrens clero, quem continuit in ponte Divi Martini, & accedens forum ita persuasit Magistratui, quod captivum clero restitueret, & cogeretur per sonum campanæ revocare & proclamare quicquid clero placeret, hinc initium tumultus popularis.

Tumultus populi Trajectini.

Anno verò lv. dum sonitus campanæ indiceretur, fit concursus populi vociferantis, volumus (ff) confringi sigillum, & destituto Magistratu, eligitur novus, & ordinata (gg) conciliabula collegiorum mechanicorum in immunitate Divi Iohannis per pulsum pelvium, hoc facto, & uti placuit, rebus pro eorum nutu ordinatis, acciverunt Præpositum majoris Ecclesiæ: quod Rudolpho Episcopo, apud arcem Horrestum agenti, mirum in modum displicuit, & videns amicos suos undique affligi, recurrit ad Philippum Burgundiæ Ducem pro Episcopatu dimittendo. Qui aures ad (hh) oblata arrigens, statim suos à secretis ad Episcopum dirigit pro conclusione capiendâ. Medio autem tempore Episcopus incidit in languorem, unde decessit in (ii) quadragesimâ anno lv. cùm præfuisset annis XXXIII. partim in magnâ turbatione, partim in quiete administrans, computando ab obitu Frederici, non autem Suederi.

Mors Episcopi Rudolphi, 1455.

Walravius Mursensis	Competitores ac Candidati.
Ioannes Burensis Præp. Aquisgr. Vulgare Chron. Rudulph. vocat malè.	
Albertus Hoyensis.	
Gerardus Clivensis.	
Rudolphus Diepholdius.	

a *Ecce unus ex præfectis civium ex famil. illorum de Proeis,*) Sifridus Rectorem civitatis vocat. hic fuit Bernardus Proeis, Bern. F., Arnoldi N. ex magistratu, qui sequenti anno consul existens in lecto ægrotus fuit occisus. Nescio autem an ille Decanus fuerit Petrus de Mera Decanus S. Petri anno 1418.

b *Providit Episcopo Spirensi de Ecclesia,*] Qui videtur eo tempore fuisse Rabanus ex familiâ Nobilium de Helmstat, olim Cancell. Wenceslai Ro: Regis, deinde consiliarius Ruperti Palatini ac Sigismundi Cæss. anno 1396. electus Spirensis Episcopus. Hic autem permutavit Ultrajectensem Ecclesiam cum Præpositurâ ejusdem Ecclesiæ, tractantibus rem Suederi amicis atque ita Martino P. R. approbante factus Culemburganus Antistes Ultrajectinus 52; sed invitis Trans-Issulanis, & multis quoque Ultrajectinorum, qui Rudolphum à quatuor Collegiis electum sequebantur, vide quæ in hanc rem Gerardus Noviom. tradit. Io. Nider formic. sui lib. v. c. 8. Chronic. Belg. m.

c *Et exules de more cum novo principe inter funiculum illum sequerentur,*) Is enim mos invaluerat, ut cum novo principe inaugurando, intra certum funiculum conclusi exules urbem intrarent ac ita patriæ suæ restituerentur, intercessione & indulgentiâ novi Domini. Memi. hujus moris Ioannes Nider in Formicario suo Malefic. lib. 4. adducto exemplo Rudolphi Palatini Electi Rom. Regis.

d *Quæ omnia suâ auctoritate fieri declarabat,*) In primo limine graviter impegit, utpote qui, cùm placidè & benignè regimen populi libertati assueti est inchoandum, à cædibus & pœnis infligendis inceperit, & sibi ad firmitudinem imperii stabiliendam Lanionum amicitiam, non prudentium virorum conciliandam putaverit, proinde brevis ipsi administratio, & ad x. tantùm menses fuit; vide Sifridum in App. Becani Chronici.

e *Et medio tempore Iohannes de Renes, &c.*) In Anniversario Franciscanorum Tr.) Anno 1426. in

vigilia

vigilia Pentecostes Dominus Johannes de Renesse cum XII. Equis civitatem Trajectensem intravit, cum gladiis evaginatis usque ad Plateam, & tenuit victoriam cum suis, qui obiit anno 1438. in Martio.

f *Trajectani cum fœminis Amesfordianis restiterunt,)* Extant in antiqua pariter ac recentiore historia ejusmodi mulierum animosiorum facinora: quorum partem refert Clariss. Vir Johannes Beverovicius Medicus libello singulari, quo mulierum laudes percenset.

g *Anno 1428. immergitur ingens navis in flumine* Emâ,) Ut scilicet ejus fluminis usus impediretur, cujus meminêre Meyerus in Annal. Flandr. & Pontanus, qui molem illam, sive navim Amsterodami factam testatur.

h *Condignas itaque Arnoldus favoris sui luit pœnas,)* Damnosum hoc scilicet ipsi auxilium fuit, ob invidiosam Burgundi potentiam, & dum aliena appetit, sua amisit.

i *Rudolphus de Wikencke cum 5000. Picardorum,]* Hic eo tempore constitutus Hollandiæ præfectus, Dominus de Heestert & Heensroede in Flandria. Picardis autem tunc ferè militibus utebantur Burgundi mercenariis.

k *Tanquam parentes Romano Pontifici,)* Adeò erant hæ partes inter se acerbatæ, ut vix inter Romanos & Reformatos hodie majus odium intercurrere possit. Videantur quæ in hanc rem scripta reliquit Pius II. in descript. Eur. cap. 36. Imò, quod fœdum dictu, extant apud me scripta adversaria illius temporis, quibus constat nonnullos etiam ex suggestu in templis adeò in excommunicatos, cæterùm eadem in religione sentientes, debacchatos, ut pronuntiare non dubitaverint, si quis excommunicatum occideret, à Deo præmium consecuturum; & Eucharistiam ab iisdem prolatam seu consecratam nihil minus quam sacram futuram; immò potius bufonem, vel aliud venenosum animal.

l *Postposito Suedero,)* Pius Desiderium vocat eum Suederi vocabulum Italis peregrinum. Pax facta inter Principes & Ultrajectinos, tempe quo major potentia & utilitas; eò favor hominum inclinat.

m *Hollandini & Gelrii ut sit jactantes magnalia,]* Militaris hæc jactantia etiam hodie perstat, ut partes sæpe utrinque victoriam jacent, omnesque damnum, quod premit, dissimulent. Docent id toe diuturno hoc Belgarum bello, scripta. Hispanus ubique victor audit, ubi faventem habet scriptorem, & miser passim vapulat Batavus, ac succumbit. Itali, Hispani, Germani, Galli, Belgæ Hispanis subditi, fermè semper suos triumphos cantant. Interim tam potens Rex & Monarcha, (ut dici gaudet) omnes suos thesauros hoc bello consumit, florem militiæ perdit, maximis urbibus minuitur, ac dividere cum Batavis magnam Oceani partem cogitur, Et adhuc vincit Iber.

n *Suboritur ingens incendium in suburbio Traj.)* Incendium hoc consumpsit monasteriū Hierosolymitanum, quod eo tempore vicinum suburbano Insulensi; unde & damnum sensit mœnitum illud suburbium, Iurisdictio etiam Laurentiana, sive quæ ab antiquissimâ olim familiâ Pelliporiorum, vulgò Pelle-tussens denominatur. Transvolavit & ignis in urbem ac dãnum dedit loco Arenulæ, vulgò het Sandt.

o *Iacoba C. Holl. necessitate ac metu,)* Hoc modo Burgundiorum potentia crevit, quibus jus in armis; & æquitas sæpiùs in ore gladii quàm in foro justitiæ probata fuit.

p *Elegit Walravium ex Comitib. Mursiorum,)* Hic neque legitimè electus, ab exulibus nempè, in loco indebito: neque à justo Pontifice (ut volebant) probatus in numerum pontificum Trajectensium relatus non est.

q *Wilhelmus ex familiâ de Dorschen,)* Patritia hæc fuit familia, à quâ Paludes apud Overmerios nominatæ de Dorsche Venen. In templo Mariano Ultrajecti sepulchrum est Domini Ernesti de Dorschen Can. juxta quod legitur hoc epitaphium in pariete:

Arnoldus Dorsenius Philosophus & Grammaticus percelebris hujus phani Can. tandem requiem sortitus in ævum, hic situs est, Non. Maji anno 1535.

r *Tributum prædiale quod* Mergen-gelt *vocant,]* Indictum hoc jugeribus tributum, etiam posteris temporibus multorum malorum causam præbuit; postremò etiam tempore H. Bavari, fatalis ejus dissidii, quo libertas civitatis oppressa est, occasio fuit, vide Hortensium de reb. Ultraject.

s *Inter eum & Decanum majoris Ecclesiæ,)* Is tum Iohannes Procisius fuit, cujus familiæ potissimùm favore ad pontificatum pervenerat. Stemmatis ejus partem hic adponam cum & post Heda mentionem illius faciat.

Bernardus 1264. ux. filia Arn. Borre.	Arnoldus Prœis ux. Elisab. fil. Herberti de Over- de Vecht 1324.	1353. Bernardus Prœis ux. Aleidis fil. Alb. Fred. Didericus. Henricus. Swaneldis.	1382. Bernardus Prœis Domin. de Her- berscop. prætor Traj. ux. Goda de Lanscroon occisus an. 1427. consul. Traject. quo curante ele- ctus Rudolphus. 2. Uxor filia D. Iacobi Lich- tenbergii equitis.	Bernardus Prœis uxor Mabelia de Groenewoude ob. 1460. D. Ioannes Prœi- sius Can. Rotard. occisus à Diesholdiis 1449 Albertus Prœis uxor Abrahama, Arnoldi Veldeni F. Aleyd. Iudita uxor Will. Scade de Tulle ex 2. matr. Ioan. Prœis Lichtenb. occisus à Diephold. ux. Petronella Trinde,	Iacobus Prœis 1457. Prætor seq. præfectus aggerum Leccæ ux. Heilwig de Steenre. D. Ioann. Pr. De- canus summus. D. Bern. Schol. Gisberta ux. Wil- helm. Steenre. Bernardus. Arnoldus. Bern. junior. Haza uxor Huberti Pallatii.

Vide pleniorem hanc tab. genealogicam in meis schedis.

t *Quo patrem usque ad mortem detinuisse &c.*) Simile impietatis exemplum narratur Adolphi Gelri, qui Patrem Arnoldum anno C. 1465. dolo captum in castro Burano custodiendum tradidit; nec eum dimittere, nisi vi à Burgundiæ Duce coactus, voluit; cujus partinaciam, & infelicem tandem vitæ exitum plerique Belgarum historici scriptis suis non sine execratione tanti sceleris, retulerunt.

u *Supervenit Nicol. Cusanus Cardinalis Legatione fungens,*] Hic anno 1448. secundâ ordinatione à Nicolao V. P. R. factus Card. Presb. S. Petri ad Vincula, in tit. Eudoxiæ, vocaturque ab Onuphrio Archidiaconus Leodiensis, & Apost. protonotar. ac sub Callxto dicitur Episcopus Brixiensis, hic Tuderti in Umbriâ sub Pio 2. mortuus est, anno 1464, ut refert Panvinius lib. 3. de Pontif. & Card. creatione, fuitque eruditione clarus nec inter sui sæculi viros illustres postremus. mem. hujus Crantz. metrop. x1. cap. 39. Trith. de viris illustribus & de scrip. Eccles. Bellarm. de script. Eccles.

x *Rudolphus clam per foramen moenium,*) Hanc rem plenins vide narratam in Chronico populari; ubi nomina occisorum, captorumque recensentur, & Antistes vulneratus in pede refertur.

y *Tunc missus à Præposito majori &c.*] Erat is Gisbertus Bredenrodius frater Domini de Brederode & Vianen, postea electus Ultrajectinus antistes, sed minus feliciter.

z *Apud confinia dicta Putcup,*) Est is locus, nostris jam ferè ignotus Geographis, videtur autem ad limites Trajectenses & Woerdenses fuisse situs: idque indicant litteræ Domini vander Haer & Wilhelmi vander Haer vernaculæ anni 1422. his verb: Een Hof-stede aende Putcuppe ghelegen inden gerechte van Geest-dorp/inden Carspel van Woerden.

aa *Præter solitum negotium ponderantes,*] Is mos semper fuit Hollandis, maximè cùm jam potentioribus principibus niterentur, ex muscâ, ut dicitur, facere Elephantem, & exigui rem momenti, valde exaggerare, ut dissidii caussam invenirent; cujus rei plura extant indicia in patriâ historiâ.

bb *Si de uno homine fonte,*] Responsum hoc liberum atque animosum, satis magnanimitatem Antistis indicavit.

cc *Exoritur ingens bellum apud Monasterium,*) De hoc bello vide Crantzium Metropolis lib. x1, cap. 40. ubi & hic Odericus vocatur Ericus Osnaburgensis Episcopus, sed sede suâ pulsus. ego verò Ericum hunc inter Antistites non invenio, quare credo ab aliquibus nominatum tantum. Adde Sifridum in app. Chron. Bekæ & Snoyum in hist. Holland.

dd *Effectus itaque indigens indixit clero subsidia.*] En nova tumultus & dissidiorum causa, æs alienum ex non necessario bello, nihilque ad Ultrajectinos pertinente, conflatum.

ee *Wilhelmus ex præfectis de Montf.*] Fuit hic Burgravii Montfortensis frater. Snoyus Henrico de Montfort hæc tribuit; alii nomen non addunt.

ff *Volumus confringi sigillum.*) Extat instrumentum venditionis quorundam bonorum à Magistratu Collegiorum Mechanicorum, uti hic Hedâ vocat, consensu anno 1456. factæ, cui appendent 12. sigilla Collegiorum prædictorum, in quo hæc linguâ vernaculâ leguntur verba: Ende want wy alle dese puncten onverbreckelicken ghehouden willen hebben / zoe hebben wy ghemeene Gilden van Utrecht desen brieve uyt-hanghende bezeghelt met onser Gilden Zeghelen / over ons zelven ende mede over de Stadt van Utrecht / om ghebreeck deser tijdt hoirs Zeghels secreet; 't welck wy Borghemeysteren Schepenen / Rade / Overste Oudermans ende ghemeene Oudermans bekennen den ghemene onser Stadt ghebeden te hebben / ende ghebruycken der Gilden Zeghelen in deser tijdt om ghebreck wil van onzer Stadt zeghel secreet / daermen deser ghelijcken mede te bezeghelen plach dat door mitschap onser Stadt ontwee ghesleghen is.

gg *Ordinata conciliabula collegiorum mechanicorum,*) Vulgari linguâ hæc plebiscita vocabantur **der Gilden Morgen-spraecken** / Stabat enim omnis administratio civitatis penes Opificum collegia ex quibus & magistratus eligebatur, quæ hic contemptim conciliabula videtur nominare, offensus populari regimine. & suo ordini quam urbi addictior.

hh *Qui aures ad oblata arrigens,*) Burgundicæ enim domus proceres quascumque occasiones limitum extendendorum captabant; nec postea quieverunt, donec sibi subjecissent Trajectenses.

ii *Vnde decessit in quadragesimâ,*) Ex sepulcri inscriptione decessit 24. Martii, vel 9. Calend April. Bockenbergius 4. Non. Martii eum Vollenhoviæ mortuum vult. Sifridus in castro Horst eum obiisse tradit. Noviomagus inscript. sepulcri consentit & Chron. populare Bockenbergio.

kk *Cum præfuisset annis* XXXIII.) In tempore regiminis Heda ab aliis longè abit; Bockenbergius enim eidem Episcopo 25. annos tribuit; Sifridus 23. ut Chron. pop. Barlandus, Chronicon Magnum, Noviomagus 24. an. præsulatus eum mortuum scribit. Discrimen ex eo quod quidam à tempore quo primum electus est, alii verò ab anno confirmationis annos numerent. De dissidiis duorum Episcoporum multa in Chronico Magno.

Gisbertus Episcopus LIV.

ET

David Episcopus LV.

TRansacto Pascha, & indictis conciliis pro novo pastore diligendo affuere Arnoldus Dux Gelriæ, commendans Stephanum ex Ducibus Bavariæ, promittens Trajectanis libertatem thelonei (a) per Ducatum suum, quæ eis olim à Divis Imperatoribus & Regibus concessa fuerat, & posteà vi ablata. Et Comes Nassoviæ Legatus Philippi Ducis proponebat Davidem (b) Episcopum Morinorum, filium ejus extra matrimonium susceptum, virum tamen tum doctum, tum strenuum. Verum suffragio concordiæ eligitur Gisbertus ex Præfectis de Bredenroede, Præpositus majoris: qui Romam misit pro confirmatione electionis suæ. At Philippus incitatus per Rudolphum Episcopum jam animo suo impresserat, ut aliquem acceptum efficeret Episcopum: suggerentibus nonnullis Hollandiam (c) posse periclitari, si Gisbertus promoveretur, propter magnas clientelas, quas habebat. Misit igitur cum celeritate Episcopum Atrebatensem Romam, & quamvis jam electio videretur admissa, & pecuniâ (quam (d) annatam vocant, Tributum à Christianis principibus admissum, pro ultione fidei, & jam in longè deteriores usus conversum) solutâ. Pontifex Romanus credens sibi magna à Duce (e) Philippo posse polliceri. Siquidem ut arma in Turcas (amissâ jam Constantinopoli, ignaviâ & discordiâ Imperatorum) assumeret, trepidanti Pontifici, & labanti Christianæ Reipublicę suppetias allaturus, quod nonnulli volunt, ei addictus fuit. Nam posteà misit Philippus pro hujusmodi expeditione Antonium filium naturalem. Sub hâc spe rejectâ electione providetur Davidi de Ecclesiâ Trajectensi, multis id indignè ferentibus, etiam illis, qui Romæ erant, absque eo, quòd pecunia Gisberto restitueretur, cujus procuratorem Pontifex spe fovebat inani. Nam cum denunciaret rumorem in urbe versari, quod alteri esset provisum, & sacræ concessæ, repetens idcircò pecuniam depositam, nihil aliud fertur sibi respōdisse Pontifex, nisi fili crede nobis, & non aliis, verba enim nostra faciunt fidem, uti posteà à Nicol. Episc. Atrebatensi id sæpius referente audivimus: & ipsi scimus à posterioribus frustra sollicitatam restitutionem. Sic (f) procurator mansit delusus. Rebus sic in ancipiti pendentibus, electus magna anxietate premebatur, hinc propter civile bellū ita ut Præfectum (g) Chamariorum cum militari manu accitum intromitteret, populo administrante Rempub. petulantissimè, ut fieri assolet, & omnia licitè sibi vendicante, ut scilicet tributa ordinaria abrogarentur, aut redditus pascuorum (h) publicorum, unde onera civitatis supportabuntur. Eligebant nonnunquam binos Magistratus in hebdomadâ, posteà duodecim viros tanquam Scriniarios, qui in actis referrent quicquid in Comitiis

Gisbertus Bredērodius eligitur Episcopus 1455.

Artes palatii Romani.

Forma civitatis.

Collegiorum mechanicorum in dies ſingulos proponeretur, & ex his quod utilius expedientiuſque videretur, ſeligerent. Et ſi quando aliquid probaſſent, aut ſelegiſſent, quod pleriſque minus placebat, illicò comminabantur mortem. Decreverat etiam tributum imponendum clero, confringentes Monaſteriorum adyta, ut titulos & donationes poſſeſſionum bonorum viderent. Perquirentes etiam à divitibus & nobilibus civibus, unde eis fundi & poſſeſſiones proveniſſent: Ita ut ipſo die Marci Evangeliſtæ, Præpoſitus cum militari manu, & ſuis neceſſariis ex oppidis Montisfortis & Vianâ prodiret in forum palatii; populus è diverſo in forum de Neude dictum, quos Præpoſitus intrepidè aggreditur, torquens multos ſaxeos globos per bombardas (uti ajunt) in turbam, cogens auctores primò, & demum cæteros in fugam poſtratis pleriſque per crebros ictus in terram & ſcrobes aquarum, & hoc modo pacara omnia. Inde ſupererat longè major afflictio propter Ducem Philippum, in cujus poteſtate erat diſpoſitio Epiſcopatus: qui & coadunaverat exercitum, & Dux Clivenſis deſcenderat in Hollandiam, ur quæſtiones interciperet & componeret, multùm pro hoc inſudans, cùm intra quindenam ter veniſſet Trajectum. Cùm interim Amersfordiani (i) ab electo defeciſsent propter culpam illius, quia deſtituiſset Sculterum (ut dicunt) advocantes Adrianum de Borſalia. Præfectus quoque arcis Horeſti paciſcebatur cum eodem Adriano, ut ſibi pecunia quâ arcem ipſam impignoraverat, reſtitueretur. Videns autem electus paulatim eos in quibus ſpem locaverat à ſe deficere, utile duxit concordandum cum Duce Philippo, agente adhuc Leydis. Quem acceſsere Præfecti Vianæ & Montisfortis, Decanus (k) major, & Iacobus Prœys præparantes media, ita ut Philippus Dux adveniret Iſelſtain, ubi (l) conventum eſt his conditionibus: Trajectani Ducem cum Davide & comitatu ſuo exciperent cum ſynceraâ amicitiâ, qui cum magno plauſu populi intromiſsus. Electo ad Præpoſituram majorem accederet Præpoſitura ſancti Donatiani Brugenſis. Nam Præpoſituram ſancti Salvatoris Trajectenſis abdicavit pro nobili Wilhelmo de Montfort. Haberet præterea locum in conſilio Hollandiæ ſub ſtipendio duplici, & pro impenſis quinquaginta duo millia nummûm, quos Leones vocant, exſolutos per incolas territorii Trajectenſis, ſtuferis quindecim quolibet jugere taxato, inſuper annuè quatuor millia & ducentos aureos ex proventibus Epiſcopatus, unde magnum ſibi accrevit incommodum. Demum quiſque (n) privatis ſuis conſulebat rebus, nemo autem proſpiciebat, aut aliquid petebat pro utilitate Reipublicę aut civitatis: quæ permagna potuiſset conſequi privilegia, ſi petita fuiſsent. Verùm omnibus interventoribus brevi poſt malè ſucceſſit, uti videbitur in ſubſequentibus. Cumque omnia iſta ſic eſsent ſecretò concluſa, inſciis Trajectanis, qui inter ſe murmurabant, timentes ſe poſse circumveniri, prout contigit. Nam electus volens ſe falſò purgare, convocat Senatum per ſonum campanæ cum populo accedens palatium: audio (inquit) amici inter vos murmura, eſtote ſecuri animis, non prodii ex circumventoribus aut traditoribus: ſiquidem mei omnes majores ingenui, ſicut & illuſtres, neque ex uberibus ſuxi maternis (habuerat enim, uti teſtantur, nutricem,) conſervabo nomen & honorem meum uſque ad mortem. Quâ conſolatione auditâ, quievit populus refectus gaudio. Sequenti die per ſonum campanæ promiſsa Duci Clivenſi ſecuritas, cum ducentis equis, qui intravit benè cum duobus millibus virorum. Poſteriore die ſupervenit Dux Philippus potentiſſimus, ſociatus Comitibus Caroleſii, Stampis, Nivernorum, Adulpho ex Clivis, Antonio filio, Principe de Croy, Lalain, cum pluribus aliis Heroibus, exceptis hoſpitio in Monaſterio Divæ Catharinæ.

Electus cum Duce Philippo pacem facit.

Fallenti credit Principi populus.

Anno 1456

David Epiſcopus 55.

Ultimo die introductus David Epiſcopus Morinorum, cum ingenti apparatu ſublimatus in ſedem Cathedralem, juxta morem antiquum quinquageſimus quintus Epiſcopus Trajecti deſignatur, vir (o) utique omni honore dignus, & quàm utilis Reipubl. bonis literis ac graviſsimis moribus præditus, magnanimuſque ac liberalis, Religionis ac Iuſtitiæ cultor præcipuus: Nam Eccleſiæ jura defendit acerrimè, & ut eam reſtitueret in priſtinam libertatem, & ſervitute liberaret tributariâ, quâ à civibus premebatur; cum vitæ ſuæ periculo certare non dubitavit, fovit (p) & docta ingenia, bonaſque literas excoluit, oblectatus etiam Muſicâ in tantum, ut publico ære cantorum cœtum pro oratorio ſuo aleret. Corruptelas & barbaricas (q) conſuetudines in civitate & ditione ſuâ, partim per plebiſcita, partim per pares cum impreſſionibus introductas penitus abrogavit. Nam durus & indomitus populus Friſiacis ſuetus uti legibus per omne nefas judicium (r) corrumpebat, teſtes in cauſis muneribus alliciens, ubi perjuriorum modica vel nulla animadverſio, pares autem per miras

Elogium Epiſcopi Davidis.

contens

contentiones agebant, judicem modo & partem dictandis ferendisque sententiis gravantes, mendicata vota accumulabantur, ut qui nunquam actioni aut ventilationi causæ affuissent, Rogati à partibus, prout quælibet ad horam pronunciandæ sententiæ, plures curribus navibusque adducere poterat, eo faciebat causam suam justiorem, melioremque. Proclamabant se illius, cui favebant, esse voti, nullis meritis examinis habendi attentis, qui tunc numero præcellebat, censebatur justiorem fovere causam, adversario interdum capite aut vitâ, interdum bonis condemnato: Et hujusmodi sententiæ, præsente Præsule, rogabantur, qui assidens dictamini & iniquitatem apertè cognoscens, remedium commiseratus injuriam patientibus afferre nequibat, quod iste indignè ferens, reformare tentavit, præfiniens certum numerum eorum, qui judiciis præessent; ubi etiam contra singulos excipere licuit, & tunc alius suspicione immunis surrogatur. Quod (s) populus indigne ferens, immoderato furore instigatus, aliis occasionibus per factiosos in Episcopum exarsit, uti posteà videbitur. Quia in hoc notatus, quod plus æquo indulsit amori, & iracundiæ intemperans esset. De Prælatis aut Nobilibus, qui auctoritate aut potentiâ præstabant, suspectam continuè gerens solicitudinem, malens (t) timeri quàm amari, Gallicâ levitate non omninò carens, infimosque aliquos ad consilia sua privata admittebat, quibus fidem magnamque attribuit licentiam agendi, forsan ex eo, quia eos in extremis periculis fideles expertus fuerat, quod tamen magno illi fuit nocumento. Iam revertamur ad cœpta. Mirabantur omnes cives mirabilem Philippi providentiam ac militum disciplinam, quos per dies, quibus degit Trajecti ita continebat etiam cujuscunque essent conditionis, ut à nullo homine percipi poterat damnum cuiquam unius oboli fuisse inlatum, quamvis (u) quintiduo in urbe permansisset. Ingressus enim fuerat initio mensis Augusti, anno LVI. At rebus jam compositis, Philippus dirigit iter versus Daventriam, ut illuc filium introduceret, quam repulsus pressit obsidione per octo hebdomadas sub continuis imbribus, desideratis plerisque ex suis, tandem per compositionem omnis differentia sopita, sub his conditionibus: Davidi maneto eadem in Daventrianos potestas, quam habuère sui prædecessores: Daventrianis privilegia prisca salva sunto. Et post hæc mansit inter Episcopum ac Daventrianos perpetua amicitia. Dum ista agerentur primogenitus Regis Francorum patris fugiens indignationem, quam juste provocarat, in ditiones Philippi se recepit, quo intellecto, & solutâ jam obsidione, Philippus in Flandriam properat, ut illum magnificè exciperet, quod & fecit, continuo quinquennio pro dignitate Regiâ alimenta, & quæque necessaria illi subministrans. Quod Carolus Rex pater intelligens, commonuisse dicitur Philippum, de filio cavendum: Enutris, inquit, lupum, (x) qui oves tuas aliquando devorabit, vero veriora prædicens. Nam sublato patre, postquam Philippus cum potenti manu & magno apparatu in regnum restituisset, ille nihil unquam majus in animo volutabat, quàm quod Carolum filium illius deprimeret, aspirans ad illius dominia: cujus auctor necis fuit consilio & pecuniâ, & posteà per cruentissima bella elaboravit, ut stirpem ejus quæ ex filiâ unicâ pendebat, penitus deleret.

Corrupta ejus temporis in foro judicandi ratio.

David Episcopus reformat judicia.

Vitia Episcopi.

Laus Philippi Ducis.

Daventrienses repulso Davide, obsidentur à Duce, sed posteà in gratiam redeunt.

Ludovicus XI qui posteà Rex.

Carolus audax.

Anno LIX. decessit Iacobus (y) Princeps de Gaesbeeck, Præfectus Dorestati & Apcoude, campiductor Hannoniæ hæreditarius.

Anno LXI. paratur (z) expeditio in Turcas per Pium Pontificem Romanum, cui misit auxilio Philippus Dux Antonium ex Burgundiâ filium suum naturalem, verùm Pontifex progressus Anconam, ibique diem claudens, cœpta morte suâ turbavit, infectamque reddidit expeditionem.

Pij secundi Papæ expeditio in Turcas ejus morte solvitur.

Anno LXIV. fuit validissimus ventus ipso die Matthæi Apostoli, quo infinitæ naves periêre, & solito major rerum abundantia & vilis pretii, ita ut in scriptis relictum sit modium tritici, ac totidem hordei, siliginis, avenæ, mensuram vini, caponem ac anserem uno emptos aureo quem scutum appellant vetus.

Ventus vehemens, & rerum vilitas.

Anno LXV. intravit Carolus Philippi Ducis filius Gallias cum ingenti exercitu, cui potentiores Francigenarum sese confœderarunt, verùm Ludovicus Rex antequam vires omnium adunarentur, statuit prius oppugnare Carolum, qui apud montem Henrici inter Parisios & Aurelianum victor Regem profligavit, qui sese recipit Parisios, acceptans conditionem pacis. Et tempore medio obiit Elizabeth ex Borboniâ Caroli uxor, Mariâ prole unicâ relictâ. Leodienses quoque defecerant ab eorum Episcopo. Oppidanique Dinanti in opprobrium Caroli ex pinnaculis mœnium quendam hominem suspendentes, ut expugnantur per

Caroli audacis expeditio in Gallias.

Clades Leodiensium extrema.

tur per Philippum & Carolum, & (aa) extremæ traduntur internecioni, deleto oppido funditus, & Leodienses sese dedentes, recipiuntur in gratiam.

Philippus Dux moritur.

Anno 1467. ipso die Viti & Modesti moritur (bb) Philippus Dux Brugis, cùm Hollandiam partim administrasset, partim rexisset annis xl. Sepultus Divione in Sequanis, in suburbio Divionis, Monasterio Carthusiensium, Burgundiam vocant, quem Isabella conjunx sequitur, solvens debitum carnis anno lxxi.

Carolus audax hæres Philippi Ducis.

Episcopi & Præpositi majoris dissensio triumpit in bellum.

Adolphus Geldriæ Dux patrem ducit in vincula.

Iohannes Prœys Decanus major cum fratre pellitur Trajecto.

Carolus Dux filius & hæres Philippi succedit in amplissima Dominia. Postquam Dux Philippus rebus Trajectanorum ac Provinciæ pro Episcopo ordinaris, in sua redisset, non cessabat Præpositus Major adhuc sibi vendicare regimen urbis, præficiens Magistratum (cc) pro nutu, quod tandem Episcopo displicuit, & concedens Amersfordiam, Horestumque, accito Anthonio fratre in auxilium, leves cœpit agere prædas, inque vicem egêre Trajectani, & pullulabat hoc modo discordia ad annum, tum Trajectani incenderunt ad suburbia Amersfordiæ molam, & cives haud impigri exusserunt Biltam, & sic sopita discordia. Recepto Episcopo cum fratre à Trajectanis honorificè, & paulo pòst Trajectani egressi ad locum dictum (dd) Vosçuyl, antrum vulpium, cepêre aliquot cives Amersfordianos permittente Episcopo.

Anno lxv. Adulphus Dux (ee) Gelriæ captivavit Arnoldum patrem, qui duxerat sororem uxoris (ff) Caroli in conjugem, quia negligenter Rempublicam neglectâ Iustitiâ administrabat. Et Iohannes Prœys Decanus major cum Iacobo fratre, atque (gg) aliis quinque Trajecto pelluntur.

Anno lxix. Goeswinus (hh) suffraganeus ordinis Carmelitarum ex Xenodochio Divæ Agathæ Trajecti instituit conventum sui ordinis.

Præpositus major & Brederodius capiuntur.

Instabilis fortunæ exemplum.

Omnis auctoritas ad Episcopum translata malè agit.

Anno lxx. mense Iunio capiuntur Præpositus (ii) major cum Præfecto de Bredenroede, ac Walravio fratre naturali, ab Episcopo. Sed Walravius ruptis carceribus posteà evasit, & familia Præpositi proscribitur, & qui exulabant sequenti die recipiuntur. Præfectus verò de Bredenroede per scripta Caroli Ducis evocatus liberatur, & brevi pòst obiit, suspicione, uti (kk) aliqui volunt, extinctus veneni. Præpositus verò detinebatur captivus ferme quadriennio, posteà relaxatur, abdicatâ præpositurâ majore, cum renunciatione pensionis quam ex Episcopatu percipiebat; & concedens Bredam oppidum ibidem finivit dies. Ferebatur & sinistra fama de causâ mortis, verùm ipse exutus amplis honoribus, solo Protonotariatus Apostolici titulo contentus, in fine permansit; condignas exolvens pœnas, uti plerique ajebant, qui Ecclesiam suam inconsultis collegiis, insciis optimatibus ac civibus dereliquerat, sibi consulens, nec aliquo habito respectu Provinciæ. Iam Episcopo tota accesserat auctoritas, ita ut cuncta ageret pro arbitrio. Scribuntur plurima, quæ veri similiter per affectionem scripta credere licet, ut fit in urbibus seditiosis juxta Poëtam:

Finge placere mihi, scelus esse videbitur illi.

Carolo Audace moriuo, cadit una auctoritas Episcopi.

Nam Iohannem Prœys expulit, eumque privavit Decanatu Majore, conferens illum ex voluntate, nec aliquis ausus obsistere; ferunt & privasse canonicos præbendis, & servitores in eorum loca surrogasse; filias quoque civium despondebat suis ministris, & cogebat de dote eorum ad dictamen suum responderi. Ordinavit coronam sive mensam Iudicum absque expeditione. Nam quicquid illi dictarent, poterat reclamari: & licuit (ll) Advocatis asserere, eos perperam pronunciasse pro causâ reclamationis, cum plerisque aliis ordinationibus contradicente nemine. Quæ tamen cadente Carolo (mm) etiam cessarunt. Declinabat etiam Episcopi auctoritas, ita quod ejus in populum, & populi erga ipsum affectio deinceps elanguit. Et tempore quo adhuc dominabatur, permisit oppidum (nn) Isselstain denuò cingi mœnibus, restituens eis literas privilegiorum, & pristinam libertatem, eosque extollebat. Designabat enim Trajecti quos volebat pro Magistratu. Annuit quoque, ut Hagestein traderetur (oo) Præfecto Egmondæ præter consensum collegiorum urbanorum. Alveus Rheni etiam tempore suo à portu dicto **de Vaert** usque Marsum purgatus atque effossus ad altitudinem duorum cubitorum. Contulit posteà Ecclesiæ majori pallia inaurata sumptuosissima cum casula & dalmaticis, præsepe etiam Domini, quod Bethleem nominavit, ex puro & solido auro. Sed cum in fine, sive senii tædio affectus, sive illorum culpâ, qui à consiliis

Finis coronat opus.

astabant, minus placidè regebat; beneficia priora facile cessêre in oblivionem. Anno lxxii. in principio (pp) apparuit Cometes ingens, quem secutæ sunt fames, pestis, & bella continua ad plures annos.

Circa

Comitatui sequuntur fames, pestis atque bellum.

Circa eadem tempora tres Status, videlicet Clerus, Nobilitas & oppidum Trajectense redemerunt usumfructum, quem Præfectus de Gaesbeeck habebat, super arcibus Dorestato & Apcouda, pro decem & quatuor millibus florenorum, quas eo pacto recuperarunt Episcopatui. Defuncto (qq) autem eodem Præfecto, allegavit Anthonius frater Episcopi, se jam dudum ab illo emisse hujusmodi usumfructum, & sic tertio ab eodem redemerunt pro tredecim millibus florenorum, quos Præfectus in Culenborch, qui duxerat filiam Anthonii in uxorem levavit. Ferebatur vulgo Episcopum id excogitasse, & simul participasse.

Fredericus Imp. & Carolus audax Treveris conveniunt.

Anno lxxIII. convenerunt (rr) Treveri Fredericus Imp & Carolus Dux, quem comitatus fuit David Episcopus cum decenti familiâ. Et æstas erat ferventissima, & tanta siccitas, ut in plerisque locis terra pinguis atque uliginosa arderet, usque fundum arenæ, antequam ab aliquo extingui posset.

Uliginosa terra quam vulgò Turven vocant & Feenen.

Carolus occupat Geldriam.

Prohibet uligines fodi.

Eodem anno Arnoldo Duce Gelriæ defuncto, Carolus Dux subegit Ducatum Geldriæ, asserens se illum emisse, & habere confirmationem Imperatoris. Elatior itaque effectus Carolus ex prosperis undique successibus, inhibuit Trajectanis, (ss) ne uliginem (sive vaenam, uti ajunt) effoderent de cætero, asserens illam esse terram alluvialem. Nec aliquis ausus fuit sese opponere, quamvis illi nullum esset Imperium aut Iurisdictio in territorio S. Martini, sed occurrebat clades civitatis Leodiensis, levi ut ferunt occasione, subversæ, atque Dionanti oppidi. Versabantur itaque Trajectani in magnâ angustiâ. Tandem usi summâ prudentiâ atque consilio, obtinuêre per multas rationes, ubi per annum ab effossione cessassent, ut denuò liceret eis effodere, & potissimè per paginam quandam proprietatis Ecclesiæ S. Iohannis admodum vetustam, continentem donationem illorum locorum, de quibus vertebatur quæstio, factam ab Episcopo Conrado tanquam Principe patriæ in præsentiâ Comitis Hollandiæ, aliorumque Nobilium non contradicentium. Quod apud Carolum Ducem valuit plurimùm. Nam licet esset appetens belli, & gloriæ cupidissimus, justitiæ tamen & æquitatis prædicabatur cultor præcipuus; hoc vitio, Principibus communi, in parte notatus, ut auctoritate Cæsaris, si jus violandum, regnandi causa sit violandum.

Carolus religione vincitur.

Carolus ad Nanceium occiditur in prælio, Anno 1476.

Anno lxxvI. deficiente Lotharingiâ quam sibi bello semel subjugarat, expulso illius Duce, & amisso bino prœlio apud Helvetios in vico (tt) Moreto, & Gransona, cùm jam Nantium oppidum obsideret, Carolus occiditur (uu) quinta Ianuarii, omni fere exercitu deleto aut capto. Auctor fuit Rex Francorum, qui profugum Ducem adjuvit pecuniâ, & Argentoratos Helvetiosque in ejus auxilium concitaverat. Rexit autem Carolus annis decem, vir utique dignus imperio, & cunctis formidabilis. Volunt continuè (xx) fortunam illi arrisisse, sed cœpisse adversari, cùm tributum imponeret Ecclesiæ, quæ magnam patiebatur exactionem. Quod non ex ejus voluntate (erat enim magnanimus) sed ex quorundam instinctu & sinistrâ informatione (Suspicio erat de Iohanne Leone & Anthonio Anneron, à consiliis) processisse ajebant. Invisum enim erat & inauditum, quod extorferunt à piis locis. Et quidam Iohannes (yy) Bosbusen superveniens non minore rigore usus fuisse dicitur in exigendo. Is enim spolians quoddam cœnobium Canonicorum regularium, arripiendo vasa argentea atque divina ornamenta: Hæc facio, inquit, ex autoritate Domini mei. Et digito ostendens imaginem Christi crucifixi infixam parieti: En, inquit, vester Dominus, hic vos adjuvet, unde (zz) creditum est, quod paulò pòst Carolus bis sinistrè pugnaverit, & in tertio prælio ceciderit, auctoresque temporis successu malè interiisse. Succedit Maria filia Caroli in amplissima Dominia, quæ statim obligationes & chyrographa rescidit, tributa etiam nondum levata remittens, quo cleri & populi favorem sibi conciliaret xxvII. Hollandiæ Comes, quæ nupsit Maximiliano filio Imp. Frederici, posteà etiam in Imperio succedenti, ex quo genuit tres proles, Margaretam, Philippum, Franciscum in (1) cunabulis defunctum.

Maria filia Caroli 27. Comes Holl.

Cum fortuna mutantur amici.

Anno lxxvIII. expulerunt Amersfordiani amicos omnes Episcopi, jungentes se Trajectanis.

Motus Trajectensium contra Iselstein, & Egmondæ Præfectos.

Anno lxxxI. mense Augusto fit apud Trajectum ingens commotio, propulsis etiam Episcopi amicis, manente potestate rerum apud Præfectum Montisfortis ex aliquali negligentiâ Episcopi. Cui cùm pacis conditiones sæpius proponerentur, quas acceptasse crederetur, sequenti die rejiciebantur. Tum Præfecti Egmondæ, atque Iselstain cum eorum clientelis, indicentes bellum Trajectanis per chartæ affixionem ad portas urbis, summo mane illicò magnam prædam pecudum armentorumque egêre, præbentes stimulos ad belli futuri incendium. Et sequenti die adduxerunt Episcopum usque Biltam (Initium est suburbii): cui persuasêre, à

civibus eum debere suscipi in civitatem, Præfectumque Montisfortis expelli, cùm jam Trajectani exercerent incendia prope Iselstain. Quo intellecto, Episcopus retrocessit Dorestatum, & quisque exasperabat alium magis ac magis ad bellum. Et sequentis quoque anni principio expugnarunt Trajectani arces, Ham, Nyenroy, & Emam, & flammis consumpserunt. Arces verò Hermelen atque Haer per deditionem in eorum venêre fidem. Et cùm jam bellum inter Hollandinos ac Trajectanos videretur suscitatum, Iudocus Præfectus de Lalain, ac Præses Hollandię cum vice Comite Antverpiensi nisi sunt (2) oppugnare vallum Trajectanorum apud portum dictum **de Daert**, circum quod se communierunt tanquam obsessuri illud. Supervenientes autem Trajectani, profligarunt eos, dimissis signis & tentoriis, & instrumentis ac machinis bellicis plurimis, cæsis plerisque atque captis: quorum pars sub fide dimissa, illius posteà fuere immemores: postea occupatur oppidum **Neerden**, atque exspoliatur à Trajectanis: qui acceptis decem & quatuor millibus florenorum, illud restituêre: & per Legatos impetrarunt à Duce Clivensi sub magnâ spe, multisque promittentibus, ut filium suum Engelbertum adolescentem XVIII. annorum adducerent Trajectum: qui appulit in vigiliâ natalis Dominici an LXXXI. Trajectum, & deinceps res Trajectanorum minus prosperę successere, amissis post triduum in conflictu quingentis (3) civibus, & supra trecentos captis: quos præsidia collocata in Neerden straverunt in locis uliginosis, gelu jam concretis, in paludibus prope Westbroec 26. Decemb. anno MCCCCLXXXI.

Arces à Trajectanis captæ.

Bellum cum Hollandis.

Neerda capitur & spoliatur à Trajectanis.

Res Trajectensium minus prosperæ.

Sequenti (4) deinde anno recepere Trajectani Vianam, Vincentio Cygnieę arcis, sive Sitanenburch, Præfecto curante, & præter fidem turpiter expilante, & accepto multo ære postea exeunte. Mense autem Aprili Præses Hollandiæ expugnat arcem Vronenstain in Iutfaes, & tradit flammis, progrediens autem ad portum Rheni, vallum acquirit, pecuniâ (5) corrupto Præfecto valli Iohanne Alpheno exule Hollandiæ qui tradidit, & indulgentiam redeundi in Comitatum promeruit, antea pro homine perfido habitus, qui etiam præ tristitiâ postmodum interiit.

Exempla proditorum infelicia.

Eodem anno LXXXII. Præfectus in (6) Naeldewijck occupat Cornu sive Angulum oppidum, Horen dictum, in extremis Frisiæ Occidentalis oris situm, captis plurimis, quod Præses Hollandię cum præfecto Egmondæ paulo pòst per vim expugnando recuperat, & deprædationi exponit, interfectis trecentis civibus.

Hornæ urbis clades.

Anno LXXXIII. Trajectani cum quatuor millibus peditum Clivensium aggressi sunt Iselstain oppidum, sed nihil profecere propter necessitudines pristinas, quas milites cum illis de Iselstain habebant, ut lupus lupum non mordeat, sicuti est in proverbiis.

Oppugnatio Iselstaini inanis.

Eodem annò indicitur conventus sive Capitulum Trajecti, principe Clivensi absente: & cùm Magistratus cum Domino de Montfoort & deputatis V. Ecclesiarum intrasset, obserantur fores extrinsecus, ita ut non pateret exitus: & pars militum exiverat urbem ad secandum ligna pro munitionibus. Obsidebatur etiam oppidum Montisfortis. Tum plebs universa se conglobans, credens etiam pacem posse consequi, introduxerunt Episcopum sero intra X. & XI. horas & Magistratu amoto atque in vincula conjecto, crearunt novum. Intromittebantur etiam clàm milites noctu per centenarios, cùmque jam numerus adauctus esset, cœpere milites atque Hollandini petulanter agere, & comminari populo, sese non abcessuros, nisi urbe (7) prius datâ prædæ; jactitantes eam potestati suæ commissam, ita ut civibus non permitterentur custodiæ ac vigiliæ urbis, vel corporum. Unde mirum in modum ingemuere. Interdictâ etiam eis conversatione & transitu per Hollandiam, nisi sub manu Episcopi, quam servorum more precio coemebant. Cumque istud ad dies duodecim sic continuaretur nocte Nativitatis Dominicæ supervenit Henricus (8) ex Nievelt, sive Novo campo, (9) transcendens mœnia retro vicum dictum **die Louwerg**: & suis confringentibus portam cum viris quadringentis progressus est versus forum palatii, ubi sub ancipiti pugnatum, Henrici binies repulso, sed tertiò obtinuere sui forum occiso eo per tormentum aut jaculum. Et Episcopus capiebatur, & plerique cum eo ducti Amersfordiam, & tunc levabatur obsidio Montisfortis, Hollandique (10) retrocessêre. Prius tamen quam Henricus intrasset, uti alii affirmant, Episcopus progressus in forum manu propriâ ceperat Præfectum Montisfortis, comminatus Wilhelmo Præposito sancti Salvatoris ejusdem familiæ similiter carceres, vel quod eum aliquando castigaret. Sed præfectus propter ingressum Henrici, dimissus ab Episcopo, rogatur ut saluti ejus consulat. Henricus enim juraverat in cædem ipsius, & lætaliter saucius ingruente morte exclamavit: prosequamini victoriam ô socii, quæ est in manibus vestris, nec ego

Tumultus iterum Trajecti.

Henricus à Nyvelt occupat transcensis mœnibus Trajectum, & occumbit.

ego sim vobis curæ. Sic uni furore accenso, quærenti hastâ transfigere Episcopum, præfectus sese objecit, Episcopum protegens, cui addixerat securitatem, ne timeret de vitâ Episcopus. Nihilominus capitur XII. Maji horâ I. à prandio, cum multis aliis, & infami (11) curru quo fimus evehitur, ducitur Amersfordiam. At Hollandini vel factio tunc dominans eorum, qui vocabantur Cabelliavi, qui inconsulto principe bellum assumpsère, magnis pollicitationibus illum inducunt, ut eorum sumptibus obsideret Trajectum: ut puta pollicentes sedecim millia florenorum singulis mensibus, quod ex restanti debito deducendo, & totidem pro stipendio; præterea militem necessarium cum aliis necessariis: vel quod princeps militem & necessaria administraret, ipsi pro hoc numerarent quolibet mense octuaginta millia florenorum. Et cum hoc tela, machinas, tormenta, pulveres & cætera id genus. His allectus (12) Maximilianus nocte præcedente festum Nativitatis Iohannis Baptistæ locat obsidionem ante Trajectum, continuans hebdomadas undecim. Iam quarta (13) erat obsidio, quam Trajectani sustinuère. Impendebatur ingens labor pro urbe potiundâ. At cives validè se protegebant. Suburbium Insula dictum **Waert** / oppugnatum binies, antequam hostes illo potirentur, quos tamen cives erumpentes ejecère, abripientes machinas, & incendentes machinas, & incendentes illas, rediere in urbem, quia difficulter defendi poterat, & sic cessit arbitrio obsidentium. Paulo pòst in festo Margarethæ XXIII. Iulii concessus fuit à Duce salvus conductus filio Ducis Clivensis, ipsi Præfecto Montisfortis, Magistro civium, & cuidam (14) Bernardo Scoel conscio doli, uti ferebatur. Et cùm appropinquarent ad Ducem, jam salvus conductus exspiraverat: quod Præfectis Montisfortis ex certis indiciis ab amicis præsentiens, retrofugit in urbem, & interea, quod alii essent intra exercitum, credentibus Trajectanis quod de pace tractaretur, illicò hostes ex improviso aggrediuntur urbem, & acriter eam, frustra tamen oppugnant, cæsis plurimis, inter quos Comes Soranus cum plerisque interiit. Et paulo pòst Iudocus (15) Hollandiæ Præses, multum infestus Trajectanis, saxo tormenti jaculatus, occubuit. Tum cœptum tractari [16] de pace, auctore Archiepiscopo Iuvaniensi, Salizburgam vocant. Conditiones ferebantur esse, quod Trajectani restituerent signa atque vexilla, cum machinis atque tormentis erepta circa portum Rheni, quem dicunt **de Vaert**. Redditus biennales civibus debitos Hollandinis remitterent, Ducem atque Episcopum supplices veniam precarentur, Exules sive proscripti propter Episcopum reciperentur, præstaturi juramentum de non offendendo; quod tamen isti non adimplerunt. Dux quoque cum Germanico exercitu, tanquam victor urbem, effractâ idcirco parte mœnium, intraret, seclusis Gallis: Quod Hollandinis minus placuit, utputa anhelantibus ad urbis excidium, & quo ad id facilius perveniretur, suggessère Principi sese Gallis exoluturos stipendia; sed pecuniam non absque magno discrimine posse efferri, petentes, ut intromitterentur. Quibus cùm Princeps annuisset, intromissis (17) Gallis, nulla fiebat solutio, à quibus tunc plus solito premebatur pro satisfactione. Unde indignanti & sciscitanti causam dilationis, responderunt Hollandini sese omni ære exhaustos. Nihilominus, si ipsi in duobus punctis complacere vellet, ut scilicet Iohannes Præfectus Egmondæ, Hollandiæ Præses, & Fredericus Præfectus Saxi Isulani urbis Trajectensis gubernator constituerentur, solutionem, licet perdifficilem, invenirent. Quibus Dux, ut liberaretur à molestiis adhuc complacuit. Attamen satisfactio non fiebat, & eo magis timebatur de seditione ad expilandum cives: quæ etiam progressum habuisset, Germanicis atque Gallis inter se digladiantibus. Verùm præses Hollandiæ cum fratre adjunctis sibi Germanicis ac civibus restiterunt, ejicientes Gallos extra urbem, Ita ut Hollandini voti manserint impotes, & urbs salva maneret. Nam Dux ipse post triduum rediit in Brabantiam.

Episcopus capitur, & plaustro impositus defertur Amersfordiam.

Trajectum obsidetur.

Tenduntur insidiæ.

Conditiones pacis.

Cùm autem perdifficile sit justas & veras bellorum occasiones ex famâ vel hominum relatu colligere, propter affectiones singulorum sua justificantium, Quo appareant ora fidei adminicula pro origine hujus belli pateant, partem censuræ per Sixtum Pont. Rom. promulgatæ hic inseruimus:

Sixtus Papa censura Trajectanis.

Sixtus (18) Episcopus Servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Exigit protervorum plectenda rebellio, ut ii, qui susceptam à se concordiam violando, literis, provisionibus, & mandatis Apostolicis

Delicta sunt punienda.

postolicis insistere contemnunt, Illisque temeritate propriâ obviare non expavent, excessuum suorum pœnas sentiant, ne impunitas ipsorum cæteris tribuat audaciam delinquendi, sed castigatione debitâ eos sequente ad cor tandem redeuntes, viis obliquis relictis, per semitas incedant justitiæ & æquitatis. Dudum siquidem Ecclesiâ Trajectensi Pastoris solacio destitutâ, felicis recordationis Calixtus Papa tertius, prædecessor noster, de personâ venerabilis fratris nostri David de Burgundiâ, Episcopi Trajectensis, eidem Ecclesiæ sic tunc vacanti de fratrum suorum consilio Apostolicâ auctoritate providit, ipsumq; illi præfecit in Episcopum & Pastorem, curam & administrationem ejusdem Ecclesiæ sibi in spiritualibus & temporalibus plenariè committendo, prout plenius continetur in ejusdem prædecessoris desuper confectis literis. Quarum vigore idem David tam ipsius Ecclesiæ, quàm ejus ratione in spiritualibus & temporalibus ei subjectarum Civitatis, Diœcesis ac Patriæ Trajectensis, omniumque jurium & pertinentium Episcopatus Trajectensis possessionem seu quasi pacificam extitit assecutus, quam ex tunc per viginti quinque annos, seu circa in pace ac tranquillitate tenuit, gubernavit & conservavit. Postmodum verò cùm orta fuisset differentiarum materia, inter præfatum Episcopum ex unâ, & Burgimagistros ac Consules & Proconsules, nec non Officiales dictæ civitatis, ac quasdam eis adhærentes Ecclesiasticas personas, certarumque Ecclesiarum Capitula, litisconsortes, de & super relegationibus nonnullarum Ecclesiasticarum personarum per dictos Burgimagistros & litisconsortes adhærentes, hujusmodi propriâ temeritate factis, ac nonnullis censuris contra eos per præfatum Episcopum latis & fulminatis, rebusque aliis in actis causæ & causarum desuper latius deductis, & illorum occasione ex unâ & aliâ partibus coram diversis judicibus tam in Romanâ Curiâ, quàm extra eam: Nos tunc attendentes hujusmodi differentias gravia generare scandala, ac volentes ut nostro conveniebat Pastorali officio, fomites ac radices scandalorum penitus evellere, ac quietem, pacem, & unionem inter partes ipsas statuere, venerabilibus fratribus nostris Albanensi & Tusculanensi Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus vivæ vocis oraculo dedimus in mandatis, ut dictarum partium procuratores & negociatores tunc in dictâ Curiâ residentes, & propterea ad eandem destinatos, plenè audirent, ac auditis hinc inde propositis, juribusque partium intellectis, differentias & controversias quaslibet inter easdem partes, vel concordiâ, vel judicio terminarent. Qui Cardinales partibus prædictis exinde ad plenum auditis, &

Episcopi & Papa fratres inter se.

Calixtus tertius Papa Davidem constituit Episcopum Trajectensem.

David Episcopatus possessionem nactus.

Quædam Ecclesiasticæ personæ relegatæ, querelas ad curiâ Romanam detulerunt.

Quæ Papa audiri à Cardinalibus jussit, & terminari.

tis, & relatione nobis per eos in nostro secreto consistorio facta, tandem de nostro & reliquorum fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium mandato, quandam honestam & discretam indixerunt concordiam, quæ per utramque partem approbata & suscepta, & pro majori ejus parte adimpleta extitit. Successivè autem existimantes partes prædictas bonâ pace frui, & inter se quietam ducere vitam, non sine magnâ animi perturbatione intelleximus, quod sedulo fœderis inimico Sathanâ instigante præfati Burgimagistri, Consules, Proconsules, etiam Scabini, Rectores, Capitanei, & nonnulli alii perditionis filii, in dictâ civitate & oppido de Amersfordiâ patriæ & Diœcesis prædictarum degentes, ac discordias & bella potiùs quàm pacem & quietem affectantes post diruptionem ac devastationem nonnullorum castrorum, quæ ad præfatum Episcopum ratione dictæ suæ Ecclesiæ pleno jure pertinent & spectant, eundem Episcopum etiam in Dominio, Iurisdictione, & temporalitate suis turbare, molestare & vexare, ac illis eum spoliare temeritate propriâ non expaverunt. Præmissis denique non contenti, in messem Christi manus mittentes immundas, & jurisdictionem ac facultatem privandi, & eligendi Episcopos sibi usurpare præsumentes, dilectum filium Engelbertum (19) de Clivis adolescentem, & nondum vicesimum suæ ætatis annum agentem, loco præfati Episcopi in dictam civitatem de facto intromiserunt. Qui Engelbertus palatium, domum & curiam Episcopalem exinde hostiliter occupavit, & quod non parum detestabile est à præfatis Burgimagistris, Consulibus, Proconsulibus, Rectoribus, Scabinis, & aliis Officialibus ac civibus Trajectensibus & Amersfordiensibus in ipsâ civitate residentibus: fidelitatis juramentum, obedientiam & reverentiam tanquam eorum vero Domino & Episcopo sibi præstari & exhiberi fecit, quemadmodum ei similiter de facto præstarunt & exhibuerunt, dictumque Engelbertum, publicum Episcopi hostem civitati & oppido prædictis, contra voluntatem ejusdem Episcopi præfecerunt ac impediverunt, & impediunt, quo minus præfatus Episcopus suâ possessione pacifica Ecclesiæ & civitatis ac oppidi de Amersfordiâ prædictorum pacificè uti & gaudere, illorumque regimen & administrationem in spiritualibus & temporalibus habere & exercere valeat atque possit. Perjurii reatum ac in talia committentes sacris Canonibus latas sententias, censuras & pœnas damnabiliter incurrentes in animarum suarum grave periculum, nostræque ac sedis Apostolicæ auctoritatis contemptum & vilipendium, præfatique Episcopi præjudicium maximum & dispendium,

Discordia Trajectinorum sententiâ papali terminata &, accepta à partibus.

Pace factâ non obstante quidam Trajectini & Amersfordienses Episcopum in possessione rerum suarum turbarunt, & Engelbertum Ducis Clivensis filium fecerunt Episcopum.

nec

nec non perniciosum exemplum & scandalum plurimorum. Nos igitur cupientes, ut aequum est, tot & tantis scandalis obviare, ac statui & indemnitati ipsius Episcopi, prout nostro incumbit officio, quantum cum Deo possumus, congruis remediis providere, motu proprio, non ad ejusdem Episcopi, vel alicujus alterius pro eo nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed de nostrâ merâ liberalitate, ac ex certâ scientiâ, aequitate & justitiâ id nobis suadentibus, praefatos Engelbertum, Burgimagistros, Consules, Proconsules, etiam superiores Audermannos, Scabinos, Consiliarios, Capitaneos & Rectores, Officialesq́, ac cives civitatis & oppidi praedictorum, omnesq́ alios & singulos eis, vel alicui ipsorum etiam quoad praemissa adhaerẽtes, ac praefatũ Episcopũ, ut praefertur, impedientes, molestantes & perturbãtes, detentores quoq; & occupatores, nec non intrusos, & intrudendos, ac ipsis vel eorum alicui auxilium, consilium vel favorem quomodolibet publicè aut occultè, directè vel indirectè, quovis quaesito colore praestantes, cujuscunque Ecclesiasticae vel mundanae dignitatis, excellentiae, status, gradus, ordinis, Nobilitatis, praeminentiae, seu conditionis fuerint, quocunque etiam nomine censeantur, quorum omnium nomina & cognomina, & qualitates ac si singulariter specificarentur, & designarentur praesentibus, pro sufficienter expressis haberi volumus, sub virtute sanctae obedientiae, & poenis infrascriptis, quas contra facientes, & eorum quemlibet ipso facto incurrere volumus auctoritate Apostolicâ, tenore praesentium, appellatione quacunque ex certâ nostrâ scientiâ remotâ, & sublatâ, ac quibusvis aliis sententiis, censuris & poenis à jure vel praedecessoribus nostris etiam à nobis contra talia facientes quomodolibet latis, nihilominus in suo robore permansuris, monemus & requirimus, ac eorum cuilibet districtius praecipiendo mandamus, quatenus Engelbertus & quilibet praedictorum infra sex dierum spacium, post habitam de praesentibus notitiam computandorum, quorum duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos dies prò tertio; nec non peremptorio termino ac Canonicâ monitione eis assignamus, ut à singulis impedimentis, molestationibus, intrusionibus, & occupationibus praedictis, ac aliis quibuscunque turbationibus penitus & omnino desistant, ac praefato Episcopo seu ejus procuratori per Engelbertum, & alios praedictos monitos respectivè captis, detentis, occupatis, subtractis atque ablatis mobilibus & immobilibus bonis ac rebus, nec non fructibus, redditibus, provenibus, juribus, jurisdictionibus, emolumentis, & obventionibus universis cujuscunque sint speciei omni excu-

Nota clausulas motu proprio, &c.

satione & exceptione appellationeque, semotis integrè & cum effectu absque diminutione & dilatione aliquâ satisfaciant, illaque ei tradant, restituant, & assignent, ac ab aliis quantum in eis fuerit, tradi, restitui & assignari faciant & procurent, dictumque Episcopum, seu pro eo procuratorem suum, civitatis, oppidi, palatii, domus Episcopalis ac jurium, Iurisdictionum & pertinentium, bonorumque omnium spiritualium & temporalium corporalem, realem & actualem possessionem continuare, illâque eum pacificè & absque impedimento aliquo gaudere permittant liberè: Burgimagistri quoque & superiores Audermanni, Scabini, Consiliarii, Capitanei, Rectores civesque & incolæ civitatis ac oppidi prædictorum, vasalli etiam ac coloni, laboratores, censuarii, redditnarii & alii subditi tam Ecclesiastici, quàm seculares, prout ad eos, & eorum quemlibet respectivè pertinentium, ipsi Episcopo, seu ejus legitimo procuratori ac officialibus & ministris per eum deputatis, & nulli alteri, prout tenentur, pareant & obediant, respondeant & favorabiliter intendant; fautores verò & consultores ipsius Engelberti, sibique & illi quomodolibet in præmissis vel aliquo eorum adhærentes, à præstatione auxilii, consilii & favoris, omnique adhæsione & sequelâ omninò cessent, ac deinceps à similibus abstineant, alioquin in omnes & eorum singulos, tam Ecclesiasticos, quàm seculares, per nos in genere vel in specie, ut præfertur, nominatos, qui infra sex dies ex tunc immediatè sequentes monitionibus, & mandatis nostris hujusmodi cum effectu non paruerint, vel quo minus pareatur, fecerint, suaserint, seu alias directè vel indirectè, palam aut occultè, quovis quæsito colore occasionem vel causam dederint lapsis sex diebus eisdem ex nunc, prout ex tunc; ac viceversa, si Archiepiscopali, Episcopali, aut superiori dignitate Ecclesiastica præditi fuerint, interdicti ab ingressu Ecclesiæ: Si verò alii inferiores Ecclesiastici, vel etiam sæculares cujuscunque Ecclesiasticæ vel mundanæ dignitatis, excellentiæ, status, gradus, ordinis vel conditionis extiterint, excommunicationis & anathematis sententias auctoritate, motu & scientiâ prædictis, earundem præsentium tenore ferimus & promulgamus in his scriptis: à quibus sententiis ab alio, quàm Romano Pontifice, vel ab eo speciali ad id auctoritate suffulto, præterquàm in mortis articulo constitui, nequeat absolutionis beneficium obtinere. Et si, quod absit, Engelbertus aliique moniti prædicti sic tunc interdicti, excõmunicati, & anathematizati, easdem interdicti, excommunicationis & anathematis sententias, per alios tres dictos Monitorium 3.

Monitorium 2. (margin, beside "ut præfertur")

 sex

sex dies immediate sequentes animo sustinuerint indurato, similiter ex nunc, prout tunc, pari motu, scientiâ & auctoritate civitatem & oppidum prædicta, ac Ecclesias, monasteria, & quævis alia loca, ad quæ
Monitorium 4. *eosdem monitos sic interdictos, excommunicatos, & anathematizatos forsan declinare contigerit, etiam ecclesiastico supponimus interdicto, quamdiu ibidem steterint, aut stare permissi fuerint, & per duos dies, post eorum aut alterius ipsorum exinde recessum strictissimè observandum, ita ut eo durante nullis diebus præterquam in festivitatibus & casibus à jure permissis, & in illis duntaxat clausis januis, ac excommunicatis & interdictis exclusis submissâ voce ex Apostolico quovis privilegio, etiam ordinibus, locis vel personis concesso, Missæ, & alia divina officia valeant celebrari. Eosdemque interdictos, excom-*
Monitorium 5. *municatos, anathematizatos interdictum hujusmodi non observantes, si Archiepiscopali, Episcopali, vel alia majori Ecclesiastica dignitate præfulgeant, à divinis ac suarum Ecclesiarum regiminibus & administrationibus suspendimus. Engelbertum verò & alios inferiores à prædictis Ecclesiasticos, & etiam sæculares quoscunque, sic tunc excommunicatos & anathematizatos, canonicatibus & præbendis ac dignitatibus, personatibus, administrationibus, vel officiis, Monasteriis quoque, Prioratibus, Præposituris, & Præceptoriis, cæterisque beneficiis Ecclesiasticis, sæcularibus & regularibus, ac quibuslibet Iurisdictionibus, Magistratibus, praeminentiis, feudis, juribus, privilegiis, honoribus, & mundanis reputationibus quibuscunque, quæ eos obtinere contigerit, auctoritate, motu & scientiâ similibus privamus, ac ad illa & alia similia imposterum obtinenda, nec non ad testandum, & quoslibet alios legitimos actus faciendum inhabilitamus, privatosque, & inhabilitatos esse censemus & declaramus eo ipso. Si verò interdicti, suspensi, excommunicati & anathematizati, privati & inhabilitati nolentes in semitis Iustitiæ dirigere gressus suos, & ad cor reverti & veniam petere, & pœnitentiam salutarem a-*
Monitorium 6. *gere de commissis sub hujusmodi interdicti, suspens. excommunicatio-*
*Inhibitionis. *nis, anathematis, privationis & * inhabilationis, censuris, & pœnis protervâ obstinatione per alios tres dies extunc immediatè sequentes permanere non expaverint, similiter ex nunc, prout ex tunc lapsis posterioribus diebus prædictis, eos aggravatione & reaggravatione censurarum & pœnarum prædictarum ligamus & innodamus; ligatosque & irretitos ac innodatos esse decernimus ipso facto; Mandantes singulis Cathedralium, etiam Metropolitanorum*

vel

vel collegiatarum, ac aliarum Ecclesiarum, nec non Monasteriorum Prælatis, Capitulis, Conventibus, Canonicis, Rectoribus & personis aliis Ecclesiasticis; etiam religiosis, in vim sanctæ obedientiæ, ut quotiens super hoc pro parte dicti Domini Episcopi fuerint requisiti, seu quivis eorum fuerit requisitus, in eorum Ecclesiis, Dominicis, & aliis festivis diebus, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina pulsatis (20) campanis, & accensis candelis, ac postmodum in terram projectis, & extinctis, erectoq; crucis vexillo, cum trinâ lapidum projectione, & aliis in similibus de jure observari solitis Ecclesiasticis ceremoniis, interdictos, suspensos, excommunicatos, anathematizatos, privatos, inhabilitatos, aggravatos & reaggrauatos publicè denuncient, ac ut tales jubeant & mandent ab aliis omnibus arctius evitari, omni appellatione & exceptione cessantibus. Injungentes quoque omnibus aliis Christi fidelibus, ut illos evitent, & eis cuncta necessaria denegent, donec corde contriti, spiritum assumentes sanioris consilii ab hujusmodi perturbationibus, inquietationibus, molestationibus, detentionibus, ac civitatis, oppidi, & bonorum prædictorum occupationibus, adhæsionibus, favoribus, auxiliis & consiliis penitus & omnino cessaverint. Eidemque episcopo de per eos subtractis & ablatis ac occupatis integrè satisfecerint: civitatem quoque & oppidum prædicta, eorumque liberam & expeditam possessionem restituerint, nec non ab interdicti, suspensionis, excommunicationis, & anathematizationis, ac aliis censuris prædictis absolutionem, relaxationem integramque reconciliationis gratiam à nobis & sede prædictâ, satisfactione praviâ, meruerint obtinere.

Anno lxxxiv. nocte præcedente festum Agnetis Fredericus Præfectus rupis Isulanæ adjuvantibus exulibus occupat Amersfordiam, machinis & aliis bonis illam spolians, & magno exacto ære pacatus recessit. Quo tempore (21) ordo Divæ Brigidæ Trajecti instituitur ex religiosis fœminis, solutæ tamen vitæ, quas Beginas vocant, a velo capitis quo involvi consueverunt sic dictæ. Similiter constructum sequenti anno lxxxv. celebre (22) Xenodochium pupillorum atque orphanorum magno ære Everhardi Zoudenbalchi Thesaurarii ecclesiæ majoris. Post discessum verò Ducis Maximiliani, postpositis initæ pacis conditionibus omnia Trajecti ceperunt esse turbida. Nam cives hinc inde, passim noctu quieti ac sopori dediti, capiebantur (23) & ducebantur ad Dorestatum arcem: ubi ingenti auro sese redimere cogebantur Episcopo, uti fama erat, participante de commodo. Tum consuluerunt Magistratus Præfectum rupis Isulanæ, quomodo plebs retineri & reduci posset ad obedientiam, & concluserunt (24) portam civitatis muniendam fore, quod & Hollandinis prius consultis placuit, qui etiam ingentem pecuniam in hoc opus erogarunt. Tum cœptum vallum & fossis circumductum, & impositum præsidium militare, quo & machinæ & bellica instrumenta, quotquot erant, mittebantur. Et paulo post indicto conventu populi declarabatur; civitatem alieno ære ad summam lxxxii. milliū aureorum esse gravatam, & pro illorum redemptione impositū tributū prædiale, quolibet jugere ad octavā partem aurei taxato ad bienniū; & qui prædiis carerent, exolverent centesimam. Transacto autem biennio cùm cives à debito se crederent liberos, compertum est eos in centum millibus obligari, Quisque enim per rapi-

Fredericus Isselstenius occupat Amersfordiā.

Beginæ Divæ Brigidæ à velo capitis sic dictæ.

Porta Trajecti munitur ex consilio Isselstenii & Hollandorum.

Jugatio instituta pro redimendo ære alieno.

nam privato commodo intendebat absque aliquo respectu boni publici, Episcopo ista permittente. Præsciebat enim licet porta esset munita, cives minimè passuros, ut ab hostibus gubernaretur.

Episcopus arce Woerdensi & Roterodamo captis, revertitur Trajectum.

Anno lxxxix cum anno præcedente Præfectus Montisfortis in nocte prothomartyris Stephani occupasset arcem Woerdam, & frater Præfecti de Bredenroede invasisset aggerem Rottæ fluminis, sive oppidum Rotterdamum, Episcopus reversus est Trajectum, certis de causis. Et rumor popularis erat, jam portam rursus debere aperiri, ac continuabatur magis ac magis indies, quod nec Episcopo, nec Magistratui placuit, accitisque ex singulis collegiis artificum binis viris, ut mentem eorum perscrutaretur, & rem poneret in dilationem, illicò concurrunt supra quingentos, non vocati. Ita ut Episcopus cum Magistratu animis consternerentur, malentes portam remanere munitam, quàm apertam. Ad pacandum ergo tumultuantium animos, persuasit Episcopus se petiturum Vicum Dorestatum, & intra paucos dies rediturum & curaturum, ut porta dederetur per amicitiam, libenter enim sese absentasset, sed non concedebatur. Cùm autem Episcopus hoc considerasset, misit qui postularent à præsidio tradi portam. Quod denegabatur: sciebant enim, qui vallum tuebantur, vires omnes bellicas, item & pulveres in porta consistere, & machinas in ipsorum custodiâ. Quæ tamen per industriam mirabilem fuere à civibus recuperatæ, renitente præsidio. Et cùm frustrà expectarent suppetias, propter obstacula & impedimenta viarum tandem salvis bonis & Præfecto Rupis Isulanæ suis machinis, sese dedidêre. Iam vallo præsidiis vacuo illicò fossæ obstructæ, & munimenta cum vallo diruta, jam idem Præfectus validam (26) coadunaverat manum ad ferendum subsidia, sed quia ventus contrariabatur, & itinera terrestria erant invia, præpediebatur in cœptis quasi superis faventibus. Tum octo ex primoribus sub fide renunciatæ vindictæ, educti extra civitatem, & portæ turres ac mœnia diruta, instaurata. Paulo post Episcopus rediit Dorestatum, & continuè meditabatur in animo, quomodo proscriptos posset reducere.

Porta Trajecti munita à præsidio deditur civibus.

Amstelredamum, Abcouda & Vreedlant recipiuntur.

Monsfortium deditur & inter partes pax constituitur.

Anno xc. Episcopus recuperavit à civibus aggeris fl. Amstellæ, Amstelrodamam vocant, arces Abcoudam, & terram pacis, Vredelant dictam, quas ab initio belli occupatas tenebant. Alii tamen volunt sub pactis deditas, ne oppido Montiforti per Ducem Saxoniæ atque Hollandinos, multosque Nobiles, paulo post gravi obsidione cincto, mitterentur suppetiæ, sicuti apparuit, licet Episcopus manum militarem penes se haberet Trajecti, securitati consulens urbis, ne aliquid attentaretur: Civibus autem se validè defendentibus, plurimisque ab utraque parte in oppugnationibus cæsis, tandem fit (27) pax. Per conditiones deditur oppidum cum arce, & posteà restituitur Præfecto. Sed arx atque oppidum Woerda rediit in potestatem Hollandinorum, & sic discessum ab armis.

Bellum à creditore illatum Episcopatui, & præcipuè Transisulanis.

Eodem anno Præfectus de Wisch adjunctis sibi pluribus ex numero Nobilium prædonum indixit subditis patrimonii Divi Martini, præcipuè Trans-Isulanis bellum. In causâ erat, quod Rudolphus Episcopus ab ejus genitore magnam pecuniam sumpsisset mutuò, de quo nullum habebatur documentum, afflixit tamen provinciales plurimùm. Daventriani autem multùm indignati, qui illum nullis rationibus flectere poterant, obsederunt arcem ferinam Wildenburch dictam, & magna illi intulerunt damna, nemoribus, sylvisque succisis, & tandem componitur quæstio, contra mentem tamen ipsius Præfecti.

Thomas Bazinus Archiepiscopus Cæsariensis.

Pellitur aula, Ecclesia & regno Franciæ in exiliū à Ludovico XI. Rege.

Anno xci. decessit Trajecti Thomas Bazinus Archiepiscopus Cæsariensis, sepultus in choro templi Divi Iohannis, vir nobilis, ex Galliis provinciâ Armoricâ oriundus, magnæ prudentiæ, & in Sacris litteris apprimè eruditus. Iam offert se occasio aliquid de eo disserendi. Hic erat primò Episcopus (28) & Dux Lexoviensis, civitatis Armoricæ. (Ideo Armorici (29) quasi ante mare, aræ enim ante, Marini Morici (30) teste Eutropio dicti) Carolo septimo ejus nominis Gallorum Regi, percharus, & idcircò Ludovico ejus filio (qui omnes, quos genitor (31) observaverat, summè odiebat) infensus, sive quod prudentiæ suæ, sive potentiæ gentilium suorum Baziniorum invidebat; falsò suspicans illum Anglis ac Burgundionibus favêre. Ac primum aulâ ejecit, demum Regno expulit, & tyrannico animo, uti erat, facultatibus & Ecclesiâ spoliavit, atque in ejus vicem successivè tres (32) Pseudo-episcopos intrusit: persequens jam pulsum, ne abstractus securusq; viveret, quocunq; locorum sese diverteret, ita ut primum apud Lovaniū, posteà (33) Treviros, demùm Traject. ad Rhenum exilium sibi deligeret; Et quod longè crudeliùs est, non contentus hujusmodi furore, partim minis, partim

pollicis

pollicitationibus falsis illum coëgit, ut Ecclesiæ renunciaret, servato modico censu arbitrario pro alimentatione. Hoc tamen non contigit, nisi postquam divina ultio fuisset subsecuta. Nam uti affirmant etiam testes hujus rei superstites, ex tribus Pseudo-episcopis unus sibi mortem conscivit, dejiciens se in puteum: alter similiter dedecorosè finivit vitam; tertius item subitaneò periit. His ferus Rex territus, ut aliquis cum justo titulo Ecclesiam acquireret, excogitavit fieri renunciationem: quo apparerent damna & injuriæ reparatæ.

[Bazinus itaque diu solicitatus, tandem duxit cedendum furori & importunitati, renunciavitque Ecclesiæ illi, à Sixto Romano Pontifice translatus ad sedem Cæsariensem Archiepiscopalem, reservato annuo censu è Luxoviensi: residuum dierum apud Trajectum in pace finiens. Et quamvis posteà à Carolo Rege, Ludovico patre Rege defuncto, potestas redeundi illi offerretur, perstitit in priore conditione, ne non contentus incertis fluctibus fortunæ sese ammodo subjiceret.

Trajecti moritur, à Sixto Papa translatus ad Archiepiscopalem Ecclesiam Cæsariensem.

Circa eadem tempora Comes Burensis, quem superius Præfectum Rupis Isulanæ nominavimus, cum Præfectis de Hoemoedt, Bronchorst, Batenburch, Benthem, Wisch & Welp, sive eorum clientelis adunavit validam manum apud Wageningen. Filius quoque ipsius Comitis Florentius nomine, contraxit aliam manum apud Iielstam, sive supem Isulanam. Et cum gemino exercitu in vigiliâ Paschatis civibus nihil tale suspicantibus, contenderunt ad civitatem Trajectensem, pater ad portam, quæ dicitur Albarum Dominarum, filius ad aliam, quæ dicitur vici telonaris, quam & sui occuparunt, & erectis signis cum tubis & vasis bellicis progressi sunt tanquam jam urbe potiti. Verùm ut varii sunt fortunæ eventus à perexiguâ turmâ civium concurrente profligati, terga vertere coacti sunt, fugâ in portam & alibi quærentes salutem. Ex quibus aliqui occisi, aliqui evestigiò (34) membratim divisi, & supra mœnia suspensi. Pater autem intelligens adversum filii successum: non enim quadrarunt de tempore: mœstus retrocessit.

Expeditio Comitis Burani in urbem Trajectensem repulsa.

Eodem anno creatur (35) Trajecti perpetuus Magistratus, duodecim præfecti Consulum quos Scabinos vocabant, XXIV. Consules, & XL. viri plebei, tali ordine, quod decedente aliquo Præfecto, in ejus locum unus ex Consulibus, & in hujus locum alius ex plebeis surrogaretur, & rursum decedente plebeio alter ex popularibus, neque liceret fratribus fratrumve filiis eisdem sedere subselliis. Quisque ex istis præsideret ad vitam, cum aliis utilibus conditionibus. Verum parum stetit hæc ordinatio, plerisque eam infringentibus, ita ut intra biennium rursum fieret abrogatio, & auctoritate Episcopi pristinus modus reciperetur eligendi.

Perpetuus Magistratus creatur Trajecti.

Anno XCII. erexerat Præfectus in (36) Culenburch furcam in vico Houswijck, præsumens ad se pertinere jus gladii. Verùm episcopus cum Trajectinis & cæteris oppidis illam dejecerunt. Quod Præfectus quàm ægrè tulit, & post multas quæstiones causa submissa fuit arbitrio Præfecti Montisfortis, & Philippi Burgundi fratris episcopi, quem & ipsum posteà episcopum vidimus Trajectens. Hi comperto, quod Episcopi Trajectenses utile dominium, non autem jus gladii illi concessissent, imposuere silentium ei, ita quod Præfectus dolens se intentasse litem, destitit à cæptis. Quod solum & unicum (37) egregium facinus affirmant Episcopum toto tempore regiminis sui reliquisse memoriæ.

Ius gladii abjudicatur Culenburgico.

Vnicum Episcopi egregium facinus.

Anno XCIII. compositis rebus in Flandriâ, Comes (38) Burensis gregariam militum manum, qui illic militaverant, adduxit secum in Gelriam, verùm re minus prosperè gestâ, cùm Carolus Dux Gelriæ, qui proximo anno liberatus è captivitate, Ducatum receperat, illi occurreret, declinavit signa in Trajectanos animo recuperandi portam Divæ Catharinæ semel amissam, cùm tamen modico ære paulo post differentia intercipi & componi potuisset. Nam in Episcopum erat compromissum, quem tamen præcipuum Comitis suspicabantur amicum: verùm culpa impingebatur negligentiæ Præfectorum consularium, causam non prosequentium. Inferebat quoque Comes provinciæ magnam cladem incendio & rapinis, occupans suburbium, quod Insulam dicunt. Timentes cives majora incommoda, quia multos habebat in urbe fautores, nec validi erant ad resistendum soli ut urbis saluti intendentes, ut pericula hujusmodi averterentur, fit concordia; eâ lege, quod Comiti exsolverentur viginti (39) quinque millia aureorum, & cadavera suspensa supra mœnia deponerentur, & sic retrocessit. Tum tamen non modica suborta quæstio super promisso ære coadunando; tandem ingens tributum singulis aratris impositum,

Burani Comitis expeditio in Trajectum altera, quâ prior ignominia abolitur.

de quo

Singulis avaris tributum impositum. de quo Episcopus nec non alii Principes ex nobilibus & Magistratu, ut consentirent allecti participasse divulgabantur.

Bredenrodii querela submissa Iudicio. Jam & Præfectus de Bredenrode suas intendebat querelas propter priorem jacturam per illum de Suanenburch in occupatione & spoliatione oppidi Vianensis illatam. Verùm considerans minus pro voto Præfecti Culenburgensis negotium successisse, & quod sibi non tantus favor esset apud Episcopum & alios cives Trajectanos protinus cessans a comminationibus quæstionem sententiæ judicum submisit.

Stantibus his turbationibus, Sanctimoniales (40) ut se periculis subtraherent, relinquentes locum Iherusalem, commigrarunt ex suburbio in civitatem, in hospitium *Nyenrode* dictum.

Mira aëris & subita mutatio. Anno XCVI. mense Februario suboritur ingens gelu, triduo solùm perdurans, quo Rhenus spacio XXIV. horarum solidatus se meabilem reddidit, quarto die rursum solvitur, & subsequitur inaudita aquarum inundatio, quæ à Coloniâ usque mare omnes Rheno adjacentes provincias perfudit, effractis aggeribus. *Inundatio maris ingẽs.* Et sequenti anno mense Ianuario major aquæ inflatio, etiam altissimos transcendens aggeres, Fresiam, provincias Rhenanas, & Flandriam vastans, innumerabilemque hominum ac pecorum multitudinem absorbens, abstinuit tamen à territorio Trajectanorum. *Annonæ copia.* Et anno præcedenti fuit ingens annonæ abundantia.

David Episcopus moritur. Anno eodem XCVI. 16. Aprilis Episcopus David cùm præfuisset annis XXXIX. mensibus 9, decessit parum laudatus à plerisque, quod minus utilis fuisset, nimio senio confractus more pueri se regi permitteret a vilibus hominibus tantæ instabilitatis, ut quod uno die agendum decreverat, sequente die mutaret, & provinciales idcirco, præsertim Transisulanos magnis sumptibus & laboribus sæpius frustraretur, continuâ vexatus podagrâ. Alii tamen id sibi laudis attribuunt, quod oppida, arces, & omnem Ditionem sancto Martino libera, & absque onere, & thesaurum post se reliquit meliorem, verùm parum commodi afferentem, cùm frater ejus arcem Dorestatum, in quo decessit, in potestatem suam haberet, neque illam, nisi sub gravi pacto dimitteret. Contulit etiam Ecclesiis sumptuosa ornamenta, & Majori præsepe ex solido auro magni ponderis. Cudit & (41) monetam utique legalem, quæ adhuc in precio habetur. Cætera præmissa sunt. Sepultus in ecclesiâ oppidi Wijck, juxta Dorestatum, sive quod statutum erat cum tempore, solenni pompâ illum deferre Trajectum, quæ subitò parari nequivit, prout Legatis ecclesiarum missis pro cadavere visum fuit, sive quia in ingrato solo quiescere recusaret, quoniam inter ipsum & Trajectanos frigida erat amicitia: utrumque incertum est.

a *Libertatem telonii per Ducatum suum,*) Vide diploma Fred. secundi Imp. anno 1220. concessum principibus Ecclesiasticis supra in Ottone secundo de Lippiâ à me exhibitum, & speciale illud quod ibi sequitur, quo prohibetur Gerardo Gelriæ Comiti, ne teloneum statuat in ditione suâ in præjudicium Episcopi Trajectensis, cum adjunctis ad eam rem.

b *Davidem Episc. Mortuorum,*) De hoc Davide consule Scevolam & Ludovicum Sanmarthanos fratres lib. 8. historiæ genealogicæ Regiæ domus Franciæ.

c *Hollandiam posse periclitari si Gisbertus promoveretur,*) Bredenrodii enim à primæ stirpis Hollandiæ Comitibus oriundi feruntur, eademque insignia in clypeis pingunt, aliqua tantùm differentiâ diminutionem indicante, Lambeau vocant armorum periti. Unde, cùm Reinoldus Bredenrodiæ Dominus ductâ uxore Marchanâ, integra, ut ajunt, arma Hollandiæ prætulisset, indignationem Caroli V. Imp: incurrit. ac si Comitatui inhiasset, ut in archivis Hollandicis conspici potest, & testantur Heuterus in Austriacis, Haræus in Carolo V. Imp: Adde librum privilegior. Amsterodamensium fol. III. 144.

d *Pecunia quam annatam vocant, etc.*) Annatæ quid sint, hic Heda exprimere videtur; sed clarius & verius Platina in Bonifacio IX. his verbis: *Annatarum usum beneficii Ecclesiastici primus imposuit, hac conditione, ut qui beneficium consequeretur, dimidium annui proventus, fisco Apostolico solveret.* Vide quæ Balæus lib. 6. de vitis Pontif. Rom. & quæ Lydius in glossis ad Clemangem annotavit.

e *Pontifex credens sibi magna à Philippo polliceri,*) Pontifex non æquitatem, non veritatem, non quietem Episcopatus inspiciens, tantum utilitatem & commodum proprium secutus, magis politicè, quam Christianè in hac re egit, quod in eo etiam Heda non tam liberè quam verè reprehendit. vide etiam Snoyum lib. x. historiæ Hollandicæ.

f *Sic Procurator mansit delusus,*) En perfidiam & iniquitatem Pontificis, non tantum ludibrio habentis legitimè electum, sed eundem quoque pecuniâ emungentis falsis promissis; ac re non succedente repetentem ridentis scurriliter. Snoyus pro confirmanda electione Urbanum 4000. Ducatorum recepisse per trapezitas, ait, sed errat in nomine Urbani, vide de toto hoc negotio Chron. Holl. ac

Holl. ac Zelandiæ Gallicum Francisci Petiti lib. 4. pag. & 412. seq.

g *Ita ut Præfectum Chamariorum,*] Quis iste, nisi dominum de Brederode fratrem suum significet, tanquam Kennematiorum præfectum, non video, ut qui fratri Electo contra tumultuantem plebem opem tulit, ejusque conventicula dissipavit, ut ex Chronico populari, & aliis ejus temporis scriptoribus, apertum est.

h *Aut redditus pascuorum publicorum,*) Videtur verbum, *venderentur*, vel simile desiderari. Extant apud me literæ anni 1456. firmatæ sigillis 12. collegiorum opificum, quia tunc civitatis sigillum consuetum erat confractum, ut in Rudolpho supra annotatum est, quibus indicat Magistratus se vendidisse Harmanno Santheno Gerardi filio certâ pecuniâ publicis commodis impensâ, decimas quasdam ex publico prato reliquas &c.

Interim cum Amersfordiani ab Electo defecissent,) Potentiorem scilicet amplectentes, Iuris aut æquitatis immò & fidei parum memores. Causam defectionis Heda innuit quod nempe destituisset eorum Sculteum; quæ frivola sanè, nec ratione caruit.

k *Decanus major,*) Is Johannes Proëys Iacobi frater qui anno. C. 1438. decanus electus à Diepholdio Episcopo eo munere privatus anno 1449. erat, Eodem autem mortuo, pristinam dignitatem recuperaverat,

l *Ubi conventum est his conditionibus,*) Supersunt hujus concordiæ literæ, sed quâ fide ea sit servata sequentia satis superque indicant,

m *Pro Nobili Wilhelmo de Montfoort*] Filius hic Ludovici Montfortii Fratris Johannis Burchgravii, ex Beatrice Gaverena, qui fratrem habuit Dominum Iohannem Montfortium equitem Accoy & Hazerwoude dominum, vixit autem in hac præpositura ad annum C. 1514. quo successorem habuit Adrianum Florentium, postea Pontificem Rom. De hac resignatione aliter sentiunt Chron. vulgare Holl. & ex eo Petitus, Huterus rer: Bur. lib. 4. Fr. Haræus in Philippo Bono. Sifridus Append. ad Bekam. Chron. Belg. Mag. Electum nempe retinuisse Præposituram Oudemunsteranam.

n *Dominum quisque privatis suis consulebat rebus,*] Vetus hæc querela, quæ nondum cessat, jurene an injuriâ, rerum periti judicare possunt.

o *Virtutique omni honore dignus,*) Hic plenis velis auctor noster in laudes Davidis fertur, sub Burgundionum nempe dominatu vivens, ut & plerique scriptores alii: Sed ejus vitia Bockenbergius non tacuit, & res ab ipso gestæ, quarum memoria publicis monimentis conservatur satis loquuntur.

p *Fovit & docta ingenia.*] Sifridus Petri in Appendice ad Chron. Bekæ: *Sacerdotes ac studiosos liberaliter fovit.* Bockenbergius, *Laudatus ob pietatem, & in doctos viros liberalitatem præcipuam*, Noviomagus: *Studiosorum doctorumque virorum Mecœnas liberalissimus.*

q *Barbaricas consuetudines abrogavit,*] Ius enim Gallicum & Burgundicum primus introduxit, multaque ex antiquitate reliqua mutavit.

r *Iudicium corrumpebat, &c.*) Hic Heda gravius in judicandi mores ejus temporis invehitur, quàm par est, & si fortè corruptelis forum tunc patuit, minus tamen diuturna erat litium prosecutio, quæ nunc vix finem inveniunt. & infinitis exceptionibus, dilationibus, sycophantiis, ambagibus dominos suos exercent.

ſ *Quod populus indignè ferens,*] Nempe inveteratæ consuetudines magnam vim in animis hominum possident, & à semel imbibitis moribus discedere velle, injuriæ vicem sustinet.

t *Malens timeri quàm amari,*) Contrarium bono principi & utilius & salubrius est; à tyranno verò auditur illud: *Oderint dum metuant.*

u *Quinti duo in urbe mansit,*] Pro quinque diebus (Snoyus, Chron. populare; alii octo dies Burdum in urbe hæsisse volunt) sic Decendium & Octiduum alio loco pro decem & octo diebus,

x *Enutris, inquit, lupum qui oves tuas devorabit,*) Memorabile ingratitudinis exemplum Lud. XI. ejus nominis Francorum Regis, cujus non unus scriptorum meminit; videantur Snoyus lib. 12. hist. Hollandicæ, Gaguinus in Ludovico XI. Meyerus Flandr. lib. 16. ad annum 1456, Huterus Rerum Burg. lib. 4. in Philippo Bono, & alii.

y *Iacobus Princeps de Gaesbeeck,*] Baro de Gaesbeeck, dominus de Wijck, Abcoude, Putten & Stryen; Senescalcus hereditarius Hannoniæ, ultimus suæ stirpis.

z *Anno 1461. Paratur expeditio in Turcas,*] De hac expeditione præter scriptores Pontificum Rom. meminerunt Meyerus, Huterus, Haræus in Philippo Bono, Gaguinus ad finem Caroli VII. Franc. Regis, Bonfinius Rerum Hungaricarum Dec. 3. lib. 8, Chron. magn. Belgicum. Rubeus hist. Ravenn. libro 7, Io: Gobelinus de rebus gestis Pii II. P. R. libro 12. ad finem, M. Ant. Sabellicus Rapsodiæ hist. Ennead. x. lib. 6. Idem hist. Venetæ Dec. 3. lib. 8. Petrus Iustinianus historiæ Venetæ libro 8, Paul. Æmylius hist. Franc. libro 10, & alii infiniti.

aa *Extremæ traduntur interneciόni,*) Haudquaquam id factum si verum est, respondet cognomento Boni: ut nec quod Leodiensibus vi obtruserit Episcopum minorennem, quod Iacobam *Bavaram* sanguine sibi junctam spoliaverit bonis, quod Davidem fil. nat: vi in Episcopatum Trajectensem contra legitime electum *Bredenrodium* intruserit, & quod Ioannam virginem à suis captam Anglis vendiderit. Verùm ad Dinantenses quod attinet, Gaguinus diruisse quidem illum oppidum, sed incolas in exilium egisse tradit, vide quæ de destructione Dinanti Chron. *Belg.* magnum, Meyerus in

 Flandri-

Flandricis, Sifridus Petri in Ludovico Borbonio Episcopo Leod. scribunt.

bb *Moritur dux Burgu,)* Annus mortis fuit 1467. 16. Kalend. Iulii vel 17. Iunii ut scribit Snoyus lib. x. hist. Holl. circa finem, sed die Vito & Modesto, ut hic noster, sacro, id est, 15. Iulii. De anno omnes, quos vidi, concordes sunt; in die discrepant: quidam prid. Id Novembris, alii 17. Kal. Augusti, plures iique certiores 15. die Iunii Philippum obiisse tradunt, inter quos Oliverius de la Marche, qui tunc in ejus familiâ vivebat, quem sequuntur auctor Chron. vulg. Holl. & Tilletus, nonnulli in sequentem diem rejiciunt.

cc *Præficiens Magistratum pro nutu,*] Ut supra dictum populo Trajectino libera à longo tempore potestas fuit constituendi sibi magistratum: proinde neque Pontifici, neque ulli alteri id competebat. Sed forte cum plures in urbe Præpositus sibi haberet addictos, eisdem suos ille commendare potuit. Eligendi autem per fabas (quod **bonen** dicebant) ratio valde erat obscura & incerta, ne scilicet ibi ambitus locum habere posset.

dd *Ad locum dictum Voscuyl.*) Non procul Amersfordiâ, **achter berch**/ut vocant, qui videtur dedisse nomen familiæ Traject. ex quâ prodière Henricus Lub. F. anno 1407. in scriptis relatus, Henricus alius anno 1437., Everardus Vosculius anno 1450.: item Petrus qui anno 1452. interfuit contractui matrimonii Rudolphi de Baern cum Aleyde filia Domini de Schoonauwen, D. Harmannus Vosculen anno 1454. Elisabetha vestalis Servatiana, ab iis quoque videntur in urbe ædes de Voscuyl nominatæ. Invenio item quatuor houvas in Voscuyl, in Iurisdictione Rhenensi sitas, anno 1383.

ee *Adulphus Dux Geldriæ captivavit Arnol. patrem,*] Hoc titulo nondum dignus patre vivente, illustre in hoc Adulpho Egmondano impietatis exemplum, quod etiam tristis illius exitus probavit, simile extat in Wilhelmo Bavaro qui matrem Hollandia, Zelandia, & Frisia spoliavit.

ff *Qui duxerat sororem uxoris Caroli,*) Burgundi nempe, Aquilius in Chronico Gelr. *Adolphus capto Patre, anno 1465. duxit Catharinam Borboniensem, cujus soror Carolo Duci Burgundiæ tradita fuerat.* Tesmakerus hanc Margaretam nominat, contra mentem omnium quos vidi scriptorum, qui uno ore Catharinam appellant. Caroli primi ejus nominis Bourbonii Ducis, & Agnetis Burgundæ (ut habent SanMarthani fratres) filiam. Vide Pontanum in Gelricis, Huterum in Burgundicis, Meyerum in Flandricis, quæque Cominæus & Lipsius memoriæ tradiderunt.

gg *Cum aliis quinque,*] In MSS. nominantur Iohannes Arnoldi, Bernardus Prœys Iacobi F. Bernardus Prœys filius Alberti, Bernardus Prœys F. Scholastici Traj. Iohannes Schinckel, Henricus de Abcouda, Gisbertus Taetz de Zulen, & D. Rudolphus Prœys fil. Iacobi Can. Traj. At hi sunt numero octo.

hh *Goeswinus Suffraganeus ord. Carmel.)* Invenio in meis schedis Gooswinum dictum Haex, Carmelitam Vicarium Episcopi Trajectensis, qui obiit anno C. 1475. ultima die Martii, ut patet ex ejus Epitaphio, quod extat in choro templi Catharimiani, quo in loco monasterium sui Ordinis hominibus construere incæperat.

ii *Capiuntur Præpositus major cum Præfecto de Bredenrode,*). En principis promissa & simulatæ blanditiæ, nempe *Latet alta mente repostum*
Judicium &c.

Vindictæque cupiditas jam excocta suo se tempore prodit: nec unquam deest malevolo animo suspicionis prætextus, aut quiescit æmulationis persuasio *Εἷς κοίρανος ἔστω. Omnisque potestas impatiens consortis*: Nec una cathedra duos patitur Episcopos.

kk *Suspicione veneni,*] Bockenberg: Ex vino corrupto læsâ valetudine eum contraxisse morbum scribit.

ll *Et licuit Advocatis asserere eos perperam pronunciasse,*] Hic notat Appellationis modum, antea incognitum, à Davide introductum, cum antea sine provocatione sententiæ à judicibus proferrentur.

mm *Quæ cadente Carolo etiam cessarunt,*) In MSS. quibusdam adduntur sequentia verba an. 1477. juxta literas Davidis Episcopi, datas 25. Iulii.

nn *Permisit Oppidum Iselstain cingi mœnib.*] Tempore enim Iacobæ Bavaræ, ut supra traditum est, eaque permittente, erat omnino destructum ab Ultrajectensibus, qui summo illud odio habebant, propter vicinitatem, & quod ex eo plurimùm damni fuissent passi; dominis Iselsteinensibus addictioribus Hollandis, non obstante quod in solo Trajectensi situm esset.

oo *Ut Hagestein traderetur præf. Egmond. præter consensum Collegiorum urbanorum,*] Hagestein in territorio Trajectensi situm, peculium erat primùm dominorum de Goy, inde Arkeliorum, qui cum Episcopos contemnerent, nec Hollandiæ Comites revererentur, causam dedère confœderationis inter eosdem ineundæ, & bellum Arkeliis inferendi, in quo alacres & promptos se præbuère cives Trajectenses; quare cautum fuit Civitati ut Hagestein & vicina oppidula ex Arkeliorum manibus extorta, penitus demolirentur, nec ullo tempore restaurarentur; quâ de re extant literæ Alberti & Wilhelmi Comitum, in hæc verba:

Aelbrecht byder G. G. Palsgrave opten Rijn/ Hertoge in Beyeren/ Grave te Henegouwen/ Hollant etc. Ende Willem van Beyeren Grave van Oistervant/

vant/doen cond dat wy gelooft hebben ende geloven by desen/ voor ons ende onsen nacomeren/ der Stadt Utrecht/ alse waer dat saecke dat wy ende onse vrinden wonnen eenich van Haghensteyn/ Eversteyn ofte Leerdamme/ datmen dan die rechter voort neder legghen soude/ ende nimmer weder op timmeren/ nochte laten timmeren op de steden nochte op geen steden inden selven Lande/ nochte in den selven Lande nimmermeer Tollen te leggen/ ende de Bisschop ende dat Gestichte van Utrecht sellen hebben ende behouden die Heerlickheden hooch ende leech vander Leede/ ende soe wanneer den Bisschop van Utrecht die nu is/ ofte naemaels wesen sal inder tijt houden wille met seven stoilen dat de heerlickheyt vanden Lande te Hagestein die nu ter tijdt den Heere van Arckel besit/ ende de Heerlickheydt vanden Lande van Haest recht hooghe ende leeghe den Ghestichte van Utrecht toe-behoort/ soo wes sy daer van houden/ dat sellen wy ende onse naecomelinghen hem rustelicken laten behouden etc.

Ghegeven inden Haghe op Sint Jans avondt te mid-somer
anno 1402.

Quod verò ab Episcopo territorium Hagesteinense traditum sit Egmondano, indicat liber Feudorum Trajectensium, qui illud postea vendidit Collegiis Cann. S. Martini & Salvatoris, juxta instrumenta venditionis & approbationis Frederici Badensis Episcopi Traj. quorum apud me extant exemplaria, pretio (ut ex apocha constat) 3400. librar. Holl. Ad rei totius elucidationem partem literarum venditionis adjungo, ut sequitur.

JOhan Grave tot Egmont Heer tot Baer etc. Stadt-houder Generael van Hollant/ Zeelant ende Vrieslandt/ doen cond etc. Alsoe die E: Vader David van Bourgongnen in Gode Bisschop t'Utrecht by believe/ toestant ende consent die drier Staten des Neder-Stichts van Utrecht ons ende onsen Leen-volghers/ overmits seeckere diensten ende weldaet wy dat Gestichte ende 't ghemeen Landt van Utrecht bewesen ende ghedaen hadden/ ghegunt/ ghegeven ende beleent heeft voor hem ende zijne nae-comelinghen Bisschoppen t'Utrecht/ dat Landt van Hagesteyn mit allen zijnen toe-behooren/ daghelixen Gherechte/ Renten/ ende op-comelinghen/ ende daer toe de commissie der hoogher Heerlickheydt aldaer te houden van hem ende sijne ghenaden na-comelinghen Bisschoppen van Utrecht/ in allen manieren datmen Ghestichts Lenen mit recht schuldich is te houden/ ghelijck die brieven ende verlijdingen ons daer of gegeven in't Jaer ons Heeren 1484. op den 16. Meert dat breder inhouden. Soo ist dat wy omme sonderlinghe merckelicke redenen ons daer toe porrende vercocht hebben om een seekere somme van penninghen die ons den lesten metten eersten wel betaelt zijn/ dat voornoemde Landt van Haghesteyn mit allen zijn toe-behooren/ ghelijck wy t'selve te Leen ghehouden ende ghebruyckt hebben etc. den Eerweerdighen HH. Deeckenen ende Capittelen de Kercken ten Doem en S. Salvatoris t'Utrecht/ ende of-staen gheheel ende all voor ons ende onsen Leen-volgheren tot behoef der voor-ghenoemde Heeren ende haren Kercken etc. Bidden ende begeeren daeromme oetmoedelicken den Eerweerdighen Vader in Gode/ Hooch-ghebooren grootmoghende Vorst Frederick ghebooren Marck-grave van Baden/ Bisschop t'Utrecht dese mijne vercoopinghe te willen gratificeren ende believen/ etc. Oorcond onsen Zeghel hier onder doen hanghen/ opten 4. dach in augusto/ anno 1510.

pp *Anno 1472. Apparuit cometes ingens*) Meminit hujus Chronicon vulgare; & plerisque olim persuasum Cometas malorum instantium esse indices; unde Lucanus vocat

—— Crinemque timendi
Sideris & terris mutantem regna Cometem.

Vide singularem eâ de re libellum Ambrosii Magyri, etiamsi Ericius puteanus eam persuasionem ex animis mortalium evellere conatus sit libb. 2. editis.

Dysmodi

qq *Defuncto eodem præfecto*) Nempe de Gaesbeeck: satis igitur carè empta castra illa, improbitate potentiorum; quinquies enim fuerunt redempta: ut Heda infra in Fred. Badensi ad principium indicat.

rr *Anno LXXIII. Convenerunt Treviri Freder. Imp. & Car.*,) Meminit hujus congressus Barlandus in Carolo Burgundo; & plenius describit illum Huterus lib. v. Burgund. in Carolo pugnace, ex epistola Rudolphi Agricolæ: nec præterit Meyerus 17. Annal. Flandr. Locrius etiam & Haræus attingunt.

ff *Inhibuit Trajectanis ne Venam effoderent*,) In limitibus Goylandiæ & Mydrecht jacentem, ubi sæpius inter Hollandos & Trajectinos disceptatum fuit quod consultationes eâ de controversiâ habitæ docent. De his quoque paludibus, quas vulgus venas appellat, extat diploma, supra in notis expressum, Conradi Episcopi, in quo de terrâ palustri in Everikesdorpe, Mydrecht, Furs, & Quadraginta houvis agit, præsente etiam Theodorico Hollandiæ Comite & inter testes laudato, ut paulò post ab hoc auctore narratur.

tt *In vico Morteo & Gransona*,) Munsterus oppidula nominat Gransen & Murtam, & primum à Burgundo apud Gransen (Gransoniam vocat Barlandus) prælium pugnatum tradit, alterum apud Murtam.

uu *Carolus occiditur quinta Ianuar.*) Nonis Ianuarii anno 1477. tradit Huterus, & cum eo Bockenbergius, Haræus, Locrius, Chronic Hollandiæ. Cominæus, Io. Nauclerus, Paraleipomena ad Chronic. Vrsperg. Vb. Emmius & plerique scriptores. Meyerus autem Flandr. rer. lib. ult. prid. Epiphaniæ cæsum anno 1476. scribit: cui videtur adstipulari Barlandus in vitâ Car. Audacis; cujus hæc sunt verba. *Annus ille quo Dux tam nobilis ante Nanciam cæsus est fuit, h sal.* 1476. ita colligit Sabellicus. Alii duos adjiciũt, rursus alii quinq; subtrahunt annos. Varietatem hãc demiror in re adhuc recenti, cũ Sabellico vulgus cõsentit. *consensiunt nam grandes, quorum memoria res accidit*. Ipse etiam Oliverius de la Marche, qui Duci adfuit hoc bello, necis Caroli septuagesimum sextum annum præfert. Verùm hanc discrepantiam ex diversâ ratione annum inchoandi oriri puto; cum quidam annum à Ianuario, alii autem à Martio incipiant. atque ita fit ut his Ianuarius inter postremos menses habeatur, qui illis sit primus.

xx *Volunt continuè illi fortunam arrisisse*,) Semper elatio ac superbia præcedit casum. quod infinitis exemplis doceri posset, nisi quotidiè nimis quàm multa se oculis nostris offerrent.

yy *Iohannes Boshusen superveniens &c.*) Gravissimæ hujus exactionis contra clerum & monachos institutæ facit mentionem Chronicon Holl. vernaculum divis. 30. capp. 189. 191. Boshusius autem à Gouthouvio in tab. geneal. Nob. Hollandiæ sic depingitur. Dominus Iohannes Boshusius Florentii F. eques, promus condus & à consiliis interioribus Ducis Caroli Burgundi, vir strenuus & militaris, qui navali bello contra Comitem Warvicensem Anglum præfuit, & Duci in obsidione Nussensi adfuit, dicebaturque vulgò metten witten Walch.

zz *Vnde creditum quod paulò post &c.*) Hæc de sacrilegis, persuasio in animis hominum, non tunc primùm nata, sed olim etiam apud Ethnicos firmata fuit. Nam Gallo-Græci cùm templum Apollinis spoliassent, deleti sunt Persæ, cum Græcorum phana diruissent, ab eisdem devicti & fugati sunt. Pompejus magnus postquam sacrum thesaurum ex templo Ierosolimitano abstulisset, minus faventem habuisse deinceps fortunam dicitur: & similia passim exempla occurrunt.

a *Franciscum in cunabulis defunctum*,) post hæc verba in MSS. quibusdam leguntur sequentia hic omissa. *Eodem anno occupavit præfectus Monfortensis Trajectum*, quæ verba incommodè posita. nec vera sunt: Nam cùm Episcopus multa quotidie contra libertates & privilegia mutaret, & Magistratuum ac civium jura violaret; & propterea ad eum querelæ nequicquam delatæ fuissent, Trajectenses Monfortium sibi præfectum & capitaneum elegerunt, remotis judicibus præter morem introductis. Atque inde primum dissidium ac post bellum cũ Antistite exortum, ut in Chronico Holland. divis. 31. cap. 5. satis exprimitur. Etsi Heda Episcopo addictior hic interdum à vero deflectat; & Basinus olim Lexoviensis in Gallia Episcopus à Ludovico xi. Rege pulsus (cujus fragmentum historicum MSS. de hoc Davidis & Trajectensium dissidio, mihi à Cl. aliquoties supra nominato M. Gisberto Lappio à Waveren IC, communicatum fuit) nimio partium studio Burgundis patronis suis pignoratus plura in favorem Episcopi non absque convitiis in Trajectenses tradat.

2 *Nisi sunt oppugnare vallum Traject.*) Hanc expeditionem Hollandorum, ducibus Iudoco Laleinio & Iohanne Ranstio susceptam, cladem quoque ipsis à Trajectensibus illatam, describit Snoyus libro 12. hist. Holl. nec obliviscitur Chron, Hollandicum. Numerus cæsorum exiguus fuit in summâ confusione fugientium, nam Annales lx. in fugâ cæsos tradunt, plures submersos addunt schedæ à Nobili viro, rerum patriæ suæ perquam studioso D. Adriano Winsemio Toparchâ in Hoencoep & Hemstede olim mihi traditæ, ex cujus monimentis, si Deus ipsi in hæc tempora vitam prorogasset, multa ad has notas conferre potuissem, quæ cum ipso nunc sepulta jacent. In iis reperio 220. captos inter quos plures ex ditioribus Hollandiæ; Annal, c. tantùm referunt; habeo & exemplar literarum de hâc clade & captivitate suâ à Phœbo Dousa Leidensi ex carcere ad suos scriptarum. *Omnia quoque bellica instrumenta & signa oppidorum* (ut scribit Snoyus) *in potestatem hostium pervenerunt*. De tignis solenniter suspensis sic patriâ linguâ loquuntur schedæ supra nominatæ; De wimpelen werden met Processie op Sint Martins avont inde Buer-kerck ghebracht upt Keysertijck / ende gehangen boven onse L. Vrou ter Noot / daer waren de Borch-grebe / Heer Vincent van

Swanenburch/ H. Sweder van Montfoort/ H. Willem van Wachtendonc/ H. Dirck van Zuylen vander Haer / Hendrick van Nievelt / Jan van Lawscroon/ Bernt van Everdingen Borgermeesteren/ Harman van Zyl/ Bertolomeus Coevoet/ ende elck Overste hadde zijn silvere covel aen etc.

3 *Amissis 500 civibus & supra 300 captis,*) Snoyus lib. 12. suæ historiæ, numerum cæsorum millenario auget inter quos Bernardum de Everdingen & Stephanum de Zuylen nominat. Chron. Holl. cum Hedâ facit. Schedæ MSS. 600. habent, omnemque rem accuratè narrant seqq verbis: Op Sint Stevens dach tooch die Stadthouder met zijn Capiteynen ende ontrent de vyf duysent Ruyteren ende knechten / ende branden Westbroeck / het heyr in 3. deelen deylende/ waer van het gheruchte binnen Utrecht comende werden de Ban-clock geluyt/ ende de Borgeren ende Ruyteren liepen nâ de West-broeck sonder Ordinantie/ ende by het Dorp comende versamelden haer/ en wilden de Hollanderen aentastê/ meenende daer met een heyr te zijn/ dan als sy op't Veen quamen saghen de andere twee heeren / wanneer Aernt Ruysch riep/ weerom/ dat volck is ons te groot/ waer op Vincent van Swanenborch seyde / laet ons blijven staen/ want vlieden wy / soo zijn wy alle doot ofte ghevangen / maer zijn seggen mocht niet baten/ de Borghers gaven hun op de vlucht / doe de Ruyters dat saghen / liepen sy mede na Utrecht/ 't welck siende de Hollanderen vervolchde sy de vluchtige ende sloeghense doode/ tot aen Schulpen / ende daer bleevender veele / die ten deele by de Lollers ende Jacobynen in Westbroeck werden begraben / sommighe worden binnen Utrecht op de Nôyde ghebracht/ ende daer van hare vrinden/ Vrouwen ende kinderen ghehaelt om ter eerden te brenghen / sulcks dat wel ontrent de 600. ghetelt worden / ende daer werter ontrent 50. ghevanghen etc. Daer bleven doen verslagen Bernt van Everdingen Overste Borge-meester/ Aernt Ruysch Borger-meester/ Steven van Zuylen Overste Ouder-man / Jacob Sloper / Aernt van Amerongen/ Claes van Zyl / Matheus de Craen/ Willem van Ropen. Basinus etiam circiter 1500. peremptos scribit. R. Agricolæ verò, qui circa hæc tempora vivebat, in Epistolâ ad fratrem Ioannem hæc sunt verba: *De Trajectensibus ingentia mendacia fuêre hic paraceptarum & illatarum cladium: nunc post omnia fidis hic tabellarius Ducis Clivensis, qui dixit, in eo tumultu, de quo scriptò audivisse, quum tot occisi dicerentur, non plus ducentos quinquaginta, captos vel cæsos: reliqua omnia ficta esse.*

4 *Sequenti anno recepêre Trajectani Vianam Vincentio, &c.*] Bockenbergius in Walravio II. Brederodio, scribit Gisberto Beesdio procurante, Vincentium Suansburgium viribus Ultrajectensium adjutum, oppidum atque arcem Vianensem expugnasse, divitum ædes diripuisse, arcemque expilasse maximaque damna omni territorio intulisse. Et Walravium tandem post 4. menses Vincentio ut exiret summam 6000. flor. Rhenensium, illi ab Ultrajectinis debitam, traditâ eorum syngraphâ, soluisse. Basinus, suo more, cum hanc rem narrasset dominum loci 3000. flor. oppidum atque arcem redemisse tradit. In schedis supradictis res plenius describitur.

5 *Antea pro homine perfido habitus,*] Huic, (ut patet ex Elencho feudorum S. Pauli) fuit uxor ex Nieveldiis Sulenis Iusta Bartholomei filia Arnoldi Renesii vidua qui tam honorabiles nuptias proditorio hoc scelere contaminare: & beneficium præfecturæ sibi collatum tam improbè rependere veritus non fuerit; Heda hoc uno folio bis taxat Hollandicam fidem, primò eorum qui pugnâ Vresvicana capti & sub fide dimissi, ejus immemores reperti sunt: & inde hujus perfidi transfugæ & proditoris, quem tamen Chronici vulgaris auctor excusare videtur.

6 *Præfectus in Naeldwijck occupat, &c.* Hanc rem Snoyus ad finem libri 12. enarrat plenius, nec tacet crudelitatem Laleinii ac Egmondani in recuperando oppido Hornensi adhibitam. Quem verò hic noster præfectum in Naeldwijck vocat, is fuit Adrianus de Naeldwijck, ex eâ quidem familiâ, non tamen loci ejus dominus: Chronicon Hornense fratrem facit domini Naeldviceni, equestri dignitate conspicuum: Chronicon vernaculum Hollandicum Henrici Domini de Naeldwijck, fratrem nominat. Bockenb. de Dinastis Egmondanis in Iohanne III. ubi de Horna oppido capto agit, capita Hamatorum Adrianum & Henricum Naeldvicenos fratres dicit. vide Geneal. apud Gouthovium.

7 *Nisi urbe prius data prædæ,*) Rem totam, sed fusius narrant schedæ supra dictæ. Basinus quoque, sed solito more convitia in Magistratum evomens.

8 *Henricus de Nievelt transcendens mœnia,*]. Hic Nobilissima Zulenorum familiâ natus, matre Odâ Montfortiâ proximè Burchgravium Montfortensem attingebat, quem paulò ante ab Episcopo captum constabat. Id factum, ut tradit Basinus, feriâ quartâ, quæ erat 7. Maji anno domini 1483. de nocte circa horam secundam post mediam noctem.

9 *Sais confringentibus portam,*) Fortè Insulensem, proximam vico Laurentiano, vel potius Pellipariorum, qui vernaculè de Lauwers oftr Vellen-bereyders vocantur. Basinus, Irruentes (inquit) Henricus de Nievelt & satellites quos de terrâ Clivensi & Amersfordiâ secum adduxerat, neminem qui pro defensione staret in mœnibus invenerunt, unde facile admotis scalis ad muros, obsistente nullo transcendere muros potuerunt. E quibus cum modicus numerus intra civitatem descendisset, fertur quod parvulam portam seu ostium per quod præparatores coriorum ad fossam civitatis & aquam exire consueverant, aperuerint, & per hujusmodi foramen seu ostium turbam sociorum suorum intromiserint.

10 *Hollandini retrocessêre,)* In MSS. codd. Hedæ sequuntur hæc verba: *Eodem die Magistratus cum Burchgravio de Monsfoort illos, quos 21. Aprilis in vincula conjecerant, ex po tâ S. Catharinæ (custodiendis captivis tunc destinata) liberavit. Et Dom. Engelbertus de Clivis, comitatus centum armatis Amersfordianis, civitatem Trajectensem intravit.*

11 *Infami curru, quo fimus evehitur,]* Teutonicè **een mist-wagen** dicitur, quo Episcopus captivus Amersfortiam ducitur. Nimis ignominiosè id quidem, sed quid aliud ab hostibus irritatis cæde Ducis sui, & quos ante in se factis suis concitaverat, expectaret? Quin & Basinus Episcopo summè addictus in hæc verba, postquam ejus & suorum captivitatem pluribus retulisset, erupit: *Unde, ut verum fateamur, pensatis rerum circumstantiis, hi qui irruptionem fecerunt, civili victoria valde clementer usi fuisse videntur: nec sanguinarii fuerunt, ut ad cædes usque eorum, præsertim quos se exosos maximè habuisse sciebant, procederent, imò nec ad domorum nisi paucarum direptionem* &c. Rod. Agricola rem paucis attingit in Epistola ad fratrem his verbis: *De Episcopo David, ut captus sit, pridem audivisti scio. Conventus publicus est Amersfordiæ omnium oppidorum Diœcesis: miserunt nostri hodie mane duos illuc Assuerum Eater & Garmodum Allema, qui à reliquis oppidis Diœcesis anxiissimè ut id facerent, rogabantur. Credo David Episcopatu cessurum. Dux Clivensis & Maximilianus iisdem Legatos suos ad componendas res suas Buscumducem miserunt: cito pax erit, quantum video, aut in atrocius quàm unquam bellum res erumpet.*

12 *His allectus Maximilianus,)* Obsidetur Ultrajectum instigatione Factionis Asellanæ, nihil non offerentis, ut principem eò inducerent, ac civitate potirentur. Sed Basinus palpum ubique obtrudens Davidi, omninò omittit machinationes Hollandorum ab Heda paulo antè expressas; & *Maximilianus piissimo pontifici* (verba ejus sunt) *compatiens, collecto valido exercitu, circiter ad 2000. equitum & x. aut xii. millia peditum ipsam civitatem obsidione cinxit, non quidem ex omni parte, sed ex eâ maximè unde obsessis annonæ subsidia, vel succursus solatia provenire potuissent*, &c.

13 *Iam quarta erat obsidio quam Traj. sustinuêre,]* Prima enim est facta à Danis & Normannis, à quibus non tantùm obsessa, sed & destructa est urbs; altera à Theodorico VI, ut volunt, Hollandiæ Comite, tempore Heriberti Episcopi: Tertia à Gulielmo IV. Holl. Com. sub Arkelio Antistite. Quarta hæc à Maximiliano Austriæ Duce sub Episcopo Davide.

14 *Et cuidam Bernardo Scoel conscio doli,]* En nova perfidiæ Hollandicæ sive verius Asellanieæ factionis materies, quod dicerent serius advenisse pacificatores, induciis expirantibus: Populare Chronicon apertius rem narrat, ac deliberato ante consilio insidias structas detegit. Basinus verò tacet. Nihil enim obstante Saluo-conductu (ut vocant) vel securitatis diplomate Engelbertus Clivensis & alii Montfortium (qui de insidiis monitus se subduxerat) expectantes custodiæ mancipati sunt, non sine tanti Principis infamiâ, aut nominis labe, factiosorum illorum culpâ, relictâ.

15 *Iudocus Hollandiæ Præses multum infestus Traject.]* Scilicet Laleinius Hannoniensis, hic cum tormentum majus (ut habent Annal. Holl.) in colle molendini erigi curaret, à duobus civibus simul collimantibus sclopeto ita vulneratus est, ut altero post die de vitâ excederet, & perfidiæ pœnas civibus daret. Locus ubi is vulnus acceperat cruce lapideâ notatus, quæ, me puero, non ita procul Portâ Albanâ spectabatur. Dies obitus ejus notatur prid. Nonas Augusti 1483. Chron. Holl. sequentem diem indicat, postridie quàm vulnus acceperat.

16 *Tum cœptum tractari de pace auct. Archiepiscopo Iuvaniensi,]* Annona tum deficere incipiebat, & cives continuis vigiliis armorumque exercitiis lassabantur; cum archipræsule autem rem tractabant Wilhelmus Arenburgius & Vincentius Swanenburgius. Basinus hanc rem cap. 8. libri sui 6. ita exequitur: *Advenerant tunc ex Austriâ ad Principem à patre suo legatus Ven. Prælatus Archiepiscopus Strigonensis in regno Hungariæ & cum hoc Archiepiscopus Saltzburgensis. Qui cum rogatu Legatorum civitatis pacis se spondaret futurum mediatorem, certo sibi honorario expromisso, apud benignissimum principem non difficulter pacem civitati, certis legibus, obtinuit. Duravit autem obsidio paulum ultra duos menses, & facta est ipsius civitatis deditio dominicâ primâ mensis Sept. quæ tunc erat ejusdem mensis sexta dies.* De hac obsidione Chronicon Vernaculum, Snoyus, Gerardus de Roo, Hutenis, Haræus, Pontanus, videndi.

17 *Intromissis Gallis nulla fiebat solutio,]* Quæ hic narrantur, satis superque indicant vatinianum Asellanorum in Trajectenses odium; & quàm parum Princeps Max. promissorum suorum fuerit memor, quem Hollandi factionis ejus asseclæ ductabant quò vellent.

18 *Sixtus Episcopus,* &c.) Hic fuit ejus nominis quartus P.R. qui obiit anno C.1484. Idibus Augusti, ut auctor est Onuphr. Panuinus, quando Baptista Zeno Venetus Episcopus Vicentinus erat Card. Episcopus Tusculanus, & Ioannes Balves Gallus Episcopus Andegavensis dicebatur Card. Episcopus Albanensis, quibus fortè Pontifex causam Trajectensium discutiendam, ut hoc ipso instrumento patet, tradiderat.

19 *Engelbertum de Clivis,)* Hunc Ioannis primi Ducis Cliviæ filium postea Neversii, Auxerræ, Rhetellii & Estampii Comitem dicit Huterus in lib. Genealogico & à Lud. XII. Francor. Rege primum Neversii Ducem factum. Tesmakerus eundem quoque Comitem Nivernensem vocat; meminit ejus etiam Pontanus in Geldricis & ante eum Snoyus MSS. lib. 12. hist. Holland.

20 *Pulsatis campanis & accensis candelis,]* Excommunicationis ritus & formulas ad terrorem incutiendum excogitatas hic exprimit, vide Decret. part. 2. caus. xi. quæst. 3. n. 103. ubi modus & forma excommunicationis describitur his verbis. *Debent xii. sacerdotes Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere: quas in conclusione anathematis projicere debent in terram, & conculcare pedibus, deinde Epistola per parocias mittatur, continens excommunicatorum nomina, & causam excommunicationis,* vide Platinam in Gregorio VII.

21 *Quo tempore ordo Divæ Bigidæ Trajecti,)* Eo in loco, ubi antea anno 1378. fundatum hospitale S. Mariæ ad Vineam in valle veteri, vulgo **de oude delle** / sic enim tractus ille urbis, qui inter portas Telonariam & Albam intermedius, vocabatur: Constabat autem illud cœnobium ex viris & mulieribus, quorum ordo initium tum non multò ante ceperat. Fuêre duæ ejus nominis, prior Scotica, virgo quæ ante mille plures annos vixit, & cujus Beda, Sigilbertus, Marianus, Ado, meminerunt & Martyrologium Romanum. Posterior verò vidua fuit Suetica quæ sub Gregorio XI. Papa Romæ anno 1373. ætat. 70. vivere desiit, cujus Revelationes typis Expressæ leguntur; hujus vitam descripserunt Surius & Iacob. Episcopus Lincolniensis, & Usuardi additiones & ad eas Molanus meminerunt: Vide de institut. hujus Ordinis Panorm. Abbatis Consilium 8.

22 *Celebre Xenodochium pupillorum,)* Illud initium habuit, ut hîc sequitur, ab Everhardo Soudenbalchio ex antiquissimâ & notissima Civitatis familiâ à 450. annis celebri famâ cognitâ oriundo, Præposito Trajectensi ad Mosam; qui etiam ædes illas magnificas ex vivo lapide in vico tenebroso suis reliquit hæredibus, atque insuper dominia de Urck & Emeloort, insulas in lacu Australi magno nominatissimas.

23 *Capiebantur & ducebantur ad Dorestatum,)* His factis se non præsulem aut pastorem, sed Lupum ostendit; qui dissipabat & vexabat oves non protegebat. Sed præcipui malorum instinctores & fabricatores fuêre Egmondani Isselsteinenses, quibus altâ mente repostum incendium oppidi sui olim à Trajectensibus, permittente Iacobâ Bavarâ Hollandiæ Comitissâ, factum.

24 *Concluserunt portam civitatis muniendam,)* nempe Catharinianam, quam arcis in morem munitam tenuerunt Hollandi, Davide connivente: De hac re ita loquitur Snoyus: *Quæ porta in arcis speciem communita, haud sine tyrannide, Trajectinis aliquot annis dominabatur.*

25 *Compertum est eos in c^m. obligatos,)* En regimen Episcopi jam restituti; qui malis usus consiliariis, antea in subditorum odium meritò incurrerat, & nunc famam suam prostituere posteritati videtur, utpote tyrannum agens non principem.

26 *Præfectus validam coadunaverat manum,)* De recuperatione portæ Catarinianæ ab Ultrajectensibus, qui impatienter Hollandorum dominatum ferebant, anno 1489, ut habet Chron. Holland. factâ sic Snoyus: *Trajectinis tempus venisse ratî, quo se rursus in libertatem vindicarent, portam D. Catharinæ pulso in suam ditionem redegerunt, aut saltem à Præside arcis (ut plerique volunt) aliquot nummis redemere.* Postrema hæc verba videntur parùm convenire iis, quæ Heda & Chronicon Holl. scribit. Sifridus in Appendice ad Bekæ Chron: *Eodem anno* (nempe 1490.) *Trajectenses portam S. Catharinæ, quam Hollandi Asellati 7. continuis annis jam præsidio suo tenuerant, armatâ manu recuperaverunt.*

27 *Tandem fit pax,)* Intercessione Comitum Nassavii & Chimayensis ut Chron. vulgare Holl. Snoyus, & Sifridus Petri tradunt. At Snoyus Comitem de Thorel nepotem Maxemiliani in oppugnatione oppidi cæsum scribit: cum ejusdem nominis Comes in obsidione Trajectensi occisus dicatur.

28 *Thomas Bazinus Archiepiscopus*] Is Caleto oriundus 90. Lexoviorum Episcopus & Comes; Galliâ exul, Ultrajecti, ubi erat Davidi Vicarius, mortuus est: Hujus meminêre Meyerus rer. Flandricarum lib. 17, ad annum 1472, Gaguinus lib. 10. histor. Franc. circa princ. Andreas Dessellius in fastis Academicis Lovan. Gerardus Vossius de histor. Latinis lib. 3. cap. 8. Extat hodieque ejus in templo D. Ioan. Bapt. ante chorum, hoc Epitaphium:

Rothomago natus, à stirpe Basin nominatus
Thomas, Ecclesiæ qui pridem Lexoviensi
Præsul status, ac depost sorte minante,
Omnia quæ versat, præclaro Cæsariensi
Præfectus titulo, cogor ab hoc tumulo.
Sarcophagum cernens & me pia mente recensens,
Cæli sine morâ pro me Dominum precor ora.

Obiit anno à Nat. Domini 1491.
3. die Decembris.

Atque ita fallitur Gaguinus qui eum Iuris interpretationem in schola Lovaniensi, quod ad vixit, professum scripsit.

28 *Episcopus & Dux Lexoviensis civitatis Armoricæ.*] Lexovium hodie Lisieux, Normanniæ civitas Episcopatu celebris; cujus meminit Andreas Quercetanus in antiq: Urbium & Oppidor. Franciæ, lib. VII, cap. V, P. Merula Cosmogr. libro 3. in descript. Normanniæ.

29 *Armorici quasi ante mare,*) Merula libro supra Laudato: *Olim Armorica (cujus vocis latiorem fuisse notionem innuit Plinius lib. 4. Nat. histor. cap. 17.) fuit appellata; præcipuè quà ad mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia: Armor enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad Mare vel supra mare, ut etiam docet cum Lelando doctissimus vir G. Camdenus,* &c. vide Cæsarem, Hirtium, Ausonium, Ortelii Thesaurum Geograph.

30 *Marini morici teste Eutropio,*) Eutropius lib. 9. in Diocletiano meminit quidem Armoricæ sed nominis interpretationem non addit. in MS. Heda Mirop., ita legitur hic locus, *Murici Marini*; fortè legendum, Morici id est Marini.

31 *Quicunque quos genitor,*] Id de eo etiam testantur Gaguinus, Meyerus, Serrius, alii & P. Æmylius lib. XI. hist. in Ludovico XI. Expressis his verbis: *Aulicos Patris in nullo honore gratiâve habuit. Toto fermè Regno Magistratus, Præfecturas, Munerum functiones in quibus aliquid dignitatis commodive foret, repudiatis veteribus novis hominibus demandabat,* & in Compendio Regum Franciæ, Gallicè à Tilleto edito, in vita Lud. XI. videtur is ejus rei pœnituisse, ut verba sonant; *Il conseilla à son fils le Dauphin, qu'il ne changeast point ses anciens Officiers, amis familiers & serviteurs, & luy mesmes s'en estoit bien fort mal trouvé.* Atque id plerumque fieri videmus, etiam nostro tempore. Omnes qui Philippo III. Hispaniarum Regi in oculis fuerant, Philippus ejus filius à se amovit; & vel quæsitis vel oblatis causis, functionibus depulit: cujus quoque consilii tempestatem Larmiæ Marchio Patri ejus intimus sensit, & simul aulæ inconstantiam expertus est.

32 *Successivè tres pseudo-Episcopos intrusit,*). Nactus enim est Episcopatum Anton. Raguir qui anno 1482. vitâ functus est, reliquos vide apud Ioannem de Chenu de Episcopis Galliæ, & Claudium Roberti in Galliâ Christianâ.

33 *Postea N. demum Tr.*] Hic etiam in Miropiano Codice Lacunam reperi ut & in aliis MSS. quam supplendam voce *Treviros* me docuit Meyerus, qui Basinum Treviris fuisse, cum solemni admodum pompâ ibidem Imp: Fredericus & Dux Carolus Burgundus congrederentur.

34 *Aliqui e vestigio membratim divisi,*) Quæ pœna proditorum; & fortè, vel ex urbe, vel ex principatu Trajectensi inter eos fuerunt, qui non indicto de more bello, proditorum & latronum ritu clam civitatem invaserant.

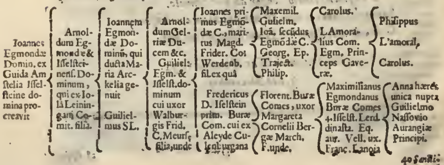
35 *Eodem anno creatur Traj. perpetuus Magistratus.*) Quod etiam ante plures annos tentatum, nam in templo Iacobæo tale legitur Epitaph: **In't Jaer ons Heeren M CCC XC na sint Victorsdach sterf Her Dirck van Schoonenberch Erf schepen van Utrecht was. b. v. d. z.** sed nullo successu.

36 *Erexerat præfectus in Culemburch furcam,*) Aliquoties jam ante judicatum fuerat, nemini in territorio Traject. competere jus gladii, præterquam Capitulo D. Ioannis; Idque testati sunt prælati, nobiles Ministeriales tempore Guidonis Episcopi, & Gaesbekius professus est, ac de Montfortio & Loenrestotio intercessores pronunciarunt. Hanc tamen litem Florentius primus Comes Culenburganus ex familia Pallantiorum nostro tempore resuscitavit, sed frustra; donec illud jus ab ejus filio proceribus nostris satis carè est venditum. Eaque emptio mysterio (ut creditum fuit) non caruit.

37 *Quod solum & unicum egregium,*] Hinc æstimare quivis potest, quid de Davidis regimine plerique senserint: quicquid illi, qui palpum principibus obtrudere solent, scriptum de eo reliquerint, omnia bona, prava, justa injusta superiorum juxta ponderantes.

38 *Comes Burensis &c.*) Is ex Egmondanis Isselsteini quoque dominus, qui quod Luscus esset à vulgo Trajectensium **schele Gijs** dicebatur, cum tamen Fredericus ei nomen esset, summus eorum inimicus, ut sæpiùs factis ostendit, hic cùm insidiæ urbi à filio intentatæ malè successissent, existimans eum cæsum exclamasse fertur, *alleen* **Floorken mijn soon.**

39 *Exsolverentur 25000 aureorum,*] Suoyus numerum non exprimit, anno autem 1493. Frederico Fratri de Egmont, primo Buræ Comiti promissa fuêre ab Ordd. Traj. 13000. flor. Rhen. juxta literas inde confectas quoniam tamen aliquoties D.D. de Egmont fit in hac hist. mentio, hanc stemmatis partem adjungendam putavi.

40 Sancti

40 *Sanctimoniales ut se periculis subtraherent,*) Erat enim tunc incendio deformatum earum Monasterium; & militum quoque petulantiæ obnoxium, quare sibi compararunt novum juxta Vicum Gaesbecanum, qui nunc ab eodem monasterio, Hierosolimitanus vocatur.

41 *Cudis & monetam utique Legalem,*) Minorem tamen flor. Rhenensi, etiamsi apud ignotos pro tali expenderetur multorum damno: Unde & Præfectis monetæ in Oppido Ro..nenß, vel Durestadio habitantibus, multum ea attulit compendii, quorum inde posteritas ditata, majorem ad Statum pervenisse dicitur.

Fredericus Badensis Episcopus LVI.

MEnse Majo sequente indictis Comitiis Philippus frater (a) Ducis Clivensis, Chori Episcopus Trajectensis ab Episcopo Monasteriensi, Duce Iuliacensi, nec non Comite de Benthem. Ex adverso Fredericus ex Marchionibus Badensibus Thesaurarius Coloniensis per Comitem Nassoviæ & alios Nobiles nomine Maximiliani Augusti, & Philippi ejus filii commendantur. Verùm Fredericus prævaluit, rejecto Philippo, nec unquam tot concordia suffragia visa in electione alicujus Episcopi Trajectensis, quæ ultra numerum octuagenarium ascendebant. Acclamatur itaque omnium voto Episcopus LVI. die festo Servatii, & festo Lamberti receptus cum magno applausu. Comitabantur eum Archiepiscopus Treverorum patruus, Marchio Badensis frater, & multi Comites & Nobiles cum magno equitatu. Tum elaboratum, ut arx Dorestatum recuperaretur ex manibus Philippi fratris defuncti Episcopi: Qui ingente pecuniâ acceptâ cessit. Hæc fuit quinta redemptio hujus arcis, quæ provinciæ multo plus dispendii quàm commodi attulit. Nam Præfectus de Gaesbeeck sub Rudolpho Episcopo illam vendidit servato usufructu, cui paulo pòst renunciavit pro XIV. M. aureorum. Tertio soluta fuere Anthonio Burgundo in utilitatem Præfecti Culenburgensis XIII. aureorum M. Quarto redempta fuit à Comite Burensi, qui illam tempore belli Trajectensis obtinuerat; Ex quo conjici potest, quam magno constitit hæc arx Provinciæ. Fredericus itaque Episcopus paternum genus ex domo Badensi, maternum verò Austriâ, hoc est, Frederici Imperatoris sorore ducens, vir omni virtute præditus, nisi quod sacris se raro immiscuit, affabilis, benignus, & comis, magnificus in armis, ac splendidâ mensâ, provinciam tutandam in animo statuit; & illico gregarios milites, qui circum Trajectum vagabantur, terruit, atque abscedere coëgit; discordiam inter Comitem Burensem & Ecclesias atque Trajectanos composuit: non parum odii sibi ex hoc contrahens, quia favorabilius pro Comite, quàm aliis agere suspicabatur; unde posteà magni mali cepit fomentum.

Competitores Episcopatus duo.

Arx Dorestatensis quinquies redimitur.

Elogium Episcopi.

Anno XCVIII. Præfectus de Wisch antiquæ cladis suæ non immemor, gregariam (b) militum manum duxit in provinciam Transisulanam, cui Episcopus adjutorio Ducis Gelriæ statuit occurrendum. Tum egregium actum facinus per quendam Magistrum equitum dictum Bel (c) Gelrium, qui assumptis IX. duntaxat comitibus in hostes prorumpens, cœpit centum quinquaginta pedites. Paulo pòst Episcopus ac Dux appropinquarunt in hostem, ut oppugnarent; verùm peditatus se reddidit involuntarium recusans subire pugnam, nisi captivi relaxarentur, non absque eorum dedecore. Dux verò accensus ira, hortatur Episcopum, ut cum equitatu invaderent hostem quod & factum est. Duce ipso inter primipilares constituto. Unde cæsi, sparsi & fugati hostes, & usque ad mœnia Clivensia persecuti: Episcopus transfixis ex suis LXX. equis, paucis tamen viris desideratis, quos ceperat, jussit tanquam in latrones gladio animadverti, exercitum suum soluto stipendio dissolvens. Verùm superstites ex gregariis & Clivensibus, quod salutem penes ipsum invenerant, & Gelriæ Duci quod Episcopum juverat, has reddidere (d) vices, sunt qui & Episcopum notant alicujus ingratitudinis in Ducem Gelriæ pro beneficio accepto. Nam Dux Clivensis recolligens dispersos milites, duxit in Gelrium, & paulo pòst Gelrius eosdem sibi conciliatos duxit in Clivens. mutuis incendiis ac rapinis sese afficientes.

Expeditio Episcopi adversus præfectum de Wisch.

Demum anno XCIX. idem Dux Clivensis pacatis rebus cum Duce Gelriæ, eosdem milites recuperans, duxit in Trajectanos ob propria debita contracta, dum fratrem ipsius postulassent,

Expeditio Ducis Clivensis in Trajectanos & Episcopum.

lassent. Episcopus id præsentiens misit ad Ducem, ut animum illius scrutaretur; cui respondit, se præter singularem amicitiam nihil habere commune cum eo vel suis. Verùm Trajectanos & Amersfordianos querebatur magno ære atque injuriâ sibi obnoxios. Rogans ut illos induceret ad reparationem. Trajectani verò atque Amersfordiani offerebant refusionem duplam se intra quadriennium exsoluturos, aut responsuros in judicio nobiliumve arbitrio. Dux autem obaudiens, & actionem graviorem irreparabilemque faciens, finem armis quærere statuit. Rhenanum oppidum per milites invadens. Qui tunc Episcopo fecialem cum scriptis dit.xerunt, hujus ut fertur sententiæ. Nos tres campiductores (designatis nominibus) tibi Episcopo Trajectensi, omnibusque tuis auxiliaribus auctoritate Ducis Clivensis indicimus bellum, propter debita per Davidem Episcopum, Trajectanos & Amersfordianos contracta; cùm tamen hujusmodi debita, non per Davidem, sed adversum illum contracta fuissent. Episcopus Fredericus, rem indignanter ferens, militem conscripsit, oppidum magnâ pecuniâ ab invasoribus redemit, eosque sacramento sibi in stipendium addictos in Provinciam Clivensem deduxit. Gennepum oppidum vi capiens, & circumquaque grassans, injuriam illatam vindicavit. Dux autem per nuncios sese visus est excusare, proponens submissionem in Philippum Austrium, Archiepiscopum Coloniensem, Ducem Iuliæ, aut tria oppida Transisulana, totidemque ex suis, & finaliter in fratrem ipsius Episcopi Marchionem Badensem. Episcopus autem provocatus conditiones omnes respuit, donec ex parte se suosque ultus esset, tum quæstio intercepta & sopita mansit.

Bellum à Clivensi indicitur Episcopo.

Episcopus redempto Rheno oppido ab invasoribus eos ducit in Cliviam, & Gennepum capit.

Orta posteà differentia inter Philippum Archiducem Austriæ, & Carolum Ducem Gelriæ præcipue super arce Oya & limitibus, quam uterque sibi vendicabat. Tandem conventum fuit illam sequestrandam in manibus ipsius Episcopi. Qui eam recusavit assumere inconsultis Ecclesiis, nobilibus & populo. Tandem sub magnis pollicitationibus, indemnitatis oblationibus, diu sollicitatus, quod utraque pars contribueret portionem justam pro præsidio constituendo, neque vi, neque dolo instarent, ad illam occupandam, & si secus contingeret Episcopo nihil imputarent, sed eum excusatum haberi debere, satis invitus illius custodiam assumpsit. Cumque multo tempore curam illius servasset suo ære, neutro illorum juxta promissum, licet sæpius ad hoc implorato, aliquid solvente, & fidem addictam frustrà non servari conquereretur; cupiens ab hujusmodi onere absolvi: Cornelius præfectus Septem-montium (Sevenbergam vocant) permissu (uti creditur) Philippi Archiducis, seu instigatione civium Silvæ-ducis (Buscumducis dicunt) cui arx infesta esse solebat, per industriam illam occupat, quam illicò demolitur. Unde inter Ducem Gelriæ & Episcopum magna discordiarum fomenta orta sunt, quæ ad vitam Episcopi perdurarunt, nec destitit Episcopum omni conatu persequi, licet in culpâ non esset. Nam arcem Kuynram, à flumine sive æstuatio sic dictam, hujus occasione occupavit, quam recuperatam rursum invadere tentavit: impeditus per cives Campenses, qui auctores deprehensos cum armis capite mulctarunt.. Nam antiquam Aulam, sive oppidum Aldensalam, cum Diepenhemâ vi expugnavit, quas Episcopus, validâ equitum ac peditum manu adjutorio Transisulanorum contractâ, obsidendo & expugnando recuperavit, arinaque in ipsum Ducatum convertens circa Zutphaniam atque Arnhemiam, ipso Duce inspectante, incendia ac rapinas exercens, arcem munitissimam Woldam sive Saltum occupans vastat. Tandem interventu Trajectensium, qui solito more huic bello abstinuerunt, quæstio omnis intercepta per inducias, & concordia subsecuta. Conceptus etiam ex hoc tempore rancor inter Cives Provincialesque & Episcopum. Passus fuit idem Episcopus & aliud grave incommodum propter (e) petulantiam Groeningensium, sive Grunorum, qui divitiis affluentes cepere in locis vicinis dilatare imperium, multos vicos & agros provinciæ Frisiæ, contra omnem æquitatem sibi usurpantes, subjectos sub duro jugo, & barbaris legibus servire cogentes, quas longum esset enarrare. Unde sese cunctis reddidere exosos. Accidit interim, quod Albertus Dux Saxoniæ, Vicarius Imp. Maximiliani, Frisiis inter se discordantibus, per alteram factionem solicitatus atque adjutus modicis prælíis illam subjugaret. Et quo eam jure queat possidere, oblectatus affluentiâ provinciæ, cum Philippo Austrio, magno ære in tuendis dominiis, illo puero, per Episcopum tanquam tutorem effuso, & idcircò sibi obligato, pepigit actionem ratione Comitatus Hollandiæ illi competentem in remittendo debita contracta, atque restituendo certa oppida, & loca in pignus tradita in se transferre. Facto hoc modo se-

Episcopus nisi ultus, pacem non facit.

Quæstio inter Archiducem Austriæ, & Ducem Geldriæ ob arcem Oyam.

Episcopus invitus sequester arcis Oyæ.

Arx Oya occupata à Brabanto, causam dat discordiæ inter Geldrum & Episcopum.

Interventu Trajectensium controversia inter Geldrum & Episcopum solvitur.

Groningenses sive Gruni petulantes in Episcopum & vicinos Frisios.

curior

turior, applicuit animum ad distracta atque alienata à Frisiis recuperanda præcipuè territorium per Grunos violenter occupatum. Nam oppidum ad Ecclesiam Trajectensem ab antiquo competere, sicuti satis ex præcedentibus constat, Frisia æque sicuti Comiti competebat. Verùm Grunis pertinaciter Alberto Duci renitentibus, & magnis incommodis usque ad obsidionem affectis, cùm res eorum in angusto collocaretur, implorantibus ab Episcopo (cui quantum libet obediunt) suppetias: Præfectum Iustitiæ auctoritate Episcopi & Ecclesiæ sub modico penso per modum recognitionis sibi constitui permittunt, alias juris proprii. Dum conventus idcirco apud Hattemum oppidum inter Episcopum & illos indictus fuisset, eisque oblatum subsidium, modo contenti forent his, quæ ratione Ecclesiæ tueri possent, & se illis abdicarent, quæ juris essent Frisiaci, atque id ægerrimè ferrent, Wilhelmo quodam sacerdote primæ parrochię viro magnanimo, atque in magno honore apud eos habito, respondente, sese omnes malle læranter colla submittere ferro, quàm possessis renunciarent. Sic dimissis atque cum indignatione retrocedentes ab Episcopo defecerunt, multo astu ab oppressione Alberti Ducis sese liberantes. Nam eorum instinctu, uti credebatur, Henricus filius Alberti graviter per Frisios rebellantes obsidebatur. Ad cujus liberationem pater descendens, tandem in expeditione, magno animi tædio, decessit. Filius nihilominus amicorum fretus potentiâ, & provinciâ in deditionem suam redactâ, acrius Grunos urgere cœpit. Qui Comitem cis Emam flu. qui Frisiæ Orientalis sibi titulum vendicat, Præfectum militię illius, uti ferebatur, tunc agentem, magnâ spe dominandi, atque præmiis sollicitatum in defensorem primò, demum Gelrium acciverunt, oppidum utrique dedentes, & valla pro coertione majoreque securitate construi patientes. At quo Gelrius suam ac Grunorum causam faceret meliorem, publicè per literas ad Status Trajectenses testatus est, se necessario adductum, ut hoc faceret, quo se atque illos à majore periculo liberaret, Episcopum incusans. Nam documenta publica se habere, per quæ satis constabat, Episcopum nisum oppidum Grunorum perpetuo ab ecclesiâ Trajectensi alienare, atque in potestatem majoris Principis tradere. Super quæ Episcopus palam testatus fuit, id se minimè cogitasse, sed conquestum Cæsari Maximiliano de defectione Grunorum ab Ecclesiâ Trajectensi, uti jactitabant, ipsius auctoritate, ut liberi deinceps essent, quod sibi permolestum esset tolerare. Et nisi ob reverentiam Majestatis suæ sub spe restitutionis omitteret, non permitteret eos inultos, sed cogeret ad deditionem. Hæc & similia ex exemplaribus literarum nobis ostensis constare poterant. Sic antiquus rancor inter Episcopum & Gelrium crebrò repullulavit, arx præterea Coevordia cum oppido ipsius per defectionem Præfecti illius Grunis uti credebatur authoribus, amissa rursum viribus Episcopi recuperata fuit. Qui tot cladibus affectus, jam viribus deficiens, & ex tibiâ laborans, cùm provinciam utramque cis & ultra Isulam externo milite opprimi cerneret, nec potentiæ illorum obsistere valeret, omni ære in defensionem profuso, pertæsus regiminis proposuit officio Episcopali renunciare, ex eo potissimùm, ut se de Trajectanis atque Provincialibus vindicaret, quos sibi infensos reddiderat, eo quod omnia sine auctoritate collegiorum ipsisque inconsultis agebat, exteros solum in consilio & administratione rerum admittens, rarò aut nunquam se sacris immiscens, accessit quod multos sibi sanguine junctos, propter potentiam & factionem contrariam suspectos habebant. Unde cum esset magnanimus Trajectum venire rogatus, contempsit, insidias metuens. Auxit hanc suspicionem quod legationem ex Statibus Trajectanorum ad Vicum Dorestatum conscripserat; in quâ erant Præfectus Montisfortis cum principe (f) Gaesbeeck, atque Prælatis & Nobilibus, ex quorum numero eramus electi, & cùm propter aëris inclementiam eodem die instante vespere statutum fuisset in sequentem diem differre iter, ut in aurorâ currus ascenderemus. Ecce nocte intermediâ superingruit ingens militum vis; jussu Florentii Præfecti Saxi Isulani, uti ferebatur, ex inopinato, ut urbem occuparent, oportunitatem maximam nacti, propter ingens gelu, quo omnia erant pervia. Et verisimile erat urbem potuisse capi, cùm scilicet minimè suspicaretur, nisi Gelrii equites eis fuissent impedimento. Properabant enim per Veluam, qui illos à tergo aggredientes, currus machinis, tormentis ac scalis onustos ruptis funibus invadendo moram fecere progressus; Trajectanos interim celeri nuncio præmonentes. Illicò concurritur ad arma sine tumultu, & nox vincitur laternis ac luminaribus ante singulas ædes suspensis, nemo segnis, nemo impiger inventus, sed acriùs quisque incitabatur propter conatus inopinatos. Tandem pulsu campanę significatur ho-

Groningensium ab Episcopo defectio.

Groningenses sumunt sui defensorem primò Comitem Emdanum, deinde Ducem Geldriæ.

Coevordia amittitur & recuperatur.

Inter Episcopum & Provinciam simultas.

Auctor noster inter legatos Episcopi.

Trajectensium ad defensionem strenuitas.

tur hostes appropinquare, qui sentientes insidias detectas, incendia per territorium ac prædas agunt in subjectos Episcopi: demum faciunt stationes juxta urbem, civium animos tentantes. Cœnobium Carthusianorum invadunt, suburbia juxta ventorum cursum flammis adurendo, quo illæ facilius in urbem pervolarent, sed superis faventibus & conscriptis, & intromissis equitibus aliquot Gelriis, quibus civium animi confortabantur, & metus omnis deponebatur, tandem illi cùm undique grassati essent, omni spe frustrati, moventes, castra fixerunt pridem in portu Rheni, dicto de Vaert, quem in recessu igni etiam consumarunt, magnam crudelitatem in captivos exercentes, hoc facinus intorquebatur in caput Episcopi, tanquam conscii, nec admittebat populus excusationem ejus, licet ejus subjecti non paucis damnis fuissent affecti, quin legatio ipsa eo auctore debuisset intercipi unde adversus omnium animus: nam Trajectani cùm pro tantâ injuriâ repellendâ statuissent oppidum Saxi Isulani premere obsidione, querelis per provincias domus Burgundiæ ad oppida litteris de tantâ violentiâ expositis, monetam inconsulto Episcopo sub imagine Divi Martini, cum insignibus Ducis Gelriæ cudi fecerunt, ipsumque precibus & stipendio in adjutorium allicuerunt, voto tamen frustrati. Post arctam & diuturnam obsidionem dissolventes suppetiis pro ipso Florentio coadunatis jam imminentibus retrocessêre.

Quæstio sopita auctoritate Margaritæ filiæ Imperatoris Maximiliani.

Margareta Maximiliani Augusti filia, cui administratio provinciarum Caroli Principis & nepotis commissa fuit quæstionem intercipiente & dissidentes concordante.

Stratagema egregium.

Dum hæc agerentur, pulchrum accidit stratagema, oppidum Vicopastoris, alias Harderwick ad sinum meridionalem Frisiorum in Velua situm occupabatur præsidio Burgundionum, quod à Præfectis istorum militum, quos ad portum Rheni declinasse narravimus, per literas solicitabatur, ut ex parte se illis jungerent, egebant enim equitatu: interceptus fuit nuncius, & Trajectani atque Gelrii qui illis auxilio venerant, de hoc edocti, servato nuncio, literas per alium misêre, spondente nihil imminere periculi, & jam ocius ascensis equis, exeuntes in Gelriorum, per insidias latitantium, concidere manus. Illi evestigio explorati statum oppidi, quod vacaret milite illud, confluentes invasere.

Ticla oppidum capitur.

Amissum paulo post Ticla oppidum, quod in manu etiam erat Burgundiorum, credebatur enim conniventibus Burgundionibus hæc expeditio cogitata. Sic Trajectani sub nomine Gelriorum has reddidere vices per Indirectum. Hoc modo Burgundionibus plus damni, & Gelriis lucri accessit, quàm ipsis Trajectanis. Et quo commodiùs Fredericus se abdicaret Episcopatu, consilio cujusdam Hermanni Hagen, cui nimium fidei tribuerat, usus est; is enim dudum in Galliis sub Philippo (g) fratre Ducis Clivensis Heduorum Episcopo, atque N. Principe (h) Satti Corvini, sive Ravenstaino stipendia meritus, permisit sibi suadere, quod medio Regis Gallorum Trajectensem cum Mediomatricensi, sive Metensis ecclesiæ Episcopatu commutare posset: quam mirum in modum tanquam tranquilliorem in administrando affectabat: qui in eadem urbe aliquando enutritus, insuper & annuo stipendio à Rege ipso donaretur.

Episcopus Ecclesiam cum Metensi commutare nititur apud Regem Galliæ.

Nec displicuit Frederico proposita conditio, quin Hermanno clàm secretissimis suis negocium peragendum committeret. Ille haud segniter intentus, quo & sibi consuleret, (erat enim usque ad publicam (i) notam avarus) simulat se privatis de causis ire in Gallias, pulcherrimis suffulens equis properat apud Regem Lugdunum, exponit commissa. Episcopus interim conscendit in Germaniam superiorem, asserens se voto Divæ Annæ astrictum & visendi fratrem, quo communicatio secretior & commodior in abstracto fieret. At Rex faciles fertur præbuisse aures, quo magis auctoritatem suam in inferiorem Germaniam dilataret. Nam hoc medio credebatur filius Ducis Lothariorum, nepos ex sorore Gelrii, ad Trajectensem pro ecclesiâ Metensi quam tenebat, posse pervenire.

Maximilianus & Carolus obstant conatibus Episcopi.

Verùm Maximilianus per amicos rescivit conatus Episcopi, & quid in Galliis tractabatur, unde irâ accensus, terruit Episcopum à ceptis desistere, nec decere ipsum sanguinis sui cum extero Principe in præjudicium Romani Imperii similia concipere, nec contentus, quo huic periculo obviaret, induxit partim suasionibus, partim minis ut Episcopatui ad ejus & Caroli nepotis nominationem sub annuo censu renunciaret. Quod cùm à Statibus (uti ajunt) quos hoc celaverat, intelligeretur, obtulerunt illi ex bonis Episcopalibus sufficientem alimentationem ad ejus vitam subministrare, & quod de successore suffragiis & votis collegiorum deligendo condescenderet, nec sponsam suam Ecclesiam desolatam relinqueret, aut prædæ exponeret, tantumque effecêre, ut Episcopus licet simularet cuncta, pœnitentiâ ductus, si potuisset, propositum mutasset.

Intercedunt & deprecantur Ordines.

Sed de fide datâ per Legatos sæpiùs impulsus atque monitus, non nisi re conclusâ & perfectâ Status edocuit de successore, quos eatenus inani spe suspensos detinuerat. Is erat Philippus Burgundus, frater

Davidis

Episcopus successorem Philippum Burgundum Davidis fratrem nominat.

Davidis Episcopi ex patre, quod plerosque reddidit stupidos; alii vehementer indignari, alii favere visi, juxta privatam singulorum affectionem, Gelrio id non minus ægrè ferente. Philippus enim à puero nunquam institutus ad professionem Ecclesiasticam, plus se armis quàm literis exercuerat, ducemque in bello terrâ marique agens, diu Præfectus classis, quem Admiraldum dicunt, fuerat; cujus mores atque anteacta vita multis cognita, eo plerosque reddidêre admirabundiores. Verùm cùm illi, qui potissimum visi sunt indignari, persensissent jactam aleam: & Maximilianus atque Carolus proni essent ad complacendum futuræ publicæ utilitati: quo Philippus quietius in sede collocaretur, atque idcircò legatio destinaretur Bruxellas cum certis conditionibus paciscendis, cui & nos intereramus benignè auditi atque excepti. Interim, quo super bono publico tractaretur, omissa (k) causâ publicâ, contulerunt se ad Philippum in Zelandiâ sive maritimâ provinciâ constitutum cum celeritate, privatis suis rebus consulentes, & sic effectum fuit, quod publicis commodis postpositis, ubi prius de bello formidabatur, ipse in arcem Dorestati admitteretur, atque à Trajectanis magnâ pompâ exciperetur, multis proceribus comitatus, applaudentibus Transisulanis, contradicente nemine. Cœpit populus magnam expectationem in primo ingressu de illo, cùm se comem exhiberet cunctis, quem Rom. Pont. magno prosequebatur favore, contuitu Maximiliani atque Caroli, qui proprio ære, quæcunque necessaria crederentur, circa ejus promotionem perfici jussêrunt. Creditus est veterem exuisse hominem. Nam sacris se quam primùm curavit initiari, assumens personam religiosam magna spondere visus. Sed longè secus, quàm sperabatur, evenit, sive malo fato, sive incuriâ aut pravo consilio Episcopi nam primo ingressu arce Laga atque Oldensala in Transisulanis per Præfectos illarum hostibus traditæ, & de bello cum Gelriis ingens terror. Arces tamen præsentiâ ejus recuperatæ, & discordia cum Gelriis sopita.

Privatum publico præpositum.

Ex milite Episcopus religiosus.

Iam Fredericus nudatus Episcopatu, nudans thesauro arcem Dorestatum, acceptaque uti ferebatur, ingente pecuniâ, abscedens Lyram oppidum Brabantiæ, senio ac continua valetudine laborans, paulo (l) post annum, diem clausit extremum, cùm præsedisset (m) annis circiter viginti. Absque mærore publico obiit anno 1516. corpus ejus à nepotibus translatum in territorium avitum, quod Baden dicunt, olim Thermarum Antonianarum nomen ferens, ne in urbe ingratâ Trajectensium sepeliretur. Fuit haud dubiè Princeps cordatus, specimen alti sanguinis, unde erat, præ se ferens: Nam provocatus, etiam impare fortunâ intrepidus arma non detrectavit assumere, in rebelles acer, clemens in victos, suapte naturâ humanus atque affabilis, aulicos ac famulicium etiam infimum decenti vestitu, ac Germanico more abundè opipareque enutriens, ita ut plures paropsides onustæ cibo extra arcem ad uxores concubinasque multorum deferebantur indies, quam sub Philippo successore præpararentur in arce pro omnibus, licet ille non spernendam servaret mensam. Cumque ab amicis Frederico persuaderetur, quia res angusta angebat, ut hujusmodi inutiles impensas minuerentur, respondebat majores suos consuevisse vestire ministros, atque eorum replere ventres, non loculos, à quorum observatione degenerare nolebat. Præterea sicuti mos est omnibus Germanis, auri atque æris percupidus ultra quam conveniebat Principi, quod alias turpe censetur, oblectabatur tractare & dignoscere nummos peregrinos, & qui aliqua ambiebant nacti opportunitatem solius ejus præsentiæ, ac pecuniâ muniti facilè nonnunquam fiebant voti compotes, inconsultis & ignorantibus illis, qui adhærebant lateri à consiliis. & in hoc gaudebat quando clàm illis aliquid suis posset recondere. Legationes atque prælatos magnificè excipiebat, venerabatur clerum, & quotiens aliquis ex causâ ad Dorestatum confluebat, illum excipiebat mensa, vel infirmitate præpeditus cibo ac vino honorabat in hospitiis, ordinatis nobilibus, qui vices suas in excipiendo implerent; amabat pacem se aversantem, etiam Ecclesiæ suæ non spernenda ornamenta pro sacris mysteriis obeundis contulit, & majora donasset, nisi suorum suasu fuisset immutatus. Reliquit tamen (n) quinque Ecclesiis pro æternâ memoriâ legatum. De cujus parentela ita scribit Pius Pont. Maximus in suâ Europâ; *In Marchionatu Badensi, Princeps Iacobus Iustitia ac prudentia fama inter Germanos clarissimus, cùm sibi ad humanam felicitatem solam litteraturæ peritiam abesse videret, quos ex conjuge legitimâ liberos sustulit ediscere literas compulit, inter quos diviso patrimonio, cum Carolo primogenito singularis industria juvenem sororem Imperatoris matrimonio collocasset, plenus annis haud invitus è vitâ decessit.*

Laus Episcopi.

Apophthegma Germanicum.

Sub eo contigere (n) aliqua prodigia: nam plerisque in locis etiam Trajecti visæ cruces è cœlo pluere, Cometes præsagus mortis Philippi Regis Castellæ Maximiliani Augusti filii; cecidere grandines insolitæ, prodierunt & ante non visæ aviculæ in illis provinciis, disparis po-

Prodigia sub Episcopo.

coloris in capite, & corpore tanquam cucullatæ sive capitiatæ, uti ferunt, quando erigebant plumas, quæ tanto ardore in aëre inter se interdum certabant, ut occæcatæ furore simul decidentes per magnos greges manibus vulgi apprehenderentur vivæ. Fuere & insolitæ aquarum inundationes inflato Rheno, aliisque fluminibus, plerisque locis juxta Oceanum submersis, ac gelu insolitum & continuum multos mortales extinguens, qui fluxu sanguinis per nares concreti frigore per publica itinera defecêre. In Ecclesiâ oppidi Purmerani nocte Nativitatis Christi orta fulgurum atque tonitruorum tempestate, aviculę aliquot supervolantes alis suis exstinxere luminaria, cum magno terrore ac clamore populi, & idipsum continuabatur certo cursu in aliis locis vicinis. Evomuit & mare ingentia Cete diversis in locis, quorum aliqua visa longitudinis vicenum & quinque cubitorum. Etiam vivus in ore Rheni, quo mare influit, visus (o) piscis instar colliculi, sive domus magnitudine, nautis longo tempore terrorem incutiens, qui cum alto æstu adductus, & profundam voraginem nactus, retrocedentibus aquis, illic mansit conclusus, donec per magnam inundationem liberatus, dispareret. Fuit interdum paratâ classe cum machinis a diversi generis tormentis impetitus, sed hoc comperto, cautè se novit abscondere in profundum, alias se ostendens visibilem: erat uti præmissum est, immanis, brevi tamen corpore, non oblongo, sed vasto, & perquam eminenti dorso nodoso, croceo, lateribus ceruleis ac viridibus distinctis lineis, ventre subalbido, tergo lanuginoso, capite vix prominente, sed foramine magno in fronte, per quod instar fumarii evaporantis fumum ac flammas, nonnunquam sursum emittebat liquorem fœtidissimum, ita ut aliqui piscatores sive metu visi monstri, sive fætore infecti, interiisse ferantur. Venti etiam præter solitum impetuosissimi flarunt, quæ omnia, sicuti reipsa compertum fuit, provinciis malum omen portendebant, quæ continuis bellis, cædibus, flammis & rapinis quassabantur intersæviente pestilentiâ. Sub hoc etiam Frederico revelatæ multorum Sanctorum in Ecclesiâ sancti Iohannis reliquiæ, uti ipse suis affirmat scriptis, quæ idcircò hic inseruimus pro memoriâ posteritatis. Ecclesiam autem ipsam in honorem omnipotentis Dei, ejusque matris Virginis, Iohannis Baptistæ, cognominique ejus Euangelistę, Andreę, Laurentii, ac Catharinæ, Martyrum accepimus consecratam.

Monstrosus quasi piscis.

Episcopi scripta.

Fredericus Marchio de Baden, Dei & Apostolicæ sedis gratiâ Episcopus Trajectensis, universis & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, ad quos præsentes nostræ literæ pervenerint salutem & synceram in Domino charitatem: Magno piæ devotionis affectu accepimus; Quod recolendæ memoriæ, Reverendissimus in Christo pater Dominus Bernoldus vicesimus Episcopus Trajectensis prædecessor noster (prout in historiarum annalibus legitur) ad omnipotentis Dei, ejusque præcelsæ genitricis semper Virginis Mariæ, omniumque Sanctorum laudem & gloriam, atque felicem suæ recordationis memoriam, inter alia sua laudabilia pietatis & virtutum opera, tres in civitate nostrâ Trajectensi magnificis impensis fundavit Ecclesias, unam in Divi Petri Apostolorum Principis honorem; aliam quoque beati Iohannis Baptistæ præcursoris Domini titulo insignivit. Tertiam verò Conventualem in sancti Pauli Apostoli Doctoris gentium memoriam sempiternam erexit: Singulas variis donis, privilegiis, & libertatibus exornavit, quique in dictâ Ecclesiâ sancti Iohannis corpora sanctorum Cypriani & Iustinæ devotè recondidit, ubi hodierno tempore ineffabili venerantur honore. Postmodum verò dilecti nobis in Christo Decanus & Capi-

Reliquiæ quas Bernoldus Episcopus apud S. Iohannem deposuit.

Reliquiæ SS. Cypriani & Iustinæ.

& Capitulum dictæ Ecclesiæ nostræ sancti Iohannis, divinâ inspiratione moti, chorum jam dictæ Ecclesiæ nostræ ipsis ad reparandum & (p) intertenendum derelictæ, (quæ jam à suæ primævæ fundationis origine, & felici transitu ad Deum dicti Domini Bernoldi Episcopi & fundatoris ultra quadringentos & quinquaginta annos erecta steterat) ob nimiam vetustatem ac ruinam prope minantem, non absque magnis impensis, Dei ejus sanctissimi præcursoris confisi adjutorio ampliare, & de novo erigere incipientes (cujus nos fundamenti primum lapidem per venerabilem Dominum (q) Hermannum de Lochorst, Decanum Ecclesiæ nostræ sancti Salvatoris Trajectensis, nostrum in spiritualibus generalem Vicarium collocari fecimus) & Deo dante, dicti Domini opus inceptum sagaci studio debito effectui mancipare intendentes, nunc die vicesimâ secundâ mensis Maji, sicuti veridicorum relatu didicimus, summum altare dicti chori ex necessitate operis per eorum laboratores & artifices ad alium congruentem locum transferre satagentes, in concavitate altaris quandam plumbeam cistulam inclusam invenerunt, sed ipsam ob venerandam ejus antiquitatem attingere verentes, per Reverendum Patrem Dominum, Dominum Iacobum Ridder, eâdem gratiâ Episcopum Ebronensem, in Pontificalibus Vicarium nostrum, adhibitis ad hoc ceremoniis & solennitatibus consuetis, in sacrarium decenter collocari curarunt, minimè tamen tunc dictam cistulam aperientes, sed alterâ die per dictum Reverendum Patrem Dominum Episcopum Ebronensem, in venerandi ac Nobilium & spectabilium virorum Domini Iacobi de Appelteren, Decani Ecclesiæ nostræ Trajectensis, Henrici de Appelteren Domini de Perschem, Gerardi Domini de Oyen, Henrici de Ghendt, Iohannis de Rheno de Iutphaes, olim Burgimagistrorum civitatis nostræ Trajectensis, & aliorum plurimorum testium fide dignorum, & Notarii dictæ Ecclesiæ sancti Iohannis ad hoc vocatorum præsentiis allatam aperiri fecerunt, invenientes, deposito dictæ cistulæ plumbeo cooperculo, aliam cistulam sive capsulam ligneam sericis ornatam ac vitro tectam. Quo iterum remoto, in medio dictæ capsulæ repertus fuit lapis oblongus Porphyreticus, cum quatuor schedulis pergamenicis, antiquissimis characteribus latinis accuratissimè conscriptis; & sub dicto lapide jacuit pars panni serici purpurei ferè coloris: sub quibus panno & schedulis jacuerunt certæ reliquiæ. Verùm, propter supervenientem occupationem dicti Reverendi Patris Domini Episcopi, præfatam cistulam plumbeam cum dictâ capsulâ ligneâ rursum ad sacrarium & locum congruentem reponi fecerunt, ea-

Cistula plumbea inventa in altari cavo.

Capsula lignea ornata sericis & vitro tecta, inserta plumbea cistula.

rundem

rundem visitationem ad tempus magis opportunum differentes; hodiè verò videlicet decimâ octavâ mensis Iunii, die Dominicâ, in octavis sanctæ & individuæ Trinitatis, horâ quartâ post vesperas, vel quasi Pontificatus sanctißimi in Christo Patris, ac Domini nostri Domini Leonis divinâ providentiâ Papæ decimi anno secundo, in venerandorum & celeberrimorum, venerabilium & præstantißimorum dominorum, dicti domini Hermanni de Lochorst Vicarii nostri, Adriani de Trajecto Præpositi Salvatoris Trajectensis, & religiosorum patrum Cornelii de Snekis Vicarii generalis congregationum Hollandiæ, & Iacobi Calckar prioris conventus Trajectensis ordinis Prædicatorum Sacræ Theologiæ Professoris, Theodrici Houvvagen beatæ Mariæ Antvverpiensis Ecclesiarum Canonici, Francisci de Hulst consiliarii in altâ curiâ Principis Castellæ, ac Everardi de Coddenoert in Curiâ Trajectensi causarum Advocati Iurisconsultorum; & aliorum virorum Ecclesiasticorum testium fidedignorum, nec nõ dicti Notarii præsentis dictam cistulam plumbeam in mensâ ad hoc deputatâ reverenter in sacristiâ dictæ Ecclesiæ repositam denuo per dictum Reverendum Patrem dominum Episcopum Ebronensem aperientes, & dictas schedulas debitè visitantes, & publicè ibidem lectas hujusmodi sub tenore.

Tenor primæ schedulæ.

Reliquiarum inclusis recensio.

Reliquiæ sanctæ Mariæ Matris Domini, *de sepulchro & de sindone* Domini, *de petra super quam* Dominus *sedit, Reliquiæ sancti Petri Apostoli, sancti Iacobi fratris domini, sancti Philippi Apostoli, sanctorum Martyrum Stephani protomartyris, S. Laurentii, Bonifacii, Anastasii & sanctorum confessorum Martini Episcopi, Hilarii, Heriberti & Sanctarum Virginum Margaretæ, Affræ Martyris,* XI M. *Virginum.*

Tenor secundæ schedulę.

Et Sanctorum confessorum Martini Episcopi, Benedicti Abbatis, sancti Hilarii Episcopi, Sancti Nicolai, Liberii, de cruce Domini, *de vestimento sanctæ Mariæ, sancti Amandi, de Spongiâ, de sepulchro sancti Ioseph, aliarumque Martyrum* XI M *Virg.*

Tenor tertiæ schedulæ.

Reliquiæ sanctæ Mariæ matris Domini, *de sindone* Domini, *de petra su-*

tra super quam Dominus sedit, & sancti Petri Apostoli, sancti Iacobi Apostoli fratris Domini, S. Philippi Apostoli, sancti Bartholomei Apostoli, & Sanctorum Martyrum Stephani Protomartyris, S. Laurentii Martyris, S. Georgii Martyris, sancti Pancratii Martyris, S. Bonifacii Martyris, S. Alexandri Martyris, S. Stephani Papæ & Martyris, S. Ipolits Martyris, S. Blasii Martyris, S. Tiburtii Martyris, S. Sixti Martyris, S. Urbani Martyris, S. Gorgonii Martyris, S. Quirini Martyris, S. Venantii Martyris, S. Anastasii Martyris, S. Egnatii Martyris, sancti Sebastiani Martyris, sancti Amani Martyris.

Tenor quartæ schedulæ.

De cruce Domini, de vestimento Domini, de vestimento sanctæ Mariæ, Bartolomei Apostoli, de columna Domini, & sanctorum Martyrum Pancratii, Georgii, Alexandri, & sancti Stephani Papæ & Martyris, & sanctorum Confessorum Nicolai Episcopi, Liberii & SS. Virginum Agathæ, Margaretæ, Julianæ. Quibus schedulis debite perlectis & reliquiis in dictâ capsulâ existentibus inspectis, idem Reverendus pater Dominus Episcopus Ebronensis dictarum reliquiarum visitator, de dictorum nostri Vicarii, & in Theologiâ ac in jure doctorum consilio, easdem reliquias extra loca, in quibus à senioribus & venerandis patribus reverenter olim collocatæ fuerant segregatæ, abstulit, sed easdem more aliarum reliquiarum venerari & coli censuit, de nostræ auctoritatis ordinariæ licentiâ speciali. Quæ omnia & singula universitati vestræ insinuamus, notificamus & intimamus, dignum arbitrantes, ut dicta nostra Ecclesia sancti Iohannis, quæ tam honorificè à dicto Domino Bernoldo Episcopo, prædecessore nostro, longis jam retroactis temporibus constructa & dotata dinoscitur, ac ipse Deus, qui in sanctis suis gloriosus est, honoretur, ad corpora sanctorum Cypriani & Iustinæ, & reliquiæ nunc, ut præmittitur, in dicto altari adinventæ, juxta præfatarum schedularum tenorem, debitis frequententur obsequiis. Omnibus verè pœnitentibus, confessis & contritis, qui ad usum fabricæ dicti novi chori, seu ad ornamenta dictarum reliquiarũ, quoquomodo manus porrexerint adjutrices, quotiescunque & quandocunque hoc fecerint, de omnipotentis Dei misericordiâ, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, ac beati Martini patroni omniumque Sanctorum meritis & intercessionibus confisi suffragiis qua-

giis quadraginta dies indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus. Datum sub nostro subsigillo ad causas præsentibus appenso, anno à Nativitate Domini Millesimo quingentesimo quinto decimo, die verò decimâ octavâ mensis Iunii. Iohannes de Wael Notarius de mandato subscripsit.

Et hic apparuit, quod potentiores in petendo prævalere soleant. Maxemiliani enim multo plus quam reliquorum preces valuerunt.

a *Philippus frater Ducis Clivensis,*] Philippi hujus Badensis æmuli pauci scriptores meminerunt: sed concordibus Canonicor. Trajectensium suffragiis electum scribunt Fredericum Badensem Caroli Marchionis ex sorore Friderici 3. Imp. filium; In mon. Traject. invenitur quidem Philippus Clivus Chori-Episcop. & Huterus in Geneal. tab: Clivensium Theodoricum ab aliis Philippum vocatum Archiepiscopum Remensem fratrem Engelberti nominat: Verùm quod Tesmakerus scribit quod mortuo David Engelbertus Clivus votis Cleri & populi Electus in Episcopatu Trajectensi eidem successisset, nisi Maximilianus Freder. Badensem nepotem suum intrusisset, id ab alio nemine, quod sciam, traditum est.

b *Gregariam militum manum,*] Hæc magna Legio, vulgo de groote gaerde dicta fuit 4000. militum constans, scilicet mercenaria manus quæ stipendium offerentibus operam dabat, nulli certo Principi addicta: Huic similis illa quæ nigra legio dicebatur, cujus meminit Ubbo Emmius hist. Fris. lib. 45. his verbis: *Benthemius pro Saxone Frisiis præfectus ex his & aliis copiis milite veterano validis in diœcesi Vltrajectina coire jussis, Legionem confecit capitum 4400, Lixarum mille, quæ Legio nigra vulgo dicta fuit:* Sifridus quoque Magnam Guardiam appellat in Appendice ad Bekam, vide Huterm Austriaca lib: 7. Verhasium in Carolo Austriaco, qui postea Imp: ejus nominis V. dictus.

c *Dictum Bel Gelrium,*) *Gelrium,* non est in quibusdam MSS. unde *Belgrinum* vel Pelgrinum legendum putabam, non improbante Doct. Scriverio. Sed cum hæc à diligentiss. viro I. Pontano Hist. Geldr. lib. 7. descripta viderem, ejusdem verba etiam hic exprimere volui: *Memorabile est* (ait) *Gelrum quempiam Equitum Magistrum cui Bellio nomen (Furmerii editionem videtur secutus) assumptis secum 60. comitibus in hostem proripuisse, ac 150. suæ fecisse potestatis &c.*

d *Has reddidêre vices,*) Obscura est narratio, nec video admodum quo hæc verba referenda sint: nisi id velit Heda; superstites Legionarios Duci Clivensi, cujus beneficio servati erant, sacramento se in Gelrum & Trajectensem auctorasse quo vindictam ab eisdem de superiore clade caperent, ac ita vices redderent. Ea quæ hic sunt tradita, & sequuntur, habentur ferè in Chron. Holl. vernaculo, Sifrido Petri ad Bekæ Chron. Isaac. Pontano in Gelr. hist. Tesmakero in hist. Clivicâ.

e *Propter populationem Groeningensium,*) Bella Groeningensium, & eorum contra Episcopum rebellionem præter Chron. populare Holl. & Sifridum in Badensi, prolixius prosequitur Emmius rer. Frisicarum lib. 44. & seq.

f *Cum Principe Gaesbeeck,*) Nescio quis hic Princeps Gaesbeeckius. Nam postremus ejus stirpis ex Abcaudiis jam decesserat anno C. 1459. qui post se prolem legitimam non reliquerat, & ex pacto, ut se redimeret à captivitate, omnia feudalia bona in terra Trajectensi jacentia, Ecclesiæ cesserat Traject. videndum itaque an ille ex aliâ stirpe, pars enim istius dinastiæ seu Baronatus (ut vocant) ad Hornanos, pars ad Nassovios, alia ad alios pertinuit.

g *Philippo fratre Ducis Clivensis Episcopo Heduorum,*) Nescio an is, qui Hutero & Theodoricus vocatur, de quo supra quædam in notis, & Heda ad initium vitæ hujus Episcopi: Hunc & Ambianensem & Nivernensem Antistitem fuisse volunt quidam scriptores, quin & Rhemensem Archiflaminem, quem tamen in Elencho horum Archiepiscoporum non invenio.

h *Atque N. principe Saxi Corvini,*) Adolpho à Ravenstein, vel ejus filio Philippo ex stemmate Markano & Clivensium ducibus.

i *Erat enim usque ad publicam notam avarus,*) Nihil in consiliario principis perniciosius avaritiâ, quod ex iis, quæ hic narrata sunt, quoque apparet; nam multa Frederico incommoda ex ea peste evenerunt.

k *Omissâ causâ publicâ,*) Hæc vetus querela est, ut supra in Davide Episcopo idem Heda lamentatur, his verbis: *Dominus quisque privatis suis consulebat rebus, nemo autem prospiciebat, aut aliquid petebat pro utilitate Republicæ aut Civitatis; quæ permagna potuisset consequi privilegia, si petita fuissent.*

l *Paullo post annum,*) Caulæus paraphrastes Snoyi tres cum menses tantùm supervixisse refert: certè parum superfuisse constat, utpote sive tædio, sive senio, sive alio morbo consumptum.

m *Cum præsedisset annis circiter 20,*] Geldenhaurius Neomagus ait: cum xxi. *annis ditionem suam gubernasset,* Bockenbergius Hedæ calculum sequitur, annus mortis 1516. creditur, etiamsi sint qui annum C. 1517. præferunt.

n *Sub eo contigere aliqua prodigia,* De prodigiis hujus anni tacent nostri historici: Gouthovius tamen ad finem hujus captum circa Roterodamum piscem magis monstrosum quam magnum refert. Ce-

fert. Cete in littoribus Hollandicis sæpius visa & capta, etiam nostro tempore constat. De avibus autem inter se pugnantibus, aliis quoque scriptoribus dictum est: videntur hic non unius temporis aut loci mira in unum ab Heda contracta. Cornelius Gemma de divinis naturæ characterismis ex Frytschio narrat, anno 1494. Graculos & picas ad aliquot hinc inde miliarium spatia confligentes, belli ostentum præbuisse; vide ejusdem lib. 1. cap. 8. ubi & plura de Cometis pag. 196. & seq. lib. 2. cap. 2.

o *Visus piscis instar colliculi &c.*) Nostra ætate plures ejusmodi apparuerunt in littoribus Oceani, & capti sunt, quorum formæ & magnitudines ære expressæ & descriptæ spectantur: vide Gemmam libro supra laudato, ubi multa de præsagiis & prædictionibus, quomodo iis uti debeamus, & quatenus illæ licitæ.

p *Intertenendum.*) A Gallico entretenir, id est, conservare. In gloss. Barbaricis non invenio.

q *D. Hermannum de Lochorst,*) Hic filius Wilhelmi de Lochorst, patruum magnum habuit D. Hermannum de Lochorst Decanum summi Collegii Trajecti, & Can. Leodiensem qui anno 1438. obierat, & sororem D. Ermgardim Abbatissam Servatianam anno 1520 mortuam, Ipse autem decessit anno 1527. ex nobili & antiquissimâ familia oriundus, cujus hodierno die supersunt relliquiæ.

Philippus Episcopus LVII.

JAm Philippus quinquagesimus septimus in ordine Episcopus, rerum sicuti præmittitur, administratione fungebatur, fundamentum primum jactans in cupiditate, Prælatos, Clerum, atque (a) doctos in parvo precio habens, sed illos, qui adulari, aut spem quæstus proponere sive exercere per fas & nefas noverant, magno prosequebatur favore, quibus & magnam fidem attribuit, nimis credulus, in audiendo alios perdifficilis, patiebatur tamen se vinci ratione, sed citiùs quàm par erat devinci ab auriculariis. Primum Ecclesiarum libertates ac Iurisdictiones Archidiaconorum infringere ac usurpare tentavit, pro argumento capiens, quod de jure communi omnia deberentur Episcopo; non contentus his, quæ prædecessores Episcopi possedere, suasu pravi consilii, cùm ipse similia non calleret, quibus in tantùm detulit, ut licet vellet omnia scire videri, & ægrè ferret quod aliquis causam latinè verbo vel in scriptis defendens, illam vulgari, aut nota illi lingua, quo rem caperet referret, inpromptus respondere ad objecta, dicebat, se cum suis apud Trajectum communicaturum. Hoc modo absolvit plerosque, cumque multa de Romano Pontifice sibi promitteret, (egerat enim Legatum Romæ sub Iulio in præstandâ obedientiâ homine Caroli Principis) nedum abolitionem aliquorum, quod in sæculo degerat, sed adoptionem ad dignitatem Episcopalem (quam certis (b) indiciis diu ambierat, licet omninò spernere nec appetere plerisque persuaderet) cum potestate visitandi exempta monasteria impetravit, imponens nova officiis onera pro majore quæstu, subsidia in adventu novi Præsulis solvi solita nedum diminuit, sed adauxit, pauperum atque aliorum querelis de gravamine obauditis, non sine displicentiâ proborum, qui familiaritate illius fruebantur. Instigatio tamen improborum aliquorum hominum, quorum præcipua erat auctoritas, prævaluit in tantum, ut licet admonitus fuisset à Præfecto Montisfortis, atque aliis in publicâ mensâ, antequam rerum poteretur, quod illis non crederet, sed ab eis tanquam infidis mercatoribus se absolveret, prout dicebat in animo statuisse, mutato tamen consilio, sive quod illi in sententiam ejus noverant condescendere, sive quod secreta per eos scrutaretur, tantum attribuit fidei, quod orta inter cives Campenses & Swollenses, oppida tum opulenta, tum ampla, ex petulantiâ potius, quàm justâ occasione, discordia super theloneo quodam ac navigatione Isalæ fluminis, sive Aquæ nigræ, & Status Trajectani, prospicientes futura sociorum pericula unà cum Episcopo Legatos mitterent ad intercipiendum scintillas bellorum, illique perorassent caussam omnis controversiæ submittendam Episcopo & Statibus pro æquitate discutiendam, & ideircò ad tempus cessandum ab hostilitate; suggestione tamen mercatorum hujusmodi (uti ajunt) persuasum fuit Episcopo, permitteret utrosque inter se digladiari, qui minus sibi obedirent, viresque illorum hoc modo collidenda, ex hoc nedum sibi obedientiam, sed magnę mulctæ atque opum affluentiam certo expectandam, non verentes proponere secùtram spem centum millium aureorum. Et sic impediebatur, quominus querela hæc per Status discuteretur, utrisque populis nihilominus finem anhelantibus, & ad amicitiam pronis, Cumque persentirent sub ludibrio quodam rem suspendi atque protelari rursum

Mores Episcopi parum Episcopales.

Transisulanorum Status miser culpâ Episcopi.

concussum ad arma, rapinas, cædes, incendia. Et dum Episcopus jam edoctus de majore discrimine, & rem præter votum succedere, discordias restinguere niteretur, rejicitur, nec per arma etiam socialia Burgundionum, nec ære, nec auctoritate furorem sedare potuit, quin omnia hinc inde ad extrema dissidia tenderent, territorio Transisulano mutuis viribus hostiliter exciso, captis atque spoliatis oppidis, nobilibus per dolum abductis atque deletis, nec ullâ ex parte temperatum à sanguine aut crudelitate, ita ut brevi ex florentissimâ Provinciâ, (quod dolendum est) desertam undique prospiceres, sollicitatis exteris Dominis in defensores, quo majores strages commissæ sunt. Quem errorem Episcopus ipse posteà coram nobis in Dordraco atque Haga-Comitis existentibus, illorum instinctu contigisse palàm confessus est, dum excusare niteretur hanc rebellionem, & ad Gelrium defectionem, quam contigisse erubescat, quia improsperè ac negligenter magnum aliunde æs alienum contractum circa tuitionem provinciæ dissipaverat, commessationibus magis indulgens, quàm armis; ita ut status provinciæ tenderet ad desperationem, & magnâ ex parte usque ad obitum ejus in servitutem exterorum Principum permanserit, nondum ex omni parte liberata: in tantùm, ut omni dominio atque commodo Transisulano spoliatus, territorio Trajectano contentus esse cogeretur, modo in Zelandiam, modo in Flandriam confugiens, quo longius abesset incommodis, & cladi suorum. Hujus tam (c) pravi consilii auctores partim antè, partim post obitum ejus humanis excessere. Trajectani nihilominus in tranquillitate sibi paruerunt, quorum plerique de casu Transisulanorum, uti natura est, factiosorum, lætari, alii commiserеri notabantur. At Episcopus actorum pœnitens, & serò de remedio cogitans, auxiliis destitutus, carens viribus, & exhausto ærario, & debitis plurimis contractis involutus, in magnâ versabatur angustiâ, nec unde afflictis rebus opitularetur modum habuit. Nam Burgundi ob rem malè gestam retraxere manum, amici, qui magnas opes in ejus beneficium consumpsere, aversabantur, miles involuntarius ob tardata stipendia promerita, minabatur defectionem, quæ Philippus assiduo gemitu alto recondens pectore spem vultu duxit simulandam, si forsan mitior fortunæ aura quandoque afflaret, per convivia, ludos ac pocula tempus ducens, quo tantorum oblivisceretur, sed quis resistet inclementiæ fati? Cùm ex Senatu & optimatibus Trajectanis aliqui salutandi forsan causâ confluxissent Dorestatum, & vocati ab Episcopo interessent epulis, illeque post aliqua suspiria dolores intrinsecus aperuisset excusando culpam, quæ per aliquos non sine magnâ suâ injuriâ in ipsum retorqueretur, tandem sepositis omnibus curis, ut animum exhilararet, cœptum undique magnos exhaurire crateras, ita ut communis esset lætitia, communis, ut ita dicam, ebrietas, & alter ex alterius simicis gestibus jocundaretur. Sequente mane Episcopus in hortum deambulans, aperto, uti solebat pectore, sub aura frigida sentiit dolorem pectoris, qui de horâ in horam adaugebatur, ita ut incertum esset de suspicione pleuresis, an febris pestilentiæ, & fora quæsita remedia: convocato è Trajecto medico, nec quicquam sperante, die tertia subsequente quæsivit Eucharistiam, & post aliqua ex voluntate ordinata, animam prius Deo reconciliatam atque commissam exhalavit, non sine stupore atque tristitiâ multorum. Credebatur enim, si supervixisset, cum tempore incommoda omnia superaturus: Nam magnis innitebatur clientelis, quæ tamen in arduis distrahebantur, & in fine ipsum non dereliquissent. Corpus ejus licet à collegio Trajectano per nuncios exposceretur in Ecclesiâ Dorestati impositum sepulturæ Davidis fratris. Tertius (d) per ordinem Episcoporum, qui extra Trajectum sunt tumulati. Statuerat quidem Nicolaus Lavennus Præpositus Leydanus, ac Canonicus Ecclesiæ Trajectensis, quem David à puero choraule enutriverat, videns Philippum fratrem id minus curare, eo consulto funus ob devotionem Trajectum suo ære solemni pompâ deferre, inhibitus ab illo, ne tentaret, tanquam ipse bene sciret, quando opportunius illum esset translaturus. Et jam uterque quiescit carens honore funerali; Ex hoc tamen conjiciebatur Philippum jam dudum in animo concepisse Episcopatum. Causam evectionis ipsius Nicolai inter tristia libet inserere. Cùm David præesset Episcopus Ecclesiæ Morinorum, ille puerum choraulem agebat, quem Episcopus die sacro, quem cinerum dicunt, ex sede retro aram vidit edentem tibiam pulli, accivit puerum, scrutatur, gnarus quid commedat? ille constãter fatetur subrubescens, non quod carnem ederet innocenter, sed quod jejuniũ violaret. At Episcopus interrogat, quare die præcedẽte non consumpsisset? respondet intrepidè, heri inquit undiq; cõmessabamur, & devoravimus carnes ad saturitatem, at cum similia gaudia nobis raro contingant, qui ut plurimum quotidianâ premimur fame; sic satur reservavi mihi partem, ut hanc

Redundat in Episcopũ culpa.

Episcopus sub die frigido pectus apertum gerit, & in morbum incidit ac moritur.

Nicolaus Lavennus choraules.

ut hanc diem in fame temperarem. Episcopus hoc faceto & industrio responso pueri oble-ctatus, illiusque simplici innocentiâ, cepit eum in curam suam, jussitque eum bonis moribus institui, omniumque periculorum suorum dum esset Episcopus Trajectanæ Ecclesiæ expertus comitem non ingratum, qui mortuum jure sepulchri honorare desiderabat. Erat Philippus staturâ mediocri, vultu persimilis Philippo Duci genitori, capillis ac ciliis nigris, latis humeris, lato pectore, cruribus ad decorem gracilibus, corpore bene complexo, ætatis 59. anno, qui diu supervivere potuisset cursu naturali, nisi adversa forsan dies ejus abbreviassent, pulcher in armis, oblectatus pulchris equis, nec minus, permittente ætate, consortio puellari, cantu ac fidibus, picturæ ac (e) lineamentis per ocium operam dans, utrumque callebat, & de sculpturis optimè judicabat; pronus ad iram atque vindictam, malens timeri quàm amari, juxta meticulosus, parum deditus (f) religioni, & minus observans cleri, desiderabat tamen justitiam, si barbarici ritus permisissent. Præstabat industriâ naturali & magnâ experientiâ rerum. Cum Philippo Rege Hispanias ac Gallias, & filiâ ejus desponsatâ Christierno Regi Daniæ istius regna lustrarat; Romæ & in Britanniâ functus legationibus, in bellis parum fortunatus: statuerat magna in animo, nisi inopinata mors intercepisset. Hicine eventus rerum ut clarissima facta plerumque obscuro fine terminentur. Ejus contuitu Leo Papax. concessit provinciæ Trajectensi (g) indultum, ne ad primam citationem evocarentur. De Maximiliano atque Carolo Augg. multa polliceri potuisset, nisi per ignaviam Trajectanorum omissa fuisset prosecutio. Sub eo intensissimus fuit (h) ardor in vere, ita ut equites in armis, sed passim per vicos viri, mulieres ac pueri, item pecora interirent siti, & continuabatur multis mensibus, inauditum anteà. Cœpta etiam (i) pullulari nefandissima perfidia Lutheranorum, quæ ferè totum orbem brevi tempore contaminavit, omni hæresi perniciosior, dissolvens sacra Euangelia, Sacram Scripturam, sacras leges, sustollens religionem atque omnem obedientiam, cum tamen sua prætextu Euangeliorum tutari velint, pejora quàm Gothi, Turci aut Tartari in Romani Imperii extinctionem, & regnorum subversionem excogitarunt, in Christiani nominis odium machinantes tanto fuco ac dulci veneno, ut etiam constantia pectora mutent, magnoque adscribendum miraculo, de tantâ omnis sexus facilitate, qui instar simiæ, quæ allecta caligulis, quas ex arboribus conspicit homines induere, idipsum effingendo, uti ferunt, irretita decipitur, sic etiam postpositis patrum ritibus, qui feliciter vixerunt, & beatius obierunt, tam faciliter novæ fraudi sese obcœcatos innectunt. Primùm in religiosos ac sacras virgines, demum in Ecclesiasticos & universum clerum sævientes, etiam Deum ipsum contemnere, & immaculatæ ejus genitrici detrahere, sacras imagines elidere studuerunt, Principibus sæculi tolerantibus, & magnâ ex parte applaudentibus, donec in seipsos dente exasperari, heu nimis tardè, conspexissent, qui ut saluti propriæ consulerent, non zelo Dei, non religionis aut pietatis motu arma sumpsere, sed ut sua conservarent impulsi, ingenti conflato exercitu per summa discrimina certare nutu Dei spreto supra centies (k) sexagies hominum millia victores trucidarunt. Perseverat nihilominus detestabilis conspiratio, & instar hidræ Herculeæ multiplicatur, viresque licet devicta & prostata Antæo more resumit nec terretur exemplo, nec revocatur rationibus, & sub ancipiti pendet exitus, nisi divina clementia cooperetur in causam suam. At Frisii (l) sub signis Ducis Gelriæ militantes principio Episcopatus Philippi, cum manu validâ gregariâ, ductore quodam Selbachio, transgressi sinum, oppidum Medenblick invasere, Ecclesiam cum illo incendentes, demum Alckmariam occuparunt aliquamdiu, & impunè transeuntes in Gelriam, expugnarunt Aspreniam oppidum nulli ætati, nulli sexui parcentes, neque à sacerdotibus abstinuerunt, loca sacra usque ad summa altaria humano sanguine defœdantes. Relatum fuit multos inter illos (m) fuisse Judæos hanc præcipuè crudelitatem exercentes, cum Christiano militi hoc minus liceret, Nam virgines amplexas infulas, quibus sacerdos indutus Eucharistiam in manu tenens, & feroces animos ad misericordiam exhortabatur ob reverentiam ante pedes illius constat occisas, & earum sanguine sacras vestes commaculatas. Horret mens humana enormia facinora narrare, quæ illic contigerunt, nec tamen impunè, cùm paulo post ab aliis Principibus commotis ob tantam tyrannidem magna ex parte trucidati auctores, atque deleti sint. Præfuit (m) autem Ecclesiæ Philippus annis circiter novem, Sepultus Dorestadii apud fratrem suum Davidem.

Forma Philippi Episcopi.

Indultum Trajectanis à Leone decimo Papa Rom. ne ad primam citationem evocentur.

Auctoris simplex ignorantia.

Tumultus rusticorum.

Frisii finimaris transmisso Medenblicum incendunt, Alcmariam occupant, Asprenam in Geldria oppugnant.

Commentum vanissimum de Judæis.

a *Doctos in parvo pretio habuit,*) Meliùs de Philippo sentit Gerardus Noviomagus, qui singularem de ejus vitâ libellum edidit, ex quo plurima Sifridus in Appendice: Barlandus quoque in ejus elogio, *post initam (inquit) dignitatem, multa fecit laudabilia*: alii non sponte sed Maximiliani ac Caroli arbitrio coactum iniisse Episcopatum, cum prius ætatem excusasset, tradunt. Sed cum liber Noviomagi integer extet Tom. 3. Scriptorum Germ. Freheri, eo lectorem cupidum amando.

b *Quam certis indiciis diu ambiverat,*) Privatim videtur Heda offensus Philippo, cùm alias à plerisque scriptoribus laudetur.

c *Hujus tam pravi consilii auctores,*) In consiliarios principis plurimum invehitur; ita tamen, ut facilitatem Episcopi, adulatoribus nimium tribuentis, ubique damnet.

d *Tertius per ordinem Episcoporum qui extra Trajectum &c.*) Continuato nempe proximo ordine, ut primus David, secundus Fredericus, ipse Philippus fit tertius. Plures verò jam ante Antistites extra civitatem tumulati erant, ut ex historia ipsa apertum est. Nam Bonifacius sive Winfridus 2. Episcopus apud Fuldenses quiescit: Alfricus Episcopatu à Nordmannis pulsus alio in loco sepulturam invenit, ut etiam Ludgerus, Hungerus, atque alii à civitate exules.

e *Picturis ac lineamentis per ocium operam dans,*) Ejus artis non tantùm amans, sed etiam callens, exemplo magnorum Principum. Sic olim Hadrianus & Antonin. Impp: & præcedenti sæculo Rodulphus 2. Imp. non solum ea arte delectari fuerunt, sed etiam manu interdum pinxerunt. Erat proinde Philippo gratissimus Mabusius excellens per ea tempora pictor, cujus adhuc extant operâ ipsius jussu confecta in arce Dorestati, quæ inde ad ædes Traject. in quibus hodie consessus Ordd. Patriæ, translata. Vide præter Noviomagum supra laudatum, etiam Sifridum Petri ad Appendicem Chronici Becani.

f *Parum deditus religioni, & minus observans cleri,*] Teste Noviomago, de puriore religione non malè videbatur sentire, & multa suo tempore se emendaturum profitebatur.

g *Ne ad primam citationem evocarentur,*] Indultum Leonis de non evocando, ad sacras, credo, res spectat: Extat etenim diploma Guilielmi Regis Rom: de non evocandis civibus Trajectensibus olim anno 1252. concessum.

h *Intensissimus fuit ardor in vere,*] Res rara & insolita in hisce frigidioribus provinciis, in quibus frigus quam ardor nocet magis.

i *Perfidia Lutheranorum,*) Loquitur Heda more sui temporis, tanquam cœcus de coloribus judicans, & præjudicio communi nimium indulgens. Quæ verò sequuntur de Rusticorum tumultu & seditionibus eorum, ea iniquè Luthero adscribit, aut ob eundem Reformatam culpat religionem; cùm tam Lutherus, quàm omnes purioris fidei professores, nihil magis quam ejuscemodi fanaticorum hominum factiones damnare soleant.

k *Supra* clx. *hominum millia trucidarunt,*) Plures exasperati Nobilium in ipsos tyrannide, arma etiam Dominos, ac Principes, tam profanos quam Ecclesiasticos sumpsere. Verùm Muntzerus, quò seditionem suam palliaret, religionem miscuit, malo exemplo, & satis severè in ipsis punito.

l *Frisii sub signis Ducis Gelriæ,*] Hæc quoque Snoyus, vel Caulæus ejus paraphrastes (cum nihil eorum in MS. meo Snoyo habeatur) prosequitur, & cum eo Fr. Haræus in Carolo Austriaco Brabantiæ Duce ad annum 1517, ubi etiam crudelis Asperanorum expugnatio. Vide I. Isaaci Pontani Gelricam historiam lib. XI. ad annum 1517. ubi Duces horum nominantur primarii, Iohannes Golsteinius & Iohannes Selbachius.

m *Multos inter illos fuisse Iudæos &c.*) Ex vulgi rumoribus hæc dicta, quasi non similia etiam hoc tempore in bello ab effrenatis militibus patrata: sanè ut longinquiora omittam, testes erunt Zutphania, Nerda, Oudewatera, & non ita nuper Magdeburgum, ubi nihil non crudelitatis & turpitudinis admissum fuit.

n *Præfuit annis circiter novem,*) In MSS. M. G. Lappii (qui olim Decani vander Burchii fuit) & in Miropiano est: *Præfuit autem Philip. Ecclesiæ annis sex, mensibus* XI. *diebus* XIV. *obiit Dorestati anno* M V^c XXIV. VII *die April. ætatis anno* lIX. quibus convenit Noviomagus. Sifridus & Bockenbergius VIII. ei annos regiminis tribuunt. Diversitas ex ignoratione temporis cessionis Badensis videtur orta. Diem obitus Huterus statuit 4. Aprilis, Hortensium secutus; Ubbo Emmius 6. in eo magis etiam deceptus quod corpus ejus more majorum Ultrajecti in æde primariâ sepultum scribit.

Henricus Episcopus LVIII.

EO mortuo indictis consiliis ad VI. diem Mensis Maji ut rebus afflictis celerius occurreretur, fusæ magnæ preces, diuque præmeditatum quis utilis idoneusque inveniretur. Multorum judicio insedit de Germaniâ superiore, quæ principibus & nobilitate pollet, aliquem quærendum, & minimè ex ditione Principum Burgundiæ, cum illi moribus Germanicis se minus conformarent, qui gaudent libertate, Gallicam servitutem omnibus exosam sectantes, sine fide, sine fœdere oppressionem vicinorum meditâtes, & id in odium Phi-

Mores diversi populorum.

lippi

lippi, contra alii in odium Frederici reſpuere Germanos, tanquam ſuperbos, ſolâ oſtentatione & verbis potentiam habentes, indigos æris nervi belli, & idcircò avaros ac oneroſos provincialibus, nunquam ſatiabiles, deſpicientes cæteros, cæteri utroſque ſecludere tanquam inhabiles ad Rempublicam bene adminiſtrandam, ſatis in ore populi vivente Frederico, quod à ſuperiore illo Germano deficiente, nollent regi. Idipſum ſub Philippo crebro vulgatum de Burgundionibus, cogitandum de tertio, cujus poteſtas non eſſet ſuſpecta, nec mores infeſti; & vita cognita; ſub quo ſine timore aut ſollicitudine, ſub pace & tranquillitate vivere liceret. Dum iſta agitarentur, à Burgundis Cardinalis Leodienſis, ab Archiepiſcopo Colonienſi, Duce Clivenſi, Comite Palatino, Henricus frater ejus coadjutor Eccleſiæ Wangionum, Wormaciam dicunt, Præpoſitus Aquenſis, à Comite Provinciæ Haſſorum, (Lantgravium dicunt,) Bichelius Decanus Colonienſis; ab aliis Epiſcopus Monaſterienſis frater Colonienſis Archiepiſcopi. At Gelriorum Princeps optionem propoſuit, ſive filium Ducis Lotharingorum nepotem, ſive alium ex Ducibus Luneburgenſibus, vel quod ex gremio majoris Eccleſiæ aliquis notus eligeretur. Inter tot commendatos non modica ſuborta anxietas, multorum vota concurrebant, in Cardinalem Leodienſem, quia opulentus lapſis rebus ſuccurrere poſſet, & magnis clientelis fulcitus in ſummâ æſtimatione apud Rom. Pont. atque Cæſarem habitus: aliis contra ſeveritatem & potentiam illius formidantibus, & quod Cardinalis eſſet tribus jam Epiſcopatibus præpoſitus, quo minus ad deſolatam Eccleſiam intenderet: frater Comitis Palatini præſentiâ incognitus, ſolâ famâ ex aliquorum relatu notus, & licet ex nobiliſſimâ domo oriundus, tamen ſupereſſent ſeptem fratres, ut minus ſufficere videretur tanto oneri, occupatis aut impignoratis ferè totius Provinciæ munitionibus. Propoſitum de Epiſcopo Monaſterienſi multis placuit, quia provinciam cum Tranſiſulanis jam oppreſſis haberet conterminam, valens facilè conſcribere equitatus, & cum parvo labore ferre ſubſidia; obſtabat juramentum, quo Eccleſiæ ſuæ aſtringeretur, & quod aliam acceptare inconſultis ſuis proceribus nequiret, qui omninò obſtabant: allegebatur etiam quod Duci Gelriæ eſſet infenſus. De Bichelio Lotharingo, ſive Luneburgenſi rarus ſermo, quia in hoc forſan diſpliceretur Burgundis, non defuêre ex Eccleſiis, qui in animo volutabant aliquem ex gremio eligendum; cùm & nobiles & docti, & juxta ætatem boniſque moribus præditi haberentur, & pleriſque Eccleſiis utilius conſultum fuiſſet in promovendo mediocris conditionis, quam potentes aut illuſtres; ita ut aliqui de ſemetipſis ſpem concipere, ambire, & in vota ſua alios ſollicitare non formidarent, quod cùm ex rumore à populo reſcitum eſſet, parum abfuit, quin ad motus & arma concurreretur. Nam ſuſpicio erat, quod eo modo aliquis potentior Epiſcopatum poſteà eſſet conſecuturus. Cecidere itaque ſuffragia in Cardinalem Leodienſem, ac fratrem Comitis Palatini ſub incerto auſpicio, & plurimis votis, cumque à ſcrutatoribus denunciaretur alterum prævalere multitudine, ne electio fieret per contentionem, & provincia jam exhauſta, cædibus ac rapinis iterato exponeretur, acceſſere vota minora, & declaratus Henricus Dux Bavariæ, ac Comes Palatinus Epiſcopus abſens quinquageſimus octavus in ordine, vir certè non minus virtutibus ac moribus, quàm ſanguine illuſtris.

Germani & Burgundi ad regendum æque inepti.

De competitoribus varia judicia.

Henricus Dux Bavariæ, & Comes Palatinus communibus ſuffragiis declaratur Epiſcopus 58.

Hucuſq; Guilhelmus Heda Hiſtoriam ſuam contexuit.

Henricus Philippi Palatini Rheni & Electoris Fil. ex Margareta Ludovici Bavariæ ducis filia, natus 1487. Febr. 15. ex Canonico fit Epiſcopus Spirenſis anno 1523. & anno ſeq. Ultrajectenſis, & tandem Friſingenſis. Obiit 1552. 3. Junii.

In Paſquillis ævi ſuperioris vocatur den blauwen Biſſchop / *eadem ratione qua floreni blavii id eſt, Bavarici à Thoma Campenſi in Chronico ſanctæ Agnetis appellantur, quod à Bavaris principibus primum cudi cæperunt, qui blavias teſſellas in ſcuto ferunt.*

DESCRIPTIO ULTRAIECTINÆ

Regionis quæ Bataviæ finitima est, per

GERARDUM LISTRIUM,

RHENENSEM MEDICUM,

Ad Philippum Burgundum Episcopum ULTRAJECTINUM.

Extat hæc descriptio plenior fol: 376. partis 3. poëtarum Belgicorum anno 1614. Francofurti editorum.

SEd ne ceu vilem, & te indignam principe sponsam
Abjicias, quales gremio complexa sit urbes
Et quales fluvios animo metire sagaci.
Oppida bellig erâ Germania prædita pube
Plura tenet, quæ vel possis componere magnis
Urbibus Italiæ si monumenta situsque
Attendas, si divitias cœlumque beatum
Expendas, sed quæ tam crebra beataque servet
Angulus, haud alius Germanis extat in oris.
Scilicet ut Cycladas ventosus circuit Argon
Distantes inter sese discrimine parvo
Sic & turrigeras amplectitur angulus urbes
Exiguus multas, inter quas emicat una
Metropolis, sicut Solis conjunctus anhelo
Ultrajectum *Phosphoros obscuros inter rutilare videtur.*
Asteras, Eridanus Italos ut deprimit amnes
Ut Carolus proceres post se videt ire minores
Innumeros, cui Belga ferox, Hispanus & acer,
Cui Siculus servit, nec non Campana juventus.
Aspice quàm celsos ad sydera fulgida muros
Tollat, & aëreas niveo de marmore turres.
Non Babylonicas quas vafra Semyramis arces
Coctilibus muris lentoque bitumine cinxit
Metropolim hanc superasse putem, sic ædibus altis
Exornata cluit, sic est redimita deorum
Delubris, cœlum sic est sortita beatum,
Sic Rheno alluitur, sic Oceanitide lympha
Perfruitur, sic & circundatur ubere campo.
Verum ut sint aliis forte hæc communia paucis
Urbibus, asteribus quorum pomeria sanctis
Sunt signata, quibus candentia licia nerunt
Concordes stabili fatorum numine Parcæ,
Illa quidem inficias nemo certe iverit esse
Propria Trajecto, quod quæ collegia tanta
Tantis divitiis & cultis moribus aucta
Post Romam urbs habeat, temerè haud reperitur in orbe.
Quare Trajectum Romam vocitare minorem
Est solemne viris, qui septem collibus urbis
Liliis Trajectum commigravere decorum.
Quodque magis niveas matronas atque venustas
Non sit quæ teneat, quamvis se Cypria tellus
Iactet alumnarum prægrata munere formæ.
Quamvis Hermione se tollat in æthera Cadmi
Urbs Amphionia testudine condita, quamvis
Sparta suas cristas Ladeum tollat ob ovum.
Sed quicunque parat Trajecto advolvere honorem
Laudibus, is dentem certat candore nivali
Albavisse Indum, succo loliginis atro.
Verum ut sub rapido nihil est curvamine cœli
Parte quod ex omni perfectum vivat agatque,
Sic sunt nevorum quædam vestigia, corpus
Tam bene compositum malè quæ decusse videntur
Tempore quæ partim, quæ partim principe tali
Tollentur rapidisque notis volvenda dabuntur.
Salve Trajectum ter fœlix terque beatum
Attalico censu, concinnis ædibus atque
Sidereis formis, juvenum quoque robore duro,
Ingenio facili, cœloque situque salubri.
Salve, protensis & Episcopon excipe palmis,
Et corpus conjunge animæ capitique decoro,
Et sine vesano proceres confligere Marte
Externos, æquis votis æquoque favore.
Ocia fœlicem sic te dulcissima pacis
Servabunt, celso sic vertice sidera tangens.
Quæ post Trajectum possit tenuisse secundas
Ambiguum est. Nam tres urbes quas Issula radit.
Ancipiti inter se Mavorte potissima quæ sit
Concertant, ætate tamen Daventria Zwollam
Littoreosque premit Campos, & honore sedendi.
Hoc tribus urbibus est commune, quod emporiis sint
Percelebres, quod Trajecti sunt æmula amœnis
Ædibus & plateis & pulchro gurgite Rheni.
Quòd sint pacificæ, quod sese fœdere aheno
Astricti adjuvent, quòd relligionis amore
Exuperent cunctos, quod simplicitate fideque
Germanos veros agitent, quòd denique tales
Quæque Senatores habeat, fortissima quales
Vidit Roma duces, cum regem Marte Molossum

Contr-

Contudit & victum Latios dimittere fines
Compulit ac Adriam rursus transire sonorum.
Sed sicut longè doctæ dicuntur Athenæ.
Argolicas urbes olim superasse Minervæ
Muneribus, sic Swolla premit Tritonidos arte
Pubicolaque schola, quascunque bicornis mundat.
Vrbes aëreas Rhenus dum deserit Alpes
Et ferit arctoam non uno gurgite Thetim,
Nedum finitimas post se videt ire minores
Illinc Barbaries ultra glaciale profundum
Exulat expulsa, ac illic Grajus Latiusque
Sermo viget, nec non quo Verpus fatur apella.
Verum ut Palladio se jactat munere Swolla
Oppidulum Rhenense pium, sic præstat amœno
Cœlo, sicque situ se tollit ad æthera blando.
Quippe quod in celso constructum vertice collis
Frondosi, Rhenum subter se cernit euntem.
Vorticibus tremulis, streptantem murmure rauco.
Hic si quando libet cervos agitare fugaces
Fulmineum vel aprum cornu transfigere duro
Auribus excipies vocum discrimina mille,
Avia quas arbusta cient volucresque canoræ
Capripedes cernes Satyros, Dryadesque fugaces,
Dum cursu certant agili prævertere Panes,
Agrestes nymphas latè nemus omne movere.
Oppidulum quamvis istud non sit populosum,
Attamen exigui cives ut montibus altis
Nutriti, sunt montani genus acre virorum.
Germanis nullis vivunt virtute secundi
Bellica & ingenii non cedunt dotibus ullis.
Sic opibus quod deest supplet virtus geniusque.
Amorsfordianam jam quis rogo laudibus urbem
Extulerit dignis, opibus censuque beatam
Mygdonio, sed Martigena celsaque juventa
Præcipue claram. Quis Viccam carmine digno
Impositam Rhenī ripis describere posset?
Ergo diœcesim tam claris urbibus atque
Fortibus ornatam, munitam robore tanto,
Porrectis ulnis, Princeps cape summe vicissim.

F I N I S.

INDEX

Rerum ac vocum memorabilium, in Historia Episcoporum Ultrajectensium

WILHELMI HEDAE,

& Notar. Arnol. Buchelij ad Hedam.

p. Principium, m. Medium, f. Paginæ finem denotat.

Candide Lector.

POtuissem in hoc conficiendo indice multò minore defungi labore. Cæterùm cùm multa passim memoratu digna in annotationibus sparsim dicantur, plurima etiam ab Heda obscurè & confusè; itaque hoc operam dedi, tum ne quid præterirem, tum ut quæ sparsim memorantur, atque ad personam, aut rem unam pertinent, distinctè unoque simul intuitu cognosceres, adeoque brevis Historiolę vicem tibi hic Index alicubi præstare posset. Hoc verò notandum literas S. P. numeris quibusdam præfixas denotare paginas in Continuatione Suffridi Petri, quæ Hedæ ad calcem est annexa. Tu laboribus nostris fruere, fave, & ave.

A

Amſtero-

B

Privi-

F

Violatâ

G

Gilden-

Herman-

Joannes

Super-

N.

Nobiles

Prepo-

R

Ejus-

FINIS.

Errata, ante lectionem Auctoris corrigenda.

Studioso Lectori.

QUandoquidem incuriâ operarum pluscula irrepserunt errata; alicubi etiam numeri paginarum malè sunt notati; aut literæ annotationum indices omisse, aut perperam expressæ: itaque è re studiosi lectoris erit, ut antequam ad lectionem Auctoris, aut usum indicis accedat, errores tollat.

Numeri paginarum corrigendi pag. 14. ubi summâ paginâ pro 20. scribe 14. Sic pag. 33. pro 23. pone 33. Ac paginis duabus sequentib. ubi idem numerus repetitur, differentiæ causâ, adde hanc notam; * veluti à nobis in indice est factum. Pariter in pag. 34. 36. 44. 46. 47. 72. 80. 82. 83. 129. 135. 136. 141. 142. 159. 160. 222. 223. 252. 260. 275. 292. numeris vitiosis sublatis, lector meliores substituere dignabitur.

POrro in vita Auctoris, versu penult, pro *exemplariys*, lege exemplaribus. pag. 2. vers. 2. *memor itaque* lege, memoriæque. Ibid. in marg. *c.32* lege c. 3. v. 20. *saxea*, l. *saxeæ*. p. 3. v. quarto a fine, *pars* l. patl. v. tertio a fine *uti* l. utique. v. 2. a fine, pro *quæis* quævis, pro *prabet*, præbet. p. 4. v. 28. *Kalendas*, Kalendis. v. 36. *Agrippina*. l. Agrippinæ. p. 5. v. 39. *ita est*, l. sim est, v. 44. *Rhenatos*, l. Rhenanos, p. 6. v. 15. *Tenechterus* l. Tenchteris. p. 9 v. 8. *Lucam*, l. *Lucani*, p. 10. v. 29. *Romiani* l. Romanis. p. 11. v. 27. *stemina* l. stemma. p. 18. v. 10. dele particulam *tam*, v. 11. *dit*, l. dic. p. 19. v. 18. *dublum*, l. dubium. v. 21. *inveniunt*, l. invenitur. p. 21. v. 36. *damnatus*, l. domus. p. 23. v. 36. *missatum*, l. missarum; p. 26. v. 15. *instinclo*, l. intincto, p. 27. l. 1. *vir*. l. viri, p. 34. v. 29. dele ista priora verba, *secundum alios D. cc. lij*. p. 37. v. 38, *Bekanæ*, l. Bekanus, p. 39. v. 26. *nobis*, l. a nobis, p. 40. v. 9. *paxa*, l. papa. p. 40. v. 24. dele prius *du*, p. 42. v. 30. *Weelmorhoutius*, l. Welmerhout ius, p. 44. v. 2. *definimus*, l. desinimus, v. 24. *prospicio*, l. propitio. Ibid, *teloneis*, l. telonium. p. 45. v. 26. *Resp*. l. Reipub. p. 46. v. 30. *nona*, l. novæ, p. 47. v. 29. *Aufreaum*, l. Aut fredum, p. 52. v. 16. *juste calculi*, l. justo calculo. p. 53. v. 9. *infra*, l. intra, p. 55. v. 27. & 28. *Lugnum*, l Lugdunum, s. Lugidunum. p. 62. v. 50. *dina*, l. digna, p. 67. v. 31. *regenique*, l. regnique. p. 68. v. 31. *Holilant*, l. Holtlant. p. 71. v. 44 *Cataclymi*, l. Cataclysmi. p. 72. v. 13. *nunc*, l. nunc nunc. p. 73. v. 6. *scripta*, l. scripto. p. 76. v. 3. a. fine *Imminebat enim Rex, &c.* l. Innuebat enim Rex prudentissimus obitu suo totius populi casum, &c. p. 77. v. 14. *rabibusque*, l. rabidusque, p. 82. v. 30. *immunitatis*, l. immunitates. p. 90. v. 32. *Egmondensem*, l. Egmondense. v. 37. *quadrata*, l. quadratæ. p. 92. v. 46. *haret*, l. hæret. p. 93. v. 39 pro litera (b) pone (h) p. 94. v. 7. *infra*, l. intra. Ibidem in fine, in margine, *iradendi*, l. tradendi. p. 95. v. 1. ante ista verba, *cum ramo & cesp.* intersere (i) p. 104. v. 28 in margine pro v, scribe y. p. 106. v. 34 *omnia*, l. omni. p. 108. v. 12. *rebelliones*. l. rebellione, v. 25. *Oceanici*, l. Oceani. v. 49. *abrogatur*, l. abrogaretur, p. 109. v. 10. *epostulata*, l. postulata, v. 20. (u) scribe (o) v. 34. præpone literam (q) vers. penult. ante *Heritgerius* Abbas præpone (r) p. 113. v. 3. *&*, l est, 116. v. 12. *opprimeat*, l. opprimat. v. 21. *quod*, l. quæ. p. 117. v. 59. *Imperator*, l. Imperatorem. p. 118. v. 36. ante vocem *inhumatur* intersere (b) v. 43. *infra reg cal. palatio*, l intra reg. cæl. palatia. p. 122 v. 8. *vos*, l. nos, p. 128. v. 25. *posse quot*, l. posset quò, Ibid in marg. *Henricus v.* l. iv. p. 135. v. 35. *Westfringia*, l. Westfrisia, p. 143. v. 9. *hosce*, l. hoste, 147. v. 38. ante hæc verba, sub eodem tempore, intersere (i) p. 148. v. 9. *celebraturas*, l. celebraturus, v. 18. *sed*, l. sedi, p. 149. *adstitus*, l. adscitus, v. 41. *ablalia*, l. ablata. p. 158. v. 17. *Illam*, l. Islam, p. 159. v. 32. *quo*, l. a quo p. 160. v. 6. *omns*, l. omnis. p. 167. v. 14. pro litera (p) scribe (f) p. 169. v. 17. *falli*, l. falli, v. 40. ante Conradi regis, intersere (v. 2.) p. 174. v. 1. *Potentia*, l. Pænitentia, p. 177. v. 6. ante hac verba Gerardū comitem, præpone (b) p. 185. v. 16. *prædictiorum*, l. prædictorum. p. 192. v. 21. *soforius*, l. sororius, p. 193. v. 33. *(m)* pone (n) v. 36. Ante verba hac *in nomine*, pone, literam (o) v. penult. *inoleveram*, l. inoleverant. p. 195. v. 20. *Sigum*, l. Signum, p 200. *& partis utrinsque*, l. & partes utrinque. p. 205. v. 4. *Pontificium*, l. Pontificem. p. 206. v. 36. pro *(k)* pone (l) p. 213. v. 37. ante verba, *Episcopatus renuntiavit*, intersere (c) p. 214. v. 7. pro xxviij. scribe xxxviij. p. 215. v. 7. a fine, post 34. intersere *annos*. p. 223. v. 4. a fine *sigillum*, l. sigilla, p. 225. v. 3. a fine, *mancipio*, l. mancipia, p. 231. v. 3. ante verbum nitebatur, præpone (p) p. 238. v. 21. *hac tempore*, l. tempora, v. 5. a. fine *inunda*, l. inundat. p. 239. v. 16. *latonis*, l. latomis, 240. lin. 4. a fine *consentinot*, l. consentiunt, v. 24. *emendam*, l. amendam. 1. mulctam, p. 243. v. 28. pro *(k)* substitue (l) p. 245. v. 3. *precatio*, l. precariò, v. 9. *propitiam firtunam*, l. propitia fortuna, 263. v. 22. *pratorum*, l. prætorem. 264. l. 5. a fine, *medicum*, l. modicum, p. 267. v. 8. post verba *in auxilium*, intersere, qui, p. 268. v. 29. *& ille*, l. & cum ille, p. 271. v. 12. dele *non*, p. 289. v. 26. *jacent*, l. jactent. p. 291. v. penult, a fine *redditus*, l. reditus. p. 292. v. 24. ante hac verba, pro *nobili Wilhelmo*, intersere (m) p. 303. v. ultimo ante verba *compertum est*, præpone notam (25) p. 310. v. 38. sic distingue, *spoliassent, deleti sunt. Persæ cum &* p. 317 v. 13. *demissis*, l. dimissi. 318. v. 7. *consumarunt*, l. consumpserunt. p. 325. v. 4. a fine, *collidenda*, l. collidendas. 326. v. 6. a fine *puerum*, l. puer. p. 328. v. 34. *arma etiam dom.* l. arma contra dom. v. 10. a fine, *cessionus*, l. sessionis. p. 330. columna 1. v. 23. & 24. sic distingue *videtur Asteras*, columna 2. v. 33. *tangens*, l. tanges.

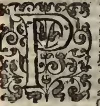
In Appendice Suffridi Petri, pag. 6. v. 37. *Iuridicis*, l. Iuridici, v. 3. a fine *quam tum*, l. quantum, p. 10. v. 10. *decens*, l. decens, p. 12. v. 42. *adoravi*, l. odoravi.

CONTINVATIO SUFFRIDI PETRI

Ad res Vltrajectinas quæ desiit supra ad Becam, Fol. 191.

Wilhelmus Enckevortanus Episc. 59.

Sedit annis fermè septem.

POST resignationem Henrici de Bavaria, Pontifex Clemens Septimus anno 1529. Episcopatum Ultrajectensem authoritate suâ contulit venerabili Viro ac Domino VVilhelmo Enckenvortano *Brabanto: hunc Onuphrius Panvinius alicubi Trajectensem vocat, fortè propter Pontificem Hadrianum Sextum, qui Trajectensis fuit. Huic enim admodum familiarem ac charum fuisse ex eo satis constat, quod ipse, postquam in Pontificalem sedem exaltatus esset, ei non solùm Episcopatum suum Dertusensem in Hispania, sed etiam Galerum Cardinalitium contulerit. Hic enim est ille VVilhelmus Enckenvortanus Dertusensis Episcopus, quem anno Christi 1523. Pontificatus sui anno secundo die Iovis, 4. Idus Septembris Romæ P. P. Hadrianus VI. unica sua ordinatione fecit unicum Cardinalem Presbyterum SS. Iohannis & Pauli: Quanquam autem in electione Clementis Septimi, qui Hadriano Sexto mortuo successit, ipse non adfuerit, videtur tamen illi nec ignotus fuisse, nec ingratus, qui illum Episcopatu Trajectensi decorum voluerit. Hic igitur Præsul per procuratorem suum Ultrajecti cathedratus fuit Episcopus ordine quinquagesimus nonus, sedemque habitationis suæ toto tempore Romæ tenuit, ubi etiam mortuus est mense Iunio anno 1536. postquam Episcopatum per procuratores administrasset annis fermè septem: Onuphrius enim defunctum scribit anno undecimo Clementis Septimi, hoc est, anno Christi 1534. & sepultum Romę in Ecclesia S. Mariæ de anima: ex quo nascitur error * totius biennii in calculo temporis: nos communem popularium Chronicorum traditionem hîc secuti, ad sequentis Præsulis initium extendemus hujus finem, quo series annorum servari possit.

* De Mierlo in Canipinia.

Hoc titulo P. Iovius ei inscripsit vitam Adriani VI. Papę

1563.

1534.

* Ipse Dn. Egmôdanus manu sua notavit.

Carolus Austriacus præfuit annis 49.

ANno 1506 successit Patri † Carolus Austriacus Hispaniarum Princeps, &c. & numeratus est Comes Hollandię, Zelandię, ac Dominus Frisiæ ordine vicesimus nonus: & quoniam is tum temporis non nisi sex annos natus fuit, consensu votisque primorum illi fratrique ejus ac sororibus generalis Tutor postulatus ac præfectus est ipsius avus Maximilianus Rom. Imperator, Archidux Austriæ, &c. Apud hunc igitur Carolus Austriacus ad puberem usque ætatem potissimum educatus fuit. Anno autem 1514. Carolus Austriacus in omnibus civitatibus Hollandiæ Comes inauguratus est mense Iunio. Anno 1515. Georgius Dux Saxoniæ: Alberti filius cum consensu fratis sui Henrici Dominium Frisiæ transtulit in manus Caroli Austriaci: cujus nomine mox Leovardiæ consentientibus patriæ Ordinibus ad S. Vitum in Portu veteri Calend. Iulii inauguratus est excellentissimis Princeps Florentius Egmondanus Iselstenius, Aggeris S. Martini, * &c. D. Toparcha generalis Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisię: Qui consequenter ut reliqua laudabiliter à Ducę Saxoniæ instituta ampliavit, ita & supremam quoque Curiam Senatorum numero auxit, novisque in hunc ordinem allectis, tres duntaxat ex illo Saxonico Senatu reservavit, scilicet D. M. Bernardum Buchonem ab Aita, & D. Hesselum à Martena, & D. Renichum à Cam-

(∴) minga.

xxiv. Decemb. in vigilia natalis Domini ac ceptavi ad laudem domini Episcopatum Trajectensem, Mechliniæ an. 1534. *In Breviario suo: quod vidi apud magnif. V. Corn: Boomium Scabinum.*

† *Philippo Austriaco de quo supra fol. 156.*

* *Hutterus fol. 322. in Carolo Austriaco, & Pierius VVinsemius in Carolo V. potestate Frisię.*

Anno Domini,

minga. Quod horum fides ac diligentia Carolo Austriaco peculiariter à Duce Saxoniæ commendata esset: Ac mihi quidem rem penitius consideranti videtur Carolus Quintus de industria cùm in omnibus suis Provinciis, tum in iis præcipuè, quas ipse acquisivit, velut in Frisia, in Geldria, in Transisulania, in Ditione Ultrajectina, Topatchas potentissimos, ac rei militaris peritissimos, tum Consiliarios prudentissimos atque integertimos constituisse: Videbat enim Princeps singulari prudentiâ præditus, hac ratione fututum, non solùm ut Provinciales ipsi melius in officio continerentur, si armis hostis exterius arceretur, legibus domestica tranquillitas conservaretur, verum etiam, ut & finitimæ nationes paulatim repressa feritate mitigarentur, si partim exemplo doctæ, partim consuetudine emollitæ deprehenderent Burgundiacæ Domus politiam sua longè esse præstantiorem. Itaque primum Topatcham sive Præfectum Frisiæ Carolus Austriacus esse voluit, hunc ipsum, qui ejus nomine inauguratus fuit Florentium Egmondanum: Hic autem quantus fuerit, ignorare non possunt, qui hujus ætatis Historicos, vel à primo saltem limine salutarunt: Egmondano successit ex natione Austriaca oriundus rei bellicæ gloria non inferior D. Wilhelmus Roggendosessius, qui successorem habuit illustrissimum virum Dn. Georgium Schenck à Tautenburch parentem Reverendissimi Archiepiscopi Ultrajectini præsentis, qui rerum pro defensione Frisiæ gestarum amplitudine præcedentes facile superavit: Hunc defunctum excepit bellicosissimus item Princeps Maximilianus, Comes de Buren, cui mortuo suffectus est, virtute bellica præstantissimus Iohannes Comes * Arenbergius, Arenbergio miles item egregius Carolus Comes Megensis, Megensi strenuus inprimis Ægidius Barlamontius, Barlaimontio demũ diversis ac multis bellis exercitissimus Gaspar à Robles Baro Billæus suffectus est. Qui quidem omnes ac singuli, quales, quantique extiterint, quantaque curâ ac diligentia Frisiam tutati sint, ut publicis scribentium monumentis; ita etiam viventium testimoniis adhuc abundè constat: Et verò ut armatæ, sic etiam togatæ militiæ coryphæos eadem Domus Burgundiaca Frisiæ gubernandæ præfecit. Apparet id in Senatus supremi reformatione, cùm ejus numerum in justum ordinem redigeret, non præsente modo M. Buchone, sed eo etiam in Hagensem Curiam translato: Primus in Frisia Senatus Cæsarei Præses ordinatus est M. Gregorius Bertolphus Lovaniensis, quem ob singularem prudentiam ac rerum usum, quem ille sibi Bruxellæ publicis privatisque causis actitandis plurium annorum spatio comparaverat, Carolus Quintus hoc loco dignum judicavit: qui quidem tametsi vix anno integro supervixerit, jucundissimam tamen illic sui memoriam omnibus reliquit, cujus defuncti filiam D. Iustinam posteà uxorem duxit clarissimus vir ac Dominus D. Ioachimus Hopperus Frisius, Eques Auratus, & Regiæ Majestatis in Hispania Sigilli custos, & per Belgicas ejusdem Majestatis Provincias Cancellarius. Bertolpho defuncto suffectus est M. Iacobus Stavelius insignis & ipse politiæ conservator, cui successit, omnibus merito suo suspiciendus M. Everardus Nicolai: hic enim ut parentem habuit eruditione, prudentiâ, integritate singularem, ita & ipse ob adauctas in se has dotes apud Carolum Quintum majori authoritate fuit, ac proinde ad plures etiam dignitates ab eo gradatim evectus est; utpote qui primũ ex Hagensi consistorio vocatus, Consiliarius in Frisia, & hinc Senator Mechliniæ, indeque Præses Frisiæ, posteaque Secreti concilii Senator Bruxellæ, ac postremò Magni consilii Mechliniæ Præses creatus fuit: Everardo Bruxellas vocato, successit Doctor Hippolytus Persinus, cujus & ipsius integritatem testatur in melius ac majus gradatim facta promotio, qui primùm ex Hagensi consistorio Præses Frisiæ, & inde Præses Ditionis Ultrajectinæ factus est: pro meliori enim habendum cuique id est, quod liberâ voluntate ipse alteri præponit: Hippolyto Ultrajectum avocato successit M. Carolus de Nitzen, cujus non minus, quàm prædecessoris sui virtutem augendis dignitatibus Carolus Quintus, ut & filius ejus Hispaniarum Rex Philippus approbatam voluit, hic enim primùm ex consistorio Hagensi, Fisci advocatus in Frisia, & hinc iterum Senatus Regii in Frisia Præses cõstitutus, & Equestris ordinis insignibus donatus fuit. Nitzeno defuncto successit clarissimus, prudẽtissimusq. vir ac D. Doctor Igramus ab Achlen, ejusdem Senatus Consiliarius, electus in Præsidem exemplo memorabili ac novo: nam postquam Nitzenus diem suum obiisset Regia Majest. Ampliss. Clarissimoq; viro Segero, Domino Groesbekio, Reverendiss. Episcopi Leodiensis fratri, qui tunc Frisiæ Vice-præfectus erat, mandavit, ut per Scrutinium à singulis Consiliariis jurejurando antea exacto exquireret, quem quisque ex collegis ad vacantem functionem maximè idoneum judicaret, quo facto, cum suffragia hunc nominassent, Rex qui ante annos decem ob singularem

Vide P. Winsemii Carolum.

** Cæsus 1568. ut infra narratur.*

latem ejus prudentiam atque fidem aliis tunc experimentis exploratam hujus Senatus Consiliarium fecerat, eundem Præsidem porrò jam cupidissimè fecit. Planè igitur hic dubites, utrum magis suspiciendum dicas, Regémne de omnibus Consiliariis hujusce Curiæ eam habuisse opinionem, ut singulos Præsidentiæ fastigio dignos judicaverit, an verò hunc reliquorum talium judicio unum omnibus esse prælatum. Utrumque certè cum cæterorum omnium, tum hujus in primis integritatem singularem arguit, quam & omnis ordinis Provinciales etiam calculo suo comprobarunt: Quorum votis nihil optabilius fuit, quam hunc Præsidem videre Frisiæ: Ut autem in Toparchis & Præsidibus, ita etiam in Fisci advocatis, quos alibi Provinciæ tutores, in Frisia Procuratores generales usitatè vocant, eadem Domus Burgundiaca prudentiam suam studiosè declaravit, cùm tales hactenus ordinaverit, qui inter severitatem ac lenitatem via media ingressi, neque contemptum Majestati, neque odium conflarent, & bonis solatio, malis terrori essent: In horum numero primus fuit M. Carolus de Nitzen, idem ille, qui posteà Curiæ Præses ibidem fuit: qui quanta integritate se in eo officio gesserit, ex prædictis æstimari potest. Huic secundo loco successit incomparabili integritate vir ac Dominus M. Iulius à Geel, ob singularem suam in tractandis negociis civilibus dexteritatem ex præcipuis ejusdem Curiæ advocatis electus & assumtus qui ita sese gessit, ut forensem praxin, cujus peritissimus fuit, ad honorem Majestatis, & salutem Provinciæ contulisse, etiam ab improbis judicatus sit. Tertio loco hic suffectus est clarissimus, prudentissimusque vir ac D. Doctor Iohannes Carolus Antverpiensis, qui cùm ad expoliendam singularem suam tum reliquarum disciplinarum, tum V. I. cognitionem in amplissimo apud Mechliniam Senatu decennio integro causarum patronum ageret, ac variis ejusdem Senatus suffragiis ad Septenos dignitatis gradus postularetur, Regiæ Majestati in primis visus est idoneus, qui huic functioni præficeretur, quam & tanto moderamine hactenus administrat, ut & Majestati Regiæ, & subditis ejus, temporibus his quantumlibet turbulentis, officium suum abundè probet. De reliquis hujus Amplissimi Ordinis Consiliariis hic texere catalogum, instituti nostri ratio non patitur, quibus ne id quidem propositū fuit, ut horum ipsorū, de quibus diximus, universas dotes ad amussim hoc loco recenseremus, quod peculiari opere, si vita suppetat, facturi sumus, quod de omnibus Toparchis, Præsidibus, & Consiliariis Curiæ Frisicæ meditamur: Nunc enim id operam solummodò dedimus, ut vel exili saltem horum nomenclatura proposita Lector ex conditione Frisiæ conjecturam faciat de reliquis Provinciis, quas Ditioni suæ Carolus Quintus aggregavit, quanta scilicet curâ Domus Burgundiaca prospexerit, ut & publicæ & privatæ tranquillitatis idoneos administros his præficeret. *Nota animum Suffridi qui non videtur prodiisse.* Porrò autem anno 1517. circa festum visitationis Mariæ Carolus Austriacus in Hispaniam profectus est, ubi insequenti anno Rex Arragoniæ, Legionis & Castellæ, & mox utriusque Siciliæ coronatus est, mortuo Rege Ferdinando ejus avo materno. Anno autem 1519. prid. Idus Ianuarii mortuus est Imperator Maximilianus primus, Caroli Austriaci avus paternus. 1519. Cui eodem anno Calendis Augusti Carolus suffectus est, dictusque, est Carolus Quintus, imperavitque anno 38. mensibus sex, diebus viginti septem. Eodem anno M. Bernardus Bucho ab Aita à Carolo Quinto in Palatio Hagiensi Collegio Canonicorum Decanus præfectus, & in summam Hollandiæ Curiam Senator asciitus est. *In Epitaphio Granaeæ legitur XL.* Anno 1522. Carolus Quintus ad sedandas Principum discordias in Hispaniam rursus profectus est. 1522. Anno 1525. Carolus Quintus duxit in uxorem Dn. Isabellam Emanuelis Regis Portugalliæ filiam: 1525. Anno 1527. mensis Maji, die septima Vallidoleti in Hispania natus est Carolo Quinto filius primogenitus, qui nominatus est Philippus, hodieque patri superstes ditiones hæreditarias clementissimè gubernat. 1527. Anno 1528. mensis Decembris, die tertia concessit in fata clarissimus vir Dominus M. Bernardus Bucho ab Aita, anno ætatis suæ sexagesimo tertio, sepeliturque in Haga Comitis, vir merito suo plurimum laudandus: utpote, qui rebus adhuc in Frisia novis annos quindecim continuos Ducibus Saxoniæ, Alberto, Henrico, atque Georgio, deinde & Carolo Quinto per annos quatuor ibidem, & in Hollandia demum per annos novem fidem diligentiamque suam in suprema Curia Senator probavit. 1528. *De quo vide plura supra. Sepultus Hagæ epitaphio decoratus, ac altero honorario in Frisia, quæ sunt penes* LAPPIUM. Rebus in Frisia oppido turbatis, partiumque discordia ac bello implicitis maxima sæpe pericula prudentia suâ fortiter à Patria avertit. Leovardiam obsidione Geldrorum pressam in fide retinuit, multisque legationibus honestissimis ad Maximilianum Imperatorem, Regesque Francorum & Anglorum functus est: Utque in summa dignitate constitutus rebus affluentibus innatam liberalitatem suam præstare ex animi senten-

Anno Domini. ſententia potuit, munificus in primis extitit in Antiſtites orthodoxæ Religionis, & liberalium Artium ſtudioſos. In quos affatim collata beneficia non modo fundationum monumenta publica, ſed & vivorum teſtimonia hactenus declarant. Eodem anno natus eſt Carolo
1530. Quinto filius ſecundo genitus, vocatuſque eſt Maximilianus, qui infans periit. Anno 1530.
Carolus Quintus in inferiorem Germaniam reverſus eſt, adducta ſecum ſorore ſua. D. Ma-
1531. ria Ludovici Ungarici vidua. Anno 1531. D. Ferdinandus Auſtriacus Caroli Quinti
frater, Rex Romanorum electus eſt. Eodem anno Maria Ungarica Caroli Quinti ſoror,
1532. ordinata eſt Gubernatrix harum inferiorum Provinciarum: Anno 1532. Carolus Quintus
in Germaniam profectus eſt, & effugatis ex Auſtria Turcis, in Hiſpaniam profectus eſt.
1535. Hinc anno 1535. in Aphricam trajecit, ac Tunetum cepit. Anno 1536. Gruningani le Ca-
1539. rolo Quinto ſubmiſerunt. Anno 1539. ſecunda die Maji mortua eſt Imperatrix Domina
Iſabella Caroli Quinti uxor. Eodem anno Carolus Quintus ex Hiſpania terreſtri itinere per
Galliam reverſus eſt: & in principio anni 1540. Gandavi caſtrum præſidiarium ædificavit.
1545. Anno 1545. menſis Iunii, die 9. ex Domina Maria Dn. Iohannis Portugalliæ Regis filia Phi-
lippo Caroli Quinti filio naſcitur filius primogenitus, qui vocatus eſt Carolus: & tertio à
1546. partu die puerpera hæc defuncta eſt. Anno 1546. Carolus Quintus Ultrajecti celebravit ſo-
lennitatem aurei Velleris†, ubi tunc temporis multi Nobiles militari decore, ut olim vocaba-
tur, ut nunc dicimus, Equeſtri dignitate donati ſunt. Ex Friſia D. Sixtus à Dekema, & D.
Petrus à Dekema ejuſdem Majeſtatis in ſuprema Friſiæ Curia Conſiliarii, itemque Præſes
Curiæ Trajectinæ D. Doctor Hector ab Hoxvier, & D. Aeſgo ab Hoxvier frater ejus, cum
aliis aliquot ordini Equeſtri adſcripti ſunt. Eodem hoc anno & ſequenti Carolus Q. bellum
Germanicum confecit. Anno 1548. Maximilianus Ferdinandi filius, qui nunc Imperator eſt,
Mariam Caroli Quinti patrui ſui filiam uxorem duxit: Sequenti anno Philippus Auſtriacus
Hiſpaniarum Princeps &c. Caroli Quinti filius relicto in Hiſpania filio, patris ſui juſſu in
Brabantiã * venit, anno ætatis ſuæ viceſimo ſecundo. Anno 1554. Philippus Auſtriacus Hiſ-
paniarum Princeps duxit ſecundam uxorem Reginam Angliæ Mariam, Henrici Octavi ex
Catharina Arragana filiam. Anno 1555. Carolus Quintus Philippo Auſtriaco Hiſpaniarum
Principi filio ſuo hæreditariarũ ſuarum in Belgio Provinciarum gubernacula tradidit: poſt-
quam ipſe eas poſt obitum parentis ſui moderatus eſſet, partim per vicarios ſuos, partim per
ſemetipſum annis quadraginta novem.

† Vide Catalogum horũ Equitum apud Lud. Guicciardinum Belgiographum fol. 85. editionis gallicæ, anno 1609.

** Extat Ioannis Christophori Stellæ Calveti itinerarium Philippi Hiſpanicum, anno 1552 in fol. apud Nutiũ editum.*

Georgius Egmondanus Epiſcop. LX.

ſedit annis XXIII.

ANno igitur 1536. poſtquam de obitu Epiſcopi Wilhelmi conſtitiſſet excellentiſſimus vir Dominus Georgius Egmondanus Iohannis Comitis Egmondani filius, poſtquam legitimè electus, & per Pontificem confirmatus eſſet, cum ingenti Principum ac Nobilium comitatu Ultrajectum venit, ibidemque in ſexageſimum Epiſcopum inauthoratus eſt: Hic Præſul in magna tranquillitate Epiſcopatum toto vitæ ſuæ curriculo adminiſtravit cum Eccleſiæ profectu non mediocri: nam cùm externorum hoſtium incurſionibus non infeſtaretur, quos Domus Burgundiacæ defenſio facilè arcebat, ipſe * inſignem eruditionem, quam ſingulari pietate condiverat, toto pectore ad ornandam Eccleſiam Chriſti contulit: non ſolùm enim ſolennia iſta pietatis opera, preces, jejunia, eleemoſynas & conſimilia ſubditis ſuis exemplo præſtabat, ſed & reliqua Eccleſiæ officia ipſe ſubibat, ut & ſacrificiis præſens intereſſet ac præeſſet, & ordinationes clericorum atque etiam examinationes per ſe faceret, ne qui ad ſacerdotalem dignitatem inidonei fortè irreperent indigni.† Mortùus eſt hic Præſul 26. Septembris anno 1559. poſtquam Epiſcopatum adminiſtraſſet annis XXIII.

** Inſigne præconium D. Egmondano tribuit Fr. Ioannes Royardus Ord. Minorum 1541. in dedicatione ſua Homiliarum in Evangelia dominicalia. Ejus denique eruditionem cum pietate egregiè commendat Gerardus Moringus dedicatoria epiſtola commentariorum in Eccleſiaſten.*

† In Abbatia S. Amandi cujus erat adminiſtrator: Cor tumulatum Ultrajecti cum honorario cenotaphio.

Philip-

Philippus Hiſpaniarum Princeps XXX.

Anno Domini.

EOdem igitur anno 1555. Philippus Hiſpaniarum Princeps Archidux Auſtriæ, &c. 1555.
Caroli Q. Filius Hollandiæ, Zelandiæ Comes, & Friſiæ Dominus inauguratus eſt
ordine tricesimus. Anno 1556. Carolus Quintus unà cum ſororibus Elionora at- 1556.
que Maria in Hiſpaniam profectus eſt: Anno 1557. Hiſpaniarum Princeps provocatus bel-
lum ſuſcepit adverſus Henricum Galliarum Regem. Anno 1558. menſis Februarii, 24. die 1558.
Carolus Quintus Imp. Imperium Electoribus Francoforti per Legatos reſignavit, atque eo-
rum conſilio in Ferdinandum fratrem tranſtulit, qui decimo octavo die Martii eodem anno
Francoforti Cæſar creatus eſt, ejus nominis primus, qui imperavit annis quinque: Carolus
autem Quintus eodem anno 1558. menſis Septemb. 21. die obiit in Hiſpanica Betica apud 1558.
S. Iuſtum. Ibidem etiam eodem anno ſorores ejus Elionora atq; Maria defunctæ ſunt. Anno
1559. pax inter Philippum Hiſpaniarum Principem, & Henricum Galliarum Regem com- 1559.
poſita fuit: ac Philippus defunctâ jam antea Regina Angliæ ſecunda uxore ſua, tertiam duxit
uxorem, Dominam Elizabetham filiam natu maximā, ejuſdem Henrici Galliarum Regis, qui
decimo die Iulii fortuito vulnere in haſtiludiis ſauciatus interiit. Eodem anno Philippus Hi-
ſpaniarum Princeps ad coronam Hiſpaniarum accipiendā iter adornavit, ac Margaritam Au-
ſtriacam Duciſſam Parmenſem ſuam ſororem ex Italia vocatam univerſalem omnium hære-
ditariarum in Belgio Provinciarum gubernatricem conſtituit, nihilominus interim & ſingu-
larum quoque Provinciarum particulares Gubernatores conſtituit. Eodem igitur anno 25.
Auguſti ex Zelandia verſus Hiſpaniam navigavit, in quam appulit octavo die Septembris in-
ſequentis. Eodem anno etiam authoritate Pontificis Pauli Quarti, ut ſectis gliſcentibus obſi-
ſti poſſit commodiùs, in ſuis hiſce Ditionibus Belgicis novos aliquot Epiſcopatus erexit, De
quibus in Epiſcoporum linea commodior dicendi locus fuit. Anno 1560. menſis Ian. die 28
in Hiſpaniam appulit Elizabetha Philippi Hiſpaniarum Regis ſponſa, qua Regali magnifi-
centiâ excepta nuptiæ conſequenter celebratæ ſunt. Anno 1562. menſis Novembris, 24 die
Maximilianus Ferdinandi filius præſente patre renunciatus eſt Rex Romanorum Francofor-
ti, & 30. die ejuſdem menſis ibidem porrò in Regem coronatus eſt. Anno 1564. in feſto 1564.
S. Iacobi, hoc eſt, 25 Iulii obiit Ferdinandus Imperator. Anno 1566. menſis Auguſti, die vi- 1566.
ceſima Antverpiæ, & deinceps conſequenter pluribus in locis per Belgium ſunt ex templis
ejectę ſtatuæ, unde magni motus, magnæque calamitates inſecutæ ſunt, quibus hactenus hæ
Provinciæ graviſſimè affliguntur. Anno 1567. menſe Auguſto in Brabantiam ex Hiſpania 1567.
miſſus * venit D. Ferdinandus Dux Albanus, cui reſignata gubernatione ceſſit Margarita Au-
ſtriaca †, quæ Parmam ſe recepit ad maritum ſuum. Anno 1568. menſis Maji, die 24. D.
Iohannes Comes Arenbergius, Friſiæ Toparcha adverſus Ludovicum Comitem de Naſſou-
wen temerè cōmiſſo prælio prope Heiligerledam interfectus eſt, quo & Adolphus de Naſ-
ſouwen Ludovici frater interemptus eſt. Inſequentis autem Iulii 21. die D. Ferdinandus
Dux Albanus, &c. prædictum Comitem Naſſovium in Reiderlādia prope Iemmingas com-
miſſo prælio fugavit, exercitumque ejus profligavit. Hoc anno Carolus Hiſpaniarum Prin-
ceps Philippi Regis ex prima uxore unicus filius vita defunctus eſt. Eodem anno defuncta
eſt & uxor tertia ejuſdem Philippi Clementiſſimi Regis noſtri, filia Henrici octavi Gallia-
rum Regis, quæ moriens marito ſuo reliquit ſuperſtites filias duas. Anno 1571. Philippus
Hiſpaniarum Rex quartam duxit uxorem D. Auſtriacam ac Bohemicam, Maximiliani II. Im-
peratoris, & Iſabellæ ſororis ſuæ filiam. Quod matrimonium pacis ac tranquillitatis publi-
cæ ratione Pontifex admiſit: eſt enim Philippus Annæ idem & avunculus, qui maritus. An-
no 1572. paſſim in his regionibus Belgicis Philippo Hiſpaniarum Regi ſubjectis de integro
publici motus exorti ſunt, occupavitque Montes Hannoniæ Ludovicus Comes Naſſovius:
unde & paulo pòſt Albano ſuperveniète facta deditione receſſit: occupata eſt etiam à Prin-
cipe Arauziorum Gulielmo Naſſovio Mechlinia, & ſuperveniente Albano mox direpta.
Multæque urbes in multis Provinciis deinceps captæ atque receptæ ſunt. Multæ adhuc

P. VVinſemius lib. 1. in Philippo fol. 73.

Extat de his Epiſcopatibus liber Arnoldi Havēſii.

** Viglius Zwichemus in vita ſua, quam Lappius MS. adſervat, ait; Principio quidem cum poteſtate Capitanei generalis, relicta duciſſæ adminiſtratione in iis, quæ militiā non concernebant. Verum illa intelligens cum conſorte imperii diu cōcordiam cōſtare non poſſe, licentia à Regia Majeſtate obtenta ſub initium Calend. Ianuarii in Italiam abiit, Ducique Albano plenam poteſtatem regendi has Provincias, ita rege jubente, reliquit.*

† Videatur & clarus Vir P. VVinſemius lib. 2. in Philippo Auſtrio poteſtate Friſiæ, fol. 200. & 202.

tumultuantur, plures trepidant, de quibus cum pluribus locis dicere superfluum sit, nos quantum satis erit, ad Chronicon Ducum Brabantiæ de his commodius dicturi sumus, cùm non ad Comitatum Hollandiæ solùm ac Diœcesin Ultrajectinam, sed etiam ad Ducatum Brabantiæ, sicut & ad reliquas Provincias Belgicas, quæ Regi nostro parent, attineant. Et quanquam præcipuum sanè belli pondus in Hollandiam atque Zelandiam progressu temporis inclinaverit, tamen cum interclusis itineribus, interdictisque commerciis, neque consiliorum, neque dictorum, neque factorum veritatem liquidò possimus expiscari, consultiùs putamus jam de rebus his agere silentium, quàm commemorandis qualibuscumque vulgi rumoribus Lectorem destinere. Anno 1573. mense Decembri in Brabantiam venit Dn.
1573. Ludovicus de Requesens, &c. missus à Philippo Hispaniarum Rege, ad gubernandas hasce Belgicas Provincias. Cui proinde mox gubernatione resignata, Dux Albanus cessit, & in Hispaniam se recepit. Anno 1574. quod alibi paulò citius, alibi non multo seriùs pro-
1574. mulgatum fuit, Lovanii 14. Iunii publicatum est diploma generalis veniæ, quo Rex Catholicus declarat se subditos omnes (paucis tantùm aliquot nominatim exceptis) cujuscumque tandem rebellionis rei fuerint, in gratiam recipere, & in pristinam famam pristinaque bona restituere, ea tantùm conditione, ut intra tres menses à Diplomatis publicatione revertantur, & fidem dent, in posterum se nec adversus Majestatem Regiam denuò rebellaturos, nec adversus Ecclesiam Romanam rursus insurrecturos: Adeo quidem, ut & condemnatis & proscriptis bona immobilia quamvis jam confiscata, eadem lege restituturum se promittat, si quidem hi se in exilio catholicè vixisse probare queant.

Fredericus Schenck à Tautenburch Episcopus LXI.

Defuncto Georgio Egmondano electus est anno 1561. in festo B. Brichi, hoc est, 13. Novembris in Ultrajectinam cathedram cum omnium Ordinum singulari exultatione collocatus est sexagesimus primus Episcopus, & Archiepiscopus post S. Wilbrordum secundus, qui ejusdem Ecclesiæ ad S. Petrum Præpositus erat, excellentissimus Baro à Tautenburch Dn. Fridericus Schenck: qui quidem ut majorum suorum imaginibus & rebus à patre D. Georgio Schenck Frisiæ quondam Toparcha gestis illustrissimus, ita etiam propriis virtutibus clarissimus est: hic enim cum naturali humanitati atque prudentiæ suæ parem divinarum atque humanarum rerum cognitionem indefatigabili *studio addidisset, ita ad Episcopalem cathedram accessit; ut qui ad omnia munia Episcopo digna egregiè paratus esset. Itaque ab ipso statim initio in hunc usque diem gregem suum non modo externis pietatis operibus sustentat, assiduâ suâ præsentiâ confortat, verumetiam doctissimis concionibus erudit, probatissimis exemplis exuscitat ad cultum Ecclesiasticæ civilisque justitiæ: Quod quidem utrumque quo & vivens in pluribus cum fructu præstet, & post mortem nihilo minus indesinenter agat, scriptis editis non modo Theologicis hæreses confutat, sed & Iuridicis abusus fori purgat, utrobique autem veram erga Deum pietatem, erga proximum charitatem docet: de quo mihi propterea parcius hic dicendum est, quod & in †vivis adhuc ipse sit, & ex scriptis ipsius, quæ tum Theologica, tum Iuridica omnium manibus teruntur: longè pleniùs virtus ejus & eruditio cognosci possit, quàm ex scriptis meis quantumlibet prolixis: Porrò autem non multo post obitum superioris Præsulis Georgii Egmondani anno Christi 1559. Episcopatus Trajectensis, qui S. Willibrordi tempore Archiepiscopatus fuit, & ab eo tempore porrò isto honore caruit, ut Beca tradit, ad primitivum suum fastigium reductus est, occasione gliscentium sectarum: qua de re cùm jam anteà in genere scripserit eximius Dominus Magister noster, Sacræ pag. in hac Academia Professor, & Apostolicus ac Regius librorum censor D. Doctor Iohannes Molanus Lovaniensis nos verbis ejus huc translatis quam tum instituto nostro conveniet dicturi sumus. Philippus enim Hispaniarum Rex Sectis obviam venire cupiens, cùm antea in Belgio non nisi quinque Cathedrales essent Ecclesiæ, Atrebati videlicet, Cameraci, Leodii, Tornaci, Ultra-

* *Schenckii Divinarum atque humanarum rerum cognitionem prædicant Enchiridion veri præsulis secundum Apostolicam traditionem excusum apud Mich. Hillenium anno 1525. aliaque scripta quæ à Val. Andr. Dessellio in Bibliotheca enumerata.*

† *Excessit è vivis anno 1580. sepultus juxta ostium sacristiæ ecclesiæ Metropolitanæ.*

Ultrajecti, consensu & authoritate Pontificis * Pauli Quarti, auxit & commodiùs divisit Diœceses Belgii, quatenus Ditionis suæ erat: erexit enim in eo tres Archiepiscopatus sive Metropoles, Mechliniam, Cameracum & Ultrajectum, & tredecim Cathedrales sedes, quas trium Metropolitanarum suffraganeas esse voluit: Mechliniensem novam Metropolitanam novis Episcopatibus præesse voluit; Antverpiensi, Gandavensi, Brugensi, Iprensi, Buscoducensi, Ruremundensi, Cameracensi Metropolitanæ subjecit Atrebatum, Tornacum, antiquas Episcopales Sedes, ex novis verò Audomarum, & Namurcum: Leodiensem Ecclesiam, detractis iis quæ suæ Ditionis erant, reliquit subjectam Agrippinæ Coloniæ Archiepiscopo: Trajectensi Archiepiscopali novas attribuit sedes Episcopales; Harlemensem, Daventriensem, Leovardiensem, Gruningensem, & Middelburgensem. De cæteris igitur Episcopis novis, qui Ultrajectensi Archiepiscopo subjecti non sunt, hic dicere nihil est necesse: de his autem singulatim eo ordine dicturi sumus, quo quisque eorum in Cathedram suam collocatus est, ut Chronologiæ nobis constet ratio. Anno igitur Domini 1561. authoritate Pontificia ac Regia Middelburgensem in Zelandia cathedram primus Episcopus ascendit D. Nicolaus de * Castro: Erat autem hoc loco jam antea collegium Canonicorum quatuordecim, & unius Decani, institutum ad S. Petrum annò Domini 1311: ab Hollandiæ Comite VVilhelmo ejus nominis tertio, ut ex Beca discimus: Quare ad solutionem Sedis Episcopalis hic tantum Præmonstratensis ordinis Abbatia, quæ ibidem est, in dotem Episcopo assignata fuit: Erat autem hic Præsul natione Brabantus, patria Lovaniensis: qui proinde summam studiorum opportunitatem nactus ingenii sui nervos ad optima quæque intendit. Ideoque non modo humanioribus literis egregiè imbutus, sed & Sacrosanctæ Theologiæ Licentia donatus, Magistrales ac Scholasticos actus publicè privatimque in hac Academia cum fructu auditorum, & sui nominis laude frequens præstitit: Hinc mox Collegii Buslidiani, in quo publici trium linguarum Professores agunt Præses ordinatus, & non multo pòst ad S. Mariam Ultrajecti Canonicus, ac deinde Regiæ Majestatis Commissarius ad hæreses per Hollandiam extirpandas, ac postremò Episcopus Middelburgi constitutus fuit: ut, qui in minoribus functionibus vicissim fidelis repertus, & per inter medias gradatim evectus erat, ad summum cùm pervenisset, summa ope jam sibi adnitendum intelligeret, ad propagandum Christi gregem. Quò quidem in negocio cùm ille suæ vocationi per annos duodecim abundè satisfecisset, mensis Maji 17. die anno 1573. Middelburgi obdormivit in Domino, ibidemque in Ecclesia sua Cathedrali magno cum omnium mœrore sepultus est: Fuit hic Antistes vir in primis pius & humanus, singulari prudentiâ præditus, ab omni fastu ac superbia prorsus alienus, constans in proposito, ingenio vivido, judicio acri, comis, & affabilis, adjuncta interim decenti gravitate, frugalitatis, castitatis, ac munditiei amantissimus. Et cùm talis esset, reppèrit illic materiam virtutis exercendæ satis uberem toto tempore, quo cathedram istam obtinuit: Nam cùm initia in hujusmodi negociis ubique satis infausta sint, hac præsertim tempestate, tum anno statim sexagesimo sexto, uti toto ferè Belgio, ita etiam illic publici motus unionem Religionis distraxerunt. Et hi ipsi, cùm utcunque jam sopiti viderentur anno 1572. in deterius recrudescentes, plus negocii, plus periculi exhibuerint. Utrobique ergo magno spiritu præsto fuit Episcopus, ut declararet se non mercenarium, verum pastorem esse: Et cum nunquam non concionibus publicis, privatisque monitis omnes ac singulos ad orthodoxæ Religionis cultum exsuscitaret, tum priori illo tumultu tanta dexteritate eos tractavit, qui vel authores, vel adjutores præsentis motus videbantur, ut & nocerent levius, & nocere citius desisterent. Posteriori verò motu cùm civitas diuturna, eademque arctissima obsidione premeretur, quam diu quidem ipse superfuit, assiduis suis hortationibus cives in fide Regiæ Majestatis continuit, quos movere obsecrareque nunquam destitit, ut quamvis potius famem, quamvis nuditatem, quamvis denique mortem potius subirent, quàm Religionem Catholicam desererent, fidemq; Regi datam fallerent: cumq; amici non deessent, qui hortarentur ipsum, ut se periculo subduceret, quoniam circumfrementibus armis fructum porrò facturus non videretur, respondit se eo ipso magis induci ad manendum, quod fructum sibi jam maximum facturus esse videretur: Nam si occumbendum foret, paratam esse coronam martyris, si vita suppeteret, se plures in viam reducturum: Deo soli rerum eventum in manu esse, se in utrumque esse paratum: cumque præsens flagitium pastor faciat, si oves deserat, sibi exemplum placere Divi Augustini, qui Vandalis Hipponem oppu-

ɣ Anno Domini.

* Diploma Pauli IV. Multiplicatis Episcopatus Belgii extat. Lib. 1. Donationum Belgicarum; cap. CXLV. apud Piæ mem. Decanum Miræum.

1561.

* Verborchi familia Lovaniensi.

1573.

oppu-

Anno Domini.

expugnantibus in Sede mansit, quo facto obedientiam suam Deo, fidem Imperatori probavit, & præsentiâ suâ subditos in officio continuit, qui fuga ejus fortasse fracti defecissent. cùm autem per assiduos labores atque curas attenuata valetudine corpusculum subeuntibus morbis elanguesceret, & in spiritu præsentiret, sibi extremæ resolutionis imminere diem, ne qua inter Monasterii & Collegii confratres ob administrationem rerum se mortuo possit oriri contentio, ipse cum utriusque membri pleno consensu vicarium sibi substituit præstantissimum virum Dominum M. Iohannem à Strien S. pag. Licentiatum, ut is Episcopi vicem gerat, donec Regia Majestas huic Sedi de alio pastore providerit, Cujus ordinationem suo diplomate Rex confirmavit: quanquam igitur idem Dominus M. Iohannes à Strien gravatim & non alio affectu, quam pio erga defunctum Præsulem amore hoc onus in se receperit, tamen quam diu alium Episcopum Rex non constituerit, ille hanc Sedem ut vicarius summâ diligentia atque fide administrat, nullis curis, nullis laboribus parcens, quo commodis Ecclesiæ subserviat. Eodem anno 1561. primus in Harlemensem Episcopum consecratus, & in Ecclesiæ cathedram sequenti anno collocatus est venerabilis in Christo Pater ac Dominus Nicolaus de nova terra, qui Reverendissimi Episcopi Georgii Egmondani in Ultrajectina Sede Suffraganeus per annos multos fuerat, huic in dotem assignata fuit Abbatia Egmondana, Capitulum verò Canonicorum sedis hujus designatum fuit ex Monasterio de Heylo Canonicorum Regularium prope Alcmariam, & ex Capitulo Canonicorum in Geervliet, quod Capitulum Harlemum istinc translatum est anno 1571. per successorem prædicti Domini Nicolai, D. Godefridum à Mierlo: relicta tamen ibi Parochia cum sufficienti proventu, unde honestè sustentetur. Hic autem Præsul cùm decem annos Sedem suam administrasset, in adversam valetudinem incidit, qua cum & diu admodum & periculosè laboraret, ratus se oneri imparem, Episcopatu cessit. Cui anno 1571. D. Godefridus à Mirloo suffectus est, de quo eo loco proinde dicturi sumus.

Sepultus Ultrajecti ad S. Servatium 1580.

1568. Anno 1568. Gruninganæ Ecclesiæ cathedram primus Episcopus accepit incomparabilis vir ac Dominus Iohannes Knijff: cujus quidem Ecclesiæ Diœcesi non modò civitas Agetque Gruninganus, sed etiam Drentiæ & Westerwoldiæ tota Ditio subjecta est. Capitulo, Canonicorum novem, sustentando: (nam Episcopus ipse decimus est) conventus Ezensis ordinis S. Augustini, & Vittevirumensis cum suis proventibus deputati sunt: Episcopo seorsum in dotem attributus est cum redditibus suis conventus Advardiensis, ordinis Cisterciensis prope Gruningam: Est autem hic Præsul Patria Ultrajectinus, ex antiqua & patritia Knijffiorum familia oriundus. Qui quidem cùm in patria primùm literis humanioribus liberaliter eruditus Theologiç studium Lovanii fœliciter absolvisset, Ibidem ordinem fratrum minorũ de observantia ingressus ac professus est: Cumque ex mandato Antistitum suorum prædicationis officium diversis in locis magna cum gratia sedulo obivisset, rogatu Reverendissimi D. Archiepiscopi Bremensis Christophori primogeniti Brunsvicensis, & aliorum Principum Legatum ad Sedem Apostolicam egit, & à Pontifice Iulio tertio honorificè exceptus, & ob Legationem ritè gestam in Prædicatorem generalem assumptus est: Quo munere fideliter perfunctus tandem anno 1561. ad votum Philippi Catholici Regis Hispaniarum à Pontifice Paulo Quarto primus Gruningensium Episcopus designatus, & elapso biennio Mechlinæ ab Illustrissimo ac Reverendissimo Cardinali Granvellano consecratus, & prædicto tandem anno 1568. pridie S. Francisci, qui dies Dominica erat, Gruningæ in Episcopalem cathedram introductus est, clero universo ac Senatu urbis magnaque Nobilium frequentia eum ad Ecclesiam S. Martini solenniter deducente, in qua tum Sedem Episcopalem constituit, electis novem Canonicis, viris, omnibus tùm probitate vitæ laudatis, tum etiam requisitæ eruditionis titulo insignitis: Quibus quidem ita peractis id quod Episcopali curæ erat reliquum, diligenter hactenus adnititur præstare, ut intra limites Diœcesis suæ ecclesias pastoribus, pastores eruditione ac virtute instruat ornetque, Archidiaconus sive Præpositus hujus cathedræ primus electus & constitutus fuit præstantissimus vir ac Dominus D. Iohannes Eelst, ejusdem ecclesiæ Pastor primarius, qui ut majorum suorum imaginibus, ita etiam utriusque Iuris Doctoratu insignis, tum concionibus publicis, tum privatis Disputationibus negocium orthodoxæ fidei in ea Ecclesia per multos annos strenuè egit, atque hactenus etiam agit: Decanus hujus Cathedræ primus ordinatus fuit nobilissimus, doctissimusq; vir ac Dominus Radingius Koeninck, pastor itidem ejusdem Ecclesiç, & verbi Divini præco in primis diligens, qui per multos annos illic Religionem Catholicam adversus ingruentes hæreses strenuè

tutatus

tutatus est. Anno 1570. Leovardiensis Ecclesiæ cathedram Episcopalem primus ascendit incomparabilis vir ac Dominus Cunerus Petri, natione Zelandus, Patria Brouwershavensis: qui cùm maximam ætatis suæ partem Lovanii egisset, in studiis cùm sacrarum linguarum & aliarum artium, tum in primis Theologiæ diligentissimè versatus est: In qua proinde Doctoratus lauream consecutus inter Magistros nostros Sacram Scripturam utriusque Testamenti publicè professus, Pastor etiam Ecclesiæ ad S. Petrum constitutus, populum concionibus assiduis erudivit, per multos annos non minus interim scriptis editis adversus illuviem sectarum pugnans. Hic cùm anno 1570. mensis Ianuarii 21. die Lovanium reliquisset, primo die insequentis Februarii, hoc est, pridiè Purificationis Mariæ Leovardiam veniens, ex Arce præsidiaria Cleto universo Dominoque Segero Groesbekio Dn Iobannis Comitis Arenbergii Vice-præfecto, Senatuque Regio & urbis Magistratu, ac magna tum Nobilium, tum plebeiorum caterva comitante ad Ecclesiam S. Viti cum processione deductus est, in qua postridiè Sacrum celebravit: eoque peracto, utriusque tum Ecclesiastici, tum politici ordinis Primores honesto ac læto convivio excepit: consequenter autem ejusdem mensis Februarii, 26. die Statuta Tridentini concilii promulgavit, & ecclesiam quoque & altaria ad S. Vitum ubi cathedram suam constituit, reconciliavit. Adjuncti sunt Episcopo è suprema Curia Commissarii tres, D. M. Antonius del' Vaille, D. Doctor Petrus à Fritema Senatores, & Dn. Doctor Iohannes Carolus Advocatus fisci, qui authoritate Regia eum in officii functionem, & subsidii possessionem introducerent, qui simulatque in sacrarium convenissent, Antonius del' Vaille habita Oratione Episcopum commendavit, eique à Curia præsidium, ab omnibus obedientiam deberi asseruit. Cui Iohannes Carolus præsidium Regis nomine promisit in omnibus, quæ neque Iurisdictionem, neque privilegia Regiæ Majestatis læsura essent. Itaque horum præsidio tertia die sequentis Martii accepit possessionem Barræ conventus, sive Bergomensis Monasterii, & paulo pòst Præpositurae etiam Bolsuardiensis, quæ Episcopo in dotem assignata sunt: Ejusdem porrò Martii die quinta Monasterii Mariengardensis possessionem accepit, ex quo Capitulum erexit, Canonicorum decem: ipso etiam Episcopo in hunc numerum computato: Quorum quidem Canonicorum tres Theologi, tres Iureconsulti, tres Nobiles, graduati tamen ut nunc loquimur, ex originali institutione esse debent, qui deinceps successuri sunt defunctis monachis istis, qui habitu monastico liberati ex conventus istius monachis primi Canonici sunt constituti. His sex Canonicos adjecit, in eorum subsidia totidem de potioribus præbendis ad S. Vitum in Canonicatus transformatis, ita ut in hoc Capitulo una cum Episcopo sexdecim sint Canonici: qui ipsa Dominica *Lætare Hierusalem* in quadragesima ante summum sacrum per Reverendum D. Laurentium Metzium Buscoducensem Episcopum sunt in canonicatus possessionem introducti, atque in residentiam admissi: Die porrò 25. sequentis Aprilis apud Prædicatores prima Synodus est celebrata, quæ præsentibus omnibus ferè totius Provinciæ Ecclesiasticis solennis fuit ac celebris, & triduo absoluta est, recepto Concilio Tridentino, & Statutis pro ratione temporis tunc editis: Adjuncti autem sunt de integro ex Curia Commissarii duo, Dn. Doctor Petrus à Fritema scilicet, ac Dominus M. Focco ex Rommarts, qui & hæc ipsa Statuta Synodi pro patriæ utilitate cum Episcopo, & Archidiacono Domino Dominico Bendixio conciperent, & Episcopum Regiæ Majestatis nomine in aliis Frisiæ oppidis solenniter introduci ac recipi curarent, quod illi decimo tertio die sequentis Iulii fideliter exorsi sine intermissione sunt executi: quibus ita peractis, Episcopus quod restabat, reliquas Ecclesias totius Frisiæ, una cum supradictis Commissariis & Archidiacono visitavit, & in baptizandis atque confirmandis parvulis, in restituendis, erigendis, & confortandis omnibus, nullam curam, nullam diligentiam, nullum laborem prætermisit. Sunt autem ejus Diœcesi subjectæ omnes Ecclesiæ, quæ tribus Occidentalis Frisiæ partibus, scilicet Oestergou, Westergou, & Septem Territoriis, sive, ut nunc vocamus Septem Sylvis, terminantur: Archidiaconus porrò sive Præpositus hujus Capituli primus ordinatus est Venerabilis vir ac Dn. Dominicus Bendixius, Pastor tum temporis ad S. Vitum. Hic anno 1546. sacris initiatus, cum administratis diversorum pagorum Ecclesiis gradatim ascendisset, anno 1556. parochus urbis Snecanæ à Magistratu constitutus est, ubi cùm novem annos ac sex menses Ecclesiæ præfuisset, Leovardiam vocatus perpetuus Vicarius ad S. Vitum, & anno 1567. porro ibidem Pastor à Magistratu urbis, accedente tum Comitis Arenbergii, tum Senatus Regii suffragio electus & confirmatus est, ubi hactenus resedit. Hic se stre-

Anno Domini.

nuum

Anno Domini. nuum Athletam adversus hæreses præstitit: non modò concionibus publicis, sed etiam disputationibus privatis, ad quas quo paratior accederet, inchoatam olim utcunque Græcæ & Hebraicæ linguæ cognitionem assiduis vigiliis sibi excolendam duxit. Et cùm in Græcis quidem literis Snecæ virum doctissimum collegam in Pastoratu suum Dominum Gellium Eloftanum, qui posteà Bolsvardiensis Ecclesiæ pastor factus est, ducem nactus esset, in Hebraicis planè ipse sibi Mercurius esse coactus est. Hoc igitur subsidio comparato, non modo viva voce, qua plurimùm valet, sed etiam scriptis, quæ multa jam absolvit, multa cudit, multa meditatur, fidem catholicam strenuè propugnat, operamque suam Ecclesiæ & Episcopo indefessam præstat: Ejusdemque porrò Capituli Decanus primus ordinatus est venerabilis vir ac Dominus Ivo Iohannis, itidem Pastor ejusdem ecclesiæ ad S. Vitum, vir in primis eruditus, pius ac modestus, qui & ecclesiæ semper fidelis, ita & Capitulo suo, & Episcopo, & universo denique populo charissimus est. Eodem porrò anno Domini 1570. Daventriensem cathedram primus Episcopus accepit vir multis nominibus suspiciendus D. Ægidius de Monte, natione Brabantus ordinis minorum S. Francisci de observantia: Qui cùm ob singularem eruditionem, pietatem, & eloquentiam in conventibus Ordinis sui, Lovanii, Mechliniæ, & alibi Guardianus constitutus tum integritate doctrinæ, tum paritate vitę, suæ professioni abundè satisfecisse judicatus esset, Minister provincialis Ordinis sui effectus est, ex qua functione porrò ad hanc dignitatem Pontificia ac Regia authoritate promotus est: Fuerat autem jam anteà Daventriæ collegium
Beca fol. 40. Canonicorum perquam vetus, ubi & Episcopi Ultrajectini quondam sedem suam habere
Meda fol. 71. solent, temporibus præsertim periculosis, ut ex Beca patet: quare, sicut in Ecclesia Middelburgensi, ita etiam Daventrię Episcopali duntaxat dote opus fuit ad cathedram erigendam, in quam Rex assignavit conventum Regularium *Bor-Clooster* prope Zwollas. Anno 1571. postquam ob adversam valetudinem D. Nicolaus de nova terra Episcopatu cessisset, ut supra dictum est, secundus Harlemensium Episcopus inauthoratus est, vir præstantissimus D. Godefridus à Mirloo. Hic in Mirloo Kempiniæ non incelebri pago natus, cùm alibi, tùm Lovanii studiorum gratiâ versatus est, in qua Academia S. Theologiæ studio operam dedit: Cùmque in conventu Prædicatorum apud Buscum Ducis ordinem S. Dominici professus aliquot annos dignè se gessisset, Prior est electus conventus Prædicatorii apud Ultrajectum, ubi & ob eruditam ac piam ejus eloquentiam à sacris concionibus Reverendissimo Episcopo Georgio ex Comitibus Egmonda constituitur. Nec minus interim ob dexteritatem atque prudentiam sui Ordinis Provincialis Minister, sive visitator ordinatus est, quâ dignitate in decimum tertium annum functus, ad Harlemensem Cathedram vocatus est, ad quam introductus fuit anno supradicto Dominica prima in septuagesima. Qui anno 1572. postquam Harlemum à Calvinianis circa festum Nativitatis Iohannis Baptistæ occupatum esset, usque ad 13. diem mensis Iulii anni sequentis 1573.
1573. quo die coacti per extremam famem Duci Albano se permiserunt, fugâ se servavit, & mansit in Abbatia & Monasterio præclaro Cisteriensis Ordinis juxta Bruxelas, cui à Camera B. Virginis Mariæ nomen est.

Finis Appendicis in Chronicon Becæ.

Benigne Lector, ne pagina hæc vacaret, visum fuit LAPPIO ex fasciculo suo epistolarum ac monumentorum ADRIANI Papę sexti, qui Civitatis Ultrajectinæ unicus Phœnix exstitit, epistolam sequentem de morte ejus depromere & hic subjicere, ab hac historia non omninò alienam. Lege & Luge Lector.

Venerabilibus ac egregiis Viris & Dominis Decano & Capitulo Ecclesiæ sanctæ Mariæ Trajectensis præceptoribus & Confratribus honorãdissimis & charissimis.

POST debitam Commendationem Colendissimi Domini & Confratres charissimi, quod literis D. vestrarum in causis Ecclesiæ nostræ mihi redditis prius ad unguem non responderim in causa fuit tristis acerbaque jactura Reip. Christianæ. Die exaltationis vivificæ. ✠. Adrianus Papa VI. Patriæ nostræ pater unicumque decus nescio quo morbo extinctus est. nam pridie nonas Augusti (quo die Romæ festum Sanctæ Mariæ ad nives celebratur Optimus Patrum pater, religionis publicæque Lætitiæ causa (nam eo die publicata fuit pax & concordia inter Principes & potentatus Italiæ illius sollicitudine procurata) ex palacio ad Sanctam Mariam majorem cum cœtu Cardineo proficiscens æstuantibus caloribus quos semper antea formidaverat, submoratus ibidem per noctem ac diem celebrem in hortis & vinea Card. Sanctæ Crucis Convivium dominis Cardinalibus dantis, ecce ad Palatium reversus seu nimio æstu laboreque fatigatus sive infesto esu aut potu refectus incidit in morbum & quidem latentem principio ac remissum mox apertum, & graviorem, attonitis subitò cunctis advolant medici duo Hispani & duo Latini ægroto patri affuturi, adventu primo auxium & æstuantem recreant, ingravescente morbo cura & sollitudine. Verum sive medicamentis sive vi morbi occulta conficiente vires ita dejectus est ut nullis excitari fomentis potuerit, nihil à Cubiculariis (& nocturnis vigiliis circa patronum emaceratis ac ferme collapsis) prætermissum est, & quod indolendum magis est Urbs tota sollicita de ejus salute fuit præter avaros quibus nocuit justi Sanctique PONT. reformatio, multi amicorum famulorumque votis sese damnavere, conquisita undique remedia & pleraque ultro allata. Sed frustra implores medicos aut remedia quæras, ubi mors imminet, paulatim extenuatus ad ultimam recesserat maciem, & ipse labi se frigescere sentiebat, quanquam medici non desperabant si natura paululum potuisset attolli. Vocem paululum amisit priusquam moreretur. Dum loqui potuit afflictum & miserabile fuit audire quo pondere, quibus argumentis amicos consolabatur, ut diceret velle excedere eum vita non cogi. Mortuus est post horam primã pomeridianam sumptis ante meridiem rite ecclesiasticis Sacramentis. Sicut vixit pacificè, morosè, devotè & sanctè ita obiit. Moriens testamento edixit, donavit & legavit (consensu Collegii desuper requisito) familiæ suæ antiquę descriptæ bona sua mobilia ante Papatum acquisita ex Hispaniis ad Urbem Romam asportata, asserens illis esse sobrie provisum juxta modum laborum & periculorum, seque noluisse abuti bonis ecclesiæ seu

Præsentatæ in Profesto xi M. Virginum & die sequenti in capitulo lectæ anno 1523.

Sacerdo-

Sacerdotiis ad eos ditandum, exemplum dans ſucceſſoribus, &c. Inſuper commiſit Reverendiſſimo Cardinali Enckevoert neſcio an pluribus diſpoſitionem omnium bonorum mobilium & Immobilium per eum relictorum Trajecti & Lovanii ad pios uſus & præſertim pro alimentatione pauperum affinium ac dotibus pro ſalute animæ ſuæ, &c. Interrogatus de ſepultura & humatione ſæpius, parum reſpondit, vetuit tamen pompam & magnificentiam ſepulchri juxta Anaxagoram Philoſophum dicentem, ſepulchra eſſe divitiarum teſtimonia, non mortis honeſtamenta, mortuiſque nullam eſſe jacturam minorem quam ſepulchri, undique ſe aperientibus viis ad ſuperos ſeu Inferos. Pollicetur tamen Dominus Car.lis Enckevoert propriis impenſis (& non Immerito) circa monumentum docens expenſas mille ducatorum. Poſtquam nuntiata eſt mors per Urbem & loca vicina efferrique funus, ſtatim clauſæ omnes fores, concurſum undique ad funus eſt, mæſtitia publica urbis viſa eſt, magnus luctus optimorum virorum, movebant clariſſimæ Virtutes, modeſtia multa in ore, multa in verbis, tum dignitas quanta deſiderari ad gratiã poſſet. Corpus procerum & erectum cum gracilitate non Indecora, facies candida & viva plena dignitatis, gratiæ & Majeſtatis. Verecundia tanta ut omnem corruptorum Improbitatem deterreret. Vita libera non licentioſa. Conſilium multum ac ponderis ut reſponſa Delphica docti appellarent. Oratio deſiderata non tarda; eloquentia cum opus eſſet, præterea contracta & modica. Imperium in Hiſpaniis ſumma cum Integritate geſtum abſque ſuperbia, abſque avaritia aut crudelitate ſummo moderamine, in ſeveritate benignitas, in benignitate ſeveritas laudabatur. Devotus fœmineus ſexus ingemiſcere, fortunæ accuſare acerbitatem audiebatur, ſacros pedes caſtaſque manus adorare & oſculari videbantur omnes. Verumtamen Car.les Mercatores avari & mendaces officiarii quorum ſolita lucra reformatione æquiſſimi Paſtoris ceſſaverant & id genus hominum novarum rerum ſtudioſum æquo animo quæ à Diis Immortalibus ſeu mortalibus aguntur accipere parique ac vitæ hujus imbecillitatem & fortunæ impetus patientius ferre & ſuã ut in proſperis ſecundiſq; rebus ſic in adverſis dignitatem ſervare viſi ſunt, ne debilitari aut frangi fortunæ ictibus videantur. Quamobrem acerbitatem & calamitatem iſtam Reip. Chriſtianæ patientia potius quam lachrymis proſequuntur, rem tenetis. Hodie ceptæ ſunt exequiæ, humatus eſt in ſacello Divi Andreæ. Inter duos pios tenet medium pientiſſimus. Monumenti ſuperior pars talem tenet ſcripturam. Hic nihil ſibi infelicius in Vita duxit quam quod Imperaret. In Inferiore verò parte eſt album, epitaphium deſiderans.* Primo etiam die affixa fuere funeri hæc carmina.

Cita Mors Adriani.
Hinc Mors tam cita quod mores & tempora noſtra
Prava nimis. Talem non meruere Virum.
O Mors. O Tempora.

In cauſa & negocio eccleſiæ noſtræ inceptis per Dominum Antonium de Amerongen ſignata eſt ſupplicatio & facta minuta, quas habeo penes me, allaturus mecum. Quibus viſis D. veſtræ conſultare poterunt ſuper expeditione bullæ quæ omni tempore fieri poterit. In cauſa verò Unionis cum novo Pontifice forſan melius obtinebimus Intentum, quia ibitur indubiè in antiquam ſilvam ſtabula alta ferarum. Adrianus fuiſſet difficillimus. In negocio autem Theſaurariæ & Canonicatus adoravi Domino Petro de Mael cubiculariorum facile principi fuiſſe proviſum. Sed an ad uſum de Gaeſbeeck patebit in proceſſu. Si itaque ex teſtamento omnia iſtic relicta, ſint piis uſibus applicanda minus lædemus quemquam (meo judicio) fructus hujus anni Eccleſiæ noſtræ applicando, Immo & motu proprio apud Cardinalem Enckevoert curare propoſui etiam importunè & inverecundè fructus anni xxii. Pro fabrica noſtra quod ſatis turpe eſſet non annuere attenta ſumma tot annorum fructuum ab eccleſia receptorum. Quare ſi fructus illi penes Dominum Henricum Beyer adhuc extiterint, peti poterunt ne facile diſtrahantur, quæ omnia veſtræ prudentiæ committo. Hiis Valeant dilectiones veſtræ mihi ſemper præceptoræ. Romæ xxii. Septemb. anno &c. xxiii.

E. D. Veſtrarum

Humilis ſervitor & confrater minimus,
WILHELMUS de LOCHORST.

* Cui inſcribi poſſet illud Tranquilli Moloſſi Caſalenſis.

Quod bonus & recti cuſtos, quod pacis amator,
Correctorque aulæ luxuriantis eras;
Scilicet hac una cauſſa vir Sancte periſti,
Vixiſſes annos Neſtoris improbior.

